

„...AKKOR ASZT MONDTÁK
KICSI ROBOT”

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA

DIPLOMATARIA

Redigit
PÁL FODOR

Institutum Historicum Sedis Centralis
Studiorum Philosophicorum
Academiae Scientiarum Hungaricae
Budapestini, 2017

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

OKMÁNYTÁRAK

„...AKKOR ASZT MONDTÁK
KICSI ROBOT”

A magyar polgári lakosság
elhurcolása a Szovjetunióba
korabeli dokumentumok tükrében

Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta
Stark Tamás

MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézet
Budapest, 2017

A kötet megjelenését a 2015 és 2017 között lezajlott Gulág-émlékév keretében az EMMI
GUL-15-E-0008 számú támogatása tette lehetővé

Szakmai lektorálás
Bognár Zalán
Seres Attila

© Stark Tamás, 2017
© MTA BTK, 2017

ISBN

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és
televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is

Kiadja az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézet
Felelős kiadó: Fodor Pál
Olvasószerkesztő: Nagy Zsejke
Nyomdai előkészítés:
MTA BTK Történettudományi Intézet
tudományos információs témacsoport
Vezető: Kovács Éva
Tördelés:
Nyomdai munka:
Felelős vezető:

TARTALOM

Bevezető	25
DOKUMENTUMOK	85
1. Zemplénagárd előjáróinak levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez az elhurcolt férfilakosság szabadon bocsátása ügyében	87
2. Békés vármegye alispánja, Csige Varga Antal levele Erdei Ferenc belügyminiszterhez német nevű lakosok elhurcolásáról	88
3. a) Hirdetmény a német származású lakosság elszállításáról	89
b) Gyomai lakosok kérvénye Gyöngyösi János külügyminiszterhez 157 német nevű lakos elhurcolása ügyében	90
4. Nagykárolyi szülők levele a szovjet parancsnoksághoz kiskorú fiaik elhurcolása ügyében	91
5. Lőrinci asszonyok és szülők levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz elhurcolt hozzátartozóik ügyében	92
6. Dombóvári szülők kérelme a szovjet parancsnoksághoz gyermekeik hazabocsátása ügyében	93
7. Horóczy Sándor levelezőlapja az albertirsai fogolytáborból szüleinek .	94
8. Balmazújvárosi asszony levele a szovjet parancsnoksághoz elhurcolt lakosok szabadon bocsátása ügyében	96
9. Scheffler János szatmári püspök levele Angelo Rotta budapesti apostoli nunciushoz a Szatmár megyei elhurcolt hívek ügyében	97
10. Csendőrtisztek levele Erdei Ferenc belügyminiszterhez a jászberényi fogolytáborból	100
11. Szabolcs és Ung vármegyék főispánjának jelentése Erdei Ferenc belügyminiszternek a lakosság összeírásáról és összegyűjtéséről	101
12. Ikladi lakosok levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz a községükben elhurcolt 48 német nevű magyar lakos ügyében	102
13. Suta József nyugalmazott főjegyző levele Erdei Ferenc belügyminiszterhez 400 szaniszlói elhurcolt, köztük leánya szabadon bocsátása ügyében ..	103
14. A hajdúnánási Nemzeti Bizottság elnökének levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez az elhurcoltak ügyében	104
15. a) A Magyar Kommunista Párt nagymarosi szervezetének kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz több száz elhurcolt és a község megsegítése ügyében	106
b) Heiner János bíró és Bánfalvi Pál főjegyző jelentése Erdei Ferenc belügyminiszternek 399 nagymarosi lakos elhurcolása ügyében	109
16. Gyöngyöspatai asszonyok kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz elhurcolt férjeik visszahozatala ügyében	110
17. a) Jegyzőkönyv vilyvitányi lakosok elhurcolásáról	111

b) Jegyzőkönyv füzerradványi lakosok elhurcolásáról	112
c) Jegyzőkönyv füzérkajatai lakosok elhurcolásáról	113
d) Jegyzőkönyv a Széphalom és Mikóháza községekben lezajlott elhurcolásokról	113
e) Jegyzőkönyv felsőregmeci lakosok elhurcolásáról	114
f) Jegyzőkönyv füzérkomlói lakosok elhurcolásáról	115
g) Zemplén vármegye alispánja, dr. Dubay István levele Erdei Ferenc belügyminiszterhez elhurcolt lakosok ügyében	116
h) A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz a Zemplén megyei településekről elhurcoltak ügyében	117
18. Szabolcs vármegye Nemzeti Bizottsága tagjainak levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz a megye lakosságát érintő elhurcolásokról	118
19. a) Belsőbőcsi és külsőbőcsi lakosok kérelme a szovjet parancsnoksághoz elhurcolt lelkipásztoruk ügyében	119
b) Révész Imre püspök levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz elhurcolt belsőbőcsi és külsőbőcsi lakosok és lelkipásztoruk ügyében	120
20. a) Ortutay Gyula levele a gödöllői gyűjtőtáborban fogva tartott budapesti értelmiségiek és a szovjet hadsereghez átállt katonák ügyében	121
b) A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz	123
21. a) Kenézlő kirendelt körjegyzőjének levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz Kenézlőből és Zalkodból elhurcolt lakosok ügyében	124
b) Gyöngyösi János külügyminiszter értesítése Kenézlő előjáróságának	125
22. Kenézlői elhurcoltak vagonból kidobott levele a magyar kormányhoz	126
23. Fogolyszállító vonatból kidobott üzenetek	127
a)	127
b)	127
24. Feketeadósi asszonyok levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz hozzátartozóik szabadon bocsátása ügyében	128
25. Jászapati asszonyok levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz elhurcolt férjeik szabadon bocsátása ügyében	128
26. a) Csohány Endre hadnagy és Nagy Károly zászlós levele partizáncsoportjukban harcoló bajtársaik szabadon bocsátása ügyében	129
b) Nazarov százados igazolása a Csohány Endre hadnagy és Nagy Károly zászlós vezette partizáncsoport működéséről	131

27.	Beregdaróc elöljáróinak levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz elhurcolt férfiak szabadon bocsátása ügyében	132
28.	Jászági alsó járási lakosok panaszainak felterjesztése Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz	133
29.	a) A nagyfügedi jegyző és bíró levele Erdei Ferenc belügyminiszterhez Fricz Ágoston irodai kiséítő ügyében	136
	b) Ond elöljáróinak igazolása 42 elhurcolt lakos ügyében	137
	c) Rátka elöljáróinak igazolása az elhurcolt lakosok magyarságáról . . .	137
30.	Szabolcs vármegye főispánja, Eröss János levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz elhurcolt lakosok szabadon bocsátása ügyében	138
31.	Sejben Ferencné levele elhurcolt férje ügyében	139
32.	Özv. Zoltán Ernőné kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz a Kenézről elhurcolt lakosok ügyében	139
33.	Hajdúböszörményi asszonyok levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez az elhurcolt férfilekosság ügyében	140
34.	Zakar Istvánné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje szabadon bocsátása ügyében	144
35.	Szatmárnémeti lakosok levelei Gyöngyösi János külügyminiszterhez a földvári román fogolytáborba hurcolt magyarok szabadon bocsátása ügyében	144
36.	Lónyai lakosok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt férfiak szabadon bocsátása ügyében	147
37.	Hajdúdorogi szülők levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez 16 és 20 év közötti, elhurcolt gyermekeik ügyében	148
38.	Jelentés a Jánd községben lezajlott elhurcolásról	149
39.	Antifasiszta írók, tudósok, művészek, politikusok levele a gödöllői gyűjtőtáborból	150
40.	Viski lakosok levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz elhurcolt férfiak szabadon bocsátása ügyében	152
41.	Szabolcs vármegye Nemzeti Bizottsága szociáldemokrata tagjainak kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz a városi és megyei állami alkalmazottak szabadon bocsátása, illetve a hozzátartozók számára fizetés biztosítása ügyében	153
42.	Balmazújvárosi lakosok panaszának felterjesztése a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz	154
43.	A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottsághoz Jenei Dezső MÁV-főintéző és 255 vasutastársa ügyében .	155
44.	A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz Bodnár Edit 16 éves külsőbőcsi lakos szabadon bocsátása ügyében	155

45. Virágh Béla tiszteletbeli esperes levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz a csehszlovákiai magyarok ügyében	156
46. Jelentés a Bereg megyei férfiak munkaszolgálatáról	160
47. Berkenye előjáróinak kérelme a magyar kormányhoz az elhurcolt lakosok ügyében	161
48. A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottsághoz Bereg megyei községekből elvitt lakosok szabadon bocsátása ügyében	162
49. Zemplénagárd előjáróinak kérelme a 4. Ukrán Front főparancsnokságához 131 elhurcolt személy ügyében	163
50. Madarász Gáborné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje szabadon bocsátása ügyében	164
51. A Vörös Hadsereg által elszállított Magyar István adatlapja	165
52. A Vörös Hadsereg által elszállított Elter Dezső adatlapja	167
53. A Vörös Hadsereg által elszállított Debreczeni János adatlapja	168
54. A Vörös Hadsereg által elszállított Somogyvári Rudolf adatlapja	169
55. A Vörös Hadsereg által elszállított Nagy Zsigmond adatlapja	170
56. Pisták István, a gávai kommunista párt vezetőjének kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt gávai és vencesellői leányok szabadon bocsátása ügyében	171
57. Balmazújvárosi lakosok levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt hozzátartozóik ügyében	174
58. Prókai Erzsébet levelezőlapja a jászberényi fogolytáborba szállított ismeretlen személy üzenetével	175
59. Görgey Istvánné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez Görgey István korábbi tiszteletbeli finn főkonzul ügyében	177
60. Rakamazi lakosok kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz az elhurcoltak szabadon bocsátása ügyében	178
61. Kecskemét polgármestere, Tóth László levele a városból elvitt 79 fős csoport sorsával kapcsolatban	179
62. Áy Henrik fegyverneki lakos kérelme a Külügyminisztériumhoz elhurcolt leányai ügyében	180
63. Jancsó István gávai plébános kérelme elhurcolt lakosok ügyében	182
64. Furmann Sándorné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt gyermekei ügyében	184
65. Paksi Istvánné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje szabadon bocsátása ügyében	185
66. Hátszeghi Ottó ezredes feljegyzése Vörös János honvédelmi miniszternek a Budapestről történő elhurcolásokról	186

67.	A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz Lémann Leó Péter premontrei szerzetespap ügyében	186
68.	A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz a budapesti, VII. kerületi elhurcolások ügyében	187
69.	A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz a magyar hadifoglyok helyzetének javítása érdekében	188
70.	a) Asszonyok kérelme Budapest polgármesteréhez az ország fogolytáborokban lévő férfiak szabadon bocsátása ügyében	189
	b) Ceglédi asszonyok kérvénye Budapest polgármesteréhez a ceglédi táborban fogva tartott férfiak ügyében	190
	c) Csorba János budapesti polgármester levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez a ceglédi fogolytábor ügyében	191
71.	Egy magyar édesanya kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz a gödöllői tábor foglyai ügyében	191
72.	A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt felső-magyarországi csoportja pártigazgatójának kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez a Vörös Hadsereg által elszállított polgári lakosok szabadon bocsátása ügyében	192
73.	A miskolci 7. honvéd kerületi parancsnokság vezetőjének feljegyzése Vörös János honvédelmi miniszter számára a sátoraljaújhelyi táborban fogva tartott magyar hadifoglyok körülményeiről	193
74.	a) Tolmár Gyuláné kérelme a szovjet parancsnoksághoz férje szabadon bocsátása ügyében	194
	b) Tolmár Gyuláné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje tartózkodási helyéről	195
75.	Nagymuzsalyi lakosok levele elhurcolt férfiak szabadon bocsátása ügyében	196
76.	Cserneki István segédtsízt feljegyzése a nagyenyedi táborban fogva tartott magyar foglyok helyzetéről	198
77.	Horváth Zoltán berettyóújfalui lakos kérelme a Miniszterelnökséghez szovjet állampolgárságú felesége ügyében	200
78.	Nagy Károlyné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje szabadon bocsátása ügyében	201
79.	a) Kaposfő [Szomajom] elöljáróinak levele német nevű elhurcolt lakosok ügyében	202
	b) Kaposfő elöljáróságának igazolása 67 elhurcolt lakos magyar állampolgárságáról	203
80.	Bácsalmás vezetőinek kérvénye a „Legfelsőbb Orosz Katonai Parancsnokság Orosz Főkonzulátusa”-hoz elhurcolt lakosok szabadon bocsátása ügyében	205

81. Kivonat Hangony képviselő-testületének rendkívüli közgyűlésén készült jegyzőkönyvből a szovjet katonaság által elhurcolt lakosok szabadon bocsátásával kapcsolatban	206
82. A Külügyminisztérium értesítése a Polgári Demokrata Párt Országos Vezetőségének a Bodrogkisfaludról és Bodrogkeresztúrról elszállított polgári lakosság helyzetéről	207
83. a) Szatmár, Ugozca és Bereg közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék törvényhatósági bizottságának kérvénye Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz az elhurcolt férfilekosság kiszabadításának ügyében	207
b) A fehérgyarmati 23 honvéd portyázó század parancsnokságának helyzetjelentése	209
84. Községi bizonyítvány munkaszolgálatra jelentkezett pesthidegkúti lakosokról	211
85. Szamosszegi lakosok kérelme a Külügyminisztériumhoz elhurcolt hozzátartozóik ügyében	211
86. Gulácsy László kérelme Hajdúdorog polgármesteréhez fia és diáktársai szabadon bocsátása ügyében	212
87. 300 budapesti asszony kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt férjeik szabadon bocsátása ügyében	213
88. Seiler Jenő kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez zsidó származású fia szabadon bocsátása ügyében	215
89. Endrődy Emilné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez kiskorú fia szabadon bocsátása ügyében	216
90. Wágner Jánosné levele a Külügyminisztériumhoz elhurcolt férje ügyében	216
91. Ifj. Pendert Józsefné levele a Külügyminisztériumhoz férje szabadon bocsátása ügyében	217
92. Ludwig Andor postafelügyelő kérelme a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottsághoz fia szabadon bocsátása ügyében	218
93. Kertész Györgyné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje és bajtársai szabadon bocsátása ügyében	219
94. Török András üzenetei a fogolyszállító vonatból	220
a)	220
b)	221
c)	221
d)	226
e)	226
95. a) Kenderesi lakosok kérelme Vörös János honvédelmi miniszterhez elhurcolt lakosok szabadon bocsátása ügyében	227

b) A Honvédelmi Minisztérium feljegyzése a Külügyminisztérium számára a Kenderesből elhurcolt lakosok hozzátartozóinak kérelme ügyében	228
96. Fábián Miklós péceli lakos kérelme a Külügyminisztériumhoz kiskorú fia szabadon bocsátása ügyében	229
97. Kiskunhalas rendőrhatóságának jelentése Erdei Ferenc belügyminiszterhez Kiss Sándor és 56 társa, volt magyar katonák fogva tartásáról	230
98. Polgár Istvánné levele több száz asszony nevében Erdei Ferenc belügyminiszterhez a gödöllői és ceglédi fogolytáborokban őrzött hozzátartozók szabadon bocsátása ügyében	231
99. Wild Rezső kérelme az American Jewish Joint Distribution Committee-hez volt munkaszolgálatos fia szabadon bocsátása ügyében	232
100. a) Bosnyákovics Károly rendőr törzsfőfelügyelő kérelme Vörös János honvédelmi miniszterhez a parancsnoksága alatt szolgált rendőrök szabadon bocsátása ügyében	233
b) A Külügyminisztérium tanácsosának válasza Bosnyákovics Károly rendőr törzsfőfelügyelő kérelmére	234
101. Ifj. Binder Rezsőné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje és más, Csepelről elhurcolt férfiak ügyében	234
102. Dömök Istvánné levele a szegedi fogolytábor parancsnokságához férje szabadon bocsátása ügyében	235
103. Sebők Károlyné vámospércsi lakos kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje szabadon bocsátása ügyében	236
104. Tóth József győri lakos kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez fia szabadon bocsátása ügyében	237
105. Ruhm S. Lajosné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez deportálásból hazatartó, szovjet fogságba esett férje szabadon bocsátása ügyében	238
106. Obrát Józsefné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez korábban a nyilasok által deportált férje szovjet fogságból való szabadon bocsátása ügyében	239
107. Egy hadifogoly testvérének levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez a szovjet fogságba esett katonák és civilek sorsáról	240
108. a) Baranya vármegye főispánja, Boros István kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez a megyében összegyűjtött férfilekosok szabadon bocsátása ügyében	241
b) A Külügyminisztérium tanácsosának tájékoztatást kérő levele Baranya vármegye főispánjához	242
109. A Vörös Hadsereg által elszállított Horváth László adatlapja	242

110. Brennersz Margit kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez volt munkaszolgálatos öccse ceglédi fogolytáborból való szabadon bocsátása ügyében	243
111. Gallia Braukóné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez a németek által deportált fia székesfehérvári fogolykórházból való szabadon bocsátása ügyében	245
112. Lichtenthal Lászlóné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez ukrainai munkaszolgálatból szabadult, szovjet fogságba esett férje szolvai fogolytáborból való szabadon bocsátása ügyében	246
113. A Budapest, Visegrádi u. 3. sz. ház lakóinak kérelme a szovjet parancsnoksághoz lakótársuk ceglédi fogolytáborból való szabadon bocsátásának ügyében	246
114. Kalina Jánosné kérelme a szovjet parancsnoksághoz férje szabadon bocsátása ügyében	248
115. Egy Debrecenbe szállított fogoly segítségkérése a levelet megtaláló ismeretlenekhez, 10 ezer fogoly nevében	248
116. a) Friedmann Ignác budapesti lakos kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez deportálásból szabadult fia szovjet fogságból való szabadon bocsátása ügyében	249
b) A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz 6 korábbi deportált egyén szovjet fogságból való szabadon bocsátása ügyében	250
117. Bretter Éva kérelme a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt vezetőségéhez vőlegénye ceglédi fogolytáborból való szabadon bocsátása érdekében	251
118. Ungár Károlyné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez volt munkaszolgálatos férje kiszabadítása ügyében	252
119. Gyepes Lászlóné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez volt munkaszolgálatos fivére ceglédi fogolytáborból való kiszabadítása ügyében	252
120. Csermely Nemzeti Bizottságának kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez 1944 decemberében elhurcolt férfiak fogságból való szabadon bocsátása ügyében	253
121. Kesztlöc elöljáróinak kérelme a Szabad Szakszervezetek vezetőségéhez elhurcolt férfi szabadon bocsátása ügyében	254
122. Ózdi elöljárók kérelme Vörös János honvédelmi miniszterhez Centner János főhadnagy szabadon bocsátása ügyében	256
123. Özv. Huszár Istvánné kérvénye a Külügyminisztériumhoz fia szabadon bocsátása ügyében	257

124. A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz a szovjet csapatok által elszállított civil foglyok ügyében	257
125. Juhász Istvánné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje és a vele együtt elhurcoltak szabadon bocsátása ügyében	258
126. Meitner Józsefné szarvasi lakos kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez volt zsidó munkaszolgálatos férje ceglédi fogolytáborból való szabadon bocsátása ügyében	259
127. Kubicek Lajosné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt férje szabadon bocsátása ügyében	260
128. a) Friedrich Lászlóné levele a Külügyminisztériumhoz volt munkaszolgálatos férje szabadon bocsátása ügyében	261
b) Friedrich László levele családjához	261
129. Pethes György levele a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottsághoz munkaszolgálatból megszökött, szovjet hadifogságba került bátyja szabadon bocsátása ügyében	264
130. A Vörös Hadsereg által elszállított Palásthy Rezső adatlapja	265
131. Szovjet fogságba esett magyar tisztek kérelme Vörös János honvédelmi miniszterhez	266
132. Bányász Gyula olvasói levele a Világ szerkesztőségéhez szovjet fogságba került polgári személyek – köztük zsidó származású fiai – szabadon bocsátása ügyében	267
133. Az adácsi Nemzeti Bizottság elnökének előterjesztése Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt férfiak szabadon bocsátása ügyében	269
134. Abarai lakosok kérelme a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottsághoz elhurcolt hozzátartozóik szabadon bocsátása ügyében	270
135. Somogyjádi lakosok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt hozzátartozóik szabadon bocsátása ügyében	271
136. a) Izsnyétei lakosok kérelme Jánosi Ferenc miniszteri osztálytanácsoshoz 71 elhurcolt férfi szabadon bocsátása ügyében	273
b) Jánosi Ferenc honvédelmi miniszteri osztálytanácsos feljegyzése a Külügyminisztérium számára az Izsnyétéről elhurcolt lakosok szabadon bocsátása ügyében	274
137. Pomázi István görömbölyi lakos kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt fia szabadon bocsátása ügyében	274
138. Gyulai lakosok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez német nevű elhurcolt hozzátartozóik szabadon bocsátása ügyében	275
139. Német nevű magyar lakosok levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez gyermekeik szabadon bocsátása ügyében	278
140. Ekli Józsefné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje szabadon bocsátása ügyében	279

141. Keszthelyi Gyula, a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. igazgatójának levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt munkásaik szabadon bocsátása ügyében	280
142. Virág Lajosné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje szabadon bocsátása ügyében	281
143. Jámbor István és Jámbor Sándor újpesti lakosok kérelme hozzátartozóik szabadon bocsátása ügyében	282
144. A Vörös Hadsereg által elszállított Limbacher László adatlapja	283
145. Sávoly Lajos Heves vármegyei számvevőségi főnök kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez két fia szabadon bocsátása ügyében	284
146. Ózdi szülők kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt kiskorú fiaik szabadon bocsátása ügyében	285
147. 95 vaspöri levante szüleinek kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez gyermekeik szabadon bocsátása ügyében	286
148. Sajószentpéteri lakosok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt hozzátartozóik szabadon bocsátása ügyében	287
149. A nagykanizsai bolgár fogolytáborban lévő magyar hadifoglyok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez	288
150. Ravasz László püspök levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz a hadifoglyok mielőbbi szabadon bocsátása ügyében	289
151. Pásztor József százados kérelme a debreceni kiegészítő parancsnoksághoz az új magyar hadseregbe való nyilvántartás és átvétel tárgyában	290
152. Németladi lakosok kérelme Erdei Ferenc belügyminiszterhez 26 német nevű elhurcolt személy szabadon bocsátása ügyében	291
153. Kazai József távirata a Külügyminisztériumnak Budapestről elhurcolt fia szabadon bocsátása ügyében	292
154. A Vörös Hadsereg által elszállított Géczi Margit, Géczi Mária és Géczi Anna adatlapja	293
155. Deutsch Józsefné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez 12 éves eltűnt fia felkutatása és hazahozatala ügyében	294
156. Madarász Györgyné bodrogkisfaludi lakos kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt leánya ügyében	295
157. Novákovits Mihályné bajai lakos kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez fia és öccse szabadon bocsátása ügyében	295
158. Zoltán Ernőné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez kenézloi és zalkodi elhurcolt lakosok szabadon bocsátása ügyében	298
159. a) Augustz József beadványa fia szabadon bocsátása ügyében	302
b) A Vörös Hadsereg által elszállított Augustz Elemér adatlapja	302
160. a) Baross Sándor levele a Külügyminisztériumhoz fia kiszabadítása ügyében	303

b) A Vörös Hadsereg által elszállított Baross Ferenc adatlapja	304
161. Högyész előjáróinak kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt civil lakosok felkutatása és visszaszállítása ügyében	305
162. Almáskamarási asszonyok levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt lakosok ügyében	306
163. Zala vármegye alispánja, Somogyi Magyar István kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez Németországba szállított és ott orosz fogságba került leventék szabadon bocsátása ügyében	307
164. Zemplénagárdi asszonyok kérelme a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottsághoz 131 elhurcolt lakos szabadon bocsátása ügyében	309
165. A kiskőrösi evangélikus gyülekezet vezetőinek kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz Ponicsán Imre tábori lelkész szabadon bocsátása ügyében	310
166. Varsád előjáróinak kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt hozzátartozóik hollétének felderítése és hazaszállítása ügyében	311
167. A hercegkúti Nemzeti Bizottság elnökének levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez 136, munkára elvitt lakos hazatérése ügyében	312
168. A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz a 25. magyar gyalogos hadosztály tiszti és legénységi tagjainak szabadon bocsátása ügyében	314
169. a) A Honvédelmi Minisztérium feljegyzése a Külügyminisztérium számára fogolyszállító vonatból kidobott cédulák ügyében	314
b) Fogolyvonatból származó röpcédula 12 ezer magyar katona hadifogságba hurcolásáról	315
c) Értesítés Zayzon Gyuláné sepsibodoki lakos számára	316
170. Dévai Géza kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez 16 éves fia szabadon bocsátása ügyében	316
171. Jászalószentgyörgyi asszonyok kérvénye a Honvédelmi Minisztériumhoz elhurcolt férjeik szabadon bocsátása ügyében	317
172. Tokodi Lajosné levele az „Angol-Amerikai Katonai Bizottság”-hoz szovjet fogságba került zsidó munkaszolgálatos század tagjai ügyében	318
173. Schmidt Jánosné lőrinci lakos kérelme a Külügyminisztériumhoz a Donyec-medencébe hurcolt férje és leánya szabadon bocsátása ügyében	319
174. Polgár Sándor kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez volt zsidó munkaszolgálatos fia szabadon bocsátása ügyében	320
175. Orosz Sándor borsodivánkai lakos kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez fia szabadon bocsátása ügyében	322

176. Súlyom Sándor főzősörmesternek a szegedi gyűjtőtáborból kijuttatott üzenete apósa fogságba eséséről	323
177. Salgótarjáni szülők kérvénye Gyöngyösi János külügyminiszterhez az ausztriai zwettl-horni szovjet fogolytáborban fogva tartott fiatal emberek szabadon bocsátása ügyében	324
178. Bárdi Kálmán kérvénye a Külügyminisztériumhoz Auschwitzból hazatért fia szabadon bocsátása ügyében	326
179. Frankl Miklósné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez volt zsidó munkaszolgálatos férje szabadon bocsátása ügyében	326
180. Gyöngyösi János külügyminiszter levele Tildy Zoltánhoz, a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt országos elnökéhez a szovjet hadsereg által elszállított személyek sorsáról	328
181. a) Feljegyzés a temesvári hadifogolytáborról	328
b) Feljegyzés a ceglédi, foksányi, bajai és krasznovgradi fogolytáborokról	329
c) Feljegyzés a patyi hadifogolytáborról	330
d) Feljegyzés a bajai és a foksányi táborokról	331
182. A Vörös Hadsereg által elszállított Fülöp János adatlapja	332
183. Barabási lakosok levele Vörös János honvédelmi miniszterhez elhurcolt hozzátartozóik szabadon bocsátása ügyében	334
184. A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz a magyarországi és romániai táborokban fogva tartott magyar foglyok ügyében	336
185. Tiszavidi lakosok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt férfiak szabadon bocsátása ügyében	337
186. Kitzinger Ágostonné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez áldott állapotban lévő, elhurcolt leánya ügyében	338
187. Nánay Béla tanár kérése fiával való kicserélésére	339
188. a) Bódi Tamás szini lakos kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez két fia szabadon bocsátása ügyében	340
b) A Vörös Hadsereg által elszállított Bódi Bálint adatlapja	340
189. Szilágyi Mihályné levele a Külügyminisztériumhoz fia szabadon bocsátása ügyében	341
190. a) A Magyar Vöröskereszt Központi Igazgatóságának felterjesztése Gyöngyösi János külügyminiszterhez Papp János budapesti lakos alsópatyi fogolytáborban tett látogatásának jegyzőkönyvéről	342
b) A Magyar Vöröskereszt által felvett jegyzőkönyv Papp János mérnök alsópatyi fogolytáborban tett látogatásáról	343

TARTALOM

191. A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szovjetunió budapesti követségének a Szigetújfaluból elhurcolt 132 személy hazaszállítása ügyében	344
192. Iván Jánosné rádfalvai lakos kérelme a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz fia szabadon bocsátása ügyében	344
193. Katona Józsefné kémesi lakos kérelme a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz férje szabadon bocsátása ügyében	345
194. A Magyar Kommunista Párt jászárokszállási szervezete titkáranak kérelme K. J. Vorosilovhoz, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökéhez a szovjet fogságban lévők levelezésének előmozdítása, valamint németbarát magyarokkal való kicserélése ügyében	346
195. a) A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz Berda Mária 15 éves, Tápiógyörgyéről elhurcolt budapesti lakos szabadon bocsátása ügyében	348
b) A Vörös Hadsereg által elszállított Berda Mária adatlapja	348
196. Kovács Antal borotai lakos nyilatkozata német nevű, elhurcolt feleségéről	349
197. Nagy Gyuláné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez fia szabadon bocsátása ügyében	350
198. A sorokpolányi hadifogolytábor Budapesten, a ferencvárosi pályaudvaron veszteglő foglyainak levele a szovjet követség számára ..	352
199. Szentiványi Béla budapesti lakos kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz korábban munkaszolgálatos fiai szovjet fogságból való szabadon bocsátása ügyében	353
200. a) Shvoy Lajos székesfehérvári püspök levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz fogságba esett papok szabadon bocsátása ügyében	355
b) Hives Henrik miniszteri tanácsos feljegyzése Gyöngyösi János külügyminiszterhez Shvoy Lajos püspök beadványa tárgyában	356
c) A Külügyminisztérium válasza Shvoy Lajos püspök 1945. augusztus 3-i beadványára	357
d) A Külügyminisztérium tájékoztatást kérő levele Shvoy Lajos püspökhöz a fogságba esett papok esetleges hazatértéről	357
e) Shvoy Lajos székesfehérvári püspök levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez a fogságba esett papok szabadon bocsátása ügyében	358
201. a) Horváth Ferenc levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez fia szabadon bocsátása ügyében	358
b) A Vörös Hadsereg által elszállított Horváth Ferenc adatlapja	359

202. Glósz Ödön, a MÁV igazgatóhelyettesének levele Gyöngyösi János
külgügyminiszterhez fogságba került vasúti alkalmazottak szabadon
bocsátása ügyében 360
203. Molnár Ferenc nagykanizsai lakos levele Gyöngyösi János
külgügyminiszterhez szovjet fogságba esett volt munkaszolgálatos társa
ügyében 361
204. Id. Hudetz Emil szombathelyi lakos kérelme Gyöngyösi János
külgügyminiszterhez fia szabadon bocsátása ügyében 362
205. Polauer Jánosné kérelme a Külgügyminisztériumhoz a Pestszenterzsébetről
elhurcolt 2100 polgári lakos ügyében 363
206. Ismeretlen nemzetgyűlési képviselő levele Vörös János honvédelmi
miniszterhez Hegedűs Ferenc zalaegerszegi könyvkereskedő fia szabadon
bocsátása ügyében 364
207. A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz
a Szovjetunióba hurcolt volt zsidó munkaszolgálatosok ügyében 365
208. Sörös Viktorné pilisszántói lakos kérelme Gyöngyösi János
külgügyminiszterhez fia hollétének felderítése és hazaszállítása ügyében
..... 366
209. Putnoki lakosok kérelme Gyöngyösi János külgügyminiszterhez elhurcolt
hozzátartozóik ügyében 367
210. Darjás János, Bodrogkisfalud körjegyzőjének kérelme Gyöngyösi János
külgügyminiszterhez elhurcolt lakosok ügyében 368
211. A Külgügyminisztérium kérelme a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz
a hajmáskéri hadifogolytáborban meghaltak méltó eltemetésével
kapcsolatban 370
212. a) Kölesd elöljáróinak kérelme Gyöngyösi János külgügyminiszterhez
német nevű elhurcolt lakosok szabadon bocsátása ügyében 371
b) A Külgügyminisztérium választervezete Kölesd elöljáróinak 372
213. a) A magyar kormány hadifoglyokkal kapcsolatos adatok átadását
kérelmező levele a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz 373
b) I. I. Levuskin vezérőrnagy válasza a magyar kormány levelére 374
214. a) A Serényifalváról, Kelemérről, Abafalváról és Sajószentkirályról
elhurcoltak hozzátartozóinak és a községek elöljáróinak kérelme a
Külgügyminisztériumhoz az elhurcoltak ügyében 374
b) A Külgügyminisztérium értesítése a Borsod megyei szakszervezetek
titkárságának 376
215. a) Hatz Sámuel levele Tombor Jenő honvédelmi miniszterhez fia,
Hátszeghi (Hatz) Ottó hazahozatala ügyében 377
b) Tombor Jenő honvédelmi miniszter levele a Szövetséges Ellenőrző
Bizottsághoz Hátszeghi (Hatz) Ottó hazahozatala ügyében 379

c) Tombor Jenő feljegyzése a Külügyminisztérium számára	380
d) A Külügyminisztériumban belső használatra készült feljegyzések Hátszeghi (Hatz) Ottó ügyében	381
216. A Külügyminisztérium belső feljegyzése a csoportos hadifogoly- hazaszállítási kérelmek ügyében	382
217. A Külügyminisztérium kérelme a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz szovjet katonai törvényszék elé került három mezőkövesdi lakos ügyében	383
218. a) A Népgondozó Hivatal szociális főosztályvezetője, Köszörű Károly feljegyzése Gyöngyösi János külügyminiszterhez a magyar nemzetiségű volt zsidó munkaszolgálatosok hazaszállítása ügyében	384
b) I. I. Levuskin vezérőrnagy válasza Gyöngyösi János külügyminiszter jegyzékére	385
219. Feljegyzés Gyöngyösi János külügyminiszterhez a Hadifogoly Osztály előadójának létszámnövelése ügyében	385
220. A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szovjetunió követségéhez 45, Gáváról elhurcolt személy ügyében	386
221. Szőke Zoltán, a Magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tanácsosának tájékoztató levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez a Bereg megyei hadifoglyok helyzetéről	387
222. Förstner Pál tanácsos kérelme I. I. Levuskin vezérőrnagyhoz katolikus táborigényes szabadon bocsátása ügyében	389
223. Meller Simon levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez leánya felkutatása ügyében	390
224. Radó György feljegyzése Szekfű Gyula moszkvai magyar követ Shlomo Shleifer moszkvai főrabbi-val folytatott megbeszéléséről	391
225. Forgács János és felesége kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez három leányuk szabadon bocsátása ügyében	392
226. Kapi Béla evangélikus püspök kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez Franck Károly csikóstóttösi lelkész leányának és mintegy 20 fiatal falubelijének szabadon bocsátása ügyében	394
227. Sajóhidvégi lakosok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt hozzátartozóik ügyében	395
228. Encsencs előljárójának igazolása elhurcolt lakosok magyarságáról és demokratikus érzelmeiről	396
229. Kovács Klára felsőmérai postamester kérvénye Förstner Pál miniszteri osztálytanácsoshoz a vissza nem tért foglyok ügyében	397
230. A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szovjetunió budapesti követségének abaújszántói, vizsolyi, hidasnémeti, hernádszurdoki és baskói elhurcolt lakosok ügyében	399

231. A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szovjetunió budapesti követségének rátkai elhurcolt lakosok ügyében	400
232. A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szovjetunió budapesti követségének mezőberényi elhurcolt lakosok ügyében	400
233. a) Iczkovics Márton levele Millok Sándor hazahozatali kormánybiztoshoz 1944-ben deportált leánya hazahozatala ügyében	401
b) A Külügyminisztérium értesítése Iczkovics Mártonnak	402
234. a) Szász-Coburg Gothai Reinerné kérelme a Külügyminisztériumhoz férje hollétének felkutatása ügyében	402
b) A Külügyminisztérium feljegyzése a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz Szász-Coburg Gothai Rainer herceg hollétének felkutatásáról	403
c) A Szövetséges Ellenőrző Bizottság feljegyzése Gyöngyösi János külügyminiszterhez Szász-Coburg Gothai Rainer herceg hollétével kapcsolatban	404
235. A Szovjetunióból visszatérő polgári személyek hazaszállítására vonatkozó feljegyzések	404
a) Feljegyzés a moszkvai magyar követségnek	404
b) Feljegyzés a moszkvai magyar követségnek	407
c) Feljegyzés a moszkvai magyar követségnek	407
d) Feljegyzés a moszkvai magyar követségnek	408
236. Földesi József levelezőlapja édesanyjának	409
237. Iharosi János levelezőlapja családjának	409
238. Bodrogkeresztúri lakosok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt lakosok szabadon bocsátása ügyében	410
239. a) Hatvani asszonyok levele Millok Sándor hazahozatali kormánybiztoshoz hozzátartozóik hazahozatalának anyagi támogatásával kapcsolatban	411
b) A Külügyminisztérium válasza a hatvani asszonyok levelére	412
240. a) Az Országos Zsidó Segítő Bizottság kérelme a Külügyminisztériumhoz két egykori auschwitz-i deportált leány szabadon bocsátása ügyében ...	412
b) Kőváry Zoltán miniszteri osztálytanácsos válasza az Országos Zsidó Segítő Bizottság kérelmére	413
241. Klein Györgyné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez munkaszolgálatos férje szovjet fogságból való szabadon bocsátása ügyében	414
242. Preisz Ilonka kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez korábban a Gestapo által internált testvérének szovjet fogságból való szabadon bocsátása ügyében	415

243. Hirt Pál földműves levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt leánya szabadon bocsátása ügyében	415
244. a) Sors Konrád levelezőlapja családjának	416
b) Berta Lajos hadifogoly levelezőlapja édesanyjának	416
245. Gecző Nándor hadifogoly levelezőlapja szüleinek	417
246. A Magyar Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szovjetunió budapesti követségének szihalomi és csorvási elhurcolt lakosok ügyében	418
247. Horváth János levelezőlapja édesanyjának	418
248. a) Neufeld Istvánné és asszonytársai kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez hozzátartozóik hazaszállítása ügyében	419
b) A Külügyminisztérium válasza Neufeld Istvánnénak	422
249. Kincs Bertalan levelezőlapja családjának	422
250. Biacsy M. Jenőné, a sándorfalvi Vöröskereszt-fiók ügyvezető alelnökének levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez	423
251. Csótó Péterné szentistváni lakos kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje és a többi hadifogoly szabadon bocsátása ügyében	424
252. Osztopáni lakosok kérelme a Szovjetunióban lévő hadifoglyok szabadon bocsátása ügyében	425
253. Özv. Kremmer Gyuláné gyomai lakos kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez a Szovjetunióba hurcolt fia és menyé hazahozatala ügyében	426
254. a) Szentiványi Miklósné levele férjének válásuk ügyében	427
b) A Külügyminisztérium feljegyzése Szekfű Gyula moszkvai magyar követnek Szentiványi Miklós és felesége válásával kapcsolatban	427
255. Demeter Lajos kérvénye Gyöngyösi János külügyminiszterhez a szlovákiai magyar foglyok – köztük fia – szabadon bocsátása ügyében	428
256. Özv. Olafsson Gusztávné kegyelmi kérvénye a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa elnökéhez a szovjet hatóságok által elítélt fia ügyében	429
257. a) Miskolci és Borsod megyei hadifoglyok hozzátartozóinak beadványa Dinnyés Lajos miniszterelnökhöz	430
b) A Külügyminisztérium levele Dinnyés Lajos miniszterelnökhöz a miskolci és Borsod megyei hadifoglyok hozzátartozóinak beadványa ügyében	432
258. Gál Endre szófiai követségi titkár feljegyzése Mihályfi Ernő külügyminiszternek a volt szófiai magyar királyi követség fogságba került személyzetének felkutatása tárgyában	432
259. Csizsárik Pál kakucsi lakos kérelme Molnár Erik külügyminiszterhez menyé és elhurcolt társai felkutatása ügyében	433

260. Kerényi Lászlóné levele Molnár Erik külügyminiszterhez letartóztatott fia ügyében	435
261. a) A Külügyminisztérium Hadifogoly Osztályának levele a moszkvai magyar követséghez polgári személyek egyénenkénti hazahozatala ügyében	436
b) A moszkvai magyar követség feljegyzése a Hadifogoly Osztályhoz a Külügyminisztérium által repatriálni kért polgári személyek ügyében	437
262. Krisztián László kérelme Molnár Erik külügyminiszterhez a Szovjetunióban elítélt öccse ügyében	438
263. Özv. Hódi Rezsőné levele Molnár Erik külügyminiszterhez fia szabadon bocsátása ügyében	440
264. Róna Pál hadifogoly levelezőlapja Verő Ubul őrnagy számára	441
265. a) Such Gusztáv levele a magyar kormány egyik miniszteréhez fia hazaszállítása ügyében	441
b) Szekfű Gyula moszkvai magyar követ feljegyzése a Külügyminisztérium számára	442
c) Such György szüleinek kérvénye Molnár Erik külügyminiszterhez fiuk hazahozatala ügyében	442
266. a) Nagy László református lelkipásztor levele Molnár Erik külügyminiszterhez hadifogságban lévő abádszalókiak hazabocsátása ügyében	443
b) A Külügyminisztérium Hadifogoly Osztályának válasza Nagy László lelkipásztor levelére	445
267. a) Haffner Ferenc levele Molnár Erik külügyminiszterhez leánya hazahozatala ügyében	445
b) A Külügyminisztérium levele Madarász Jenő ügyvédhez Haffner Anna hazahozatalával kapcsolatban	447
268. Szekfű Gyula moszkvai magyar követ felterjesztése a Külügyminisztériumhoz a visszaszállítás során romániai táborokban elhunyt foglyok névsoraival	448
269. Gulácsy László hajdúdorogi lakos kérelme sok szülő nevében Molnár Erik külügyminiszterhez elhurcolt gyermekeik ügyében	448
270. a) Özv. Schlet Józsefné kérelme Molnár Erik külügyminiszterhez fia felkutatása ügyében	449
b) A Külügyminisztérium Hadifogoly Osztályának levele a moszkvai nagykövetséghez Schlet Józsefné és családja ügyében ...	450
271. Magyar Építőipari Munkások Országos Szakszervezete gyulai csoportjának kérelme a szovjet nagykövetséghez 65 elhurcolt személy hazahozatala ügyében	451

TARTALOM

272. a) Gyoma elöljáróságának levele a Külügyminisztériumhoz a községből származó hadifoglyok és polgári elhurcoltak szabadon bocsátása ügyében	452
b) A Külügyminisztérium válasza a gyomai elöljáróság kérésére	453
273. a) Valentényi Mihályné levele Ratkó Anna népjóléti miniszterhez férje hazahozatala ügyében	453
b) Valentényi Mihályné kérvénye Sztálinhoz férje hazahozatala ügyében	454
274. Nagymányok elöljáróinak kérelme Kállai Gyula külügyminiszterhez hozzátartozóik hazahozatala ügyében	455
275. Kismányok elöljáróinak kérelme Kállai Gyula külügyminiszterhez hozzátartozóik hazahozatala ügyében	456
276. Schönfeld Sándorné kegyelmi kérvénye férje ügyében a moszkvai magyar nagykövetséghez	457
Táblázat a Magyarországról elhurcolt civilek számáról	459
Életrajzi jegyzetek	478
Rövidítések	484
Földrajzi nevek mutatója	

Stark Tamás

Bevezető

„Magyarok! Közöljétek mindenkivel, a magyar kormányval is, hogy 12 000 magyar katonát és tisztet visznek ki Oroszországba. Utánunk még több százezer magyar hadifoglyot indítanak így útba, hogy soha se térhessenek vissza fiaitok, férjeteik és testvéreik. Önként adtuk meg magunkat, mert nem akartunk Németországért harcolni, és most az ígért hazatérésünk helyett Oroszországba hurcoljanak, mint »hadifoglyokat« [...] Ezt a hírt adjátok tovább mindenkinek, és ne nyugodjatok bele érettiünk és saját magatokért! Rab magyar katonák lezárt vasúti kocsikban visznek” – üzent egy ismeretlen fogoly egy cédulán, melyet valahol Pusztakettős és Kunmadaras község között dobott ki a Románia felé menő szerelvényből (169/b dokumentum). De nem csak katonákat vittek szovjetunióbeli kényszermunkára.

„E vidéken már több ezer embert összeírtak és elszállítottak Oroszországba, hogy ott – amint nekem az értük való közbenjárás alkalmával a katonai hatóságok kijelentették – az ellenséges csapatoktól okozott károk helyrehozatalában dolgozzanak. [...] Nagykároly város és Erdőd körül kb. 25-30 vagy egészen, vagy nagyjából katolikus község van. E falvakból és magából Nagykároly városából mindkét nemű híveink közül 17 és 45 évek közöttieket írtak össze, és vagy elhurcolták már, vagy elhurcolás előtt állanak” – írta Scheffler János szatmári püspök Angelo Rotta budapesti apostoli nunciusnak 1945. január 25-én a Partiumban, Szatmár megyében folyó eseményekről (9. dokumentum). „Az orosz katonai hatóságok vármegyénk egész területén összeszedik és elszállítják a lakosság számottevő részét” – írták Szabolcs vármegye Nemzeti Bizottságának tagjai az Ideiglenes Nemzeti Kormány vezetőjének, Dálnoki Miklós Bélának (18. dokumentum). „Az orosz hadsereg diadalmas előnyomulása folytán Zemplén, Ung, Bereg stb. vármegyék magyarlakta községei is az orosz katonai hatóságok, az általuk elismert kommunista párt közigazgatása alá kerültek. E vármegyék területén, alig 2-3 nap múlva, a magyar községekben is megperdült a dob, amely az összes 18–55 év közötti férfiakat és nőket, a romba dőlt vasúti állomások, utak és hidak fölépítésére, közmunkára hívta be. Ismételt 2-3 nap múlva a magyar falvak által munkába állított férfiakat katonai kordon vette körül, s azok kivételével, akik szlovákul vagy ruszinul tudtak, úgyszólván ruha és élelem nélkül elindították a szolyvai és perecsenyi gyűjtőtábor felé. Kevés idő múltával a még megmaradt férflakosságot, az ugyancsak 18–55 közöttieket, azzal, hogy katonai okokból jelentkezniök kell, újra összegyűjtötték, s minden külön kihallgatás nélkül ugyancsak elindították a különféle gyűjtőtáborok felé” –

adta hírül a miniszterelnöknek Virágh Béla esperes (45. dokumentum). Dálnoki Miklós Bélához fordultak Beregdaróc előljárói is, akik 1945. február 5-i levelükben a községükből „és általában a tiszántúli területről elvitt több tízezer 18–50 év közötti férfiak hazabocsátása ügyében” kértek segítséget (27. dokumentum).

„Fiamat [...] a Vörös Hadsereg egyik alakulata Érd községből, ahol édesanyjával együtt lakik, 1945. január 8-án elszállította. Fiam azóta nem tért vissza, és hír szerint jelenleg a szegedi Csillag börtönben tartják fogva. Az elszállítás előzményeként kidobolták, hogy a községben lakó összes férfiak – 16 évestől 60 évesig – jelentkezzenek a községházán. A jelentkezettek közül kiválogatták a 18 és 45 év közötti életkorúakat, összesen 3500 embert, köztük fiamat is, és ezeket átadták az illetékes orosz katonai parancsnokságnak” – írta egy apa 1945. április 29-én a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottságnak (92. dokumentum).

„[...] otvesznek el a nyomorba szénbányába dolgoz nagyon erős munkát végeznek mind legyengülve betegek egy pár beteg hazajöt közülök azok mondják már nem soká bírják mind le vannak már gyengülve rongyolva és most a hideg tél tönkre teszi őket ha tudnám hogy nem jön haza a lányom azonal öngyilkos lenék de bízok a jó Istenbe és a Külügy Miniszter Urba” – fakadt ki egy bodrogkisfaludi édesanya Gyöngyösi János külügyminiszternek írott levelében (156. dokumentum).

„Mai magyar társadalmunk egyik legégetőbb és legfájóbb kérdése a fogoly-ügy. Érdekelve van ebben annak minden rendű rétege és minden rangú tagja” – írta Teleki Géza vallás- és közoktatásügyi miniszter 1945 nyarán Dálnoki Miklós Béla miniszterelnöknek.¹ A magyar kormányzatot és a magyar társadalmat a szovjet fogságba kerültek sorsa aggasztotta, mivel az amerikai és angol fogságban lévők repatriálása már folyamatban volt. Figyelemre méltó, hogy a tragikus sorsú miniszterelnök, néhai Teleki Pál fia nem hadifogolyügyről, hanem „fogoly-ügyről” írt, finoman érzékeltetve ezzel, hogy a Szovjetunióba szállított és szállítandó magyarok számottevő része nem katona, hanem civil volt. Erről a mindenki által ismert tényről a korabeli sajtó nem írhatott nyíltan; hivatalosan csak „hadifogolykérdés” létezett. *Magyar Hadifogoly Híradó*² volt a kommunista párt által rendszeresen megjelentetett tájékoztató füzetnek, „hadifogoly”-irodákat állítottak fel a fontosabb politikai pártok, és ez a szó szerepelt az elhurcoltak szabadon bocsátásáért és visszaszállításáért fellépő szervezetek nevében: Hadifoglyok és Hozzátartozók Szövetsége, Volt Hadifoglyok Bajtársi Szövetsége. A magyar történetírás hosszú ideig nem foglalkozott behatóan a hadifoglyok sorsával. Ha a téma mégis előkerült, akkor kizárólag olyan formában, hogy a Szovjetunió mindent megtett a magyar „hadifoglyok” antifasiszta

1 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban MNL OL) XIX-J-1-j, 21. doboz, IV-438/9, 145.420/7-1945. A dokumentumot idézi: Bognár Zalán: *Hadifogolytáborok és hadifogolysors a Vörös Hadsereg által megszállt Magyarországon, 1944–1945*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2012. 23.

2 1946 novemberétől *Magyar Hadirokkant, Hadifogoly Híradó*.

nevelése, majd mielőbbi hazaszállítása érdekében. Civilek tömeges elhurcolásáról és a lágerekben végzett munkáról nem volt szabad írni. Az elhurcolásokra való közvetett utalás is rendszerint megtorlást vont maga után.³ A szigorú tiltás csak a nyolcvanas évek második felében kezdett oldódni.⁴

Amikor a kommunista rendszer összeomlott, a szovjetunióbeli kényszermunka túlélői közül még sokan éltek. Ők korábban némaságra voltak ítélve, mert a Szovjetunióból való visszatérésük után azzal fenyegették meg őket, hogy ha elmondják, amit kint tapasztaltak, akkor visszaviszik őket a lágervilágba.⁵ Sokan még legközelebbi hozzátartozóiknak, feleségüknek, gyerekeiknek sem mertek beszélni sorsukról. 1989 után azonban sok egykori fogoly írta meg történetét, és a visszaemlékezések egy része könyv alakban is megjelent. Mindegyik mű különleges ajándékot jelent az országnak és az utókornak, mert a magyar múlt történetének egy korábban ismeretlen, felejtésre ítélt fejezetét tárják fel. A visszaemlékezők a táborok és a munkakörülmények bemutatásán túlmenően azt is elmondják, leírják, hogy az elszántság, kitartás, emberi szolidaritás és az Istenben való hit hogyan tette elviselhetővé a kinti életet. Ezek a művek így nemcsak a múltnak szólnak – a foglyoknak, kényszermunkásoknak a túlélésért folytatott küzdelméből későbbi nemzedékek is erőt meríthetnek.

Historiográfiai áttekintés

1989 után elhárultak a kutatás előtt álló akadályok is; az első tanulmányok, monográfiák már a kilencvenes évek elején megjelentek. Zielbauer György, Erdmann Gyula és Tilkovszky Lóránt a magyarországi németek elhurcolásáról írtak.⁶

3 A Karsai Elek és Somlyai Magda által szerkesztett, 1970-ben a Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Igazgatósága által kiadott, *Sorsforduló* című dokumentumkötetbe olyan iratok is belekerültek, melyek a lakosság gyűjtőtáborokba hurcolásáról és a szovjet katonák erőszakoskodásairól tudósítottak. 1972-ben az MSZMP KB döntése alapján a minisztérium a kötet terjesztését leállította, az üzletekben és a könyvtárakban lévő példányokat visszavonatta. A könyv szerkesztőit az MSZMP I. kerületi Politikai Bizottsága megrovásban részesítette. *Sorsforduló. Iratok Magyarország felszabadulásának történetéhez.* I–II. Szerk. Karsai Elek, Somlyai Magda. Levéltári Igazgatóság, Budapest, 1970.

4 A témában készült első tanulmányom közlését 1985-ben több folyóirat visszautasította. Az írást végül a *Valóság* jelentette meg. Stark Tamás: Magyarország második világháborús hadifogoly-vesztése. *Valóság*, 1986/12. 55–68.

5 Kivétel volt Rózsás János, akinek *Keserű ifjúság* című visszaemlékezését Borbándi Gyula adta ki Münchenben 1986-ban. A kalandos sorsú kézirat a Novosztyi szovjet sajtóügynökség 1974-ben tett felkérésére készült. Miután a művet nem lehetett felhasználni Alekszandr Szolzsenyicin ellen, a kiadó elállt a közlésétől.

6 Zielbauer György: Magyar polgári lakosok deportálása és hadifogsága 1945–1948. *Történelmi Szemle*, 1989/3–4.; Uő: *A magyarországi németiség nehéz évtizede, 1945–1955.* Pannon Műhely, Szombathely, 1990; Dr. Erdmann Gyula: *Deportálás, kényszermunka. Békési és csanádi németek*

Füzes Miklós a fogolykérdésben folytatott szovjet politikát elemezte.⁷ Dobos Ferenc a kelet-szlovákiai deportálások történetét tárta fel, míg Dupka György a kárpátaljai magyar férfiak összegyűjtését és sorsát bemutató köteteket adott közre.⁸ Az elmúlt években Molnár D. Erzsébet munkássága a kárpátaljai, Simon Attila kutatásai pedig a szlovákiai feltáró munkának adott új lendületet.⁹

A kétezres évek elejétől Erdélyben is intenzív kutatások kezdődtek az ott végrehajtott elhurcolások történetének feltárása érdekében. A Benkő Levente – Papp Annamária szerzőpáros, valamint Murádin János Kristóf kutatásainak középpontjában az erdélyi magyarok sorsának bemutatása állt, míg Boros Ernő a partiumi németek deportálásáról tett közzé köteteket.¹⁰

szovjet munkatáborokban. Békés Megyei Levéltár, Gyula, 1990. (Gyulai Füzetek 4.); Tilkovszky Loránt: Magyarországi németek – szovjet munkatáborokban. *Regio*, 1991/2. 191–198.

7 Füzes Miklós: *Modern rábszolgaság. Magyar állampolgárok a Szovjetunió munkatáboraiiban.* Formatív Kft., Budapest, 1990.

8 Dobos Ferenc: Magyarok a történelem senkiföldjén. „Málenkij robot” a kelet-szlovákiai Bodrogközben és Ung-vidéken. *Regio*, 1992/3. 110–129. Dupka György számos munkát tett közzé az elhurcolás történetéről. Műveinek hosszú listájából a következő kettő az áldozatok nevét tartalmazza: *Egyetlen bűnük magyarságuk volt. Emlékkönyv a sztálinizmus kárpátaljai áldozatairól (1944–1946).* Patent–Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993; *Halottaink 1944–1959. A kárpátaljai népiértés eddig ismert áldozatainak névsora.* Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2014. A magyarok üldöztetéséről szóló összefoglaló munkája: *A szovjet hatóság megtorló tevékenysége Kárpátalján (1944–1991).* Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2014.

9 Molnár D. Erzsébet: Transcarpathia and the Malenkij Robot. In: *Történeti tanulmányok XXII. A Debreceni Egyetem Történeti Intézetének kiadványa.* Szerk. Bárányi Attila, Lévai Csaba. Debreceni Egyetem, Debrecen, 2014. 326–340.; Uő: Munkaszolgálaton a Donyc-medencében (Kárpátaljai magyarok a donbázi FZO-iskolákban). In: *Mercurius Veridicus Novus. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének tanulmánygyűjteménye.* Szerk. Dobos Sándor, Szamborovszkyné Nagy Ibolya. „Grafika” Kiadó, Beregszász–Ungvár, 2015. 106–140.; Uő: A kárpátaljai elhurcolások történelmi háttere a szovjet rendszer kiépítésének idején. In: *A kommunizmus áldozatai, rehabilitációs alternatívák Kelet-Közép-Európában.* Szerk. Molnár D. Erzsébet, Molnár D. István. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, 2016. 85–106.; Uő: A kárpátaljai magyar és német polgári lakosság tömeges elhurcolása szovjet kényszermunkatáborokba. In: *Gulag–Gupvi. A szovjet fogság Európában.* Szerk. Kiss Réka, Simon István. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2017. 239–258.; Simon Attila: Málenkij robot és a csehszlovák nemzetállami tervek. Uo. 163–180.

10 Benkő Levente – Papp Annamária: *Magyar fogolysors a második világháborúban.* I–II. Pallas Akadémia Kiadó, Csíkszereda, 2007; Boros Ernő: „Volt minékünk jó éltünk, van most nekünk jaj”. *1945–1949: a szatmári svábok deportálástörténete.* I–II. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, 2005; Uő: *A szatmári svábok deportálásának története.* I–II. K. n., Nagykároly, 2010; Murádin János Kristóf: A megtizedelt város. *Korunk*, 2004/10. 57–65.; Uő: The Deportation of Germans from Romania to the Soviet Union in 1944–1945. *Acta Universitatis Sapientiae, European and Regional Studies*, Vol. 7, 2015. 41–49.; Uő: Ungarische Zivilisten von Klausenburg in sowjetische Gefangenschaft 1944–1949. *West Bohemian Historical Review*, 2016/1. 79–93.; Uő: Erdélyi magyarok a Szovjetunió kényszermunkatáboraiiban. In: *CERTAMEN III. Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. szakosztályában.* Szerk. Egyed Emese, Pakó László. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2016. 415–428.

Magyarországon a rendszerváltást követően nagy lendülettel kezdődtek meg az elhurcolással kapcsolatos helytörténeti kutatások. Ennek a tanulmánynak a keretei a témakörrel kapcsolatos historiográfia teljes áttekintése helyett csupán az úttörő és az összefoglaló munkák említésére adnak lehetőséget. Gyarmathy Zsigmond és Fazekas Árpád a Felső-Tisza vidékén, valamint Nyíregyházán végrehajtott deportálásokról írt, Zsiros Sándor, Majorszki András, Naár János, Endrész György és Kunt Gergely pedig a Borsod-Abaúj-Zemplén megye egyes térségeiben lezajlott fogolygyűjtő hadjáratok történetét tárta fel.¹¹ A megyében történt elhurcolások átfogó történetét Oroszné Stumpf Éva írta meg.¹² Árva Erzsébet és Pogány József a Balmazújvárosból, Csávás István és Köhler Julianna, valamint Körösi Mihály a Mezőberényből elvitt civil kényszermunkások sorsát örökítette meg.¹³ A közelmúltban jelent meg Nagy Péternek az ózdiak, Gárdonyi Adrienn-nek és Makra Mónikának a dunavarsányiak, valamint Tircsi Richárdnak a vállalji és a mérki elhurcoltak történetét bemutató könyve.¹⁴ Lendvai Tímár Edit és Muskovics Andrea Anna kutatásai az Érdről és a Tárnokról végrehajtott elhurcolások áldozatainak állítottak emléket.¹⁵

-
- 11 Gyarmathy Zsigmond: Jóvátétel? *Szabolcs-Szatmári Szemle*, 1989/2. 135–138.; Fazekas Árpád: *Elhurcoltak. Nyíregyháza 1944–1948*. Határszél Kft., Nyíregyháza, 1989; Zsiros Sándor: *A front alatt. Örökségünk Felsőzsolca Alapítvány*, h. n., 1994; Majorszki András: *Ondi kényszermunkások a Szovjetunióban. Sztálin pokla. Magyar sorsok a Gulágon. Múlt-kor történelmi magazin különszáma*, 2015. ősz. 45–52.; Naár János: *Hercegekútiak kényszermunkán a Szovjetunióban 1945–1949*. Hercegekút Község Önkormányzata, Hercegekút, 2015; Endrész György: *Nemsokára hazamentek. Rátkaiak kényszermunkán*. Schwarzwald Hagyományörző Egyesület, Rátka, 2016; Kunt Gergely: *Adalékok miskolciak „málenkij robotra” hurcolásához, különös tekintettel a diósgyöriekre*. In: *Budapest, Kárpát-medence – „Málenkij robot”, emlékezet. Gulágkutatók VII. nemzetközi konferenciájának kötete*. Szerk. Bognár Zalán, Muskovics Andrea Anna. Gulágkutatók Nemzetközi Társasága, Budapest, 2017. 87–97.
- 12 Oroszné Stumpf Éva: *„Leszünk idegen nemzet robotoló népe”. „Málenkij roboton” Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből*. Szerencs Város Önkormányzata, Szerencs, 2017.
- 13 Árva Erzsébet – Pozsonyi József: *Deportáltak – Balmazújvárosról elhurcoltak visszaemlékezései*. Balmazújvárosi Múzeum Kiadása, Balmazújváros, 1989; Csávás István – Köhler Julianna: *Album azokról, akik 1945–1949-ig jóvátételi munkán szenvedtek Mezőberényből*. I–II. K. n., Mezőberény, 2007; Körösi Mihály: *„Mit vétettem?” Mezőberényiek málenkij roboton*. Mezőberény Város Önkormányzata, Mezőberény, 2016.
- 14 Nagy Péter: *Távol a szülőföldtől. Ózd vidékiek szovjet fogságban*. Ózdi Német Nemzetiségi Önkormányzat, Ózd, 2017; Gárdonyi Adrienn – Makra Mónika: *Emlékezz ránk! ...azokra, akik „egy kis munkán” voltunk a Szovjetunióban*. Magánkiadás, Szigetszentmiklós, 2016; Tircsi Richárd: *A polkolnak páratlan birodalmában. Adalékok a vállalji és a mérki németek málenkij robotra hurcolásának történetéhez*. Croatica, Budapest, 2016.
- 15 *Szabadulás nélkül. Érd és környéke lakosai a Szovjetunió munkatáboraiiban 1945–1954*. I–II. Szerk. Lendvai Tímár Edit. Magyar Földrajzi Múzeum, Érd, 2016; *„Mit vétettem, kinek ártottam?” Tárnokiak málenkij roboton*. Szerk. Muskovics Andrea Anna. Tárnok Nagyközség Szlovák Nemzetiségi Önkormányzata, Tárnok, 2016; Muskovics Andrea Anna: *Civilek elhurcolása Érdről és környékéről, 1945. január 8*. In: *Budapest, Kárpát-medence – „Málenkij robot”, emlékezet* i. m. 59–71.

W. Müller Judit, Gállos Orsolya, Kretz Eleonóra és Márkus Beáta tanulmányai magyarországi németek sorsát tárták fel.¹⁶

A szovjet katonai bíróságok által elítélt magyarok történetével kapcsolatos eddigi ismereteinket leginkább két egykori Gulag-rabnak, Menczer Gusztávnak és Rózsás Jánosnak köszönhetjük; évtizedekig tartó kutatásaik eredményeit mindketten könyv alakban is közzétették.¹⁷

A magyar kormány által 2015 februárjában meghirdetett Gulág-emlékév keretében végzett kutatások eredményeként 2017-re két nagy adatbázis is elkészült. A Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára összeállította a megyéből elhurcolt civilek névjegyzékét. Az *Emlékezetül* című, interneten is elérhető kötetben 6950 kényszermunkára vitt beregi, szabolcsi és szatmári polgár neve található településenkénti bontásban.¹⁸ Az Oroszországi Föderáció részéről a hadisírokat gondozó Vojennije Memoriali Társaság 1999-ben átadott a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeumnak egy 66 281 tételből álló adatsort, amely a szovjet hadifogoly- és internálótáborokban meghalt magyar hadifoglyok és polgári internáltak nevét tartalmazta. Az intézmény hosszú fordítói és történészi szakmai munka után tette közzé az adatbázist, amely emléket állít az áldozatoknak, és egyben lehetővé teszi az eredeti szovjet dokumentumokban való kutatást is.¹⁹

A 2000-es évek közepétől sorra jelentek meg olyan munkák, amelyek az elhurcolás történetét országos szinten mutatták be, és átfogó képet adtak a szovjet fogság történetéről is. E kötet összeállítójának a *Magyarok szovjet fogságban* című, elsősorban magyar levéltári forrásokra, valamint visszaemlékezésekre épülő monográfiája 2006-ban látott napvilágot. 2007-ben jelent meg Várdy Béla és Várdy Huszár Ágnes *Magyarok a Gulag rabszolgatáboráiban* című könyve, amely elsősorban túlélőkkel készített interjúk alapján mutatja be a szovjetunióbeli kényszermunkát.²⁰ Varga Éva

16 „Egyetlen bűnük a származásuk volt...” *Német és magyar polgári lakosok deportálása „malenkij robotra” a sztálini lágerrekbe 1944/45–1955.* Szerk. Bognár Zalán. Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre, Pécs, 2009; „Itt volt a végállomás”. *Halálos áldozatokkal járó német- és magyarellenes tevékenységek a Kárpát-medencében, 1944–1949.* Főszerk. Bognár Zalán, szerk. Márkus Beáta. Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre, Pécs, 2015; *Orosz kényszermunkán. Pécsvárad és a környék német kisebbsége, 1944–1948.* Szerk. Gállos Orsolya. Pécsvárad Várbaráti Kör, Pécsvárad, 2010. (Pécsvárad füzetek 3.). „Messze voltam én fogságban, nagy Oroszországban...” *Magyarországi németek szovjet kényszermunkán 1944/1945–1949.* Szerk. Kretz Eleonóra, Márkus Beáta. Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre, Pécs, 2013; Márkus Beáta: „Malenkij robot” Baranya vármegyében. *Múltunk*, 2014/3. 62–104.

17 Rózsás János: *Gulag lexikon.* K. n., Nagykanizsa, 2008; Menczer Gusztáv: *A Gulág rabtelepei.* Századvég, Budapest, 2007.

18 *Emlékezetül. A malenkij robotra elhurcolt beregiek, szabolcsiak és szatmáriak névsora.* Szerk. Galambos Sándor, Kujbusné Mecsei Éva. MNL Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára, Nyíregyháza, 2017. <http://www.szabarchiv.hu>.

19 <http://www.katonakagulagon.hu>.

20 Várdy Béla – Várdy Huszár Ágnes: *Magyarok a Gulag rabszolgatáboráiban.* Kairosz, Budapest, 2007.

Mária 2010-ben kiadott monográfiájában szovjet források alapján, a jelenlegi orosz történetírás szemléletét tükrözve dolgozta fel a szovjetunióbeli „hadifogság” történetét.²¹ Műve erőssége a téma historiográfiai áttekintése, valamint a szovjet táborrendszer részletes bemutatása. Bognár Zalán évtizedek óta folytatott kutatásainak eredményeit az ugyancsak 2010-ben megjelent *Magyarok hadifogságban Magyarországon* című nagymonográfiájában foglalta össze.²² Átfogó képet adott az elhurcoltak sorsáról a Bank Barbara, Bognár Zalán és Tóth Gábor által 2016-ban összeállított *Magyarok szovjet fogságban* című történeti szemelvénygyűjtemény.²³

A visszaemlékezések, tanulmányok és monográfiák mellett több forráskiadvány is hozzájárult a korszak megismeréséhez. A szovjet fogság és kényszermunka történetével kapcsolatos források esetében a legfőbb kérdés mindig az, hogy mit mondanak a szovjet dokumentumok.

A kilencvenes években még többé-kevésbé nyitott oroszországi levéltárak a kétezres évek óta fokozatosan bezárulnak, főleg külföldi kutatók számára. Rendelkezésre áll azonban számos dokumentumkötet, amelyek közül kiemelkedő fontosságú a 2000 és 2006 között megjelent *Voennoplennije v SZSZSZR, 1939–1956. Dokumenti i materialii* című hatkötetes sorozat, amely a központi szovjet kormányzervek hadifogolykérdéssel kapcsolatos anyagaiból közöl válogatást.²⁴ A vasok kötetekben számos magyar vonatkozású anyag található. Ezeknek, valamint egyéb orosz dokumentumkötetekben lévő iratoknak, továbbá magyar történészek által oroszországi levéltárakban talált dokumentumoknak a felhasználásával több olyan magyar nyelvű dokumentumkötet is készült, amely az elhurcolással és a fogsággal kapcsolatos iratokat is tartalmaz. A Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának az Oroszországi Állami Társadalom- és Politikátörténeti Levéltárban, valamint az Oroszországi Föderáció Külügyminisztériumának Külpolitikai Levéltárában őrzött iratanyagából közöl dokumentumokat a *Moszkvának jelentjük* és az *Iratok a magyar–szovjet kapcsolatok történetéhez* című kötet.²⁵

21 Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban (1941–1956). Az oroszországi levéltári források tükrében.* Russica Pannonica, Budapest, 2010.

22 Bognár Zalán: *Magyarok hadifogságban Magyarországon. Hadifogoly-gyűjtőtáborok Magyarországon 1944–1945.* Argumentum, Budapest, 2010. Bognár Zalán volt az első, aki tudományos alapossgal foglalkozott a Budapesten végrehajtott fogolygyűjtő kampányok történetével. Lásd Egy csata utóélete. *Studia Caroliensia*, 2000/1. 77–87.

23 Bank Barbara – Bognár Zalán – Tóth Gábor: *Magyarok szovjet fogságban. Történeti szemelvénygyűjtemény a hadifogolyként, internáltként vagy politikai rabként elhurcoltakról.* Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2016.

24 *Voennoplennije v SZSZSZR, 1939–1956. Dokumenti i materialii.* 1. Főszerk. M. M. Zagorulko. Logosz, Moszkva, 2000; *Voennoplennije v SZSZSZR, 1939–1956. Dokumenti i materialii.* 2–5a/b. Főszerk. M. M. Zagorulko. Izdatel, Volgograd, 2003–2006.

25 *Moszkvának jelentjük... Titkos dokumentumok 1944–1948.* Szerk. Izsák Lajos, Kun Miklós. Századvég, Budapest, 1994; *Iratok a magyar–szovjet kapcsolatok történetéhez, 1944. október – 1948. június.* Dokumentumok. Szerk. Vida István. Gondolat, Budapest, 2005.

A szovjet fogság történetének kiemelkedően fontos forrása a Varga Éva Mária vezetésével szerkesztett, 2006-ban kiadott *Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban* című dokumentumkötet.²⁶ Ez a gyűjtemény a magyar források mellett a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának/Belügyminisztériumának számos, az Oroszországi Föderáció Állami Levéltárából származó iratát is tartalmazza. Dupka György és Alekszej Korszun a Kárpátalján lezajlott elhurcolások történetének egyes dokumentumait tette közzé *A „malenykij robot” dokumentumokban* című, 1997-ben megjelent könyvben.²⁷ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára és húsz megyei levéltár együttműködése keretében született meg 2015-ben a *„Törvényes” megszállás. Szovjet csapatok Magyarországon 1944–1947 között* című dokumentumkötet.²⁸ Az L. Balogh Béni által szerkesztett munka a szovjet megszállás gazdasági és politikai következményeit bemutató dokumentumok mellett több tucat olyan iratot is tartalmaz, amelyek a civil lakosság elhurcolásával kapcsolatosak. 2017-ben készült el a Magyar Nemzeti Levéltár újabb vállalkozása, a „Magyarok a Gulag és a GUPVI táborokban” című digitális oktatólap, amelyen számos interjú, tanulmány, valamint különböző levéltárakból származó több száz eredeti, beszkenelt irat tekinthető meg.²⁹

A dokumentumok forrása: Külügyminisztérium, Hadifogoly Osztály

Jelen dokumentumkötet egyetlen forrásra, a Külügyminisztérium Hadifogoly Osztálya anyagára épül. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában a XIX-J-1-q törzsszámon nyilvántartott, 347 dobozt kitevő hatalmas anyag személyes sorokat bemutató leveleken és különböző településekről érkezett beszámolókon keresztül ad átfogó képet az elhurcolás, fogságba esés folyamatáról az egész ország területén, esetenként azon túl is. A forrás egyedülállóságához hozzájárul az is, hogy listák százait tartalmazza elhurcolt személyekről. Nem a Külügyminisztérium volt az egyetlen intézmény, amely foglalkozott a hadifogságba esett, illetve elszállított személyek sorsával, és listákkal is rendelkezett a kényszerűen távol lévők egy részéről. A Magyar Vöröskereszt Hadifogolyszolgálatához is sokan küldtek adatokat elhurcolt hozzátartozóikról, és feltételezhetően számos esetleírás, beszámoló is érkezett a

26 *Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban. Dokumentumok (1941–1953)*. Főszerk. Varga Éva Mária. ROSSZPEN–MKTTK, Moszkva–Budapest, 2006. A kötet orosz nyelvű változata egy évvel korábban jelent meg.

27 Dupka György – Alekszej Korszun: *A „malenykij robot” dokumentumokban*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1997.

28 *„Törvényes” megszállás. Szovjet csapatok Magyarországon 1944–1947 között*. Szerk. és a bevezető tanulmányt írta L. Balogh Béni. Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, 2015.

29 http://oktatoalapok.mnl.gov.hu/magyarok_a_gulag_es_a_gupvi_taboraikban/tartalom/tanulmanyok.

nagy bizalommal övezett intézményhez. A Magyar Vöröskereszt iratai azonban eltűntek, és eltűntek a szervezet által kiadott *Hadifogolytudósító* példányai is. Kizárólag a hadifogolykérdéssel foglalkozott egy másik lap is, a Magyar Kommunista Párt hadifogoly-irodája által megjelentetett *Magyar Hadifogoly Híradó*. Az általában hetente megjelenő folyóirat a hozzátartozók megtévesztése, „megnyugtatósa” érdekében ideális képet festett a foglyok életéről. A kommunista párt és a Szovjetunió folyamatos dicsérete mellett azonban a szerkesztőség a „Ki tud róla?” című rovatban olyan közleményeknek is helyt adott, amelyekből világosan kiderült, hogy nemcsak katonák, hanem civilek is „hadifogságba” estek. A folyamatosan közreadott hosszú fogolylisták érzékeltetik, hogy a hadifogság és az elhurcolás mekkora tömegeket érintett, és gyakran megtudható belőlük az is, hogy a foglyokat a Szovjetunió mely térségébe vitték. Sajnos a lap első, 1945-ös évfolyamának számai ma már nem lelhetők fel. Bognár Zalán hívja fel a figyelmet a *Hadifogolytáborok és hadifogolysors a Vörös Hadsereg által megszállt Magyarországon* című művében, hogy eltűnt a Népjóléti Minisztérium Elnöki és Hadigondozási Főosztályának az 1945–1946-os iratanyaga is.³⁰ Az 1952. évi nagy selejtezésnek lettek az áldozatai a főbb magyarországi gyűjtőtáborokra vonatkozó főispáni, alispáni és polgármesteri iratok. A szovjet katonák viselkedéséről, a civilek összegyűjtéséről és elhurcolásáról számos plébániai évkönyv (*Historia Domus*) is beszámolt. Ezeknek nagy részét az Államvédelmi Hatóság emberei vitték el az ötvenes évek elején.

A Külügyminisztérium Hadifogoly Osztályának anyaga sem élte túl sértetlenül a kommunizmus évtizedeit. Az osztály utolsó vezetője, Pokorny Hermann visszaemlékezésében leírta, hogy „*a rengeteg akta pedig a pincébe került – eleinte megőrzésre, később a közeli kazánházban való megsemmisítésre*”.³¹ Az anyag megsemmisítésére azonban szerencsére nem került sor. A külügyminisztérium pincéjéből a Hadtörténelmi Levéltárba, majd onnan a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárába kerültek az iratok. Nem tudni, hogy égetés vagy gondatlan tárolás következtében, több iktatókönyv eltűnt, megsemmisült. A meglévő iratok iktatószámaiból kitűnik, hogy az 1945-ös anyag hiányosan maradt meg.

A Hadifogoly Osztálynak az 1945 és 1949 közötti korszak politikai változásait tükröző hányattatott története szinte előrevetítette iratainak sanyarú sorsát.

A Külügyminisztérium Hadifogoly Osztálya formálisan csak 1946 elején állt fel. 1945-ben a hadifoglyok és a civil elhurcoltak ügyeivel a Politikai Osztály foglalkozott.³² A Politikai Osztályt Gombó István vezette, aki 1922 óta dolgozott a Külügyminisztériumban. A Hadifogoly Osztály létrehozásáról a Gyöngyösi János által

30 Bognár Zalán: *Hadifogolytáborok és hadifogolysors* i. m. 15.

31 Pokorny Hermann: *Emlékeim. A láthatatlan hírszerző*. Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 2000. (Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok). Lásd még <http://mek.oszk.hu/02000/02095/html>.

32 Lásd Pokorny Hermann nyugalmazott vezérezredes 1948. április 1-jei összefoglalóját a Hadifogoly Osztály működéséről. MNL OL XIX-J-1-k-Vegyes-4/fd-sz.n.-1948. 25. doboz.

1946. február 1-jén kiadott és a minisztérium új szervezeti felépítését bemutató körrendelet intézkedett. Feladata a miniszteri rendelet szerint a következő volt: „*A hadifogolyügyek nemzetközi vonatkozásai. A hadifogolyügyre vonatkozó nemzetközi megállapodások előkészítésénél való közreműködés. Közbenjárás a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál a hadifogságban lévő, valamint egyéb módon visszatartott magyarok érdekében. A deportált magyar állampolgárok ügyével kapcsolatos nemzetközi kérdések. Közbenjárás a megszálló hatóságok által letartóztatott magyar állampolgárok érdekében. Egyes hadifoglyok és elhurcoltak kutatása és kiszabadításuk érdekében való közbenjárás.*”³³ A Hadifogoly Osztályt Dr. Miske-Gerstenberger Jenő vezette, aki korábban Münchenben és Isztambulban főkonzuli posztot töltött be. Beosztottainak száma mindössze tizenhét fő volt. Dr. Márffy-Mantuano Tamás I. osztályú követségi tanácsos, Sümeghy Endre miniszteri segédtitkár, dr. Németh János miniszteri fogalmazó és Kővári Zoltán nyugalmazott segédhivatali főigazgató munkáját két konzul, öt irodatiszt, öt tiszteletdíjas és egy altiszt segítette.³⁴

A Hadifogoly Osztály szervezetileg a Jogi Csoporthoz tartozott, amelynek vezetője a minisztériumban 1913 óta dolgozó Szondy Viktor volt. Ő felügyelte a Hadifogoly Osztály munkáját, a dokumentumokon is elsősorban az ő neve található. Nagy Ferenc miniszterelnök 1947. június 2-i lemondásával megkezdődött a még csak kiépülőben lévő demokratikus államrend felszámolása. A változás a Külügyminisztériumot is közvetlenül érintette. 1947. május 31-én Gyöngyösi Jánosnak távoznia kellett a minisztérium éléről. Utódja 1947. június 1. és szeptember 24. között ideiglenes megbízással Mihályfi Ernő volt.

Közvetlenül Gyöngyösi távozása után a minisztérium szervezeti felépítése jelentősen módosult. Az 1947. június 1-jén kihirdetett átszervezés következtében a Hadifogoly Osztály önálló szervezeti egység lett, vezetőjévé Pokorny Hermann nyugalmazott vezérezredest nevezték ki. Pokorny a diplomáciai életben is járatos oroszszakértő volt. Az első világháborúban az osztrák–magyar hadsereg hadművelési irodáján kémhírek elemzése mellett orosz rejtjelkulcsokat fejtett. 1917–1918-ban részt vett a szovjethatalommal folytatott breszt-litovszki béketárgyalásokon. 1920-ban a magyar kormány megbízásából megfigyelőként Vrangel tábornok hadseregénél tartózkodott a Krímben. 1945 februárjától a Külügyminisztérium Fegyverszüneti Osztályát vezette, a békeszerződés (1947. február 10.) után bekövetkező megszűnéséig.³⁵

33 MNL OL XIX-J-1-k-Vegyes-4/fc-sz.n.-1946. 21. doboz. A dokumentumot közzétette: Sáringer János: *Iratok a Magyar Külügyminisztérium történetéhez 1945–1950*. Négy Árboc Kiadó, Szeged, 2013. 143.

34 Uo.

35 A Fegyverszüneti Osztály felszámolása 1947 áprilisában kezdődött el. Az osztály hivatalosan 1947. szeptember 15-én szűnt meg. Lásd MNL OL XIX-J-1-j-373/ad. Küm. sz.n.-Vegyes-1945-64. 38. doboz. A dokumentumot közzétette: Sáringer János: *Iratok a Magyar Külügyminisztérium történetéhez* i. m. 154.

A Mihályfi Ernőt követő Molnár Erik 1947 szeptemberétől 1948. augusztus 5-ig állt a Külügyminisztérium élén. Az általa 1948. január 27-én elrendelt újabb strukturális átalakítás következtében a Hadifogoly Osztály elveszítette önállóságát. Ügyköre és személyzete beolvadt a dr. Cavallier József által vezetett Szociálpolitikai Osztályba.³⁶ Pokorny stábjában az új szervezeti keretben is különálló egységként működött, de sorsa bizonytalanságát tükrözi, hogy az egység neve a korabeli dokumentumokban többféleképpen is szerepelt. A legtöbb iratban a „hadifogoly-csoport” név olvasható, de használták a „hadifogoly-alesztály”, illetve a „hadifogoly-tagozat” elnevezéseket is. A politikai változásokat jól tükrözi az is, hogy az új szervezeti beosztást ismertető miniszteri körrendeletben a „hadifogolyügyekkel” kapcsolatos teendők felsorolásánál kimaradt a civilként elhurcoltakra történő utalás.³⁷

1948 folyamán a hadifogolyok és elhurcoltak sorsát kutató csoportot, alesztályt fokozatosan leépítették. Az év végére már csak maga Pokorny foglalkozhatott a fogolyügyekkel, majd 1949 januárjában Rajk László minisztertől ő is megkapta a felmondását.³⁸ Rajk 1948 augusztusa és 1949 júniusa között vezette a külügyeket. Ez volt a tragikus sorsú kommunista politikus életpályájának utolsó, hatalomban töltött szakasza.

A Külügyminisztérium Hadifogoly Osztályának 347 doboznyi anyaga alapvetően három típusú forrásból áll. Az elhurcoltak hozzátartozói már 1945. január óta levélben kérték az Ideiglenes Nemzeti Kormányt, hogy járjon közben az elvittek kiszabadítása érdekében. Ezek a rendszerint személyes hangvételű levelek gyakran az elhurcolás körülményeiről is hírt adnak. A dokumentumok másik típusát képezik azok a részletes beszámolók, amelyeket eljárások készítettek a településükön történt elhurcolásokról. Kiszabadításuk érdekében a beszámolókhöz csatolták az elhurcoltak listáját is. Bár a hozzátartozók és a településeket vezető testületek által készített kérvényeket és jelentéseket különböző kormányzerveknek, sokszor a miniszterelnöknek vagy a honvédelmi miniszternek címezték, ezek végül mind a Külügyminisztériumba kerültek. A Külügyminisztérium feladata volt a folyamatosan, növekvő számban érkező levelek továbbítása a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz (SZEB), amelynek munkájában a nyugati missziók leginkább csak megfigyelőként vettek részt. Mivel szovjet részről sohasem ismerték el a polgári lakosság elhurcolá-

36 A vonatkozó körrendeletet lásd uo. 163.

37 „1. A Szovjetunióban lévő hadifogolyok hazaszállítására vonatkozó, a békeszerződés 21. cikkében meghatározott szerződés előkészítésével kapcsolatos tennivalók. 2. A Szovjetunióból jelenleg folyamatban lévő hadifogoly hazaszállításokkal kapcsolatban felmerülő anyagi és elvi természetű ügyek. 3. A Szovjetunióból jelenleg folyamatban lévő hadifogoly hazaszállításokkal kapcsolatos nemzetközi vonású ügyek. 4. Közbenjárás a francia idegenlégióban szolgáló magyar állampolgárok érdekében. 5. Közbenjárás a szovjet megszálló hatóságok által annak idején Magyarország területén tartóztatott személyek ügyében. 6. Közbenjárás a moszkvai követség útján a szovjet hatóságoknál egyes különleges méltánylást érdemlő esetekben egyéni soron kívüli hazabocsátás érdekében.” Uo.

38 Pokorny Hermann: *Emlékeim* i. m.

sát, Georgij M. Puskin követ, aki a SZEB elnökének, Vorosilov marsallnak, a Szovjetunió magyarországi főmeghatalmazottjának a politikai tanácsadója volt,³⁹ minden esetről konkrét bejelentést kért a Külügyminisztériumtól. A civilek és volt katonák összegyűjtése és kiszállítása még javában folyt, amikor 1945. március 18-án megjelent a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 26. számú, a „Vörös Hadsereg által elszállított személyek összeírásáról” szóló rendelete. Az adatgyűjtés elrendelésével a szovjet vezetés egy időre elkerülte, hogy akár csak formálisan is számot kelljen adnia a polgári elhurcoltak sorsáról, miközben ideiglenesen a hozzátartozókat is sikerült megnyugtatnia. A Külügyminisztérium a *Szabad Nép* 1945. május 16-i számában még felhívást is közzétett, amelyben egyéni kérelmek beadására biztatta a hozzátartozókat, megemlítvén, hogy ez elősegítheti a „hadifogságból” való gyors szabadulást. A Külügyminisztériumba tömegesen érkező adatlapok adják a Hadifogoly Osztály hatalmas anyagának harmadik, egyben legnagyobb részét. Az adatlapokat Budapesten a kerületi népmozgalmi nyilvántartó hivatalokban, vidéken az előljáróságoknál lehetett térítés ellenében beszerezni.

Az egyéni kérelmekhez, illetve a vidéki előljáróságok által elkészített beszámolókhöz csatolandó – és általában valóban csatolt – adatlapok 18 kérdést tartalmaztak. Ekkor találkozott először a magyar lakosság a személy igazolásánál használandó újfajta, szovjet típusú, „osztályharcos” szemléletű kérdésekkel. A vallásra utaló kérdés elmaradt, de kérdezték a nemzetiséget, ami az 1944 előtti hivatalos iratokon nem szerepelt. A fogságba esett személy társadalmi helyzetével kapcsolatban két kérdésre is válaszolni kellett a kérdőív kitöltőinek. Az egyik kérdés lényegében azt tudakolta, hogy a keresett személy melyik társadalmi osztályba tartozott, egy további kérdés pedig az elhurcolt vagyoni helyzetére irányult. Ugyancsak szokatlanok és nehezen értelmezhetőek voltak a kérdőívnek a közéleti aktivitást firtató pontjai. A „Melyik párthoz tartozik?”, valamint „A közéletben milyen mértékben vett részt?” kérdéseket a foglyok hozzátartozói általában válasz nélkül hagyták.

Azok, akik párthoz való kötődésükről nyilatkoztak, rendszerint – a vélt elvárásoknak megfelelően akarván – az elhurcolt, fogságba esett személy baloldali elkötelezettségét emelték ki. Így születtek olyan válaszok, hogy „jelenleg még nem volt ideje, hogy meggyőződése szerint a kommunista párthoz csatlakozzon”,⁴⁰ vagy „a szociáldemokrata párt tagja volt”, illetve „munkás érzelmű”.⁴¹

39 „A panaszokról konkrét bejelentést kíván Puskin” – mondta Gyöngyösi János külügyminiszter az 1945. február 3-i minisztertanácsi ülésen. *Dálnoki Miklós Béla kormányának (Ideiglenes Nemzeti Kormány) minisztertanácsi jegyzőkönyvei*. 1944. december 23. – 1945. november 15. A kötet. Szerk. Szűcs László. Magyar Országos Levéltár, Budapest, 1997. 174. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II.: Forráskiadványok 28.)

40 MNL OL XIX-J-1-q, Külügyminisztérium Hadifogoly Osztály 32. doboz, 124923.

41 A hadműveletek befejezését követő hónapokban rendszerint az új sajtótermékek által kerülnek be a magyar közéletbe, köznyelvbe olyan ideologikus, világnézeti orientációra utaló és a szovjet politika által rendszeresen használt kifejezések, mint „kommunista”, „fasiszta”. Arra, hogy ezek a fogal-

A közéleti tevékenységgel kapcsolatos kérdésre válaszolók a fogságba esett személy politikai kérdések iránti érdektelenségét hangsúlyozva rendszerint azt írták, hogy „semleges”, „semmilyen mértékben”, „nem pártoskodott”, „családjának élt”. Az elhurcolás történetének kutatása szempontjából különös jelentősége van annak, hogy a kérdőíveken két kérdés is foglalkozik az elhurcolás körülményeivel. Ezeknek köszönhetően az elhurcolás története rekonstruálható. A szovjetek a foglyok kiszabadítására irányuló magyar kormányzati törekvések gyengítése, visszafogása érdekében kezdeményezték az adatgyűjtést, de ezzel paradox módon olyan adatbázis létrejöttét tették lehetővé, amelynek alapján az elhurcolás, fogságba esés sok apró mozzanata is megismerhetővé válik.

A Hadifogoly Osztályon felhalmozódó levelek, beszámolók nagy része a háború utáni időszakot személyes perspektívából mutatja be. A korabeli dokumentumokból, valamint az évtizedekkel később megjelent visszaemlékezésekből olyan korszak képe bontakozik ki, amelyben nagyon fontos érték volt a bizalom, az önfeláldozás és a szolidaritás. Ez a beállítottság hozzájárult az átélt traumák elviseléséhez.

A visszaemlékezésekben sok történet olvasható olyan emberekről, akik közeli vagy épp távoli rokonaik helyett önként vállalták az elhurcolást és a fogságot.⁴² Sok pap, lelkész önként osztozott elhurcolt hívei sorsában.

Scheffler János szatmári püspök beszámolója is kitér arra, hogy különösen sok pap került „hadifogságba” az Érmellék térségéből. Franzen Károly aporházi, Lengyel László érmindszenti plébánost, Simon Elemér szalvatoriánus szerzetest, Ágoston Gyula tasnádi káplánt és sok kispapot híveivel együtt vittek el.⁴³ Önként vállalta az osztozást hívei sorsában Stumpf György tokaji plébános és Szerednyei János tarcali káplán is.⁴⁴

Az országból kiszállított foglyok a marhavagonokból még magyar területen kidobott levelekkel, cédulákkal próbálták sorsukról értesíteni családjukat. A sín mellé esett levelek rendszerint célba értek, mert mindig volt valaki a közelben, aki felvette és a megadott címre elküldte őket.⁴⁵ A hozzátartozók sokszor ezeket a cédu-

---

mak/szavak mennyire ismeretlenek voltak a korabeli nemzedék számára, jól utal, hogy a hozzátartozók által írott levelekben, formanyomtatványokban szinte mindig hibásan szerepelnek. A fasiszta változatai: fassista, fasiszta, fascista. A kommunista változatai: komenista, kommonista, komonista, kúmúnista.

42 Történeteiket lásd Stark Tamás: Emberek az embertelenségben. Tanúságtételek kényszermunkások hőstetteiről. In: *Ember az embertelenségben*. Szerk. Zsiros Sándor. Gulágkutatók Nemzetközi Társasága Kiadása, Miskolc, 2010. 82–90.

43 Lásd 9. dokumentum; továbbá Boros Ernő: „*Volt minékünk jó éltünk, van most nekünk jaj*” i. m. I. 55.

44 Szerednyei János nemcsak híveiért, hanem idős plébánosa helyett is vállalta a szovjet fogságot. 1948-ban 28 évesen a Donbasz vidékén egy bányabalesetben vesztette életét. Életéről lásd H. Örkenyi Ilona: *A tarcali káplán sírhantja*. Masszi Kiadó, Budapest, 2000.

45 Bognár Zalán: *Hadifogolytáborok és hadifogolysors* i. m. 438.

lákat is csatolták az elhurcolt kiszabadítására irányuló, a Külügyminisztériumba küldött kérelmeikhez.

A kormány szerveket általános bizalom övezte. A kormány ekkor még nem elnyomó, hanem segítő szerv, amelynek fel lehet és fel is kell tárnai mindazt, ami egy településen történt a szovjet csapatok megérkezése után, és amelynek a segítségét is lehet kérni az elhurcoltak hazaszállítása érdekében. *„A magyar Kormány nem nézheti tétlenül parányi magyarságunk e gyászos pusztulását, életerős férfiak felörlődését és az itthon maradt családok ezreinek vergődését, anyák, gyermekek lassú sorvadását és kimúlását. Azért zörgetünk a mentés huszonnegyedik órájában, míg van még kiket megmenteni, méltóztassék lépéseket tenni e sok-sok ezer ember megmentése érdekében”* – írták asszonyok és lányok Lónyáról, ahonnan 160 férfit vittek el (36. dokumentum).

Amint azt a közreadott dokumentumok is tükrözik, a már nem Magyarországhoz tartozó területeken élő magyarok is a magyar kormánytól vártak támogatást és segítséget az elvitt magyarok ügyében. *„[...] az ismételten kisebbségi sorba hullott magyarság jajai s kibeszélhetetlen szenvedései által ugyancsak jajszavassá vált lelkiismeretem kényszerít arra, hogy újból a Miniszterelnök úr elé terjesszem könyörgő szavamat, s benne a teljes kipusztulásra ítélt csehszlovákiai magyarság mélységes könyörgését”* – írta Virágh Béla esperes Dálnoki Miklós Bélának (45. dokumentum).

„Kárpátalja egyik magyar szigetéről, Máramaros-Viskről a magyar férfiktól megfosztott magyarság azon alázatos kérésével keresi fel igaz magyar tisztelettel Nagyméltóságodat, hogy a több mint három hónapja elhurcolt viski magyar férfiak hazabocsátása érdekében magas közbenjárásával lépéseket tenni méltóztassék” – kérték a miniszterelnököt *„Édesanyák, Édesapák, Feleségek, Testvérek, Menyasszonyok, Özvegyek és Árvák”* (40. dokumentum).

A levelekből megrázó sorsok, történetek bontakoznak ki. A kérvények többek között az elhurcolás és a hadifogság miatt bekövetkező családi tragédiákról, megtört életpályákról, titokzatos letartóztatásokról, házasságok összeomlásáról, valamint az üldöztetést túlélő zsidók újabb megpróbáltatásairól tudósítanak.

A közreadott levelek, beszámolók olyan korban íródtak, amikor nem volt szokás a személyes fájdalom kinyilvánítása hivatalos levélben. A megpróbáltatások súlyosságára utal, hogy sok levélíró áthágja ezt a szokást, felfedi az elhurcolás traumatikus hatásait, és elmondja a magukra maradt hozzátartozók fájdalmát. *„Minden nap egy évet jelent szegény hozzátartozóknak, a sok sírástól kiapadtak könnyeik, a sok nélkülözéstől már a helyes gondolkodásuk is elhagyta”* – írták Csermely község elöljárói Gyöngyösi János külügyminiszternek (120. dokumentum). *„Az elhurcolásokkal kapcsolatosan anyákat temetünk el, akik először beleőrültek fájdalmukba, aztán elpusztulnak, árvákat hagyva maguk után, akikről nincs, aki gondoskodik. [...] Áldott állapotban lévő nők még meg nem született gyermekük pusztulását kívánják, mert urukat elhurcolták, négy-öt gyermekükkel pedig már nélkülözésben élnek”* – írták „meg-

sanyargatott és lelkileg összetört rakamazi árvák, özvegyek, aggok és kereső nélküli sokgyermekesek” (60. dokumentum). Több levél is elmondja, hogy az elhurcolások mekkora traumát jelentettek a magukra maradt hozzátartozók számára, és feltárja elkeseredésük mélységeit.

A kötetben közölt dokumentumokból is kitűnik, hogy minél egyszerűbb a levélíró stílusa, annál őszintébb a levél tartalma. A hozzátartozó elvesztése miatti elkeseredés mélységei leginkább épp ezekben a közvetlen hangvételi levelekben fejeződnek ki, amelyeknek a feladói feltehetően életükben először fordultak írásban kormányzervekhez. „[...] *ki vagyok téve a kegyetlen sors kezére. De sokáig már nem bírom, mert gyermekeimmel együtt inkább a halált választjuk, mint a további szenvedéseket*” – tudatta a külügyminiszterrel Pendert Józsefné, akinek férjét Budapestről vitték el (91. dokumentum). Volt, aki már csak Sztálin segítségével bízott: „*Igen tisztelt elvtárs Miniszter úr! Mint egyszerű asszony kérem a világ leghíresebb Sztálinját összetett kezekkel Moszkvába, kérem Önt tolmácsolja kérésemet, és továbbítsa, mert nincs hová fordulnom, mint azokhoz akik az ország élén állnak. [...] Térden állva összetett kezekkel könyörgöm a nagy Sztálinnak, aki mindenkin segít aki őhozá fordul, és fáradságáért Önt is áldja meg az ég és köszönetem*” – írta Nagy Gyuláné hadifogságba esett fia szabadulása érdekében (197. dokumentum).

A 347 doboznyi anyag átnézése után kijelenthető, hogy a magyar kormányzat, különösen a Külügyminisztérium rászolgált a bizalomra. Közvetlenül a front átvonulása után, a hatalmas háborús károk ellenére is hatékonyan működött a közigazgatás. A front átvonulása után újjászerveződő posta érdeme, hogy még a rosszul vagy hiányosan címzett, illetve cím nélkül feladott levelek is megérkeztek a Külügyminisztériumba, ahol még az olvashatatlanak tűnő kérélmeket is kibetűzték, hogy meg tudják, kinek az érdekében kell közbenjárni.

A Hadifogoly Osztály vezetője, Pokorny Hermann 1947. augusztus 5-i jelentése szerint 1945 óta addig az időpontig 232 946 hazaszállítást célzó kérvényt terjesztettek be.⁴⁶ 1945-ben 41 638, 1946-ban 11 436, 1947-ben és 1948 első negyedében 6755 darab ügyiratot iktattak.⁴⁷ Figyelembe véve a fogolykérdéssel foglalkozók csekély számát, a megfelelő iroda, bútorok és egyéb munkaeszközök hiányából adódó rossz munkakörülményeket, amelyeket csak súlyosbított a Külügyminisztérium többszöri költözése, ennyi kérelem, ügyirat feldolgozása óriási teljesítmény volt.

A fennmaradt anyag átnézése után arra a következtetésre lehet jutni, hogy a Hadifogoly Osztály munkatársai mind az egyéni, mind a csoportos kérélmekkel behatóan foglalkoztak. Az általános gyakorlat az volt, hogy minden, politikailag nem kifogásolható⁴⁸ elhurcolt, fogságba esett ember felkutatása és szabadon bocsátása

46 MNL OL XIX-J-1-j 1945-1964 Vegyes 83. doboz, 7/a 180188/1947.

47 MNL OL XIX-J-1-k 1945-1964 Vegyes 25. doboz, 4/fd szn/1948.

48 Politikai kifogás alá elsősorban a nyilasmozgalom és a Volksbund tagjai estek.

érdekében szóbeli jegyzéket intéztek a SZEB-hez, majd később a budapesti szovjet követséghez, és erről értesítették a kérelmezőket.⁴⁹

A Külügyminisztériumnak a repatriálás előmozdításáért folytatott küzdelmét szovjet részről többféle eszközzel is megpróbálták leszerelni, visszaszorítani. A magyar közvélemény megnyugtatása érdekében 1945 és 1947 között több alkalommal is bejelentették a hadifoglyok elbocsátását. Erre utal többek között Gyöngyösi János külügyminiszternek a Bodrogeresztúrról elhurcolt polgári lakosság helyzetével kapcsolatos, jelen kötetben is közölt, 1945. április 23-i levele, valamint a *Szabad Nép* 1945. május 16-i számában megjelentetett közlemény. A Szovjetunió Állami Honvédelmi Bizottsága 1945. augusztus 13-án valóban elrendelte a volt frontok körzeteiben összegyűjtött hadifoglyok egy részének szabadon engedését.⁵⁰ Az utasítás szerint a szovjet vezetés 150 ezer magyar fogoly elengedésével számolt, Vorosilov marsall augusztus 22-én a közvélemény megnyugtatása érdekében mégis azt közölte a magyar kormánnyal, hogy az összes foglyot szabadon bocsátják.⁵¹

A bejelentés után szovjet részről felfüggesztették a kérvények átvételét, arra való hivatkozással, hogy a foglyok tömeges elengedésével a magyar kormány közbenjárása elvesztette aktualitását. A Külügyminisztérium ekkor három hónapra leállította a kérvények továbbítását, és formanyomtatványon a foglyok szabadon bocsátására vonatkozó nyilvános szovjet bejelentésre utalva azt közölte a hozzátartozókkal, hogy „*egyres hadifoglyok ügyében egyelőre közbenjárásnak nincs helye*”.⁵² 1945 nyarán és őszén, a gyűjtőtáborok fokozatos felszámolása során valóban sok, elsősorban munkaképtelen foglyot engedtek el, de a Szovjetunióból való szervezett hazaszállítás csak 1946 júniusában indult meg.

1946 végén a SZEB szovjet tagozata ismét a kérvények továbbításának mellőzését kérte egy időre arra való hivatkozással, hogy a nagytömegű anyagot nem tudják feldolgozni. A szovjet kormány 1947. május 14-én is bejelentette az összes fogoly szabadon bocsátását. A bejelentésre hivatkozva a szovjet hatóságok már a közbenjárás teljes beszüntetését kérték a magyar kormánytól.⁵³

Szovjet részről egyéb módokon is korlátozták a magyar kormánynak a foglyok érdekében kifejtett tevékenységét. 1945 kora tavaszán a Külügyminisztérium köz-

49 A Szociálpolitikai Osztályon hadifogolyügyekkel 1948 áprilisában összesen öten dolgoztak: Pokorny Hermann, Stouy Ferenc konzuli igazgató főtanácsos, Nedeczky Lóránd irodai főtiszt, Márkus Lajosné irodai tiszt, Hajós Ferenc altiszt. MNL OL XIX-J-1-k 1945-1964 Vegyes 25. doboz, 4/fd szn/1948.

50 Az Állami Honvédelmi Bizottság összesen 708 ezer, köztük 150 ezer magyar, 30 ezer román, 30 ezer osztrák és 412 ezer német hadifogoly elbocsátásáról döntött. *Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban* i. m. 377.

51 A *Népszava* 1945. augusztus 23-i közleménye szerint Vorosilov marsall „*hivatalosan közölte a Szovjetunió kormányának azt az elhatározását, hogy az összes magyar hadifoglyot szabadon bocsátják*”, valamint hogy „*a hadifoglyok tömeges hazaszállítása a napokban veszi kezdetét*”.

52 MNL OL XIX-J-1-q Külügyminisztérium Hadifogoly Osztály 88. doboz, 142155.

53 MNL OL XIX-J-1-k 1945-1964 Vegyes 25. doboz, 4/fd szn/1948.

benjárását a SZEB szovjet szervei a kérvényekhez csatolt adatlapokkal nehezítették meg, 1945 novemberétől pedig már kérték a „hadifoglyok” politikai megbízhatóságát igazoló iratokat is. A politikai megbízhatóságot a hadifoglyok és a civil elhurcoltak esetében a lakóhelynek és a munkahelynek is igazolnia kellett. Az igazoló iratokat a házmegbízottnak vagy a lakótársaknak, valamint az utolsó munkahely üzemi bizottságának vagy a munkaadónak kellett kiállítania.⁵⁴ 1946 őszén a politikai megbízhatóság igazolását megszigorították. A megfelelő iratot a hozzátartozóknak polgári személyek és legénységi állományú katonák esetében a rendőrhatalóságtól, a községi előjáróságtól vagy a helyi Nemzeti Bizottságtól kellett beszerezniük. Tartalékos tisztek részére a rendőrhatalóság által kiállított erkölcsi bizonyítványra volt szükség. A hivatásos tisztek részére a Külügyminisztériumnak kellett beszereznie az igazolást a Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztályától. Szovjet részről a szabadulásért folyamodó kérvények átvételének további feltételül szabták, hogy a kérelmező közölje a fogságban lévő hozzátartozó szovjetunióbeli pontos címét is. E feltétel teljesítése elvben lehetetlen volt, mivel épp a szovjet hatóságok voltak a kért adatok birtokában. Magyarországon a hadifogolytáborokból érkező üzenetek, valamint a már visszatértek által közölt adatok adtak némi támpontot a foglyok holléte felől. Ezeket a Magyar Vöröskereszt Budapest, Személynök utcai kutató- és tudósítóirodájában vagy vidéki fiókjaiban, valamint a *Magyar Hadifogoly Híradó* szerkesztőségében lehetett beszerezni. A cím hiányára vagy pontatlanságára hivatkozva azonban a SZEB szovjet tagozata bármikor megtagadhatta – és gyakran meg is tagadta – a kérvények és szóbeli jegyzékek átvételét. A kérvényeket meg nem nevezett „formai hibák” vagy ki nem fejtett „technikai okok” miatt is visszadobhatták a Külügyminisztériumnak.⁵⁵

Mivel a kiegészítő iratokat a korábban beadott kérelmekhez is csatolni kellett utólag, a hozzátartozók kétségbeesetten tapasztalták, hogy leveleiknek nem volt foganatjuk. Az újabb és újabb igazolások, adatok beszerzése nemcsak a családtagoknak, hanem a hatóságoknak is jelentős többletmunkát jelentett.

A Hadifogoly Osztály iratanyagából kitűnik, hogy a magyar lakosságot a szovjet csapatok viselkedése, a tömeges elhurcolások váratlanul, felkészületlenül érték. Sok levélben, beszámolóban fogalmazódnak meg kérdések a fogságba esés körülményeivel kapcsolatban. Hogyan kerülhettek „hadifogságba” katonai szolgálatot sohasem teljesítő civilek? Hogyan kerülhetett sor nők, gyerekek és idő emberek elhurcolására? Miért vittek el olyan német nemzetiségűeket, akik a magyar nemzethez hűek maradtak, és nem voltak tagjai a Volksbundnak? Miért vittek el ezerszámra olyan embereket, akik legfeljebb csak nevük révén kötődtek a németységhez? Hogyan lehetett partizánnak nyilvánítani és letartóztatni olyan fiatalokat, akik fegyvert sohasem fogtak? Miért hosszabbítják meg az üldöztetést, koncentrációs tábort,

54 Lásd Vas Zoltán polgármester 1945. november 25-i hirdetményét, 107. doboz, 170189.

55 MNL OL XIX-J-1-q Külügyminisztérium Hadifogoly Osztály 111. doboz, 170404.

munkaszolgálatot túlélő zsidók szenvedéseit azzal, hogy hadifogolyként a Szovjetunióba viszik őket? A magyar közvélemény nem értette, hogy egy-két órányi munka elvégzésére összegyűjtött emberek miként, hogyan tűnhetnek el hónapokra, évekre. Hogyan kerülhettek hadifogságba olyan katonák, akik átálltak a szovjet hadsereghez? Miért vittek el vasutasokat és rendőröket, akik szolgálata elengedhetetlen az élet szovjetek által is szorgalmazott újraindításához? Racionális magyarázat hiányában a kérdésre csupán egy válasz fogalmazódik meg: tévedés történhetett. Hozzá tartozók, városi és községi előljáróságok tagjai vélték úgy, hogy félreértés miatt, a tolmács hiányából, esetleg személyes bosszú következtében kerülhetett sor ártatlan emberek összegyűjtésére, majd az országból való kiszállítására. Bízta a „tévedés” orvoslásában, a magyar állam közbenjárásának sikerében, és elhitték a „hadifoglyok” kiszabadulására és hazaszállítására vonatkozó szovjet ígéreteket. Ezek hitelességében kezdetben a Külügyminisztérium sem kételkedett. A Hadifogoly Osztály munkatársai erejükön felül teljesítve dolgoztak, mert biztosak voltak abban, hogy szabadulást kérő jegyzékeikkel elősegíthetik a foglyok hazaszállítását.

A repatriálás előmozdítása érdekében folytatott küzdelmében a Külügyminisztérium a szovjet vezetők ígéreteiből, kijelentéseiből és a hadifogolykérdés rendezésének általános nemzetközi gyakorlatából indult ki, de tévúton járt, mert a szovjet politika nem a nemzetközi kapcsolatok hagyományos keretei között működött. A szovjet kormány és annak magyarországi képviselői a jóindulat látszatát keltve tették meg bejelentéseiket a foglyok elbocsátásáról, és fogadták el – igaz, vonakodva – a Külügyminisztérium szóbeli jegyzékeit. Valójában sem ezeknek, sem a Szekfű Gyula által vezetett moszkvai követség közbenjárásának nem volt meghatározó szerepük a repatriálás folyamatában.

Sem a tömeges elhurcolások által érintett lakosság, sem a kormányzat nem értette és nem is érthette a hadifogolykérdéssel kapcsolatos szovjet politikát, mivel az egy Magyarországon még ismeretlen politikai-gazdasági rendszer folyománya, terméke volt.

Kényszermunkatáborok a Szovjetunióban

A kényszermunka a szovjetrendszer lényegéhez tartozott. A kényszermunkatáborok létrehívásában a politikai szempontok, de fenntartásában és kiépítésében már gazdasági tényezők voltak elsődlegesek.

„Amikor hazánkfit a BBC adásából arról értesültek, hogy [...] nálunk már 1921-ben is voltak koncentrációs táborok, sokan elámultak itt is, Nyugaton is: olyan korán? Már 1921-ben? Csak nem? Hát persze, hogy nem! [...] A koncentrációs táborok 1921-ben már teljes erővel működtek (sőt már meg is szűntek). Sokkal közelebb járunk az igazsághoz, ha azt mondjuk, hogy az Archipelág az Aurora ágyúlövésének

pillanatában született” – írja Alekszandr Szolzsenyicin *A Gulag szigetcsoport* című lagerszociográfiai művében.⁵⁶ Szolzsenyicinnek lényegében igaza van, hiszen Lenin már közvetlenül a forradalom győzelme után, 1917 októberében és decemberében is felvetette, hogy a „nép ellenségeit” kényszermunkára kellene küldeni.⁵⁷ A kényszermunka nem volt idegen az orosz hagyományoktól. A Távolszelelten 1863 óta léteztek munkatelepek, és a rabmunkát a cári rendszerben is igénybe vették a vasúti építkezéseken. Az 1918. szeptember 5-i „Dekrétum a Vörös Terrorról” szerint: „Biztosítani kell a szovjetköztársaságot az osztályellenség támadásai ellen, annak koncentrációs táborokban történő elhelyezése révén.”⁵⁸ Az „osztályellenség” elkülönítése érdekében létrehozott és gyorsan szaporodó koncentrációs táborok azonban még nem voltak igazi munkatáborok.⁵⁹ A rabok munkaerejének gazdasági jelentőségét alighanem Trockij ismerte fel először. Ő sorozással, általános mozgósítással akart „munkahadsereget” szervezni. Végül nem „munkahadsereg”, hanem munkatáborok felállítására került sor. Erről intézkedett a szovjet kormány 1919. április 5-én kiadott dekrétuma.

A szovjethatalom elnyomó funkciójának növekedésével együtt terjedt, „fejlődött” a táborrendszer is. 1920-ra olyan összetett táborrendszer jött létre, amelyhez a koncentrációs táborokon és termelőtáborokon kívül már különleges rendeltetésű táborok és elosztótáborok is tartoztak. Ezek a belügyi és igazságügyi népbiztosságok által felügyelt, egymással jelentős átfedést is mutató táborok tekinthetők a későbbi nagy kényszermunkatáborok elődjének.

A rabmunka gazdasági jelentősége az 1928-ban induló öt éves terv kapcsán nőtt meg. Az elsődleges célt, a Szovjetunió – és különösen a közép-ázsiai és a távolkeleti területek – iparosítását csak új nyersanyaglelőhelyek feltárásával és kiaknázásával, közutak, vasutak és csatornák építésével lehetett megvalósítani.

Új színesfém-, vasérc- és szénbányák nyitásához, új ipari központok létesítéséhez a szovjet vezetésnek – külföldi tőke hiányában – belső erőforrásra kellett támaszkodnia. A belső források azonban szűkösek voltak, mert „szabad” munkaerő már csak korlátozottan állt rendelkezésre, és hiány volt termelőeszközökben is.

Az iparosítás gazdasági előfeltételeinek hiányát a szovjet vezetés a rabmunkával akarta ellensúlyozni. Az ítélettel vagy anélkül fogva tartott emberek ideális munkaerőnek tűntek, ugyanis megtakaríthatóvá váltak a szabad munkások igénybevétele során elkerülhetetlen kiadások. A kényszermunkásoknak nem kellett bért fizetni, és

56 Alekszandr Szolzsenyicin: *A Gulag szigetcsoport*. II. Ford. Sente Imre. Danubia Druckerei – Nemzetőr, München, 1976. 9.

57 Czéh Zoltán: *A Gulag mint gazdasági jelenség*. Magyar Ruszisztikai Intézet, Budapest, 2003. 41., 71. jegyzet.

58 A rendeletet idézi: uo. 42.

59 1920 elején 34, 1920 végén 84, 1922-ben pedig már 120 koncentrációs tábor működött 40 ezer fogollyal. Vlagyimir Buldakov: *A Gulag mint történelmi jelenség*. In: *Gulag. A szovjet táborrendszer története*. Szerk. Krausz Tamás. Pannonica Kiadó, Budapest, 2001. 51.

elmaradtak a lakótelepek, üzletek, iskolák és egészségügyi intézmények építésével járó költségek is. Nem volt szükség gépekre sem, mivel azoknak a teljesítményét pótolta a csákánnyal, lapáttal felszerelt munkásseregek fizikai ereje.

A rabmunka felhasználását segítette elő a Népbiztosok Tanácsának 1928. március 28-án hozott határozata. Ez nemcsak azt mondta ki, hogy az osztályellenességgel szemben a legszigorúbb rendszabályok fogatosítandók, hanem azt is, hogy a táborokban megtermelt érték ne csak maguknak a táboroknak a fenntartására legyen elég, hanem egyszersmind „az állam érdekeit is szolgálja”. A termelés gazdaságos megszervezése érdekében a táborrendszer egységesítésére volt szükség. A Gulag, vagyis a Táborok Főigazgatósága formálisan 1930-ban született meg, de az egységes táborrendszer csak az első öt éves terv végére, 1934-ben jött létre. A Gulag ekkor vált az újonnan felállított Belügyi Népbiztosság (Narodnij Komisszariat Vnutrennyih Gyel, NKVD) szerveként a kényszermunka összes intézményét koordináló hivatallá.

Az első öt éves terv végére a lágerrendszer a szovjet gazdaság meghatározó ágazatává nőtte ki magát. A Gulag biztosította az aranybányászat 100 százalékát, az olajbányászat és fakitermelés 40 százalékát és az építőipar 5-6 százalékát.⁶⁰ A szovjet gazdaság nem nélkülözhetette a kényszermunkások által megépített közutakat, vasutakat, csatornákat, erőműveket. A Gulag gazdasági jelentőségének növekedésével párhuzamosan nőtt a foglyok létszáma. A Belügyi Népbiztosság adatai szerint 1934 és 1939 között 510 ezerről 1672 ezerre nőtt a rabok száma.⁶¹ A gyorsuló ütemben kiépülő táborrendszerben a rabnépesség nagyobb részét már nem a politikai foglyok, hanem a köztörvényesek tették ki.

A Gulag-rendszer folyamatos növekedését a világháború akasztotta meg. 1941-től kezdve erőforrásainak egyre nagyobb részét stratégiai beruházások, vagyis védelmi építkezések és a fegyvergyártás kötötték le. A megnövekedett feladatok teljesítésére gyorsan zsugorodó munkaerő állt rendelkezésre, mert a Szovjetunió elleni német támadás után köztörvényes rabok százezreit sorozták be a Vörös Hadseregbe.⁶² A Gulag vezetése sokféle módon próbálta pótolni a frontra távozottak munkaerőjét. Frontszolgálatra alkalmatlan szabad munkások tömegei „önkéntesként” dolgoztak a Gulag üzemeiben. Árván maradt fiatalok tömegeit rendelték munkára, és felhasználták a börtönök rabállományát is. A munkaerőhiányt így sem sikerült számottevően csökkenteni, az egész szovjet gazdaságot sújtotta, és ezt a problémát a világháború befejezése sem oldotta meg. A harcok során, valamint a német megszállók által végrehajtott népirtások következtében elszenvedett szovjet veszteségeket a

60 Czéh Zoltán: A Gulag logikája és funkciója. In: *Gulag. A szovjet táborrendszer története* i. m. 42.

61 Az adatokat idézi: Anne Applebaum: *Gulag: a History*. Doubleday, New York–Toronto–London–Sydney–Auckland, 2003. 579.

62 1941 és 1944 között 975 ezer fő került át a Gulag táboráiból a Vörös Hadseregbe. Lásd Czéh Zoltán: *A Gulag mint gazdasági jelenség* i. m. 107.

szakirodalom tág szórással 20–27 millióra teszi.⁶³ A romokban heverő ország újjáépítését, a polgári célú termelés beindítását megfogyatkozott népességgel kellett megkezdeni. A hatalmas munkaerőhiány enyhítésére – a háborúban és főleg utána – egyetlen lehetőség volt: a külföldi munkaerő igénybevétele. A külföldi munkaerőt a hadifoglyok és a civil internáltak jelentették. Mivel a szovjet gazdaság, pontosabban a szovjet termelési mód nem nélkülözhetette a rabmunkát, a hadifoglyok és internáltak minél nagyobb számban való begyűjtése a Szovjetunió egyik fontos háborús célja volt. Ehhez a célhoz igazodtak a szovjet vezetésnek a hadifoglykérdésben kifejtett állásfoglalásai és tettei.

A szovjet állam nem tekintette magát a cári Oroszország jogutódjának, ezért nem tartotta magára nézve kötelezőnek az orosz kormány által aláírt nemzetközi szerződéseket, így a hadijoggal kapcsolatos, 1907-ben Hágában elfogadott egyezményeket sem. A hadifoglyüggyel a szovjet vezetés elvből nem foglalkozott, mondván, a Vörös Hadsereg katonái sohasem adják meg magukat az osztályellenségnek. Sztálin a szovjet kommunista párt, ahogy akkor hívták, Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt XIV. kongresszusán, 1925 decemberében ki is jelentette, hogy minden, hadijoggal kapcsolatos egyezmény „*a burzsoázia példátlan képmutatása*”. A hadra kelt seregek sebesültjei és betegek helyzetének javítása és a hadifoglyokkal való bánásmód tárgyában 1929 júliusában Genfben megszületett egyezmények közül a Szovjetunió csak az előbbihez csatlakozott.⁶⁴ A hadifoglyokkal való bánásmóddal kapcsolatos deklaráció aláírásának megtagadását a Népbiztosok Tanácsa, azaz a szovjet kormány azzal indokolta, hogy az valójában a kapitalista hatalmak háborús készülődésének leplezéséül szolgál, és szellemisége a kommunizmus eszméivel teljes ellentétben áll. Szovjet részről többek között azt nehezményezték, hogy a nemzetközi megállapodás lehetővé tette a foglyok nemzetiség szerinti elkülönítését és munkára történő felhasználását. A genfi egyezmény után a szovjet vezetés már fontosnak tartotta a hivatalos megnyilatkozást hadifoglyügyben, és arra való válaszként 1931-re elkészült a „hadifoglykódex”. A dokumentum célja elsősorban a kommunista rendszer morális fölényének bemutatása volt. Ennek érdekében a hadifoglykódexnek humánusabbnak és demokratikusabbnak kellett tünnie az 1929-es nemzetközi megállapodásnál. A foglyokkal való bánásmód kapcsán elsősorban ideológiai megfontolások fogalmazódtak meg. Ezek közé tartoztak olyan rendelkezések, amelyek a hadifoglyok egyenlő jogaira hivatkozva megtagadták a tiszteknek járó kedvezményeket, megtiltották a rangjelzések viselését és a foglyok nemzetiség szerinti elkülönítését is. A hadifoglykódex propagandajellegét nyilván-

63 A Szovjetunió veszteségeiről lásd *Rosszija i SZSZSZR v vojnah XX veka. Poteri vooruzsenninib szil. Sztatiszticeszkoje isszledovanije*. Szerk. G. F. Krivosejev. OLMA PRESS, Moszkva, 2001. 517–520. <http://lib.ru/MEMUARY/1939-1945/KRIWOSHEEW/poteri.txt#w02.htm-186>; Borisz Szokolov: *Kto vojeval csiszlom, a kto – umenyijem. Csudovicsnaja pravda o poterjah SZSZSZR vo Vtoroj Mirovoj*. Jazuka Pressz, Moszkva, 2011. 88.

64 M. M. Litvinov külügyi népbiztos 1931. augusztus 25-én írta alá az egyezményt.

valóvá tették olyan, a későbbi rendeletekben is visszatérő intézkedések, amelyek gyakorlatilag ellehetetlenítették nemzetközi szervezetek ellenőrző tevékenységét.

Háborús helyzetben a hadifogolyügyben hozott intézkedések alapvetően különböztek a „proletár szolidaritás” jegyében alkotott, 1931-es rendelkezésektől.

1939. szeptember 20-án, három nappal a Lengyelország ellen indított szovjet támadás után, új határozat született a hadifoglyokkal való bánásmódról. Az új, valamint a nyolc évvel korábbi rendelkezés között épp a hadifoglyok munkavégzésével kapcsolatban volt alapvető különbség. A második világháború kezdetén az altisztek és a legénység számára is bevezették az iparban és a mezőgazdaságban végzendő munkaszolgálatot. A nemzetközi szabályozástól eltérően a tiszteket is kötelezhették táboron kívüli munkavégzésre. A munkavégzés kérdésének megnövekedett fontosságát jelzi, hogy az új rendelkezést nem közvetlenül a kormány, hanem a Népbiztosok Tanácsa mellett működő, széles körű jogosítványokkal rendelkező Gazdasági Tanács hozta.

A békeidőben hangoztatott elvek ellenére nyilvánvaló volt, hogy háború esetén az azt megalakulása óta felhasználó szovjethatalom nem mondhat le a kényszer-munkáról. Erre utal az is, hogy 1939. szeptember 19-én Lavrentyij Berija belügyi népbiztos rendeletet adott ki a hadifoglyokat és a külföldről internált civileket dolgoztató új táborrendszer felállításáról. A hadifoglyok és az elhurcoltak egyaránt a Belügyi Népbiztosság Hadifogoly- és Internáltügyek Igazgatósága (Upravlenyje Voennoplennih i Internirovannih – UPVI) által irányított új légerekbe kerültek.⁶⁵ Az új táborrendszer a Gulag (Glavnoje Upravlenyje Lagerej) mellett működött. A Gulag és az UPVI kiegészítette egymást; a két táborrendszer kapcsolatáról Stefan Karner osztrák történész találóan írta, hogy az UPVI „a hadifoglyok és internáltak Gulagja” volt.⁶⁶ Irina Bezborodova orosz történész megfogalmazása szerint a „Gulag edestestvére a GUPVI”.⁶⁷

A két nagy szervezet szoros kapcsolatára utal, hogy az UPVI felügyeletét a Belügyi Népbiztóságon belül V. V. Csernyisov népbiztoshelyettes végezte, aki egyben a Gulag parancsnoki posztját is betöltötte. Az új táborrendszer első parancsnokának, P. K. Szoprunyenko őrnagynak a stábjában sok olyan vezető volt, aki a kényszermunka szervezésében a Gulagnál szerzett tapasztalatot. Közéjük tartozott az

65 Az új táborrendszer létrehozó, 1939. szeptember 19-i 0308-as parancsban „Hadifogolyügyi Igazgatóság”, UPV szerepel. Berija azonban már ekkortól használta a „Hadifogoly- és Internáltügyek Igazgatósága”, azaz az UPVI elnevezést, mely 1940 végétől vált általánossá. Lásd Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 82, 84.

66 Stefan Karner: GUPVI – the Soviet main administration for prisoners of war and internees during World War II. In: *1945: Consequences and Sequels of the Second World War, Bulletin of the International Committee for the History of the Second World War*. Institut d'histoire du temps presents, Montreal, 1995. 178.

67 Bezborodovát idézi Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 81. A Hadifogoly- és Internáltügyek Igazgatósága 1945 januárjában „Főigazgatósággá” (GUPVI) vált.

UPVI politikai ügyosztályának parancsnoka, vagyis a táborvilág komisszára, Sz. V. Nyehorosev ezredes, valamint három helyettese közül kettő. Az UPVI feladata az volt, hogy a Vörös Hadsereg parancsnokaitól átvegye és gyűjtőtáborokban elhelyezze, majd tranzittáborokon keresztül a hátországba szállítsa a foglyokat. A feladatok része volt még a hadifogoly- és internálótáborok kiépítése, működtetése, valamint a foglyok ellátásának megszervezése és munkába állításuk.

Az UPVI létrehozása mutatja, hogy a szovjet vezetés nemcsak a hadifoglyok, hanem civilek munkájára is igényt tartott. Az 1939-ben és 1941-ben elfoglalt területeken végrehajtott deportálások ugyanakkor azt is nyilvánvalóvá tették, hogy a fogolygyűjtő kampány nemcsak gazdasági, hanem politikai, etnikai célokat is szolgált. A Lengyelország keleti részén, a Baltikumban és Besszarábiában végrehajtott tömeges elhurcolások nemcsak a Szovjetunió munkaerőhiányát enyhítették, hanem hozzájárultak e területek etnikai arculatának és a helyi társadalmak szerkezetének gyökeres megváltoztatásához.⁶⁸

A civilek internálásának és a foglyokkal való bánásmódnak utólagos jogi háttérrel adott a Népbiztosok Tanácsának 1798-800 számú, hadifoglyokról szóló rendelete. A közvetlenül a német támadás után, 1941. július 1-jén kiadott rendelet I/a pontja ugyanis világosan kimondta, hogy nemcsak a harc során fogságba esett katonák és egyéb fegyveres alakulatok tagjai minősülnek hadifogolynak, hanem az ellenséges államokból a Szovjetunió területére internált polgári személyek is.⁶⁹ Megjegyzendő, hogy ez a szemlélet nem volt új. 1929 decemberében a Szovjetunióban előkészületben lévő „Tézisek a hadifoglyokról” tervezetében javasoltak egy kiegészítést az 1. számú ponthoz, amely szerint hadifogolynak kellett tekinteni nemcsak a külföldi hadseregek katonáit, hanem „az ellenségnek a Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg által el nem foglalt területének lakosságához tartozó olyan személyeket is, akik fegyveres harcban fogtak a Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg ellen, annak közeledtek”. Figyelemre méltó, hogy ebbe a kategóriába sorolták azokat a polgárokat is, „akik még nem szerveződtek csapatokba”.⁷⁰

Az 1941-es hadifogoly-rendelet, annak ellenére, hogy az 1929-es genfi szabályozás több elemét is átvette, összességében nem a foglyok, hanem a szovjetrendszer

68 Szovjet adatok szerint 1939 és 1941 között a megszállt területekről összesen 380–390 ezer embert deportáltak. A hazájukból elszállított emberek túlnyomó részét a Szovjetunió közép-ázsiai részén telepítették le. Nem áll rendelkezésre megbízható adat arról, hogy a deportáltak, kényszertelepések közül hányan kerültek az UPVI vagy a Gulag táborába. Pavel Polian: *Against Their Will: The History and Geography of Forced Migrations in the USSR*. CEU Press, Budapest–New York, 2004. 123.

69 „Hadifogolynak minősülnek: a) a SZU-val hadiállapotban lévő államok fegyveres erejéhez tartozó mindazon személyek, akik katonai tevékenység során estek fogságba, továbbá ezen országoknak a Szovjetunió területére internált polgári személyei.” *Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban* i. m. 55.

70 V. B. Konaszov – A. V. Terescsuk: Berija és a „malenkij robot”. Dokumentumok Ausztria, Bulgária, Magyarország, Németország, Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia polgári lakossága 1944–1945-ös internálásának történetéről. *Történelmi Szemle*, 2004/3–4. 386.

érdekeit védte. A szovjet rendelkezésekből kimaradt a veszélyes munkavégzés tilalma, a hadifoglyok sorsával kapcsolatos tájékoztatás kötelezettsége és a repatriálás feltételeinek megállapítása. Ez a hadifogolyrendelet is jól tükrözi a szovjetrendszer külvilágtól elzárkózó, még a szövetségeseivel szemben is gyanakvó természetét. A szovjet kormány sohasem adott közre részletes adatot a hadifoglyok és internáltak számáról, nem számolt be a foglyok halálozásáról, és a táborok nemzetközi ellenőrzését sem tette lehetővé. A rendelet IV. pontja alapján a szovjet kormány elvben lehetőséget adott a hadifogolyügyekben való konzultációra a Nemzetközi Vöröskereszttel, valódi együttműködésre azonban nem került sor. 1943 decemberében a Szovjetunió minden kapcsolatot megszakított a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságával.⁷¹

A titkolózásnak jó oka volt, ugyanis az 1943-ban fogságba esett katonáknak kevés esélyük volt a túlélésre, és a háború utáni nagy, az egész Szovjetunióra kiterjedő éhínség is legjobban a foglyokat sújtotta. A frontokon elszenvedett veszteségek miatt a munkaerő iránti igény a háború folyamán folyamatosan nőtt. Ezért a szovjet vezetés igyekezett a lehető legtöbb hadifoglyot, civil elhurcoltat, potenciális kényszermunkást összegyűjteni és munkatáborokba küldeni, annak ellenére, hogy megfelelő ellátásukat nem tudta biztosítani.

A német, magyar, japán munkaerő egy részének hadifogolyként, internáltként történő közvetlen felhasználása olyan fontos szempont és cél volt, hogy a Szovjetunió jóvátételi igényei között is szerepelt.

A jóvátétellel kapcsolatos szovjet politika elvi, elméleti hátterét a Szovjet Tudományos Akadémia Világgazdasági és Világpolitikai Intézetének vezetője, Varga Jenő dolgozta ki. A kalandos életű magyar kommunista emigráns az első világháborús jóvátételi program alapján arra a következtetésre jutott, hogy a kártérítést nem pénz formájában kell követelni. Varga 1922 és 1926 között Berlinben élt, és a Komintern statisztikai és információs irodájának vezetőjeként tanulmányozta az antant szigorú jóvátételi követeléseinek hatását a német gazdasági életre. Saját tapasztalatai és későbbi tanulmányai alapján úgy látta, hogy Németország felemelkedése paradox módon épp az antanthatalmak könyörtelen pénzügyi követeléseinek volt a következménye. Az antanthatalmak ugyanis nemzetközi valutában kívánták behajtani a jóvátételt, amit Németország csak gazdaságának külföldi hitelek bevonásával is támogatott gyors fejlesztésével és növekvő exportjával tudott megtermelni. Varga szerint Németország ily módon válhatott viszonylag rövid idő alatt Franciaország, Anglia és az Egyesült Államok legveszélyesebb vetélytársává a világpiacon, és így vált képessé egy új világháború indítására. Ebből a tapasztalatból kiindulva Varga Jenő azt javasolta, hogy a Szovjetunió a legyőzendő Németországnak a – marxista

71 A szovjet kormány fogságba esett katonái sorsa iránt is érdektelenséget mutatott. 1941. június 28-án büntető intézkedéseket hoztak egységüktől elszakadt vöröskatonák ellen, 1941. augusztus 26-tól pedig a fogságba esett katonákat dezertőröknek nyilvánították.

terminológiával élve – „termelőerőt” vegye el, illetve csapolja meg. Varga tehát azt tanácsolta, hogy a jóvátételi összeget Németország és szövetségesei elsősorban termelőeszközök átadásával és munkaerővel váltsák meg. A termelőeszközök átadása gyárak leszerelését és a Szovjetunióba szállítását jelentette. Varga nem mondta ki, de koncepciójából következett, hogy a munkaerő felhasználására is részben a Szovjetunióban kerülne sor.

Varga elmélete egybevágott a szovjet vezetés politikai és gazdasági céljaival, mivel a német gyártelepeknek és a munkaerő egy részének szovjet területre helyezésével egyszerre lehetett anyagi forráshoz jutni az újjáépítéshez, és megakadályozni Németország gazdasági és katonai felemelkedését. A „természetbeni” fizetés igénye a kezdetektől fogva a szovjet jóvátételi politika meghatározó eleme volt. Sztálin Eden angol külügyminiszter 1941 decemberi moszkvai látogatása során hangsúlyozta, hogy a majdani jóvátételt Németországnak és Olaszországnak alapvetően nem pénzzel, hanem gépek és egyéb, a munkaerőt is magában foglaló anyagi javak átadásával kell teljesíteniük.⁷²

A béketárgyalásokra való felkészülés céljából a Politikai Bizottság határozata nyomán már 1942-ben létrejött egy bizottság Molotov külügyi népbiztos vezetésével. A konkrét követelések kidolgozása a „Szovjet jóvátételi programot kidolgozó bizottság” feladata volt. A korábbi londoni nagykövet, Ivan Majszkij vezetésével felálló testület már kész munkatervvel rendelkezett.⁷³ A dokumentum Varga Jenő koncepciójára épült, aki Majszkij személyes tanácsadójaként vett részt a gazdasági vezetőkből, szakértőkből álló bizottság munkájában.⁷⁴ A dokumentumban világosan szerepel, hogy Németországnak és szövetségeseinek pénzben és termékekben való fizetés mellett a legkülönbözőbb szakképzettséggel rendelkező munkásokat kell a Szovjetunió rendelkezésére bocsájtaniuk, akiket azután munkahadseregbe szervezve az NKVD ellenőrzése alatt kell felhasználni az előírt feladatok elvégzésére.⁷⁵ A munkatervben az igényelt kényszermunkások számát is meghatározták: 5 millió németet kívántak a Szovjetunióban dolgoztatni.⁷⁶

72 Jochen Laufer: Die Reparationsplanungen im sowjetischen Außenministerium während des Zweiten Weltkrieges. In: *Wirtschaftliche Folgelasten des Krieges in der SBZ/DDR*. Szerk. Christoph Buchheim. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1995. 30.

73 A „Munkaterv alapvető irányai” című memorandum dátuma: 1943. november 10.

74 Varga szerepéről lásd: André Mommen: *Stalin's Economist. The Economic Contributions of Jenő Varga*. Routledge, London–New York, 2011. 158.

75 Aleksei M. Filitov: Problems of post-war construction in Soviet foreign policy conceptions during World War II. In: *The Soviet Union and Europe in the Cold War, 1943–53*. Szerk. Franceska Gori, Silvio Pons. Palgrave Macmillan, London, 1996. 7.

76 Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 215. A német katonai hírszerző és elhárító szervezet, az Abwehr egy Stockholmban működő ügynökükön, Edgar Klauson keresztül már 1943 januárjában értesült arról, hogy a háború után a szovjetek a németek tömegeit fogják kényszermunkásként használni a Szovjetunióban. Lásd Andreas Hilger: *Deutsche Kriegsgefangene in der Sowjetunion 1941–1956. Kriegsgefangenschaft, Lageralltag und Erinnerung*. Klartext Verlag, Essen, 2000. 68–69.

Az 1944 januárjában készült, „A jövő világ kívánatos alapelveiről” című memorandum már azt is meghatározta, hogy a munkaerővel történő jóvátételnek legalább tíz évig kell tartania.⁷⁷ Majszkij bizottsága az 1944. július 27-i összefoglaló jelentésében a jóvátétel összegét 70–75 milliárd dollárra becsülte. Ebből 35–40 milliárd dollár értékű munkát a kényszermunkásokkal kívántak elvégeztetni.⁷⁸

1945 januárjában, a jaltai konferenciára való felkészülés során összeállított „jóvátételi formula” a pénzben és termékekben kiegyenlítendő követelések meghatározása mellett megerősítette az 5 millió német munkás tízévi munkájára vonatkozó igényt.⁷⁹

A német munkaerő felhasználására vonatkozó szovjet tervek említésekor meg kell jegyezni, hogy a jóvátételi program készítőit nemcsak a gazdasági igény, hanem a német kézre került szovjet katonák és a Németországba szállított ukrán, belorusz és orosz civilek tragikus sorsa is befolyásolhatta. A második világháború során mintegy 8,7 millió szovjet embert, köztük 3,2 millió hadifoglyot szállítottak különböző németországi koncentrációs és munkatáborokba. A német fogságba esett szovjet katonák teljes száma 5,7 millió volt, akik közül 3 millióan a rossz bánásmód következtében elpusztultak.⁸⁰

A munkaerő igénybevételének szovjet terveit a nyugati hatalmakkal való megbeszéléseken nem vitatták meg részletesen. Sztálin azonban azt közölte Churchill-lel, hogy 4 millió német munkásra tart igényt meghatározatlan időre.⁸¹ A potsdami konferencián pedig a szénhiány és a munkaerőhiány miatt panaszkodó angol miniszterelnöknek azt javasolta, hogy az angolok is a német foglyokat dolgoztassák a szénbányákban. Amikor Rooseveltt tanácsadója, Harry Hopkins 1945 májusában Moszkvában járt, Sztálin neki is beszélt arról, hogy az akkor még a németországi gyűjtőtáborokban őrzött hadifoglyokat hamarosan Ukrajnába és Belorussziába viszik, ahol bányákban és az újjáépítésen fognak dolgozni.

77 Ivan M. Majszkij Molotovnak írott memorandumát közölte az *Isztocsnyik* című folyóirat 1995. évi 4. száma. A dokumentum Baráth Magdolna fordításában megjelent: *Külpolitika*, 1996/3–4. 154–184.; Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 216.

78 Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 217.

79 Jochen Lauffer: *Die Reparationsplanungen* i. m. 41. A jóvátételi formula 10 milliárd dolláros pénzbeli követelést fogalmazott meg, melynek 75–81 százaléka a Szovjetuniót illette.

80 Pavel Polian: *The Internment of Returning Soviet Prisoners of War after 1945*. In: *Prisoners of War, Prisoners of Peace*. Szerk. Bob Moore, Barbara Hately-Broad. Berg, Oxford–New York, 2005. 123. Lásd még Pieter Lagrou: *Overview*. Uo. 4.

81 Brian Lorin Villa és Andreas Hilger szerint Sztálin megjegyzése az igénybe veendő német munkaerő nagyságáról a teheráni megbeszélésen hangzott el. Brian Loring Villa: *The Diplomatic and Political Context of the POW Camps Tragedy*. In: *Eisenhower and the German POWs. Facts Against Falsehood*. Szerk. Günter Bischof, Stephen E. Ambrose. Louisiana State University Press, Baton Rouge, London, 1992. 62. Varga Éva szerint Sztálin a jaltai konferencián beszélt arról, hogy szüksége van 4–5 milliónyi német munkásra. Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 217. A megbeszélések hivatalos dokumentumaiban nincs szó a német munkaerő felhasználására vonatkozó konkrét szovjet igényekről.

A nyugati hatalmak lényegében elfogadták a német munkaerő egy részének közvetlen felhasználására irányuló szovjet terveket, mert azokat a hatalmas emberi és anyagi veszteségek miatt jogosnak vélték, és mert többé-kevésbé maguk is igényt tartottak az ellenséges országok hadifoglyainak munkaerejére.⁸² A nyugati és a szovjet hadifoglyopolitika között azonban fennállt az az alapvető különbség, hogy az angol és az amerikai kormány civil személyeket nem nyilvánított hadifogolynak, és a foglyok túlnyomó részét 1946 végére szabadon engedték.

A 4-5 millió külföldi, elsősorban német munkás hadifogolyként történő dolgoztatására vonatkozó tervek komolyságára utal, hogy az 1941 és 1945 között az európai és a távol-keleti hadszíntéren regisztrált hadifoglyok száma összesen 4 126 964 fő volt.⁸³ Ez az adat nem tartalmazza a Kína északkeleti részén, Mandzsúriában fogva tartott japán civilek százezreit. Ennek figyelembevételével a szovjet kézre került foglyok száma megközelítheti az 5 milliót. A hadifoglyok túlnyomó része 1945-ben került fogságba.⁸⁴ 1944 végétől a foglyok száma olyan gyorsan növekedett, hogy a Hadifogoly és Internálótáborok Igazgatóságából 1945 februárjában 350 főtábort és mintegy 4 ezer melléktábort irányító Főigazgatóság lett.

A szovjet tervekéből következett, hogy az 1944 késő nyarán Kelet-Közép-Európába nyomuló szovjet csapatok elsősorban az ellenséges területeken a munkaképes korban lévő lakosság számottevő részét fogják összegyűjteni a Szovjetunióba való szállítás céljából. A hadifoglyokkal kapcsolatos általános szovjet politika és rendelkezések következményeként a harc közben fogságba esett, illetve a szovjet oldalra átállt katonára ugyanúgy hadifogság várt, mint azokra a civil tömegekre, gyári munkásokra, akik óvóhelyekre húzódva próbálták átvészelni a harcokat.

82 Az angol kormány 250 ezer, a francia kormány 2 millió, a belga kormány 45 ezer, míg a norvég kormány 25 ezer német hadifoglyot igényelt. Brian Loring Villa: *The Diplomatic and Political Context of the POW Camps Tragedy* i. m. 68. Francia fogságban 937 ezer, angol fogságban 3635 ezer, amerikai fogságban 3097 ezer német hadifogoly volt. Werner Ratza: *Anzahl und Arbeitsleistungen der deutschen Kriegsgefangenen*. In: *Die deutschen Kriegsgefangenen des Zweiten Weltkrieges: Eine Zusammenfassung*. Szerk. Erich Maschke. Ernst und Werner Gieseck, Munich, 1974. 208, 224–229.

83 V. P. Galickij: *Vrazseszkije voennoplennije v SZSZSZR. Voenno Isztoriceszkij Zsurnal*, 1990/9. 45. A szerző által idézett forrás szerint a német hadifoglyok száma 2 389 560, a japán foglyok száma 639 635, a magyar foglyok száma 513 767 fő volt. Ugyanakkor a Fegyveres Erők Vezérkari Főnöksége adata szerint a Szovjetunió a világháború során 4,37 millió hadifoglyot ejtett. Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 19.

84 1945. július 26-án a Hadifogoly és Internálótáborok Főigazgatósága 2 658 469 foglyot tartott nyilván. Közülük 1 110 530-an még a Szovjetunióon kívül, németországi, magyarországi, csehszlovákiai, lengyelországi és romániai gyűjtőtáborokban voltak. *Voennoplennije v SZSZSZR, 1939–1956. Dokumenti i materialii* 1. i. m. 218.

A polgári lakosság elhurcolása

Magyarország háború alatti területén a polgári lakosság számottevő részének elhurcolása három hullámban történt. Az első hullámra a harcok alatt, illetve közvetlenül a front átvonulása után került sor. A második hullám a 4. Ukrán Front által elfoglalt és ellenőrzött területekre, főként Kárpátaljára korlátozódott. Ez jól szervezett, alapvetően a helyi magyar közösségek ellen irányuló kampány volt. A harmadik hullám a munkaképes korú német nemzetiségű vagy annak tekintett embereket érintette.

A polgári lakosság részleges elhurcolására legelőször Székelyföldön került sor. A harcokhoz kapcsolódó fogolygyűjtések intenzitását befolyásolta, hogy meddig tartott egy-egy település, régió elfoglalása. Általában több civilt vittek el azokból a településekből, régiókból, amelyeket hosszú, kimerítő harcok árán tudtak elfoglalni a szovjet csapatok. Székelyföldön, ahol 1944 szeptemberében viszonylag gyorsan átvonult a szovjet haderő, az elhurcolások szórványosak voltak. Murádin János Kristóf kutatásai szerint Háromszéken és a Csíki-medencében körülbelül 3000 férfit gyűjtöttek össze és hurcoltak el. Megnövekedett az elfogott magyar civilek száma a Maros völgyében, valamint a Tordánál vívott feltartóztató harcok után. A Maros völgyéből mintegy 4000,⁸⁵ Tordáról 400–700, Kolozsvárról és környékéről mintegy 6000 civilt vittek el.⁸⁶ További közel 5000 főt gyűjtöttek össze a Partiumból, főleg Zilah és Nagyvárad környékéről.⁸⁷ Az 1940-ben a második bécsi döntés során visszakapott Észak-Erdélyben, illetve Torda térségében tehát összesen 20 ezerre tehető a közvetlenül a harcok befejezése után „hadifogolyként” összegyűjtött és elvitt magyarok száma. Meg kell azonban jegyezni, hogy a szovjet fogolyszedési akciókhoz a „magyar állampolgárokról” szóló listák átadásával helyenként a román adminisztráció is hozzájárult. Több településen az elhurcolások lebonyolításában részt vett a román lakosság és a Maniu-gárda.

A tiszántúli deportálásokról rendelkezésre álló szórványos adatok, a szemtanúk beszámolóit szintén azt sugallják, hogy azokon a területeken, amelyeken a szovjet csapatok gyorsan végigmentek, az elhurcolás szórványos volt. A jórészt kiürített Debrecenben például a polgári lakosság deportálása nem volt olyan nagymértékű, mint a kemény harcokat megélt, többször gazdát cserélt Nyíregyháza térségében. Hajdúböszörményben, Hajdúnánáson és Nyíregyházán a szovjet alakulatok a harcok elültével házról házra járva szedték össze az embereket. A három településről több mint 3000 civilt vittek el.⁸⁸

85 *Fehér könyv az 1944. őszi magyarellenes atrocitásokról*. RMDSZ, Kolozsvár, 1998. 27–30.

86 Murádin János Kristóf: Erdélyi magyarok a Szovjetunió kényszermunkatáboráiban i. m. 414.

87 Uo. 415.

88 Hadas Ferenc: *Hol sírjaik domborulnak... Egy túlélő emlékezései a hajdúnánási elhurcoltakról*. Polgármesteri Hivatal, Hajdúnánás, 1991. 18–19. (Nánási Füzetek 10.); Fazekas Árpád: *Elhurcoltak. Nyíregyháza, 1944–1948*. Határ-Szél Kft., Nyíregyháza, 1989. 15–17.

A Bükk felé törő szovjet csapatok több ezer civilt hurcoltak el Miskolc, Felsősolca, Lőrinci térségéből.⁸⁹

November végén kezdődtek meg a dél-dunántúli hadműveletek. A Pécsre bevonuló szovjet csapatok több száz civilt vittek el.⁹⁰ A Dél-Dunántúlon az elhurcolások 1944. december 20. után kezdődtek, és elsősorban a siklósi, szentlőrinci és szigetvári járást érintették. A járási szovjet parancsnokságok a világháborúban katonai szolgálatot teljesített, de már leszerelt vagy csapatukat önkényesen elhagyó férfiakat „mozgósították” közmunkavégzés ürügyén.

Az elhurcolások a Budapest bekerítését célzó hadművelet végrehajtása során is folytatódtak. Sárbogárdon például két nappal a szovjet csapatok megérkezése után minden, 17 és 45 év közötti férfinak jelentkeznie kellett a községházán. Az összegyűlteket a bajai gyűjtőtáborba, majd Temesvárra, onnan pedig a Szovjetunióba vitték.⁹¹ Tömeges elhurcolásokra került sor Dorogon, Esztergomban, Pilisszentléleken és Keszthelyen. Nagy Péter kutatásai szerint 2800–3200 személy vált „hadifogollyá” Ózdon és térségében.⁹² Sok civilt vittek el Salgótarjánból, Balassagyarmatról, Berkenyéből, Szécsényből, Szendehelyről, Ceglédre és Gödről is.⁹³

A legtöbb polgári személy Budapest ostromakor, illetve a harcok után került „hadifogságba”. A civilek összegyűjtése az ostrommal szinte párhuzamosan történt. Sok embert a bunkerekből, óvóhelyekről vittek el. Később elrendelték a munkaképes korban lévők jelentkezését, de nemcsak ők voltak veszélyben. A kötetünkben közölt kutatólapok is tanúsítják, hogy az elhurcoltak között egészen fiatalok és idős emberek is voltak.

A „málenkij robot”, sáncásás és közmunka ürügyén összegyűjtött civilek többsége „hadifogoly” lett. A harcok elültével az elhurcolások nem szűntek meg, hanem új lendületet vettek; éppen ekkor nyílt igazán lehetőség a munkaképes korban lévő lakosság számbavételére és egy részének elszállítására. Az elővárosi települések elfoglalásakor és a fővárosban megívott, háztömbről háztömbre zajló ostrom közepette rendszertelenül végrehajtott fogolygyűjtéseket a fegyvernyugvást követően átgondolt, szisztematikusan végrehajtott elhurcolások váltották fel. Erre a gyakorlatra

89 A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei elhurcolásokról lásd Oroszné Stumpf Éva: *„Leszünk idegen nemzet robotoló népe”* i. m. 27–34.

90 Pécs város polgármesteri hivatala 1945 tavaszán 298 férfi és 14 nő hazahozatala érdekében kérte a külügyminiszter segítségét. Lásd Zielbauer György: Magyar polgári lakosok deportálása és hadifogsága i. m. 285.

91 Kakstetter Ferenc visszaemlékezése. *Paksi Hírnök*, 1991. július 31.

92 Nagy Péter: *Távol a szülőföldtől. Ózd vidékiek szovjet fogságban*. Ózdi Német Nemzetiségi Önkormányzat, Ózd, 2017. 48. Az Ózd környéki elhurcolásokról lásd még Zsiros Sándor: *A front alatt* i. m. 56–57.

93 Gödről mintegy 60 főt vittek el 1944. december 29. és 1945. január 1. között. Az elhurcoltak közül 32-en a szovjet táborvilágban veszítették életüket. Lásd *Önkormányzati Közlöny*, Göd, 1997. október 14. 6.

utal Hátszeghi Ottó ezredes Vörös János honvédelmi miniszternek 1945. március 29-én írott, e kötetben is közölt feljegyzése (66. dokumentum).

Habár Pesten – csakúgy, mint Budán – közvetlenül az ostrom után bárkit bárhol elvihettek, a civilek megállításának, összegyűjtésének elsődleges színhelyei a nagy főútvonalak és a közlekedési csomópontok voltak. A kutatólapok tanúsága szerint Pesten a legtöbb embert a Nagykörútról, a Múzeum körútról, a Rákóczi útról, az Üllői útról, a Baross utcából és a Népszínház utcából vitték el. A budai hídfő elfoglalása után a Gömbös Gyula (ma Alkotás) út és a Krisztina körút is tömeges elhurcolások színhelye lett.

A civileket összegyűjtő szovjet járőrök a forgalmasabb tereken is gyakran lesben álltak, hogy az arra járóknak – korabeli szóhasználatul élve – csapdát állítsanak. „Csapda” volt többek között az Orczy téren, a Baross téren, a Berliini (ma Nyugati) téren, illetve az Endresz György téren (ma Magyar Jakobinusok tere), a Széll Kálmán téren, a Széna téren, a Lenke (ma Kosztolányi Dezső) téren, a Horthy Miklós (ma Móricz Zsigmond) körtéren és a Gellért téren. Sok civil ember került „hadifogságba” a pályaudvarokon vagy azok közelében, valamint hídfőknél, illetve magukon a cölöpökkel ideiglenesen megerősített, újra megnyitott hidakon.

A fogolygyűjtő kampány kiterjedt a főváros akkori közigazgatási határán kívül fekvő településekre is. Közvetlenül a harcok után a legtöbb civilt, mintegy 3 ezer embert Érdről és környékéről hurcoltak el.

A Szovjet Tudósító Iroda Budapest elfoglalását bejelentő közleményében az szerepelt, hogy a harcokban összesen mintegy 123 ezer német és magyar katona vált hadifogollyá. Ebből az adatból kiindulva több történész a civil elhurcoltakra vonatkozóan 50 és 100 ezer közötti számot ad meg, figyelembe véve azt, hogy 30–40 ezer német–magyar katonánál többen nem eshettek hadifogságba.⁹⁴

A Szovjet Tudósító Iroda február 13-i közleményére épülő számítások értékelésénél figyelembe kell venni azt, hogy a forrás nem tűnik megbízhatónak. A jelentésben közölt hadifogoly-összlétszám ugyanis nem azonos a napi jelentésekben megadott fogolylétszámok összegével. Némileg eltérnek a Szovjet Tudósító Iroda által közreadott számtól a 2. Ukrán Front jelentéseiben előforduló, a hadifoglyok számára utaló adatok. De több ellentmondás található ezekben a belső használatra

94 Gosztonyi Péter szerint 70 ezer német és magyar katona maradt a gyűrűben, akik közül 35 ezren estek fogságba. A Malinovszkij marsall győzelmi jelentésében szereplő 110 ezer fős fogolylétszámot figyelembe véve arra a következtetésre jutott, hogy a szovjet marsall 75 ezer magyar férfit szedett össze Budapesten. Gosztonyi Péter: *Magyarország a második világháborúban*. I. Herp, München, 1984. 195. Ungváry Krisztián 50 ezer elhurcolt civilről ír. Ungváry Krisztián: *Budapest ostroma*. Corvina Kiadó, Budapest, 1998. 274. és 293. A kérdéssel legbővebben foglalkozó Bognár Zsolt szerint „88–98 000 fő lehetett a Budapestről és az azt körülvevő agglomerációból elhurcolt polgári személyek száma”. Bognár Zsolt: Egy csata utóélete i. m. 83. Varga Éva Mária könyvében 51 ezer elhurcolt polgári lakosról olvashatunk. Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 155.

szánt katonai jelentésekben is. Ha a szovjet forrásokban szereplő adatok bizonytalanok, akkor minden, ezekre épülő számítás is az. A meglévő részadatok, a Külügyminisztérium Hadifogoly Osztályára érkezett sok ezer kutatólap tanulmányozása alapján csak annyi mondható bizonyosan, hogy a fővárosból és közvetlen környékéről több tízezer civil személyt vittek el.⁹⁵

1945. március második felében, az ország nyugati részét elfoglaló szovjet hadműveletek során a Központi Statisztikai Hivatal 1945 nyári felmérése szerint Szekesfehérvárról és Szombathelyről is mintegy félezer, Győrből és térségéből közel 3 ezer civil esett „hadifogságba”.⁹⁶

A még csak felületesen kutatott eseteírásokból kiderül, hogy a civil lakosság egy részének elhurcolása folytatódott a harcok befejezése után is. A Vas megyei Felsőmaróc, Ivánc és Viszák községekben például április 7-én szovjet katonai küldöttség jelent meg, és elrendelte, hogy minden 16–45 év közötti férfi kétnapi élelemmel és két rend fehérneművel főbelövés terhe mellett haladéktalanul jelentkezzen. A fennmaradt névjegyzékek szerint Viszákról 73, Felsőmarócról 110, Ivánról 116 személyt vittek a jánosházi gyűjtőtáborba. Ugyanezekben a napokban Örimagyarósdra 28, Kisrákosra 57 személyt hurcoltak el. A marcali járásban jóval az európai háború befejezése után rendelték el a katonaviseltek „mozgósítását”. A kaposvári Baross laktanyában kialakított gyűjtőtáborba 650 férfit meneteltettek. Vas megyében a civilek összegyűjtése még májusban is tartott. Somogy megye Barcsi járásában május 30-án gyűjtötték össze és vitték el a férfiakat.⁹⁷

Számos irat szerepel a kötetben, mely bizonyítja, hogy a szovjetek az elhurcolások során azokat sem kímélték, akik nagyon várták érkezésüket, mert számukra az az üldöztetés hosszú időszakának a végét, az életet jelentette. A közölt levelekből, kérvényekből is kiderül, hogy magyar zsidók fogságba kerülhettek munkaszolgálatosként a fronton és a harcok után, civilként Budapesten, és úgy is, hogy épp hazatérőben voltak valamelyik felszabadított németországi koncentrációs táborból. Különösen megdöbbentő olvasmány Bárdi Kálmán Külügyminisztériumba küldött levele Auschwitzot túlélő fia szabadon bocsátása érdekében (178. dokumentum). Az apa arról értesült, hogy a fiát 480 magyar zsidóval együtt a szovjetek foglyul ejtették, és Katowicén, Krakkón keresztül Czernowitz (Csernyivci) felé szállították.

A Magyarországi Zsidók Deportáltakat Gondozó Országos Bizottsága két lány érdekében fordult a Külügyminisztériumhoz, akik ugyancsak az auschwitzi ha-

95 A témáról részletesen lásd Stark Tamás: A „málenkij robot” budapesti áldozatai 1944–1945. Egy forráscsoport elemzésének tanulságai. *Történelmi Szemle*, 2012/2. 279–314.

96 Tájékoztató gyorsfelvétel a községek, városok közérdekű viszonyairól. *Magyar Statisztikai Szemle*, 1946/1–6. 9–20.

97 NL OL XIX-J-1-q, Külügyminisztérium Hadifogoly Osztály 18. doboz, 30.102. A marcali járásban lezajlott eseményekről lásd még: Füzes Miklós: Háborús utóhatások Somogyban. In: *Somogy megye a II. világháborúban*. Szerk. Szabó Péter, Szili Ferenc. Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár, 1993. 141.

láltábor felszabadítása után kerültek szovjet fogságba (240. dokumentum). Más korabeli forrás is utal arra, hogy a koncentrációs táborok túlélői közül sokakat hadifogolytáborokba vittek. A *Hírek az elhurcoltakról* című lap 1945. augusztus 14-i száma *Deportáltak Fehéroroszországban* címmel közölt hírt arról, hogy különböző koncentrációs táborokban felszabadított zsidók közül 850 személyt a czechohawai gyűjtőtáborba tereltek, majd onnan kiszállították őket a Szovjetunióba. A *Magyar Hadifogoly Híradó* és az *Új Élet* című folyóiratok „Ki tud róla?” rovataiban sok olyan hozzátartozót kerestek, akik koncentrációs táborokból hazatérőben estek „hadifogságba”.⁹⁸

Azt az említett forrásokon alapuló megállapítást, hogy a német táborok túlélői közül sokan a szovjet táborvilágba kerültek, közvetve megerősíti egy 1952. december 1-jei, a repatriáció végrehajtásáról szóló szovjet jelentés, amely szerint a „német fogságból” felszabadított magyarok száma 22 844 fő volt.⁹⁹ Német fogságból csak deportált zsidók szabadulhattak fel, de a megadott szám erősen túlzónak tűnik. A Magyar Zsidók Országos Tanácsa, valamint magyar kormányzati források összesen 25–30 ezer főre becsülték a Szovjetunióba kivitt vagy ott munkaszolgálatosként fogságba esett magyar zsidók számát.¹⁰⁰

A magyar kormány igyekezett mindent megtenni a szovjet fogságba került zsidók kiszabadítása érdekében, rendszerint sikertelenül (207., 224. dokumentumok). Bár előfordult, hogy a magyarországi gyűjtőtáborokból elengedték őket (181. dokumentum), de nagy általánosságban a náci rendszer elsődleges áldozataival ugyanúgy bántak, mint az ellenséges ország katonáival.

Az elhurcolás második nagy hulláma az ország keleti szegletét érintette.

Kárpátalja területére a szovjet csapatok nehéz harcok árán jutottak be. Magyarország jelenlegi területén a szovjet megszálló hatóságok nem verték szét a régi közigazgatást, sőt a harci tevékenység ellenére igyekeztek fenntartani a közelet folyamatosságának a látszatát. Kárpátalján viszont a megszállás az első pillanattól kezdve kendőzetlen szovjet uralmat jelentett. Az NKVD osztagai feloszlatták a városok és falvak elöljáróságait, és a települések irányítását „népbizottságokra” bízták. A valódi döntéseket azonban nem ezek a szervek, hanem a mögöttük lévő helyi parancsnokságok vagy a pártvezetők, komisszárok hozták meg. A közigazgatás és a közelet szigorú kézben tartására azért volt szükség, mert csak így lehetett a lehető leggyorsabban megrendezni, hogy ezt az országrészt, amelyet Moszkvából nézve „Kárpáton túli” területnek neveztek, formálisan a „nép kérésére” csatolják a Szovjetunióhoz. A lépéssel a szovjet hatóságoknak sietniük kellett, mert a térségben megjelent a rivá-

98 Stark Tamás: *Zsidóság a vészkorszakban és a felszabadulás után, 1939–1955*. MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1995. 34, 35.

99 A jelentést idézi Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 177.

100 *Új Élet*, 1946. október 31. Lásd még Stark Tamás: *Zsidóság a vészkorszakban és a felszabadulás után* i. m. 36–37. Továbbá lásd a 210. dokumentumot.

lis csehszlovák fél is František Nemeč személyében, aki az Eduard Beneš által vezetett londoni emigráns kormány megbízásából 1944. október végén elkezdte a csehszlovák közigazgatás kiépítését. A csehszlovák tervek formálisan a népbizottságok november 26-i kongresszusa tette megvalósíthatatlanná, amelyen egyhangú döntés született az Ukrajnával való „újraegyesülésről”.

1944. november 13-án, azon a napon, amikor Munkácson megalakult a Kárpátontúli Ukrajna Kommunista Pártja, a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa rendeletet adott ki a magyar férfiak elhurcolásáról.¹⁰¹ A 0036-os számot viselő rendelet többek között a következőket mondta ki: „Egész sor településen német és magyar nemzetiségű hadköteles személyek élnek, akiket ugyanúgy, mint az ellenség katonáit, le kell tartóztatni és hadifogoly-táborba kell irányítani.”¹⁰²

Számos településen az emberek összegyűjtése már jóval a deportálási parancs kiadása előtt megkezdődött. Parancsra, fenyegetésre kezdetben nem is volt szükség. Közvetlenül a front elvonulása után, kihasználva az emberek vágyát az élet megindítására és az újjáépítésre, sok faluban önkéntes munkásokat toboroztak háromnapos közmunkára. Aknaszlatina, Szernye, Bátor, Bótrágy, Bakos, Újbátor, Szalóka, Lónya községekből mintegy háromezren jelentkeztek berobbantott alagutak újjáépítésére. Munkácson a repülőter építésére toboroztak munkásokat, a nagyszőlősiek a lerombolt Tisza-híd újjáépítésén vettek részt. November közepén, amikor megjelent a parancs a hadköteles férfiak összegyűjtéséről, a közmunka abbamaradt, a szlovákokat, ruszinokat különválasztották és hazaengedték, a magyarokat azonban a szolyvai gyűjtőtáborba, majd onnan Sztarij Szamborba meneteltették.

A magyarok által lakott települések többségében november közepén kezdődtek meg az elhurcolások. Ungváron, Beregszászon, valamint a Beregszászi és a Munkácsi járásban szabad közlekedésre feljogosító igazolás átvételének ürügyével gyűjtötték össze a katonaköteles korban lévő férfiakat. Scheffler János is utalt arra Angelo Rottához írott levelében, hogy az összegyűjtött embereket Szolyvára meneteltették, ahol mintegy két hónapot töltöttek a gyűjtőtáborban (9. dokumentum). „Az emberek elhelyezése igen rossz volt. Sok helyen földön háltak szalma nélkül, ruhájuk lerongyolódott” – írta a táborban uralkodó állapotokról a Külügyminisztériumba küldött irat (46. dokumentum). Ebben nem is szerepel, hogy a táborban 1944. december 14. és 1945. január eleje között vérhas- és flekktífuszjárvány tombolt, ami-

101 Nincs megbízható információ arról, hogy a Népi Tanács tudott-e a deportálásokról, illetve részt vett-e lebonnyolításukban. „Ezzel kapcsolatban figyelmet érdemelnek a KGB megyei főosztálya egyik munkatársának a szavai, aki azt állította, hogy annak idején lehetősége volt megismerkedni egy 1944. november 11-i dokumentummal, amelyben a »kárpataljai nép bizalmát nem élvező személyek ideiglenes izolálásáról« volt szó, és a rendeletet maga Ivan Turjanica írta alá” – írja Dupka György. Dupka György – Alekszej Korszun: *A „malenykij robot” dokumentumokban* i. m. 31.

102 Uo. 71.

nek következtében sokan meghaltak.¹⁰³ A még munkaképesek egy részét 1945. január 21-én vagonírozták be és szállították Sztarij Szamborba. Másik részüket, főleg a beregszásziakat, a Kárpátokon túli Turkán és Sztrij táboraiiba, majd onnan a Szovjetunió belsejébe vitték.

A 0036. számú határozat alapján elfogott kárpátaljaiak számáról rendelkezésre áll a 4. Ukrán Front hátszágának ellenőrzésével megbízott NKVD-osztagok parancsnoka, Fagyeev vezérőrnagy 1944. december 17-i jelentése, amelyet Dupka György talált meg és tett közzé. A jelentés szerint 22 951 főt tartóztattak le és irányítottak gyűjtőtáborokba.¹⁰⁴ Ez az adat még nem tartalmazza azokat, akiket december végén, a németek „mozgósítása” során fogtak el és szállítottak a Szovjetunió belsejébe.

A Kárpátalján lezajlott elhurcolások hulláma átcsapott az 1938-as első bécsi döntés során visszacapott terület keleti részére, valamint a Felső-Tisza-vidékre, a Vásárosnaményi járás területére is.

A civilek összeszedésének legintenzívebb időszaka december 1. és december 12. között volt, ekkor vitték el a Bodroghöz és az Ung vidékén élő magyarok egy részét. Először a nagyobb településekről gyűjtötték össze a munkaképes férfiakat, majd az apró falvakban élők kerültek sorra. A „malenkij robotra” toborzott magyarokra azután többhetes erőltetett menet várt, melynek végállomása a szombori tranzittábor volt. A kelet-szlovákiai elhurcolások csak 1945. február végén fejeződtek be. A Kassától nyugatra lévő Szepsi járásban élő magyarok egy részét ekkor gyűjtötték össze, majd szállították a Kaukázus lábánál fekvő ólombányákba.

Simon Attila szlovákiai kutató arra a következtetésre jutott, hogy Szlovákiából összesen 7–8 ezer civilt vittek el a Szovjetunióba, akik közül mintegy 3300 magyar volt.¹⁰⁵

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéhez tartozó, Csonka-Beregnek is nevezett Vásárosnaményi járás területét 1944. október végén foglalták el a szovjet csapatok. Mivel a front gyorsan keresztülhaladt ezen a vidéken, nagy rombolásokra nem került sor, és az élet is hamar újraindult. Az újrakezdés lendületét törte meg a megszállók által elrendelt elhurcolás. A járás területén, valamint Tiszabecs térségében ugyanakkor és ugyanúgy zajlott le az elhurcolás, mint az 1938-as határ másik oldalán. November 20-án dobszó útján háromnapos közmunkára rendelték a 18 és 50 év közötti férfiakat. A háromnapos étellel, ruhaneművel felszerelt embereknek Ti-

103 Molnár D. Erzsébet: „Az egész háború nem kívánt községünkől annyi életáldozatot, mint a szolyvai fogolytábor.” – A malenkij robot kárpátaljai vonatkozásai. *Archív net XX. századi történelmi források*, 2017/1. <http://www.archivnet.hu/az-egesz-haboru-nem-kivant-kozsegunkbol-anyyi-eletaldozatot-mint-a-szolyvai-fogolytabor-a-malenkij>.

104 Dupka György – Alekszej Korszun: *A „malenkij robot” dokumentumokban* i. m. 28.

105 „A Bodroghöz és az Ung-vidékről közel 2500, a Szepsi járásból nagyjából 600, Gömörből pedig mintegy 200 főt, összesen 3300 főt hurcoltak el malenkij robotra a Szovjetunióba.” Simon Attila: *Malenkij robot és a csehszlovák nemzetállami tervek* i. m. 177.

szaujlakon már kéthetes munkáról beszéltek. Munka helyett azonban Beregszászra, majd Szolyvára hajtották a Tiszabecs környékén összegyűjtötteket. A Vásárosnaményi járás falvainak többségéből a férfiakat egyből Beregszászra meneteltették.

„Ezek részint még ma is a szolyvai táborban, részint a sambori táborban vannak, részint pedig a Krím félszigeten dolgoznak...” – írta sorsukról Szatmár, Ugocsa és Bereg közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék törvényhatósági bizottsága egy 1945. április 25-én készült segélykérő levelében, melyben Dálnoki Miklós Béla miniszterelnök közbenjárását kérték az elhurcoltak kiszabadítása érdekében (83. dokumentum).

A hozzáférhető források nem beszélnek arról, hogy Sztálin mikor adott ki konkrét utasítást az elfoglalt területeken élő, munkaképes korban lévő német nemzetiségűek elhurcolására. Lavrentyij Berija belügyi népbiztos Sztálinnak írott, 1944. november 24-i jelentésében már az előkészületek megkezdéséről számol be. A 2., 3., 4. Ukrán Frontokhoz küldött NKVD-s tisztek addigra már felmérték, hogy mely területről nagyjából hány személyt lehet elszállítani.

Berija eredetileg csak férfi munkaerővel számolt. Az Állami Honvédelmi Bizottság 1944. december 16-án kiadott, a deportálás megkezdését elrendelő 7161. számú határozatában azonban már a nők elszállítása is szerepel. Az 1989 óta több munkában idézett, hírhedt dokumentum kimondja: „*A Románia, Jugoszlávia, Magyarország, Bulgária és Csehszlovákia területén tartózkodó valamennyi 17 és 45 év közötti munkaképes német férfit, valamint 18 és 30 év közötti munkaképes német nőt internálni kell, és a későbbiekben szovjetunióbeli munkára kell szállítani. A német és magyar állampolgárságú németek, valamint a romániai, jugoszláviai, bulgáriai és csehszlovákiai német állampolgárok szintén internálandók.*”¹⁰⁶

A határozat alapján a 2. és a 3. Ukrán Front Katonai Tanácsa 1944. december 22-én adta ki a 0060. számú parancsát „*a német származású munkaképes személyeknek a közvetlen mögöttes területen végzendő közmunkára való mozgósításáról*”. A 3. Ukrán Front parancsnoka, Fjodor Ivanovics Tolbuhin marsall még külön kiadott egy parancsot, amely kötelezte a nem harcoló alakulatok katonai parancsnokait és a városparancsnokokat, hogy figyelmeztessék a mozgósítottakat: azok, akik nem jelennek meg a gyűjtőhelyeken, „*haladéktalanul átadandók a Hadbírósnak, családjaik ellen pedig megtorló intézkedéseket foganatosítanak*”.¹⁰⁷ Romániában a SZEB a január 6-án kiadott 031-es számú rendeletével írta elő a román Minisztertanácsnak, hogy az ország területén élő német nemzetiségű személyeket munkaszolgálatra mozgósítsa. A szovjet intézkedést Magyarországon Erdei Ferenc belügyminiszter 1945. január 5-én kiadott rendelete erősítette meg, mely már tényként közölte: „*Az orosz katonai hatóságok a Magyarországon lakó, illetve itt tartózkodó németeket munkaszolgálatra veszik igénybe.*” A plakátokon is terjesztett 0060. számú pa-

106 Pavel Polian: *Against Their Will* i. m. 250–252.

107 V. B. Konaszov – A. V. Terescsuk: Berija és a „malenkij robot” i. m. 387.

rancs és a miniszter rendelete is tudatosan félrevezető volt, mivel a német nemzetiségűnek tartott férfiak és nők munkaerejét nem a front mögötti területen, hanem a Donyec-medence szénbányáiban használták fel.

Romániában, így a Partiumban is a német nemzetiségű, illetve az annak tekintett polgárok elhurcolására 1945. január 10. és 20. között került sor. A munkaképes korú nőknek és férfiaknak a lakóhelyükön lévő város- vagy községhez önként kellett jelentkezniük. Az általános félelem és bizonytalanság miatt sokan jelentkezés helyett rokonaiknál vagy az otthonukban rejtőztek el. Az elhurcolást legtöbbször így sem tudták elkerülni, mert azokat, akiknek a neve szerepelt a román adminisztráció segítségével összeállított listákon, a szovjet fogolygyűjtők vagy a román csendőrök otthonukból, munkahelyükről, rejtékhelyükről is elvitték. Ha nem volt meg a szükséges létszám, akkor 16 éves fiúkat, 40 éves nőket és 50 éves férfiakat is elhurcoltak.¹⁰⁸ Scheffler János szatmári püspök beszámolójából kiderül, hogy az elhurcolások kiterjedtek az egész megyére. Elvben a német nemzetiségűeket vitték el, de a gyakorlatban elsősorban nem nemzetiségi, hanem felekezeti szempontok alapján határozták meg a „közmunkára” rendelték körét. A deportáltak túlnyomó többsége katolikus volt (9. dokumentum). Az akció annyira gördülékenyen haladt, hogy a megfélemlített németek elszállítására jóval a határidő előtt, már január 16-án befejeződött. Murádin János Kristóf számításai szerint az ekkor elvitt 70–80 ezer főből a hónapokkal korábban még Magyarországhoz tartozó területekről, Szatmárnémetiből és környékéről 5–15 ezer „svábot” hurcoltak el.¹⁰⁹

Magyarország 1938 előtti területén, a 3. Ukrán Front által ellenőrzött dunántúli részen 1944. december végén kezdődött meg a németek „mozgósítása”.

A magyar hatóságok általában arra törekedtek, hogy ne kerüljenek az elszállítandók listájára azok a német nevű személyek, akik az 1941-es népszámlálás alkalmával magyar nemzetiségűnek vallották magukat, akik nem voltak tagjai német politikai szervezeteknek, és akik antifasiszta mozgalmakban vettek részt. Ez a hozzáállás azonban ellentétes volt a szovjet gyakorlattal, melynek elsődleges célja a megadott kvóta teljesítése volt. Ez a cél annyira fontos volt, hogy kellő számú német nemzetiségű lakos hiányában magyarokat is elvittek. Egy elhurcolt hozzátartozójának a kötetben közzétett beszámolójából kiderül, hogy ez történt Balmazújvárosban is (8. dokumentum). Az 1941. évi népszámláláskor senki sem vallotta magát német nemzetiségűnek vagy német anyanyelvűnek. Mégis, Hajdú vármegye főszolgabírójának jelentése szerint 1945. január 13-án 600–700 férfit és nőt vittek el a városból a németek elleni kampány keretében (42. dokumentum).

108 Murádin János Kristóf: Gulag vagy Malenkij Robot? Erdélyi magyar és német polgári lakosok deportálása a Szovjetunióba, 1944–1953. In: *Gulag–Gupvi* i. m. 67.

109 János Kristóf Murádin: The Deportation of Germans from Romania to the Soviet Union i. m. 44–45. N. Apollonov, I. M. Gorbatyuk és Szladkevics 1945. február 2-án Berijának küldött jelentése szerint Romániából 80 103 főt, 41 250 férfit és 38 853 nőt „mozgósítottak”. V. B. Konaszov – A. V. Terescsuk: Berija és a „malenkij robot” i. m. 395.

A deportálások intenzitása függött a helyi szovjet parancsnokságoktól és a magyar hatóságok együttműködési készségétől is. A magyar hatóságok és a szovjet parancsnokságok közötti kapcsolatról Spannenberger Norbert megállapította: „A szovjet szervek önhatalmúlag és az adott körülményektől függően döntöttek el, hogy igénybe veszik-e a helyi hatóságokat, vagy saját belátásuk szerint járnak el. [...] Ha nem ment minden simán a magyar hatóságokon keresztül, akkor a szovjet szervek rögtön beavatkoztak, mégpedig egy hatóság forgatókönyv alapján. Amint összeállt a deportálási lista, szovjet egységek fogták körül – esetenként a helyi hatóságok közreműködésével – a községet, s a lakosságot a község házához hajtották. [...] Miután helyi közegek kíséretében az érintettek összeszedték úti batyujukat, a szovjet egységek átvették őket a legközelebbi vasútállomásonál.”¹¹⁰

A magyarországi „németek” elhurcolása hét megyére koncentrált. A „mozgósítás” Baranya megyében kezdődött, az 1941-es népszámlálás szerint itt élt a legtöbb német nemzetiségű lakos. Ebből a megyéből a szovjet belügyi alakulatok 200 településről mintegy 5 ezer férfit és nőt gyűjtöttek össze és vittek el.¹¹¹ A Dunántúlon tömeges elhurcolásokra került sor Somogy és Tolna megyében is.

A német nemzetiségűek „mozgósítása” ürügyén a mai Pest megye 139 településéről vittek el civil személyeket. Bár a deportálás kiterjedt a megye teljes területére, az elhurcoltak zöme a következő, Budapest környéki településekről származott: Szigetbecse, Szigetcsép, Taksony, Szigetszentmiklós, Sashalom, Újhartyán, Vecsés, Gyömrő, Csömör, Göd, Nagymaros, Kismaros, Zebegény, Kesztléc, Diósd, Érd, Martonvásár.

A németek „mozgósítása” súlyosan érintette Békés vármegyét. Elekről és a környező településekről január 11-én és 13-án közel 2 ezer személyt vittek el.¹¹² További 2 ezer férfit és nőt „mozgósítottak” Gyuláról, Békéscsabáról, Gyomáról, Mezőberényből és Almáskamarásról.¹¹³

A Partiumban folyó elhurcolások érintették Szatmár vármegye magyarországi részét is. A határ menti Mérkről és Vállajról 400 férfit és nőt szállítottak a Szovjetunióba.¹¹⁴

110 Spannenberger Norbert: A magyarországi németek „málenkij robotja”. In: *Gulag–Gupvi* i. m. 325–326.

111 Eleonóra Matkovits-Kretz: Calvary of the Germans in Hungary at the end of WWII. *Acta Universitatis Sapientiae, European and Regional Studies*, Vol. 7, 2015. 55.

112 MNL Csongrád Megyei Levéltár, Szeged: Csanád, Arad-Torontál k. e. e. vármegyei főispáni iratok. 26/1945. A dokumentumot idézi: Zielbauer György: Magyar polgári lakosok deportálása és hadifogsága i. m. 272–273.

113 Csávás István és Köhler Júlia 560 elhurcolt mezőberényi polgár sorsát tárta fel. Csávás István – Köhler Júlia: *Album azokról, akik 1945–1949-ig jóvátételi munkán szenvedtek Mezőberényből* i. m.

114 A *Historia Domus* szerint Mérkről 268 személyt, 159 férfit és 109 nőt, Vállajról 214 főt, 136 férfit és 78 nőt hurcoltak el. Lásd Richárd Tirsi: *The History of Germans from Mérk and Vállaj*,

A németiség elleni akció ürügyén sok embert vittek el Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből.

A Miskolci járásból, Sajóbáonyból, Alsószolcáról, Ongáról több száz főt hurcoltak el.¹¹⁵ A Miskolc nyugati szélén fekvő Diósgyőrből a karhatalmi szervként működő „MOKAN komité” 433 „németet” gyűjtött össze és adott át a helyi szovjet parancsnokságnak.¹¹⁶

Tömeges elhurcolásra került sor a Szikszói és Tornaljai járásokban, ahol egyedül Kázsmárk körjegyzőség területéről 515 nőt és 383 férfit vittek el.¹¹⁷ Tornanádaskáról a falu minden férfilakosát összeszedték, és Kassára hajtották.¹¹⁸

Az elhurcolások hulláma átcsapott a szomszédos megyéhez tartozó Dadai alsó és felső járásokra is. A Szabolcs és Ung vármegyék főispánjának Erdei Ferenc belügyminiszternek írott 1945. január 25-i jelentése szemléletes képet ad az ezen a területen végrehajtott elhurcolásokról, melyek több mint ezer férfit és nőt érintettek (11. dokumentum).

A magyarországi németek, illetve a németnek tekintett magyarok „mozgósítása” 1945. január végéig tartott.

Az elhurcolásokat megszervező és a végrehajtást irányító N. Apollonov belügyi népbiztoshelyettes, I. M. Gorbatyuk, a Vörös Hadsereg arcvonal mögötti területeit biztosító belügyi csapatok főparancsnokságának parancsnoka, és Szladkevics, a Belügyi Népbiztosság belső csapatainak parancsnokhelyettese által 1945. február 2-án Berija népbiztos számára készített jelentés szerint Magyarországról összesen 31 913 személyt, 20 989 férfit és 10 924 nőt szállítottak a szovjet kényszer-munkatáborokba.¹¹⁹

A németeket Kárpátalján is „mozgósították”. 1944. december 21-én a 4. Ukrán Front katonai tanácsa meghozta a 00520. számú határozatát, a „felszabadított” csehszlovák területeken tartózkodó, munkaképes korban lévő német férfiak és nők összegyűjtéséről és elszállításáról. Ez a parancs azokra a németekre vonatkozott, akiket kihagytak az első, november 13-i 0036. számú határozat alapján történő elhurcolási hullámból. A 4. Ukrán Front katonai tanácsának rendelkezését megerősítette a Kárpátontúli Ukrajna Néptanácsa által 1944. december 22-én kiadott körlevél. A körzeti és helyi népbizottságok számára készített irat a német nemzetiségű lakosság

---

Deported to the Soviet Union for Forced Labor 1945–1949. *Acta Universitatis Sapientiae, European and Regional Studies*, Vol. 7, 2015. 64.

115 Oroszné Stumpf Éva: „Leszünk idegen nemzet robotoló népe” i. m. 35.

116 Uo. 41. Az elhurcolásról és a „MOKAN komité” tevékenységéről lásd még: Simon József: „Elhurcoltak a MOKÉN fiúk”. A miskolci-diósgyőri ellenállás története és karhatalmi szerepe 1944–1945. In: *Budapest, Kárpát-medence – „Málenkij robot”, emlékezet* i. m. 75–85.; Kunt Gergely: Adalékok miskolciak „málenkij robotra” hurcolásához különös tekintettel a diósgyőriekre. Uo. 87–97.

117 Uo. 37.

118 Uo.

119 V. B. Konaszov – A. V. Terescsuk: Berija és a „malenkij robot” i. m. 394.

mozgósítását rendelte el. Molnár D. Erzsébet kutatásai alapján megállapította: „a szovjet fegyveres szervek Kárpátalja esetében sem tartották be a parancsban szereplő alsó és felső korhatárt, nagy számban vittek el a 18. életévüket be nem töltött fiatalok-rúákat és 50 éven felüli személyeket is. A rendelkezésre álló adatok arra engednek következtetni, hogy a legidősebb elhurcolt 1868-ban született, ami azt jelenti, 1944-ben 76 éves volt.”¹²⁰

A 00520. számú határozat alapján elhurcolt kárpátaljaiak számáról külön adat nem áll rendelkezésre. Arra vonatkozóan azonban készült összesítés, hogy 1944 utolsó három hónapjában hány embert hurcoltak el Kárpátaljáról.

1945 júliusában a Kárpátontúli Ukrajna Néptanácsa utasítására településenként összeállították a kárpátaljai honosságú, szovjet fogságban tartózkodó személyek jegyzékét. Az összeírás szerint 28 098 kárpátaljai lakos raboskodott hadifogoly-, illetve munkatáborban.¹²¹ A kárpátaljai elhurcolások történetével foglalkozó kutatók általában 25–40 ezer közé teszik az elfogott, gyűjtőtáborokba vitt személyek számát.¹²² Az elhurcoltak túlnyomó része magyar volt, akiket az 1944. november 13-án kiadott 0036-os számú rendelet alapján gyűjtöttek össze.

A „németek mozgósítása” az 1938-ban az első bécsi döntés során visszakerült területen is megtörtént. Erre utal, hogy januárban a gömöri településeken a szovjet tiszték munkaképes korú német származású férfiakat és nőket kerestek, de mivel a térségben németek alig éltek, helyettük a magyarokat vitték el. A rendelkezésre álló részadatok szerint a Tornalja melletti Abafalváról 65, Vámosbalogról és a szomszédos Uzapanityről 147 férfit és nőt vittek el Miskolc és Foksány érintésével a Donyec-medencébe.¹²³

A Magyarország háború alatti területén végrehajtott elhurcolások nemcsak a munkaerő-szükséglet kielégítését szolgálták. A német nemzetiségűek kiszállítása egyben kollektív felelősségre vonás is volt.¹²⁴ Az 1938 után visszacsatolt, majd a háború során elvesztett területeken a magyarság számottevő részének elhurcolása a magyar etnikum gyengítését is szolgálta. A magyar közösségek veszteségei nemcsak számban mérhetően voltak nagyok. Az elhurcolások következtében a kárpátaljai

120 Molnár D. Erzsébet: „Az egész háború nem kívánt községünkől annyi életáldozatot, mint a szolvai fogolytábor” i. m.

121 *Egyetlen bűnük magyarságuk volt* i. m. 288.; továbbá: Molnár D. Erzsébet: A kárpátaljai magyar és német polgári lakosság tömeges elhurcolása i. m. 255.

122 A szakirodalomban fellelhető adatokat táblázat formában adja közre: Dupka György: A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben. In: *Gulag-Gupvi* i. m. 94.

123 Simon Attila: Málénkij robot és a csehszlovák nemzetállami tervek i. m. 169.

124 Ivan Majszkij külügyi népbiztoshelyettes 1945. január 20-án arról folytatott eszmecsere W. Averell Harriman amerikai követtel, hogy a civilek elhurcolása részben jóvátétel, részben azonban büntetés, amely a németek átnevelését szolgálja. Michael Kroner: *Deportation von Deutschen in die Sowjetunion. Zwangsarbeiter in der sowjetischen Wirtschaft (1945–1949)*. Österreichische Landsmannschaft, Wien, 2005. 47.

magyarok teljesen, az erdélyiek pedig részben elveszítették vezető rétegüket, mivel a civilek összegyűjtését végző különítmények kifejezetten vadásztak magyar közéleti személyiségekre.

Az elítéltek

Az elfogottak, elhurcoltak egy körét nem gazdasági vagy etnikai megfontolásból, hanem tisztán politikai okokból vitték a Szovjetunióba. Magyarországon a „politikailag megbízhatatlan”, „ellenséges” személyeket a Szmers katonái szedték össze. A Szmers a „Halál a kémekre” (Szmerty spionam) jelszó rövidítése. A szervezet hivatalos elnevezése Honvédelmi Népbiztosság Kémelhárítási Főcsoportfőnöksége volt. A szovjet kémelhárítás 1943 áprilisától viselte ezt a nevet, korábban a szervezetet az NKVD Különleges Ügyosztályok Csoportfőnökségének hívták. 1946 májusában aztán a Szmerset átalakították, és az Állambiztonsági Minisztériumnak rendelték alá.

A magyar Külügyminisztérium Hadifogoly Osztályára küldött kérdőívek, szemtanú-beszámolók alapján feltételezhető, hogy a Szmers alakulatok előre elkészített listák alapján „dolgoztak”. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található egy több ezer nevet tartalmazó lista *Feljegyzés a magyar állampolgárokra vonatkozó kompromittáló adatokról* címmel, amelyen jórészt közéleti személyek, illetve diverzáns tevékenységgel gyanúsított fiatalok nevei szerepelnek. A nevek után a célszemélyek tevékenységének rövid leírása található, és gyakran a külső ismertető jegyek és a lakcím is meg vannak adva. Az adatokból, elsősorban a személyek feltüntetett életkorából arra lehet következtetni, hogy a lista 1944-ben, illetve 1945 elején készült. A szovjet megszállók a tömeges letartóztatásokkal elvben a magyarországi náci rendszer maradványait kívánták felszámolni, de az összegyűjtötteknek csak töredéke volt háborús bűnös; az évekig tartó tisztogatási kampány a szovjetrendszer vélt vagy valós ellenségei ellen irányult.

A Szmers által elfogottak a szovjet katonai bíróságok elé kerültek, amelyek tömegesen ítélték el magyar állampolgárokat, és ez a gyakorlat nem szűnt meg sem a háború befejezésével, sem a békeszerződés aláírásával. A politikai tisztogatásokat kezdetben csak a szovjet alakulatok végezték, de 1945 januárjától már egyes magyar szervek is részt vettek a szovjet szempontból megbízhatatlannak tekintett személyek felkutatásában és összegyűjtésében. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány a Szovjetunióból hazatért partizánparancsnok, Tömpe András vezetésével nyomozócsoportot küldött Budapestre az „antifasiszta” megtorlás előkészítésére. A fővárosban már 1945. január 17-től működött Péter Gábor stábja, a politikai osztály, amely hivatalosan 1945. február 2-án alakult meg. A budapesti politikai osztály egyesítette a már korábban megszervezett nyomozócsoportokat, és március 1-jén felállította a Politi-

kai Nyilvántartó Irodát. A szovjet biztonsági alakulatok tevékenységét közvetlenül segítette a formálisan a Honvédelmi Minisztérium keretében működő, ugyancsak 1945 márciusában alakult Katonapolitikai Osztály is.

Elsősorban olyan politikusokat, közéleti személyeket tartóztattak le, akikről a szovjet hatóságok feltételezték, hogy tevékenységük – vagy csupán jelenlétük – akadályozhatja a szovjethatalom magyarországi kiépülését. Közéjük tartoztak olyan konzervatív és kiscgazda politikusok, mint például Bethlen István, Kovács Béla, Lajos Iván, Apponyi Károly és Mocsáry Dániel.

A politikai eliteltek másik nagy csoportját a katonai vezetés tagjai, valamint a titkosszolgálati múlttal rendelkező személyek alkották. A szovjetek elsősorban az angol orientációjú katonai vezetőkben láttak veszélyt, akkor is, ha ők az ország érdekében szolgálatukat nekik is felajánlották. Azok, akik azt hitték, hogy tárgyalásaik révén az ország a szovjet érdekszférán belül kivételezett helyzetbe kerülhet, a szabadságukat, az életüket adták az illúzióért. Az Államvédelmi Központ egykori vezetőjét, Ujszászy Istvánt 1945 februárjában Budán letartóztatták. A kémelhárítás és hírszerzés vezetőjét, Kádár Gyulát azután tartóztatták le, hogy visszatért Magyarországra a német koncentrációs táborból. Az angolszász hatalmakkal 1943-ban tárgyaló, majd 1945 januárjában Malinovszkij marsall főhadiszállásán is jelentkező Hátszegi (Hatz) Ottó ezredest 1945. április 5-én, Budapesten vették őrizetbe (215. dokumentum). Kádár Gyulát és öt 15 évi javító-nevelő munkára ítélte a szovjet hadbíróság. Mikó Zoltán vezérkari százados 1944 szeptemberétől a magyar katonai ellenállás vezető személyisége volt. 1945. január 30-án a Szmers letartóztatta, majd a Szovjetunióba hurcolták, ahol kivégezték.

Szakály Sándor kutatásai szerint a magyar katonai felső vezetés 18 tagját ítelték el szovjet katonai bíróságok.¹²⁵

A Szmers nemcsak magas rangú tiszteket tartóztatott le, hanem mindenkit, aki a hírszerzés területén működött. Erre utal a kémelhárításon dolgozó Ekli József tartalékos főhadnagy sorsa, akinek eltűnéséről felesége értesítette a Külügyminisztériumot (140. dokumentum).

A politikai tisztogatás különösen nagy méreteket öltött Kárpátalján, ahol a tartóztatási hullám a magyarság vezető rétegének a szétverését jelentette. Bűnösnek számított mindenki, aki a szovjet csapatok bevonulása előtt állami, hivatali, egyházi tisztséget töltött be. Demjanovics Péter Pál görögkatolikus rahói esperest 1944 őszén végezték ki. Ugyanez a sors várt Fenczik István teológiai tanárra, magyar parlamenti képviselőre. 1946. november 7-én kivégezték Bródy Andrást, aki az 1938. október 9-én alakult autonóm ruszin kormánynak volt a miniszterelnöke, majd a magyar parlament tagjává választották. Perbe fogták és elítélték a magyar parlament minden, helyben maradt képviselőjét. 1947 szeptemberétől a letartóztatásoknak új

125 Szakály Sándor: *A 2. vkf. osztály. Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéből 1918–1945*. Magyar Napló – Veritas, Budapest, 2015.

hulláma kezdődött. Ekkor ítélték el azokat, akik 1938 és 1944 között valamilyen közhivatali tisztséget töltöttek be. Ugyanebben az évben kezdődött meg a görögkatolikus egyház szétverése, illetve beolvasztása az ortodox egyházba. A kampány egyik áldozata Romzsa Tódor munkácsi püspök volt, aki ellen először sikertelen merényletet kíséreltek meg, majd megmérgezték.

Magyarország jelenlegi területén is megkezdődött az egyházak fokozatos kiszorítása a közéletből. Ennek egyik módja volt a politikailag veszélyesnek vélt egyházi vagy az egyházhoz kötődő személyek letartóztatása, elítélése a szovjet katonai bíróságok által, majd a Gulagra való kiszállításuk. E dokumentumkötet Olafsson Placid bencés szerzetes és Kerényi László sorsát villantja fel (256., 260. dokumentumok).

Az elítéltek legnagyobb csoportját azonban olyan levente fiatalok alkották, akik a háború végén valamilyen speciális alakulathoz csatlakoztak. A leventemozgalom az 1939. évi II. honvédelmi törvény értelmében a fiúk katonai előképzésével foglalkozott 12 éves kortól a bevonulásig. A Szálasi-kormány hozzájárult ahhoz, hogy a 16 évesnél idősebb leventéket teljes katonai kiképzés céljából Németországba telepítsék. Az 1944 novemberében meginduló kitelepítést sok fiatal úgy próbálta elkerülni, hogy a Kisegítő Karhatalomhoz (KISKA) és ifjúsági alakulatokhoz csatlakozott. De jelentős számban voltak olyanok is, akik az „Antibolszevista Ifjúsági Tábor”, a „Bakonyi-brigád”, a „Tatai-század”, a „Drávamenti légió” vagy más csapatok keretében várták bevetésüket a szovjet hadsereg ellen. A leventéket, a visszamaradó, gyakran fegyvertelen fiatalokat a szovjet kémelhárítás, azaz a Szmers potenciális partizánoknak tekintette, és letartóztatta. A letartóztatásokra általában nem a harci tevékenység közben került sor. Az alakulataiktól leszakadt vagy a háború végeztével hazatért fiatalokat gyakran otthonukban keresték fel az NKVD emberei, akik besúgóik révén megszerezték az ifjúsági alakulatok nyilvántartását. A Külügyminisztérium Hadifogoly Osztályára érkezett beadványok sok ezer letartóztatásról tudósítanak. Az aggódó hozzátartozók leveleiből néhány ebben a kötetben is megtalálható.

Magyarországon az elítélteket a szovjet állambiztonság elhárításának és ideiglenes hadbíróóságának épületeiben és börtöneiben tartották fogva. Ezek között a két leghírhedtebb hely az egykori Conti utcában (Tolnai Lajos utca 43.) és a Vilma királynő úton (Városligeti fasor 4/b) volt. Szovjet börtönök működtek még Sopronkőhidán, Sopronban, Szombathelyen, Nagykanizsán, Nagyalásnyban, Balatonfüreden, Tésen, Kaposváron, Gyöngyösön, Jászberényben, Kompolton, Nyíregyházán, Egerben és Órihódoson. Sok magyart ítélték el a szovjet katonai bíróság Baden bei Wien-i központjában, valamint Grazban és a romániai Turnu Severinben (ma Drobeta-Turnu Severin, Szörényvár/Szörénytorna). A szűk körű tárgyalások rövidiek voltak. Az „igazságszolgáltatást” a hadbíróon kívül általában még 2–4 katonabíró és egy jegyzőkönyvvezető képviselte. Védőügyvéd még csak formálisan sem volt jelen a tárgyalásokon. A visszaemlékezők beszámolóí szerint a magyarul rend-

szerint csak gyengén tudó „tolmács” az ujjai feltartásával jelezte, hogy a „vádlottat” – ha ugyan elkerülte a halálbüntetést – 10, 20 vagy 25 évre ítélték. A börtönben eltöltött napok, hetek alatt kifáradt és a kihallgatások során megvert rabok elfásultan vették tudomásul az ítéleteket.

A táborvilág

A magyar foglyok zöme a donyeci iparvidéken (a Rosztovi terület nyugati része, valamint a Vorosilovgrádi, Zaporozsszkiji, Sztalinszkiji területek), a Krím félszigeten és Odessa környékén, az Uralban (Szerverdlovszki és Cseljabinszki területek), a Volga mentén (Sztálingrádi és Szaratovi területek), valamint a Moszkvai, Minszki, Kijevi, Voronyezsi területeken és a Krasznodári kerületben, továbbá Azerbajdzsánban végezte kényszermunkáját. A szovjet adatok szerint jelentős számban dolgoztak Magyarországról elhurcolt foglyok az Ivanovói, Szumi, Leningrádi, Sztavropoli és Novgorodi területeken, továbbá Grúziában.

Az egykori Gulag-rab, Rózsás János *Gulag lexikon* című munkájában közreadott egyéni sorsok alapján megtudhatjuk, hogy a túlnyomórészt alaptalanul, hamis vádak alapján elítélt magyarok zöme nem az újjáépítésekre, hanem a nagy bánya- és iparvidékekre került. Sok magyar raboskodott a kazahsztáni Dzsaszkazganban, Karagandában. Az Ural-vidéki nagy táborkörzetek közül Szerverdlovszk és Karabas térségében dolgoztak magyar foglyok. Nagy tömegben kerültek magyar elítéltek az északi sarkkörön túlra, a peccsori medencébe, Vorkutára, Norilszkba és a Kolima folyó térségébe. Dolgoztattak magyarokat Dél-Szibériában, Bratszsk és Tajset környékén is.

A foglyok élet- és munkakörülményei függtek a parancsnokoktól, az őrszemélyzettől és a helyi lakossággal való viszonytól, továbbá a jórészt ma is ismeretlen „felsőbb utasításoktól”. De a lágeréletre befolyást gyakoroltak a társadalmi és földrajzi környezet, az éghajlati viszonyok és a rabság időpontja is. A lényeges különbségek ellenére a lágerélet mindenhol a nyomort, a kiszolgáltatottságot, a reménytelenséget és a tömeges halálózást jelentette.

A foglyok huzamos tartására és dolgoztatására alkalmas táborok rendszere folyamatosan épült ki a háború alatti, illetve a háborút követő években. A foglyotábor általában négy sor kerítés vette körül. Két magas kerítés állt 3-4 méterre egymástól, majd 4-5 méterre a két párhuzamosan futó kerítéstől kifelé és befelé is 1-1 méter magas védelmi fal húzódott. A belső, alacsony védelmi fal volt a határ, annál tovább a foglyok nem mehettek. A két magas drótkerítés között mozogtak az örök. A tábor sarkaiban megfigyelőtornyok álltak.

Az örök általában durvák voltak: vállukról azonnal lekerült a puska, ha gyorsabb mozgásra kellett kényszeríteni a munkahelyük felé vánszorgó foglyokat. A pus-

ka csövével fenyegették, a puská tusával meg ütötték a lelemaradozókat, gyengén teljesítőket. Gyakran konkrét ok nélkül, pusztán elrettentésként is verték a rájuk bízottakat. Általában a fiatal, még gyerekkorban lévő örök voltak a legkegyetlenebbek. A foglyok maguk között „Sztálin-fiúknak”, illetve „gyárban készülteknek” neveztek őket, utalván arra, hogy gondolkodás nélkül ütöttek. Könnyörtelenül rálóttek azokra, akik munkába menet vagy munkából jövet a kimerültség miatt kidőltek a sorból. De voltak olyan örök is – főleg idősebbek –, akik cigarettát adtak a foglyoknak, és velük együtt dézsmálták meg a tábor kerítésén túli almakertet, mert nemcsak az őrzöttek, hanem – nagyobb adagjuk ellenére – az őrzők is éheztek. De még a jó szándékúak is általában csak lopva segítettek, mert a szovjet társadalomban elvetett általános bizalmatlanság légköre köztük is uralkodott. Az örök legjobban egymástól félték, ezért ha együtt voltak, az egyébként jóindulatúak is durvának és keménynek mutatkoztak.

A táborokat a foglyoknak kellett felépíteniük. Az állandó szálláshelyül szolgáló, általában 300 fő számára készült barakkok félig földbe ásott, kohósalakkal kibélelt, egyszerű deszkaépítmények voltak. A nagyobb, 1000–1500 fős foglyotömegek elhelyezésére téglából építettek szálláshelyeket. Ezekben hosszú folyosókról nyíltak a szobák. Az alacsonyabb szobákban egyemeletes, a magasabbakban két-három emeletes deszkasor volt. Az ágyaknak nevezett alkotmány keresztbe fektetett, különböző vastagságú deszkákból állt. Takarót, matracot, szalmát nem kaptak a rabok. A foglyokat nemcsak kiépített táborokban helyezték el. Lágerré alakítottak romos gyárépületeket, raktárokat, csűröket, kifosztott kolostorokat, templomokat és kaszárnyákat is.

A rendszerint jó ruhában, bakancsban érkező civilek és hadifoglyok ruházatát a légerparancsnokság általában elvette, s a foglyok szovjet és német halott katonákról lehúzott koszos rongyokat kaptak helyettük. A foglyok lábbelije fatalpra dolgozott vászoncipő volt, de ha tehették, gyakran maguk is készítettek „cipőt” gumi- és vászonhulladékból. Vászoncipőt hordtak a szabad orosz munkások is. Fehérneműjük nem volt a foglyoknak. Téltre általában vattás nadrágot, pufajkát, halinacsizmát kaptak, vagy maradt a faklumpa. A bányában dolgozók kaptak egy zsákvászon nadrágot, amelyet – derékszíj híján – madzaggal, dróttal kötöttek fel, valamint egy nyakon megköthető inget, pufajkát, lábbelinek pedig gumikalucsnit, illetve faklumpát. Előfordult, hogy több foglynak csak egy kalucsni jutott. Ilyenkor a lábbelit műszakonként váltani kellett.

Az első hónapban többször volt adatösszeírás. A foglyok tisztékéből és orvosokból álló kihallgatóbizottság elé kerültek, és mindenkiről készült egy négyoldalas, 52 kérdést tartalmazó adatlap. A kérdések korábbi életük minden részletére kiterjedtek. A bemondott adatok hitelességéről úgy próbáltak meggyőződni, hogy a foglyokat légeréletük során többször is kihallgatták. Gyanússá az vált, akinek válaszai – a kihallgatások során – különbözőek voltak. Az oroszul nem értő foglyok teljesen ki

voltak szolgáltatva kihallgatóiknak. Több visszaemlékező leírta, hogy a tolmács önkényesen, illetve nyilvánvalóan előzetes parancsra a polgári elhurcoltakat valamilyen harcoló alakulat tagjaiként jellemezte.

A foglyok előéletének feltárására, megfigyelésére és terhelő bizonyítékok gyűjtésére szervezték meg a tábori besúgószolgálatot. A spicliket a politikai tiszt választotta ki. A foglyok és családtagjaik háború előtti tevékenységéről kellett adatokat gyűjteniük. Megbízóik tudni akarták azt is, hogy a foglyok – különösen a tisztek – hogyan gondolkodnak, mit beszélnek és mit terveznek. A besúgóhálózat tagjai beszámolóik fizetségként több levest kaptak a politikai tiszttől. A kényszerből besúgókká válók rendszerint közölték társaikkal a rájuk bízott feladatot, és előre megbeszélték, hogy mit fognak jelenteni. Ez nemcsak morális, hanem racionális döntés is volt részükről. A besúgó is túlélésért küzdő fogoly volt, akinek elsősorban társai felé kellett lojálisnak lennie, már csak azért is, mert lebukás esetén társai bosszújával kellett számolnia.

A magyar foglyok zömét szénbányákba küldték, de sokan dolgoztak nehézipari létesítmények építésénél, továbbá vaskohászati üzemekben és szénkokszoló művekben.

A visszaemlékezések szerint a szén kitermelése különösen keserves és veszélyes fizikai munkával történt. A bányákban különböző vastagságú szénrétegek voltak. A 40 centis rétegben csak hason kúszva lehetett dolgozni. A 2-3 méteres rétegekben állva kellett csákányozni, de ezekben a nagyobb járatokban volt a leggyakoribb a beomlás. A foglyok, illetve a velük dolgozó orosz munkások biztonságára, testi épiségére senki sem ügyelt.

A munkát tovább nehezítette, hogy sok bánya egyáltalán nem volt gépesítve. Ilyen esetekben a tárnákba vivő liftet kézzel kellett felhúzni és leengedni. A kibányászott szenet kézben hordták a csillékhez, amelyeket a munkások maguk toltak ki a bányából.

A Hadifogoly és Internáló Táborok Főigazgatósága részletes rendelkezéseket adott ki a munkaidő hosszával kapcsolatban. Az 1943. március 12-én kiadott utasítás szerint a foglyoknak havonta négy pihenőnap járt, és a munkaidő nyolc óra volt, tehát megegyezett a „szabad” munkások munkaidejével. A munkaidőbe elvben beleszámított a munkahelyre történő kiszállítás, illetve kivonulás időtartama is. Az előírások és a valóság azonban nem fedték egymást.

A visszaemlékezésekből kiderül, hogy a munkahelyen eltöltött munkaidő valójában nyolc–tizenkét óra volt. De van példa bőven tizenkét óránál hosszabb munkaidőre is. A Donyec-vidéki szénbányákban időnként tizenhat órát kellett dolgozni. Sokszor előfordult, hogy a kényszermunkások csak akkor hagyhatták abba a munkát, ha teljesítették az aznapra előírt feladatot. Ez gyakorlatilag mindig munkaidő-hosszabbítást jelentett. A munkaidő számításánál a gyakorlatban nem vették figyelembe a munkahelyre való ki- és bevonulás időtartamát.

A magyar foglyok többsége a munka során találkozott először a „norma” szóval. A visszaemlékezésekből kitűnik, hogy lágerenként és földrajzi térségenként is eltérő normákat határoztak meg. A norma függött a munkavezetőtől és a lágerparancsnoktól is. A munkahelyek között csupán abban nem volt különbség, hogy a normák teljesítése mindenhol nagy nehézségbe ütközött.

A Donbasz-vidéki Vorosilovka egyik bányájában a Bodrogközből elhurcolt nőknek a norma szerint napi 25 mázsa szenet kellett lapátolniuk. A Donbasz-vidék egy másik bányájában egy műszak alatt – a norma szerint – két nőnek 120–130 darab csillét kellett kiborítania. Szaratov környékén, erdőirtásnál a kidöntött fákat kétméteres darabokra kellett felvágni. Két foglynak a norma szerint 7 köbméternyi fát kellett feldolgoznia. A fakivágás normája egy másik munkahelyen 5 köbméter volt személyenként. Mint egy visszaemlékező elmondta, a sírásásnak is megvolt a normája: *„Hát ott megvolt a norma, 4-5 méterbe, illetve köbméterbe. De nem lehetett azt megásni, mert lehetetlenség volt. Hát olyan fagyos földbe, ugye ott Szibéria...”*¹²⁶

A Szovjetunióban a munkavégzés – elvben – sokkal több volt, mint „javak előállítás”. A munkás nem pusztán a bérért dolgozott, hanem a közösség jólétéért, a párt céljainak megvalósításáért. Az ideológiai motiváció tehát – elvben – fontosabb volt, mint a pénzbeni juttatás.

Az ideológiai érvek hatástalanságával a szovjet normatervezők is tisztában voltak, ezért a morális szempont hangoztatása mellett elsősorban anyagi juttatásokkal kívánták érdekelte tenni a foglyokat a norma teljesítésében, sőt túlteljesítésében. A norma túlteljesítésekor adható juttatások rendszerét már a harmincas évek kezdetén kidolgozták és alkalmazták a Gulag táboraiiban. Az volt az elv, hogy aki többet dolgozik, az többet is egyék.

Nehéz fizikai munkát végzőknél a norma 50 százalékos teljesítése esetén 650 gramm kenyér járt. Ha a normát 50–80 százalék között teljesítette a fogoly, akkor ezért 700 gramm kenyéret kellett kapnia előírás szerint. 80–100 százalékos normateljesítés esetén 750 grammra nőtt a kenyérfejadag. 100 százalék feletti teljesítménynél elvben 800 gramm kenyérré számíthattak a foglyok.

Kétségtelen, hogy a táborrendszer vezetői hatásosan kapcsolták össze a termelést az önfenntartás ösztönével. Ez a gyakorlatban olykor kegyetlen és önpusztító versenyt teremtett a foglyok között. A norma teljesítésével összefüggő kenyéradagolásnak a termelés szempontjából megvoltak a maga árnyoldalai is. Aki nem tudott 100 százalékot teljesíteni, az kevesebb ételt kapott, és ennek következtében munkareje megfogyatkozott, tehát teljesítménye tovább csökkent, ami még kevesebb élelmiszert jelentett. Ebből a végelgyengüléshez vezető spirálból ritkán volt kiút, mivel az elvben mindenképpen járó 300 gramm napi kenyéradag a táborig és munkakörülmények között nem volt elegendő az életben maradáshoz.

126 *A háborús bűnös: Bálintfi Kálmán. Beszélgetés.* 51. Az interjú szövege a szerző birtokában.

Mivel a magyar foglyok túlnyomó része 1945 második felében került a Szovjetunió táboraiba, rájuk már a Belügyi Népbiztosság (NKVD) által 1945. május 19-én kiadott normák vonatkoztak. A 100 százalékos munkateljesítményt nyújtó hadifoglyoknak 600 gramm kenyéren kívül naponta 30 gramm hús, 100 gramm hal, 600 gramm krumpli, 300 gramm zöldségféle és 90 gramm kása járt. A visszaemlékezésekből kiderül, hogy a foglyok legjobb esetben is csak a kenyérből kapták meg az előírt mennyiséget.

Reggelire általában 20 dkg kenyeret és fél liter híg levest vagy „teának mondott forró vizet” kaptak a foglyok. Az ebéd 20 dkg kenyérből, levesből és kevés kásából állt. Híg leves és 20 dkg kenyér volt a vacsora. A leves és a főzelék csalánból, lucernából, korpából, kölesből, káposztából, cukorrépából, zöldparadicsomból, uborkából, krumpliból és gersliből készült. De az egyes táborokban nem volt ekkora „választék”, a táplálkozás rendkívül egyhangú volt, vagyis a foglyok hónapokig ugyanazt az ételt kapták. A mindig éhes foglyok mindent megtettek annak érdekében, hogy kiegészítő élelemhez jussanak, és megették mindent, amiről azt gondolták, hogy chető.

Az állandó éhezéstől, nehéz munkától legyengült és a hazamenetel reményét elvesztett foglyok könnyen megbetegedtek. Legtöbbjük szervezete nem bírta ellenállni az élősködők által terjesztett fertőzéseknek, így gyakoriak voltak a járványok, amelyek tömeghalálhoz vezettek.

A leggyakoribb betegségek a krónikus gyomorbélhurut, fagyási sérülés, verési sérülés, tüdőgyulladás, vérgyengülés, skorbut és tífusz voltak. A foglyok beoltásával a táborokon végigsöprő tífuszjárványokat meg lehetett volna akadályozni. Feltételezhető azonban, hogy nem állt rendelkezésre megfelelő mennyiségű oltóanyag, mert a forrásként felhasznált visszaemlékezések közül csak egy helyen történik utalás arra, hogy a foglyokat beoltották.

A foglyok a nélkülözés, az örökös rettegés és lelki gyötrelmek miatt nemcsak fizikailag, hanem szellemileg is leépültek. Az idősebb, családos foglyok közül sokan estek depresszióba. Ők órákon át ültek némán, maguk elé nézve, és már semmiben sem hittek. A reményvesztett foglyokról társaik tudták, hogy már nem sokáig élnek.

A fogolyélet elviselhetetlensége sokakat öncsonkításra és betegségek mesterséges előidézésére ösztönzött. A legtöbb táborban volt „kórházbarakk”. Léteztek önálló lazarett-táborok is. A rendszerint a foglyok közül kikerült orvos akkor írhatta ki betegnek a rabot, ha a láza 38,5 fok fölött volt. De a kimerüléstől járnai is alig tudó rabok hőmérséklete gyakran csak 35,4-35,5 fok körül mozgott. Az élősködőktől a kórházak többsége sem volt mentes, de itt legalább a beteg foglyoknak nyugalalmuk volt. A kórházak felszereltsége, ellátottsága azonban rendszerint két-háromféle gyógyszerre és néhány darab injekcióstűre, valamint gumicsőre korlátozódott.

A hiány miatt a szükségből egymást kezelő foglyok és az orvosok is a rendelkezésre álló alapanyagokból próbáltak gyógyszert készíteni. Mindenféle gyomorbántalom ellen „széntablettát” használtak. Fenyőt égettek, lekaparták róla a szenet, és

azt ették. Elszenesedett kenyérdarabokat is rágcáltak hasmenés ellen. Ugyancsak gyomorbántalmak ellen itták az égetett kenyérből és fából főzött teát. A rühességet kénnel kevert gépszírral gyógyították. Farkasvakság ellen nyers patkánymájat ettek.

A halál olyan állandó kísérője volt a foglyok életének, hogy például a cserepoveci körzetben lévő Vozsega tábor kórházbarakkjának parancsnoka minden reggel felhívta a foglyok figyelmét: mindenki tapogassa meg a szomszédját, hogy él-e még. A halandóság a tél végi járványos időszakokban volt a legnagyobb. A legtöbb táborban nem koporsóban temettek. A koporsót csak a halott szállítására használták. Ahol nem volt koporsó, ott általában deszkalapon húzták ki a halottakat a sírhoz. Előfordult, hogy még jelképes sír sem volt. Kelet-Karéliában télen léket vágtak a táborokhoz közeli tavak jegébe, és az elhunytak földi maradványait abba dobták. Egyes temetőekben a sír fölé fejfát állítottak, de ezeken név helyett csak az elhunyt azonosítási száma volt feltüntetve. A táborvilág áldozatainak többsége jeltelen tömegsírokba került. De a szovjet táborvilág vezetői még a jeltelen sírokat is igyekeztek eltüntetni. A fogolytemetők fölé fákat ültettek, vagy odaépítettek valamit, hogy a foglyoknak még az emléke se maradjon fenn.

Küzdelem a túlélők visszashállításáért

Alig volt család, amelyet közvetve vagy közvetlenül ne érintett volna a hadifogságba esettek, elhurcoltak sorsa. A vidéki falvak és városok lakossága mozgalmat indított, hogy állítsanak hősi emlékművet az „ismeretlen, elesett hadifoglyoknak”. Spontán akcióként jött létre 1945-ben a Hadifoglyok és Hozzátartozók Szövetsége, a HA-HOSZ, amely a foglyok hazaszállításáért és a már visszatértek érdekeiért szállt síkra.

A foglyok szabadságáért felléptek az egyházak is. Ravasz László református püspök 1945. május 29-én Miklós Béla miniszterelnökhöz címzett levelében a következőket írta: *„Tiszteletteljes megítélésünk szerint a demokratikus alapon újjáépülő országnak nagy érdeke fűződik ahhoz, hogy mindazok, akik férjükért, fiukért, testvérükért aggódnak, a kínzó bizonytalanság érzete alól felszabaduljanak, s teljes erkölcsi és fizikai erejükkel az újjáépítés szolgálatába állhassanak. Ismételten kérjük Miniszterelnök Urat, méltóztassék a Kormány minden erejét és tekintélyét latba vetve e kérdésnek mielőbb kedvező megoldást kieszközölni.”* (150. dokumentum)

A katolikus egyház mindig is feladatának tekintette a rabszolgák és foglyok kiszabadításának előmozdítását. A keresztes hadjáratok alatt fogolykiváltó rendek szerveződtek. A trinitárius rend tagjai négy évszázad alatt foglyok százazreit szabadították ki arab-török fogságból. Az 1945-ben és 1946-ban szervezett budapesti fogolyszabadító zarándoklatok – e hagyományra hivatkozva – a trinitáriusok makosmáriai templomába vezettek. Az 1945 szeptemberében esztergomi érsekké kinevezett Mindszenty József minden alkalmat felhasznált arra, hogy felhívja a közvéle-

mény és a politikusok figyelmét a hadifoglyok és elhurcoltak tragédiájára. Esztergomban mondott székfoglaló beszédében megemlékezett „*a négy égtáj rabsóhajairól, külső, belső börtönökről*”.¹²⁷ A Püspöki Kar 1945. október 17-én kiadott, a politikai zsarolás áldozatainak helyzetét bemutató körlevele többek között kimondja: „*lehetetlen hallgatni a mi népünk megsokasodott szenvedései felett is: főként azokat a megpróbáltatásokat értjük, amelyek nem a háború velejárói, hanem amelyeknek a harag, a gyűlölet, a bosszúállás és alantas indulat a szülői. Gondolunk itt a szabadságuktól megfosztottak nagy számára, fájjaljuk a hadifoglyok, elhurcoltak sorsát, övéik fájdalmas bánatát és éjjel-nappal gyötrő aggodalmát*”.¹²⁸ A prímás 1945. december 31-i rádióbeszédében is szólt az üldözöttekről és hadifoglyokról. Mindszenty nem elégedett meg a szavakkal, hanem valódi segítséget is keresett. Először a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz fordult. 1945. október 27-i levelében arra kérte a Szovjetunió, az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia képviselőit, hogy mozdítsák elő a fennhatóságuk alá tartozó területen lévő magyar foglyok hazaszállítását még a tél beállta előtt.

1945-ben a magyarországi gyűjtőtáborokból elengedett vagy a Szovjetunióból hazaszállított foglyok átvételébe a magyar hatóságok nem kapcsolódhattak be, és a szovjet vezetés mellett működő Szövetséges Ellenőrző Bizottság azt sem engedte, hogy egységes hadifogoly-gondozó szervezet alakuljon.

Ez a helyzet csak 1946. július 1. után változott meg, amikor a hazaszállítás megindításával kapcsolatos szovjet ígéretekre és hírekre Nagy Ferenc miniszterelnök Molnár Erik népjóléti minisztert bízta meg azzal, hogy szervezze meg a hadifoglyok és civil internáltak fogadását és szociális ellátását. A minisztérium hozta létre a debreceni hadifogoly-átvevő táborát és látta el a hazatérőket élelmiszerekkel. Július elején a SZEB alelnöke, Vlagyimir Szviridov altábornagy levélben értesítette a magyar kormányt a hazaszállítás megkezdéséről. Augusztusban megérkezett Alekszandr Mihajlovics Beljanov vezérőrnagy, akinek feladata a Népjóléti Minisztériummal való kapcsolattartás volt. Ő állította össze és adta át a Népjóléti Minisztérium képviselőjének azon élelmiszerek listáját is, amelyeket a romániai tranzittáborok ellátására kellett szállítani.

Bár 1946 áprilisában a Moszkvában tárgyaló Nagy Ferenc miniszterelnöknek Sztálin megígérte a „hadifoglyok” hazaküldését, a repatriálás menete nem volt folyamatos.

A hazaszállítás folyamatosságának biztosítása érdekében a magyar külügyi vezetés nagy küzdelmet folytatott. A hadifoglykérdés átfogó, egyezményes megoldása végső soron a békeszerződéstől volt várható. A Párizsban tartózkodó magyar küldöttség elsősorban azt szeretne volna elérni, hogy a hadifoglyok hazaszállítása a békeszerződés aláírásától számított hat hónapon belül történjék meg. A delegáció azt

127 Mindszenty József: *Emlékirataim*. Magyarországi Mindszenty Alapítvány, Budapest, 2002. 90.

128 Uo. 123.

is kérte, hogy a trianoni határokon kívül lakott, de a háború idején a honvédségben szolgált, majd fogságba esett személyek hátrányos következmények nélkül térhesse- nek vissza lakóhelyükre. A magyar fél megpróbált engedményeket elérni a hadifoglyok ellátásával és hazaszállításával kapcsolatos költségek vonatkozásában is.

A magyar érdekeket egyetlen esetben sem sikerült érvényre juttatni, de 1947. február 10-én a békeszerződés a hadifoglyokkal kapcsolatos kötelezettségek kapcsán többek között kimondta: „*A magyar hadifoglyok, mihelyt lehetséges, hazaszállítandók a hadifoglyokat visszatartó egyes hatalmak és Magyarország között erre vonatkozólag kötött megállapodások szerint.*”

A hadifoglyokkérdés diplomáciai szintű megoldását tehát a békeszerződésben megcsillantott hadifogoly-egyezménytől várta a magyar kormány. Ezt Magyarországnak a Szovjetunióval kellett megkötnie, mivel 1946 nyaratól Nyugaton már nem volt magyar hadifogoly.

Nagy Ferenc miniszterelnök a Külügyminisztérium Hadifogoly Osztályának kezdeményezésére 1947. február elején tárcaközi bizottságot hozott létre az államközi egyezmény előkészítésére, valamint a foglyok hazaszállításának és fogadásának megszervezésére. A március közepére elkészült és a március 17-i tárcaközi értekezleten el is fogadott egyezménytervezetről azonban szovjet részről sohasem voltak hajlandók tárgyalni. A magyar kormány és a moszkvai magyar követség megkereséseit rendszerint formai okokra hivatkozva utasították el. A szovjet fél semmilyen tájékoztatást sem kívánt adni a magyar foglyok számáról és sorsáról, valamint kötelezettségeket sem kívánt vállalni az egyezmény aláírásával. A Rákosi Mátyás által vezetett kormányküldöttség 1948. februári moszkvai látogatása alkalmával megkötötte ugyan egy egyezményt, de ez nem a foglyokról, hanem a magyar–szovjet kölcsönös barátságról és együttműködésről szólt. A megbeszélések során azonban Sztálin megígérte Rákosinak a foglyok hazaszállításának újraindítását.

1947 tavaszától a magyar külügyi vezetés folyamatosan kérte Szekfű Gyula moszkvai nagykövetet, hogy járjon közben a szovjet vezetésnél a magyar foglyok elbocsátása érdekében, és próbálja előmozdítani a hadifogoly-egyezmény ügyét. A Magyar Külügyminisztérium, illetve Szekfű erőfeszítései azonban mindkét témakörben teljesen eredménytelenek voltak. 1948. március 31-én V. A. Zorin szovjet külügyminiszter-helyettes bejelentette a magyar nagykövetnek, hogy „*a magyar hadifoglyok hazaszállítása mielőbb kezdetét veszi, a hadifogoly-egyezmény megkötésére nézve pedig szovjet részről kormánydelegációk összeülése feleslegesnek látszik.*”¹²⁹ 1948 májusától ismét tömegesen érkeztek haza a foglyok, egészen október végéig. Egyezmény helyett 1948 júliusában egy végleges jegyzékváltásra került sor a szovjet külügyminisztérium és a moszkvai magyar nagykövetség között. Ezzel a „hadifogolykérdés” diplomáciai szempontból lezárult.

129 Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 172.

1948 májusától ismét tömegesen érkeztek haza a foglyok, egészen október végéig. A magyar kommunista kormányzat ekkor hivatalosan megoldottnak tekintette a hadifogolykérdést, mondván, hogy már csak a szovjet hatóságok által elítélt háborús bűnösök maradtak kint. Minden előzetes bejelentés nélkül, egyik hétről a másikra megszűnt a *Magyar Hadirokkant, Hadifogoly Híradó* is. Befejezték működésüket a hadigondozással foglalkozó szervek, pártok, minisztériumok hadifogolyosztályai is. Kimúlt a Volt Hadifoglyok Bajtársi Szövetsége is.

1948 után a Szovjetunióban még életben lévő foglyok ügyét a külföldre kényszerült katonák szervezete, a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége karolta fel. Dr. Makra Zoltán – 1941-től 1944-ig HM miniszteri titkár – vezetésével 1949-ben létrejött a hadifogoly-szolgálat, amely több száz, a Szovjetunióban lévő fogolytábor derített fel és azonosított. A Magyar Harcosok Bajtársi Közössége (MHBK) megbízásából Palásthy Rezső egykori hadifogoly 1950-ben összeállította a *Fehér Könyvet*, amely a világ elé tárta a Szovjetunióba hurcolt magyar foglyok tragikus sorsát. A magyar nyelvű kiadáson kívül a kötet angol, spanyol, francia és olasz nyelven is megjelent, és az MHBK munkatársai számos kormányfőnek küldtek belőle példányt. Részben e kampány hatására 1951-ben az ENSZ létrehozott egy ad hoc bizottságot a világ különböző részén dolgoztatott kényszermunkások és hadifoglyok helyzetének feltárására. A bizottság évekig dolgozott, és hatalmas mennyiségű adatot gyűjtött többek között a német, balti, román, finn és lengyel foglyokról, valamint a kelet-európai országokban végrehajtott belső deportálásokról. A *Fehér Könyvet* az ENSZ bizottsága 1952-ben tanulmányozta és hitelesnek ismerte el. Mégis, elsősorban nem a nemzetközi közvélemény nyomásának, hanem Sztálin halálának köszönhető, hogy 1953-tól a még életben lévő elítéltek visszatérhettek Magyarországra.

A hadifogságba esettek és elhurcoltak sorsa számokban

Magyar és szovjet források is rendelkezésre állnak annak az alapvető kérdésnek a tanulmányozására, hogy a Magyarország háború alatti területén élők közül hányan estek szovjet fogságba. A Külügyminisztérium Békeelőkészítő Osztálya a párizsi béketárgyaláson részt vevő magyar küldöttség számára 1946 szeptemberében állította össze az *Adatok a hadifoglyok kb. létszámáról* című, ötoldalas jelentést.¹³⁰ A Szemes István alezredesnek, a Honvédelmi Minisztérium általános katonai szakértőjének a vezetésével készült anyag fontosságát nemcsak az adja, hogy ez a hadifoglyok számáról készült egyetlen korabeli hivatalos magyar beszámoló, hanem az is, hogy a benne található pontos részadatokon, illetve becsléseken nyugvó számszerű, összegző megállapítások a Honvédelmi Minisztérium és a kormány, illetve a Központi Statisztikai

130 MNL OL XIX-J-1-c, 26.doboz, 512/konf-1946.

Hivatal későbbi anyagaiban is feltűnnek.¹³¹ A tanulmány készítői a Honvédelmi Minisztérium veszteségi lajstromai alapján az 1944 novembere előtt fogságba esettek számát 100 ezer főre becsülték.

Az 1944 őszen és telén fogságba esett katonák számáról a jelentés a következőket írja: *„Ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a hadsereg létszáma 1944 októberében mintegy 1 100 000 ember volt, míg 1945. február 1-én mintegy 580 000 ember volt nyilvántartásban, a két létszám közötti különbség mintegy 500 000 fő. A hadsereg összeomlása során, 1944 októberétől morzsolódott fel az ország területén, és távozott kisebb részben otthonába, nagyobb részben azonban fogolytáborokba került. Ha ezeknek mintegy a felét számítjuk, és körülbelül reálisan ennyit számíthatunk, mint akik a hadműveletek során fogságba estek, vagy mint volt katonák lakóhelyükről kerültek fogságba, akkor ezek számát mintegy 250 ezerre tehetjük.”*¹³² A birtokukban lévő statisztikai adatok alapján a tanulmány készítői úgy kalkuláltak, hogy az 1945 február elején potenciálisan rendelkezésre álló 580 ezer fős haderő teljes egészében kitelepült Németországba a háború utolsó hónapjaiban. Aztán a visszavonult alakulatok mozgóképességének és a németországi zónahatárok ismeretében arra a következtetésre jutottak, hogy a *„Szálasi-rendszer által nyilvántartott 580 ezer főből mintegy 300 000 ember került angolszász, és mintegy 260 000–280 000 fő szovjet-orosz fogságba”*. Mindezek alapján a jelentés végül megállapította: *„Kb. tehát 600 000 lehetett azoknak a száma, akik orosz fogságba kerültek.”*¹³³

Ebben a számban elvben benne vannak azok a „katonák” is, akik alakulatukat elhagyva, már lakóhelyükön civilként estek fogságba, valamint azok is, akik bár nyilvántartásban voltak, de 1944–1945-ben a harcban nem vettek részt, és ugyancsak civilként lettek „hadifoglyok”.

De valóban 600 ezren estek szovjet fogságba? A szám hitelességének, megbízhatóságának mérlegelésekor hangsúlyozni kell a felhasznált adatok egy részének pontatlanságát. Az 1945 februárjában nyilvántartásban szereplő 580 ezer katona sorsáról nincsenek megbízható adatok. Az bizonyos, hogy a Békeelőkészítő Osztályon készült jelentés szerzői nem vették figyelembe a háború utolsó hónapjaiban elszenvedett veszteségeket. A Németországba visszavonult katonák számáról nem készült pontos kimutatás. Feltételezhetően 280 ezernél több katonának sikerült nyugati fogságban befejezni a háborút. A pontatlanságok, hiányosságok figyelembevételével kijelenthető, hogy az *Adatok a hadifoglyok kb. létszámáról* című jelentésnek a szovjet fogságba esett magyarok számára vonatkozó végeredménye túlzó is lehet.

131 Uo. Ezeket az adatokat megerősíti a honvédelmi miniszter számára készített, 1947. február 27-i jelentés is. HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, Békeelőkészítő anyag, 2. doboz, A/1/94/4766 eln. 1947.

132 MNL OL XIX-J-1-c, 26. doboz, 512/konf-1946.

133 Uo.

A jelentés ugyanakkor kihagy olyan nagy, szovjet fogságba esett csoportokat, amelyek tagjai katonai nyilvántartásokban nem szerepeltek. Nem találhatóak benne a kiskorú és az idős foglyok, és azok a nők sem, akiket vélt vagy valós német származásuk miatt vittek el. Az is kérdéses, hogy a 600 ezres adat vajon magában foglalja-e azokat a magyarokat, akiket 1944 késő őszen, valamint 1945 elején Kárpátalján, Székelyföldön, a Partiumban, az Ung-vidéken vagy a Bodroghközben gyűjtöttek össze és szállítottak a Szovjetunió belsejébe. Mindezekből az következik, hogy a szovjet fogságba esett magyarok és magyarországi németek teljes száma a 600 ezret akár számottevő mértékben is meghaladhatja.¹³⁴

Mekkora lehetett ebből a civilek száma, aránya?

Az elhurcolásról szóló alfejezetben megpróbáltam áttekinteni azt, hogy a szakirodalomban milyen adatok találhatóak a civilként fogságba esettek számára vonatkozóan.

Murádin János Kristóf kutatásai alapján 25–35 ezer fő lehet az Észak-Erdélyből, illetve a Partiumból elvitt magyar és német nemzetiségű személyek száma.¹³⁵ A kárpátaljai elhurcolások történetével foglalkozó kutatók az elfogott, gyűjtőtáborokba vitt helyi lakosok számát általában 25–40 ezer közé teszik. A szlovákiai magyar kutató, Simon Attila arra a következtetésre jutott, hogy Szlovákiából összesen mintegy 3300 magyart szállítottak a szovjet táborvilágba.

A Magyarország jelenlegi területéről elvitt civilek számáról számos és az említett alfejezetben részben közölt részadat áll rendelkezésre. Ezek alapján azonban az elhurcoltak teljes száma nem állapítható meg.

E kötet készítésekor, a Külügyminisztérium Hadifogoly Osztálya iratainak átnézése során megkíséreltem az elhurcoltak számát településenként összegyűjteni. A táblázatba foglalt és a kötet végén közzétett – teljesnek nem mondható – adatbázis szerint közel ötszáz településről mintegy 25 ezer személyt vittek el. Ez a szám is csupán részadatnak tekinthető.

Berija belügyi népbiztos 1945. február 2-án készített jelentése szerint Magyarországról összesen 31 913 személyt „mozgósítottak” szovjetunióbeli kényszermunkára. Az elhurcoltak teljes számának megállapításakor azonban ezt a számot nem lehet automatikusan összeadni a fent említett 25 ezerrel, mert a magyar és a szovjet forrás között némi átfedés lehetséges.

134 Nagy Ferenc miniszterelnök – 1946. áprilisi moszkvai tárgyalásait követően – 1946. május 5-én 650 ezer fogolyról számolt be Ravasz Lászlónak, a Dunamelléki Református Egyházkerület püspökének. A dokumentumot *Szovjet–magyar viszony, 1946* címmel Szabó Csaba tette közzé. *Hisztória*, 2000/8. 22–23.

135 Murádin János Kristóf kutatásai szerint 20 ezerre tehető a közvetlenül az 1940-ben Magyarországhoz csatolt területről, illetve Tordáról a harcok befejezése után „hadifogolyként” összegyűjtött és elvitt magyarok száma. A német nemzetiségűek „mozgósítása” során Szatmárnémetiből és környékéről 5–15 ezer „svábot” hurcoltak el.

A Budapestről elhurcoltak számával kapcsolatban a Hadifogoly Osztály anyaga és a szakirodalom alapján arra következtettem, hogy az több tízezer fő lehet.

A rendelkezésre álló főbb adatok alapján az elhurcolt civilek összlétszámát pontosan megállapítani nem lehet. Pontos számot akkor sem mondhatnánk, ha a Hadifogoly Osztály teljes anyagának, valamint a *Magyar Hadifogoly Híradó*ban közzétett névsorok feldolgozásával listák készülnének az elhurcoltakról. A civilek számának pontos meghatározása akkor sem lenne lehetséges, ha az említett források nem volnának hiányosak. A nehézséget nemcsak az adathiány jelenti, hanem az is, hogy nem mindig lehet egyértelműen eldönteni, hogy a fogságba esett személy valódi hadifogolynak vagy civilnek tekintendő. Ez a dilemma azon katonák esetében merülhet fel, akik alakulatukat elhagyták, civil ruhát öltöttek, és úgy estek fogságba. Biztosan csupán annyi állítható, hogy a teljes hadifogoly-internált létszám közel harmadát civilek teheték ki.

A katonákat és civileket is tartalmazó magyar fogolynépességgel kapcsolatos szovjet források 1989 körül váltak hozzáférhetővé. Azonban a várakozások ellenére a szovjet iratok nem segítettek eloszlalni a fogságba esett magyarok száma körüli homályt. A rendelkezésre álló források a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Hadifogoly- és Internáltügyi Főigazgatósága által készített kimutatások, melyek regisztrált foglyok számát tartalmazzák. A nehézséget az adja, hogy a vonatkozó iratanyagban található adatok nehezen értelmezhetők és ellentmondásosak. A Főigazgatóság parancsnokhelyettesének, I. A. Petrov altábornagynak 1945. november 2-i jelentésében az áll, hogy a Vörös Hadseregtől átvett magyar hadifoglyok száma 541 330 fő.¹³⁶ Az 1947. március 6-án készített beszámoló 487 830 hadifogolyról tett említést.¹³⁷ A teljes hadifogoly-kontingensre vonatkozó legfontosabb adatokat bemutató, 1949 januárjában készített összefoglaló jelentés nemzetiségi bontásban tette közzé a legfontosabb adatokat. Magyar nemzetiségűként 526 064 foglyot tartottak nyilván.¹³⁸ A hozzáférhető beszámolókból nem derül ki egyértelműen, hogy a létszámadatok közötti különbségek miből adódnak.

A Hadifogoly- és Internáltügyi Főigazgatóság külön tartotta nyilván az „internáltakat”. A Magyarországról származó internáltakra vonatkozó adatot a 487 830 hadifogollyal számoló irat tartalmaz, 32 915 főre teszi az internáltak számát. A hadifoglyok és internáltak együttes száma tehát az 1947. március 6-i jelentés szerint 520 745. Mivel a fent említett 541 ezres és 526 ezres adatok a hadifoglyokra vonatkoznak, elméletileg ezeket is ki kell egészíteni az internáltak számával ahhoz, hogy

136 *Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban* i. m. 347.

137 *Voennoplennije v SZSZSZR, 1939–1956. Dokumenti i materiali* 1. i. m. 295. – A dokumentum szerint az összes beérkezett magyar hadifogoly létszáma 477 478 fő volt. A beszámoló hadifoglyokkal kapcsolatos részében olvasható, hogy ebben a számban nem szerepel az a 10 352 fő, akiket Budapest ostroma után szabadon engedtek. Ezeket az adatokat egy két hónappal későbbi jelentés is megismételi. Lásd *Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban* i. m. 465.

138 Uo. 373.

megkapjuk a teljes fogolynéesség számát. Ezt azonban mégsem tesszük, mert a feltételezhetően különböző szempontok alapján készített statisztikák nem biztos, hogy összevonhatók.

A szovjetek által regisztrált bő félmillió fogolynéességben elvben benne van minden, 1941 és 1945 között fogságba esett, a háború alatti területről származó személy. Mivel a szovjet rendelkezések szerint az elfoglalt területeken összegyűjtött, munkaképes civil férfiak is hadifogolynak számítottak, a szovjet adatoknak elvben az elhurcolt civilek számát is tartalmazniuk kell. Az adatokból azonban nem derül ki, hogy az Erdélyből, Partiumból, valamint Kárpátaljáról elvitt magyar férfiak hányad részét regisztrálták magyar hadifogolyként vagy esetleg internáltként.

A foglyok túlnyomó részét a magyarországi táborokban összegyűjtött katonák és civilek tették ki. Az bizonyosnak tűnik, hogy a foglyok számbavételére még a Szovjetunióba történő kiszállítás előtt, Magyarországon került sor. Csakhogy a visszaemlékezésekben nincs nyoma annak, hogy a gyűjtőtáborokban szervezett regisztrációkra került volna sor. A táborba érkezéskor, majd a vagonokba való betereleléskor csak „marhacsorda módjára” számolták meg őket, de pontos nyilvántartás nem készült. „*A hadifoglyokról személyenkénti nyilvántartás készítése tárgyában nem voltak egységesek a magyarországi hadifogoly-gyűjtőtáborok. Ebből arra következtethetünk, hogy erre vonatkozóan a légerparancsnokok részére nem történt központi utasítás, hanem a táborparancsnokok saját hatáskörükben döntöttek ezekről. Többnyire nem vezettek ilyen nyilvántartást*” – írja Bognár Zalán *Hadifogolytáborok és hadifogolysors* című könyvében.¹³⁹ Vagyis a gyűjtőtáborokban lévő foglyok egy részét sosem regisztrálták, a kimaradók nem kerültek bele a Hadifogoly- és Internáltügyi Főigazgatóság adatbázisába.¹⁴⁰

Ellentmondásos az internáltak számával kapcsolatos adat is. A már idézett, 1947. március 6-án készített beszámoló szerint az internáltak száma 32 915 fő volt. Mivel a Magyarországról német nemzetiségüként elhurcolt személyeket az internáltak közé sorolták, ez a szám elvben rájuk vonatkozott. Az internáltak túlnyomó része azonban „magyar”; a németek száma 4460 fő, annak ellenére, hogy szovjet adatok szerint 31 923 németet szállítottak el Magyarországnak az 1938 előtti területeiről.¹⁴¹

A Hadifogoly- és Internáltügyi Főigazgatóság adatainak pontatlansága leginkább a halálzási adatokból válik nyilvánvalóvá. Az 1947. március 6-i beszámoló, valamint az 1949 januárjában készített összefoglaló a fogságban elhunytak számát is közli. 1947-ben 52 226, 1949-ben pedig – feltételezhetően az internáltak nélkül – 51 005 elhunytat tartottak nyilván. Az európai hadseregek hadifoglyainak sorsáról

139 Bognár Zalán: *Hadifogolytáborok és hadifogolysors* i. m. 235.

140 Erre utal Bognár Zalán számítása is, amely szerint Magyarország 1938-as területén 500–550 ezer magyar állampolgár került szovjet hadifogságba. Uo. 463.

141 Pavel Polian: *Against Their Will* i. m. 260.

1956. április 28-án készített összefoglaló jelentésben a fogságban meghalt magyarok száma: 54 753 fő.¹⁴²

A regisztrált halálesetek száma azonban ez utóbbi számnál is magasabb, ugyanis 1999-ben az Oroszországi Föderáció részéről a hadisírokat gondozó Vojennije Memoriali Társaság 66 281, a szovjet hadifogoly- és internálótáborokban meghalt magyar személy adatait adta át a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeumnak. Azonban még ezek a számadatok sem tekinthetők megközelíthetőleg sem pontosnak, mivel nem tükrözik azokat a veszteségeket, amelyekre egyéb szovjet forrásokból következtetni lehet. 1943-ban jóval több hadifogoly halt meg, mint azt az összefoglaló adatok jelzik. Ezt bizonyítja, hogy a <http://www.katonakagulagon.hu> honlapon kutatható adatbázis szerint 1943-ban 8623-an haltak meg. Szovjet források bizonyítják, hogy ez sajnos csak részadata a teljes veszteségnek. Egy 1943. február 3-án készült beszámoló szerint ugyanis akkor 31 299 magyar nemzetiségű hadifogoly tartózkodott a front mögötti gyűjtő- és elosztóállomásokon.¹⁴³ A Hadifogoly- és Internáltügyi Főigazgatóság 1943. december 9-i jelentésében a magyar foglyok száma 3258 főre csökkent.¹⁴⁴ Tehát abban az évben közel 30 ezer magyar halálozott el, akiknek több mint kétharmadát a foglyok sorsát számokban bemutató, 1947-ben és később készült, idézett statisztikák nem tartalmazzák.

A Hadifogoly- és Internáltügyi Főigazgatóság statisztikáiból teljesen hiányoznak azok, akik magyarországi gyűjtőtáborokban hunytak el. A szovjet szervek a halálesetekről nem vezettek nyilvántartást, és ez tilos volt a táborokban szolgáló magyarok számára is. A foglyok tömeges halálozását azonban nem lehetett eltitkolni. Városi tiszti orvosok jelentései, a hadifogolykórházak orvosai által készített beszámolók, a táborokból kicsempészett névlisták és a Magyar Vöröskereszt helyi szervezeteinek iratai alapján Bognár Zsolt a 47 magyar településen kialakított 56 gyűjtőtáborban meghaltak számát 70 ezer főre tette, akiknek többsége magyar állampolgár volt.¹⁴⁵

Nincsenek pontos adatok a fogságból szabadultak számáról sem. Csak az 1946 és 1949 között, vagyis a foglyok szervezett hazaszállításának időszakában visszatértek számáról rendelkezünk megbízható szovjet és magyar adatokkal. Meg kell azonban jegyezni, hogy a Hadifogoly- és Internáltügyi Főigazgatóság kimutatásai ezúttal sem egyértelműek. Mint Varga Éva Mária könyvében megjegyzi: „*gyakorlatilag nincs két irat, amely azonos számokat közölne.*”¹⁴⁶

142 Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 186.

143 *Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban* i. m. 561.

144 Uo. 337.

145 Bognár Zsolt: *Hadifogolytáborok és hadifogolysors* i. m. 296.

146 Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 183. 1945 és 1948 között a szovjet kormány többször tett közzé adatokat a szabadon bocsátott, különböző nemzetiségű hadifoglyok számáról. A hivatalosan kiadott számokkal kapcsolatos kormányzati manipulációról lásd Viktor

A hazaszállítás megindulását a Szovjetunió Minisztertanácsának 1946. június 18-i 1263-519. számú, szigorúan titkos minősítésű rendelete előzte meg, amely „*a beteg és munkaképtelen német és más nyugati nemzetiségű hadifoglyok hazájukba való küldéséről*” intézkedett.¹⁴⁷ E rendelkezés keretében a Hadifogly- és Internáltügyi Főigazgatóság kimutatása szerint 1946-ban 18 079 magyar foglyot repatriáltak.¹⁴⁸ Az 1947 folyamán hazaszállított hadifoglyok és internáltak számára vonatkozóan a szovjet forrásokban a következő három adat tűnik fel: 92 835, 93 775, 101 110.¹⁴⁹ Az 1948-ban szabadon bocsátott foglyok számára vonatkozó adatok: 89 228, 93 802, 98 665.¹⁵⁰ A magyar forrásokban közölt számok alapvetően nem térnek el a szovjet adatoktól. A Debreceni Hadifogly Átvevő Bizottság jegyzőkönyvei szerint 1946-ban 16 322 fő, 1947-ben 101 845 fő, 1948-ban 84 310 fő érkezett. Számtottevő különbség csak az 1949-ben érkezettekkel kapcsolatban van, mivel a szovjet kimutatás 741 foglyot említ, miközben Magyarországon 5055 visszatérőt regisztráltak. A szovjet és a magyar források alapján tehát 200–210 ezerre tehető az 1946 és 1949 között hazaszállított foglyok száma.

A fogságból 1945-ben szabadultak számáról még sokkal pontatlanabb a képünk. Mivel a civilek és katonák minél nagyobb számú kiszállításának elsődleges célja a szovjet gazdaságban való munkavégzés volt, a beteg és rokkant foglyokra nem volt szükség. Az Állami Honvédelmi Bizottság 1945. június 4-én és augusztus 13-án is határozatban rendelkezett a front mögötti táborokban és a Szovjetunióban lévő munkaképtelen foglyok elbocsátásáról.¹⁵¹ A két határozat értelmében mintegy 180 ezer foglyot szabadult, akik közül körülbelül 48 ezer főt a Szovjetunióból szállítottak haza.¹⁵² A szovjet dokumentumok utalnak arra is, hogy az említett döntéseken kívül 21 805 személyt átadtak a magyar Honvédelmi Minisztériumnak önkéntes magyar hadosztályok alakítására, továbbá szabadon engedtek 10 352 főt is, akiket korábban a budapesti razziák alkalmával fogtak el. Az 1945-ben szabadon bocsátott foglyok együttes száma mintegy 210 ezer.

Nincsenek olyan magyar források, amelyek a szovjet adatokat megerősítenék. A szabadon engedett és repatriált foglyokról a magyar hadifogly-gondozás szervezetlensége miatt nem készült átfogó nyilvántartás. A szabadulásokról szóló helyi

Boriszovics Konaszov: *Politika szovetszkovo goszudarsztva v odnosenii nemeckih voennoplennih (1941–1956)*. Insztitut Voennoj Isztorii Minisztersztvo Oboroni RF, Moszkva, 1998. 21.

147 Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 173.

148 *Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban* i. m. 467.

149 Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 176.

150 Uo. 178, 179.; *Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban* i. m. 467.

151 Az Állami Honvédelmi Bizottság 1945. szeptember 4-én megszűnt. A hadifoglyok és internáltak repatriálásáról ezután a Minisztertanács, 1948 végétől pedig az SZKP Politikai Bizottsága döntött. Viktor Boriszovics Konaszov: *Szudbi nemeckih voennoplennih v SZSZSZR. Diplomaticseszkije pravovije i politiceszkije aspekti problemi. Ocserki i dokumenti*. Izdatelsztvo Vologodszkovo Insztituta Povisenyija Kvalifikacii Pedagogiceszkih Kadrov, Vologda, 1996. 126, 127.

152 *Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban* i. m. 389, 403.

híradások, a Honvédelmi Minisztériumban szolgáló, a hadifogságban lévő magyar állampolgárok ügyeivel foglalkozó tisztek jelentései, valamint visszaemlékezések alapján Bognár Zalán a szovjet forrásoknál alacsonyabbra, 120–140 ezerre becsülte a magyarországi gyűjtőtáborokból elengedett foglyok számát.¹⁵³ Szovjet adatokkal számolva összesen 410–430 ezerre lehet tenni a szabadon bocsátott, Magyarországra hazaszállított hadifoglyok és civil internáltak számát.¹⁵⁴ Figyelembe kell venni azonban, hogy sem a magyar, sem a szovjet adatok nem tartalmazzák a szülőföldjükre visszaszállított kárpátaljaiakat, és csak részben tartalmazzák a Romániába szállított, erdélyi honos foglyokat. Az Erdélyből származókat 1947-ig Magyarországra vitték. Romániába feltehetően az a 7179 személy került, akiket a Hadifogoly- és Internáltügyi Főigazgatóság 1947 márciusában román állampolgárságú magyar hadifogolyként tartott nyilván.¹⁵⁵

Mivel a teljes fogolynépesség valószínűleg meghaladta a 600 ezret, a repatriáltak rendelkezésre álló adataiból arra következtethetünk, hogy a foglyok mintegy harmada a szovjet fogság áldozata lett. Közéjük tartoznak azok, akik a magyarországi gyűjtőtáborokban vagy a kiszállítás közben veszítették életüket, valamint azok is, akik a Szovjetunióban „észrevétlenül” haltak meg, vagyis akiknek halálát nem regisztrálták.

A szovjet hadbíróóságok által elítéltek és a Gulagra hurcoltak számával kapcsolatban nem állnak rendelkezésre megbízható adatok.

Szovjet források szerint 1949. szeptember 20-án a Belügyminisztérium táboraiiban 9005 magyart tartottak fogva, akik közül 1280 fő elítélt volt.¹⁵⁶ Gyakorlatilag büntetőrendelkezések sújtották mind a 9 ezer, még a Szovjetunióban lévő magyart, mivel az 1948. és 1949. évi repatriálásokról szóló rendeletek előírták, hogy nemcsak a formálisan elítélt foglyokat kell visszatartani, hanem azokat is, „*akik terrorista szándékaikat és reakciós beállítottságukat nyilvánították ki a népi demokratikus országokkal szemben*”.¹⁵⁷

Az egykori Gulag-rab, Menczer Gusztáv, a Szovjetunióban Volt Politikai Rabok és Kényszermunkások Szervezete (Szórákész) alapítója a Kárpótlási Hivatal mellett működő Társadalmi Kollégium elnökeként 2000-ben 20 ezer főre becsülte

153 Bognár Zalán: *Hadifogolytáborok és hadifogolysors* i. m. 470.

154 Ugyanakkor Sz. G. Szidorov orosz történész tanulmányában – ugyancsak a Hadifogoly- és Internáltügyi Főigazgatóság irataira hivatkozva – 387 ezerre teszi az 1945 és 1948 között szabadon engedett magyarok számát. Sz. G. Szidorov: *Magyar hadifoglyok és internáltak a Szovjetunióban 1941–1955*. In: *Orosz történelmi kutatások. A 2003–2005. évi interdiszciplináris szemináriumok anyaga*. Szerk. Dmitrij Szemusin. Szláv Történelmi és Filológiai Társaság, Nyugat-magyarországi Egyetem, Szombathely, 2008. 209. (Oroszország népeinek története 11.).

155 *Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban* i. m. 364. A csehszlovák és jugoszláv állampolgárnak számító magyarokat Magyarországra szállították.

156 Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 207.

157 Uo. 205.

a szovjet hatóságok által elítélt magyarok számát.¹⁵⁸ A szovjet források legjobb ismerője, Varga Éva Mária szerint 14 ezer lehetett „az 1949-től a Szovjetunióban vizsgálat alá vont, elítélt, börtönben lévő személyek és a Gulag büntetőtáborokban lévőők” száma.¹⁵⁹

Figyelmet érdemel még két fontos részadat. 1960-tól az 1990-es évek közepéig mintegy három és fél ezer mentesítési okmány érkezett a Szovjetunió, majd az Orosz Köztársaság Legfőbb Ügyészsége keretében működő Legfőbb Katonai Ügyészség rehabilitációs osztályától. A Gulagon kilenc évet eltöltő Rózsás János évtizedeken át gyűjtött adatokat rabtársai sorsáról. *Gulag lexikon* című, egyedülálló művében 3850 fogoly történetét adta közre.¹⁶⁰ Bár megbízható számadatok nem állnak rendelkezésre, a visszaemlékezések alapján állítható, hogy a magyar „gulágosoknak” csak töredéke tért vissza szülőföldjére valamikor 1953 és 1956 között.

A szovjet fogság áldozatai nemcsak azok a hadifoglyok, civil internáltak és elítéltek voltak, akik sosem térhettek haza. Áldozatok voltak a túlélők is. A foglyok jelentős része betegen tért haza, és sokan végleg munkaképtelenné váltak. A politikai foglyok a Szovjetunióból érkező mentesítések ellenére másodrendű polgárnak számítottak, karrierlehetőségük korlátozott volt. Gyötrő emlékeiktől életük végéig nem szabadultak.

Emléküket akkor őrizzük meg, ha történetüket továbbadjuk. Jelen kötetnek is ez a legfőbb célja.

A kötetben szereplő dokumentumok időrendi sorrendben követik egymást. Az iratokat a mai helyesírás szabályai szerint tettük közzé, kivéve azokat a leveleket, amelyek hitelessége csorbult volna a javítással. Ezeket a betűhíven közölt iratokat kurzív szedéssel emeltük ki, némelyiket faksimilében is bemutatjuk. Az egyeztetési, szórendbeli tévesztéseket és a hiányos mondatokat érintetlenül hagytuk, a hibásan írt idegen helység- és személyneveket a szövegben nem, csak jegyzetben korrigáltuk. A kötetben sok közéleti személy és elhurcolt neve szerepel. Jegyzetek csak az elhurcoltakról készültek, s közülük is csak azokról, akiknek további sorsáról sikerült adatot találni. A politikai, katonai és egyházi vezetőkről, diplomatákról a kötet külön részében olvasható rövid biográfia. A Magyarország háború alatti területén kívül eső települések esetében a régi magyar és a mai elnevezéseket is megadjuk a jegyzetekben.

158 Menczer Gusztáv: A szovjet hadbíróóságok által magyar állampolgároknak politikai okból történt elítélése. In: *Magyar kényszermunkások és politikai rabok a Szovjetunióban a II. világháború után*. A Történetész Kutató Műhely 2000. január 27–28-i ülésén elhangzott előadások és a vita szó szerinti jegyzőkönyve. Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 2000. 20. Menczer Gusztáv 2007-ben megjelent művében már 40 129 főben állapította meg a szovjet hadbíróóságok által elítélt magyarok számát. Menczer Gusztáv: *A Gulág rabtelepei* i. m. 159.

159 Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet hadifogságban* i. m. 164.

160 Rózsás János: *Gulag lexikon* i. m.

A kötetben szereplő dokumentumok mindegyike a Külügyminisztérium Hadifogoly Osztályának anyagából való. Ez a forrás a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában a XIX-J-1-q törzsszámon került nyilvántartásba. A kötetben a dokumentumok alatt megadjuk a közölt iratot tartalmazó doboz számát és az iktatási számot.

Ezúton fejezem ki köszönetemet mindazoknak, akik munkájukkal hozzájárultak e könyv elkészítéséhez és megjelenéséhez. Köszönöm a Magyar Nemzeti Levéltár vezetésének, hogy a levéltárban zajló átszervezés és a Külügyminisztérium Hadifogoly Osztálya anyagát is érintő költözködés ellenére az iratokhoz való hozzáférést lehetővé tette. A 347 doboznyi anyag áttekintésében Antal Gábor és Boros László voltak segítségemre. A közlésre kiválasztott dokumentumokat Győri Emese gépelte le. A szerkesztői munkában sokat segített feleségem, Anna. A szerkesztés során szükség volt az eredeti iratok egy részének újbóli átnézésére. A munka gyors és hatékony elvégzését Bubik Gyöngyi levéltáros segítségével tette lehetővé.

A bevezető tanulmány elkészítése során Seres Attila és Dömötörfi Tibor kollégáim jelentős segítséget nyújtottak az orosz és a német szakirodalom feldolgozásában. Seres Attila a könyv lektorálásában is részt vett Bognár Zalánal együtt. A civil lakosság elhurcolásával kapcsolatos adatok elemzésében és a kötethez csatolt táblázat elkészítésében Szatmári Levente volt segítségemre. Ő hozta létre azt a programot, melynek segítségével a táblázatban rögzített adatok térképre vihetők, és melynek segítségével az elhurcolás lebonyolítása folyamatában, naponkénti bontásban ábrázolható.

Nagyon hálás vagyok Nagy Zsejkének, aki a kötetet megszerkesztette és kiadásra előkészítette. Köszönöm Pók Attilának a szakmai támogatást, és hogy összefogta a kutatómunkával és a kötetrel kapcsolatos adminisztratív feladatokat.

A Külügyminisztérium Hadifogoly Osztálya anyagának feldolgozásához hozzájárult, és e kötet megjelenését lehetővé tette az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatása, amelyet az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének biztosított a 2015 és 2017 között lezajlott Gulág-émlékév keretében.

DOKUMENTUMOK

1.

Zemplénagárd előjáróinak levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez az elhurcolt férfilekosság szabadon bocsátása ügyében

Zemplénagárd, 1944. december 31.

Miniszter Úr!

Alulírottak Zemplénagárd község előjárói, azt a tiszteletteljes kérésünket terjesztjük elő, hogy a községünkben elhurcolt 124 magyar testvérünk kiszabadítására a lehető intézkedéseket megtenni méltóztassék.¹

Kérésünk támogatására legyen szabad elmondanunk, hogy községünkben 1944. dec. 18-án este egy csapi orosz kapitány utasítására a szovjet hadsereg katonái összehívták a falu férfilekosságát (18–50 év között), összeírás után bezárták őket a község háza termeibe, másnap reggel Csapra kísérték őket, onnan Szolyvára, majd a perecsenyi internálótáborba, s legutóbb, 1944. dec. 29-én ismeretlen helyre szállították. Ellenőrizhetetlen hírek szerint Uzsok, Szkotárszka és Zombor (?)² felé irányították az internáltakat. Látogatásukról hazaérkezett hozzátartozóik és más hiteles tanúk vallomása alapján leírhatatlan szenvedések között találták őket; többen a gyenge ruházat miatt súlyos betegek lettek és fagyási sérüléseket szenvedtek. Helyzetük és sorsuk kétségbejítő.

Ugyanakkor meg kell említenünk, hogy községünkben – megfeszített iramban – gyenge nők végzik helyettük a legnehezebb közmunkákat, ember és állat minden erejének végső megfeszítésével. Hiányzik a férfierő a Tisza-töltés munkálatainál, fakitermelésnél stb. A közeli záhonyi és csapi híd- és közútjavító munkálatokhoz viszont messze vidékről hoznak munkásokat a szomszédos falvak elhurcolt férfilekossága helyett.

Közbenjárásunkra és kérvényünkre az internálótáborok ungvári parancsnoksága, ill. az állomásparancsnokság a debreceni kormányhoz utasított minket, s ezért bátorkodunk kérésünkkel a miniszter úr elé járulni, hogy ha lehetséges, járjon közbe a Szovjetunió kormányánál, vagy az itt harcoló hadsereg főparancsnokánál, hogy az elhurcolt magyar emberek ezreit engedjék szabadon és alkalmazzák őket otthon – a mieinket a Tisza- vagy Dorog-hidak javítási munkálatainál –, és ne tegyék ki őket az éh- vagy fagyhalálnak, és ne kergessék végső kétségbeesésbe a Bodroghöz népét, falvait, vagy sorozzák be őket – az alkalmasokat – katonának.

Kérjük ezt annál inkább, mert elhurcolt népünk semmiféle módon nem vett részt a Szovjetunió elleni harcban, terrorcselekményeket nem követtek el, szélső-

1 1945. március 7-én kelt levelükben Zemplénagárd előjárói 131 elhurcolt személy elengedését kérték a 4. Ukrán Front főparancsnokságától. Lásd a 49. dokumentumot.

2 Sztarij Szambor, Sztarij Szambir, Ukrajna.

jobboldali pártok tagjai nem voltak, kivétel nélkül becsületes földműves és kisiparos emberek.

Kérésünket újból a miniszter úr pártfogásába ajánlva maradunk igaz tisztelettel:

[olvashatatlan aláírás]
közs. vez. jegyző

[olvashatatlan aláírás]
közs. bíró

Melléklet: Jegyzék a Zemplénagárd községből elhurcolt férfilakosságról.³

2. doboz, 25437. Kézzel írt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

2.

Békés vármegye alispánja, Csige Varga Antal levele Erdei Ferenc belügyminiszterhez német nevű lakosok elhurcolásáról

Gyula, 1945. január 2.

Belügyminiszter Úr!

Békés vármegye számos községében, így Gyulán, Békéscsabán, Békésen, Mezőberényben stb. néhány nappal ezelőtt szovjet katonai parancsnokok irányítása mellett kezdetét vette a német nevű magyar honosok, mégpedig férfiak 18–45, nők pedig 18–30 éves korig összeírása, abból a célból, hogy azokat ismeretlen helyre és bizonytalan időtartamra Oroszországba szállítják. Az egész vármegyében óriási riadalom, mindenféle jajveszékkel és síró embereket lehet látni. Megkísértem megértetni elsősorban a Gyulán működő GPU-őrnaggyal,⁴ hogy a gyulai német nevű egyének németül nem is tudnak, éppen olyan jó magyarok, mint a legmagyarabb nevűek, a német néppel semmi közösséget nem vállalnak, amikor a Gestapo szervezetei itt voltak, akkor is jó magyaroknak bizonyultak, s legutóbb is mindössze 302 egyén vallotta magát német anyanyelvűnek.⁵ Ráműttem arra is, hogy nagyon sok az összeházasodás, továbbá nagyon sokan megmagyarosították a nevüket, azonban nem tudtam semmi eredményt elérni.

Mély tisztelettel kérem Miniszter Urat, amennyiben egyáltalán lehetőség van rá, úgy méltóztassék érintkezést keresni az illetékes szovjet parancsnoksággal abból a célból, hogy azokat a német nevű magyar állampolgárokat, akik sohasem vallották

³ A jegyzék 124 nevet tartalmaz.

⁴ Az 1922 és 1934 között működő GPU (Goszudarsztvennoje Polityicseszkoje Upravlenyije, Állami Politikai Igazgatóság) hírszerzéssel, elhárítással foglalkozott, és felügyelete alá tartoztak a Szovjetunió büntető munkatáborai is. Magyarországon utódszervezete, az NKVD (Narodnij Komisszariat Vnutrennyih Gyel, Belügyi Népbiztosság) működött.

⁵ Utalás az 1941-ben tartott népszámlálásra.

magukat németnek, sem a Volksbundnak, sem nyilas- vagy egyéb túlzó jobboldali pártnak tagjai nem voltak, továbbá akik nevüket megmagyarosították, végül a vegyes házasságban élőket, valamint vegyes házasságból származottakat mentesítsék a külföldre szállítás alól.

Rámutattam arra is, hogy orosz hadiüzemekben, valamint közérdekű magyar hivatalokban számos olyan közalkalmazott esnék a kiszállítandók közé, akiket nem lehet pótolni. Így pl. a hatalmas gyulai Stéberl-féle hentesárugyár, valamint az ugyancsak nagy teljesítményű gyulai bakancsgyár munkásainak tekintélyes hányada német nevű, a gyulai postahivatal négy telefonkezelője közül három, az államépítészeti hivatal három útbiztosa közül mind a három német nevű, s ha ezeket elszállítják, a posta is, meg az útkarbantartási munka is leáll.

Amennyiben lehetőség nyílna arra, hogy az Oroszországba szállítandó munkások létszámának keretén belül közérdekből egyesek visszatartassanak akként, hogy helyettük mások adassanak át, úgy bátorodom a Miniszter Úr figyelmét felhívni azon körülményre, hogy a vármegye területén vannak olyan nem magyar ajkú lakosok – bár szerencsére csekély számmal –, akik a magyarsággal szemben mindig ellenséges érzületet tápláltak, nyelvünket sem tanulták meg, s a közelmúltban is Romániához való csatolásuk iránt tettek lépéseket. A Kétegyháza községben élő románok között akadtak ilyenek.

Tekintettel arra, hogy értesülesem szerint folyó hó 4-én már várható az illetők elszállítása, nagyon kérem Miniszter Urat, hogy ebben az ügyben sürgősen méltóztassék intézkedni.

Csiga Varga
alispán

18. doboz, 30334. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

3.

a) Hirdetmény a német származású lakosság elszállításáról

Gyoma, 1945. január 3.

A harcoló orosz tábori katonai parancsnokságtól!
Parancs

A Vörös Hadsereg érdekében a felszabadult Magyarországon az orosz katonai parancsnokság elrendelte a német származású, helybeli lakosság mozgósítását honvédelmi munkára.

A parancs értelmében honvédelmi munkára mozgósítani rendelem a helyi német származású lakosságot:

1. Bevonulni köteles minden német származású személy,

- a) férfiak 17-től 45 éves korig,
  - b) nők 18–30 éves korig.
2. Az összes mozgósított személyek kötelesek 1945. január 4-én délelőtt 8 órakor a Központi Református Elemi iskola udvarán megjelenni.
3. A mozgósítottak hozzanak magukkal:
- a) 2 pár hordható állapotban lévő lábbelit,
  - b) 3 rend fehérneműt, ágyneműt, evőeszközt, egy vedret, és 20 napra elegendő élelmet. Csomagjuk összszúlya azonban fejenként 200 kg-ot meg nem haladhat.
4. A mozgósítottak kötelesek késedelem nélkül pontosan megjelenni a kijelölt gyülekezőhelyen.
5. Meg nem jelenés esetén a haditörvények szerint a gyülekezőhelyen hadbíró-ság fog a parancs megszegői ellen ítélni.
- Figyelmeztetem a bevonulni köteles családtagjait és esetleg rejtegetőit, akik közreműködnek abban, hogy bárkit a mozgósítás alól kivonjanak, hogy ellenük a Vörös Hadsereg hadbíró-sága fog eljárást indítani és ítélni, mert ők is a mozgósított egyénekként együtt egyenlően felelősek.
6. A helyi hatóságok teljes felelősséggel tartoznak azért, hogy nevezett személyek 100%-ban a kitűzött időben megjelenjenek a gyülekezőhelyen.
7. Gyülekezőhelyül a Központi Református Elemi Iskola udvarát jelölöm ki.

A harcoló orosz tábori katonai parancsnokság s. k.

3. doboz, 26082. Gépelt szöveg.

b) Gyomai lakosok kérvénye Gyöngyösi János külügyminiszterhez 157 német nevű lakos elhurcolása ügyében
Gyoma, 1945. április 1.

Milyen tisztelt Külügyminiszter Úr!

Gyomáról 1945. január 5-én csatolt hirdetemény alapján (amelynek magyarra fordítása, nem tudjuk, helyes volt-e) a felszabadító Vörös Hadsereg 108, 16–46 éves fiút és férfit, 49, 17–31 éves leányt és asszonyt vett igénybe munkaszolgálatra, és Gyulán január 9-én bevagonírozták őket. Azóta semmi hírt sem hallottunk felőlük.

Amint a hirdeteményen látható, a német származásúakat óhajtotta a felszabadító Vörös Hadsereg munkára igénybe venni. Az elvittek egy része német nevű magyar állampolgár, akiknek ősei több mint 200 év óta élnek Magyarországon, a másik része félvér és negyedvér, apai vagy anyai ágon magyar nevű és származású. Ilyen arányban tudomásunk szerint sehonnán se vittek el, különösen nem magyar nevű

negyed- és félvéreket. Legnagyobb részük egyáltalán nem tud németül, politikai magatartásukról pedig a mellékelt kimutatás hű képet nyújt.

Nem hisszük, hogy a felszabadító Vörös Hadseregnek célja lett volna olyanokat is elvinni, akik soha semmi olyan egyesületben, pártban nem vettek részt, amely az átkos és gyűlölt fasizmus terveit elősegítette volna.

Nagyon kérjük az aggódó gyermekek, szülők és testvérek nevében Miniszter urat, hogy szíveskedjék a felszabadító Vörös Hadsereg illetékes helyét erről felvilágosítani és az elvittek hazaszállítását kérni, hogy azok is munkájukkal minél hamarabb hozzájárulhassanak a felszabadult Magyarország demokratikus újjáépítéséhez.

Mélyen tisztelt Miniszter úr fáradozását előre is hálás szívvel köszönik az érdekeltek nevében

Köhler Mihályné Arany Ilona
Malatinszky Lajos
Szendrei Ferencz

Holp Mihály
Kiss István

3. doboz, 26082. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

4.

Nagykárolyi szülők levele a szovjet parancsnoksághoz kiskorú fiaik elhurcolása ügyében

Nagykároly, 1945. január 4.

Parancsnok Úr!⁶

Alulírott nagykárolyi lakosok, adófizető polgárok az alábbi kérelemmel járulunk Parancsnok Úr elé.

1944. november havában városunkból fiainkat: kiskorú diákokat, volt leventéket kihallgatásra rendeltek be az itteni katonai parancsnokságra azzal, hogy pár órán belül őket hazaengedik. Tekintettel azonban arra, hogy gyermekeinkről mind a mai napig semmit sem tudunk, kínos várakozásban eltelt hosszú hónapok után hivatalos úton fordulunk Parancsnok Úrhoz: nyugtassa meg aggódó szülői szíveinket, hogy hol vannak, és meddig lesznek fiaink távol tőlünk, egyben tisztelettel kérünk engedélyt arra, hogy részükre tiszta ruhát és meleg takarót vihessünk.

Fenti kérelmünk támogatására csatoljuk Nagykaroly m. város polgármesterének, alpolgármesterének, rendőrkapitányának, a rendőrség politikai osztályának vezetője, továbbá a nagykárolyi járás főszolgabírája által aláírt hivatalos véleményezést rólunk és fiaink magaviseletéről.

⁶ A címzett nevére, rangjára és beosztására a dokumentum nem utal.

Bízva a felszabadító szovjet hadsereg alapos kivizsgálása után történő igazságos ítélezéseiben, hisszük, hogy kiskorú fiaink – akikért minden felelősséget vállalunk –, rövidesen hazakerülnek, tekintettel azonban a beállott túl kemény téli időszakra, egészségi szempontból is, kérjük szerény kérésünk teljesítését.

Teljes tisztelettel:

Bálintfi Ferenc
Drágus András
Leitner József
özv. Somogyi Sándorné
Uhár Kálmán

Dohi Albert
Komáromi Lajos
özv. Porcza Gyögyiné
Steiger Antal
Váncza Imre

A fiúk névsora⁷

1. doboz, 25349. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

5.

Lőrinci asszonyok és szülők levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz
elhurcolt hozzátartozóik ügyében

Lőrinci, 1945. január 12.

Miniszterelnök Úr!

Alulírott lőrinci, Nógrád megyei lakosok, mint a mellékelt névsorban⁸ szereplő lőrinci lakosok feleségei s illetve szülei, kérjük a Miniszterelnök Urat:

Méltóztassék az Orosz Hadseregpárancsnokságnál közbenjárni, hogy hozzátartozóink, akik állítólag Jászberényben és Debrecenben fogolytáborban őriztetnek, állandó lakhelyükre, Lőrinci községbe mielőbb hazatérhessenek.

Indokainkként felhozzuk azt, hogy nézetünk szerint férjeink s illetve gyermekeink minden alapos ok nélkül szakítottak el tőlünk. Ugyanis 1944. december 8-án dobszó útján közhírré tették, hogy aki 1941–1944 években katonai szolgálatot teljesített, azonnal jelentkezzen a községi bírónál. A mi férjeink és gyermekeink a parancsnak engedelmeskedtek, azonnal katonai őrizetbe vétettek, és anélkül, hogy megengedték volna, hogy magukra meleg ruhát, avagy lábbelit vegyenek, orosz fegyveres kísérettel Hatvanba vitettek, onnan Jászberénybe s állítólag egy részük Debrecenbe, fogolytáborban elhelyezve. December 8. óta hozzátartozóinkkal nem

⁷ A névsor 10 nevet tartalmaz.

⁸ A levélhez csatolt, kézzel írott listán 105 elhurcolt neve szerepel.

is érintkezhattunk, sem ruhát, sem élelmet nekik nem juttathattunk, s ezért a legnagyobb aggodalommal vagyunk sorsuk iránt eltelve.

A letartóztatottak mindannyian a legszegényebb gyári munkások és földművesek, kik soha politikával nem foglalkoztak, hanem érdekeik képviselőire, demokratikus szervezetekbe tömörülve küzdöttek létük fennmaradásáért, és szervezeteik a jobboldali áramlatok következtében hatóságilag feloszlattattak. Hozzá tartozóink között olyan is van, akik katonai szolgálatot sem teljesítettek, hanem csak munkaszolgálaton voltak.

Természetes dolog, hogyha valaki valamelyes kifogásolható cselekményt követett el, azért felelnie kell! De meg vagyunk győződve, hogy a mi hozzá tartozóink minden alapos indok nélkül szenvednek és szakítottak el családjuktól, tűzhelyeiktől, és itt maradtak szegénysorban levő családjuk ellátatlanul.

Kérésünk megújítása mellett maradunk teljes tisztelettel:

[32 asszony aláírása]

A selypi cukorgyár részéről aláírom azért, mert kívánatos volna, ha fentiek mint munkaezők a községbe visszakerülnének, tekintettel arra, hogy itt munkáshiány van. Ez a helyzet a tavaszi mezőgazdasági munkák megkezdésekor még súlyosabb lesz.
Selyp, 1945. január 12.

[olvashatatlan aláírás]
irodavezető

Demény Vilmos
Tánczos János

1. doboz, 25203. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

6.

Dombóvári szülők kérelme a szovjet parancsnoksághoz gyermekeik hazabocsátása ügyében

Dombóvár, 1945. január 15.

Tekintetes Orosz katonai Parancsnokság
Temesvár

Alulírottak, valamennyien dombóvári lakosok, mint szülők, azon tiszteletteljes kéressel fordulunk a Tekintetes Parancsnoksághoz, hogy az itt felsorolt gyermekeinket, akiket községünkben 1944. december hó 1-jén bevonuló orosz katonaság a környező szőlőhegyen igazoltatás folytán összeszedtek és elvittek, mielőbb hazabocsájtassanak. Ugyanis gyermekeink a községből a nyilasok elől a környező szőlőkbe menekültek, miután azok katonának akarták elvinni őket. Ott érte őket a bevonuló

orosz hadsereg. Gyermkeinket nem hallgatták ki, hanem innét továbbvitték december 6-án Pécsre, onnét 12-én tovább Zomborba, majd 24-én Temesvárra.

Tekintettel arra, hogy gyermekeinknek semmi bűne nincsen, ismételten kérjük mély tisztelettel ügyük kivizsgálását és hazabocsájtásukat.

Gyermekeink valamennyien tanulók és ipari munkások, akikre idehaza az iskolák és munkák folytatása céljából szükség lenne.

[felsorolva 25 elhurcolt, 17 és 20 év közötti fiatal neve]

Tisztelettel ismételten kérjük mint kétségbeesett szülők gyermekeink ügyének kivizsgálását és mielőbbi hazabocsájtását.

Szabó Istvánné
Szita Dezső

Molnár Sándor
[olvashatatlan aláírás]

2. doboz, 25547. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

7.

Horóczy Sándor levelezőlapja az albertirsai fogolytáborból szüleinek
Albertirsa, 1945. január 21.

[feladó:]
Horóczy Sándor

[címzett:]
Horóczy Gyula úrnak
Hajdúdorog
Fehértói út 30.

Kedves Szüleim!

Nem tudom mikor ér haza ez a levél, vagy egyáltalán megkapjátok-e ebben a nyomorult helyzetben. Jelenleg Alberti-Irsán vagyok, mint hadifogoly. Elég siralmas helyzetben vagyok, mert koszosak és tetvesek vagyunk. Már több mint egy hónapja nem mosdottam rendesen. Január 17-én reggel fogtak el Pesten a Rákóczi úton. Debrecen fele tartunk és állítólag ott fogunk kapni szabadságot, bár én nem hiszek benne. Ne aggódjatok, éhen nem halunk és azt hiszem hazajutok előbb-utóbb. Gyuszit még novemberben kivitték katonai kiképzésre Németországba, azóta nem hallottam róla. M[olvashatatlan név] jól vannak Pesten, a pincében dekkoltak, mikor utoljára náluk voltam. Csak akkor írjatok, ha végleges címet írok.

Ölel, csókol benneteket

Sanyi

34. doboz, 125891. Kézzel írt levelezőlap.

995. I. 24.

Kedves Szüleim!

Nem tudom mikor is kaza ez a levél,
 vagy egyáltalán megkaptátok-e ebben a
 nyomorult helyzetben. Jelenleg Alberti-Iszán
 vagyok mint hadifogoly. Elegendő sivatari hely-
 zetben vagyok, mert koszosak és tetvesek
 vagyunk. Már több mint egy hónapja nem mo-
 dultam rendesen. Január 17-én seppel fog-
 tak el Pesten a Rákóczi uton. Febreuer fele-
 tantunk és állítólag ott fogunk kapni sza-
 badságot, bár én nem hiszek benne. Ne aggódja-
 tok, éhen nem halunk és azt hiszem hazajutok.

769

elöl-... Gyuszt
 még novemberben bívit-
 tek katonai kiképzés-
 re. Most országban az
 nem hallottam róla. M
 jól vannak Pesten, a
 júnában dekkoltak, n
 kormányzója nekük v
 tinn. Csak akkor is jate-
 ha neplepes simet is
 Olal, csokol bennet
 ket Sanyi

Ar. 18 fillér.

LEVELEZŐLAP

MAY 1922
 PE
 MALYARORSZÁG

Rákóczi Gyula
 útnak

Rájdudorog

Fehértói út 30.

Feladó:
 Rákóczi Sándor

Magyar Országos
 Levéltár

170

8.

Balmazújvárosi asszony levele a szovjet parancsnoksághoz elhurcolt lakosok szabadon bocsátása ügyében

Balmazújváros, 1945. január 21.

A felszabadító Vörös Hadsereg Főparancsnokságának
Debrecen

Alulírottak, mint a Balmazújvárosról 1945. évi január hó 13-án a Szovjetunió területére munkára kiszállított egyének hozzátartozói tisztelettel kérjük következő panaszunk meghallgatását:

Hozzátartozóinkat, nem tudjuk, milyen rendeletre, milyen alapon jelölték ki a munkára való kiszállításra. A kijelölt és egybegyűjtött egyének ígéretet kaptak a jelen levő orosz parancsnokságtól, hogy a magyarok nem kerülnek kiszállításra, hanem egy orosz–magyar vegyes bizottság előtt származásukat igazolva, szabadon bocsájtják őket. A kiválogatás meg is kezdődött, és több magyar származású egyént szabadon bocsájtottak. Az egybegyűjtöttek nagyobb részét azonban nem bírálták felül.⁹ Így az elszállítottaknak $\frac{1}{4}$ része tiszta magyar származású; olyan magyar családok leszármazottai, kik fennmaradt hiteles okmányok alapján bizonyíthatóan 200–300 éve laknak Balmazújvároson, és sohasem keveredtek német származású családokkal. Vannak olyan kiszállítottak is, akik félvérek, apjuk vagy anyjuk volt csak német származású egyén. Azok az egyének pedig, melyek mint német származásúak mentek ki, már nem tekintették magukat németeknek az 1869. évi népszámláláskor sem, és a „Volksbund”-nak¹⁰ sem voltak tagjai, németül nem tudnak. Elődeik Balmazújvárosra a XVIII. század közepén telepedtek le; nagyobb részük már magyarországi községből származott ide. Elődeik már a Kossuth Lajos szabadságharcában is részt vettek a német elnyomókkal szemben. Mindig ellenzékiek voltak. Ők szervezték meg a szocialista Földművelő Egyletet még a XIX. század végén, s ők szervezték a szociáldemokrata pártot is.

Úgy értesültünk, hogy hozzátartozóinkat mint németeket szállították ki. Ez ellen adjuk be panaszunkat. Kérjük a baráti Szovjet Katonai Főparancsnokságát, ren-

9 Hajdú vármegye főszolgabírája 1945. március 1-jén a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak írt beszámolójában 600-700 elhurcoltat említett. Lásd a 42. dokumentumot. Az elhurcoltak hazahozatalának elősegítése érdekében a Külügyminisztérium által a moszkvai magyar követségre 1946 őszén küldött listán 260 férfi és 92 nő neve, valamint szovjetunióbeli táborzáma szerepel. 180. doboz, 179654, továbbá 352. doboz, 179178. Árva Erzsébet és Pozsonyi József kutatásai szerint az elhurcoltak száma mintegy 500 fő volt. Árva Erzsébet – Pozsonyi József: *Deportáltak – Balmazújvárosról elhurcoltak visszaemlékezései*. Balmazújvárosi Múzeum, Balmazújváros, 1989. 10–13.

10 Teljes néven Volksbund der Deutschen in Ungarn (Magyarországi Németek Népi Szövetsége), 1938-ban alakult a Német Népművelési Egyesület utódként. A magyarországi németiség egyedüli reprezentációjára törekvő szervezet Németország érdekeit képviselte Magyarországon, és jelentős szerepet játszott a Waffen-SS magyarországi toborzásaiban és a náci propaganda terjesztésében is.

delje el az ügy lelkiismeretes kivizsgálását s azoknak a visszabocsájtását, akiket a rendelkezések szerint nem lehetett volna kiszállítani.

Teljes tisztelettel:

Kun Istvánné

1. doboz, 25027. Kézzel írt tisztázat, saját kezű aláírással.

9.

Scheffler János szatmári püspök levele Angelo Rotta budapesti apostoli nunciushoz a Szatmár megyei elhurcolt hívek ügyében¹¹

Szatmárnémeti, 1945. január 25.

Róm. kath. Püspökség Szatmárnémeti

Nagyméltóságú és főtisztelendő c. Érsek, Apostoli Nuncius Úr!

Szomorú szívvel értesítem Nagyméltóságodat a Szatmár megyei elhurcolt, a régi csehszlovák részen gyűjtőtáborba vitt, illetve a román hatóságok által üldözött híveim nehéz sorsáról. Talán lehetséges lesz Nagyméltóságodnak – jó szívéhez képest – az Apostoli Szentszék üdvös befolyásával valamilyen orvoslást elérnie.

1. Az elhurcolás

E vidéken már több ezer embert összeírtak és elszállítottak Oroszországba, hogy ott – amint nekem az értük való közbenjárás alkalmával a katonai hatóságok kijelentették – az ellenséges csapatoktól okozott károk helyrehozatalában dolgozzanak. Ezt a megtorlás szelleme szerint még megérteni lehet, megakadályozni nemigen lehet. De még eme felfogás mellett is az igazságossággal és méltányossággal homlokegyenest ellenkezik, hogy majdnem az összes elhurcoltak és elhurcolandók a mi latin szertartású katolikus híveink közül toborzódnak. Nagykároly város és Erdőd körül kb. 25-30 vagy egészen, vagy nagyjából katolikus község van. E falvakból és magából Nagykároly városából mindkét nemű híveink közül 17 és 45 évek közöttieket írtak össze, és vagy elhurcolták már, vagy elhurcolás előtt állanak. Ugyanígy igen sok és majdnem csak katolikus magyarok Szatmárról. Mások, akár görögkatolikusok, akár protestánsok, akár zsidók, vagy egyáltalán nem, vagy alig kerülnek elhurcolásra.

Igaz ugyan, hogy az említett falvak elhurcoltjai vagy elhurcolandói többnyire német eredetűek. De 1. ezek már 1711 körül költöztek Magyarországra; 2. e hosszú

¹¹ Scheffler János püspöknek a budapesti apostoli nunciushoz intézett levelét magyar fordításban tájékoztatás céljából Teleki Géza vallás- és közoktatásügyi miniszter továbbította Gyöngyösi János külügyminiszternek 1945. február 7-én.

idő alatt a magyar hatóságok jóakarátának folyományaképpen a természetes hasonulás erejével az otthoni nevelés által nyelvben és lélekben egyaránt magyarokká váltak; 3. a legtöbb már nem is beszél németül, és magyar nevet is vett fel; 4. a román uralom idején (1920–1940 között) a román kormányzat minden erővel és agyafúrt-sággal kényszerítette őket, hogy vegyék vissza és tanulják meg újból a német nyelvet: őket azonban semmi erőszak erre rávinni nem tudta, s ezért kegyetlen szenvedéseket kellett elviselniük. 1940 után, amikor a román kormány a győztes Németországnak nagyon hízelt, egy kultuszminiszteri osztályfőnök, Pacliscanu Zénó¹² görögkatolikus pap a román akadémián értekezett erről a kérdéstről, és szemére vetette a népnek és papjainak, hogy nem akarnak újból németekké lenni; és most, valószínűleg éppen a románság ösztönzésére, ugyanazt a népet, mint németet, büntetik és hurcolják el; 5. a német propaganda mindent megkísérelt, hogy e híveket az ő Volksbundjukba betelerlje, de a legtöbb községben számba vehető eredmény nélkül. Ennek az egyesületnek a tagjai a német hadsereggel elmenekültek; az ártatlanok maradtak itt, és most ők, mint németek, bűnhődnek igazságtalanul.

Sokan – éspedig majdnem mind katolikusok és magyar eredetűek – más falvakból is elhurcoltattak. Így Érmindszent község színmagyar katolikusai magyar lelkipásztorokkal, Lengyel Lászlóval együtt. Ezen az egész vidéken egyetlen község van csak, amelyből a katolikusokkal együtt görögkatolikusokat és protestánsokat is elszállítottak: Szaniszló.¹³

Sokan gyanítják, ebben a tevékenységben részt vesznek a visszatért zsidók is.

Ezenkívül lelketlenségnek látszik 1. asszonyok, különösen 17–20 éves leányok elhurcolása; 2. fiú és leány középiskolások elszállítása, akik a jelen vagy a következő évben végeznék be tanulmányaikat; 3. anyák elhurcolása, akik több gyermeket otthon hagytak, és némelyek közülük férjükkel együtt vitettek el; 4. beteg emberek elhurcolása. Ebbe a csoportba sokan tartoznak.

Az elhurcoltak között van eddig kilenc pap:

Melau Ferenc nagybányai plébános¹⁴ (Szatmári egyházmegye), P. Gruber Ernő¹⁵ nagybányai minorita házfőnök, Monostori Ferenc nagymadarási plébános, P. Semptei Gellért nagykárolyi szalvatoriánus plébános, Franczen Károly aporházai plébános, P. Simon Elzear csomaközi Ferenc-rendi lelkész; a nagyváradi egyházmegyéből: Lengyel László érmindszenti plébános, Baumgartner Antal székelyhídi segédlelkész, Kühne Péter bodonosi plébános. – Ezenkívül még négy kispap: Láng Lajos gilváci szentelendő, Szeibel János gilváci szentelendő, Homoki István vállaji és Barma Károly erdődi papnövendék.

12 Zenovie Paclijeanu.

13 Suta József nyugalmazott főjegyző Erdei Ferenc belügyminiszternek 1945. január 27-én írott levelében 400 főre tette a Szaniszlóról elhurcoltak számát. Lásd a 13. dokumentumot.

14 Melau Ferenc visszatért a fogságból, és 1946-ban a fehérgyarmati Szent Péter és Pál-templom plébánosa lett.

15 Dr. Gruber Ernő (1909–1962) 1945-ben szabadult a fogságból.

Az óhajtható volt, hogy a jó hívekkel együtt lelkipásztorok is menjenek, és – ha ezeket nem erőszakkal hurcolták volna el – mások önként elkísérték volna őket. De az elhurcoltak száma a kelletténél nagyobb, s féltő, hogy még másokat is elvisznek, ami végzetes volna a hívekre nézve. – Híveink folytonos remegésben élnek, és nem alaptalan a félelmük, hogy további elhurcolások is lesznek. Más papok elhurcolásától is tartanunk lehet. Sőt most az a hír is járja, hogy összeszedik a kisgyermeket is, és elhurcolják őket.

2. A gyűjtőtábor

Az egyházmegye északi részén, mely 1919 és 1938 között Csehszlovákiához tartozott, majdnem minden magyar férfit elvittek, és a Szolyva községben levő táborban helyezték el. (Munkács közelében.) Ott már kb. két hónapja embertelenkednek velük, s az éhségtől és hidegtől sokan vannak elpusztulóban, vagy már el is pusztultak. Egyetlen bűnük, hogy magyar származásúak. Vajha az Apostoli Szentszék e szerencsétlenségért közbenjárhatna!

3. A románság részéről való üldözések:

a vegyes nemzeti községekben szinte mindennaposak. Fölfegyverzett és katonaruhába bújt románok éjjel betörnek híveink házaiba, őket rémületbe ejtik, kegyetlenül verik és kifosztják. És nincs semmi orvoslás. Hívek és lelkipásztoraik erről keservesen panaszkodnak.

Sőt az orosz megszállás első napjaiban a román hadsereg katonái több száz férfit minden ok nélkül összefogtak, elhurcoltak és – amint halljuk – fogságban tartanak. Erre vonatkozólag idemellékelem Czumbel Lajos szatmári székesegyházi plébános, kanonok jelentését.¹⁶

Mindezeket Nagyméltósággal teljes bizalommal közlendőknek tartottam az a legalázatosabb kéréssel, hogy az illetékes hatóságoknál közbenjárjon.

Nagybecsű kegyeibe és buzgó imáiba ajánlottan vagyok Nagyméltóságodnak Krisztusban leköteleztetve:

Scheffler János s. k.
szatmári püspök

1. doboz, 25231. Gépelt tisztázat.

¹⁶ A melléklet nem található az iratok között.

10.

Csendőrtisztek levele Erdei Ferenc belügyminiszterhez a jászberényi fogolytáborból

Jászberény, 1945. január 25.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Elnézését kérem, hogy ceruzával írom ezt a levelet, de itt a fogolytáborban még ez is drága kincs.

A fegyverszüneti feltételeket most ismertették előttünk, és ennek egy része a magyar közigazgatást is megengedi. Ennek a lehetőségnek a birtokában kérem Nagyméltóságodat, hogy bennünket, az orosz oldalra önként és csoportostól, teljes felszereléssel átjött csendőrtiszteket a csendőrség megszervezésébe belevonni szíveskedjék.

Kérem megengedni, hogy az alábbi szempontokra hivatkozzam:

1. Meggyőződésünk, hogy Magyarországnak kül- és belpolitikailag egyaránt le kell vonni a tanulságait ennek a nemzetpusztító háborúnak.

2. „Nyugat védőbástyája” szerep a nemzet teljes pusztulását eredményezi.

3. Ennek a háborúnak teljes oktalanságát az első perctől láttuk.

4. Örömmel vettük a hírt a nemzeti kormány megalakulásáról, és tudtuk, hogy megindult a kibontakozás.

5. Tudomással bírtunk a nemzeti kormány azon felhívásáról, hogy köteleinkkel, teljes felszereléssel át kell jönnünk.

6. Ennek a parancsnak maradéktalanul eleget is tettünk.

7. Ennek ellenére azóta is fogolyként kezelnek bennünket, és tétlenkedünk.

8. Ha valamikor, úgy most van szükség arra, hogy munkába álljon mindenki.

9. Mi erre a munkára jelentkezünk, mert erkölcsileg a múltunk erre feljogosít. Azonkívül érezzük, hogy Nagyméltóságodnak is szüksége van szakértőkre a felépítés munkájában.

10. Jelenleg a jászberényi fogolytáborban vagyunk, de esetleg napokon belül tovább visznek megint. Kérjük Nagyméltóságodat, hogy bennünket mielőbb bevet az új magyar csendőrség megszervezésének munkájába.

Dr. Czeglédi József százados

Márczy Róbert fhdgy.

Simon László zls.

1. doboz, 25320. Ceruzával írt levél, saját kezű aláírásokkal.

11.

Szabolcs és Ung vármegyék főispánjának jelentése Erdei Ferenc belügyminiszternek a lakosság összeírásáról és összegyűjtéséről

Nyíregyháza, 1945. január 25.

Szigorúan bizalmas!
Belügyminiszter Úrnak,
Debrecen

A Dadai alsó járás főszolgabírája mai napon vett jelentésében azt közölte velem, hogy a Dadai alsó járás tiszántúli községeiben megjelent egy szovjet hadnagy körülbelül 6 fő legénységgel, és Tiszatardos községben magához rendelve a taktaközi községek bírait, elrendelte 16–65 éves korig a férfiak és nők összeírását.¹⁷

A járás főszolgabírája január 22-én átment Tiszatardosra, ahol felkereste az említett parancsnokot. Ez bizalmasan közölte vele, hogy a titkosszolgálat megbízottja, hatóköre az egész vármegye területére kiterjed, és közölte azt is, hogy jövedele céljáról és az általa tapasztaltakról a főszolgabírót másnap tájékoztatni fogja. Ez a tájékoztatás elmaradt.

Ezzel szemben a tegnapi napon Rakamaz község jegyzője személyesen jelentést tett arról, hogy a községben ugyancsak megjelent orosz katonai alakulat 830 egyént, részben férfit, részben nőt írt és gyűjtött össze.¹⁸ Ugyancsak a tegnapi nap folyamán Tímár községből oly értelmű jelentést kaptam, hogy ott 120 egyént, ugyancsak nőt és férfiakat vegyesen szedtek össze.¹⁹ Végül a ma reggeli órákban Kovács Barna, a Nemzeti Parasztpárt szervezője, aki a Taktaközön tartózkodott, felkeresett, és bejelentette, hogy Tiszaladány,²⁰ Báj, Tardos és Csobaj²¹ községekből ugyancsak

17 A Tiszatardos Nemzeti Bizottsága által 1947. március 19-én összeállított és a Külügyminisztériumba küldött listán 27 elhurcolt (12 férfi és 15 nő) neve szerepel (224. doboz, 174130).

18 A Külügyminisztérium I. Z. Szuszajkov vezéreztetésnek a Szerencsen összegyűjtött polgári lakosok szabadon bocsátása érdekében 1945. január 31-én elküldött szóbeli jegyzékében a Rakamazról elhurcoltak száma 600 fő. Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Országos Levéltára, Külügyminisztérium TÜK-iratok, XIX-J-1-j-Szovjetunió 1945-1964-18. tétel-25.0001/1945 (16. doboz). A dokumentumot közli: „Törvényes” megszállás. Szovjet csapatok Magyarországon 1944–1947 között. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta L. Balogh Béni. Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, 2015. 279.

19 A Tímár község előjárósága által 1945. március 31-én összeállított és a Külügyminisztériumba küldött listán 48 elhurcolt (33 férfi és 15 nő) neve szerepel (315. doboz, 174975).

20 A Dadai alsó járás főszolgabírójának Szabolcs vármegye főispánjához írt, 1945. január 24-i jelentése szerint Tiszaladány községből 88 személyt hurcoltak el (2. doboz, 25454). Ugyanakkor a Tiszaladány előjárósága által 1947. február 25-én összeállított és a Külügyminisztériumba küldött listán 13 elhurcolt neve szerepel (255. doboz, 174389).

21 A Dadai alsó járás főszolgabírójának a Szabolcs vármegye főispánjához írt, 1945. január 24-i jelentése szerint Báj községből 32 férfit és 6 nőt, Tiszatardosról 60 személyt, Csobaj községből 31 férfit és 23 nőt hurcoltak el (2. doboz, 25454).

körülbelül 100-100 egyént írtak és gyűjtöttek össze 15–48 éves korig, köztük kisgyermekes és áldott állapotban levő anyákat is.

Dr. Erőss János főispán kormánybiztos, aki ezeknek az ügyeknek az intézésével bízott meg, jelenleg hivatalos úton Ungváron, illetve Szolyván tartózkodik, és ezért ebben a kérdésben eljárni nem tud.

Ily tényállás folytán kötelességemnek érzem, hogy a tapasztaltakat sürgősen bejelentsem, és Szabolcs vármegye lakossága érdekében Belügyminiszter úr lehető soron kívüli és hathatós támogatását kérem.

Végül bejelentem azt is, hogy ez az akció nem áll és nem állhat összefüggésben a német eredetű lakosság összegyűjtésével, mert bár az említett községek közül Rákamazson igen sok német nevű van a lakosság között, akik azonban évszázadok előtt települve be, ma már németül nem is tudnak, és ezért magyar fajúaknak tekintendők, a többi községekben azonban a német családi név már igen ritka, *az összegyűjtöttek is majdnem mind magyar nevűek, és így a magyar fajhoz tartozásuk még csak kétségsbe sem vonható.*

[olvashatatlan aláírás]
főispán megbízásából
vm. h. főjegyző

2. doboz, 25452. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

12.

Ikladi lakosok levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz a községükből elhurcolt 48 német nevű magyar lakos ügyében

Iklad, 1945. január 26.

Kormányelnök Úr!

Alulírottak azon tiszteletteljes kéréssel fordulunk Önhöz, mint Magyarországnak, sokat szenvedett édes hazánknak mostani vezetőjéhez, hogy a káli (Kálkápolda) orosz parancsnokság alatt álló gyűjtőtáborban levő hozzátartozóinknak családjukhoz való visszatérési lehetőségét kieszközölni szíveskedjék.

F. évi jan. hó 1-jén ugyanis megjelent községünkben, Ikladon (Aszódi járás) az NKVDR²² egy tisztje, és a községi előjárósággal összeíratta a 18–40 év közötti német családi nevű lakosokat. Azután elrendelte, hogy ezek másnap 15 napi élelmszerrel ellátva gyülekezzenek össze. Jan. 2-án, miután többeket közülük a jegyzékből betegség, szoptatós anya, terhesség stb. címen kihúzott, 42 férfi és 6 fiatal nő ment Gödöllőre katonai fedezet mellett, majd másnap onnan a káli gyűjtőtáborba. Állí-

22 Helyesen: NKVD (Narodnij Komisszariat Vnutrennyih Gyel), Belügyi Népbiztosság.

tólag Gödöllőn azt mondták nekik a kihallgatás során, hogy ez azért történik, mert ők németek.

E téves beállítás helyreigazítása és egy nagy igazságtalanság jóvátétele az, amiért most tisztelettel kérjük a Kormányelnök Urat. Mert igaz ugyan, hogy 200 évvel ezelőtt őseink Németországból vándoroltak ide, de itt az összeházasodás, a környékbeli magyar falvak lakosságához való asszimilálás folytán a magyar kultúra emlőin felnevelkedett ifjabb generáció már nem is tud németül, ha meg is maradtak a német családi nevek. Legjobban bizonyítja ezt, hogy az 1940-es népszámláláskor falunkban csak magyar anyanyelvű és magyar állampolgárok laktak, akik közül a német hadseregbe az ismételt propaganda és felszólítás ellenére sem jelentkezett önként senki. Márpedig ilyen megítélés mellett nagyon sok jó magyar embert lehetne németnek nyilvánítani, ha csak a nevet vennék figyelembe.

Tisztelettel kérve tehát a minél sürgősebb pártfogói beavatkozást, mert állítólag hozzátartozóinkat Ukrajnába viszik, maradtunk Kormányelnök Urunknak mindig kész hívei.

[42 aláírás]²³

Alulírottak ezennel hitelesen bizonyítjuk, hogy a fenti kérvényben foglaltak megfelelnek a valóságnak.

Braun Dániel
bíró

[olvashatatlan aláírás]
evang. lelkész

1. doboz, 25091. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal; kézzel írt hitelesítés saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

13.

Suta József nyugalmazott főjegyző levele Erdei Ferenc belügyminiszterhez 400 szaniszlói elhurcolt, köztük leánya szabadon bocsátása ügyében

Debrecen, 1945. január 27.

Belügyminiszter Úr!

1945. január elején Szaniszlón, Szatmár megyében székelő orosz parancsnokság az ott levő állami elemi iskola épületében gyűlést hívott, amelyen mindenkit megjelenésre kötelezett, 18–36 éves korig. A gyűlés végeztével a megjelentek azt látták, hogy szuronyos orosz katonaság vette őket körül. Fel lettek szólítva, hogy meleg

²³ A dokumentumhoz mellékelve az elhurcoltak névsora.

ruházattal és szükséges élelemmel lássák el magukat, mert le vannak tartóztatva. A letartóztatás okát nem közölték. Mintegy 400 egyént tartóztattak le a megjelenetek közül, magyarokat, románokat vegyesen. A letartóztatottak és elszállítottak között van Suta Erzsébet tanítónő, aki 1913. december 18-án Szeghalmon, Békés m. született, atyja Suta József szül. Szatmárudvari, Szatmár m. született, anyja Kardos Zsuzsanna szeghalmi születésű.

Suta Erzsébet szaniszlói tanítónő pár napig tartó szaniszlói fogság után vonaton Nagyvárad felé szállítattott többedmagával. Hír szerint Nagyváradon voltak néhány napig. További értesülést senki sem nyert felőle, úgyszólván sem hollétéről, sem hogylétéről hozzátartozói nem tudnak.

Nevezett tanítónő letartóztatásának idején már hivatásához híven állásában volt, osztályában tanított, s letartóztatása minden előzmény nélkül, teljesen készületlenül és váratlanul, hivatásának teljesítése közben érte, úgyszólván legközelebbi hozzátartozóit sem tudta értesíteni. Bár mi, Suta Erzsébet szülei, debreceni lakosok vagyunk, ahol évek óta nyilvántartott lakásunk van, csak ma, három hét lefolyása után, kerülő úton értesültünk a megdöbbentően szomorú és minket porig lesújtó tragikus eseményről.

Alulírott, mint a letartóztatott Suta Erzsébet tanítónő atyja, emberi és atyai kötelességemből kifolyólag kérem a magas Minisztériumot, hogy hivatalos súlyával hasson oda, hogy az ártatlanul letartóztatott minél előbb szabadlábra helyeztessék, hogy hivatását és kötelességét teljesíthesse.

Illó tisztelettel

Suta József
ny. főjegyző

lakása: Debrecen, Rákóczi utca 26. sz.

1. doboz, 25350. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

14.

**A hajdúnánási Nemzeti Bizottság elnökének levele Gyöngyösi János
külgügyminiszterhez az elhurcoltak ügyében**
Hajdúnánás, 1945. január 28.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Hajdúnánás megyei város Nemzeti Bizottsága az alábbi – a város közönségére nézve nagy fontosságú – kérelemmel járul Nagyméltóságod elé:

A Vörös Hadsereg bevonulásának harmadik napján, 1944. évi november hó 2-án éjszaka a város lakosságából korra való tekintet nélkül összefogtak körülbelül

630 férfit, és azokat másnap kétnapos gyalogmenetben bekísérték Debrecenbe. Itt a középfokú gazdasági iskolában elhelyezett laktanyában külön csoportokba állították az 52 évnél idősebbeket, a 16 évnél fiatalabbakat, a rokkantakat és a többiek közül azokat, akiket betegnek találtak, és ezeket – anélkül, hogy az elfogás és bekísérés okát közölték volna velük – azonnal el is bocsátották, a többiek azonban körülbelül 300-an²⁴ ott maradtak.

Ezek sorsáról csak annyit sikerült megtudnunk, hogy néhány nap múlva átkísérték e szerencsétleneket a debreceni Pavilon laktanyába, majd bevagonírozták és állítólag Temesvárra szállították őket. Azóta – érthetően – a legnagyobb aggodalomban töltik napjaikat ezeknek az ártatlanul elhurcolt, szerencsétlen egyéneknek hozzártozói. Szülők fiaikat, feleségek férjüket, gyermekek apjukat siratják, akiket megfelelő téli ruha nélkül vittek el, akikről megbízható hírt eddig nem sikerült hallaniuk, és akik levélben sem tudtak eddig életjelt adni magukról.

Nagyméltóságú Miniszter Úr! Most, amikor szerencsétlen hazánknak végre sikerült fegyverszüneti egyezményt kötni a hatalmas Szovjetunióval, Nagyméltóságodnak bizonyára módjában fog állni Hajdúnánás megyei város közönségét megnyugtatni szerencsétlen fiai sorsára nézve, főleg a tekintetben, hogy azok munkásoknak vagy hadifoglyoknak tekintetnek-e, van-e remény közeli hazajövetelükre – amit nagyon indokolna az a körülmény, miszerint szívesen hajlandók lennének az új magyar hadseregbe való belépésre –, ha pedig nagy szomorúságunkra ez a remény nem lenne alapos, úgy kérjük Nagyméltóságodat, eszközöljön ki számunkra legalább annyit, hogy elhurcolt fiainkkal levelezhessünk, és részükre az általuk nagyon nélkülözött ruhaneműket és nem romlandó élelmiszereket küldhessünk.

Kérésünket megújítva és annak mielőbbi szíves elintézését kérve maradtam Nagyméltóságú Miniszter Úrnak a hajdúnánási Nemzeti Bizottság nevében, kiváló tisztelettel:

[olvashatatlan aláírás]
elnök

1. doboz, 25035. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással, pecséttel.

24 Hajdúnánás a koalíciós pártok által 1946 tavaszán létrehozott „Igazoló Bizottság” június végén összeállított kimutatásában 282 elhurcolt neve és lakcíme szerepelt. Az elhurcoltak közül 27-en jöttek vissza. Buczkó József – Hadas Ferenc: *Akiknek még sír sem jutott. Hajdúnánásiak a „málenkij robot” poklában.* Móricz Pál Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény, Hajdúnánás, 2014. 14, 15, 23. (Nánási Füzetek 22.). Hadas Ferenc elhurcolt visszaemlékezésében 500 személyt említ. Hadas Ferenc: *Hol sírjaik domborulnak... Egy túlélő emlékezései a hajdúnánási elhurcoltakról.* Polgármesteri Hivatal, Hajdúnánás, 1991. 18–19. (Nánási Füzetek 10.)

15.

a) A Magyar Kommunista Párt nagymarosi szervezetének kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz több száz elhurcolt és a község megsegítése ügyében²⁵

Nagymaros, 1945. január 29.

Nagyméltóságú Kormányelnök Úr!

Nagymaros község „Kommunista Pártja” gondos mérlegelés után kérelemmel fordul a Kormányelnök Úrhoz, melyben a felsorolt panaszok szíves orvoslását és a község megsegítését kéri.

A község helyzetében 1944. évi március hó 19. napja fordulópontot jelentett.

Március hó 19. napjának hajnalán a község közepén egy nagy vasúti robbanás jelezte a község életének új fejezetét.

A német csapatok felrobbantották a vasúti sínpár egy részét, majd tankok, gépjárművek sora jelezte a község és ország német csapatok általi megszállását.

Azóta a község majdnem megszakítás nélkül az átvonuló német csapatok, kórházak, intézmények tartózkodási helye lett.

1944. évi november hóban a német harcoló csapatok maradtak csupán itt, s kezdték meg a lakosság javainak elvitelét.

1944. évi december hó első napjaiban a Volksbund tagjai, a magukat népi németeknek nevezők elvonulása után a lakosság helyzete igen válságos volt.

A Kismaros községnél lévő arcvonal közelsége miatt a lakosság igen sokat szenvedett, nagy része hetekig a pincében élt, míg végre 1944. évi december hó 20. napján a községet az orosz csapatok felszabadították.

A harcoló orosz csapatok magatartása a hadijognak megfelelő volt. Később megkezdődött a javak, élelmicikkek, értékek elvitele, majd a lányokon és asszonyokon való erőszakoskodás.

A javak elvitele annyira fokozódott, hogy a lakosság majdnem teljes egészében élelem nélkül áll s néz elébe a nincstelenség keserű napjainak.

A legmódosabb gazdák utolsó állata, utolsó takarmánya, élelme került fel a rekviráló orosz csapatok kocsira és autójára.

Sajnos az önkényes eljárás nem kímélte meg a sokgyermekes munkáscsaládokat sem, úgyhogy ezek között az emberek között a keserűség lett úrrá.

A múlt uralmi rendszerek idején igen sokat szenvedtek ezek a szegény munkásemberek, s most a legszükségesebb javaiktól és életszükségleti cikkeiktől fosztották meg.

A községi előljárással kérelemmel fordult az itteni orosz katonai parancsnokszákhoz, kérve az ellátatlan lakosság részére élelmiszer kiutalását.

²⁵ A dokumentumot nyomtatásban közölte: „Törvényes” megszállás i. m. 274–277.

Sajnos az előjáróság a parancsnokságtól még ígéretet sem tudott kapni.

A község lakossága így a kommunista párthoz fordult segítségért, s várja annak mielőbbi gyakorlati megvalósítását. A község lakossága 90%-ban ipari munkásságból áll, amely Budapest és környékén kereste meg mindennapi kenyerét. Immár második hónapja ezek a munkások munkahelyükre menni nem tudnak, pénzük a még beszerezhető elsőrendű élelciszükségleti cikkekre sincs, s így mindennemű élelmiszerben, főleg lisztben, zsír és cukorban az intézményes megsegítés szükségessége állott elő.

Ebben a nincstelen állapotban az orosz hatóságok majdnem megszakítás nélkül visznek el 40-50 kilométeres távolságra a még megmaradt lakosságból munkásokat, akik egy darab kenyér nélkül 4-6 napon keresztül majdnem étlenül dolgoznak.

Tetőzi a helyzet komolyságát az, hogy a munkába indulók legtöbbször még cipője sincs, s így egy munkából való hazajövetel után a munkások 90%-a beteg.

A község lakossága örömmel vesz részt minden helyi munkában, s a párt irányítása mellett megindult a helybeli üzemek termelőmunkája is.

A község munkásainak nagy része tanult iparos.

A Nemzet nagy építőmunkájában minden tanult munkáskézre szükség lesz, s így a Nemzet egyeteme szempontjából felette fontos, hogy ezek a munkások idő előtt ki ne düljenek azokban a napszámmunkákban, melyeket más közelebbi helyen lakó tanulatlan munkáskezek is el tudnak végezni.

Rá kell mutatnunk a község lakosságára nézve oly szomorú tényre, melynek magyarázatát még ma sem tudjuk.

Több száz 16–45 év közötti férfiről és 16–50 év közötti nőről van szó, akiket az orosz katonai hatóságok Nagymarosról Kálkapolnára vittek el, és sorsuk előttünk teljes egészében ismeretlen.

Ezek majdnem teljes egészében magukat mindig magyarnak valló, magyarságukért, eszméikért az előző uralmak alatt sokat szenvedett polgártársaink voltak, akiknek *a németiséghez semmi közük nem volt.*

A Volksbund vezető szerepet játszó személyiségei, mint kérelmünk elején is váoltuk, vonaton Németországba utaztak, s féltek a felelősség súlyától.

Nem tartjuk igazságosnak és a Nemzet szempontjából helyesnek, hogy oly egyének szenvedjék a gyávák és elfutók bűnét, akik már sokat szenvedtek, s most nem szenvedésre, hanem dicséretre érdemesültek.

Az eljáró orosz katonai parancsnokság névelemzéssel állapította meg az elvittek *„magyar-sváb” voltát.*

A község történelmi lapjai szerint 1715 és 1735 év táján telepítették ide a község lakosságának nagy részét.

Több mint 400 éve kerültek ide őseink, s mi, a késői utódok valamennyien német névvel, de felfogásban, lélekben és szívben magyarnak vallva magunkat élünk itt.

Az lenne ezzel kapcsolatban a tiszteletteljes kérelmünk, méltóztatásuk az erőhatalommal németnek nyilvánított s Kálkapolnára elvitt polgártársainkat visszaküldetni,

családjuk körébe juttatni, hogy a magyarság érdekében pótolhatatlan munkásságukat teljes erejükkel folytathassák.

A község lakossága összetételénél fogva mindig a demokratizmus híve volt, s mindig ellenzéki magatartású az egyeduralkodó rendszer kormányával szemben.

A választókerület e nagy választópolgársága ellenzéki, demokratikus magatartása miatt sok üldöztetésnek volt kitéve, és sohasem kapta meg azt a támogatást, amit és amelyet joggal megérdemelt volna.

A nemzeti magyar kormányok sváb községnek tartották, s mint ilyent kezelték.

Ezzel szemben biztos értesülésünk szerint a Volksbund-tagok száma mindösszesen 460 volt, tehát a lakosság csupán 10%-a vállalt közösséget a németekkel.

Ezek között legtöbben a Volksbund politikai célját nem ismerő öreg férfiak, nők, serdülőkorban levő fiúk és lányok voltak, akiknek magatartása a község szempontjából egyáltalában nem volt számottevő.

Ezért a kevés, nemzetével szemben háládatlan, velünk közösséget nem vallók miatt szerény nézetünk szerint a község lakosságának 90%-a nem bűnhődhet.

A környéken tudomásunk szerint még a politikai pártok nem alakultak meg.

Itt azonban már működik, és soha sem szűnt meg működni az elnyomás nehéz idején sem a szociáldemokrata és kommunista párt.

Mi nem érdekéért kívánjuk azt a Kormányelnök Úr szíves tudomására hozni, hanem azért, hogy ez a politikailag sokat szenvedett község végre a demokratizmust valló közületek méltó helyére kerüljön, s ne legyen egy-egy hatalmi szóval, téves beállítás alapján elintézve.

Úgy véljük, a feltárt kérelem érdemi elintézése nem tartozik a mostani viszonyok között sem a lehetetlenségek közé.

Rá kell végre mutatnunk, hogy a község hadterületté való válásával a község állatállománya mindösszesen 6 ló, 3 koca és 20 szarvasmarha.

A földek megművelését így ebben a közel 5000 lelket számláló községben csak megfelelő iga és vetőmag kiutalásával lehet eszközölni.

Kérjük tehát, méltóztassék tavaszi vetőmagot és megfelelő iga a község részére kiutalni.

Kérelmünk valamelyes orvoslása érdekében kérjük, méltóztassék egy állandó parancsnokság felállítását elrendelni, amely ezeknek a felmerült panaszoknak orvoslását eszközölhetné.

Tiszteletteljes kérelmünk röviden összefoglalva tehát négyirányú:

1. A község lakossága ellátási kérdésének rendezése
2. A munkaerő felhasználásának kérdése
3. A községből internált lakosság visszahozatala
4. A földek tavaszi megműveléséhez iga és vetőmag kiutalása.

Nagyméltóságú Kormányelnök Úr!

Tudjuk, hogy az országépítés nehéz munkájának óráiban súlyos kérdések tömege vár megoldásra.

Mi, nagymarosi lakosok, őszinte akarással veszünk részt ebben az építőmunkában magyar szívvel és magyar lélekkel.

A több száz nő és férfi ismeretlen helyre való elvitelének lelki egységeket bontó kérdése egyik legsúlyosabb problémánk, melynek elsődleges elintézését ismételten tisztelettel kérjük azzal a reménnyel, hogy kérelmünk meghallgatásra talál, s e sokat szenvedett község lakossága egy emberként állhat az ország munkásseregének nagy tömegében.

Tiszteletteljes kérelmünk megismételve vagyunk nagyméltóságú Kormányelnök Úrnak

Hűségesei:

Heiner János elnök

[olvashatatlan aláírás]
titkár

Szamoiljuk Szergej

[további 2 olvashatatlan aláírás]

1. doboz, 25412. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

b) Heiner János bírósági elnök és Bánfalvi Pál főjegyző jelentése Erdei Ferenc belügyminiszternek 399 nagymarosi lakos elhurcolása ügyében
Nagymaros, 1945. február 10.

Tárgy: Nagymaros községből Kálkápolnára elvittek ügyében jelentése

Nagyméltóságú Belügyminiszter Úr!
Debrecen

Nagymaros község alulírott előljárói tisztelettel jelentjük, hogy Nagymaros községből az ide becsatolt névjegyzék tanúsága szerint f. évi január hó első napjaiban 399 férfit és nőt vitt el ismeretlen rendeltetéssel – az időközben hazaengedettek kivételével – a községbe érkező és valószínűleg különleges feladatokkal megbízott orosz katonai parancsnokság.

A parancsnokság az elvitel indokát vagy célját nem közölte, s nem nyújtott bizonyosságot az elvittek további sorsa felől.

Az elvittek egy részét Kálkápolnáról az orosz parancsnokság hazabocsájtotta, s azoktól tudta meg a lakosság az elvitel indokát és célját. A községi előljáróság hivatalos értesülés helyett a visszajöttek elbeszélése alapján kénytelen megtenni

jelentését. A visszaérkezettek elbeszélése szerint az elvitel célja és indoka: megtorlás a németiséggel szemben.

Jelentjük, hogy Nagymaros község az itteni feljegyzések szerint *60%-ban magyar és 40%-ban német anyanyelvűnek vallotta magát.*

A teljesen német politikai célokat szolgáló Volksbund-vezetőség *kivétel nélkül* Nagymaros községből eltávozott, s nem mert felelősséget vállalni azokért a bűnökért, melyek végeredményben szeretett Hazánk romba döntését idézték elő.

Ezeknek a felelőtlen, gyáván elfutóknak, továbbá elvitel szempontjából számba már nem jöhető s jelenleg is Nagymaroson tartózkodóknak bűnéért jóra való, ártatlan, magyarul gondolkozók szerény nézetünk szerint nem felelhetnek.

Fentiek alapján tisztelettel kérjük Belügyminiszter Urat, méltóztassék a Nagymaros községből elvitt és a csatolt névjegyzékben szereplő valamennyi lakos visszatérését lehetővé tenni annál is inkább, mert kivétel nélkül rendes, dolgozó egyedei voltak és meggyőződésünk szerint még inkább lesznek forrón szeretett Hazánkknak.

Amennyiben az elvittek visszahozatala tárgyában tett előterjesztésünk és jelentésünk valamely okból nem Belügyminiszter Úr hatáskörébe tartozna, úgy kérjük, méltóztassék beadványunkat az arra illetékes Miniszter Úrhoz áttenni.

Heiner János
bíró

Bánfalvi Pál
főjegyző²⁶

1. doboz, 25412. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

16.

Gyöngyöspatai asszonyok kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz elhurcolt férjeik visszahozatala ügyében *Gyöngyöspata, 1945. február²⁷*

M. kir. miniszterelnök Úr
Debrecen

Alulírottak, valamennyien gyöngyöspatai lakosok azon kérelemmel járulunk miniszterelnök úr elé, miszerint az orosz illetékes hatóságnál lehetővé tenni szíveskedjen azt, férjünk községünkbe visszatérhessen.

²⁶ A dokumentumhoz csatolva az elhurcoltak listája, 399 személy adataival.

²⁷ A dokumentumból nem derül ki sem a levél megírásának, sem a Külügyminisztériumba történő megérkezésének pontos dátuma.

Tényállás. Gyöngyöspata községben a községet megszálló orosz csapatok parancsnoka az itt található férfilekosságból mintegy százhuszat robotmunkára elhajtott, s ezek közül hatvannégy még mindig a községtől távol van.²⁸ Ezek közül alantak tartózkodási helye a következő: Fogsán²⁹ (Moldova).

[19 olvashatatlan aláírás]

1. doboz, 25413. Kézzel írt levél, saját kezű aláírásokkal.

17.

a) Jegyzőkönyv vilyvitányi lakosok elhurcolásáról

Jegyzőkönyv

Felvétetett 1945. január hó 17-én, megjelent az alispáni hivatalban Csorba Mihály vilyvitányi lakos, volt községi bíró, Lukács Jánosné és Pokróczos Mátyásné és Barna Bertalan községi bíró vilyvitányi lakosok, akik egybehangzóan a következőket adják elő:

1944. december 27-én az orosz katonai parancsnokság a községi bíró útján kidoboltatta, hogy 18–50 évig – akár volt katona, akár nem – a férfiaknak közmunkára kell megjelenniük. A községből 77 férfi jelentkezett közmunkára – Vilyvitány község teljes férfilekossága –, ezeket a férfiakat Vilyvitányból Nagykázmérba vitték, ahol 1944. évi december hó 28-án megháltak, és Nagykázmérből Garanyba vitték.

Itt már, Garanyban az orosz katonák azt mondták, hogy ezeket nem közmunkára vitték, hanem ezek politikai bűnösök, akikkel való érintkezést is megtiltották. Innen Garanyból azon embereket, akiknek sérvei voltak, 11-et hazabocsátottak, a többieket, miután itt hajukat kopaszra vágták, szakállukat levágták, majd fertőtlenítették őket, s az összeset Garanyból Perecsenybe vitték.

Perecsenyből 1945. január 11-én 7 ember visszaérkezett a faluba, akiket újra elbocsátottak, és ezek a következőket mondták:

Az embereket Perecsenyből Lengyelországba, Samborba³⁰ vitték.

Többen asszonyok Vilyvitányból Perecsenybe indultak, és itt többen férjükre találtak, akik szintén megerősítették azt, hogy a vilyvitányiakat az ország határán túl Lengyelországba, Samborba vitték.

28 Az elhurcoltak hazahozatalának elősegítése érdekében a Külügyminisztérium által a moszkvai magyar követségre 1946 őszén küldött listán 16 személy neve és szovjetunióbeli táborzáma szerepel (176. doboz, 178180).

29 Foksány, Focşani, Románia.

30 Sztarij Szambor, Sztarij Szambir, Ukrajna.

Vilyvitány községből a következő férfiak vannak távol, akiket az orosz katonaság elvitt Perecsenybe, és innen Perecsenyből elszállították Lengyelországba, Samborba.

[felsorolva 59 név]

Úgy Csorba Mihály, volt Vilyvitány községi bírása, valamint Barna Bertalan most megválasztott Vilyvitány községi bírása, kijelentik egyhangúan azt, hogy ezen itt felsorolt 59 községi ember egy jobboldali szervezetnek sem volt tagja, a nyilaspártba nem léptek be, sőt mindnyájan erős, liberális baloldali érzésű emberek voltak.

Ismételten kijelentik azt, hogy a parancs az volt, hogy 18–50 évig az embereknek 3 napi étellel közmunkára kell menni, s azután ezen embereket haza fogják bocsátani. Ezek az emberek közmunkára lettek elengedve, és nem úgy lettek a községtől kiadva, mint politikai foglyok.

Csorba Mihály s. k.
volt községi bíró

Barna Bertalan s. k.
községi bíró

Lukács Jánosné s. k.

Pokróczos Mátýásné s. k.

2. doboz, 25571. Gépelt másolat.

b) Jegyzőkönyv füzerradványi lakosok elhurcolásáról

Jegyzőkönyv

Folytatólagosan felvétel 1945. január 19-én, megjelent Zemplén vármegye alispáni hivatalában Tátrai János polgárőr parancsnok füzerradványi lakos, valamint Iglér Ferencné, Lackó Andrásné, Ficher Józsefné, Danyi Jánosné és özv. Cilli Jánosné ugyancsak füzerradványi lakosok, s egybehangzóan az alábbiakat adják elő:

1945. január 4-én megjelent a községben egy orosz hadnagy, még ugyanaznap 18–50-ig 3 napi közmunkára elvittek 29 embert, ezekből különféle betegségek következtében hazabocsájtottak 23 embert, az alább felsoroltakat azonban még elvitték Garanyba, majd Perecsenybe, s ezek még nem tértek haza, állítólag őket Lengyelországba, Samborba vitték:

[felsorolva 6 név]

Megjelentek egyhangúan kijelentik, hogy a 6 felsorolt egy jobboldali pártnak sem voltak tagjai, a nyilas pártba se léptek be, sőt erősen baloldali érzelmű emberek voltak.

Háromnapi étellel 3 napi közmunkára lettek kirendelve, s eddig nem tértek vissza.

Kérnek intézkedést, hogy felsoroltak mielőbb hazatérhessenek.

Tátrai J. János s. k.
bíró helyett polgárőr parancsnok
özv. Cilli Jánosné s. k.
Iglér Ferencné s. k.

Tátrai János s. k.
Ficher Józsefné s. k.
K. Danyi Jánosné s. k.
Laczkó Andrásné s. k.

2. doboz, 25571. Gépelt másolat.

c) Jegyzőkönyv füzérkajatai lakosok elhurcolásáról

Jegyzőkönyv

Felvétetett 1945. január hó 19-én, megjelent az alispáni hivatalban Kajati Imre községi bíró füzérkajatai lakos, aki a következőket adja elő:

1944. év december hó 31-én az ott letelepült orosz csendőrségtől megjelent nálam egy orosz csendőr reggel, és engem, mint a község bíróját, felszólított, hogy doboltassam ki, hogy egy órán belül minden ember 18–50 évig jelentkezzen, mert közmunkára viszik őket a legényei állomásra, s egyben mindenkinek 3 napi élelemmel el kellett látnia magát, délelőtt 11 órára kellett 18–50 évig jelentkeznie. Jelentkezés után nyilvántartásba vették őket (ki volt katona, ki nem), a tolmács útján még azt mondták, hogy Legényén, ha a kiszabott munkát előbb elvégzik, akkor az előírt 3 napnál előbb jöhetnek haza.

Az így elvitt 50 emberből hazaengedtek 13-at Garanyból, a többit elvitték Perecsenybe, név szerint az alábbiakat:

[felsorolva 17 név]

2. doboz, 25571. Gépelt másolat.

d) Jegyzőkönyv a Széphalom és Mikóháza községekben lezajlott elhurcolásokról

Jegyzőkönyv

Előbbi tárgyban felvétetett 1945. évi január hó 19-én.

Megjelenik Takács József széphalmi, Tóth Jánosné széphalmi lakos, és előadják az alábbi panaszaikat:

Takács József előadja, hogy fiát, Takács Jánost több társával kirendelték az orosz állatok és szekerek hajtására. A munka elvégzése után elkísérték őket Sátoralja-újhelyre kihallgatásra, és onnan kihallgatás után:

Takács János széphalomi

Tóth János széphalomi

Crap János széphalomi

Juhász János széphalomi lakosokat – mint a többi – nem bocsájtották haza, hanem csütörtöki napon, 11-én elkísérték Csörgőre, és ma is ott dolgoznak.

Minthogy nevezettek nélkülözhetetlen családfenntartók, kérünk intézkedést szabadon bocsájtásuk érdekében.

Panaszt tevők előadják, hogy a visszatartott 4 ember semmiféle pártnak tagja nem volt.

Kmft.

Takács József s. k.

Tóth Jánosné s. k.

Előbbi tárgyban és napon megjelent Emri Miklós mikóházai községi bíró, s előadja, hogy kb. január 6-án megjelent nála 9 orosz katona, és kezükben névjegyzékkel polgárőrt kértek, akivel a névjegyzéken felsorolt nevű mikóházai gazda lakosokat összedték, és a községházára hozták azzal, hogy Lasztóc községbe kísérik őket.

Az alulírott gazdálkodók név szerint:

[felsorolva 7 név]

2. doboz, 25571. Gépelt másolat.

e) Jegyzőkönyv felsőregmeci lakosok elhurcolásáról

Jegyzőkönyv

Folytatólagosan felvétel 1945. január hó 18-án, megjelent az alispáni hivatalban Horváth János volt községi bíró, Petercsák Miklós és Gergely József felsőregmeci lakosok, akik egybehangzóan az alábbiakat adják elő: az orosz katonai parancsnokságtól megjelent 1945. január 4-én a reggeli órákban egy orosz tiszt katonákkal, a tiszt elővett egy névsorlistát, s kérdezte, hogy a listán szereplők a községben vannak-e? Azonkívül kérdezte, hogy 1938 óta kik voltak katonák a községben. A községi bíró felvilágosítása után az orosz katonák a polgárőrökkel együtt járva, házról házra összeszedték a katonaviselt embereket 20 évtől 30 évig szám szerint 28 személyt, de ezek közül a betegeket és az idősebbeket 45-től 50-ig, szám szerint 16 embert elbocsájtottak.

Visszamaradt még Perecsenyben 12 ember, akiket Lengyelországba, Samborba³¹ vittek, mivel az őket felkereső feleségük már Perecsenyben nem találtak.

31 Sztarij Szambor, Sztarij Szambir, Ukrajna.

Felsőregmecből az alant felsorolt férfiak vitettek el:

[felsorolva 12 név]

Mindhárom megjelent egyhangúan kijelenti, hogy fent nevezettek semmilyen jobboldali pártnak nem voltak tagjai, a nyilas pártba nem léptek be, sőt mindnyájan erősen liberális baloldali érzésű emberek voltak.

Egyúttal kijelentik a megjelentek, hogy az elvitt embereket 3 napi eledellel és meleg ruhával kellett ellátni, s közmunkára menni, s így a község által felsoroltak közmunkára lettek kiadva, de a mai napig sem tértek vissza.

Kérnek a felsoroltak hazabocsátása érdekében sürgős intézkedést.

Horváth János s. k.
volt községi bíró

Gergely József s. k.
községi képviselő-testületi tag

Petercsák Miklós s. k.
községi képviselő-testületi tag

2. doboz, 25571. Gépelt másolat.

f) Jegyzőkönyv füzérkomlói lakosok elhurcolásáról

Jegyzőkönyv

Folytatólagosan felvételzett Zemplén vármegye alispáni hivatalában 1945. január 25-én, idézés nélkül megjelent Matusz Istvánné és Tomencsák Miklósné füzérkomlói lakosok, s előadják, hogy férjeiket s még az alább felsoroltat folyó hó 3-án az orosz katonák elvitték közmunkára őket 3 napra, de a mai napig se tértek vissza.

Név szerint:

1. Matusz István
2. Tomencsák Miklós
3. Zsarnai András

Megjelentek kijelentik, hogy a 3 felsorolt semmiféle baloldali szervezetnek nem volt tagja, természetesen a nyilas pártnak sem. Hazatérésük érdekében kérnek sürgős intézkedést.

Tomencsák Miklósné s. k.
Matusz Istvánné s. k.

2. doboz, 25571. Gépelt másolat.

g) Zemplén vármegye alispánja, dr. Dubay István levele Erdei Ferenc
belügyminiszterhez elhurcolt lakosok ügyében
Sátoraljaújhely, 1945. január 30.

Zemplén vármegye alispánjától
Szám: 50/1945
Belügyminiszter Úrhoz!
Debrecen

A főispán úr távollétében jelentem, hogy az orosz katonai parancsnokság Zemplén vármegye területére tartozó Vilyvitány községből 59, Felsőregmec községből 12, Széphalom községből 4, Mikóháza községből 14, 18-tól 45 éves férfilakosságot még múlt év december utolsó napjaiban, illetve ez év január első napjaiban mint munkásokat vitt el, mégpedig a mellékelt jegyzőkönyvek tanúsítása szerinti módon.

Ugyancsak tudomásomra jutott, hogy Tokaj községből kb. 150 férfi és nőt vegyesen messze távolra való elszállítás céljából összegyűjtött, mégpedig napokkal ezelőtt, s ugyancsak Tolcsva község és az ezt környező községekből szednek össze férfiakat és nőket hasonló célból.

Egyben jelenthetem azt is, hogy ugyancsak a főispán úr hatáskörébe tartozó Abaúj vármegye területén lévő Füzérkumlós községből 3, Füzérradvány községből 6, Vágáshuta községből 4, Kishuta községből 1, Füzérkajata községből 39, valamint Pálháza községből 1 amerikai állampolgárt és Kun Gyulát is elszállították.

Ez utóbbiakat ugyancsak január elején.

A régebben elvitteknél az elvitel indoka az volt, hogy csak rövid időre, munkára kerülnek el otthonról, s ezért háromnapi élelmet szedjenek magukhoz.

Az újabban összeszedetteknél állítólag 20 napi élelem magukkal vitelét kívánják, anélkül hogy rendeltetésükről felvilágosítást adnának.

A régebben elvitettek Perecsenyre kerültek, ahonnan a lengyelországi Samborba vitték őket anélkül, hogy időközben munkára alkalmazták volna.

Jelen jelentésem megtétele idején közli velem dr. Papp Károly alsómihályi körjegyző, hogy most érkezett Samborból, ahonnan pár nappal ezelőtt az ottlévők közül mintegy 2500 embert bevagoníroztak, s állítólag Krím irányába szállítják őket.

Egyeseknek sikerült hazakerülniük, akik leírják, hogy az elvittek Samborban rettentő nyomorban szenvednek, helyzetük kibírhatatlan, több ezren vannak összezsúfolva különböző helyekről odavitt magyarokkal együtt, és a nagyon hiányos ellátás következtében nagyarányú a megbetegedés és a napi haláleset száma.

Az elvittek hozzátartozói értesülve elvitt családtagjaik nyomoráról, nagy szenvedéssel figyelik azt a leendő intézkedést, melyet a Magyar Kormánytól várnak, s melynek nyomában remélik a hozzátartozóik sorsának nemcsak jobbra való fordulását, hanem hazajövetelét is.

Nincs közöttük senki, aki akár a szövetséges hatalmakkal szemben tanúsított magatartásuk miatt, akár pedig népellenes cselekmények miatt vétkesnek volna tekintendő.

Valójában mindannyian a férfiak katonaaanyagot is képeznek, mely feladatuknak azonban testi leromlásuk folytán esetleg nem fognak tudni megfelelni sem a jövőben.

Úgy gondolom, hogy a magas Orosz Kormány intencióinak és rendelkezéseinek a félreértéséből keletkezett e szomorú helyzet, miért is hiszem azt, hogy a Kormány megfelelő intézkedése folytán a megnyugvás bekövetkezik, és elhárul az a félelem is, ami megszállja azokat, akik még itthon vannak, de remegnek hasonló lehetőségektől.

Legsürgősebb rendelkezést kérem.

dr. Dubay István
idl. alispán

2. doboz, 25571. Gépelt másolat, saját kezű aláírással, pecséttel.

b) A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz a Zemplén megyei településekről elhurcoltak ügyében

Szóbeli jegyzék

A magyar kormány tisztelettel közli a Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal, hogy Zemplén vármegye alatt felsorolt községeiből a szovjet csapatok elszállítottak:

1. Vilyvitány községből 1944. december 27-én elszállított emberekből 52-t Percsenybe, majd innen állítólag Samborba³² szállították őket.
2. Füzérradvány községből a f. évi január 4-én elszállítottak közül 6 ember szállított el Percsenybe, majd innen Samborba.
3. Füzérkajata községből 1944. december 31-én elszállítottak közül 39-et Percsenybe szállítottak.
4. Széphalom községből 4 embert szállítottak el f. évi január 11-én Csörgőre.
5. Mikóháza községből a f. évi január 6-án elszállított emberekből 11-et Laszócra kísértek, innen Garanyba, majd ismeretlen helyre.
6. Legenyealsómihály községből 13 személyt szállítottak el, akiket állítólag Nowi Samborba vittek.
7. Felsőregmec községből 13 személyt szállítottak el Percseny irányában.
8. Vágáshuta községből f. évi január 10-én 4 embert Percsenybe szállítottak.
9. Biste községből 1 embert (Hutka Zoltánt).
10. Füzérkomlós községből f. évi január 3-án elszállítottak 3 embert.

³² Sztarij Szambor, Sztarij Szambir, Ukrajna.

11. Kézhuta községből 1 embert, Bacsó Jánost január 10-én, és végül
12. Pálháza községből f. évi január 9-én a szovjet katonaság elszállította Feczko János 23 éves személyt, aki amerikai állampolgár.

2. doboz, 25571. *Gévelt fogalmazvány, aláírás nélkül.*

18.

Szabolcs vármegye Nemzeti Bizottsága tagjainak levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz a megye lakosságát érintő elhurcolásokról³³

Nyíregyháza, 1945. február 1.

Szabolcs vármegye Nemzeti Bizottságától
vitéz Dálnoky³⁴ Miklós Béla úrnak, miniszterelnök
Debrecen

Szabolcs vármegye Nemzeti Bizottsága nevében tisztelettel az alábbi előterjesztést tesszük abban a reményben, hogy Miniszterelnök úr megértéssel fogadja, és sürgős intézkedésével segítségül lesz ennek az egész magyar életet érintő, súlyos kérdésnek egyetemes és megnyugtató megoldásában.

Az orosz katonai hatóságok vármegyénk egész területén összeszedik és elszállítják a lakosság számottevő részét. Tudjuk, hogy az aláírt fegyverszüneti szerződés feltételei között ott szerepel a német származásúak kiadása is.³⁵ Az összeszedések is erre való hivatkozással történnek. Azonban ennek a meghatározása nem világos, sőt mondhatjuk, hogy zavaros, mert a katonai hatóságok „igazoltnak német származásuk”-ról beszélnek, de az összeszedés nem ennek alapján történik, hanem egyszerű német hangzású, sőt más idegen hangzású és igen sok esetben tiszta magyar hangzású nevű egyéneket is összeszednek.

A befutott jelentések és vizsgálataink alapján úgy látjuk, hogy a legtöbb zavart a helyi tolmácsok csinálják, mint besúgók. Ezeknek a tolmácsoknak nagy előnyük, hogy oroszul tudnak, de nem egy esetben éppen német származásúak, sőt gyakran valamelyik nyilasmozgalom vagy -párt exponensei voltak, s akik nyelvtudásuk révén kerültek olyan összeköttetésbe az orosz katonai hatóságokkal, hogy szinte teljhatalmú urai egy-egy vidéknek. Ugyancsak zavart keltenek a helyzettel nem ismerős úgynevezett belügyminiszteri nyomozók vagy a magyar politikai osztály kiküldöttei, akik a megyei és helyi nemzeti bizottságok, vármegyei és helyi hatóságok nélkül és

33 A dokumentumot közölte: „*Törvényes*” *megszállás* i. m. 280–281.

34 Dálnoki.

35 Az 1945. január 20-án Moszkvában aláírt fegyverszüneti egyezmény csak a német állampolgárok internálását írta elő.

megkerülésével intézkednek, és ezzel a nemzeti bizottságok, vármegyei és helyi hatóságok munkáit nemcsak megbénítják, hanem sokszor lejáratják.

Az ideiglenes magyar nemzeti kormány által aláírt fegyverszüneti szerződés feltételeit magunk részéről is teljesítendőnek tartjuk a megingott magyar nemzeti becsület helyreállítása érdekében, hiszen azért vállalkoztunk Szabolcs vármegyében és Nyíregyháza városában a demokratikus rend kiépítésére, azonban éppen a magyar jövő érdekében helytelenítjük a tiszta magyar származásúak vagy idegen hangzású nevű, de jó magyar egyének ártatlan, felelőtlen egyének egyéni akciójaként való elhurcoltatását. Aki bűnös, bűnhődjék, de ártatlanok ne essenek áldozatul.

Ezek előadása után azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulunk Miniszterelnök úrhoz, hogy a Belügyminiszter úr bevonásával azonnal indítson vizsgálatot Szabolcs vármegye területén még mindig folyó, 18–50 éves egyének összeszedése és kiadása mikéntjének kivizsgálására, hogy elszállítás előtt ártatlanok megmenekülhessenek, a már elszállított, de még magyar területen lévő magyar származású egyének visszabocsátassanak.

Maradunk Miniszterelnök úr a Szabolcs vármegyei Nemzeti Bizottság nevében szolgálatunk felajánlása mellett tisztelettel

Pintér András s. k.

a Magyar Kommunista Párt Szabolcs megyei szervezetének titkára

Mákhel Sándor
az Ideiglenes Nemzetgyűlés
képviselője

Békefi Benő s. k.
református lelkész
Nemzeti Bizottság ü. v. alelnöke

1. doboz, 25254. Gépelt tisztázat, aláírás nélkül.

19.

a) Belsőbőcsi és külsőbőcsi lakosok kérelme a szovjet parancsnoksághoz elhurcolt lelkipásztoruk ügyében

Belsőbőcs és Külsőbőcs, 1945. február 1.

Tekintetes orosz parancsnokság!

Belsőbőcs és Külsőbőcs község egész lakossága testületileg és egyöntetűen azzal az alázatos kérelemmel járul a Tekintetes parancsnoksághoz, hogy a két községnek lelkipásztorát, a papunkat visszaadni szíveskedjék.

Papunk bírja a két község teljes bizalmát, egyformán mind a két falu, község lakossága, úgy a nagyja, öregje, fiatalja szeretettel ragaszkodik hozzá, és az elvesztése óriási és helyrehozhatatlan szörnyű kárt jelent a falu lelki életében, akire pedig mint emberre, tanítóra is óriási szükség van, és senkivel egyáltalában nem pótolható.

Papunk nem volt nyilas érzelmű, nem volt fasiszta, politikával nem foglalkozott, nem német származású, tiszta magyar, és így semmi akadályja nincs annak a részről, sem annak, hogy a parancsnokság méltányolja kérésünket.

Adjátok vissza a papunkat, ne tegyétek ki a községet annak, hogy papja nélkül éljen, akit mindenki szeret, és engedjétek, hogy az ő segítségével imádhassuk az Istent.

[20 aláírás]

1. doboz, 25117. Kézzel írt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

b) Révész Imre püspök levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz elhurcolt belsőbőcsi és külsőbőcsi lakosok és lelkipásztoruk ügyében

Debrecen, 1945. február 13.

A Tiszántúli Református Egyházkerület püspökétől
64/1945. szám

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

Dr. Enyedy Andor, a Tizáninneri Református Egyházkerület püspöke már több ízben fordult hozzám a Belsőbőcs és Külsőbőcs borsodi református egyházközségekből elhurcolt színmagyar lakosok és ugyanolyan sorsra jutott lelkipásztoruk, a beteg Kalmár András érdekében. A mai napon püspöktársam az idemlékelt négy darab megható könyörgő írást is eljuttatta hozzám.³⁶

Miután az illetékes parancsnoksággal érintkezni nem tudok, sőt még azt sem tudom, hogy hol és melyik parancsnokság volna ez ügyben illetékes, nem tehetek egyebet, mint hogy ezeket a kéréseket Nagyméltóságodhoz juttatom el, akinek bizonyára minden legkisebb magyar ember sebe fáj, és aki bizonyára leghamarabb meg tudja találni annak a módját, hogy ezeken a naponként csak az én hivatalomba is százával érkező panaszokon a magyar néperő végzetes romlásának megakadályozására mielőbb segítés történjék.

Fogadja Nagyméltóságod mély tiszteletem készséges nyilvánítását.

Révész Imre
püspök³⁷

1. doboz, 25117. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

³⁶ Csak a fent közölt, egyetlen dokumentum volt az irat mellett.

³⁷ A dokumentumhoz csatolva a Külügyminisztérium szóbeli jegyzékének kézzel írott tervezete, melyet Kalmár András kiszabadítása érdekében készítettek.

20.

a) Ortutay Gyula levele a gödöllői gyűjtőtáborban fogva tartott budapesti értelmiségiek és a szovjet hadsereghez átvált katonák ügyében³⁸*Budapest, 1945. február 1.*Kedves Államtitkár Uram!³⁹

Engedd meg, hogy így levélben mutakozzam be első jelentkezésemtől: Ortutay Gyula vagyok, a Pesti Nemzeti Bizottság tagja, valamint pártunk pártvezetőségi tagja. Tildy Zoltán és Vargha Béla kedves biztatására fordulok Hozzád néhány igen fontos emberünk érdekében. Úgy tudom, hogy módod van segítségünkre lenni. A budapesti lakosság egy részének munkába állítása során a gödöllői táborba került az orosz katonai hatóságok intézkedésére a következő néhány kiváló szakember, akik egyébként az elmúlt hónapok alatt politikailag is igen fontos szolgálatokat teljesítettek, s az utolsó decemberi hónapban részint illegális politikai működésért, részint pedig katonaszökevényként bujdosnak, és úgy folytatták működésüket. A következőkről van szó:

Kosáry Domokos,⁴⁰ a Teleki Pál Tudományos Intézet osztályigazgatója (szül. 1913, Selmezbánya. Édesanyja Réz Eleonóra). Őt különben Teleki Géza is ismeri, és munkásságát úgy tudom értékeli.

Tóth András⁴¹ (1915, Budapest. Zsenati Emilia)

Elekes Lajos⁴² (1914)

E két utóbbi Csorba Jánosnak, Budapest polgármesterének voltak titkárai, és Csorba János bujdosása idején a legnagyobb szolgálatokat tették Jánosnak.

38 Lásd a gödöllői fogolytáborban lévő budapesti értelmiségiek levelét (39. dokumentum).

39 A címzett neve a levélen nem szerepel.

40 Kosáry Domokos (1913–2007) történész, egyetemi tanár. 1945 januárjában civil fogolyként került a gödöllői gyűjtőtáborba, de a Szovjetunióba nem szállították ki. 1945-től a Teleki Pál Tudományos Intézet igazgatója. 1946-tól Szekfű Gyulát helyettesítve a Pázmány Péter Tudományegyetemen az Újkori Magyar Történelmi Tanszék professzora. 1949-ben minden funkciójából menesztették. 1956-ban összegyűjtötte a forradalom idején keletkezett dokumentumokat. 1957. november 14-én letartóztatták, és 1958-ban négy év börtönre ítélték. 1960 tavaszán amnesztiával szabadult. 1968-tól a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetében dolgozott. 1990 és 1996 között két cikluson át a Magyar Tudományos Akadémia elnöke volt.

41 Tóth András (1915–2003) könyvtáros, történész.

42 Elekes Lajos (1914–1982) történész, egyetemi tanár. 1945 januárjában Budapesten civilként esett szovjet fogságba, de a Szovjetunióba nem szállították ki. 1950-től 1957-ig a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének munkatársa. 1957-től haláláig az Eötvös Loránd Tudományegyetem Középkori Magyar Történelmi Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára, 1966–1969-ben a Bölcsészettudományi Kar dékánja. 1966 és 1968 között a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont igazgatója volt.

Továbbá Guoth Kálmán,⁴³ Bartha István⁴⁴ és Fülöp Sándor. Az itt felsoroltak mind együtt kerültek a gödöllői táborba, mindannyian a Teleki Pál Tudományos Intézet tanárai, akiknek személye már csak azért is fontos, mert speciális munkásságuk épp olyan természetű, amely a béketárgyalások történeti, földrajzi s politikai anyagán dolgozik, és a külügyminisztériumnak, valamint a miniszterelnökségnek megfelelő fontos anyagot szolgáltathat. Csak megemlítem, hogy pl. Teleki Pál részére már a múlt tárgyalások alkalmával Kosáry, Bartha és Elekes dolgoztak ilyen minőségben. Most pedig az egész intézet tisztviselőkarával együtt főként ezzel a problémakörrel foglalkozik. Velük együtt kerültek a gödöllői táborba Fehér Miklós⁴⁵ kitűnő fiatal antropológus tudósunk, akit baloldali politikai magatartása miatt a nyilasok halálra ítélték és kerestek. Az ő személye már csak azért is fontos lenne, mert azt a fajleméleti zagyvaságot, amit itt az utóbbi időkben feltálatlak a magyarságnak, a legkitűnőbb tudományos módszerekkel tudja megsemmisíteni. Ő a kitűnő szegedi professzornak, a mindvégig Szegeden maradt Bartucz Lajosnak legkedvesebb tanítványa. Meg kell említenem még, ha nem terhellek túlságosan, Lengyel Balázs⁴⁶ nevét. Fial baloldali író, aki október 15-e óta katonaszökevényként számtalan ügyben segített embereknek, hogy a nyilasok elől megszabadulhassanak, maga is Mészáros Vilmos néven bujdosott, és lehet, hogy most is ezt a nevet használja.

Végezetül referálnom kell a következőkről:

Január 16-án Barcsay utcai gimnáziumban önként megadták magukat, illetőleg átmenni szándékoztak a Vörös Hadsereghez a 207/1-es számú légvédelmi üteg tisztjei és legénysége. Ennek az ütegnek a parancsnoka vitéz Homoródy Ferenc volt, akit a nyilasok Bajcsy-Zsilinszky Endre szervezetének elfogatásakor szintén elfogtak, s aki csak az utolsó napokban szabadult. Ő ütege tisztikarának és legénységének becsületszavát vette, hogy nem szélednek szét, és együtt állnak át a Vörös Hadsereghez, ezért azután január 16-án együtt fogságba kerültek, és azóta sem magáról a le-

43 Guoth Kálmán (1912–1949) történész, levéltáros. 1945 januárjában Budapesten szovjet fogságba esett. A gödöllői gyűjtőtáborból a Szovjetunióba került. 1948 őszéig tartó fogsága alatt koholt vádak miatt egy évet büntetőtáborban töltött. Az átélт szenvedések megtörtétek idegrendszerét. 1949 elején állást kapott a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetében, de egészsége nem javult tartósan. 1949. december 23-án búcsúlevelet hátrahagyva Érd mellett egy kanyarban vonat elé vetette magát.

44 Bartha István (1910–1966) történész. 1945–1949 között a Kelet-európai Tudományos Intézet, majd a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének munkatársa, 1960-tól főmunkatársa volt.

45 Fehér Miklós (1914–1975) igazságügyi szakértő, antropológus.

46 Lengyel Balázs (1918–2007) műkritikus, író. 1945 januárjában a szovjet katonák Budapesten a nyílt utcán elfogták, és Gödöllőre vitték, de a Szovjetunióba való kiszállítást el tudta kerülni azzal, hogy jelentkezett a Debrecenben szerveződő új magyar hadseregbe. 1945-től a Belügyminisztériumban, 1947-től a Vallás- és Közoktatási Minisztériumban dolgozott. 1949-től szabadfoglalkozású író. 1957-ben letartóztatták, néhány hétig politikai fogoly volt. 1961-től a Corvina Kiadó szerkesztője, majd a Móra Könyvkiadó felelős szerkesztője.

génységről, sem az üteg tisztikaráról nem tudunk, holott közöttük sok kitűnő fiatal művész és zeneszerző van, mind a mi politikai gondolkozásunkat valló emberek. Így közöttük van Gyulai Elemér,⁴⁷ akit a Rádiónál a Zenei Osztályon igen fontos munkakörben szeretnénk alkalmazni. Ha az ő ügyében lehetne valamit tenni, és sorsukról itteni pesti hozzátartozóikat tájékoztatni, úgy nagyon, de nagyon sokan végtelen hálával köszönnék ezt meg Neked, Államtitkár Uram.

Még egyszer befejezésül elnézést kérem, hogy ismeretlenül is nagy munkád közepette ennyi kéréssel zavarlak, de bízom abban, hogy megérted, mennyi szeretet és aggodalom diktálta ezeket a sorokat, hogy számunkra ezeket az értékes és fontos embereket megmenthessük az elkallódástól. Engedd meg, hogy megkérjelek arra, tolmácsolj baráti üdvözetemet és ölelésemet Erdei Ferinek, akit már nagyon sokan várunk ide Pestre.

Igaz tisztelettel és szeretettel köszönt:

Ortutay Gyula

2. doboz, 25580. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

**b) A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz
Debrecen, 1945. március 10.**

Szóbeli jegyzék

A magyar kormány tisztelettel a következőket közli a Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal:

F. évi január 16-án a Barcsay utcai gimnáziumban önként megadták magukat, illetőleg átmenni szándékoztak a Vörös Hadsereghez a 207/1-es számú légvédelmi üteg tisztjei és legénysége. Ennek az ütegnak a parancsnoka Homoródy Ferenc volt, akit a nyilasok Bajcsi Zsilinszky⁴⁸ Endre szervezetének elfogatásakor szintén elfogtak. Homoródy ütege tisztikarának és legénységének becsületszavát vette, hogy nem szélednek szét, és együtt állnak át a Vörös Hadsereghez, ezért azután január 16-án együtt fogságba kerültek, és azóta sem magáról a legénységről, sem az üteg tisztikaráról nincs értesítés, holott közöttük sok kitűnő fiatal művész és zeneszerző van, akik mind fasisztaellenes gondolkozásról tettek tanúbizonyságot. Így közöttük van Gyulai Elemér zeneszerző is.

A fent előadottakra való tekintettel a magyar kormány tisztelettel kéri a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, hogy fent említett személyek hollétéről, illetőleg esetle-

⁴⁷ Gyulai Elemér (1904–1945) zeneszerző és zenepszichológus. Feltételezhetően szovjet fogságban halt meg.

⁴⁸ Bajcsy-Zsilinszky.

ges visszairányításuk kérdésében elfoglalt nagybecsű álláspontjáról a magyar kormányt tájékoztatni szíveskedjék.

Szövetséges Ellenőrző Bizottság
Debrecen

2. doboz, 25580. Gépelt tisztázat, aláírás nélkül.

21.

a) Kenézlő kirendelt körjegyzőjének levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz Kenézlőből és Zalkodból elhurcolt lakosok ügyében
Kenézlő, 1945. február 2.

Dálnoki Miklós Béla
M. kir. Miniszterelnök Úrnak
Debrecen

Miniszterelnök Úr!

Alulírott kirendelt körjegyző és társaim mély tisztelettel kérjük Kenézlő és Zalkod község népeit, mintegy 178 egyént⁴⁹ mint munkára összeszedett és állítólag sváb eredetűnek nyilvánított egyént nemre való tekintet nélkül szabadon bocsáttatni szíveskednék.

Az összeszedett es elszállított egyének nemre való tekintet nélkül igen jó magyar és fasisztaellenes magatartást tanúsító egyének voltak, akik velünk együtt kiállottak a rabló német csordaátvonulást, és megmentettük templomainkat, raktárainkat a lerombolástól, és szeretettel vártuk a megszálló csapatok dicsőséges bevonulását községünkbe, hogy azokkal együttműködve mielőbb megkezdhessük hazánk újjáépítését annak a politikai irányzatnak jegyében, amiért már 20 keserves esztendőnél többet munkálkodtunk.

Ezen egyének között nincs egy sem, aki elmenekült volna a községből a németek által oly gyalázatos módon hirdetett propaganda-jelszavakra, vagy azokat „Kamerád”-nak befoghatták volna, mert hittek több mint 20 éve oly hön óhajtott szabadságban, ami a jelenben részünkre is mély fájdalmat és csalatkozást vált ki a velük szemben történt személyes szabadság elvesztésével.

⁴⁹ A Kenézlő község elöljárósága által 1946. március 12-én összeállított és a Külügyminisztériumba küldött névjegyzéken 120 elhurcolt neve szerepel (142. doboz, 173621). Az elhurcoltak hazahozatalának elősegítése érdekében a Külügyminisztérium által a moszkvai magyar követségre 1946 őszén küldött listán 22 Zalkodról elvitt férfi és 5 nő neve, illetve szovjetunióbeli táborzáma olvasható (180. doboz, 179654).

Általában hiányoznak közülünk a munkások az itthoni munkahelyeikről, és társadalmi különbség nélkül minden ember arról a helyről, ahol eddig munkálkodott, de nem fejthette ki tevékenységét annak a szellemnek jegyében, amelyet rég óhajtottunk. Eddig csak félve és rettegve lehetett bármit is tenni szabadságunk érdekében, mert elveszthette az egyszerű személyes szabadságát is, és fogház, valamint üldözés volt osztályrésze minden igazán előrelátó embernek.

Községünkéből aránylag sok embert szállítottak el, amit tévedésnek tartunk, retorzióformának, mert itt nem szolgáltatott okot arra senki a jelenlegi politikai irányzat megsértésével. Ezek valamennyien ebben a szellemben dolgoztak, és munkálkodásaik hiányzik a mi munkánkból.

Ismételve kérjük a Miniszterelnök Úr bölcs intézkedését, hogy testvéreinket és gyermekeinket mielőbb elbocsájtani szíveskednék, hogy boldogan üdvözölhessék a jelenlegi politikai irányzat minden részét, és eleget tehessünk községekben annak a felhívásnak is, amelyik értelmében katonai és közszolgálati munkák teljesítésére önként jelentkezők jelöltessenek minél nagyobb számban a háború befejezésének elősegítésére, a fasizmus megsemmisítése érdekében.

Kérésünk tiszteletteljes ismétlése mellett maradunk a M. kir. Miniszterelnök Úrnak

Mély tisztelői:

[olvashatatlan aláírás]
kirendelt körjegyző

Gyulaházi József
bíró

1. doboz, 25046. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

b) Gyöngyösi János külügyminiszter értesítése Kenézlő elöljáróságának
Debrecen, 1945. február 5.

Kenézlő község Elöljáróságának

Értesítem a község elöljáróságát, hogy a Szerencsre történt elhurcolások ügyében az illetékes orosz hatóságoknál eljártam, és remélem, hogy rövidesen komoly orvoslást kapunk az elhurcolások ügyében.

Megnyugtatóul még közlöm, hogy további elhurcolások az orosz hatóságok ígérete szerint nem fognak történni.

külügyminiszter

1. doboz, 25046. Gépelt tisztázat, aláírás nélkül.

22.

Kenézlői elhurcoltak vagonból kidobott levele a magyar kormányhoz *Debrecen, 1945. február 4.*

Találtatott 1945. február hó 5-én a debreceni nagyállomáson. Az ötödik vágányos, vesztegelő lakattal lezárt tehervonatból dobták ki az előállításra váró magyar emberek.⁵⁰

Ideiglenes M. Kir. Felelős Kormányának⁵¹

Síró könnyel és fájó szívvel értesítjük a M. Kir. Felelős Kormányt, tudomása van-e a mi tömeges kiszállítatásainkról? Odahaza Kenézlő községben (Szabolcs m.) avval, hogy népgyűlést tartanak, a falu lakosságát egybecsálták és szuronyos katonák körülzárták. A községi iskola egyik termébe, mely kb. 4 × 6 m, 160 lelket préseltek egy csomóba. Ezek között 80 családapa (sokgyermekes!!) és 50 védtelen nő. Beleértve családos asszonyokat is. Elképzelhető a faluból való elhurcoltatás alkalmával az otthon maradt árva gyermekek és asszonyok sírása. A nem kellően felöltözött csoportot Szerencsig hajtották az akkori hideg időben. Szerencsen is mint rablógylkosoknak járó fegyőrség, még az is enyhébb fegyelem és szigorúsággal jár, vigyázott reánk mint általuk „Önkéntesekre”. Látogatóinkat puskatussal irányították a kapukijárat felé. Pár nap múlva bevagóníroztak. Vagononként 30–34 fő. Az ajtók kívülről bedrótozva. Naponta egy vagon egy vödör vizet (10-11 liter) kapott. Ennyi az összes kedvezmény. Tehát az általuk önkéntesek, akik inkább a frontot is szívesebben választanák, oly módon elrabolva szeretteiktől haladunk a bizonytalan jövő felé Oroszországba. Kérjük, ha már minket nem is, de az idehaza maradt magyar testvéreket mentsék meg az ő jóakarató gondoskodásuktól és különösen kitelepítésüktől.

Mint említve, szívesebben mennénk frontra mint szabad ember, mint rab orosz- földre. Holott idehaza is volna elég munka számunkra.

„Szabadság” elvtárs.

Útban a bizonytalan jövő felé.⁵²

1. doboz, 25201. Ceruzával írt levél.

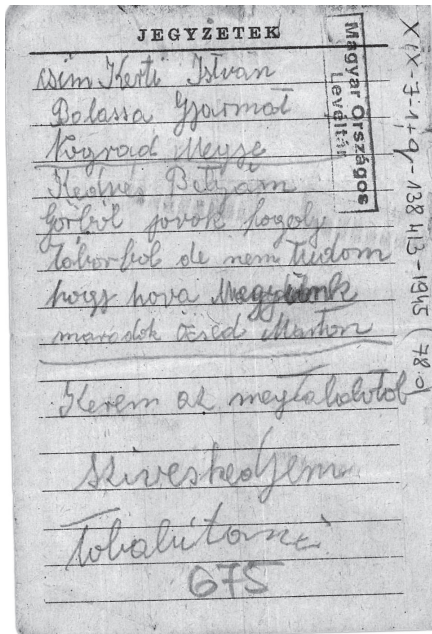
50 A megjegyzés a levelet tartalmazó boríték hátlapjára volt írva.

51 Ideiglenes Nemzeti Kormány.

52 Az iratborító külsején a Külügyminisztérium pecsétje alatt a következő, kézzel írt megjegyzés olvasható: „Tudomásul szolgál”.

23.

Fogolyszállító vonatból kidobott üzenetek

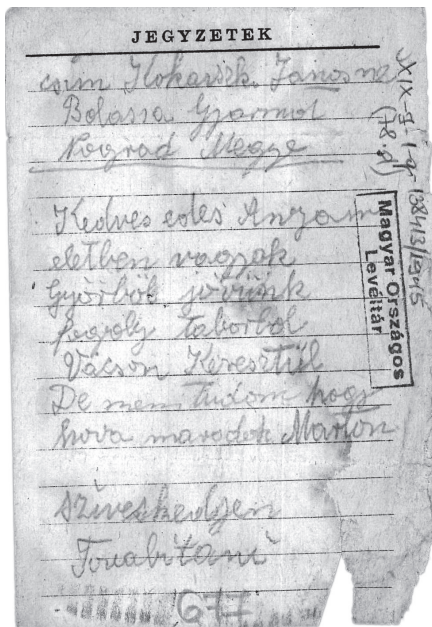

a)

Cím Kerti István
Balassa Gyarmat
Nograd Megye

Kedves Bátyám
Győrből jövök, fogoly táborból de
nem tudom hogy hova Megyünk
maradok Öcséd Márton
Kerem az megtalalótól sziveskedjem
tobaitani
A vácsi állomáson a tehervonat abla-
kán dobta ki

78. doboz, 138413. Ceruzával írt cédula.

b)

Cím Kokavszki Jánosné
Balassa Gyarmat
Nograd megye

Kedves edes Anyam
életben vagyok Győrből jövünk fogoly
taborból Vácson Keresztül De nem tudom
hogy hova maradok Marton
sziveskedjen Tovabitani

78. doboz, 138413. Ceruzával írt cédula.

24.

Feketeardói asszonyok levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz hozzátartozóik szabadon bocsátása ügyében

Feketeardó, 1945. február 4.

Miniszterelnök úr!

Alulírott feketeardói (Ugocsa m.) lakosok mély tisztelettel kérjük Miniszterelnök urat, szíveskedjék – amennyiben lehetséges – férjeink, fiaink érdekében az orosz kormány illetékes szervénél közbenjárni, hogy nevezettek körünkbe hazajöhessenek.

Hozzánk tartozóinkat 1944. november 21-én vitték el Szolyvára, és onnan tovább ismeretlen helyre. Tudomásunk szerint mint politikai foglyokat – internáltakat – kezelték őket. Egynéhányan, kik betegség miatt Szolyván és másutt lemaradtak, már hazaérkeztek. Miután 18–50 évig minden férfit elszállítottak,⁵³ mi nők képtelenek vagyunk a reánk váró tavaszi munkák elvégzésére, s így bizony a lehető legnagyobb aggodalommal tekintünk a jövőnk elé. Kijelentjük, hogy ha az illetékes hatóságok hozzátartozóinkat hazaengedik, az itteni hatóság rendelkezésére állanak, bármilyen munka végzésére.

Miniszterelnök úr elképzeli a mi napjainkat, éjszakáinkat, az életünk így csak sírás és aggodalom. Sok édesanyai fájó szívet gyógyít, és sok könnyet töröl le, ha férjeinket, gyermekeinket hazahozhatja.

Amidőn kérésünket Atyai pártfogásába ajánljuk, maradtunk

Mély tisztelettel alulírott

Feketeardói hitvesek és édesanyák.

[24 aláírás]

1. doboz, 25092. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

25.

Jászapáti asszonyok levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz elhurcolt férjeik szabadon bocsátása ügyében

Jászapáti, 1945. február 4.

Miniszterelnök Úr!

Alulírottak mély tisztelettel kérjük a Miniszterelnök Urat, hogy férjeink:

[69 elhurcolt nevét tartalmazó lista]

53 A Feketeardói Községi Népbiztosság 1945. július 1-jén összeállított listáján 54 elhurcolt férfi neve szerepel. A fogságból 30 személy tért vissza. 24-en a fogolytáborokban haltak meg. Lásd Dupka György: *Halottaink 1944–1959. A kárpátaljai szovjet népiirtás eddig ismert áldozatainak névsora*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2014. 148.

jászapáti lakosok hazabocsájtása érdekében a mielőbbi intézkedéseket megtenni méltóztassék.

Az orosz hadsereg bevonulása alkalmával a tábori csendőrség férjeinket ásó- és lapáttal felszerelve egynapi munkára szedte össze. Az így összeszedett embereket eddig ismeretlen helyre szállították, csak most értesültünk arról, hogy Aradon vannak.

Mivel legtöbben sokgyermekes családanyak vagyunk, súlyosan nélkülözzük a családfenntartó távollétét. Teljesen kereset nélkül állunk, és a legnagyobb szükségben szenvedünk gyermekeinkkel együtt. Közöttünk van olyan 9 gyermekes családanya is, aki a 10-ik gyermekét várja, és kereseti lehetőség hiányában családjával együtt éheznek.

Mivel férjeink semmilyen politikai pártban nem voltak, községben szorgalmas munkásemberekként voltak elismerve, családjuk fenntartásáról kizárólag ők gondoskodtak. Semmi olyan cselekményt nem követtek el, melyek miatt internálásuk vagy fogságba vetésük indokolt lett volna.

Abban a reményben, hogy Miniszterelnök Úr férjeink hazabocsájtása érdekében mielőbb megteszi a megfelelő lépéseket, kérésünket megismételve vagyunk a Miniszterelnök Urunk iránt mély tisztelettel:

[68 hozzátartozó aláírása]

1. doboz, 25207. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

26.

a) Csohány Endre hadnagy és Nagy Károly zászlós levele partizáncsoportjukban harcoló bajtársaik szabadon bocsátása ügyében

Foksány, 1945. február 5.

Vezérezredes Úr!⁵⁴

Budapesti baloldali ifjúsági mozgalmakból szerveztünk egy önkéntes partizáncsoportot. A csoport tagjainak nagy része azokból a baloldali egyetemi hallgatókból verbuválódott, akik március 19. óta, még fokozottabban október 15. után erőteljes németellenes agitációt fejtettek ki. Ők szerkesztették többek között a „Szabad Élet” című sokszorosított diáklapot, kiadták a különösen népszerű „Igaz szó az igaz magyarhoz” (Egy vezérkari tiszt őszinte vallomásai) röplapot stb. Mikó vezérkari százados által kezdeményezett első fegyveres szervezkedéshez, melyet a Felszabadítási Bizottság irányított, azonnal csatlakoztak.

Feladatunk a németek budapesti működésének, rombolásának szabotázscelemekkel való megakadályozása lett volna. December 8-án azonban annyira tart-

⁵⁴ A címzett neve a dokumentumon nem szerepel.

hatatlanná vált helyzetünk, hogy a Gestapo és a Nyilas Párt rendőri szervezete miatt el kellett hagynunk Budapestet. 240 emberünk közül – a nehéz helyzet miatt – csak 145-öt tudtunk magunkkal vinni. Behúzódtunk a Börzsöny-hegységbe, és ott szabotázscselekményeket hajtottunk végre:

Német távbeszélő-összeköttetések megszakítása, „kiürítésre” előkészített gépek szállításának megakadályozása, német erők elhelyezésének és felvonulásának megfigyelése voltak ténykedéseink, melyekkel az oroszoknak hathatósan segítségükre voltunk. Jelentésünket a Nagybörzsönyben tartózkodó orosz felderítőparancsnoksággal közöltük.

Vámosmikola elestéig 15 napon keresztül naponta egy-két járőrt indítottunk a fronton át a fenti parancsnokshoz, s az általuk kért adatokat felderítettük. Tisztjeiket és legénységüket is áthoztuk a vonalon, hogy a németek között magyar egyenruhában felderítsenek. Egy alkalommal négytagú küldöttséget vittünk át a német vonalakon, akik Debrecenbe, a kormányhoz mentek. Köztük volt Kovács Imre népi író, Szigeti Miklós tanár, akiket felismertünk, a többiek kilétüket nem fedték fel. További sorsukról, hogy Debrecenbe eljutottak-e, nem tudunk.

Működésünkkel nagymértékben hozzájárultunk az Ipoly vidéke elfoglalásához. Erről az orosz felderítőparancsnokstól igen alapos, minden munkánkat sokra értékelő igazolást kaptunk, melyben a közbeeső irányítóparancsnokságtól csoportunknak a magyar kormányhoz való irányítását kérik. Az igazoló irat magyar fordítását mellékeljük.

Útközben mégis fogolytáborba kerültünk, és több táboron keresztül a romániai Focsaniba⁵⁵ jutottunk. Embereink – 15-től 20 éves tanoncok, tanulók és egyetemi hallgatók – részben szétszóródtak. Feladatuk teljesítése közben négyen meghaltak, többen megsebesültek. Így a focsani fogolytáborban 76-an vagyunk, mint partizánok. Bár a bánásmód velünk szemben nem olyan, mint a többi foglyokkal – mint partizánokat külön kezelnek –, de amíg a kormány ügyünkben nem intézkedik, csak foglyok vagyunk.

Tehát az orosz fogolytábor-parancsnokság tudomásul vette és részben méltányolja partizán minőségünket, de hónapok óta csak ígéreteket tesz arra, hogy a táborból kiszabadulunk, hazamehetünk. A hosszú várakozás és a fogolysors egészségünket megviselte, csoportunk tagjai egymás után legyengülnek és megbetegednek.

Ezek alapján tisztelettel kérjük a Magyar Kormány sürgős intézkedését minél hamarabbi kiszabadításunk és kihallgatásunk érdekében.

Dr. Csohány Endre
hdny.

Nagy Károly
zls.

3. doboz, 25984. Ceruzával írt levél.

⁵⁵ Foksány, Focșani, Románia.

b) Nazarov százados igazolása a Csohány Endre hadnagy és Nagy Károly zászlós vezette partizáncsoport működéséről
Nagybörzsöny, 1944. december 28.

Igazolvány,

kiadatott az itt jelen levő katonai és diákcsoportnak – 68 fő, beleértve a két tisztet, dr. Csohány Endre hadnagyot és Nagy Károly zászlóst is –, akik segítséget nyújtottak a fasisztaellenes harcban. Szocialista, demokrata, antifasiszta stb. embereik hazafias érzésektől indítva ajánlkoztak, hogy a mi hadseregünkben mint felderítők működnek Szálasi és német cinkosai ellen.

1944. dec. 17-én és 18-án Vámosmikoláról járőr csoportokban szivárogtak át a német–oroszlonalakon, értékes adatokat szolgáltatva a német hadsereg ténykedéseiről, csoportosításáról, úgyszintén páncélos kötelékeikről, melyek a VIII. és II. páncélos hadosztály keretein belül működtek.

Ezek után 18-tól 27-ig 10–15-ös csoportokban 5–10 orosz felderítővel együtt nehéz felderítési feladatokat hajtottak végre, páncélosok csoportosításáról és tartalékerőkről jelentve, majd elfogtak és hozzánk áthoztak német katonákat és tiszteket.

Megállapították, hogy az ipolypásztói nagy Ipoly-hidat a németek robbantásra előkészítették, s hogy milyen erős német őrizet alatt áll.

Éjszaka leple alatt egy csoportjuk a mi felderítőcsoportunkkal együtt elvágta a gyújtózsinórokat, valamint távbeszélő-vezetékeket, melyek az 57. német páncélos hadosztállyal való összeköttetést biztosították.

Márianosztrán drótkötélpályát rongáltak meg.

Feladataikat pontosan, lelkiismeretesen végezték, és nagy kezdeményezőkézségről (jó intuícióról) tettek tanúságot.

A mi csapatainktól elmenőben bejelentették, hogy tovább akarnak küzdeni a Vörös Hadsereg oldalán Magyarország felszabadításáért, és jelentkeznek a Magyar Felszabadítási Bizottságnál Debrecenben.

Orosz felderítő zászlóalj körbélyegzője

Nazarow
 orosz százados

3. doboz, 25984. Az eredeti orosz nyelvű igazolás fordítása, aláírás nélkül.

27.

Beregdaróc előjáróinak levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz
elhurcolt férfiak szabadon bocsátása ügyében

Beregdaróc, 1945. február 5.

Vitéz dálnoki Miklós Béla vezérezredes

Miniszterelnök Úr!

Beregdaróc előjárósága a helybeli nagyon lesújtott lakosság sürgető és ismételt kérésére azzal a tiszteletteljes kérelemmel fordul a Miniszterelnök Úrhoz, hogy a községünk-ből⁵⁶ és általában a tiszántúli területről elvitt több tízezer, 18–50 év közötti férfiak hazabocsátása ügyében sürgős lépéseket megtenni szíveskedjék, annál is inkább, mert a hiányos élelmezés és ruhátlanság miatt tömegesen halnak meg embereink.

Embereink az őket meglátogató hozzátartozók előadása szerint annyira elesetlenedtek és lerongyolódtak, hogy a maguk erejéből képtelenek hazajönni.

A közeledő tavaszi vetési munka náluk nélkül elképzelhetetlen, pedig az őszi vetés is nagyon kevés. – A helyzet megvilágításához szolgáljanak az alábbi adatok: Beregdaróc község lakossága 1150 fő. Ebből elvittek közel 200 embert. Még ismeretlen a sorsa az előbbi kormányok katonai behívása következtében kb. 160 embernek. Tehát ez a kép is mutatja munkaerőnk teljes hiányosságát.

Nem ecseteljük azt a szomorú és siralmas helyzetet, amelybe a község lakossága jutott, mert a családok kenyérkereső és segély nélkül maradtak, csak arra szeretnénk rámutatni, hogyha ezek az emberek haza nem jöhetnek és idejében orvosi kezelésben nem részesülhetnek, tönkrement egészségük helyreállítása miatt, úgy a legnagyobb nyomor és éhínség fogja fenyegetni a lakosságot, mert nem lesz, aki a tavaszi és a gazdasági munkákat elvégezze, pedig a termelés folytonosságának biztosítása elsőrendű állami és hadászati érdek.

Bár tudomásunk van arról, hogy Miniszterelnök Úr szívéen viseli szenvedő magyar testvéreinknek ügyét, mégis sok nyomorult embertársunknak az érdekében ismételtlen kérjük fenti kérésünk legsürgősebb elintézését és maradunk mély tisztelettel,

Szekerák Miklós
Huszár István
Nemzeti bizottsági tagok

[olvashatatlan aláírás]
községi bíró

1. doboz, 25232. Kézzel írt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

⁵⁶ A Beregsurányban 1947. április 15-én készített és a Külügyminisztériumba küldött kimutatás 30 Szovjetunióba hurcolt beregdaróci civil nevét tartalmazza a hadifogolytáborok számával együtt (257. doboz, 174432).

28.

**Jászsági alsó járási lakosok panaszainak felterjesztése Dálnoki Miklós Béla
miniszterelnökhöz**

Jászapáti, 1945. február 6.

Másolat

A jászsági alsó járás főszolgabírójától

88/1945. szám

Tárgy: Jászsági alsó járási lakosok panaszainak felterjesztése

Miniszterelnök Úr!

A jászsági alsó járás népének állandóan megnyilvánuló panaszait a vármegye főispánjához való beterjesztés mellett közkívánságra felterjesztem a Miniszterelnök Úrhoz. Az egész járás lakosságának nevében kérem Miniszterelnök Urat, hogy a panaszokra orvoslást és a szükségletek beszerzésére vonatkozóan pedig segítő kezet nyújtani méltóztassék.

Járásom községei közül Jászladány és Jászszentandrás községek belterületei még a múlt év december hó 25-én a Vörös Hadsereg által kiürítették. A kiürítés folyamán mindkét község előljáróságát a községházáról kilakoltatták. Ugyancsak kilakoltatták Jászkisér község előljáróságát is.

A jászsági alsó járás eredetileg 6 községből áll, melyhez a járási katonai parancsnokság hozzácsatolta még Nagykörül, Besenyszök⁵⁷ és Kőtelek községeket is. Tekintettel arra, hogy az idecsatolásra a járási katonai parancsnok szigorú utasítást adott, úgy kénytelenek vagyunk a rendeleteket fenti három község részére is kiküldeni. Ezáltal az a helyzet áll elő, hogy a három község egy időben kapja ugyanazon rendelkezéseket a szolnoki központi járástól és a jászsági alsó járástól is.

A Vörös Hadsereg november 13-iki bevonulását követő napokban Jászapáti község területén mintegy 100 embert összeszedtek azzal, hogy 1 napi munkára vétetnek igénybe. Ezeknek az embereknek azóta teljesen nyoma veszett. Egypáran küldöttek üzenetet az aradi gyűjtőtáborból, egy onnan hazaküldött, tüdővészessé vált munkás által.

A szolnoki Tisza-híd helyreállítási munkálataihoz a vármegye Főispánjának 191. f. i. 1945. sz. rendelete értelmében a járásból január hó első napjaiban kettőszáz embert Szolnokra elküldöttünk. Vonatkozó rendelet szerint ezek a munkások ellátást, lakást és napi 15 pengő munkabért kaptak volna, a munkálatok pedig mintegy 20–25 napra terjedtek volna ki. Ezzel szemben a tényállás az, hogy a munkálatokat végeztető katonai parancsnokság járőre egy hónap múlva újra megjelent járásunkban a régi munkáscsapat felváltására összeszedendő újabb munkáscsapatokért. Ami-

⁵⁷ Nagykörű, Besenyszög.

kor a felváltásra az embereket elküldöttük, a régi munkáscsapatot sem engedték vissza.

Jászapáti község határában lévő tábori pékségben f. hó 4-én 5 péket és 30 munkást igényeltek, akiket a község ki is küldött. Ezeket a munkásokat úgy, ahogy voltak, könnyű öltözetben és eleség nélkül autóra rakták, és ismeretlen helyre elszállították.

A község tenyészállatait önkényesen igénybe veszik az orosz katonák, s általunk ismeretlen helyekre elszállítva, ott levágják. A vemhes jószágokat, tekintet nélkül arra, hogy pár nap múlva már leellenének, illetőleg lefialnának, minden kímélet nélkül és fizetés nélkül, vagy nevetségesen alacsony fizetési megváltással elviszik. A napokban például egy hárommázsás nagy anyadisznót közvetlenül fialás előtt vittek el, és 260 pengőt fizettek érte. Ugyanezen alkalommal elvitték az egyik községi tenyészbikát, 9 métermázsas súlyban fizetés nélkül.

A községekben a hadsereg részére vásárló katonák vonakodnak a marhákat lemázsálni, hanem csak becsléssel állapítják meg azoknak a súlyát, és minden esetben darabonként 1-2 mázsával alacsonyabbra becsülve azokat. Az engedélyezett keretnek a kétszeresét szedik össze, és annak egy részét fizetik csak ki, az utolsó tételeket fizetés nélkül rakják autóra, és nyomtalanul eltűnnek vele.

A községek belterületén és határaiban a lakások, magtárak feltörése, emberek bántalmazása, nők megbecstelenítése még a mai napon is állandó veszedelemmel fenyeget.

Járásom területén levő malmok és darálók egyrészt nagyfokú megrongálódás vagy meghajtó erő hiányában üzemben kívül áll. Az üzemben levők az orosz hadsereg által annyira igénybe vannak véve, hogy a lakosság az őrlését nem tudja elvégezni. Ezek a működésben lévő malmok és darálók rövid időn belül kénytelenek lesznek üzemüket beszüntetni, mert gépolajuk és kenőolajuk teljesen fogytán van. A Vörös Hadsereg az üzemanyagok nagy részét még a bevonulást követő napokban elvitte, ugyanakkor azonban szigorú parancsot adott az üzemek működtetésére.

Az ellátatlan lakosság őrléséhez szükséges gabonamennyiségeket raktáron levő készletekből minden községben hiány nélkül fedezni lehetett volna. A Vörös Hadsereg azonban a raktárakat zárta, és azoknak gabonakészleteit saját részére örölteti fel malmainkban. Az így elszállított terményekért semmit nem fizet, akár Futura raktárból, akár pedig magánkereskedő raktárból szállították azt el. Ezekben a raktárakban kigazdák által tárolt gabonamennyiségeket sem voltak hajlandók kiadni, még a mai napig sem. Elvész a lakosság ellátására szánt kenyérmag, és ugyanakkor elvész a tavaszi vetésekhez szükséges vetőmagunk is.

Lakosságunk a legszükségesebb közszükségleti cikkek, úgymint só, cukor, élesztő és gyufa nélkül áll. Ami kevés áru zugkereskedelemben forgalomba kerül, annak oly magas az ára, hogy sokszor az eredeti értékének ötvenszeresét is eléri.

Az eddigi járási katonai parancsnok és személyzetének ellátását a község ingyen volt köteles elvégezni, ami havonta mintegy 5000 P kiadást jelentett. Az új járási

katonai parancsnok folyó évi január 25-én tartott járási értekezleten kijelentette, hogy neki és személyzetének ellátására mindent készpénzfizetés ellenében szereznek be. Ezzel szemben a község amikor beszüntette a szállítást, a község beszerzőembeleireit azonnal őrizetbe vették, és csak akkor engedték el, amikor ígéretet kaptak a további ingyenes ellátásra. A község lakossága szívesen bocsájtaná az ellátáshoz szükséges élelmiszereket a katonai parancsnokság rendelkezésére, ha látná, hogy ennek fejében megszűnnének a napirenden lévő erőszakoskodások, úgy személyi, mint vagyoni vonatkozásban.

Panaszainkat sok ízben előadtuk már a Vörös Hadsereg jelen lévő katonai parancsnokságán, ahol azonban ezek igen kis mértékben nyertek csak elintézését. A jelenlegi járási katonai parancsnok nem is lakik a járás székhelyén, hanem Jászsószentgyörgy községben tartózkodik. Jászapátin csak helyettese van, aki még utazási igazolványt sem adhat ki, mert a parancsnokság egyetlen pecsétje Jászsószentgyörgyön tartózkodó parancsnokuknál van.

Tisztában vagyunk azzal, hogy a mai rendkívüli helyzet sok nehéz és egyelőre megoldhatatlan kérdés elé állítja nemcsak a mi járásunk, hanem az egész ország lakosságát. Tudatában vagyunk annak is, hogy az ország egyéb részei talán még nagyobb megpróbáltatások alatt állottak és állanak ma is. Mégis tisztelettel kérjük Miniszterelnök Urat, hogy járásunk lakosságának fentiekben előadott panaszaira vonatkozólag méltóztassék odahatni, hogy azok legalább részben orvoslást nyerjenek. Az egész járás lakossága bizalommal tekint a Nemzeti Kormány élén álló Miniszterelnök Úr munkássága felé. Rendíthetetlen hittel hisz és törhetetlen kitartással bízik az ország helyzetének mielőbbi javulásában.

Megbízásból:

olvashatatlan aláírás
ny. főszolgabíró

A jelentésben előadottakat a járszapáti Nemzeti Bizottság is magáévá teszi, és kéri azoknak orvoslását.

Rusvay s. k.
elnök

A bizottság tagjai:

olvashatatlan aláírások

2. doboz, 25581. Gépelt másolat, aláírások nélkül.

29.

a) A nagyfügedi jegyző és bíró levele Erdei Ferenc belügyminiszterhez Fricz Ágoston irodai kisegítő ügyében
Nagyfüged, 1945. február 7.

Nagyméltóságú Magyar Királyi belügyminiszter Úr!

A folyó év január hó első napjaiban megjelent Nagyfüged községben az orosz tábori csendőrség Kálban állomásozó parancsnokságának egyik különítménye egy főhadnagy vezetésével és egy tolmáccsal, és azt kérte a leghatározottabb utasítás formájában, hogy a községben lakó mindazon lakosokat, akiknek névelemzés alapján tekintetbe jövő származása valamikor német, sváb, tót, cseh vagy orosz volt, külön-külön kimutatásba foglalva 24 órán belül az érte visszajövő tisztnek haladéktalanul adjuk át. Az előljárásság ezen felhívásnak eleget téve elkészítette a kimutatásokat, és a következő napon érte jelentkező csendőrtisztnek átadtuk.

Pár nap múlva megjelent a községben az orosz tábori csendőrség egy teherautója fegyveres csendőrökkel. A parancsnok elővett egy orosz nyelven szerkesztett kimutatást, mely a község által készített és valamikor évszázadok előtt német származásúnak tekinthető nagyfügedi lakosok névjegyzékeiről lett kivonatolva. 21 személyt, férfit és nőt vegyesen ennek alapján azonnal összeszedtek, innen Kálba, a gyűjtőtáborba vitték, ahonnan később Debrecenbe, a gyűjtőtáborba szállították.

Ezen transzportba került bele Fricz Ágoston, nagyfügedi, 1928. évi születésű (anyja Esztergályos Erzsébet) községi jegyzői irodai kisegítő, és akire a községnek a jegyzői irodában továbbra is nagy szüksége lenne. Mindezek alapján tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, méltóztassék interveniálni az orosz gyűjtőtábor parancsnokságánál, hogy Fricz Ágostont a község részére visszaengedni szíveskedjék.

Ferenczy Imre
jző

Farkas István
bíró⁵⁸

1. doboz, 25102. Kézzel írt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

⁵⁸ A levél hátlapján Fricz Ágoston és 21 elhurcolt kiszabadítása érdekében a Külügyminisztérium által a Szövetséges Ellenőrző Bizottság számára készített szóbeli jegyzék tervezete olvasható.

b) Ond előjáróinak igazolása 42 elhurcolt lakos ügyében*Ond, 1945. február 10.*

Községi bizonyítvány

Alulírott község előjárói hivatalosan igazoljuk, hogy Ond községből az Orosz Katonai Parancsnokság által munkára elvitt egyének, akik 42-en⁵⁹ voltak, nem önként jelentkeztek munkára, hanem a Parancsnokság által lettek kiválogatva és elvive. Ezen elvitt lakosok mindnyájan tősgyökeres magyarok. Nevezett egyének politikával nem foglalkoztak, hanem dolgozó magyarok voltak. Nevezettek mind magyar állampolgárok.

Mezei Antal
kjsz

Gergely Imre
bíró

1. doboz, 25102. Kézszel írt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

c) Rátka előjáróinak igazolása az elhurcolt lakosok magyarságáról*Rátka, 1945. február 12.*

Hivatalos bizonyítvány

Alulírott Rátka község előjárói hivatalosan bizonyítjuk, hogy Rátka községből (Zemplén megye) 1945. január 23-án az Orosz Katonai Parancsnokság által munkára elvitt egyének nem önként jelentkeztek, hanem kényszer hatása alatt lettek elvive, akik között sok többgyermekes családanya, családapa és áldott állapotban lévő asszony van. A mellékelt névsorba felvettek politikával nem foglalkoztak, semmiféle politikai pártnak tagjai nem voltak.⁶⁰ Az a négy család, aki a községben a „Volksbundnak” volt a véresszájú előcsahosa és buzgó tagja, a Rátkáról kivonuló német katonákkal ők is elhagyták Rátka község s egyben Magyarország területét. Hogy mennyire magyar érzésű a község lakossága, bizonyítja az a tény, hogy az Orosz Hadsereg bevonulása előtt a Szálasi-féle hadsereg kényszerítette a lakosságot a község területének elhagyására. Az evakuálásra felszólított és fegyverrel kényszerített lakosság ellenállott minden ilyenemű kezdeményezésnek, s azokat, akiket magukkal hurcolt a kivonuló katonaság, a legelső kínálkozó alkalommal megszöktek, ezzel is bebizonyítva igazi magyarságukat, mert ellenkező esetben a saját jól felfogott érdekükben, mint ahogy a bűnösök meg is tették, elhagyták volna a község területét. A köz-

59 Az Ond község jegyzője által 1947. január 15-én a Külügyminisztériumba küldött listán 16 férfi és 24 női elhurcolt neve, egyéb személyi adata és szovjetunióbeli tartózkodási helye szerepelt (273. doboz, 174685).

60 A levélhez csatolt listán 209 elhurcolt neve szerepel.

ség magyar érzelmét és a magyar hazához való hűséges ragaszkodását bizonyítja az is, hogy a több alkalommal szinte reájuk kényszerített német nyelvű iskolának bevezetését kereken visszautasították. Már hatvan éve, hogy az istentisztelet és tanítás nyelve a magyar nyelv.

Mezei Antal
[olvashatatlan]

Marosszéki Miklós
községi bíró

1. doboz, 25102. Kézzel írt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

30.

Szabolcs vármegye főispánja, Eröss János levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz elhurcolt lakosok szabadon bocsátása ügyében

Nyíregyháza, 1945. február 8.

Szabolcs vármegye főispánjától
750/1945.

Tárgy: A Szabolcs vármegyei tiszai járás területéről az orosz katonai hatóság által elhurcolt egyének névjegyzékének felterjesztése

Melléklet: 5 darab⁶¹

Miniszterelnök Úr!
Debrecen

A Tiszai járáshoz tartozó Mándok, Tiszabездéd, Tizaszentmárton, Záhony⁶² és Zsurk⁶³ községekből december hónap folyamán az orosz katonai hatóság által ismeretlen helyre elhurcolt személyek névjegyzékét tisztelettel azzal terjesztem fel, hogy azok visszaszállítása iránt a diplomáciai lépéseket megtenni méltóztassék, annál inkább, mivel az elhurcolt személyek a közeljövőben meginduló tavaszi munkálatok végzésénél a mezőgazdaság folytonosságának biztosításánál nélkülözhetetlen hiányt jelentenek.⁶⁴

Eröss János

Dr. G.-G.
főispán

1. doboz, 25118. Gépelt tisztázat, a főispán saját kezű aláírásával, pecséttel.

⁶¹ A mellékletek nem találhatók az iratok között.

⁶² A záhonyi körjegyzőség által 1947. április 25-én a Külügyminisztérium számára készített névjegyzékben 15 még vissza nem tért polgári elhurcolt neve szerepel, tartózkodási hely és hadifogolytábor-szám feltüntetésével (210. doboz, 172803).

⁶³ A zsurki előjáróság által 1947. február 18-án a Külügyminisztérium számára készített névjegyzékben 11 még vissza nem tért polgári elhurcolt neve és szovjetunióbeli tábor-száma szerepel (251. doboz, 174320).

⁶⁴ A mellékelt, kézzel írt, orosz nyelvű névjegyzéken 96 elhurcolt neve szerepel.

31.

Sejben Ferencné levele elhurcolt férje ügyében

*Szeged, 1945. február 8.*Tisztelt Főtisztelendő Uram!⁶⁵

Kérem a Főtisztelendő Urat, hogy ügyemet, mely sok magyar család tragédiája, támogatni szíveskedjék.

Szegedről 1945. január 12-én közel 50 magyar származású férfit és nőt vittek el, németes nevük miatt. Itt azt mondták, hogy Magyarország területén fognak dolgozni. Ezzel szemben január 11-én Kiskunhalasra, 13-án Bajára, 14-én Szegeden keresztül Temesvárra, innen Moldovába szállították őket. Moldovában orosz vagonokba rakták, a további útjuk ismeretlen.

Okmányokkal igazolta férjem magyarságát, amit sajnos nem vettek figyelembe. A rendelkezésünkre álló okmányok a következőkről tanúskodnak. Férjem apja: Sejben József sz. 1864. III. 20. anyja: Makovics Eszter, nagyapja: Sejben Antal sz. 1816. VII. 7. n. anyja: Tóth Erzsébet, dédapja: Majoros Sejben Sándor néven van az esketőlapon beírva, felesége Makai Katalin. Mind kisteleki születésű.

Amint az okmányokból kitűnik, 150 évre visszamenőleg köztük német nem volt. Sőt, a legrégebb iraton mint Majoros Sejbenek szerepelnek.

Bízva a főtisztelendő úr jóindulatú pártfogásában és támogatásában, kérésemet megújítom,

teljes tisztelettel:

Sejben Ferencné
Szeged
Remény u. 33.

1. doboz, 25256. Kézzel írt tisztázat, saját kezű aláírással.

32.

Özv. Zoltán Ernőné kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz a
Kenézlőről elhurcolt lakosok ügyében*Kenézlő, 1945. február 10.*

Mélyen tisztelt miniszterelnök úr!

Végső kétségbeesés adja kezembe a tollat, hogy a magyar kormány elnökének segítségét kérjem. Azonnal jelentettem a vármegye (Szabolcs) főispánjának és alispánjának is, és kértem a sürgős segítséget. Színmagyar falunkból, ahol senki német ajkú

⁶⁵ A címzett neve a dokumentumon nem szerepel.

vagy nyilaspárti nem volt, január 27-én azon ürüggyel, hogy a főispán jelen lesz, gyűlést hirdettek, s azon a jelenlevők közül a távollévők közül is 160 embert összefogtak, és a szerencsi gyűjtőtáborba elhajtottak.⁶⁶ Onnan február 2-án déli 12 órakor a szerelvényt elindították Miskolcon át Debrecen felé Ukrajnába. Schol meghallgatás, kihallgatás nem volt. Az én szerencsétlen fiam előző este jött haza, mert ő kinevezett járási állatorvos volt, dr. Zoltán Róbert, aki nemcsak az állatok, hanem az emberek gyógyításával is szolgált a közt. Az egész vármegyében 2-en voltak állatorvosok, schol sem gyógyszerár, sem emberorvos nincs. Hiába kértem, hogy orvos nincs schol, a nyakunkon a rettenetes tífuszjárvány, nem ért semmit. Nem is idevaló volt, mégis elvitték. Kenézlő községben történt ez, ahol a lakosság 100%-ban színmagyar, s alig 1800 lakos közül 160 embert vittek el, köztük az én orvos fiamat, 2 ügyvédet, 2 tanítót, s a többi szerencsétlen magyar testvéreimet.

A tífusz fogja a szerencsétleneket elpusztítani, mert 2 hét óta nem mosakodhattak, tiszta ruha híján biztos már a gyűjtőtáborban eltetvesedtek, s ez a fő terjesztője a tífusznak.

Nem tudunk 2 hét óta semmit a szerencsétlenek sorsáról, azóta már biztos rég kivitték őket az ország határán, anélkül hogy legalább a tífusz elleni oltást megkapták volna.

Minden magyar testvér nevében könyörgünk és kérjük a magyar kormány vezetőségének sürgős intézkedését, segítségét.

A legmélyebb tisztelettel:

özv. Zoltán Ernőné
okl. polg. isk. tanár

1. doboz, 25205. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

33.

Hajdúböszörményi asszonyok levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez az elhurcolt férfilekosság ügyében
Hajdúböszörmény, 1945. február 10.

Külügyminiszter Úr!

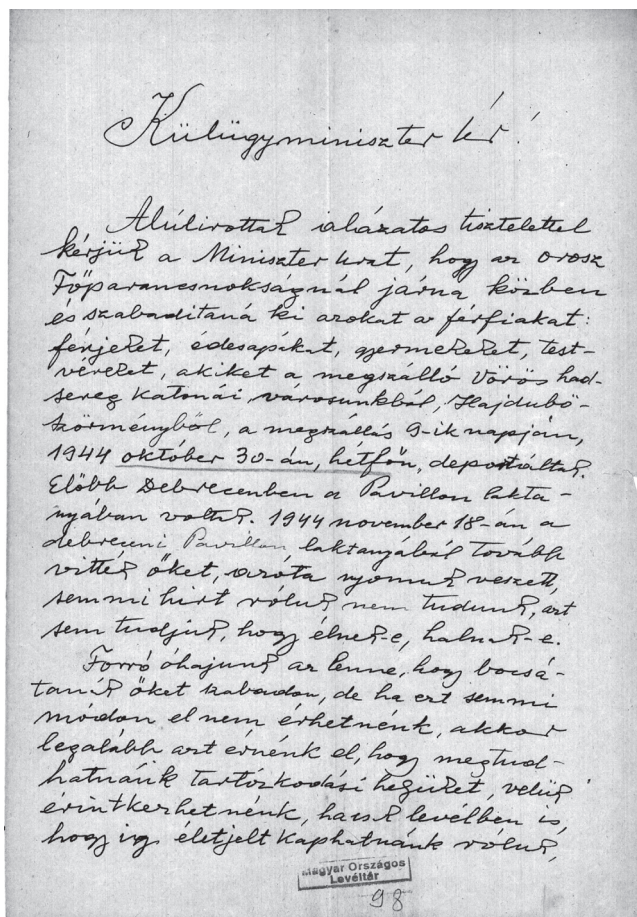
Alúlirottak alázatos tisztelettel kérjük a Miniszter Urat, hogy az orosz Főparancsnokságnál járja közben és szabadítaná ki azokat a férfiakat: férjeiket, édesapákat, gyermekeket, testvéreket, akiket a megszálló Vörös hadsereg katonái városunkból, Hajdúböszörményből, a megszállás 9-ik napján, 1944 október 30-án, hétfőn, deportáltak. Előbb Debrecenben a Pavillon laktanyában voltak. 1944 november 18-án a debreceni

⁶⁶ Az elhurcoltak számáról lásd a 21. dokumentumot.

Pavillon laktanyából tovább vitték őket, azóta nyomuk veszett, semmi hirt róluk nem tudunk, azt sem tudjuk, hogy élnek-e, halnak-e.

Forró óhajunk az lenne, hogy bocsátanák őket szabadon, de ha ezt semmi módon el nem érhetnénk, akkor legalább azt érnénk el, hogy megtudhatnánk tartózkodási helyüket, velük érintkezhetnénk, hacsak levélben is, hogy így életjelt kaphatnánk róluk, őket innen hazulról segíthetnénk.

A deportáltak listáját tisztelettel mellékeljük.⁶⁷ Az említett napon úgy vitték el őket városunkból, hogy három napi közmunkát követelnek tőlük. Szívesen engedték és napok múlva visszavártuk szeretteinket. Tizenhat éves diáktól kezdve, 56 évesig, mindenféle foglalkozású férfiak, családfenntartók, parányi gyermekeket, betegeket itthagyo, egy családból apa és fia, – lelkesz jellegű diakonus, tanítók, tisztviselők, egyszerű becsületes munkások, napszámosok nagy tömege van itt együtt. Az egész

67 A levélhez mellékelte névjegyzéken 188 elhurcolt neve szerepel.

város területén néhány óra alatt egészen tervszerületlenül, előzetes kivizsgálás nélkül vitték el őket. A legtöbb nyári, hiányos öltözetben ment el. Politikai vétségüket nem ismerjük, bűnös múltjokról nem tudunk. A legtöbb közülök azt sem tudja, hogy mi a politika.

Tekintettel kérjük kérésünk meghallgatását és a Miniszter Úr segítségével kedvező elintézését.

Kiváló tisztelettel:

[hajdúböszörményi asszonyok aláírásai]

A fenti kérés kedvező elintézését a magunk nevében is kérjük.

Balassa János
érseki tanácsos, róm. kat. plebános

Sóvágó Imre
bapt. gyűl. vezető-helyettes

őket innen közülől segíthetünk.
A deportáltak listáját tisztelettel
mellékeljük. Az említett napokon nagy
ritűt el őket városunkból, hogy háram
nap: Körmendét követelményük. Mi-
vesen engedjük és napok múlva vissza-
vartuk kereteinket. Tizenhat éves diák-
tól kezdve 56 évesig mindenféle foglalkozású
Kovács férfiak, családfelelősek, paraszti
gyermekeket, betegeket itthaggo, egyen-
lőseket, spanyolok, — alkonyi jellegű dia-
Körös, tántók, tényszerű, egyen-
beállító munkások, napközben
nagy tömege van itt együtt. Az
egész város területén néhány óra
alatt egészen tervszerületlenül, elő-
zetes kivizsgálás nélkül vitték el
őket. A legtöbb nyári, hiányos öltö-
zetben ment el. Politikai vétség-
üket nem ismerjük, bűnös múlt-
jokról nem tudunk. A legtöbb
közülök azt sem tudja, hogy mi
a politika.
Tekintettel kérjük kérésünk meg-
hallgatását és a Miniszter Úr segítsé-
gével kedvező elintézését.
Hajdúböszörmény 1945. febr. 10.
Fejtemint: Fabian József
Fejtemint: Kénelgyártó István
Fejtemint: Lévai József
Magyar Országos Levéltár
Fejtemint: Károly Imre
Fejtemint: ifj. Hágó István
99

DOKUMENTUMOK

Dr. Kálmán Sándor
református lelkipásztor

Véghseő Dániel
tb. kanokok, g. kat.esperes, lelkész

[olvashatatlan aláírás]
alpolgármester

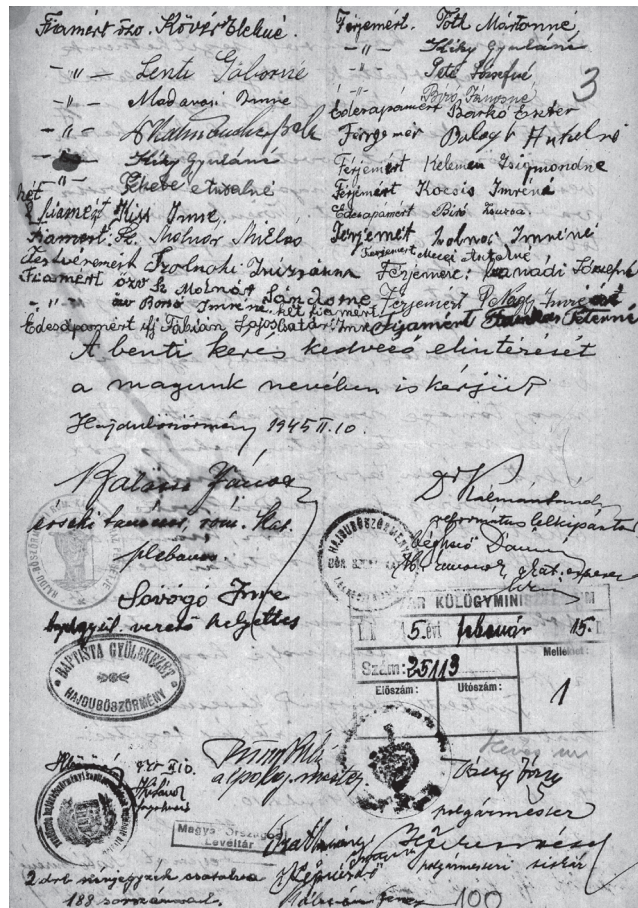
[olvashatatlan aláírás]
fogalmazó

Váczy József
polgármester

[olvashatatlan aláírás]
képviselő

[olvashatatlan aláírás]
polgármesteri titkár

1. doboz, 25113. Kézrel írt levél, saját kezű aláírásokkal, pecsétekkel.

34.

Zakar Istvánné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje szabadon bocsátása ügyében

Debrecen, 1945. február 13.

Külügyminiszter Úr!

Alulírott azon tiszteletteljes kéréssel fordulok Külügyminiszter Úrhoz, hogy férjem, Zakar István (szül. 1902, Battonyán, apja József, anyja Erdélyi Viktória, vallása róm. kat.) – szabadon bocsátása ügyében eljárni méltóztassék.

1944. október 26-án férjem, aki fodrászmester, Kandia u. 19. sz., a lakásunkon egyik állandó vendégét borotválta, s mikor a kapun kiengedte, mindkettőjüket két orosz katona elvitte, és hadifogolynak nyilvánította. Háromheti Pavillon-laktanyai fogság után, november 20-án elvitték, hogy hová, merre, azt a mai napig sem tudtam meg – minden ruházat és élelem nélkül.

Férjem katonai szolgálatot nem teljesített, semmiféle politikai pártnak tagja nem volt.

Előadom még, hogy én zsidó származású vagyok, s bent voltam a gettóban is Debrecenben, ahonnan a férjem az elszállítás elől az utolsó pillanatban tudott kiszabadítani, tehát fasiszta sem volt soha.

Az itt előadottak alapján kérésemet a Külügyminiszter Úr jóindulatába ajánlva vagyok kiváló tisztelettel

Zakar Istvánné
Kandia u. 19. sz. a. lakos

4. doboz, 26256. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

35.

Szatmárnémeti lakosok levelei Gyöngyösi János külügyminiszterhez a földvári román fogolytáborba hurcolt magyarok szabadon bocsátása ügyében

Szatmárnémeti, 1945. február 14.

A debreceni demokratikus Magyar Kormány külügyminisztériumának
Debrecen

A Tiszánál folyó harcok során nagyobb egységeknek alkalmuk nyílt arra, hogy a harcokból magukat kivonhassák, s az orosz fennhatóság alá került területen levő otthonukba való visszatérést megkíséreljék. Ezek a volt katonák fegyverzetüket és felszerelésüket hátrahagyva, más csapattestektől kivált s ugyancsak fegyvertelen baj-

társakkal együtt napokon át már orosz fennhatóság alá került területen haladtak hazafelé, amikor román katonai kötelék feltartóztatta őket. Annak ellenére, hogy fegyvertelenek voltak, s addigi bolyongásukat igazolva, egyértelműleg magyarázták, hogy hazai gyerekeknek, a magyar nemzetiségűeket őrizet alá vették, FOGOLYNAK MINŐSÍTETTÉK, s csaknem kétheti gyalogoltatás és éheztetés melletti kíméletlen bánásmód után a Brassó közelében levő FÖLDVÁR község melletti ROMÁN FOGOLYTÁBORBA hurcolták. – A látogatás és megsegítés céljából itt azóta megfordult hozzátartozók és jóakarók egyértelműen hozzák azt a hírt, hogy az ELÉGTELEN ELLÁTÁS (fejenként s naponként 2 db krumplit kapnak!) s a KÍMÉLETLEN BOSSZÚÁLLÓ és EMBERTELEN BÁNÁSMÓD következtében az emberek legyengülve s csontig lesoványodva a LEGKÉTSÉGBEJÓTÓBB HELYZETBEN VANNAK, s az éhség folytán erőteljesebben arató járványos betegségek következtében TÖMEGESEN PUSZTULNAK.

Kérelmünk odairányul, hogy egyrészt a helyzet kivizsgálásának módját ejteni, másrészt odahatni szíveskedjék, hogy ezek a nem harcok során, hanem menekülésük és hazatérési igyekvésük közben fegyvertelenül őrizet alá vett s HADIFOGOLYNAK NEM MINŐSÍTHETŐ magyar hozzátartozóink szabadlábra kerüljenek, vagy legalább átadassanak az orosz katonai hatóságoknak, melynek elfogulatlan vizsgálata alapján remélhető magyar testvéreink megmentése, s meggátolható az, hogy a román katonai hatóságok elvakult bosszúállásának következtében a már eddig elpusztultakon kívül még azok a véreink is elpusztíttassanak, akik eddig még életben maradhattak.

Teljes tisztelettel

Gulya József 1913-beli fogoly édesanyja:
Gulya Józsefné születésnő
szül. Fazekas Mária
Szatmár, Mátyás kir. u. 52. sz.

Gulya József 1913-beli fogoly felesége, 4 és 1 éves gyermekei nevében is:
Gulya Józsefné
szül. Mindák Ilona
Szatmár, Vitéz u. 7. sz.

Boros István óvári
K. Nagy Lőrinc óvári
Páll György
Bódi Zsigmond
Vince Lőrinc

1 külön melléklettel⁶⁸

A debreceni demokratikus magyar kormány
Külügyminisztériumának
Debrecen

Mai keletű külön bejelentésünk kiegészítésében fel kell hívnunk a kormányzat figyelmét még arra is, hogy a németek oldalán történt HARCOLÁST ÖNKÉNT FELADOTT ÉS FEGYVERTELENÜL S FELSZERELÉSÜK HÁTRAHA-GYÁSÁVAL is hazaigyekvő, immár KATONAI KÖTELÉKEKBE NEM TAR-TOZOTT azon hozzátartozóink soraiból, akiket MENEKÜLT VOLTUK ELLE-NÉRE ROMÁN CSAPATKÖTELÉKEK HADIJOG-ELLENESEN HADIFO-GOLYKÉNT őrizetbe vettek, s a Brassó melletti FÖLDVÁR község közelbeni ROMÁN FOGOLYTÁBORBA DEPORTÁLTAK, utólag még olyan magyar testvérek is behurcoltattak, akik sikeresebb menekülésük során otthonukat elérték, és otthonukban rendes polgári foglalkozásukat is megkezdték.

Így többek között a Nagykároly közelébeni BÖRVELY községből román köz-ségbeliek intervenciójára ROMÁN KATONAI KÖZEGEK a hazatért s kifejezet-ten MAGYAR NEMZETISÉGŰ KATONA MENEKÜLTEKET (a román nem-zetiségűeket nem!) összeszedve, juttatták ezeket is a Földvár melletti ROMÁN KA-TONAI FOGOLYTÁBORBA.

Hisszük, hogy a demokratikus Magyar Kormányzat az Orosz Katonai Főpa-rancsnoksággal karöltve módját ejti annak, hogy a román katonai körök hadijog-ellenes eljárásának kivizsgálása során a bosszúállással fűtött embertelen és kímélet-len kezelésbe jutott magyar hozzátartozóink szabadságukat visszanyerhessék, és felhasználhatóvá váljanak ott, ahol az igazi demokráciát szolgálhatják.

Teljes tisztelettel

Gulya József 1913-beli fogoly édesanyja:
Gulya Józsefné szüléshnő
szül. Fazekas Mária
Szatmár, Mátyás kir. u. 52. sz.

Gulya József 1913-beli fogoly felesége 4 és 1 éves gyermekei nevében is:
Gulya Józsefné
szül. Mindák Ilona
Szatmár, Vitéz u. 7. sz.

Boros István óvári

K. Nagy Lőrinc óvári

2. doboz, 25576. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

⁶⁸ Lásd a 35. dokumentumhoz tartozó második levelet.

36.

Lónyai lakosok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt férfiak szabadon bocsátása ügyében

Lónya, 1945. február 14.

Nagyméltóságú Miniszter Úr, Kegyelmes Urunk!

Bereg vármegye Lónya nagyközség 2200 lelket számláló lakossága azon tiszteletteljes kérelemmel fordul Nagyméltóságodhoz és általa a magyar Kormányhoz, hogy amennyiben a magyar és orosz kormány között megegyezés jött létre, községünkben 1944. év november hó 28. és 1944. december hó 7-én az orosz katonai parancsnokság által elvitetett és még a mai napig távol levő 166 férfi, 17–50 éves korú emberek hazabocsátása érdekében sürgősen eljárni méltóztassanak.

Lónya, valamint Bereg vm. vásárosnaményi járásának valamennyi községe úgy az orosz katonai parancsnokság által munkára elvitetett férfiai, mint az itthon maradt, többgyermekes családjaik a legnagyobb nélkülözésnek vannak kitéve, mert családapa és munkabíró gyermekeik hiányában nincs, aki a család fenntartásáról és e téli időben meleg hajlékról gondoskodik. Magának e járásnak több ezerre menő színtiszta magyar férfiai sínylődnek és pusztulnak nap nap után az orosz munkatáborokban, úgy Magyarország belterületén, mint a határokon túl, Galícia földjén.

Még a tél elején, rongyos, viselt ruhákban és lábbelikben indultak el, azzal az ígéretes tudattal, hogy csak két-három hétig lesznek távol, és immár három hónap múlik el, és még ma sem tértek haza. A ruha rongyokban csüng testükön, a lábbeli teljesen leszakadt róluk, és sokan, igen sokan e fagyos télben mezítláb vagy rongyokba csavart lábakkal vánszorognak és dolgoznak. Testileg-lelkileg el vannak csigázva, és nap nap mellett várják szabadulásukat életre vagy halálra.

Ők nem fegyveres ellenfelei voltak az orosz hatalomnak, hanem itthon dolgozó, békés polgárok, kik megértéssel és barátságosan fogadták az orosz hadsereget, és az átvonuló katonaságnak meleg hajlékot, tisztességes ellátást nyújtottak. Annál érthetlenebb elhurcoltatásuk. Százan és százan pusztultak már el Szolyva és Sambor⁶⁹ munkatáborában, és itthon sínylődő családjaik imádkozva várják a soha többé vissza nem térő édesapát vagy szeretett gyermeket.

A magyar Kormány nem nézheti tétlenül parányi magyarságunk e gyászos pusztulását, életerős férfiaink felörlődését és az itthon maradt családok ezreinek halálos vergődését, anyák, gyermekek lassú sorvadását és kimúlását. Azért zörgetünk a mentés huszonnegyedik órájában, míg van még kiket megmenteni, méltóztassanak lépéseket tenni e sok-sok ezer ember megmentése érdekében.

Mi nem voltunk kimondott ellenfelei az orosz birodalomnak, ha harcoltak is ellenük fiaink, csak a nagyhatalmak kényszerítő hatására tettük. Isten a tanúnk, mi

⁶⁹ Sztarij Szambor, Sztarij Szambir, Ukrajna.

nem akartunk háborút, hiszen még ki sem hevertük a múlt világháború veszteségeit. Békésen, megértéssel éltünk mindenkivel, parányi nemzetünket a hatalmasságok állították kényszerítő szolgálatukba.

Mi hisszük és reméljük, hogy a magyar Kormány sürgős intézkedéseket fog tenni férfaink és gyermekeink hazabocsátása érdekében, és hittel reméljük, hogy a már többé nem ellenség, de baráti orosz nemzet is megértéssel és jóakarattal fogja a magyar kormány e kérését teljesíteni.

Mély tiszteletünk kifejezése mellett vagyunk Nagyméltóságodnak és az ideiglenes magyar Kormánynak szolgálatára kész honfiai és leányai:

[74 aláírás]

Láttam, és a szavahihetőséget igazolom. A kérést természetesnek tartom, s teljesítésre a legmelegebben ajánlom.

1945. II. 16.

Révész püspök

2. doboz, 25505. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, kézzel írt igazolással.

37.

Hajdúdorogi szülők levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt gyermekeik ügyében

Hajdúdorog, 1945. február 16.

Mélyen tisztelt Külügyminiszter Úr!

Tisztelettel jelentem, hogy az orosz hadsereg január havában igen sok diákgyereket fogott el Budapesten, kiket a mai napig is hadifogságban tart, ami csak tévedés lehet, mert ezek nem katonák voltak, csak munkások, a fasiszta rendszer által elhurcolt, ártatlan 16–20 éves leventék.

Ezek a gyerekek, hogy a németektől megmeneküljenek, elbujdostak, s most nem folytathatják iskolájukat, s így az egész életük tönkremegy, úgyszintén az egészségük is, mivel leginkább kiskabátban fogták el őket, és már tetvesek is.

Gulácsy László IV-ik kereskedelmista, kinek anyja: Molnár Margit, született Hajdúdorogon, 1925. évi augusztus hó 10-én, Török Sándor 3-ik oszt. tanítóképzős, kinek anyja: Jeles Erzsébet, született Hajdúdorogon, 1928. évi apr. 17-én és G. Nagy János, kinek anyja: Bence Emma, született Hajdúdorogon 1926. febr. havában.

Január 17-én fogták el nagyrészét, és ugyancsak január 27-én fentnevezettek a békéscsabai állomáson ledobott levelükből következően, az aradi fogolytáborba szállíthatták őket.

Az összes szülők és a haza érdekében kérem mélyen tisztelt Külügyminiszter Urat, hogy ez irányban sürgősen intézkedni kegyeskedjék, hogy ezek a diák-gyerekek mielőbb hazakerülhessenek.

Kiváló tisztelettel

Gulácsy László⁷⁰
özv. G. Nagy Jánosné

Török József

cím: Gulácsy László
Hajdúdorog

1. doboz, 25261. Kézszel írt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

38.

Jelentés a Jánd községben lezajlott elhurcolásról

Jánd, 1945. február 18.

Jánd község előljárástól
13/1945. szám

Községi Bizonyítvány

Alulírott Jánd község előljárása hivatalosan bizonyítja, hogy a fentebb felsorolt⁷¹ jándi férfiak 1944. november hó 21. napján a következő körülmények között mentek el munkaszolgálatra:

1944. november hó 20. napján megjelent a jándi körjegyzői irodában egy orosz főhadnagy tolmács kíséretében, és a beregszászi szovjet katonai parancsnokság 2. számú rendeletét közölte.⁷² A rendelet értelmében kivétel nélkül minden 18–50

70 Lásd még Gulácsy László 1945. április 25-i és 1948. január 31-i levelét (86. és 269. dokumentumok).

71 A levélhez csatolt névjegyzék 105 elhurcolt nevét tartalmazza.

72 A rendeletet a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa adta ki 1944. november 13-án. A több helységben falragaszokon is közzétett rendelkezés kimondta: „1. Folyó évi november hó 14-től három napon belül jelentkezni kötelesek a legközelebbi városparancsnokságnál mindazok a katonák és tiszték, akik a magyar és német hadsereg kötelékébe tartoztak, és a felszabadított Kárpátalja területén maradtak. Jelentkezni tartoznak német és magyar nemzetiségű hadköteles egyének is 18 évtől 50 éves korig. 2. Ezen határidőn belül kötelesek ugyancsak jelentkezni mindazok, akik a magyar megszállás alatt Kárpátalján a rendőrség vagy csendőrség szolgálatában álltak. 3. Jelentkezni csak a város-

éves férfi köteles november hó 21. napján 3 napi élelemmel és meleg ruhával a beregszászi szovjet katonai parancsnokságon a ref. gimnáziumban jelentkezni. E rendeletet a megjelent tiszt parancsa értelmében a községi elöljáróságnak közhírré kellett tenni. A névjegyzékben felsorolt férfiak a községben, otthonukban tartózkodtak, és a dobszó útján közzétett parancsra önként jelentkeztek a beregszászi szovjet katonai parancsnokságon.

A fent felsorolt férfiak semmiféle partizán- vagy szabadcsapatos mozgalomban, továbbá fasiszta irányú pártokban soha részt nem vettek, egyszerű, becsületes, békés földmunkások, illetve földművesek.

[olvashatatlan aláírás]
jegyző

[olvashatatlan aláírás]
bíró

2. doboz, 25438. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

39.

Antifasiszta írók, tudósok, művészek, politikusok levele a gödöllői gyűjtőtáborból⁷³

Gödöllő, 1945. február 25.

Elnök Úr!⁷⁴

Alulírott budapesti lakosok, antifasiszta írók, tudósok, művészek, politikusok, politikai szervezők, mint a gödöllői fogolytábor tagjai, tisztelettel kérjük Elnök Urunkat, hogy minél előbbi kiszabadításunk érdekében a szükséges lépéseket megtenni szíveskedjék.

Helyzetünkre vonatkozólag közöljük, hogy már több mint egy hónapja sínylő-dünk ebben a táborban, ahova az utcáról és a lakásunkból hurcoltak el bennünket – helytálló, antifasiszta múltunk ellenére – minden válogatás nélkül. Naponta kétszer kapunk borsólevest és 30-40 dkg kenyeret. Elhelyezésünk, tisztálkodási lehetőségünk annyira primitív, hogy se váltó fehérnemű, se szappan, se fogkefe stb. nincs nálunk, a téli kabátunkkal takarózunk, a padlón és közvetlen hálunk, a premontrei gimnáziumban.

parancsnokságon lehet naponként reggel 9-től este 7-ig. A jelentkezés utolsó napja 1944. évi november hó 16-ika. 4. Mindenki, aki a jelentkezésnek nem tesz eleget, le lesz tartóztatva, és haditörvényszék elé kerül. Városparancsnok.”

73 Lásd Ortutay Gyula a gödöllői gyűjtőtáborban fogva tartott budapesti értelmiségiek kiszabadítása érdekében 1945. február 1-jén írott levelét (20. dokumentum).

74 A levél címzettje feltehetően az ideiglenes magyar kormány miniszterelnöke, Dálnoki Miklós Béla volt.

Mi, akik hosszú éveket töltöttünk el a szabad, független, demokratikus Magyarország megeremtéséért vívott küzdelmekben, tudjuk azt, hogy ott a helyünk azok mellett, akik ezt a harcot diadalmasan folytathatják. Kötelességünknek érezzük, hogy részt kérjünk a munkából, de ezt csak akkor tehetjük meg, ha innen minél előbb kiszabadulunk.

Megjegyezzük, hogy a Magyar Kommunista Párt eddig 45 munkás tagját szabadította ki, akik azonnal haza is mentek. E példa szerint megvan a lehetősége a mi kiszabadításunknak is.

Szerintünk a magyar társadalom nem bővelkedik emberséges értékekben annyira, hogy a táborban levő antifasiszta értelmiségieket, írókat és szakembereket, éppen a legnehezebb időben, a náci-nyilas pusztítás utáni ország újjáépítésének munkájából ilyen fonák módon egyszerűen ki lehessen rádiózni. Viszont ugyanis bőven vannak olyanok, akiknek ilyen koncentrációs táborban kellene lenniük.

Bízunk abban, hogy hivatott és felelős vezetőink mindent elkövetnek, hogy alábbi híveink méltatlan megpróbáltatása sürgősen és azonnal véget érjen. Hiszen a gödöllői 15 000 főnyi fogolylétszám mellett az orosz hadvezetőség szempontjából nem sokat számít ennek a 10-15 antifasiszta értelmiséginek kiszabadítása, az új Magyarország számára azonban számbaveendő tényezőt képviselhet.

Elnök Úr közbenjárását hálásan megköszönve, maradunk mély tisztelettel

[olvashatatlan aláírás]

Kordás Ferenc

Barta István⁷⁶

Lám Leó

Vasi Kálmán

Kosáry Domokos⁷⁵

Nagy Tibor

[olvashatatlan aláírás]

Elekes Lajos⁷⁷

[olvashatatlan aláírás]

Szécsy János

2. doboz, 25541. Kézzel írt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

⁷⁵ Lásd a 20. dokumentumot.

⁷⁶ Lásd a 20. dokumentumot.

⁷⁷ Lásd a 20. dokumentumot.

40.

Viski lakosok levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz elhurcolt férfiak szabadon bocsátása ügyében

Viski, 1945. február 28.

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!
Kegyelmes Urunk!

Kárpátalja egyik magyar szigetéről, Máramaros-Viskről a magyar férfiaktól megfosztott magyarság azon alázatos kérésével keresi fel igaz magyar tisztelettel Nagyméltóságodat, hogy a több mint három hónapja elhurcolt viski magyar férfiak hazabocsátása érdekében magas közbenjárásával lépéseket tenni méltóztassék.

Tiszteletteljes kérésünket az alábbiakban bátorkodunk előadni:

Visket 1944. nov. 27-én érte az a nagyon szomorú sors, hogy csaknem minden 18–50 éves magyar férfit orosz táborokba hajtottak.⁷⁸ A kötelességteljesítés alól sohasem húzódtott a viski magyarság, háborús kötelességének most is készséggel tett eleget. Az elhurcolt férfiakat az itthoni sok-sok megpróbáltatás között is csendes reménységgel helyettesítették a közeli viszontlátás reményében a gyenge nők és gyermekek. Amióta azonban a táboristákról a néhány hazaengedett, szinte élőhalott ember hírt hozott, azóta a csendes reménység a legsürgetőbb aggodalommá és kétségbeeséssé változott. Ugyanis a néhány 45–50 éves hazatért ember a legelhagyottabb külsővel, a legszálnalmasabb ruházattal és oly egészségi állapottal jött, hogy most mind fekvő beteg, s talán soha többé nem lesznek egészségesek. – Ha ezeket hét hét Oroszországban ennyire tönkretette, mi lehet a többiek sorsa három hónap után megfelelő ruházat, emberies élelem, fűtés, gyógyszer és orvos hiányában?

Kétségbeesésünkben már azt is ajánlottuk, hogy élelemmel, ruházattal innen Viskről saját költségünkre láthassuk el táborban lévő szeretteinket, de ez a kérésünk sem talált meghallgatásra. Ezzel szemben ellenőrizhetetlen hírek érkeznek az elhurcoltak tömeges halálózásáról, viszont hivatalos nyilvántartás egyáltalában nincs.

Íme, a megsegítés 24. órájában esdeklünk Nagyméltóságodhoz, ha egy mód is lehetőség van, segítsen ezeken a szerencsétleneken. Hadd jöjjön el számukra a megváltás a nyomorúságból és a biztos halálból, ha ugyan a halál még meg nem váltotta őket.

A magyar élet mindenütt drága, de különösen drága itt, a végeken!

Ha pedig a minél előbbi megszabadításuk nem lenne lehetséges, úgy azt kérjük, hogy legalább emberies bánásmódot biztosítson számukra Nagyméltóságod, hogy legalább életben maradásukban reménykedhessünk.

⁷⁸ A viski Községi Népbiztosság 1945. július 15-én összeállított listáján 308 elhurcolt neve szerepel. A fogságból 189 személy tért vissza. 97 személy a fogolytáborokban halt meg. 22 elhurcolt sorsáról nincs adat. Lásd Dupka György: *Halottaink 1944–1959* i. m. 297.

Alázatos és kétségbeesett kérésünket Nagyméltóságod megértő támogatásába ajánlva vagyunk.

Magyaros tisztelettel:

Édesanyák, Édesapák, Feleségek, Testvérek, Menyasszonyok,
Özvegyek és Árvák

2. doboz, 25578. Gépelt tisztázat.

41.

**Szabolcs vármegye Nemzeti Bizottsága szociáldemokrata tagjainak kérelme
Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz a városi és megyei állami
alkalmazottak szabadon bocsátása, illetve a hozzátartozók számára fizetés
biztosítása ügyében**

Nyíregyháza, 1945. március 1.

Szabolcs vármegye Nemzeti Bizottságának, Nyíregyháza

A Szociáldemokrata Párt javaslata:

Nyíregyházán, 1944. november 2-án a bevonuló Vörös Hadsereg ismeretlen katonái összeszedtek és elhurcoltak 1660 embert⁷⁹ ismeretlen helyre. Az elhurcoltak nagy része tisztviselő, postás és vasutas. Ezek az emberek nem menekültek el, valamenynyien itthon maradtak, és az első felszólításra jelentkeztek, hogy elfoglalják munkahelyüket. Így estek abba a helyzetbe, hogy összefogták őket, és elvitték Debrecenbe, majd Romániába. Ezeknek a városi, megyei és állami alkalmazottaknak hozzátartozói semmiféle fizetést nem kapnak, és a város sincsen abban a helyzetben, hogy ezeknek a fizetését folyósítani tudná. A rendelet is úgy szól, hogy csak azok részesülhetnek fizetésben, akik szolgálatot teljesítenek.

Tekintettel arra, hogy ezeket az embereket nem lehet az elmenekültekkel egy elbánás alá vonni, mert ezek éppen szolgálatteljesítésre jelentkeztek, amikor összeszedték őket.

Tisztelettel kérjük a Miniszterelnök Urat, szíveskedjék odahatni, hogy az elhurcoltak hozzátartozói is megkaphassák fizetésüket, vagy lehetővé tenni, hogy az

⁷⁹ Szabolcs vármegye alispánja Molnár Erik népjóléti miniszterhez 1945. június 25-én írt beszámoló-jában „kétezer-egynéhány” elhurcoltról tett említést. MNL Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára, Nyíregyháza, Alispáni Iratok, XXI. 5. A koalíciós pártok és az egyházak közreműködésével 1945. december 18. és 22. között végrehajtott összeírás alkalmával 1088 elhurcolt személyi adatait sikerült összegyűjteni. Lásd Fazekas Árpád: *Elhurcoltak. Nyíregyháza, 1944–1948*. Határ-Szél Kft., Nyíregyháza, 1989. 31, 70–149. Fazekas Árpád helytörténész kutatásai szerint az elhurcoltak teljes száma 2300 volt. Lásd *Málenkij robot. A nyíregyházi elhurcoltak*. Városvédő Egyesület, Nyíregyháza, 2010. 9.

orosz konzulátuson keresztül valamennyi ügyében az illetékesek eljárjanak, hogy ezek hazakerülhessenek, mivel ezek még katonák sem voltak.

Kérjük a Miniszterelnök Úr sürgős támogatását.

Tisztelettel: A Nemzeti Bizottság tagjai

Pásztor József
[olvashatatlan aláírás]

[olvashatatlan aláírás]
Egri Sándor

9. doboz, 27469. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

42.

Balmazújvárosi lakosok panaszának felterjesztése a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz

Debrecen, 1945. március 1.

Hajdú vármegye központi járás főszolgabírája, Debrecen

Tárgy: Vincze Jenő és társai balmazújvárosi lakosok panasza

Ellenőrző Bizottság
Debrecen

Vincze Jenő és társai balmazújvárosi lakosok panaszolják, hogy január hó 13-án községükből Orosz hatóságok cc. 600-700 férfit és nőt⁸⁰ hová vitték el azokat, nem tudják.

Tisztelettel kérem a Nemzetközi Ellenőrző Bizottságot, szíveskedjék utána nézni és az eredményről hivatalomat értesíteni, hogy az elhurcolt nők és férfiak jelenleg hol vannak, és egyáltalán van-e kilátás, és mikor térnek vissza otthonukba?

Bodnár s. k.
főszolgabíró

A kiadmány hitelül:

Szabó
kiadó

2. doboz, 25592. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással hitelesítve.

---

80 Az elhurcoltak számára vonatkozóan lásd még a 8. dokumentumot.

43.

A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottsághoz Jenei Dezső MÁV-főintéző és 255 vasutastársa ügyében
Debrecen, 1945. március 1.

Magyar Külügyminisztérium

Szóbeli jegyzék

1944. november elején a Nyíregyházán állomásozó szovjet katonai alakulatok Jenei Dezső 41 éves MÁV-főintézőt 255 vasutassal együtt elfogták. Nevezettek elfogatásuk pillanatában a vasútállomásra mentek ki, hogy ott a megrongált pályatestet helyreállítsák.

A Jenei vezetése alatt álló vasutasokat 1200 nyíregyházi egyénnel együtt Debrecenbe szállították, és ott a Pavillon laktanyában helyezték el őket. November hó végén pedig vasúti kocsikra rakták, és ismeretlen helyre szállították el nevezett vasutasokat.

Jenei Dezső katonai szolgálatot nem teljesített, zsidó származású felesége miatt pedig úgy ő, mint családja állandó zaklatásnak volt kitéve a fasiszta rendszer idején.

A Magyar Kormány tisztelettel kéri a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottságot, hogy nevezett személyek visszairányítása érdekében a szükségesnek látszó lépéseket megtenni szíveskedjenek.

Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság
Debrecen

1. doboz, 25084. Gépelt tisztázat, aláírás nélkül, pecséttel.

44.

A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz Bodnár Edit 16 éves külsőböcsi lakos szabadon bocsátása ügyében
Debrecen, 1945. március 1.

Magyar Külügyminisztérium
25.133/1945 Küm.

Szóbeli jegyzék

Bodnár Edit 16 éves külsőböcsi lakost az ott állomásozó szovjet csapatok elfogták, és állítólag Debrecenbe szállították. Bodnár Edit 80 éves örökbefogadó atyjának,

Bodnár János nyugalmazott vasúti üzemi altisztnek házát vezeti, elfogatása következtében Bodnár János a legnagyobb nélkülözésben tengődik. A magyar kormány tisztelettel kéri a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottságot, hogy nevezett visszairányítása érdekében a szükségesnek mutakozó lépéseket megtenni szíveskedjék.

Szövetséges Ellenőrző Bizottság
Debrecen

65. doboz, 134942. Gépelt tisztázat, aláírás nélkül, pecséttel.

45.

**Virágh Béla tiszteletbeli esperes levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz
a csehszlovákiai magyarok ügyében**
*Nagyhalász, dátum nélkül*⁸¹

Magyarország Miniszterelnökének
Debrecen

Miniszterelnök Úr!

A Miniszterelnök úr személyes felhatalmazása s az ismételten kisebbségi sorsba hullott magyarság jajai s kibeszélhetetlen szenvedései által ugyancsak jajszavassá vált lelkiismeretem kényszerít arra, hogy újból a Miniszterelnök úr elé terjesszem könyörgő szavamat, s benne a teljes kipusztításra ítélt csehszlovákiai magyarság mélyes könyörgését.

A fegyverszüneti feltételek elfogadása folytán ismételten Csehszlovákiához csatolt magyarság elképzelhetetlen szenvedése és pokla így kezdődött.

Az orosz hadsereg diadalmas előnyomulása folytán Zemplén, Ung, Bereg stb. vármegyék magyarlakta községei is az orosz katonai hatóságok s az általok elismert kommunista párt közigazgatása alá kerültek. E vármegyék területén, alig 2-3 nap múlva, a magyar községekben is megperdült a dob, amely az összes 18–55 év közötti férfiakat és nőket, a romba dőlt vasúti állomások, utak és hidak fölépítésére, közmunkára hívta be. Ismételt 2-3 nap múlva a magyar falvak által munkába állított férfiakat katonai kordon vette körül, s azok kivételével, akik szlovákul vagy ruszinul tudtak, úgyszólván ruha és élelem nélkül elindították a szolyvai és perccsenyi gyűjtőtábor felé.

Kevés idő múltával a még megmaradt férfilekosságot, az ugyancsak 18–55 közöttieket, azzal, hogy katonai okokból jelentkezniök kell, újra összegyűjtötték, s

81 A levél 1945. március 2-án érkezett a Külügyminisztériumba.

minden külön kihallgatás nélkül ugyancsak elindították a különféle gyűjtőtáborok felé. Ekkor is csak a magyarokat.

Utána a csehszlovákiai volt Magyar Párt elnökeit, választmányi tagjait, e pártba tartozókat szedték össze s vitték el. Tekintet nélkül az illető életkorára.

Ezekbe a halálbrigádokba beosztottak papokat, tanítókat, jegyzőket, entellektüeleket, egyszerű napszámosokat s a magyar életnek olyan drága értékeit.

A magyar anyák, mátkák, családok életébe beköltözött a gyász és a siralom. Sok helyen nincs istentisztelet, mert nincs pap. Nincs biztatás és remény, mert kidőlték a nép vezetői. A nyelvhatárokon lévő magyar iskolák elnémultak, mert megnyíltak az elnemzetlenítő szlovák tanítások. A még magyarországi utakon mindenütt menekülő magyar tisztviselők, magyar értékek – halványan és a borzalmaktól elcsigázva. Azok, akik ki tudtak valahogy szökni a borzalmak hazájából.

Az elhurcoltak gyűjtőtáborai a keleti megyék számára: Szolyva, Perecseny, Garam voltak. Kiütött közöttük az éhtífusz, a hastífusz, az összezsúfoltaknak nem volt fekvőhelyük, csak beton és hideg és fagy. Akik e gyűjtőhelyekről hazajöttek mint betegek, azokon nem volt ruha, lábbeli – a téli fagyokban s odahaza haltak meg, míg a gyűjtőtáborokban naponként egész tömegesen.

Miniszterelnök Úr! Könyörgöm! Könyörgünk! A pusztulásra ítélt csehszlovákiai magyarság további kiirtását csak a magyar kormány akadályozhatja meg, hiszen ezek a magyar sikolyok csak a magyar szívekhez érhetnek el!

Lehetetlennek tartjuk, hogy akár az orosz követség segítségével, akár a nyugati nagyhatalmak bizottságainak erkölcsi obligója fölébresztésével, akár a semleges hatalmak felelősségének fölébresztésével, ne lehetne ezeket a drága magyar életeteket megtartani vagy visszahozni a halál kamráiból – hiszen egy egész nemzet ítélőszéke előtt állunk! És Isten ítélőszéke előtt, azzal a súlyos kérdéssel: Emberi, magyar történelmi és az emberi életetekkel szembeni lelkiismereti felelősséggel. Mit tettünk népünkért ebben a fergeletes világégésben?

Ezért könyörgünk:

1. Kegyeskedjék minden hatalmával az orosz és más nagyhatalmak bevonásával felülvizsgáltatni a csehszlovák határok közé beszorított 1 millió szintiszta magyar ember sorsát, elviselhetetlen helyzetét, panaszát és jajkiáltását, s felülvizsgáltatni a garanyi (Zemplén m.), a szolyvai, perecsenyi (Ung m.) gyűjtőtábor állapotait, s a Novijsamborba⁸² (Ukrajna) koncentrált magyarok halálsikolyait. Ezek a keleti magyarság internálótáborai. A nyugati megyék ilyen táborait nem ismerem. És kegyeskedjék ezeknek a szerencsétleneknek hazajutását biztosítani.

2. Kegyeskedjék mindazoknak a magyar egyéneknek, akik a csehszlovák területekről, éspedig annak 1938-ban felszabadult részéről, pusztá életük megmentése céljából kénytelenek voltak az orosz hadsereg bevonulása után az ottani terror (szlovák, ruszin, zsidó, kommunista) folytán elmenekülni, szabad visszaköltözési lehető-

82 Sztarij Szambor, Sztarij Szambir, Ukrajna.

sege nyíljon, kivéve az 1938 óta kinevezett magyar tisztviselőket, miután ezekről a fegyverszüneti szerződés külön megemlékezik és intézkedik, úgy azonban, hogy személyes és vagyonbiztonságuk nemzetközi garanciát nyerjen. Sok-sok ezer odaváló állampolgár és magyar hagyta oda a pusztulásnak házacskáját, földjét, állását és minden ingóságát, akik most úgyszólván egy szál ruhában és kenyértelenül járnak a magyarországi utakat.

3. És ha lehetséges, szíveskedjék odahatni, hogy a trianoni határon túl élő magyar (színtiszta) községek és járások a magyar kormány fennhatósága alá kerüljenek egészen a békeszerződés aláírásáig, mivel csak ez az egyetlen útja volna az ottani magyarság érdekeinek megoltalmazására s életének biztosítására.

Rá kell térnem e kérdés külpolitikai oldalára is.

Meggyőződésem, hogy a békeszerződés nem fog újra milliókat idegen impérium területére dobni, s hogy a színtiszta magyar területeket Magyarországhoz csatolják. A csehszlovákiai magyarkérdés rendezésének szükségességét 1938-ban a müncheni találkozón a nyugati hatalmak is elismerték, s az orosz diplomácia sem kifogásolta. Hitem az, hogy Közép-Európában a németek megcsonkításával nem fognak újabb tűzfészkeket teremteni. S ezért a csehszlovákiai magyarság kiirtását kizárólag a csehszlovák diplomácia munkájának ítélem. Egyszerűen meg akarják félemlíteni, s ki akarják irtani az ottani magyarság férfait, úgyszólván kivétel nélkül, s ezzel együtt minden magyar ellenállást. Ennek bizonyosságai:

1. Férfiaink elhurcolásával, s azzal, hogy községeinkben a szláv hangzású és szlovákul beszélni tudó emberek meghagyásával a megmaradt asszonyaink és öregeink előtt azt a hitet és reménységet hintették el, hogy akik szlováknak és ruszinnak vallják magukat, azok kiszabadulnak az internálótáborok halálkamráiból. Ekkor rendelték el a népszámlálást, s ennek következménye kizárólag az, hogy a teljesen színtiszta községeink és járásaink lakosai 70–90%-ban szlávoknak vallották magukat, holott minden álmuk és imádságuk a Magyarországhoz való tartozás öröme. Megcáfolva azt a tényt, hogy az 1910-es népszámlálás 800 000 magyart, a legutóbbi csehszlovák népszámlálás 600 000 magyart (a zsidók ekkor zsidó nemzetiségűeknek írták be magukat) s az 1938-as évi magyar népszámlálás pedig 1 millió felüli olyan magyart mutat fel, akik egy tömbben, közvetlenül a trianoni magyar határ mentén élnek, s színtiszta magyarok.

2. A férfaink elhurcolása után egyes terrorcsoportok fenyegetésekkel a férfiak hazajövetelének reménységét csillogtatva leszavaztatták a legtöbb magyar családot arra, hogy Csehszlovákiához akar tartozni. Próbált volna ne így szavazni! Azóta már régen elsüllyesztették volna valahol a halál völgyében.

3. A csehszlovákiai volt Magyar Párt összes tagjainak elhurcoltatása és az ezzel majdnem egyet jelentő kiirtatása. Így süllyedtek el egyszerű magyar kisgazdáink, volt községi előljáróink, egyszerű magyar munkásaink csak azért, mert a csehszlovák megszállás idején is merték magukat magyaroknak vallani, s ezzel együtt merték vállalni az üldöztetéseket is.

Könyörgünk! Kegyeskedjék feltárni ezeket az illetékes diplomácia előtt, ne-hogy idejét mulasztva tehetetlen legyen a magyar külpolitikánk, s emiatt elveszzen számunkra újra 1 millió magyar.

És végül:

20 évet töltöttem a csehszlovák megszállás alatt, mint ottani állampolgár s mint református lelkész és esperes. Annyi a bűnöm most, hogy meghallottam a magyar sóhajokat, és teljesítettem 20 éven keresztül magyar kötelességemet. És még talán annyi, hogy kisugárzott a szívemből minden öröm, amikor újra felszabadultunk. Mert addig csak a szegénységben, megaláztatásokban és a munkában éltem. Megszerveztem a magyar gazdasági, kulturális egyesületeket s a magyar politikai pártot úgyszólván az egész Kelet-Szlovenszko számára. És mint az ottani magyar pártok tartománygyűlési képviselője, vittem ezeket a magyar sóhajokat a pozsonyi, prágai új urak asztalára. Mennyi üldöztetés, szegénység, megaláztatás kísért ezen az úton. Nem fért a lelkemhez a zsidóüldözés, a zsidók értéke, s nincs egy darab földem. Éltem a szegényes református lelkészi jövedelmemből. És most a felszabadult s ismét csehszlovák területté váló földön folyó terrorizmus miatt, otthagya állásomat, kenyereket, minden ingóságomat, egyetlenegy szál ruhában járom családommal a téli magyar utakat. Kegyelemkenyereinken tengődve. És égeti lelkemet az odaáti magyarok sóhaja, panasza és jajkiáltása. És hív vissza a magyar népem imádsága vigasztalásért és erősítésül! És nem mehetek, mert nincs biztonságban a puszta életem, hiszen az ottani terror már engem is elindított ez év elején az internálótáborok felé fagyban, betegen, s csak az orosz katonai parancsnok emberi szíve szabadított meg a halál útjáról! Kegyeskedjék valami olyan garanciát nyújtani vagy nyújtatni számomra, hogy Kistárkányba (Zemplén m.) visszamehessek, s személyes szabadságom s puszta életem biztosíttassék a törvényes rend vagy a magyar községem hovatartozandóságának nemzetközi rendezéséig. Ennyit kérek a magyar nemzettől s annak kormányától.

Mélységes tiszteletem és szolgálatom kifejezésével vagyok:

Virágh Béla

tb. esperes, h. lelkipásztor, volt tartománygyűlési és orsz. gyűl.-i képviselő

Nagyhalász, Szabolcs m.

1. doboz, 25414. Kézszel írt levél, saját kezű aláírással.

46.

Jelentés a Bereg megyei férfiak munkaszolgálatáról

*Hely és dátum nélkül*⁸³

Bereg megyei férfiak munkaszolgálatára⁸⁴

Beregszászból és a közelében levő községekből, melyek a trianoni szerződés értelmében Csehszlovákiához tartoztak, november 19-én elvitték a 18–50 év közötti magyar férfiakat. Hollétükről a hozzátartozók semmit nem tudnak, sem a beregszászi katonai parancsnokság, sem a szolyvai fogolytábor-parancsnokság nem ad felvilágosítást róluk. Ezzel a csoporttal elvittek közül értesülés szerint a Szerednye községbeli Kovács visszatért, s állítólag a következőket közölte. Sztryjbe⁸⁵ vitték őket. Ott a munkásokat és tanult embereket különválasztották, s a tanult embereket ott agitátorképző iskolába vitték, öt gyomorfekélye miatt hazaengedték.

Bereg megyének trianoni területéről a beregszász–vásárosnaményi műúttól keletre eső községekből november 21-én kellett Beregszászban jelentkezniük a 18–50 év közötti férfiaknak. A lelkészeket, ruszinokat, cigányokat, zsidó és gör. kath. vallásúakat visszaengedték, a magyarokat Szolyvára vitték, ahonnan a lavocsne–csapi vasút mentén munkára osztották szét őket. A műúttól nyugatra lévő községekből dec. 3-án vitték el a férfiakat.

Az emberek elhelyezése igen rossz volt. Sok helyen földön háltak szalma nélkül, ruhájuk lerongyolódott. Heteken keresztül étkezésük naponta kétszeri sótlanul vízben főtt bablevesből állott, amihez $\frac{1}{4}$ kenyeret kaptak. Aki betegnek jelentette magát, nem kellett munkára mennie, Szolyván a központi táborban maradhatott, illetve oda visszavitték. Az elhelyezés és élelmezés ott volt legrosszabb, ott 7-8 ember kapott egy kenyeret. A betegeket orvos vizsgálta meg, s a súlyosabbakat hazaengedték. A magyar emberek számára szokatlan elhelyezés és élelmezés miatt sokan betegedtek meg, s meg is haltak. A hazaengedettek nagy része jelenleg is beteg, orvosi kezelés mellett is, teljesen leromlott szervezettel többen otthon is meghaltak.

Az élelmezés később javult, különösen a vonalon kint dolgozó munkásoké. Rántott levest, borsó-, néhol burgonyalevest is kaptak több helyen hússal is. Egy takarót mindenki kapott, a betegek bakancsait, jobb ruháit a dologra kijárókéval elcserélték.

A lakosság kéri a hetedik hete munkán levő férfiak hazabocsátását. Ha ez nem lehetséges, élelmezésük általános megjavítását, változatosabbá tételét, megfelelő téli elhelyezésüket fekhellyel és téli takaróval, az elrongyolódott ruhák és lábbelik pótlását. Ugyancsak kéri annak megengedését, hogy a látogatók hozzátartozóikkal közvetlenül érintkezhessenek, s a részükre vitt élelmiszert személyesen átadhassák.

83 A jelentés 1945. március 2-án érkezett a Külügyminisztériumba.

84 A rendelkezésre álló dokumentumban nincs utalás a jelentés készítőjére.

85 Sztryj, Sztri, Ukrajna.

December közepén egyeseket kiválogattak, állítólag az ország területéről kivitték őket. Kérik ezeknek a visszaszállítását is.

Az érdekelt községek

Tarpa	Gulács	Jánd	Gergelyi	Tákos
Csaroda	Márok	Hete	Fejércse	Tivadar
Barabás	Vámosatya	Tiszakerecseny	Nagybánya	Beregdaróc
Beregsurány				

2. doboz, 25438. Gépelt jelentés, aláírás nélkül.

47.

Berkenye előljáróinak kérelme a magyar kormányhoz az elhurcolt lakosok ügyében

Berkenye, 1945. március 4.

Berkenye község előljáróságától

Tekintetes Magyar Kormány!

Berkenye község előljárósága mély tisztelettel fordul a Magyar Kormányhoz. Folyó év január 5. és 6-án községünkben az orosz katonai hatóságok elvitték 80 (nyolcvan) berkenyei lakost.⁸⁶ Ezek sorsáról és hollétéről azóta semmit sem tudunk. Községünk már igen sokat szenvedett a németektől, amennyiben férfúinak nagy részét a németek csellel és erőszakkal elvitték az SS-be, mérhetetlen ellenszenvet keltve maguk a lakosság körében. Berkenye községben csak három fiatal fiú jelentkezett 1943-ban önként a német hadseregbe, de a németek ebben az esetben csellel és beugratással dolgoztak.

Az orosz megszállás után a még megmaradt munkaerőket is elvitték, többgyermekes anyát is és fiatal leányt.

Tisztelettel kérjük a Magyar Kormányt, hogy lépjen érintkezésbe az orosz hatóságokkal elvitt polgártársaink érdekében, hogy hazajöhessenek, vagy legalább hírt szerezhessünk róluk. Földjeinket nem tudjuk megművelni. Emberi munkaerőkre annál inkább szükség van, mivel az iga erők tökéletesen hiányzanak.

Azt hisszük, polgártársainkat azért vitték el, mert német ajkúak. Ezzel szemben szabad legyen megjegyeznünk, hogy mindnyájan jobban tudnak magyarul, mint németül, és a községben a lakosság kívánságára magyar oktatás van az iskolában, ahol legfeljebb heti két órában tanultak németül írni és olvasni. Ez így van már több mint ötven esztendeje.

⁸⁶ A dokumentumhoz csatolva a 80 elhurcolt nevét tartalmazó lista.

Bizalommal fordulunk a Magyar Kormányhoz, és tudjuk, hogy tehetsége szerint teljesíti kérelmünket.

Mély tisztelettel községi Elöljáróság:

Schlenk Jakab
bíró

Genzelmann Mihály

Virsinger Mihály

3. doboz, 25913. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

48.

**A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottsághoz
Bereg megyei községekből elvitt lakosok szabadon bocsátása ügyében
Debrecen, 1945. március 5.**

Szóbeli jegyzék

A magyar kormány csatoltan tisztelettel megküldi a trianoni határon belül fekvő 26 Bereg megyei község azon 18–50 éves korhatár közötti férfilakosainak névjegyzékét, akiket a szovjet katonai hatóságok, részint faluról falura járva összeszedtek, részint a falvakban kihirdetett rendelet alapján a beregszászi szovjet katonai parancsnokságra idéztek meg, s onnan szállították el különböző bel- és külföldi helységeibe, ahol jelenleg is munkaszolgálatot teljesítenek.

Az ugyancsak mellékelt összesítő jegyzékben szerepel egy 27-ik Bereg megyei község, Nagymuzsaly is, mely az onnan hasonló körülmények között elszállított mintegy 300 férfi névjegyzékét nem küldte be.

Minthogy valamennyi esetben igazoltan magyar származású, politikailag megbízható és legnagyobb részben mezőgazdasági munkásokról van szó, akik a tavaszi mezőgazdasági munkáknál nélkülözhetetlenek, a magyar kormány tisztelettel kéri a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottságot, hogy a szóban forgó egyének felkutatása és hazaszállítása érdekében szükséges intézkedéseket sürgősen elrendelni szíveskedjék.

Mellékletek:

1 összesítő jegyzék⁸⁷

26 db névjegyzék

2. doboz, 25433. Gépelt tisztázat szignóval, pecséttel.

⁸⁷ Az összesítő jegyzék az elhurcoltak számát településenként közli: Lónya 166, Beregdaróc 180, Beregsurány 122, Gergelyugornya 160, Jánd 106, Nagydobos 12, Csaroda 75, Márokpapi 96, Tákos 43, Vámosatya 152, Tiszavid 63, Tizzaszalka 96, Hete 67, Tarpa 430, Mátyus 52, Tiszakercesny 138, Gelénes 99, Tiszaadony 94, Barabás 158, Vásárosnamény 14, Ilk 12, Szamosszeg 43, Vitka 8, Gulács 125, Tivadar 29, Fejércse 15, Nagymuzsaly 300.

49.

Zemplénagárd előljáróinak kérelme a 4. Ukrán Front főparancsnoksághoz 131 elhurcolt személy ügyében

Zemplénagárd, 1945. március 7.

A 4. ukrainai Hadsereg Főparancsnokságának

Nagytekintetű Főparancsnokság!

Alulírottak azzal a megismételt kérelemmel járulunk a főparancsnokság elé, hogy a községünkben 1944. dec. 18-án internált 131 zemplénagárdi lakost,⁸⁸ kik ez idő szerint Samborban⁸⁹ vannak táborban, hazaengedni méltóztassék. Kérésünk támogatására legyen szabad felhozni, mint a kerület politikai biztosa is igazolja, községünkben sem nyilaspárt, sem egyes fasiszták nem folytattak tevékenységet. Senki községünkben, semmilyen módon nem vett részt a felszabadító Hadsereg elleni harcban vagy terrorcselekményekben. Kivétel nélkül becsületes földművesek, kisiparosok és munkások. Dec. 18-án Csapról az orosz hadsereg három tagja elvitte őket azzal, hogy háromnapi munkára készüljenek fel Csapra. Csapról Szolyvára, majd Perecsenybe, végül Samborba vitték őket. Néhányan hazajöttek, de csak temetkezni! Testi-lelki állapotuk a hazatértek szerint siralmas, legfőképp azt sem tudják, miért internálták őket. Ügyükben kérvényt adtunk be 1944. dec. 28-án az ungvári állomásparancsnoksághoz és jan. 2-án a debreceni kormányhoz. Sajnos mai napig eredmény nincs.

Kérésünket megismételve maradunk tisztelettel,

Bukszár Sándor

Petrassevich Nikefor

g. kat. lelkész

[olvashatatlan aláírás]

körjegyző

A kérvényben foglaltak teljesítését a magam részéről is javaslom.

Sátoraljaújhely, 1945. március 14.

[olvashatatlan aláírás]

id. alispán

3. doboz, 25825. Kézzel írt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecsétekkel.

88 A község előljárói a kormányhoz írt, 1944. december 31-i levelükben az elhurcoltak számát 124 főben adták meg. Lásd az 1. dokumentumot.

89 Sztarij Szambor, Sztarij Szambir, Ukrajna.

50.

Madarász Gáborné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. március 8.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Mély tisztelettel alulírott azon kérelmet terjesztem elő, méltóztassék az orosz katonák által nyilvánvaló tévedésből fogolyként kezelt és elszállított férjem védelme, illetve kiadatása ügyében a szükséges eljárásokat folyamatba tenni.

Kőbánya külső részén (X. Alkér u. 30.) lakunk, ahova az orosz katonaság f. évi január hó 4-én már bevonult. Másnap, január 5-én néhány fegyveres katona a házban lakó összes férfiakat elvitte, közlésük szerint csak egy órára igazoltatás céljából. Pár perccel ezt megelőzőleg lakásunkat belövés érte, és úgy én, mint férjem megsebesültünk. Éppen csak annyi ideje volt, hogy engem a romok alól kihúzzon, amikor már menniük kellett. Azóta férjem nem tért vissza, szóbelileg küldött üzenetekből hetek múlva megtudtam, hogy előbb Monorra, majd Ceglédre vitték őket, ahol anélkül, hogy leigazoltatták volna őket, bevagonírozták, és 15 napi élelemmel együtt útnak indították. Férjem a 25-ik században volt. Útközben Mezőtúron és Lökösházán sikerült neki egy-egy cédulát ledobnia, amelyeket jólelkű emberek továbbítottak Mezőberényben lakó rokonaihoz. Az utóbbi cédula továbbítója a maga részéről a következőket jegyezte rá: „Lökösházán mentek át 1945. I. 23-án, mint foglyok.”

Miután férjem soha katonai szolgálatot nem teljesített, mert az 1932. évben megejtett sorozáson alkalmatlannak találtatott, azóta pedig mint a székesfővárosi Gázművek tisztviselője a sorozásokon való megjelenés alól mentesítve volt, ő fogolyként nem kezelhető. Megemlítem még, hogy férjem bármiféle nyilaspartnak tagja nem volt, s mint jó magyar ember a nemzetiszocialista eszmével sem értett egyet. Ha tehát férjemet leigazolták volna, vele szemben ilyen eljárásra sor nem kerülhetett volna. Férjem adatai: Madarász Gábor, született Budapest, 1906. április 19., anyja neve Vadas Karolina.

Férjem elvitele idején két gyermekünk volt, időközben sajnos az egyik elhalálozott, és azóta én magam is ágyban fekvő, súlyos beteg vagyok.

A fentiek alapján mély tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, hogy férjem visszahozatala ügyében a szükséges lépéseket megtenni méltóztassék, miután itt nyilvánvaló tévedés foroghat fenn, mert fogolyként csakis katonák kezelhetők, nem pedig békés polgárok.

Mély tisztelettel:

Madarász Gáborné
sz. f. gázművek II. o. tiszt neje

3. doboz, 25933. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

51.

A Vörös Hadsereg által elszállított Magyar István adatlapja

*A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. sz. rendeletére)*

1. Sorszám
2. Vezeték és keresztnév: Magyar István
3. Születési év és hely: 1906, Szombathely
4. Lakhely: VI. k. Szinyei Merse Pál utca 22–24., Budapest
5. Nemzetiség: Magyar
6. Állampolgárság: Magyar
7. Foglalkozás és munkahely: b. szerelő és él. kereskedő saját üzlet, saját anyjával VI. ker. Szondy u. 48–50.
8. Társadalmi helyzet (ipari v. gazdasági munkás, értelmiségi v. fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő, stb.)
9. Családi állapota (nős, nőtlen, gyermekek száma):
10. Vagyoni helyzete (milyen vagyona van): nincs semmi
11. Melyik párthoz tartozik? Demokratikus
12. Volt-e partizán alakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban? nem volt
13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra? szerve sziv bajjal alkalmatlan minősítették
14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása? –
15. Szolgált-e a Szálasi hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és a beosztása? nem szolgált
16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (Harcterről-e vagy német, stb. gyűjtőtáborból): 1945. Január 20-án az ovo pincéből, akkor aszt mondták kicsi robot
17. A közéletben milyen mértékben vett részt?
18. Honnan és mikor vitték el? Budapest VI. ker. Szinyei Merse 22–24. ovohelyről

Megjegyzések:

12. doboz, 28189. Gépelt kérdőív kézzel írással kitöltve.

24.4.98

A vörös hadsereg által elszállított egyén
személyi adatai.

/A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március
18.-án kelt 26. sz. rendeletére./

1. Sorszám . . . . .
  2. Vezeték és keresztnév . *Magyar István* . . . . .
  3. Születési év és hely *1906 . . . . . Kémetváhely* . . . . .
  4. Lakhely *W. K. Szinyei elterse utca 22-24. Budapest* . . . . .
  5. Nemzetiség . . . . . *Magyar* . . . . .
  6. Állampolgárság . . . . . *Magyar* . . . . .
  7. Foglalkozás és munkahely *W. K. Szinyei el. kereskedő saját üzlet anyjával
VI. ker.* . . . . .
  8. Társadalmi helyzet /ipari- v. gazda-
sági munkás, értelmiségi v. fizikai
alkalmazott, tisztviselő, önálló
gazda, v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész,
vállalkozó, kereskedő, stb./ *szolg u 48-50* . . . . .
  9. Családi állapota /nős, nőtlén,
gyermek száma/ . . . . .
  10. Vagyoni helyzete /milyen
vagyon van ?/ . . . . . *nincs . . . . .*
  11. Melyik párthoz tartozik ? *Demokratikus* . . . . .
  12. Volt-e partizán alakulat tagja ?
Hányszor, mikor vett részt
ilyen harcokban ? . . . . . *nem volt* . . . . .
  13. Mikor és milyen parancsnokság
hívta be katonai szolgálatra *nem hív bíz alalmatlan
minősítet?* . . . . .
  14. Milyen katonai alakulatban szolgált,
mi volt a rangja és a beosztása ? . . . . .
  15. Szolgált-e a Széles hadseregben,
ha igen mi volt a rangja és a be-
osztása ? . . . . . *nem szolgált* . . . . .
  16. Mikor és honnan vitték el a vörös
hadsereg katonái ? /Harcotérről-e
vagy német, stb. gyűjtőtáborból ? *1945. Január 20. an ar.* . . . . .
  17. A közéletben milyen mértékben
vett részt ? *oro nincél akkor aszt mond
tek kicsi részt* . . . . .
  18. Honnan és mikor vitték el ? *Budapest* . . . . .
- Megjegyzések . *W. Ker. Szinyei elterse 22-24. ors helyről* . . . . .

Magyar Országos
Levéltár

52.

A Vörös Hadsereg által elszállított Elter Dezső adatlapja

A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. sz. rendelete-re)

1. Sorszám
  2. Vezeték és keresztnév: Elter Dezső
  3. Születési év és hely: 1931, Budapest
  4. Lakhely: Budapest, XI. Galambóc u. 17. I. 10.
  5. Nemzetiség: magyar
  6. Állampolgárság: magyar
  7. Foglalkozás és munkahely: tanuló, Eötvös gimnázium, IV. oszt.
  8. Társadalmi helyzet (ipari v. gazdasági munkás, értelmiségi v. fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő stb.) –
  9. Családi állapota (nős, nőtlen, gyermekek száma) –
  10. Vagyoni helyzete (milyen vagyona van) –
  11. Melyik párthoz tartozik? –
  12. Volt-e partizánalakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban? –
  13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra? –
  14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása? –
  15. Szolgált-e a Szálasi-hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és a beosztása? –
  16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (Harctérről-e vagy német stb. gyűjtőtáborból) –
  17. A közéletben milyen mértékben vett részt? –
  18. Honnan és mikor vitték el? „Standard” vil. óvóhelyéről, 1945. I. 7-én. XI. ker. Fehérvári út
- Megjegyzések: Értesülésünk szerint a szabadkai járványkórházban ápolják. Akik együtt voltak vele, és hazajöttek, azoktól kaptuk az értesítést.

10. doboz, 27792. Gépelt kérdőív, kézírással kitöltve.

53.

A Vörös Hadsereg által elszállított Debreczeni János adatlapja

A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. sz. rendelete-re)

1. Sorszám
2. Vezeték és keresztnév: Debreczeni János
3. Születési év és hely: 1902, Budapest
4. Lakhely: Budapest, V. József tér 9.
5. Nemzetiség: magyar
6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: női fodrász, Budapest
8. Társadalmi helyzet (ipari v. gazdasági munkás, értelmiségi v. fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő stb.): önálló iparos
9. Családi állapota (nős, nőtlen, gyermekek száma): nős
10. Vagyoni helyzete (milyen vagyona van): vagyontalan
11. Melyik párthoz tartozik?: szociáldemokrata
12. Volt-e partizánalakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban?
13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra? 1942. május hó Monor kieg.
14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása? K. m. sz.
15. Szolgált-e a Szálasi-hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és a beosztása? K. m. sz.
16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (Harcterről-e vagy német stb. gyűjtőtáborból): 1945. január 18. Budapest, Lövölde tér 7.
17. A közéletben milyen mértékben vett részt? –
18. Honnan és mikor vitték el? 1945. január 18. Budapest, Lövölde tér 7.

Megjegyzések: A gettóból kijöve, ugyanaznap a ház összes férfilakójával együtt először Gödöllőre, jelenleg Cegléden fogolytáborban van.

[olvashatatlan aláírás]

10. doboz, 27687. Gépelt kérdőív, kézírással kitöltve, saját kezű aláírással, pecséttel.

54.

A Vörös Hadsereg által elszállított Somogyvári Rudolf adatlapja

A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. sz. rendelete-re)

1. Sorszám
2. Vezeték és keresztnév: Somogyvári Rudolf
3. Születési év és hely: 1916, Budapest
4. Lakhely: Budapest
5. Nemzetiség: magyar
6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: színművész
8. Társadalmi helyzet (ipari v. gazdasági munkás, értelmiségi v. fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő stb.): színművész
9. Családi állapota (nős, nőtlen, gyermekek száma): nőtlen
10. Vagyoni helyzete (milyen vagyona van): –
11. Melyik párthoz tartozik? –
12. Volt-e partizánalakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban? –
13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra? 1942. okt. 1. sz. kieg.
14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása?: 1. sz. élm. raktár hdpőrm. vagy zls.
15. Szolgált-e a Szálasi-hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és a beosztása? tekintve, hogy tényleges katonai szolgálatot teljesítve 1944. okt.-ben katona volt, de Budapest ostrománál elhagyta beosztási helyét, és civilbe öltözött
16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (Harcterről-e vagy német stb. gyűjtőtáborból): 1945. januárban (az Országház környékén) Budapestről
17. A közéletben milyen mértékben vett részt? művészek társaságában, mint népbárát kedvelték
18. Honnan és mikor vitték el? Budapestről, 1945. jan.

Megjegyzések: Budapesten, mint civilt fogták el az V. kerület egyik utcájában, Gödöllőre, majd Ceglédre, onnan Budapest, Ferenc József lovassági laktanyába vitték. Innen Pusztapón át állítólag Lökösházán keresztül szerelvényüket Constanca⁹⁰ felé irányították 1945 májusában a forgalmi tisztek szerint.

70. doboz, 136202. Gépelt kérdőív, kézírással kitöltve.

90 Konstanca, Constanța, Románia.

55.

A Vörös Hadsereg által elszállított Nagy Zsigmond adatlapja

A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. sz. rendelete-re)

1. Sorszám
2. Vezeték és keresztnév: Dr. Nagy Zsigmond
3. Születési év és hely: Dés, Erdély, 1877. április 7.
4. Lakhely: Budapest, XI. Horthy Miklós út 61. f. 5.
5. Nemzetiség: magyar (székely)
6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: nyugdíjazott vallásminiszt., ny. miniszteri tanácsos, kir. tanfelügyelő
8. Társadalmi helyzet (ipari v. gazdasági munkás, *értelmiségi* v. fizikai alkalmazott, *tisztviselő*, önálló gazda v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő stb.)
9. Családi állapota (nős, nőtlen, gyermekek száma): nő
10. Vagyoni helyzete (milyen vagyona van): semmi vagyona nincs
11. Melyik párthoz tartozik? soha semmiféle jobboldali pártnak tagja nem volt
12. Volt-e partizánalakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban? –
13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra? nem volt katona
14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása? –
15. Szolgált-e a Szálasi-hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és a beosztása? nem
16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (Harcterről-e vagy német stb. gyűjtőtáborból): lakásból
17. A közéletben milyen mértékben vett részt? mint nyugdíjas egyháztársadalomban
18. Honnan és mikor vitték el? 1945. február 21-én délelőtt
Megjegyzések: a Horthy Miklós út 72. udvaráról, hová kilakoltatták, vitték el, súlyos beteg volt, orvosi kezelés alatt állott, mert az ostrom alatt jobb oldali szélütés érte, ezenkívül súlyos szív- és cukorbeteg volt, járni alig tudott, mint Jaross A. jogtanácsosát vitték el, holott nem is ismerte. Félt, hogy már útközben újabb szélütés érte, legjobb esetben kórházba került.

60. doboz, 133620. Gépelt kérdőív, kézírással kitöltve, aláírással.

56.

Pisták István, a gávai kommunista párt vezetőjének kérelme Gyöngyösi János
külgügyminiszterhez elhurcolt leányok szabadon bocsátása ügyében

Gáva, 1945. március 13.

M. kir. Külgügyminiszter ur!

Alant írott azon kérelemmel vagyok, hogy leányom Pisták Edith és Németh Piroška, és Máté Borbála, Gávai és Vencsellői elhurcolt leányok kiszabadítása ügyében a lépéseket megtenni szíveskedjék. fenti leányok gyöngye és betegesek voltak. mégis ennek ellenére a Nyíregyházi orosz katonai kórházba akarták kérni magukat mint ápolónők. még most is szeretnők, ha ide jutnának így ők magukat is gyógykezeltethék míg ott kint az elhurcoltak között, talán az életük van kockán. Én és elvtársaim régi öreg kómunisták⁹¹ vagyunk. én 1918 évben személyesen vettem részt az orosz vöröskato-

Magyar Országos
Levéltár

Gáva 25 334

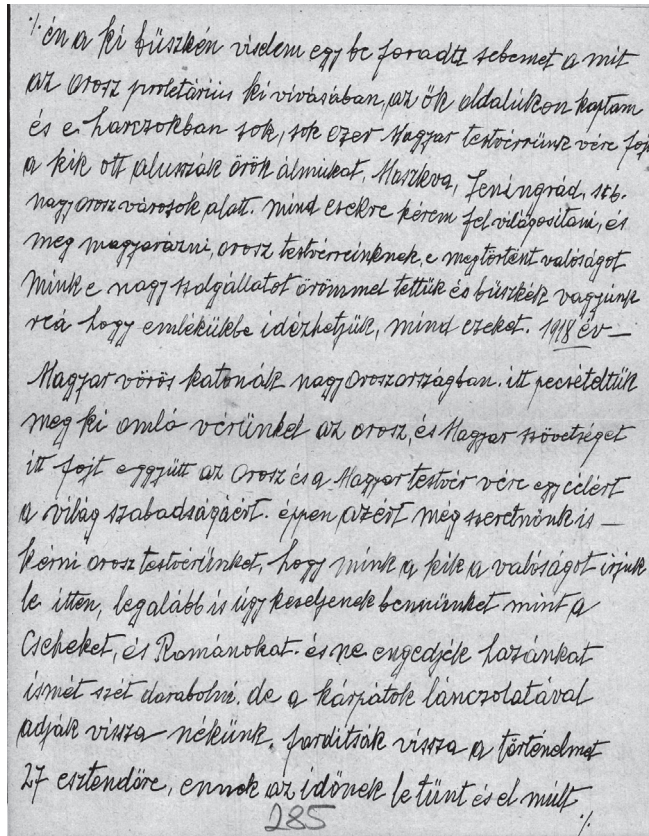
M. kir. Külgügyminiszter ur!

Alant írott azon kérelemmel vagyok, hogy leányom Pisták Edith és Németh Piroška, és Máté Borbála, Gávai és Vencsellői elhurcolt leányok kiszabadítása ügyében a lépéseket megtenni szíveskedjék. fenti leányok gyöngye és betegesek voltak. mégis ennek ellenére a Nyíregyházi orosz katonai kórházba akarták kérni magukat mint ápolónők. még most is szeretnők, ha ide jutnának így ők magukat is gyógykezeltethék míg ott kint az elhurcoltak között, talán az életük van kockán. Én és elvtársaim régi öreg kómunisták vagyunk. én 1918 évben személyesen vettem részt az orosz vöröskatonák sorában. Penkin és Kóvinsz elleni harcokban, és éppen ezért az ilyen faj, hogy még is egyetlen leányomat így elhurcolták. 284

91 Kommunisták.

nák soraiban Denkin⁹² és Kolcsák⁹³ elleni harcokban, és éppen azért ez igen fáj, hogy még is egyetlen leányomat így elhurczolták.

én a ki büszkén viselem egy be fordított sebemet amit az orosz proletárius kivívásában, az ők oldalukon kaptam és e harcokban sok, sok ezer Magyar testvérrünk vére fojt, a kik ott alusszák örök álmukat, Moszkva, Leningrád, stb. nagy orosz városok alatt. Mind ezekre kérem felvilágosítani, és meg magyarázni, orosz testvéreinknek, e megtörtént valóságot. Mink e nagy szolgálatot örömmel tettük és büszkék vagyunk reá hogy emlékübe idézhetjük, mind ezeket. 1918 év – Magyar vörös katonák nagy Oroszországban, itt pecsételtük meg ki omló vérünkkel az orosz, és Magyar szövetséget itt fojt együtt az Orosz és a Magyar testvér vére egy célért a világ szabadságáért. éppen azért még szeretnők is kérni orosz testvéreinket, hogy mink a kik a valóságot írjuk le itten, legalább is úgy kezeljenek bennünket mint a Cseheket, és Románokat. és ne engedjék hazánkat ismét szét darabolni. de a kárpátok láncolatával adják vissza nekünk. fordítsák vissza a történelmet 27 esztendőre, ennek az időnek letűnt és el-

én a ki büszkén viselem egy be fordított sebemet a mit
az orosz proletárius kivívásában, az ők oldalukon kaptam
és e harcokban sok, sok ezer Magyar testvérrünk vére fojt
a kik ott alusszák örök álmukat, Moszkva, Leningrád, stb.
nagy orosz városok alatt. Mind ezekre kérem felvilágosítani, és
meg magyarázni, orosz testvéreinknek, e megtörtént valóságot
Mink e nagy szolgálatot örömmel tettük és büszkék vagyunk
reá hogy emlékübe idézhetjük, mind ezeket. 1918 év –
Magyar vörös katonák nagy Oroszországban, itt pecsételtük
meg ki omló vérünkkel az orosz, és Magyar szövetséget
itt fojt együtt az Orosz és a Magyar testvér vére egy célért
a világ szabadságáért. éppen azért még szeretnők is –
kérni orosz testvéreinket, hogy mink a kik a valóságot írjuk
le itten, legalább is úgy kezeljenek bennünket mint a
Cseheket, és Románokat. és ne engedjék hazánkat
ismét szét darabolni. de a kárpátok láncolatával
adják vissza nekünk. fordítsák vissza a történelmet
27 esztendőre, ennek az időnek letűnt és el-
185

92 Anton Ivanovics Gyenyikin (1872–1947).

93 Alekszandr Vasziljevics Kolcsák (1874–1920).

múlt szomorú napjai mindenütt a mi igazságainkat fogja bizonyítani és nem hisszük hogy nagy orosz testvérrünk ne értékelnék a mi irántuk való cselekedeteinket, a miről az ott oroszországban szerzett és be foradtt sebeink tanúskodnak. büszkék vagyunk ezen be foradtt sebekre, és kiáltjuk a nagyvilágba

Világszabadság testvériség.

testvéri üdvözet szabadság.

Pisták István

a Gávai kúmnista párt vezetője

kérve az egész el húrczolt érdekében eljárni

Megemlítve még hogy Rákosi⁹⁴ Mátyás elvtársunk tanácsára járullunk e kérelmünkkel a minisztériumhoz.

3. doboz, 25934. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

1. szomorú napjai mindenütt a mi igazságainkat fogja bizonyítani, és nem hisszük hogy nagy orosz testvérrünk ne értékelnék a mi irántuk való cselekedeteinket, a miről az ott oroszországban szerzett és be foradtt sebeink tanúskodnak. büszkék vagyunk ezen be foradtt sebekre, és kiáltjuk a nagyvilágba

Világszabadság testvériség.

testvéri üdvözet szabadság.

Pisták István

a Gávai kúmnista párt vezetője.

kérve az egész el húrczolt érdekében eljárni

Gáva 1945 II 13.

Megemlítve még hogy Rákosi Mátyás elvtársunk tanácsára járullunk e kérelmünkkel a

Minisztériumhoz 286

Országos Levéltár

94 Rákosi.

57.

Balmazújvárosi lakosok levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt hozzátartozóik ügyében

Balmazújváros, 1945. március 13.

Magyar Külügyminiszter Úrnak!

Alulírott balmazújvárosi lakosok azon kéréssel fordulunk Miniszter Úrhoz, hogy az orosz katonai parancsnokság által 1945. január hó 13-án munkára elszállított hozzánk tartozókat visszahozatni szíveskedjék.

Indokolásul előadjuk a következőket:

A hozzánk tartozókat mint németeket vitték el a községből Oroszországba munkára, holott azok valamennyien tiszta színmagyarok, mivel évszázadok óta itt éltek Balmazújvároson és a szomszédos községekben vagy városokban.

Ezen elvittek között egyetlenegy idegen származású egyén sem szerepel, hanem mind csak tisztaszín magyar, tehát a békeszerződésben is lefektetett feltételek is arról szólnak, hogy munkára Magyarországról csak német származású egyéneket lehet elszállítani munkára Oroszországba, itt pedig ilyenről szó sem lehet.

Végül előadjuk még, hogy minden Balmazújvárosról elvitt munkás hozzánk tartozó semmiféle jobboldali politikai pártoknak tagjai nem voltak, azok megmozdulásaiban közre nem működtek, s segítségükre soha nem voltak, továbbá mind mint legjobb baloldali érzelmű emberek voltak.

Kérjük továbbá, hogy mivel ezen hozzánk tartozóknak kivizsgálása a helyszínen elszállításuk előtt nem történt meg, azokat kivizsgáltatni, hogy az általunk előadottak megfelelnek-e a valóságnak, és kivizsgálásuk után kérjük a legsürgősebben való hazaszállításukat.

Kérésünk meghallgatását kérve, abban a legigazságosabban való támogatást és jóindulatú intézkedést kérve maradtunk

Tisztelettel:

Juhász József
Szilágyi Péter
Dobi Gáborné
[olvashatatlan aláírás]
Szarvas Péter

Csege Sándorné
Pokrócs Jánosné
Cs. Tóth Jánosné
Nagy István
[olvashatatlan aláírás]

A fentiek valódiságát igazolom.

Balmazújváros, 1945. március 15.

Bíró Imre
vezetőjegyző⁹⁵

1. doboz, 25385. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

⁹⁵ A levélhez csatolt kézzel írott névjegyzéken 563 elhurcolt neve szerepel. Az elhurcoltak számával kapcsolatban lásd a 8. dokumentumot.

58.

Prókai Erzsébet levelezőlapja a jászberényi foglyotáborba szállított ismeretlen személy üzenetével

Újhatvan, dátum nélkül

[feladó:]

Prókai Erzsébet

Újhatvan

U.N.Cs.A.t. 13. sz.

[címzett:]

Laki Józsefné

IX. k. Gróf haller ut 20. 22. em. 23.

Budapest

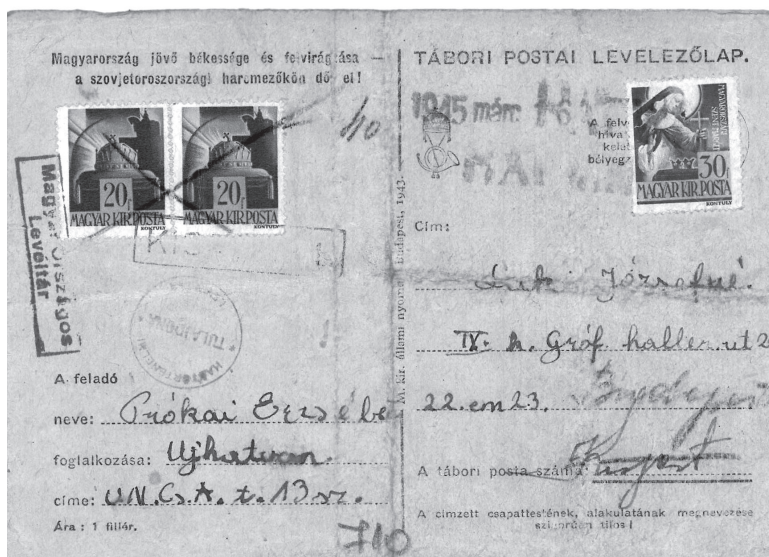
Kedves anyukám és gyermekeim

Hála Istennek jól vagyok megyünk a jászberényi foglyotáborba megyünk sokszor csokollak benneteket vigyázzatok magatokra. Kedves anyukám legy szives hozzá! egy kis csomagot például egy kis kenyeret és pipadohányt még sót paprikát meg egy kis zsirt kávét mást ne csomagolj be na meg inget meg alsó nadrágot.

Kedves anyukám az egyik zsákba csomagold be de jól és a címet ird rá például a nevet lakás címet és ezt.

33-as zászlóaj 98. század. Sokszor csokollak benneteket a viszont látásra.

Apu

Kedves ismeretlen a hozzátartozói nálunk aludt és innen mentek Jászberénybe és itt hagyott egy amelyre a fentebbi sorok voltak írva. Egészségesek nincs semmi bajuk csak éhesek és fáradtak voltak. Tőlünk elmentek március 13án. Maradok ismeretlen szeretettel:

P. Erzsi

Válasz várok.

8. doboz, 27288. Kézzel írt tábori postai levelezőlap.

Kedves anyukám és gyermekeim
Hála Istennek jól vagyok meggyűrh a
Jászberényi fogoly táborba meggyűrh sokszor
csókollak becsületeket vigyázzatok magatok
ra. Kedves anyukám legyen szives hozzát
egy kis csomagot például egy kis kenyéret
és pizza dohányt meg sőt paprikát meg egy
kis zsejt hávet most ne csomagolj ~~be~~
na meg inget meg alsó nadrágot.
Kedves anyukám az egyik zsákba csomagolj
be. De de jó! és a címet írd rá például a
címét lakás címet is írd.
33-as zárló az 98-os zárló. Sokszor csókol
lak becsületeket a vízont látáram.
Apu.
Kedves ismeretlen a hozzátartozói nálunk
aludt és innen mentek Jászberénybe és itt
hagyott egy amelyre a fentebbi sorok voltak írva.
Egészségesek nincs semmi bajuk csak éhe
sek és fáradtak voltak. Tőlünk elmentek márc
ius 13án. Maradok ismeretlen szeretettel.
Válasz várok. 74 P. Erzsi

59.

Görgey Istvánné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez Görgey István
korábbi tiszteletbeli finn főkonzul ügyében

Budapest, 1945. március 21.

Nagyméltóságú Külügyminiszter Úr!
Kegyelmes Uram!

Azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok Nagyméltóságodhoz, méltóztassék férjem, Görgey István dr. érdekében a GPU⁹⁶ parancsnokságánál sürgősen közbenjárni.

Férjemet ugyanis, mint tiszteletbeli finn főkonzult, a GPU körülbelül négy héttel ezelőtt elfogta, és Szentendrére vitte őrizetbe. Jelenleg nem tudom, hol van.

El vagyok telve aggodalommal férjemért, noha jól tudom, hogy semmi bűne nincsen, és a most már túl hosszúra nyúló vizsgálat eredménye csak negatív lehet.

Férjem sohasem volt nyilas, soha semmi kapcsolata nem volt a nyilasokkal, a mostani háborút megelőző időtől kezdve teljesen visszavonult a politikától, és a háború folyamán semmiféle politikai szerepe nem volt.

Nagyon kérem Nagyméltóságodat, szíveskedjék férjem haladéktalan szabadon bocsátása érdekében hathatósan közbenjárni. Finn főkonzuli minőségében fogták el, ezért fordulok segítségért az ideiglenes nemzeti kormány külügyminiszteréhez.

Kérésemet nagybecsű figyelmébe ajánlva, maradok

Nagyméltóságod iránt őszinte tisztelettel:

Görgey Istvánné⁹⁷

4. doboz, 26278. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

⁹⁶ Helyesen NKVD, amelybe a GPU 1934-ben beolvadt.

⁹⁷ A levél hátoldalán a Külügyminisztérium részéről a következő megjegyzések olvashatók Görgey István sorsával kapcsolatban: „Köszeghy István keresk. min. osztályfőnök és dr. Szász Istvánné közlése szerint a dolog tárgyatlannak látszik, mert megállapították, hogy dr. Görgey Istvánt a GPU szabadon bocsátotta. Folyó évi március 11-én a Krisztina térig nyomon tudták követni, de tovább nem, azóta és onnan kezdve nyomaveszett, és nem tudják megtalálni. Budapest 1945. III. 24. Morlin

Ad acta Bpest 1945. IV. 14. Morlin

Meghalt a. a. [olvashatatlan szignó] V. 3.”

60.

Rakamazi lakosok kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz az elhurcoltak szabadon bocsátása ügyében

Rakamaz, 1945. március 22.

Kegyelmes Miniszterelnök Úr!

Rakamaz népe azzal a tiszteletteljes kérelemmel fordul Kegyelmességedhez, a legfelsőbb orosz Katonai parancsnokságnál kegyeskedjék néhány pártfogó szót szólani az elhurcolt fájilag színmagyar, politikailag kifogástalan nép szabadon bocsátása érdekében.⁹⁸

Az elhurcolással kapcsolatosan anyákat temetünk el, akik először beleőrültek fájdalomukba, azután elpusztulnak árvákat hagyva maguk után, akikről nincs aki gondoskodjék.

Özvegy asszonyok és aggok, akiktől három, négy nehezen felnevelt most már munkabíró gyermeket hurcoltak el, tehetetlenül állanak a tavaszi munkálatok előtt. Áldottállapotban lévő nők még meg nem született gyermekük pusztulását kívánják, mert urukat elhurcolták, négy-öt gyermekükkel pedig már is nélkülözésben élnek.

A Külügyminiszter úrnak átadott és az orosz Katonai parancsnokságnak szóló kérvélemből láthatja Kegyelmes Uram, mennyi áldozat meghozatalára volt képes Rakamaz népe. Pedig minden robotmunkánál életével játszott a német ágyútűzben és jóformán rongyokban, lábbeli nélkül dolgozott.

Ebből a kis községből rengeteg a minden alap nélküli elhurcoltak száma.⁹⁹ Ezért olyan lélektelen most a lakóság és fekszik sok elhurcolt hozzátartozója hosszú idő óta betegen és pusztul el sorba.

Kegyelmes Uram! Magyar emberek fordulnak segítségért Magyarország legelső magyar Férfiához. Segítsen rajtunk itthon maradt megpróbáltatott népén. Szóljon Kegyelmes Uram az elhurcoltak mellett. Gyors segítségre van szüksége sok száz magyar családnak. Azoknak, akiket elhurcoltak, akik idegenben dolgozva családjukért aggódnak, és azoknak, akik itthon maradtak tehetetlenül, mert a munkáskart elvitték másféle dolgozni.

Ne engedje kegyelmes Miniszterelnök Úr, hogy a legszükségesebb időben megálljon a munka. Ne engedje, hogy az elkeseredés teljesen gyökeret verjen a magyar szívben. Segítsen Kegyelmes Uram a magyar föld népén.

Mély hittel és bizalommal kérjük a kegyelmes Miniszterelnök Úr segítségét, mert tudjuk jóakarattal sok száz magyar ember boldogságának és létének lehet megalapozója.

98 Az elhurcoltak hazahozatalának elősegítése érdekében a Külügyminisztérium által a moszkvai magyar követségre 1946 őszén küldött listán 71 nő neve és szovjetunióbeli táborzáma szerepel. Az elhurcolt férfiakra vonatkozó lista nem volt a dokumentumok között (180. doboz, 179654).

99 Az elhurcoltak számáról lásd a 11. dokumentumot.

Hazafias tisztelettel

*A megsanyargatott és lelkiileg összetört rakamazi árvák, özvegyek, aggok és kereső-
nélküli sok gyermekesek.*

[23 aláírás]

3. doboz, 26084. Kézzel írt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

61.

**Kecskemét polgármestere, Tóth László levele a városból elvitt 79 fős csoport
sorsával kapcsolatban**

Kecskemét, 1945. március 22.

Kecskemét thj. város polgármesterétől
P. 1298/1945. szám

Miniszter Úr!

A kecskeméti munkahivatal a városparancsnokság, közelebbről Sztankievics kozák százados parancsára több munkáscsoportot adott, amelyek vonaton lovakat kísérték Galacba.¹⁰⁰ Egy-egy ilyen csoport 80–100 emberből állott, és 4–6 hét után érkezett vissza.

A január 15-én útba indított 79 főnyi csoportból a mai napig senki vissza nem érkezett, ami a lakosság körében érthető nyugtalanságot kelt. E csoportba néhány embert maguk az oroszok fogdostak össze, köztük 16 éves fiúkat és 70 éves családapákat.

Az itten parancsnokságon e csoport útjáról és sorsáról semmit nem tudnak, s miután több ízbeni tudakozódásom eredménytelen maradt, a Külügyminiszter Urat kérem meg, hogy magasabb parancsnokságoknál szíveskedjék érdeklődni e csoport sorsa felől, és mindent elkövetni, hogy a 79 ember mielőbb hazakerüljön.

Tekintettel Kecskemét teljes kiürítésére és a 18–42 év közötti lakosságnak a németek által történt elhurcolására, mint munkaerő is hiányzik ez a csoport, családjaik pedig növekvő aggodalommal várják az első megbízható hírt szeretteik sorsáról.

Öszinte tisztelettel:

Tóth László
polgármester

3. doboz, 25902. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással, pecséttel.

¹⁰⁰ Galați, Románia.

62.

Áy Henrik kérelme a Külügyminisztériumhoz elhurcolt leányai ügyében *Fegyvernek, 1945. március 23.*

*A tisztelt magyar Külügyminisztériumnak
Debrecen*

Alulírottak Áy Henrik, 1897. jan. 10-én Fegyverneken született, nős gazdálkodó és neje ugyancsak Fegyverneken született Szémann Teréz, mint szülők azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulnak a magyar külügyminisztériumhoz, hogy a f. év január 6-án a megszálló oroszok parancsnoksága minden közelebbi ok megjelölése nélkül két leány gyermekemet a családomtól elszakította és ismeretlen helyre elvittetett, – egyéni szabadságunkat mielőbb vissza adatni és a szülőiházhoz visszajutatni méltóztatásék.

Leányaim.

Áy Margit, a ki fegyverneken 1926 év február 9-én és Áy Magdolna, aki ugyancsak fegyverneken 1927 év július 22-én született, semiféle pártnak, vagy egyesületnek tagjai nem voltak, ugyszintén alulírottak hasonlóképen minden párt vagy egyesület melőzését gazda foglalkozásomban éllek és családjaimnak példás, munkás tevékenységüket sok lemondással mindenkor igazolták.

szülői aggodalommal kérjük a magyar Külügyminisztériomot, hogy gyermekeimet mielőbb hazahozatni, és szükséges diplomáciai lépéseket megtenni szíveskedjék.

Alázatos tisztelettel:

Igazolom, hogy a fent említett egyének sem a Foszbuh¹⁰¹ sem a Nyilas pártnak tagjai nem voltak.

1945. március hó 23-án.

Eltvársi üdvözetel Szociál Demokrata Párt Vezetősége

*Nagy József
Elnök*

3. doboz, 25986. Kézzel írt levél és igazolás. Az igazolás saját kezű aláírással, pecséttel.

---

101 Volksbund.

A tiszelt magyar Külügyminisiteriumnak,
Debrecen.

Tulirostak Ny. Henrik, 1897. é. júl. 10-án Fejyverneken született, nőszülői és neje ugyanazok Fejyverneken született Kémény Teréz, mint nőül azzal a tiszteletteljes kéressel fordulnak a magyar külügyminisiteriumhoz, hogy a f. év január 6-án a megnevezett országban parancsmódszaga minden közlelési és megjelölési nélkül két leány gyermeküket a családjuktól elszakították és ismeretlen helyre elvittették - egyéni szabadságukat mielőbb visszaadni és a nőülökükhöz visszajuttatni méltortessék.

Leányaim.
Ny. Margit, a ki Fejyverneken 1926. év február 9-én Ny. Magdalna, aki ugyanazok Fejyverneken 1924. év július 22-én született, semiféle pártnak, vagy egyesületnek tagjai nem voltak, ugyanintén elulirostak hasonlóképen minden párt vagy egyesület melőrsét garáta foglalkozásomban élek és családjaimnak példás, munkás tevékenységüket sok lemondással mindenkor igazolták. nőülök aggódalomal kérjük a magyar Külügyminisiteriumot, hogy gyermekeinket mielőbb harakhoratni, és örökösleges diplomáciai lépéseket megteví visszahadjék.

Ábratos tisztelettel:

Fejyvernek 1945. március 23.

Levegőben hirt a fent említett egyének sem a családjuk sem a nőülök pártjának tagjai nem voltak 1945. március 23-án

Magyar Országos Levéltár

h24

Előzemi utóiratok
Demokrata Part és Szócska
Nagy János Ernő

63.

Jancsó István gávai plébános kérelme elhurcolt lakosok ügyében

Gáva, 1945. március 25.

Nagyméltóságú Miniszter Ur!

Folyó év január havában Gáva (Szabolcs vm.) községből elhurcolt híveim itthon maradt hozzátartozóinak, szülőknek, hitveseknek, gyermekeknek, testvéreknek nevében és felkérésére mély tisztelettel kérem Miniszter Ur kegyes közbenjárását az elhurcoltak szabadon bocsájtása és mielőbbi visszajövetele érdekében.¹⁰²

Annakidején azzal szedték őket össze, hogy három heti munkára kell menniök az országunkban elpusztult vasutak rendbehozatalára. És ennek már több mint két hónapja! Tudomásunk szerint a gávai elhurcoltak jelenleg Brassóban vannak őrizet alatt. Ezek mind teljesen magyarok, a német nyelvet egyetlen egy sem beszél közülük. S ennek a sok erőteljes fiatal férfinek és nőnek hiányát nagyon megérzi a mezőgazdaság, mert mind a földet munkálták, a földből éltek s ezáltal az ország közellátásának munkájából is kivették részüket. Az itthon maradt öreg szülők és gyenge gyermekek pedig képtelenek helyüket betölteni s így földjük parlagon hever. Ugyis oly kevesen vagyunk magyarok. Ne engedje Miniszter Ur, hogy számban és erőben még jobban csökkenjünk.

Hallja meg Miniszter Ur állandó, fájdalmas siránkozását az itthon maradt hozzátartozóknak, akiknek reménye a jó Istenen kívül Miniszter Urban van. Bár ne csatlakoznának bizalmukban!

Ismételten kérve kegyes közbenjárását, híveim nevében is vagyok Miniszter Urnak alázatos szolgája,

*Jancsó István
rk. plébános*

3. doboz, 25934. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

102 A Gáva község főjegyzője által 1945. december 10-én a Külügyminisztériumba küldött névjegyzéken 23 férfi és 22 nő neve szerepel. A Külügyminisztérium 1946. március 29-én szóbeli jegyzékben kérte a Szovjetunió budapesti követségét, hogy járjon közbe a Gáváról elhurcoltak hazaszállítása érdekében. Lásd a 220. dokumentumot.

Magyaréltörvényi Miniszter Ur!

Folyó év január hónapban Gyáva (Szabolcs vm.) községből elhurcolt hűveim itthon maradtak hozzátartozóinak, szülőiknek, hitveseknek, gyermekeknek, testvéreknek nevére és felkérésére mely tisztelettel késem Miniszter Ur kegyes közbenjárását az elhurcoltak szabadon bocsátása és mielőbbi visszajövetele érdekében.

Amakidrejeim országot szedték őket össze, hogy három hetes munkára kell menniök az országunkban elpusztult vasutak revidálkozatalára. És ennek már több mint két hónapja! Tudomásunk szerint a gyávai elhurcoltak jeleleg Brassóban vannak őrizet alatt. Ittek mind teljesen magyarok, a német nyelvét egyetlen egy sem beszéli közülük. Ennek a sok értékes fiatal férfinek és nőnek hiányát nagyon megérzi a mezőgazdaság, mert mind a földet munkálták, a földből éltek s ezáltal az ország közelítésének munkájától is kivették részüket. Az itthon maradt öreg szülők és gyermekei gyermekek pedig léptelenek helyüket betölteni s így földjük parlagon hever. Ugyis oly kevesen vagyunk magyarok. Ne engedje Miniszter Ur, hogy számban és erőben még jobban erőskegyünk.

Kérem meg Miniszter Ur állandó, fájóalmas sirámlását az itthon maradtak hozzátartozóinak, akiknek reménye a jó híreken kívül Miniszter Urban van. Bár ne esalatkoznanak bizalmukban!

Tiszteletten kérem kegyes közbenjárását, hűveim nevében is vagyok Miniszter Urnak elárasztos szolgálja,

Gyáván, 1945. márc. 25-én

287

Magyar Országos
Levéltelek

Jánosó István
nb. felbírás.

64.

Furmann Sándorné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt gyermekei ügyében

Vencsellő, 1945. március 25.

Méltóságos Miniszter Úr!
Kegyelmes Uram!

Méltóztassék megbocsájtani, hogy már kétszeri otlétem után, írásban is bátorkodom alkalmatlankodni, de három elhurcolt gyermekemért¹⁰³ vérző anyai szívem ép úgy nem tud megnyugovást találni, mint a falunk több száz más szenvedő szülőé!

Esedezve könyörgök Nagyméltóságod jóságos szívéhez: legyen tovább is ártatlanul elhurcolt drága gyermekeink áldott pátronusa, hogy mielőbb vissza kaphassuk Őket.

A jó Isten áldja meg Nagyméltóságodat, és vezérelje nemes munkájába.

Kérésem megújítva vagyok igaz honleányi tisztelettel

Furmann Sándorné
Kalmár Aranka
ny. körz. iroda tiszt neje

3. doboz, 25958. Kézrel írt levél, saját kezű aláírással.

Méltóságos Miniszter Úr!
Kegyelmes Uram!

Méltóztassék megbocsájtani
hogy már kétszeri otlétem után, írás-
ban is bátorkodom alkalmatlankodni,
de három elhurcolt gyermekemért
vérző anyai szívem ép úgy nem tud meg-
nyugovást találni, mint a falunk több
száz más szenvedő szülőé!

Esedezve könyörgök Nagyméltó-
ságod jóságos szívéhez, legyen tovább
is ártatlanul elhurcolt drága gyer-
mekeink áldott pátronusa, hogy mi-
előbb vissza kaphassuk Őket.

357 Magyar Országos Levéltár

A jó Isten áldja meg Nagyméltó-
ságodat, és vezérelje nemes munká-
jába. Kérésem megújítva vagyok
igaz honleányi tisztelettel

Furmann Sándorné
Kalmár Aranka
ny. körz. iroda tiszt neje

Vencsellő 1945. III-25
Furmann Sándorné

Magyar Országos Levéltár
338

103 A kérelmező levéléhez nem csatolt adatlapokat, és nem közölte gyerekei nevét sem.

65.

Paksi Istvánné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje szabadon bocsátása ügyében

Debrecen, 1945. március 26.

Külügyminiszter Úr!

Férjem, dr. Paksi István ügyészégi alelnök Debrecenben az ügyészségen teljesített szolgálatot. A múlt év szeptemberében a bombázások elől Nyírmihálydiba költöztünk, ahol helyünkön maradtunk az orosz csapatok bevonulásáig. Az oroszok bevonulása napján állítólag valami verekedés támadt az ottani lakosok és az orosz katonák között, s ennek következtében a kilencedik napon férjemet 150 más férfivel együtt elfogták, s előbb a debreceni Pavillon laktanyába szállították, majd innen még november hó 20-án ismeretlen helyre elszállították, azóta semmi hírt nem hallottam róla.

Most utóbb jutott tudomásomra, hogy férjemet Jekaterringburgba¹⁰⁴ vitték, ahol vasútépítéshez van beosztva.

Tekintettel arra, hogy férjem a verekedésben részt nem vett, soha semmiféle politikai tevékenységet ki nem fejtett, s legjobb meggyőződése szerint állítom, hogy teljesen ártatlanul hurcolták el betegen, mert gyomorfekélye és -vérzése volt, mely miatt az oroszok is kórházba szállították és kezelték.

Tisztelettel kérem, méltóztassék odahatni, hogy minél előbb szabadlábra helyezték, és hazatérhessen.¹⁰⁵

Tisztelettel:

Dr. Paksi Istvánné
ügyészégi alelnök neje

Magyar Külügyminiszter Úrnak,
Helyben

3. doboz, 25924. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

¹⁰⁴ Jekatyerinburg.

¹⁰⁵ Az Oroszországi Föderáció részéről a hadisírokat gondozó Vojennije Memoriali Társaság 1999-ben átadott a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeumnak egy 66 281 fő nevét tartalmazó adatsort, amely a szovjet hadifogoly- és internálótáborokban meghalt magyar hadifoglyok és polgári internáltak neveit tartalmazta. Az intézmény által feldolgozott adatok a <http://www.katonakagulagon.hu> honlapon érhető el. Az adatbázis szerint Paksi István 1944. szeptember 25-én esett fogságba, és 1945. április 19-én elhalálozott. Fogva tartásának színhelye: Gorlovka, 242/2. hadifogolytábor.

66.

**Hátszeghi Ottó ezredes feljegyzése Vörös János honvédelmi miniszternek a
Budapestről történő elhurcolásokról**
Budapest, 1945. március 29.

Magyar Honvédelmi Minisztérium
Összekötő törzs
20.008. szám
Eln. összö. tö. 1945.
Férfiak tömeges elhurcolása tbn.
A Magyar Honvédelmi Miniszter Úrnak
Debrecen

Jelentem, hogy 4-5 nap óta Budapesten ismét tömegesen hurcolják el a férfilakos-
ságot. Egyes épülettömböket körülzárnak, és a férfiakat 18–50 évig – állítólag
igazoltatás céljából – először a GPU-parancsnokságokra,¹⁰⁶ majd ismeretlen hely-
re viszik.

Az elhurcoltak közül csak kevesen térnek vissza otthonukba.

Kérek sürgős intézkedést a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál.

Hátszeghi Ottó¹⁰⁷
ezds.

Magyar Külügyminiszter Úrnak
Budapest, 1945. évi április hó 23-án
Szíves elintézésre áteszem

Vörös János

6. doboz, 26810. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

67.

A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz
Lémann Leó Péter premontrei szerzetespap ügyében
Debrecen, 1945. március 31.

Szóbeli jegyzék

Magyar Külügyminisztérium
25822/145. Küm.

106 Helyesen NKVD, amelybe a GPU 1934-ben beolvadt.

107 Hátszeghi (Hatz) Ottó ezredes sorsáról lásd a 215. dokumentumot.

A Magyar Kormány tisztelettel közli, hogy Lémann Leó Péter premontrei szerzetes felszentelt papot 1945. január 26-án Budapesten, az utcán elfogták, s onnan Gödöllőre, majd onnan ismeretlen helyre szállították március 15-én.

A Magyar Kormány tisztelettel kéri a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, hogy fent nevezett felkutatása és szabadon bocsátása érdekében a szükséges intézkedéseket megtenni szíveskedjék.

A Magyar Kormány egyúttal csatolja a Szövetséges Ellenőrző Bizottság f. évi március hó 18. napján 26. sz. a. kelt átiratában megkívánt és megfelelően kitöltött kérdőívet.

Szövetséges Ellenőrző Bizottság
Puskin¹⁰⁸ követ úrnak, Debrecen

3. doboz, 25822. *Gépelt fogalmazvány, aláírás nélkül.*

68.

A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz a budapesti, VII. kerületi elhurcolások ügyében¹⁰⁹

Debrecen, 1945. április 3.

Magyar Külügyminisztérium
26.047/1945. Küm.

Szóbeli jegyzék

A Magyar Kormány tisztelettel a következőket közli a Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal, hogy Budapesten szovjet táborig csendőrök járnak a VII. kerületet. Egyes háztömbökben a házmegbízottaknak meghagyják, hogy másnapra állítsák elő a kerületi szovjet rendőrség házába a hadköteles (18–48) korú férfiakat. Értesülés szerint azokat, akik az új világháborúban részt vettek, elviszik. Állítólag Debrecenbe.

A Magyar Kormány tisztelettel kéri a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, szíveskedjék a szükséges intézkedéseket megtenni, hogy a szóban forgó összeszedések, amelyek súlyosan akadályozzák Budapest gazdasági élete megindulásának lehetőségét, megszüntetessenek.¹¹⁰

Gombó István

Gyöngyösi János

3. doboz, 26047. *Gépelt fogalmazvány, szignókkal.*

108 Georgij Makszimovics Puskin.

109 A dokumentum megjelent: „*Törvényes*” *megszállás* i. m. 309.

110 Mellékelve a jegyzék orosz nyelvű fordítása.

69.

A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz a magyar hadifoglyok helyzetének javítása érdekében

Debrecen, 1945. április 6.

Magyar Külügyminisztérium

Szóbeli jegyzék

A Magyar Kormány tisztelettel a következőkre kéri a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot:

Magyarországnak a német iga alól való szerencsés felszabadításával kapcsolatban különösen a Dunántúlon igen sok magyar katona adta meg magát, illetve került a győzedelmes előrenyomuló Vörös Hadsereg fogságába.

A felszabadítás ezen magasztos pillanatában a Magyar Kormány tisztelettel azazal a kéréssel fordul a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz és azon keresztül a győztes Vörös Hadsereg legfőbb katonai parancsnokságához, méltóztassék a félrevezetett magyar katonasággal szemben, akik fogságba estek, és így meggyőződhetnek, hogy egy hosszú éveken keresztül folytatott ellenséges, fasiszta és németbarát propaganda áldozatai lettek, nagylelkűséget gyakorolni.

Ebben a reményben a Magyar Kormány tisztelettel kéri, hogy a magyar hadifoglyokat kellő étellel, férőhelyekkel és gyógyszerrel ellátni kegyeskedjenek, már csak azért is, hogy így az országot és az országban élő összes személyeket, s különben mindannyiunkat veszélyeztető ragályos betegségektől és annak következményeitől megvédjék, s így megelőztessenek azok a szomorú események, amelyek Szegeden élelem, tisztaság és gyógyszer hiányában előadódtak.

Szövetséges Ellenőrző Bizottság
Puskin követ úrnak, Debrecen

5. doboz, 26156. Küm. Gépelt másolat, aláírás nélkül.

70.

**a) Asszonyok kérelme Budapest polgármesteréhez az ország fogolytáborokban
lévő férfiak szabadon bocsátása ügyében**

Budapest, 1945. április

Budapest Székesfőváros nagyméltóságú Polgármester Úrnak, Budapest

Alulírottak azon alázatos kérelemmel fordulunk nagyméltóságú Polgármester úr színe elé, hogy az országban lévő fogolytáborokból a civil férfiak hazabocsájtását mielőbb kieszközölni kegyeskedjék.

Kérelmünk támogatására a következőket vagyunk bátrak megemlíteni:

Mink, feleségek, anyák, gyermekek, testvérek, hosszú hetek hajszolása után találtunk rá hozzátartozóinkra, akik bármely környéken s bármely időpontban a beérkező felszabadító csapatot a legmelegebb fogadtatásban részesített – néhány órával a felszabadító csapat megérkezése után rövid, egy-két órai munkára kérték fel családtagjainkat, s mindannyian készséggel teljesítették kérésüket és álltak rendelkezésükre. Tömegesen vitték az ország lakóházaiból hozzátartozóinkat, kenyérkeresőinket, de nem a felkért munkára osztották be, hanem különböző helyeken gyűjtötték össze, honnan vizsgálat nélkül partizánoknak minősítve fogolytáborokba kísérték őket. Az idecsatolt nyilatkozatokkal is megerősítve igazoljuk, s meg vagyunk győződve, hogy a táborban lévő civil foglyok nagy része semmilyen jobboldali tevékenységben nem vettek részt, hiszen éppen ezért lehetett mindannyiukat minden ellenállás nélkül könnyen elvezetni.

Kérjük tehát nagyméltóságú Polgármester urat az előadott és általánosságban már ismeretes indokok figyelembevételével, hogy a fogolytáborokban levő hozzátartozóink kiszabadítására irányuló törekvéseinket támogatni és véghezvitelében közreműködni kegyeskedjék.

Kérelmünk eredményes elintézésében bízva, vagyunk a nagyméltóságú Polgármester úrnak alázatos tisztelettel

Magyarország összes Asszonyai, Anyái, Gyermekei
helyett

Lichter Jenőné
Heitz Zsuzsanna

4. doboz, 26232. Kézszel írt levél, saját kezű aláírásokkal.

b) Ceglédi asszonyok kérvénye Budapest polgármesteréhez a ceglédi táborban fogva tartott férfiak ügyében
Budapest, 1945. április 11.

Polgármester Úr!

Tisztelettel hozzuk az alábbiakat a szíves tudomására:

Férfi hozzátartozóink jelenleg foglyokként a ceglédi táborban vannak. Ezt a táborot a legnagyobb titoktartás veszi körül, nem lehet megtudni azoknak a névsorát, akiket ott őriznek, sőt még a halottak nevét – akiket ott, a tábor udvarán földelnek el – sem mondják meg. A táborot megközelíteni csak abban az esetben lehet, ha az orosz örököt dohánnyal, pénzzel, pálinkával vagy egyébvel megvesztegetik. Ebben az esetben elnézik, hogy a hozzátartozók nagy távolságból a neveket kiabálják, és a szólítottak kézfeltartással jelentkeznek, vagy apró kavicsokra kötött leveleket dobálnak ki, és ezt a járóelők felszedik. Különbön az örök az ott ácsorgó asszonyokra lőnek, ütökezik őket, s már három esetről tudunk, amikor kórházba kerültek.

Amint messziről láthatjuk, a foglyok közül csak igen kevesen dolgoznak, hajnali 3 órától egyfolytában állnak, illetve körbeszaladnak az udvaron. Az ételmezésükről nem történik semmi gondoskodás, tudomásunk szerint répalevet esznek. Újabban ugyan megengedték, hogy csomagot küldhetünk hetenként egyszer, vasárnap. Ezt a csomagot azonban az orosz parancsnokságon kell előzetesen bemutatnunk, és a jobb fehérműk és ízesebb falatok eltűnnek belőlük, nem szólva arról, hogy minden alkalommal 2–300 csomag nem is jut el soha a címzetthez.

Ezenkívül tudomásunkra jutott, hogy nem utcán elfogott civileknek, hanem partizánoknak tekintik őket. Az összes irataikat elszedték, összetépték, és így magukat igazolni nem tudják. Legutóbb pedig arról értesültünk, hogy április 10–15. között a táborot felosztatják, és őket Ukrajnába viszik.

Fentiek alapján tisztelettel kérjük Polgármester Urat, hogy lépjen közbe hozzátartozóink érdekében, és tegye lehetővé, hogy helyettük igazoljuk politikai magatartásukat, és őket emberi körülmények közé juttathassuk, annál is inkább, mert teljesen ártatlanul, utcán elfogva vagy önkéntes jelentkezés alapján kerültek ebbe a kétségbeesztő helyzetbe.

Őszinte tisztelettel

Pordány Ferencné
Soós Gáborné
Miezovszky Konrádné
[olvashatatlan aláírás]

özv. Lengyel Gyuláné
[olvashatatlan aláírás]
[olvashatatlan aláírás]
[olvashatatlan aláírás]

4. doboz, 26232. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

c) Csorba János budapesti polgármester levele Gyöngyösi János
külgügyi miniszterhez a ceglédi fogolytábor ügyében
Budapest, 1945. április 12.

Budapest Székesfőváros Polgármestere
Tárgy: A ceglédi fogolytábor ügye
Gyöngyössi¹¹¹ János úrnak, külgügyi miniszter
Budapest

A csatolt kérvényt a ceglédi fogolytáborban lévők hozzátartozói adták át nekem azzal a kéréssel, hogy azt közbenjárás kieszközlése céljából Miniszter Úrnak elküldjem.

Kérem Miniszter Urat, ha erre mód van, az orosz hatóságokhoz ezt az ügyet eljuttatni legyen szíves.

Külön tolmácsolom a kérelem benyújtóinak azt a kérését, hogy az ő nevüket, valamint a csatolt névsort igen bizalmasan kezelni legyen szíves, mert aggályuk van, hogy a névsor nyilvánosságra juttatása esetén további kellemetlenségük lesz.

Csorba János
polgármester

4. doboz, 26232. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással, pecséttel.

71.

Egy magyar édesanya kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz a
gödöllői tábor foglyai ügyében
Hely és dátum nélkül

*Kegyelmes uram
Miniszterelnök úr!*

Egy megtört lelkű édes-anya szól a miniszter elnök úrhoz, legyen olyan kegyes halgasson meg. Én szegény magyar anya három fiút neveltem nagyon nehéz anyagi viszonyok között a hazának. Hála Istennek becsületes derék fiúk lettek minták az iskolába, minták a polgári életben. Most ez a kegyetlen sors szétépett bennünket kettőt behívtak munka szolgálatra lapáttal, mintha azzal meglehetne menteni a hazát? egy katona, és sajnos csak egyről tudok hogy fogoly pedig az nem katona levente volt még 19 éves az sohasem fogott még fegyvert a vörös hadseregre egyik sem, és több száz civil emberrel csak egyszerűen elhajtották őket az ovóhelyekről Pesten, Gödöllőre pedig azoknak semmi bűnük nincs. Kérem Kegyelmes uram mért foglyok a civilemberek a

111 Gyöngyösi.

magyar hazába? Mikor azok ártatlanok, és még is ezrével foglyok katonákkal együtt. Meg ez nem volna olyan nagy hiba, de a dicső vörös felszabadító éhhalálra ítélte a magyar foglyokat, el kell nekik ott pusztúlni a hidegbe alig kapnak táplálékot 30 kilósra lefognak mind betegek végre nem bírja a szervezett elpusztúlnak, ezért neveltük fel őket magyar anyák.

A fogolytáborokba 40 halott is van naponta hordják a kórházba, meg temetni őket, agyonvannak fázva, éhezve, kínozva, ez a magyar fiaink sorsa? hát ide jutotunk? A magyar kenyérből sem adnak nekik kenyeret a fõlszabadítók? Ez az a fõlszabadítás? Még a ruhánkat is elviszik szekrényből kenyerünket, s állatainkat, mindent, hurczolnak el hogy nekünk semmi nem maradjon. A komonistáknak felszabadítók, de a többségnek sajnos nem.

Kérem a kegyelmes miniszterelnök urat, hogy látogassa meg a fogolytáborba szenvedõ fiainkat mind egyformán szenved akár civil vagy katona, és tegyen lépést az oroszoknál a fogjok sorsán enyhíteni, adjanak nekik a magyar kenyérből, a civilt meg engedjék haza, mért fogoly az? A kegyelmes úrnak modjában áll, mentse meg a sok magyar életet a pusztulástól. Az Isten előtt felelni kell a felelõseknek érték sok ártatlanért.

Kegyelmes uram bocsánatot kérek soraimért, meg tetszik érteni, három gyermekem a hazának az áldozata, talán már nem is élnek mit szenvedek értük.

Hazafias tisztelettel.

Egy fájó szívü magyar Anya a nagyon sok közül

3. doboz, 25990. Kézzel írt levél, név és aláírás nélkül.

72.

A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt felsõ-magyarországi csoportja pártigazgatójának kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez a Vörös Hadsereg által elszállított polgári lakosok szabadon bocsátása ügyében
Miskolc, 1945. április 12.

Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt
Felsőmagyarországi csoportja
Miskolc, Erzsébet tér 5.

Külügyminiszter Úr!

A mellékelt íven felsoroltakat a Vörös Hadsereg katonái bevonulásuk napján, 1944. november 30-án elszállították.¹¹² (Valamennyien polgári egyének.)

¹¹² A mellékelt névjegyzéken 116 Felsőszolcáról elhurcolt személy neve szerepel.

Jelenleg a fogsáni-i¹¹³ barakktáborban vannak.

Hozzá tartozóik kéri a Külügyminiszter Urat, méltóztassék szabadon bocsájtásukat kieszközölni. Soha nyilasok nem voltak, sem németbarátok. Valamennyien gyári munkások és parasztok.

Kérelmüket tolmácsoljuk.

Kiváló tisztelettel:

[olvashatatlan aláírás]
pártigazgató

4. doboz, 26322. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással, pecséttel.

73.

A miskolci 7. honvéd kerületi parancsnokság vezetőjének feljegyzése Vörös János honvédelmi miniszter számára a sátoraljaújhelyi táborban fogva tartott magyar hadifoglyok körülményeiről

Miskolc, 1945. április 13.

Miskolci 7. honvéd kerületi parancsnokság

625. szám

Eln.I.-1945.

Magyar hadifoglyok ügye

A magyar honvédelmi miniszter úrnak

Budapest

A f. évi április hó 6-án kelt 557./Eln. I.-1945. számú felterjesztésem kapcsán: (Tárgya: Hadifoglyok átvétele tbn.)

A sátoraljaújhelyi Hadifogly Átvevő Bizottság által a hivatkozott felterjesztésemben jelentett hadifoglyokat Sátoraljaújhelyen személyesen megvizsgáltam. Szemlém alkalmával megállapítottam, hogy a foglyok rendkívül siralmas állapotban vannak. Egy hét tartama alatt 21 fő halt el. A rendszertelen táplálás, illetve a többnapos éhség miatt teljesen le vannak gyengülve, úgyhogy a jó erőállapotuk visszaszerzéséhez többheti pihenés és jó táplálékra feltétlen szükségük van, miért is a könnyebb betegek részére 2 heti, míg a súlyosabb betegek részére 4 heti szabadságot engedélyeztem. Őket a szabadság letelte után az elvonuló hadosztályba fogom beosztani.

Bizalmi úton szerzett értesülesem szerint a hadifoglyok általában igen sokat szenvednek. A román és az orosz fogolyörök embertelen módon bántanak velük. Darált árpát etetnek velük, só nélkül vízben megfőzve, takarmányröpát főzve stb. Ezért aztán rendkívül legyengülnek és megbetegednek.

113 Foksány, Focșani, Románia.

Fentiekre való tekintettel kérem, hogy az illetékes orosz és román parancsnokságnál eszközöltessék ki, hogy a magyar hadifoglyokkal emberségesebben bánjanak, és hogy rövidebb időn belül kerüljenek átadásra a honvédséghez.

[olvashatatlan aláírás]

56. doboz, 132124. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

74.

a) Tolmár Gyuláné kérelme a szovjet parancsnoksághoz férje szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. április 13.

Az Orosz Katonai Parancsnokságnak!

Férjem, dr. Tolmár Gyula¹¹⁴ (született: Budapest, 1909. II. 21.) a Pázmány Péter Tudományegyetem csillagászati tanszékének tanársegéde, 1945. évi február 8-án eltűnt. A körzetvezető felszólítására ezen a napon, reggel 9 órakor levitte a rádióját, beszo­lgá­latni a XII. kerület, Diósárok út 65/a lakásáról, a XII. kerületi katonai parancsnoksághoz. Ezt még el is végezte, amit az ott teljesített aláírásából láttam. Innen már nem jött többé haza. Két hónap óta most kaptam először hírt, amely szerint Apostagon át a solti fogolytáborba, onnan Bajára került. Ezóta újabb hír nem érkezett róla.

Tisztelettel előadom, hogy férjem 6 év óta súlyos gyomorfekélyben szenved, és két ízben gyomorvérzése volt, ezért 1943. december óta a katonai szolgálat alól felmentették. 1939 óta is csak póttartalékos volt, és csapatszolgálatot sohasem teljesített.

Férjem a jobboldali politikának ellensége volt, elveiben, cselekedeteiben és életmódjában. Ezt bebizonyította avval is, hogy engem zsidó származásom ellenére feleségül vett, és ezzel vállalta a vele járó súlyos hátrányokat és mellőzéseket. Az ebből származó következményekért nekem soha szemrehányást nem tett. Becsületes gondolkodását igazolta azzal is, hogy szüleimet saját szüleinek irataival megmentette.

Igen nagy fontosságú lenne, hogy férjem jelenleg itt legyen, mert a politikai helyzet változásával, személyes utánjárásával most nagyobb reménnyel szorgalmazhatná, hogy eddigi mellőztetése orvoslást nyerjen.

Tisztelettel előadom még, hogy férjem édesapja vasesztergályos munkás volt, és férjem szüleinek szegénysége miatt csak úgy tudta tanulmányait elvégezni, hogy már 10 éves korától kezdve szorgalmas munkával kereste meg a tanulásához szükséges pénzt. Ezzel a korai kettős túlfeszített munkával és hiányos táplálkozással idézte elő gyomorfekélyét.

114 Tolmár Gyula (1909–1987) csillagász. Hazatérve a hadifogságból csillagászati intézeti állását megszüntették, a Magyar Állami Földtani Intézetben helyezkedett el.

Mindezek előadásával nagyon kérem, hogy férjemet a fogolytáborból hazabocsátani méltóztassék, mert mostani értesülésem szerint egészségi állapota jelenleg is nagyon súlyos. Orvosi vélemény szerint is újabb gyomorvérzés végzetes lenne számára.

Ismételten kérem, kétéves kisfiunkkal együtt, kérvényem kedvező elintézését, férjem fogolytáborból való szabadon bocsátását.

Kérésemet jóindulatukba ajánlva, maradok alázatos tisztelettel

Dr. Tolmár Gyuláné

Igazolom, hogy dr. Tolmár Gyula a vezetésem alatt álló Egyetemi Csillagászati Intézet tanársegéde. Tolmár távolléte az intézetre nézve rendkívül hátrányos, mert az egyetemi előadások megkezdése és az intézetben a bombázás okozta károk helyreállítása végett Tolmár Gyula jelenlétére az intézetnek most rendkívül nagy szüksége van. Ezért feleségének a kérvényét a legmelegebben pártfogolom. A kérvényben felsorolt adatok helyességét megerősítve, külön is kiemelem, hogy Tolmár Gyula a megbukott jobboldali politikai rendszerrel teljesen szemben állt.

Budapest, 1945. ápr. 13.

Dr. Lassovszky Károly
egyetemi tanár
a Csillagászati Intézet igazgatója

327. doboz, 176555. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással. Az igazolás kézírással, saját kezű aláírással, pecséttel.

b) Tolmár Gyuláné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje tartózkodási helyéről

Budapest, 1947. május 19.

Külügyminiszter Úr!

Hivatkozással 27690/pol. 1945. évi V. 16-án beadott kérvényemre, melyet férjem, dr. Tolmár Gyula orosz hadifogságból való hazahozása ügyében adtam be, bejelentem férjem ez idő szerinti tartózkodási helyét:

Moszkva, Vörös kereszt, Postafiók 270/1.

(Borovici¹¹⁵ fogolytábor)

Tisztelettel kérem férjem hazahozásának sürgetését.

Tisztelettel:

327. doboz, 176555. Gépelt tisztázat, aláírás nélkül.

¹¹⁵ Borovichi, Oroszország.

75.

Nagymuzsalyi lakosok levele elhurcolt férfiak szabadon bocsátása ügyében
Nagymuzsaly, 1945. április 15.

Excellenciás Urunk!¹¹⁶

Alulírott nagymuzsalyi (Bereg vm.) lakosok azzal a tiszteletteljes kérelemmel fordulunk Excellenciádhoz, hogy méltóztassék a községünkben 1944. november hó 18-án a Vörös Hadsereg által elszállított 234 férfi¹¹⁷ hozzánk tartozóinkat ismét szabadlábba helyeztetni, s községünkbe, illetve családi körükbe visszaküldetni.

Nagymuzsaly község fenti s általunk kérelmezett férfiak elszállításának körülményei a következők: 1944. november hó 15., 16. és 17. napjain Beregszász város és a beregszászi járás katonai parancsnoki falragasz útján, majd dobszó útján kötelezték az összes, 18. évtől 50. évig terjedő férfilekosságunkat a Vörös Hadsereg beregszászi Városi Katonai Parancsnokságon történő jelentkezésre. Ennek a jelentkezésnek valamennyi 18 és 50 év közötti férfi községünkben, mint a környékből is, eleget tett. A jelentkezés alkalmából az összeíró tiszték a tolmácsok útján úgy rendelkeztek, hogy 1944. november 18-án reggel 8 órakor minden férfi meleg ruhával és 3 napi élelmiszerral ismét jelentkezzen az összeíróhelyen. Az 1944. november 18-i jelentkezés a városi katonai parancsnok szóbeli közlése értelmében 3-4 napi közmunka kezdetét képezte volna, s éppen ezért készséggel ment el minden érintett férfi. Beregszászban a bevonuló községben s környéki férfainkat azonban nem munkára vitték a közutakra s a vasutakra, hanem Szolyván, majd a határon túl Turkában, Samborban,¹¹⁸ Sztarijben táborban gyűjtötték össze, heteken át ott tartották, majd meg, legutóbbi értesülésünk szerint: ismeretlen helyre szállították. Ez idő szerint Nagymuzsaly községből kettőszázharmincnégy férfi van még mindég távol, amint a csatolt adatgyűjtő ívekből látható.

Részünkre a fenti kérelem, Excellenciás Urunk, létügy. Nagymuzsaly község 1800 főnyi lakosságából ez a 234 férfi a munkabíró s a munkát végző rész. Helyettük az aggok és a gyermekek az itthoni asszonyokkal nem tudják és nem bírják a rájuk várakozó mezőgazdasági s szőlőben végzendő munkát teljesíteni. Községünk gazdasági tagoltsága ugyanis olyan természetű, hogy határunkban közel 1000 holdnyi szőlő van, melynek megmunkálása kifejezetten férfiszakértelmet és erőt igényel. Ebben a munkában idegen munkás vagy szakképzetlen munkaerő nem segít, csak ront

116 A Külügyminisztériumba 1945. április 26-án érkezett levél a címzettre vonatkozóan nem ad meg nevet.

117 A magyar kormánynak a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottsághoz 1945. március 5-én írott szóbeli jegyzékéhez csatolt mellékletben a Nagymuzsalyról elhurcoltak száma 300 fő. Lásd a 48. dokumentumot. A Muzsalyi Községi Népbiztosság 1945. július 4-én összeállított listáján 215 elhurcolt neve szerepel. A fogságból 84 személy tért vissza. 131 személy Szolyván, Sztarij Szamborban és Boriszov táborkörzetében halt meg. Lásd Dupka György: *Halottaink 1944–1959* i. m. 89.

118 Turka, illetve Sztarij Szambor, Sztarij Szambir, Ukrajna.

és árt. Ezenkívül arra is hivatkozunk, hogy községünk egész lakosságából kb. 90% proletár, a többi viszont törpebirtokos, akiknek pár hold földjük van. Családjaink egész jövője s megélhetése arra a napszámmra épült fel, amelyet ezek a távol levő férfiak kerestek. Immár hosszú öt hónapja nélkülözzük munkájukat, keresményüket. Az a meglevő, tartalékolt kevés anyagi, amit gyűjtöttek az egyes családok, elfogyott, vagyontalan, kereső nélküli családjaink a nélkülözés, sőt egyes esetekben az éhínség elé tekintenek, ha a közeli jövőben nem térnek haza a kenyérkeresőink.

Ennek a kérdésnek a méltányos elbírálásánál szíveskedjenek Excellenciás Urunkék arra is tekinteni, hogy Nagymuzsaly község a beregszászi járás falvai közül a legtöbb, vagyis 141 sokgyermekes családdal bír. Családjaink, gyermekeink élete, jövője aggaszt bennünket, amikor kérelmünkkel megkeressük Excellenciádat. Mint okot hozzuk fel kérelmünk támogatására, hogy Nagymuzsaly község lakossága nem volt fasiszta érzelmű, a politikai élettől távol állt, faji s felekezeti különbség nélkül örömmel üdvözölte, amikor Horthy Kormányzó Urunk szözeata közzétette a fegyverszüneti tárgyalások megkezdését. Népünk nem a háború, hanem a tisztességes munka s a béke népe. Ennek értelmében a családba s az elhagyott munkahelyre siettek azok a magyar katonáink, akik a községhez közel teljesítettek katonai szolgálatot. S egyetlen községünkbeli lakosnak, még gondolatában sem fordult meg az a lehetőség, hogy fegyverrel szálljon szembe a községen átvonuló Vörös Hadsereg egységeivel. A Vörös Hadsereg katonáit megértő figyelemmel és barátsággal fogadtuk és tekintjük ma is. Községünkbeli, a lakosságunk munkás és békés természete szerint partizán nem volt és ma sincsen. S így szállította el körünkbeli 234 férfiunkat, köztük egész sor 18 és 19 éves ifjút a Vörös Hadsereg, noha erre sem az elszállítottak, sem mi, az itthon maradt polgári lakosság semmiféle módon okot nem szolgáltatunk.

Excellenciád méltányos emberségességére hivatkozva kérjük, ha van mód, hogy elszállított férfiaink sorsán és az itthon maradott polgári lakosságunk ínséges jelenén a férfiaink szabadon bocsájtásával segíteni lehet, szíveskedjék odahatni, hogy községünk valamennyi családja közvetlenül vagy közvetve tovább ne szenvedjen. Olyan község folyomodik Excellenciás Urunkhoz, amelyben egy-egy lélekszámra határunkból $\frac{1}{4}$ holdnyi föld jut, olyan község, amelynek zöme proletár, és a családjaiknak kb. fele sokgyermekes. A szociális szükség, a családi, mezőgazdasági, szőlőben végzendő munkák sürgetnek bennünket, hogy kérjük ezen folyamodványunk méltányos meghallgatását és kedvező elintézését. Olyan falu folyomodik Excellenciádhoz, hogy méltóztassék segítségünkre sietni, amely a becsületes munka, a törvénytisztelet, a jó békesség és az építő szeretet követője volt és marad.

Bízunk Excellenciád méltányos emberségességében, a rendelkezésére álló eszközök hatalmában, ügyünk igazságában, hogy kérelmünk kedvező elintézését nyer. Ha férfiaink hazajöhetnek, bennük községünk tulajdonképpeni munkaerőjét, családjaik gondviselőit és kenyérkeresőit, államunk törvénytisztelő, építő, hasznos polgárait nyerjük vissza. Ehhez kérjük ismételten Excellenciás Urunk hatékony pártfogá-

sát, intézkedését, hogy családaink békén élhessenek együtt, folytathassák a tisztes munkájukat, és minden otthon asztalán meglegyen a mindennapi kenyérünk.

Amikor ezen kérésünket Excellenciád magas színe elé terjesztjük, bízunk ügyünk jogosságában és igazságában, de még inkább abban, hogy az egyetemes igazságosztás és méltányosság idejében Excellenciád megszabadítja férfiainkat részünkre, községünk és országunk javára. Maradunk a legmélyebb tisztelettel:

[188 nagymuzsalyi lakos aláírása]

Alulírott, mint Mužijovo-Nagymuzsaly község Náródnjij Komitetjének¹¹⁹ elnöke, a nevezett község kormánybiztosa ezennel igazolom, hogy a jelen kérvényben foglaltak megfelelnek az igazságnak!

Mužijovo-Muzsaly, 1945. IV. 16.

[olvashatatlan aláírás]

5. doboz, 26533. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

76.

Cserneki István segédtsízt feljegyzése a nagyenyedi táborban fogva tartott magyar foglyok helyzetéről
Bukarest, 1945. április 16.

Feljegyzés

Egyheti nagyenyedi tartózkodásom alatt a magyar hadifoglyok helyzetéről a következő szomorú képet kaptam:

1944. december havában, amikor az első magyar hadifogolycsoport megérkezett Nagyenyedre, a város magyar érzésű lakossága azonnal hozzálátott az érkező hadifoglyok részére élelmiszer és főtt étel előállításához. Az élelmiszer-mennyiséget kivitték az országútra az érkező hadifoglyok elé, hogy ott azt közöttük szétosszák, de sajnos erre nem kerülhetett sor, mert a foglyokat kísérő őrmester ebben őket megakadályozta azzal, hogy aki enni mer adni a foglyoknak, azt azonnal lelövi. Dacára ezen életveszélyes fenyegetésnek, akadtak emberek, akik a foglyoknak mégis ételmet juttattak, mire a kísérő katonák riasztólövéseket adtak le a levegőbe. Egy fiatal lány, akinek az édesanyja is jelen volt, éppen egy lefagyott lábú fogoly felé nyújtott egy csésze tejet, amit az őrmester meglátva, kiütött a kezéből, és előhúzta revolverét, hogy ott helyben lelője. A lány erre megijedve a dombok felé szaladt, mire az őrmester utánaindult. Erre a lány édesanyja az őrmester elé állt kérve őt, hogy ne lője

¹¹⁹ Nemzeti Bizottság.

le a lányát; meg is fogta az őrmester kezét védekezvén, mire az őrmester erősebbnek bizonyulva a revolver csövét az asszony hasára irányította, és elsütötte. Az asszony összeesett, és az ott levő nők vitték a kórházba. Az őrmestert a lefolytatott vizsgálat után felmentették és szabadlábba helyezték, mivel a lányt azzal vádolta, hogy a román nemzetet gyalázta.

A hadifogolycsoport Nagyenyed utcáin keresztülhaladva keservesen kiabált, hogy éhesek, és öt napja már nem ettek. Cédulákat dobáltak szét az utcán, ételt és ruhaneműt kérve. Mikor a cédulák megtalálói a kért dolgokkal jelentkeztek, az örök őket elkergették. Hosszú időn keresztül ruha nélkül, ingujjban és mezítláb tették meg az utat Enyedig. Enyeden december és a téli hónapokban szabad ég alatt, trágyadombokon aludtak, enni-inni nem kaptak, sőt a magyaroknak szigorúan meg volt tiltva, hogy részükre valamilyen élelmiszert eljuttassanak. Ha mégis sikerült egy-egy tál ételt odacsempészni a foglyokhoz, s azt az ör észrevette, azonnal kiütötte a kezükből. Rengeteg fagyási esetek fordultak elő, és a rossz táplálkozás és kellő tisztálkodás hiánya miatt a tífusz felütötte fejét a foglytáborban. Naponta 8-10-en haltak meg. Kellő orvos- és orvossághiány miatt a betegség továbbterjedését nem lehetett megakadályozni, úgyhogy rövid 3 hónap alatt 256-an, vagyis az összfoglyok 20%-a halt meg. Nagyenyednek egyetlen magyar orvosa olyan öreg, hogy az messzi útra nem is mehet el, úgyhogy nem tudja a foglyokat ápolni. A kórházakban hárman feküdtek egy ágyban, akiket élelmiszerral és meleg étellel – ha csak tehették – a helybeli magyar nők láttak el. Egy szobában 5 hadifogoly feküdt, akiknek sikerült egypár napon keresztül élelmiszert beadni, egyik napon azonban, mivel az ajtóról a kilincset leszerelték, nem lehetett hozzájuk bemenni. Arra a kérdésre, mi van a foglyokkal, az ottani ápolók azt felelték, hogy azoknak nincsen szükségük ételre, megakadályozván a látogatókat abban, hogy valamit is el tudjanak hozzájuk juttatni. Hetek múlva sikerült csak bejutni a betegszobába, ahol teljesen lefogyva, legyöngyülve feküdtek a szegény foglyok.

A helyzet csak akkor javult némileg, amikor ezt maguk az orosz hatóságok is megelégtették, és Bedeleanu térparancsnokot egy hétig a táborban kényszerítették lakni.

Akinél az örök ékszert látnak, azt elveszik. Mivel az élelmezés olyan rossz és kevés volt, hogy attól éhen lehetett halni, a foglyok kénytelenek voltak összes értéktárgyaikat eladni. (Pl. 1 darab kenyér ára 1 arany jeggyűrű, 1 pengő = 1 lej.) Az örök ezt a konjunktúrát kihasználva meggazdagodtak, és minden örnek, aki a foglyoknál szolgálatot teljesített, legalább 5-6 aranygyűrű van az ujján. A román katonai bakancsállományban beállott hiányt a foglyok lábairól levett lábbelivel pótolják a gazdasági tisztak. Ezért még most is nagyon sokan mezítláb vagy rongybockorban járnak. A halottaktól az értéktárgyakat azonnal elszedik, és pénzüket is elveszik, úgyhogy nem lehet semmit eljuttatni a halott hozzátartozóihoz. Legtöbb katonánál semmiféle igazolványt vagy személyi okmányt nem lehet találni, mivel mindent elszedtek tőlük, úgyhogy egy-egy halottnak kilétét, de még csak nevét sem lehet meg-

állapítani. A tifusjárvány alatt a helybeli papok nem mertek elmenni a haldoklóhoz, és nagy nehezen egy teológus vállalkozott csak a halottak eltemetésére.

A foglyok ellátására most úgy nyert megoldást, hogy utcacsoportonként főznek a magyar családok fölváltva a foglyok részére. Így körülbelül 2-300 fogoly jut naponként főtt ételhez. Az etetés felváltva történik, mivel naponként és egyszerre 1200 foglyot a magyar társadalom nem tud etetni. Pénzbeli támogatást sehonnan nem kapnak, úgyhogy a főzéshez szükséges nyersanyagot (krumpli, bab, hagyma, zsiradék stb.) gyűjtés útján szedik össze Nagyenyeden és a környékbeli magyar falvakban.

A magyar hadifoglyokat felszólították, hogy lépjenek be a Tudor Vladimirescu román hadosztályba, és így menjenek a románokkal együtt harcolni a fasizmus és hitlerizmus ellen. A magyar hadifoglyok azonban egytől egyig mind kijelentették, hogy ők csak az újonnan felállított magyar hadseregben készek és akarnak szolgálni és tovább harcolni.

A foglyok támogatásában a nagyenyedi kommunista párt is sokban részt vesz.

(Cserneki István)

köv. iroda segédtsízt

4. doboz, 26491. Gépelt másolat, aláírás nélkül.

77.

**Horváth Zoltán kérelme a Miniszterelnökséghez szovjet állampolgárságú
felesége ügyében**

Berettyóújfalu, dátum nélkül¹²⁰

Miniszterelnöki Államtitkár Úr!¹²¹

Alulírott Horváth Zoltán berettyóújfalusi lakos, jelenleg tényleges katonai szolgálatban tart. főhadnagy azon kérelemmel fordulok Államtitkár úrhoz, hogy közbenjárni szíveskedjék abban, hogy feleségem, szül: Karpovics Halina volt kijevei lakos itt maradhasson Magyarországon.

Feleségemet Kijevben ismertem meg, és ott katolikus egyházi házasságot kötöttünk 1943. jún. 25-én. Azután elhoztam magammal, és itthon polgári házasságot kötöttünk 1944. II. 6-án. Most a szovjet hatóságok Debrecenben behívták egy irányítóállomásra azzal, hogy mint szovjet állampolgárt hazaszállítsák.

Ez ügyben személyes kérelemmel fordultam a Fegyverszünet Ellenőrző Bizottsághoz, de kérelmemre érdemi választ nem kaptam, de halasztást sem feleségem el-

120 A levél 1945. április 19-én érkezett a Miniszterelnökségre.

121 A címzett nincs megnevezve.

szállítása ügyében. A magyar külügyminisztérium interveniálása is eredménytelen maradt.

Most Államtitkár úrhoz fordulok támogatásért, hogy a Fegyverszünet Ellenőrző Bizottság bírálna el ügyemet emberiesség szempontjából, és Isten és emberek előtt megkötött házasságunkat utólag ismerné el.

Fő kérésünk az, hogy feleségem itt maradhasson Magyarországon, de ha neki hazájába kell mennie, akkor én is követném, csak családi életünk ne tépnék szét.

Reménykedéssel fordulok Államtitkár úrhoz, hogy ez – emberi szempontból – oly egyszerű kérést talán hathatósan tudná támogatni.

Okmányaim a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottságnál bemutattam.

Teljes tisztelettel:

Horváth Zoltán

4. doboz, 26359. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

78.

Nagy Károlyné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. április 19.

Magyar Királyi Külügyminiszter Úr
Budapest

Mély tisztelettel kérem a Magyar Királyi Külügyminiszter urat, hogy férjemet, Nagy Károlyt (sz. Budapest, 1909, anyja neve Kovács Franciska), ki orosz hadifogságba került, méltóztasson hazasegíteni.

Férjem 1938 óta több ízben teljesített katonai szolgálatot mint légvédelmi tart. tüzér főhadnagy. Mindég Budapesten volt, az orosz hadsereg ellen soha nem harcolt. 1944. szept. óta a Budapest észak lgv.tü. csoportparancsnokságnál volt mint gépkocsitiszt.

Budapest ostrománál, hogy az orosz hadsereg ellen ne kelljen harcolnia, betegszabadság címén a csoporttól tervszerűen lemaradt.

1945. márc. 26-án a GPU¹²² VIII. Luther u. 4. sz. alatti parancsnokságánál kellett jelentkeznie, a ház többi férfilakójával együtt. Onnan többé nem engedték el. 27-én a Ferenc József laktanyába, majd onnan 29-én Jászberénybe vitték. Jászberényből ápr. 6-án vagonban, Aradon át kivitték az országból. Utoljára ápr. 7-én Aradról kaptam róla hírt.

¹²² Helyesen NKVD, amelybe a GPU 1934-ben beolvadt.

Miután férjem a háború kezdete óta leghatározottabban német- és nyilasellenes magatartást tanúsított, és élete kockáztatásával bújtatott nyilasok által üldözött egyéneket, engem zsidó származásom miatt halálra ítélték, úgyhogy két kisgyermekkel bujdosni voltam kénytelen, nem tudok belenyugodni abba, hogy most, a várva várt felszabadítás után férjem hadifogolyként ártatlanul szenvedjen.

Mély tisztelettel kérem a Magyar Királyi Külügyminiszter Urat, hogy férjemet a fogságból méltóztasson hazasegíteni.

Mély tisztelettel:

Nagy Károlyné

Budapest. VIII., Röck Szilárd u. 41.

4. doboz, 26377. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

79.

a) Kaposfő [Szomajom]¹²³ előjáróinak levele német nevű elhurcolt lakosok ügyében

Kaposfő, 1945. április 21.

Külügyminiszter Úr!

Alulírottak mint Szomajom község Nemzeti Bizottsága és Elöljárósága tiszteletteljes kéressel fordulunk a Külügyminiszter Úrhoz.

1944 decemberében az orosz katonai parancsnokság kiküldöttként megjelenő tiszttal azzal fordult az előjárósághoz, hogy szolgáltassa ki a németeket. Mivel a legutolsó népszámlálás szerint községünkben senki sem vallotta magát németnek, az előjáróság ezen az alapon senkit sem nevezhetett meg. Az akkor jelen lévő tiszttal erre a községi névjegyzéket kérte, és kijelölt belőle 124, neve után – véleménye szerint – németnek látszó egyént. Kiadta a parancsot, hogy a kijelöltek 10 (5) napi étellel ellátva a kijelölt útirány szerint induljanak útnak. Mindenki, elsősorban a deportáltak abban a meggyőződésben voltak, hogy közmunkára mennek. Csak amikor a bajai internálótáborba kerültek, döbbsentek rá arra, hogy legtöbbjük ártatlanul került oda. Ti. az internáltak levele szerint 3 vármegyéből csak Szomajom községből vitettek el olyanok, akik sem a Volksbundnak, sem a nyilaspártnak tagjai nem voltak. Nyilvánvaló tehát, hogy sajnálatos tévedésnek és az akkori Elöljáróság határozatlanságának estek áldozatul.

Alulírott Szomajom község Nemzeti Bizottsága és Elöljárósága felelősséggel és hivatalos hűséggel bizonyítja, hogy a mellékelt községi bizonyítványon szereplő egyének sem a Volksbundnak, sem a nyilaspártnak tagjai nem voltak.

123 Kaposfő neve 1942-ig Szomajom volt.

Becsületese, hűséges, áldozatos munkásai voltak hazánknak, akik több ízben hitet tettek magyaros érzésük mellett. Abban az időben, amikor a hitvány, áruló volksbundista csoport Szomajomban is megkezdte galád működését, megvetéssel fordultak el elvetemült fajtestvéreiktől, és megható szimpátiatüntetésekben mutatták meg még erősebb ragaszkodásukat a földhöz, mely kenyeret, életet adott nekik.

Amidőn a Nemzeti Bizottság és Elöljáróság mély tisztelettel arra kéri a Vöröskeleszt Vezetőségét, az ártatlanul elvitt és a magyar hazánkhoz hűséggel viselkedett testvéreink kiszabadítása, hazaengedése érdekében közbenjárni szíveskedjék, egyúttal ígéri, hogy a szomajomi volksbundisták listáját is – jóvátéve az akkori Elöljáróság mulasztását – rendeltetési helyére juttatja.

Maradunk a Vöröskeleszt Vezetőségébe mély tisztelettel és a független, szabad, demokratikus Magyarország megszületésébe vetett tántoríthatatlan hittel:

Szomajom község Nemzeti Bizottsága. Elöljárósága:
P. h. Somogy vármegye Kaposfő község

Nagy Ernő s. k.
Vajda János s. k.
Szakosi István s. k.

Mihoka György s. k.
Filiszár János s. k.
Pusztai Imre s. k.

Gergely László s. k.
körjegyző szabadságon, jegyző

Heisler János s. k.
bíró

Nákovits József s. k.
Csordás József s. k.

Heidinger György s. k.

31. doboz, 124793. Gépelt másolat.

b) Kaposfő elöljáróságának igazolása 67 elhurcolt lakos magyar állampolgárságáról

Kaposfő, 1945. április 21.

Kaposfő község Elöljáróságától
Községi bizonyítvány

Kaposfő község alulírt elöljárói ezennel hitelesen bizonyítjuk, hogy
[67 fő nevét és adatait tartalmazó lista]¹²⁴

124 A listán 19 nő neve szerepel.

Valamennyien kaposfői, illetve „szomajomi” lakosok, ide való illetőségűek és magyar állampolgárok. 1944. dec. 22-én körjegyzői irodában megjelent több orosz tiszt, és a község német nevű 17–45 éves lakóit nemre való tekintet nélkül, abban a hiszembben, hogy a lakosok „Volksbund”-osok, Kaposfő községből elszállította, 1944. dec. 24-én. Elszállíttatott ez alkalommal e címen 120 (egyszázhusz) ember.

Elszállításuk alkalmával a községi Elöljáróság tiltakozott a nevezettek elszállítása ellen, s bizonyította, habár a község lakosai egy részben német származásúak is, azonban évszázados itt-tartózkodásuk alatt ízig-vérig jó magyarokká váltak.

A „Volksbund”-nak is alig volt talaja a községben. Akik a Volksbundnak tagjai voltak, azok egy része, a vezetők elmenekültek a németekkel, a másik része pedig az elszállítottak között van, s habár a „Volksbund”-dal kapcsolatban az utóbbiak propagandát vagy egyéb tevékenységet nem fejtettek ki, s bebizonyítható előttünk, hogy a vezetők által meg voltak tévesztve, mégis csak „Volksbund” tagjaiként szerepeltek, s nem adták tanújelét magyarságuknak.

Fentebb felkaroltak erkölcsi és politikai tekintetben teljesen megbízható egyének, büntetve nem voltak, bűnvádi eljárás nem volt ellenük folyamatba téve.

Nevezettek számtalan tanújelét adták jó magyarságuknak, hisz mindig a magyar állameszmékért szálltak síkra, elítélték azokat, akik „Volksbund”-tagok voltak, s minden ígéretek, fenyegetések ellenére minden népszámlálás alkalmával magukat magyaroknak vallották.

Amidőn a községi Elöljáróság fentebb felsoroltak hazaengedését eme bizonyítványban kéri, egyben abban felsorolt adatok valóságáért alulírottak személyükben felelősséget vállalnak.

P. h. Somogy vármegye Kaposfő község

Gergely László s. k.
körjegyző

Heisler János s. k.
bíró

31. doboz, 124793. Gépelt másolat.

80.

Bácsalmás vezetőinek kérvénye a „Legfelsőbb Orosz Katonai Parancsnokság Orosz Főkonzulátusá”-hoz elhurcolt lakosok szabadon bocsátása ügyében

Bácsalmás, 1945. április 21.

Legfelsőbb Orosz Katonai Parancsnokság Orosz Főkonzulátusának!¹²⁵

A Magyar Kormány Külügyminisztériuma útján!

Budapest

Bácsalmás község előljárósága, a Bácsalmási Nemzeti Bizottság és a helyi Kommunista Párt szervezete tisztelettel fordul a Legfelsőbb Orosz Katonai Parancsnoksághoz, hogy a helyzet fel nem ismerése folytán az orosz katonaság által községünkben ártatlanul eltávolított és a mellékelt kimutatásban¹²⁶ szereplő személyeket szíveskedjék szabadlára helyezni és családjukhoz való visszatérésüket megengedni.

A lefolytatott vizsgálati eljárás eredményeképpen egyöntetűleg bejelentjük, hogy a névjegyzékben szereplők sem a Volksbund-, sem pedig a nyilas- – általában semminemű fasiszta – pártnak tagjai nem voltak, ezeket nemcsak hogy nem támogatták, hanem ezen törekvéseket megakadályozó szervként működtek. Magyar népellenes politikát nem folytattak, és magukat mindenkor magyar nemzetiségűnek vallották.

Kérelmünk indokolására tisztelettel bejelentjük, hogy a szóban lévők 1944. évi október hó 19-én az orosz haderő bevonulását várva arra határozták el magukat, hogy az orosz csapatok elé menve a bevonulókat ünnepélyes formában fogadják, és mint a közrend és közbiztonság őrei szolgálatukat és fegyvereiket a bevonuló orosz csapat parancsnokságának felajánlják, illetve átadják.

A bevonuló orosz élhadsereg parancsnoka a jó szándékú helyzetet nem ismerve, nevezetteket letartóztatta, és munkaszolgálat-tételre Ukrajnába szállíttatta.

Miután nevezetteket ártatlanul távolították el, tisztelettel kérjük a Legfelsőbb Orosz Katonai Parancsnokságot kérelmünk soron kívüli kivizsgálására és teljesítésére.

Teljes tisztelettel:

Pálffy István

Nemzeti Bizottság elnöke

[olvashatatlan aláírás]

Nemzeti bizottsági tag

[olvashatatlan aláírás]

községi főjegyző kommunista párt mb.

Benák

közs. bíró

5. doboz, 26544. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

125 Ilyen szerv nem létezett. A főhatalmat az 1945. január 20-i magyar fegyverszünet feltételeinek végrehajtását is ellenőrző Szövetséges Ellenőrző Bizottság gyakorolta. A nemzetközi katonai területbe az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjetunió delegált képviselőket. Elnöke 1946 áprilisáig Kliment Jefremovics Vorosilov marsall volt.

126 A mellékelt listán 43 személy neve szerepel.

81.

**Kivonat Hangony képviselő-testületének rendkívüli közgyűlésén készült
jegyzőkönyvből a szovjet katonaság által elhurcolt lakosok szabadon
bocsátásával kapcsolatban**
Hangony, 1945. április 22.

Másolat a 24.476./Elns.Hf.-1945. számhoz

Kivonat

Hangony község képviselő-testülete által 1945. évi április hó 22. napján tartott rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyvéből

Tárgy: az orosz katonaság által tévedésből elhurcolt hangonyi lakosok szabadon bocsátása.

Jelen voltak: Kisgergely bellér József községi bíró, elnök, Endrész János József, Szilágyi misa István, Szilágyi József felső, Flóri István, Lestál beton István, Székely István, Kisgergely József kisjóska, id. Borod László, Turcsányi Árpád, Endrész bódi János, Kisgergely bíró János, Szabó József, id. Turcsányi István, Krinó Ágoston, ifj. Szilágyi László kastélyos, Dul József, Hendrik Ágoston, Balyi László, dr. Demeter János képviselő-testületi tagok és Zombory Jenő körjegyző.

III.

Előadó körjegyző bejelenti, hogy Hangony község lakosaiból alakult nagyobb létszámú küldöttség kereste fel, és követelte, hogy az orosz katonaság által még az 1944. évi december hó 29. napján tévedésből elhurcolt 34 hangonyi férfi hollétének felkutatása és szabadon bocsátása ügyében a község vezetősége a Honvédelmi Miniszter Úrnál a szükséges lépéseket tegye meg. Bejelenti, hogy ezeknek az embereknek szabadon bocsátása érdekében a községi eljáróságok az ózdi járási főszołgabíró úr és a Borsod vármegyei alispán úr útján, valamint az ózdi orosz katonai parancsnokság útján is, eddig már minden lehetót elkövetett, de eredmény nélkül. A 34 hangonyi férfi 1945. április 13-ig Miskolcon volt szigorú őrizet alatt a Ferenc József laktanyában. Április 13-án onnan vonaton ismeretlen helyre szállították, és azóta róluk semmi hír nem érkezett.

Kéri a képviselő-testületi közgyűlést, hogy kérje fel a Honvédelmi Miniszter Urat a tévedésből elhurcolt 34 hangonyi férfi hollétének felkutatására, és a legsürgősebb intézkedésre ezeknek a szerencsétlen sorsú, ártatlan embereknek hazaengedése iránt.¹²⁷

9. doboz, 27472. Gépelt másolat.

127 A dokumentumhoz mellékelve az egyhangúlag meghozott határozat arról, hogy a képviselő-testületi közgyűlés a honvédelmi miniszterhez fog fordulni a községből elhurcoltak hazahozatala érdekében. A határozat tartalmazza az elhurcoltak nevét is.

82.

A Külügyminisztérium értesítése a Polgári Demokrata Párt Országos Vezetőségének a Bodrogkisfaludról és Bodrogkeresztúrról elszállított polgári lakosság helyzetéről

Budapest, 1945. április 23.

Bodrogkisfaludról és Bodrogkeresztúrról elszállított polgári lakosságnak visszahozatala kérdésében f. é. április 21-én ideérkezett beadványára értesítem, hogy a Magyar Kormány eddig is mindent megtett, hogy a lakóhelyükről a szovjet csapatok által közmunkára vitt személyek, akik politikai szempontból kifogás alá nem esnek, otthonukba visszatérhessenek.

Ezek a törekvések sajnos a mai napig érdemleges eredményre ugyan nem vezettek, de legilletékesebb szovjet helyről a Magyar Kormány ismételten határozott ígéretet kapott arra nézve, hogy a *hadműveletek* várható közeli befejezte után ezek a kérdések is rendeződni fognak, és az elszállított emberek hazájukba vissza fognak térni.

Amíg ez bekövetkezik, addig is – így biztosítottak szovjet részről – gondoskodás történt részükről arról, hogy az elszállított személyek élelmezési és közegészségügyi viszonyait ma kielégíthetőnek lehet tekinteni.

Gombó István

Gyöngyösi János¹²⁸

4. doboz, 26404. Gépelt fogalmazvány, szignókkal.

83.

a) Szatmár, Ugocsa és Bereg közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék törvényhatósági bizottságának kérvénye Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz az elhurcolt férfilakosság kiszabadításának ügyében

Mátészalka, 1945. április 25.

Másolat 1877/1945. M. E. számú ügyirathoz

Szatmár, Ugocsa és Bereg k. e. e. vármegyék törvényhatósági bizottsága
1764/1945. alisp. sz.

Tárgy: A vásárosnaményi járásból, valamint Tiszabecs, Milota és Uszka községekből kényszermunkára elhurcolt férfilakosság kiszabadítása.

128 A levél mellett található 202 (101 férfi és 101 nő), Bodrogkeresztúrról elhurcolt személy névsora. A Külügyminisztérium I. Z. Szuszajkov vezérézredeshez a Szerencsen összegyűjtött polgári lakosok szabadon bocsátása érdekében 1945. január 31-én elküldött szóbeli jegyzékében a Bodrogkeresztúrról elhurcoltak száma 327 fő. MNL Országos Levéltára, Külügyminisztérium TÜK-iratok, XIX-J-1-j-Szovjetunió 1945-1964-18. tétel-25.0001/1945 (16. doboz). A dokumentumot közli: „Törvényes” megszállás i. m. 279.

Miniszterelnök Úr!

Szatmár, Ugocsa és Bereg k. e. e. vármegyék vásárosnaményi járásából, valamint Tiszabecs, Milota és Uszka községekből az orosz hadsereg bevonulása után, még az egyesített vármegyék újrafelállása előtt kényszermunkára vitték el a lakosságból a 18–50 év közötti férfiakat.¹²⁹ Ezek részint még ma is a szolvai táborban, részint a sambori¹³⁰ táborban vannak, részint pedig a Krím félszigeten dolgoznak.

Az elvitelük azon a félreértésen alapult, hogy Kárpátalja lakosságára adták ki az oroszok a rendeletet, és Bereg vármegyét teljes egészében odatartozónak ítélték.

A fegyverszüneti szerződést megelőzőleg a vásárosnaményi járás, valamint az említett 3 község a fehérgyarmati járásból már levált, és lépések történtek kiszabadításuk érdekében, azonban eredménytelenül.

A törvényhatósági bizottság 4/1945. havi határozata alapján annak megbízásából azzal a kéréssel fordulok Miniszterelnök Úrhoz, szíveskedjék ezen elhurcolt férfiak kiszabadítása érdekében az illetékes helyen szót emelni.

Kétségtelenül fáj nekünk az is, hogy Kárpátalja határain túlról is elhurcolták véreinket, de ezek érdekében szót emelni nem áll módunkban. A trianoni határról innen eső részből elvittekért azonban kötelességünknek érezzük mindent elkövetni annál is inkább, mert a fegyverszüneti szerződés ilyen kötelezettséget nem ró reánk.

A kenyérkereső családfők után síró gyermekek és asszonyok, a munkáskezek után áhítozó magyar föld könyörgésre nyúló kezét kívánja most megragadni a törvényhatósági bizottság, hogy megkísérelje Miniszterelnök úr segítségével elvezetni ahhoz, akinek a könnyeket letörölni hatalmában van.

Tudjuk mi azt, hogy az újjáépítő kezekre ott is szükség van, ahol most őket erre a célra igénybe vették, mégis elmondott indokaink alapján kérjük Miniszterelnök Urat, hogy – ha már kötelezve nem voltunk erre – kísérelje meg hazahozatalukat, mert építő kézre itthon is égető szükség van.

Bátran és bizakodással fordulunk Miniszterelnök Úrhoz, mert tudjuk, hogy érdekünkben – magyar véreink érdekében – már megtette a legnagyobbat, amit egy

129 Szatmár, Ugocsa és Bereg közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék főispánjának a Gyöngyösi János külügyminiszterhez 1945. április 25-én írt összefoglaló jelentésében a Vásárosnaményi járás területéről elhurcoltak számáról a következő adatok szerepelnek: Lónya 122, Beregdaróc 180, Beregsurány 122, Gergelyugornya 160, Jánd 106, Csaroda 75, Márokpapi 96, Táros 43, Vámosatya 152, Hete 67, Tizsakerecseny 138, Gelénes 99, Barabás 158, Vásárosnamény 14, Gulács 125, Tivadar 29, Fejércse 15, Nagydobos 12, Ilk 12, Szamosszeg 43, Vitka 8 személy. A jelentést idézi: Gyarmathy Zsigmond: Jóvátétel. *Szabolcs-Szatmári Szemle*, 1989/2. 137. A visszaemlékezők szerint Gelénesről nem 99, hanem mintegy 200 férfit vittek el. Lásd Rózsa Péter: *Ha túléléd, hallgass!* Szabad Tér Kiadó, Budapest, 1989. 39. A helyi lakosok emlékezete szerint Uszkaról 52, Milotáról 180, Tiszabecsről 220 embert deportáltak. Lásd Demszky Gábor: Egy fejezet a Gulag magyar vonatkozásairól. *Nemzetőr*, München, 1989. március 15. 5.

130 Sztarij Szambor, Sztarij Szambir, Ukrajna.

katonától vár a nemzete: a vér parancsszavát elébe helyezte a felsőbb helyről érkezett parancsnak.

Vezérelje Miniszterelnök Urat a segítségért járó munkájában a magyarok Istene, kíséri a magyar nép aggódó tekintete, s áldani fogja sok ezer magyar anya, feleség és gyermek sírásból mosolyra derülő hálás ajka.

Tájékoztatásul csatolom a fehérgyarmati 23 honvéd portyázó század parancsnokság helyzetjelentését.

A főispán hiv. távol

aláírás s. k.
alispán

13. doboz, 28456. Gépelt másolat.

**b) A fehérgyarmati 23 honvéd portyázó század parancsnokságának
helyzetjelentése**

Fehérgyarmat, 1945. április 24.

Alispáni Hivatalnak a mátészalkai 65. honv. kiegészítő parancsnokság útján

A túloldali eseményekkel kapcsolatosan a következő híryanagok állapították meg:

1944. november havában Tiszabecs, Uszka és Milota községekből 18-tól 50 évig férfiakat összeszedték, és Szolyva községbe kísérték. Az idősebb korosztálybeliek egy részét 2-3 hónap elteltével visszaengedték, akik valamennyien betegállományban érkeztek haza.

Csehszlovák viszonylatban a túloldali községek és városok férfilakosságát 18–50 évig Szolyvára internálták, ahonnan Samborba, majd pedig a hírek szerint Krím félszigetre szállították el, akiknek nagyobb része a hiányos táplálkozás, ruházat és a nagy menetteljesítmény következtében elpusztultak. Elhurcolásnak politikai háttere az, hogy az ukránbarátok, számolva azzal, hogy a háború befejeztével ezen a területen népszavazás lesz, ily módon a Kárpátaljáról lehozott ruszin családok betelepítésével akarják a magyarság létszámát csökkenteni.

A lakosság hangulata nyomott, lelkiállapota feldúlt, és nagy az elkeseredés, mert újból az a hír járja, hogy férfiakat szednek össze elkísérés végett.¹³¹ Az elkeseredés a magyar férfiak elhurcolása miatt olyan nagyfokú, hogy a lakosság ma már egyöntetűen az új, független demokratikus népi Magyarországhoz kíván csatlakozni. A nagy férfihiány miatt a mezei munkát végezni nem tudják.

131 A helyzet kivizsgálására a magyar kormány Kecskési (Tollas) Tibor főhadnagyot küldte ki a Szamos–Tiszaköz községeibe. Kecskési jelentett az elhurcolásokról és arról, hogy Milótán, Uszván és Tiszabecsen ideiglenesen szovjet közigazgatást vezettek be. MNL OL XIX-A-1-j 1945-XXI-II-12 0004; Demszky Gábor: Egy fejezet a Gulag magyar vonatkozásairól i. m.

Az orosz megszállás, illetve a felszabadítás óta a magyar nép nagy elnyomásban részesült a túlsó csehszlovák határkerületben. A túloldali csehszlovák határkerületben a magyar felírású üzlet stb. táblákat eltüntették. Iskolákban a magyar tanítás megszűnt. Beregszászon a Hősök emlékművét lebontották. Halábor községben kidobolták, hogy Ukrajnához tartoznak. A kommunista párt erős. A köztisztviselőket felhívták, hogy állásukat hagyják el, és távozzanak a községből. Megkezdték az ukrán és ruszin betelepítéseket. Nagyborzsova községbe 20 ruszin család érkezett. Telepéseket várnak Beregszászba és Vári községbe is.

A határőrizeti szolgálatot csehszlovák pénzügyőrök látják el. A csehszlovák határ mentén a csempészet és hírszerző szolgálat élénkebb, mint a román oldalon. Váriban 10 zugcsónak épült csempészcélokra. A határon való átlövöldözés és a község lakosságának a fenyegetése a csempészet megakadályozása miatt napirenden van. A túloldalról éjjel fényjeleket adnak le, magyar terület felé. Köztudomású, hogy a trianoni határok idején Tizsakóród és Vári között folyt a legnagyobb arányban a csempészés. Ez ismét kezdetét vette. Megakadályozni az órs eddig csak részben tudta, a hiányos felszerelés miatt.

A határőrs nehézségekkel küzd, különböző okok miatt, de ezen körülményeket nehezíti a hatóság erélytelensége is. Nevezetesen a tiszabecsi órs portyázó járőre 1945. április 17-én 8-10 asszonyt az uszkai sávhatáron tetten ért, midőn azok hatósági engedély nélkül 400 db tyúktojást, 30-40 kg főzőlisztet, 25 liter étolajat át akartak csempészni Csehszlovákiába. Járőr fent írt anyagot őrizetbe vette, és a tiszabecsi községi elöljáróságnak adta át. Gyanúsított nők 2 nap múlva a vármegyei kormánybiztos által kiállított bizonyítvánnyal Tiszabecs község elöljáróságánál megjelentek, és visszakérték a fent írt csempészárukat. Igaz ugyan, hogy a kérdéses anyagra szállítási engedélyt nem kaptak, de mégis ennek ellenére a határőrizeti szervekre rossz benyomást keltett.

A román hatóságok az erdélyi népet nem internálták, mindenki otthon van. Nem történt a hovatartozandóság eldöntésére népszavazás. Az erdélyi részokről érkező hírek szerint Erdély, közelebbről Szatmár vármegye lakossága (magyar) ide kíván tartozni az anyaországhoz, és magyarságáról, valamint az önálló magyar állami élet gondolatáról még a határok bevezetése után sem szándékozik lemondani. Az erdélyi magyarság a trianoni határ mentén felállított magyar határőrséget kedvezőtlenül fogadta, rosszallásának adott kifejezést, mert abban a hiszemben van, hogy az anyaország a trianoni határon túli területekről lemondott.

A helyzetjelentésem hasonpéldányát a debreceni 6. honvéd kerületi parancsnokságnak terjesztettem fel.

Gyárfás alhadnagy s. k.
portyázó század parancsnokhelyettes

13. doboz, 28456. Gépelt másolat.

84.

Községi bizonyítvány munkaszolgálatra jelentkezett pesthidegkúti lakosokról

Pesthidegkút, 1945. április 25.

Pesthidegkút község elöljáróságától

Szám: 162/1945.

Községi bizonyítvány

Pesthidegkút község elöljárósága bizonyítja, hogy Pesthidegkút község területéről f. évi január hó 14-én az orosz katonai parancsnokság által elrendelt közhírré tétel folytán mintegy 700 pesthidegkúti lakos jelentkezett munkaszolgálatra.¹³²

[olvashatatlan aláírás]
vezetőjegyző

[olvashatatlan aláírás]
bíró

A fentieket Pesthidegkút község Nemzeti Bizottsága is igazolja.

[olvashatatlan aláírás]
Nemzeti Bizottság jegyzője

6. doboz, 26726. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecsétekkel.

85.

Szamosszegi lakosok kérelme a Külügyminisztériumhoz elhurcolt hozzátartozóik ügyében

Szamosszeg, 1945. április 25.

Magyar Külügyminisztérium!

Budapest

Szabadság tér 15.

Alulírottak azon tiszteletteljes kéréssel fordulunk a T. Külügyminisztériumhoz, hogy miszerint az 1944. november hó 28-án¹³³ Szamosszeg községben az orosz

132 A szovjet parancsnokság utasítására a 18 és 45 év közötti férfilakoságnak kellett közmunkára jelentkeznie. Az összegyűlt férfiakat az Ercsiben lévő gyűjtőtáborba meneteltették.

133 A Szamosszeg Nemzeti Bizottsága által 1945. június 19-én a Külügyminisztériumhoz küldött jelentés szerint az elhurcolásra 1944. november 26-án került sor. Az elhurcoltak száma: 49 fő (32. doboz, 124881).

csendőrség által (GPU)¹³⁴ összeszedett és deportált hozzátartozóink tartózkodási helyét megállapítani és azok hazabocsájtását szorgalmazni kegyeskedjék.

Hozzátartozóink egy része már a határról megszöktek a Szálasi-féle hadseregből, másik része pedig a jelenlegi világháborúban csak megszállók voltak, így semmiféle bűn nem terheli őket, azért pedig, mert a parancsnak tettek eleget, sem őket, sem azok családtagját büntetni nem lehet, sem nem szabad.

Az alant megnevezetteket: Nyírbátor, Nyíregyháza, Tiszadada, Debrecen útirányon át ismeretlen helyre vitték.

[felsorolva 52 név]¹³⁵

Tisztelettel kérjük a tartózkodási helyük megállapítása után legelőször azt ki-
eszközölni, hogy szabadon bocsájtásig az elfogottak családtagjaikkal, levél útján érintkezésbe léphessenek.

[54 aláírás]

8. doboz, 27269. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

86.

Gulácsy László kérelme Hajdúdorog polgármesteréhez fia és diáktársai
szabadon bocsátása ügyében
Hajdúdorog, 1945. április 25.

Méltóságos Polgármester Úr!

A Külügyminiszter Úr 26000/1945. Küm. számú rendeletének megfelelően fordultam ez ügyben a Polgármester Úrhoz.

A szovjet hadsereg katonái fiamat, Gulácsy László leventét többedmagával f. é. január hó 16-án Vas utcai Pajor szanatóriumban elfogták, és ismeretlen helyre elszállították, illetve január hó 27-én Arad felé vitték.

Most érettségizett volna, élt-halt az iskolájáért, s hogy a németek el ne hurcolják, az életét is reszkírozta, és nagy örömmel várta az orosz hadsereget.

Ezek a fiúk még nem voltak katonák; csak kórházi alkalmazottak, diákok.

Még február hó 18-án fordultam¹³⁶ ebben az ügyben a Külügyminisztériumhoz, és kettő és fél hónapba került, míg annyira haladt ez a borzasztó sürgős ügy, hogy most már tudom, hova kell fordulni.

Több ezerre tehető azoknak a diákoknak és iparostanulóknak a száma, akik különböző fogolytáborokban, egzisztenciájukban tönkretéve vannak szomorú fogság-

134 Helyesen NKVD, amelybe a GPU 1934-ben beolvadt.

135 A nevek mellett szerepel a születési idő, hely és az elhurcolt anyjának a neve.

136 Lásd még a 37. és a 269. dokumentumokat.

ban. Illetékes fórumokhoz fordultunk, hogy legalább azokat a gyerekeket, akik még katonák nem voltak, és diákok vagy inasok, a fogságból bocsájtánák el, azt a választ kaptuk, hogy kérésünk teljesíthető, de ilyen kéréssel a magyar kormány még nem állt elő.

A legsürgősebb intézkedést és kiértékelést várva,
Hazafias tisztelettel:

Gulácsy László
Fogadó utca 7. sz., Hajdúdorog

12. doboz, 28242. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

87.

300 budapesti asszony kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt férjeik szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. április 26.

*Mélyen tisztelt Külügyminiszter Urnak!
Budapest*

Aranyos jó szívű Miniszter Uram! A XI. ker. egyik házcsoportjának, 300 vérző szívű asszonyai járulunk a Miniszter Urhoz:

1945. jan. 7-én a lakásból férjeinket kétórai munkára elvitték és azóta az egyik fogolytáborból a másikba viszik; és végül a szegedi csillagbörtönben, hadifogolyként kezelik őket. Éhség és hideg miatt sokan életüket veszítették. A Miniszter Úrhoz könyörgünk, most az egyszer ne törjön meg munkájában. Vívja ki a szabadságát a sok ezer embernek, akik teljesen ártatlanul fogságban kerültek. A legnagyobb mértékben eleget tettek a felszólításnak; és nem hagyták magukat elhurcolni a németeknek. Sőt, katonákat beszéltek rá hogy tegyék le a fegyvert. Azért is történt, hogy csaknem áldozat nélkül került Kelenföld és környéke a felszabadított Vörös Hadsereg kezére.

Könyörögve kérjük, a Külügyminiszter Urat, hogy ezek a baloldali érzelmű munkásemberek, akik részt kívánnak venni Magyarország újjáépítésében; sürgős segítségre vannak szorulva, amelyre pedig, a Külügyminiszter Úr jóindulatu intézkedése nélkül, alig van remény.

A legnagyobb tisztelettel:

300 vérző szívű magyar asszony

9. doboz, 27363. Kézzel írt levél.

Kelt; Budapeston: 1945. apr. 26.

Mégha tisztelt Külügyminiszter Urak!

Budapest.

Stranyos jó szívű Miniszter Uram! a XI. ker.
egyik hársopartjának, 300 néző szívű asszonyai já-
rulunk a Miniszter Urhoz:

1945. jan. 7-én a lakásból férjeinket két ó-
rai munkára elvitték, és azóta, az egyik fogolytáborból
a másikká vándoroltak, és végül a pécsi szállagbörtön-
ben, hadifogolyként kezelik őket. Éhség és hideg miatt
sokan életüket veszítették. A Miniszter Urhoz könyörö-
günk, most az éppel utójára meg munkájában.
Végül is a szabadságát, a sok ezer embernek, akik
teljesen ártatlanságban fogolytáborban kerültek.

A legnagyobb mértékben elgátolták a fel-
oldításukat; és nem hagyták magukat elhurcolni
a németeknek. Sőt, katonákat beszélték rá, hogy te-
gyék le a fegyvert. Azért is történt, hogy sokan
aldorot nélkül kerültek Keleuföldre és könyörö-
günk a felszabadított Vörös Hadsereg kezére.

Könyörögre kérjük, a Külügyminiszter
urat, hogy ezek a halálra ítélt munkások-
berek, akik részt kívánunk venni Magyarország
újraépítésében; sürgős segítségre vanunk szoruló,
amelyre pedig, a Külügyminiszter úr jóindulatú
intézkedése nélkül, alig van remény.

56 300 néző szívű magyar asszony.
A legnagyobb tisztelettel.

Magyar Országos
Levélár

88.

Seiler Jenő kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez zsidó származású fia szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. április 26.

Külügyminiszter Úrnak!
Budapest

Alulírott azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok a Külügyminiszter úrhoz, hogy fiamat, Seiler Pált a ceglédi táborból szabadon bocsájtani szíveskedjék.

Seiler Pál, szül. 1916. év július 1-jén Nagyváradon, és harmadízben bevonult munkaszolgálatra 1944. júniusban a 701/111-es munkaszázadba. Onnan 1944. okt. 15-én szabadult, amikor is a nyilasok 19-én velem együtt elhurcolták. Onnan nov. végén alig 2-3 napos ittlét után ismét elvitték, és Budára hajtották át. Itt érték a Vörös Hadsereg felmentő csapatai. Budáról Gödöllőre vitték, és onnan Ceglédre.

Évekig volt a Laosz TTE-nek tagja, amely közismerten baloldali szervezet. Büntetlen előéletű, ellene soha semmilyen hatósági eljárás nem volt.

Tekintettel arra, hogy beteg, és mint zsidó származású, csak várta a felmentő csapatok segítségét, ismételten kérem ok nélküli internálásának megszüntetését.

Ezen kérésem annál is indokoltabb, miután idősebb fiamat a múlt reakciós regim bűne miatt, már Ukrajnában elvesztettem. Immár egyetlen fiam lenne hivatott iparom folytatásában öreg napjaimban támogatni.

Kérésem teljesítését előre is hálásan megköszönve maradok alázatos tisztelettel

Seiler Jenő

Alulírott igazolom, hogy Seiler Pál a Természetbarátok TTE volt tagja baloldali gondolkodású egyén.

Miklós János
a TTE volt alelnöke, a Magyar Kommunista Párt tagja

Igazolom, hogy Seiler Pált baloldali gondolkodású egyénnek ismertem.

Vincze György
házmegbízott, a Kommunista Párt tagja

7. doboz, 26941. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal. Az igazolások kézzel írt kiegészítések.

89.

Endrődy Emilné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez kiskorú fia szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. április 27.

Miniszter Úr!

Alulírott azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok Miniszter úrhoz, szíveskedjék az Orosz Városparancsnokságnál közbenjárni, hogy Emil nevű, 16 éves fiamat, aki előttem ismeretlen helyen, minden valószínűség szerint azonban a szegedi Csillag börtönben sínylődik, a csatolt kimutatásban és bizonyítványban foglaltak alapján a fogolytáborból hazaengedjék.

Kérésem támogatására legyen szabad előadnom a következőket:

Férjem annak idején többszöri erélyes felszólításra sem hagyta el lakhelyét, és megmentette gyermekünket a németek általi elhurcolás elől. Ez év január 1-jén egy orosz katona jelent meg bunkerünkben, aki fiamat az ott tartózkodó férfiakkal együtt kétórai munkára vitte el. Ennek már 4 hónapja, s azóta semmi hírt nem adott magáról. Értesülésünk szerint az óbudai férfiakat Baja felé vitték, s onnan Temesvárra vagy Szegedre, esetleg más fogolytáborba kerültek.

Kiskorú, VII. gimnazista fiam a csatolt igazolvány tanúsága szerint soha semmiféle politikai pártnak tagja nem volt, és ilyen megmozdulásban részt nem vett.

Fentiek alapján ismételten kérem Miniszter Úr szíves pártfogását és jóindulatú támogatását kérésem elintézésénél.

Kiváló tisztelettel:

Dr. Endrődy Emilné

5. doboz, 26589. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

90.

Wagner Jánosné levele a Külügyminisztériumhoz elhurcolt férje ügyében

Budapest, dátum nélkül¹³⁷

Tekintetes Külügy-Minisztérium!

Alulírott Wagner Jánosné azon tiszteletteljes kéréssel járulok a tek. Külügy-Minisztériumhoz, hogy férjem hazajövetelét a fogolytáborból elősegíteni méltóztassék!

Fentiek támogatására tisztelettel előadom, hogy férjemet a VI. Teréz krt. 9. sz. ház óvóhelyéről a ház és a szomszédos házak összes férfilekosaival együtt 1945. ja-

¹³⁷ A levél 1945. április 28-án érkezett a Külügyminisztériumba.

nuár 16-án a gödöllői fogolytáborba vitték a Vörös Hadsereg katonái. Innen férjemet 1945. március 12-én vonattal ismeretlen helyre vitték.

Férjem és én soha nyilaspárt tagjai nem voltunk, sem ilyen irányú tevékenységet ki nem fejtettünk, mely tény az alulírottak aláírásukkal is bizonyítanak.

Kérésem támogatását a tek. Külügy-Minisztérium pártfogó jóindulatába ajánlva maradok teljes tisztelettel:

Wagner Jánosné

6. doboz, 26649. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

91.

Ifj. Pendert Józsefné levele a Külügyminisztériumhoz férje szabadon bocsátása ügyében

Budapest, dátum nélkül

Tekintetes Külügyminisztérium

Én, alulírott Pendert Józsefné, aki XII. ker. Csillagvölgyi út 4. szám alatt lakik.

Azon alázatos kérelemmel fordulok a Külügyminisztérium színe elé, méltóztatásék kérésemnek a pártfogását támogatni. Férjemet január 2-án elvitték, és én azóta sem tudok róla.¹³⁸ Sajnos a mai nehéz időben itt maradtam név szerint János 8 éves, Anna 6 éves, Károly 2 éves, Mária 1 éves gyermekeimmel kenyérkereső apa nélkül. Sajnos már az éhség felé közelednek ezek az ifjú nemzedékek, akiknek már enni sem tudok adni. Sajnos még dolgozni sem tudok, annyira megviselt férjem eltűnése. A négy apró gyermekem mellett még egy beteg édesanyám is van, aki nem tudja gyermekeim gondját viselni. És így ki vagyok téve a kegyetlen sors kezére. De sokáig már nem bírom, mert gyermekeimmel együtt inkább a halált választjuk, mint a további szenvedéseket.

Kérésemet megismételve fordulok a Tekintetes Külügyminisztériumhoz férjem hazahozatala és kiszabadításának ügyében. Férjem adatai: ifj. Pendert József, szül. Bécs, 1918. febr. 1., anyja neve: Kreumer Hermina.

Alázatos tisztelettel:

ifj. Pendert Józsefné
XII. ker. Csillagvölgyi út 4. szám

48. doboz, 129456. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

138 A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Központi Irattár és Hadisírgondozó Iroda nyilvántartása szerint Pendert József 1945. március 3-án a temesvári tranzittáborban elhalálozott. <http://www.hadifogoly.hu/web/hadifogoly/searchdetails?table=O&id=7588>.

92.

Ludwig Andor postafelügyelő kérelme a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottsághoz
fia szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. április 29.

Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottságnak
Budapest

Fiamat, ifj. Ludwig Andor¹³⁹ közgazdaságtani egyetemi hallgató, pénzügyi központi napidíjas tisztviselőt a Vörös Hadsereg egyik alakulata Érd községből, ahol édesanyjával együtt lakik, 1945. január 8-án elszállította. Fiam azóta nem tért vissza, és hír szerint jelenleg a szegedi Csillag börtönben tartják fogva.

Az elszállítás előzményeként kidobolták, hogy a községben lakó összes férfiak – 16 évestől 60 évesig – jelentkezzenek a község házában. A jelentkezettek közül kiválogatták a 18 és 45 év közötti életkorúakat, összesen 3500 embert,¹⁴⁰ köztük fiamat is, és ezeket átadták az illetékes orosz katonai parancsnokságnak.

Értesülésem szerint Érd község elöljárósága részéről ez az átadás úgy történt, mint-ha fasiszta érzelmű, sőt aktív szélsőjobboldali tevékenységet folytatott egyénekről lenne szó, illetve olyanokról, akik a Szálasi-rendszer oldalán fegyvert is fogtak.

Eltekintve attól, hogy a hivatkozott 3500 férfi kiválogatását semmiféle vizsgálat nem előzte meg, s így a községi elöljáróság eljárása felületlen, sőt esetleg rosszhiszemű volt, ez a megítélés, akár csak mint feltevés, fiammal kapcsolatban nemhogy helytálló volna, hanem ennek éppen az ellenkezője igaz. Fiam ama kevés hasonló korú ifjúhoz tartozott, akik a reakció és fasiszmus ismert nevelési módszerei mellett sem váltak a barbárság és erőszak híveivé, és fiatal kora ellenére nemegyszer súlyos következmények kockázatával nyíltan is kiállt a demokrácia és tiszta emberiség eszméi mellett, nemcsak szóval, hanem tettel is, amikor az azóta letűnt rendszer üldözöttjeit segítette és támogatta. A sors tragikus iróniája, de a tárgyi és erkölcsi igazsággal is összeegyeztethetetlen lenne, ha fiamnak épp azok megérdemelt sorsában kellene továbbra is osztoznia, akiket ő maga is hazánk és az emberiség legnagyobb ellenségeinek tartott, és éppen annak az új világnak az ökle sújtáná, amely után ő is annyira vágyakozott.

Fiam semmiféle politikai pártnak tagja nem volt, katonai szolgálatot még egyáltalában nem teljesített, semmiféle fegyveres akcióban nem vett részt, a fasiszmus had-

139 Visszaemlékezését lásd Szebeni Ilona: *Haza fogunk menni. Kényszermunkán a Szovjetunióban 1944–1949*. Piremon, Debrecen, 1993. 345–383.

140 Helytörténeti kutatások szerint az Érdről és a környező településekről elhurcoltak száma mintegy 4 ezer fő volt. Tímár Edit: *Érdiek a szovjet hadifogolytáborokban*. http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Erd/pages/013_erdiek_a_szovjet_hadifogolytaborokban.htm. Lásd még *Szabadulás nélkül. A Szovjetunióba 70 évvel ezelőtt kényszermunkára elhurcolt Érd és környéki honfitársaink emlékére*. Magyar Földrajzi Múzeum, Érd, 2015. 7.

viselését semmiféle, még munkaszolgálatlaltal sem támogatta. A fasizmus minden mozgalmától, sőt annak híveitől is szigorúan távol tartotta magát.

Fentiek alapján kérem a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottságot, hogy fiam szabadon bocsátása iránt közbelépni szíveskedjék.

Ludwig Andor
postafelügyelő

6. doboz, 26779. Kézzeel írt levél, saját kezű aláírással.

93.

Kertész Györgyné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje és bajtársai szabadon bocsátása ügyében

1945. április 30.

Külügyminiszter Úr!

Tisztelettel kérem, hogy az alábbiakban előadottak figyelembevételével kérésemet meghallgatni és a lehetőség szerint kedvezően elintézni szíveskedjék.

Férjem, Kertész György 1942. okt. óta munkaszolgálatot teljesített. Miután én keresztény vagyok, és ő hadiüzemben volt tisztviselő, a régi rendszerben 1944. júl. haváig sikerült elérni, hogy nem hurcolták el, és az ország határain belül teljesített szolgálatot. Ezalatt mindig erősebb lett benne az elhatározás, hogy – amint erre alkalma nyílik – harcolni fog a rendszer, illetve a fasizmus ellen. 1944 júliusában, amikor a Sztójay-kormány önkényuralma tetőponton volt, a 701/16. kis. munkásszázaddal elindították külső hadműveleti területre. Bajtársaival együtt akkor már felkészült arra, hogy amint erre lehetősége lesz, csatlakozik az oroszokhoz, és végre aktív részt vesz a fasizmus elleni harcban.

Visszatért bajtársaitól megtudtam, hogy 1944. júl. 20-a körül Nadvornánál¹⁴¹ százada egy részével fogságba került. Amint erre módja volt, partizánnak jelentkezett kétszáz bajtársával együtt. Elvégezte a szvetozsini partizániskolát, ahol mind elméleti, mind gyakorlati téren a legjobbak közé tartozott.

1944 szeptemberében önkéntes jelentkezésre szólították fel őket, és ő ötven bajtársával együtt önként jelentkezett ejtőernyős bevetésre. (Mindezt Budapesten élő, visszatért bajtársai mint tanúk igazolják.) A bevetésre nem került sor, valószínűleg az ősszel megindult nagy orosz offenzíva miatt. Csoportjukat két részre osztották, egyik részüket Stanislauba¹⁴² vitték. Ezek már januárban Magyarországra kerültek. Másik részüket, kb. ötven embert Samborba¹⁴³ irányították, ide

141 Nadvirna, Ukrajna.

142 Sztaniszló, Sztanyiszlav, 1962-től Ivano-Frankivszk, Ukrajna.

143 Sztarij Szambor, Sztarij Szambir, Ukrajna.

került férjem is. Ezeket az embereket tévedésből visszairányították a fogolytáborba. Az utolsó hírt Debrecenből küldte egy bajtársa 1945. február 28-án. Ő közölte velem, hogy férjem a Vinnica¹⁴⁴ körzetében lévő glukoveci 253-as számú fogolytáborban van. Itt jelentkezett bajtársaival együtt önkéntesen a magyar nemzeti hadseregbe, azonban közülük eddig csupán néhányat hoztak haza és osztottak be katonai szolgálatra.

Most érkeztem el levelem tulajdonképpeni céljához. Férjem és a vele lévő emberek politikailag képzetek és megbízhatóak. A fasizmus ellenségei. Az új Magyarország felépítésében feladat várna rájuk. Harc vagy munka. Ne engedjék meg, hogy ezek az emberek, akik annyit szenvedtek a régi rendszer embertelen szörnyűségeitől, most bizonytalan ideig fogolytáborban kallódjanak. Tegyük lehetővé, hogy itt küzdjenek, és végre célja és értelme legyen harcuknak. Nem tudom, mikor bonyolódik le az oroszországi hadifoglyok hazaszállítása, de ezek az emberek megérdemlik, hogy mielőbb hazakerüljenek.

Nem akarom, hogy írásom túl hosszúvá nyúljon, de rá akarok mutatni még arra, hogy férjemnek itthon családja és gyermeke van. Ha ő ezt tudva mégis életveszélyes harcra vállalkozott önként, ezzel tanúbizonyságát adta annak, hogy mindenek fölé helyezi a küzdelmet, akár élete árán is, Magyarország elpusztítója, a fasizmus ellen.

Külgügyminiszter Urat arra kérem – ha méltányosnak tartja kérésemet – hasson oda illetékes tényezőknél, hogy férjem és bajtársai mielőbb hazakerülhessenek és bekapcsolódhassanak Magyarország újjáépítő munkájába.

Teljes tisztelettel:

Kertész Györgyné Dr. Balla Márta

8. doboz, 27300. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

94.

Török András üzenetei a fogolyszállító vonatból

1945. május

a)

[címezett:]
Török András úrnak
Szegedtápe
Kossuth út 3. (Csongrád m.)

[feladó:]
Mihalik Lajosné
Vác Görgei u. 5.

---

144 Vinnicja, Ukrajna.

Török András hozzátartozója nem tudom, hogy fia-e vagy testvére-e üzeni hogy él, egészséges, ételmet kapnak. Vácon jöttek ma keresztül, de nem tudják még hová viszik őket.

*Mihalikné
Vác, 1945. V. 16.*

61. doboz, 133779. Ceruzával írt postai levelezőlap.

b)

[címezett:]
*Ngs. Török András urnak
Szegedtápe
Kossuth u. 3.*

[feladó:]
*Koczor Irén
Vác Deákvár*

A f. hó 17én Vácon át Budapest felé menő foglyszállító vonatról üzeni fia András, hogy él és jól érzi magát. Nagyszombatból indultak ismeretlen céljuk felé.

Vác 1945. V. 18.

T.

Koczor Irén

61. doboz, 133779. Tollal írt postai levelezőlap.

c)

[címezett:]
*Nagys. Török András úrnak
Szegedtápe
Kossuth u. 3.*

[feladó:]
*Balajthy Erzsébet
Mezőberény
Petőfi 55.*

Mberény, 1945. máj. 19.

*Török András urnak
Szegedtápe*

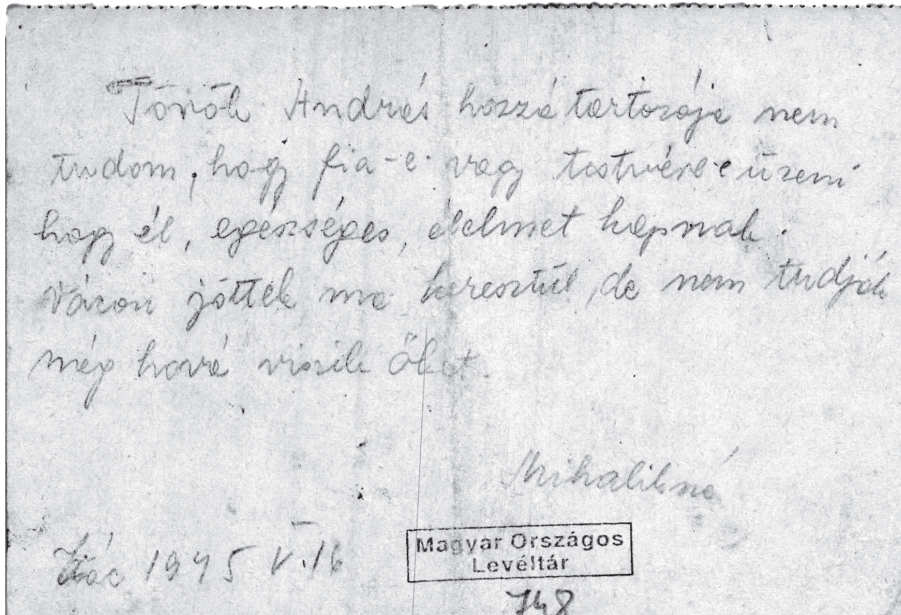
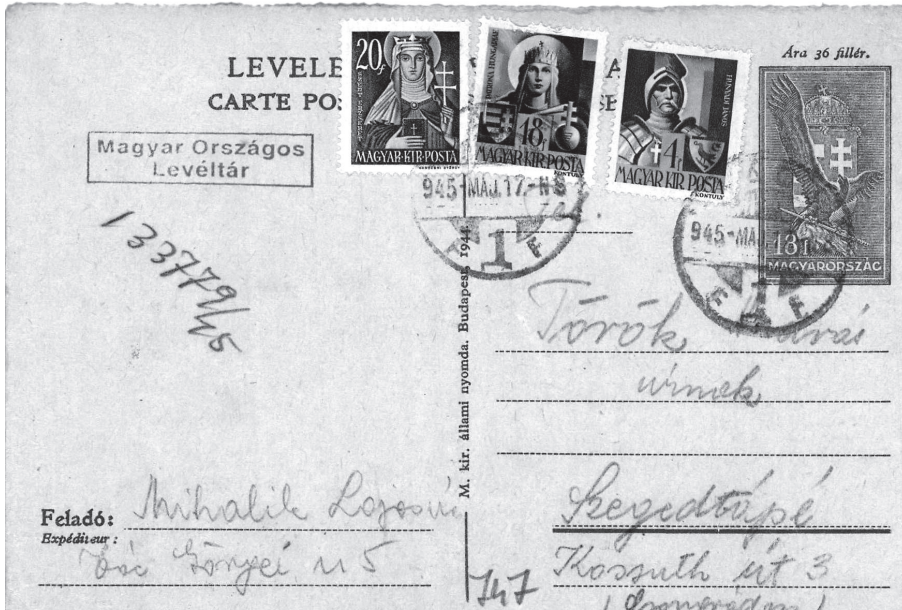
Május 18-án este Mezőberényen keresztül utazott Török András a foglyvonattal. Azt üzeni haza él, egészséges. Nagyszombaton került fogságba, egyelőre Temesvárra viszik.

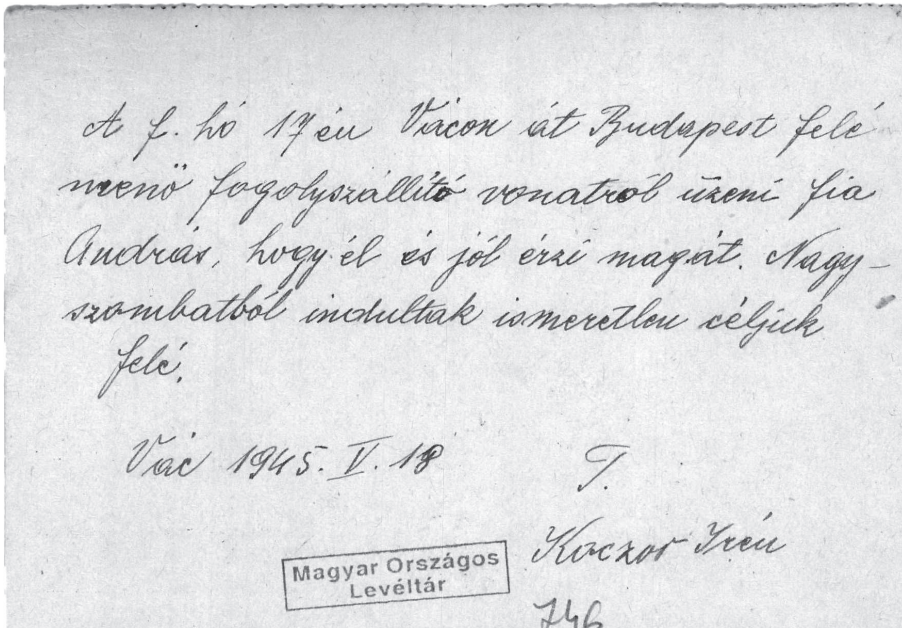
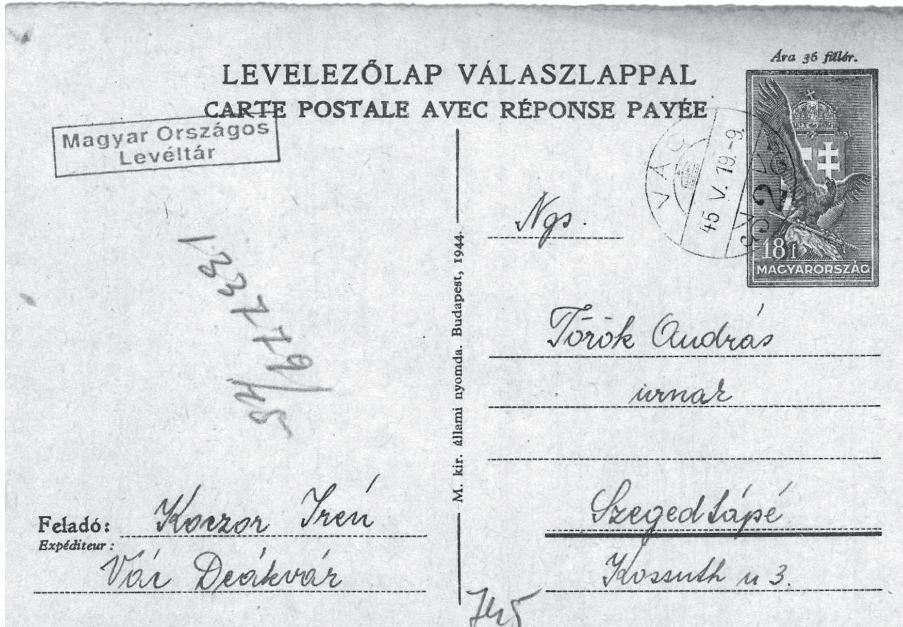
Üdvözlettel:

Balajthy Erzsébet

61. doboz, 133779. Tollal írt postai levelezőlap.

Magyarország jövő békessége és felvirágzása —
a szovjetországi harcmezőkön dől el!

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.

Zs. kézm. G. G.

A felvett hivatali keletbélyegzője

133741K5

Magyar Országos Levéltár

M. kir. állami nyomda. Budapest, 1944.

Cím: *Nagys. Török András*

husak

Szegedvári

Körmény u. 3.

A tábori posta száma: _____

A címzett csapattestének, alakulatának megnevezése szigorúan tilos!

A feladó neve: *Barajthy Émile*

foglalkozása: *deszoberey*

címe: *Pelósi 17.*

Ára: 1 fillér.

249

deszoberey, 1945. máj. 19.

Török András husak

Szegedvári

Április 18. én este deszobereyem kezénél maradt Török András a fegyverrel.

Őt tűrcsin hasánál, pisztolyos. Nagyszombatban került fogságba, egyelőre Temesvárra viszik.

Üdvözléssel:

Barajthy Émile

Magyar Országos Levéltár

750

Határaink szilárd védelme —
Magyarország újabb évezrede!

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.
VEOSE

Közp. hirtel
hírtel
kölez-
bélvezője

1944. 10. 15.

Cím: *Városliget
Török András*

Ar: 1 fillér.

A feladó neve: *Pohornyai János*

foglalkozása: *Keresés Kötés.*

címe: *Almás utca*

A tábori posta száma: *3.*

Magyar Országos Levéltár

A címzett csapattestének, alakulatának megnevezése szigorúan tilos!

M. kir. állam nyomda, Budapest, 1944.

*Draága anyukáim Szeretett jó srüle
im, anyós kis családjaim. Fogásig
nem vagyok, jól is egészítesz
Szeretettel gondolk mindenekre
Török és naponta jó egészítesz
hívások. Jó Litem megsejt mint
eddig. Hóra fogok kerülne palab.
Sagoraimnok családjaimnok sok
srevesit jó egészítesz hívások
Szeretettel gondolk rojuka Tiuba.
Ceglédem keletreül Debre, Andras
nem felé von on ut irány 152*

d)

[címezett:]

Nags. Török András urnak
Szegeď Tápé
Kosuth u. 3.

[feladó:]

Pokornyí Jné
Vecsés Pesten
Álmos u. 4.

A cédula Vecsésen lett a fogolyvonatból kidobva és én kötelességemnek tartom továbbítani. Üdvözli

Drága anyukám Szeretett jó szüleim, aranyos kis családjaím. Fogságban vagyok, jól és egészséges. Szeretettel gondolk mindenkire Ipmra és napamra Jó egészséget kívánok. Jó Isten megsegít mint eddig. Haza fogok kerülni valaha. Sogoraimnak családjaímnak sok szerencsét jó egészséget kívánok. Szeretettel gondolk rájuk Fiuk. András. Cegléden keresztül Debrecen felé van az ut irány.

61. doboz, 133779. Tollal írt postai levelezőláp.

e)

Török András

Szegeď Tápé Kosut u. 3.

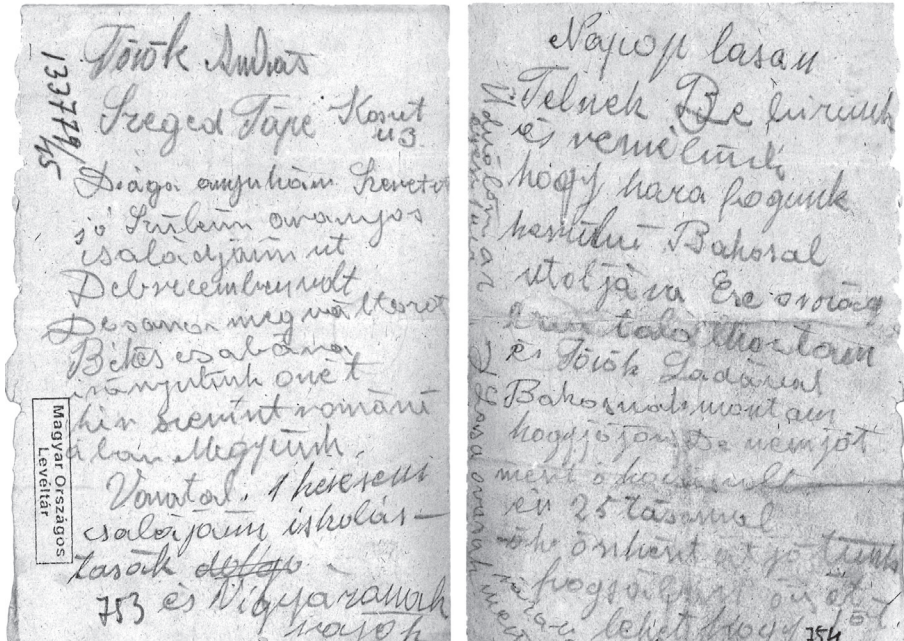
Drága anyukám Szeretetet jó Szüleim aranyos családjaím ut Debrecemben volt De onnan megváltozott Békéscsabára irányulunk onét hír szerint románíában Megyünk. Vonatal. 1 kérésém csalájaím iskolástasák és Vigyázanak rájuk.

Napok lasan Telnek de bizunk és remélünk hogy haza fogunk kerülni Bakosal utoljára Ez országban találkoztam és Török Gazdával Bakosnak montam hogy jöjön De nem jöt mert ő hazament én 25 társamal önként ide jöttünk

[az utolsó sor olvashatatlan]

61. doboz, 133779. Vágonból kidobott, összegyűrt cédula, nehezen olvasható, valószínűleg ceruzaheggyel írt üzenettel.

95.

a) Kenderesi lakosok kérelme Vörös János honvédelmi miniszterhez elhurcolt lakosok szabadon bocsátása ügyében

Kenderes, 1945. május 1.

Honvédelmi Miniszter Úr!

Alulírott kenderesi lakosok az alábbi bejelentéssel és illetve kéréssel fordulunk a Miniszter Úrhoz:

A becsatolt névjegyzéken¹⁴⁵ megnevezett férjünket, illetve gyermekünket az orosz hadseregnek Kenderes községbe való bevonulása után az orosz katonaság összeszedte, és ismeretlen helyre elvitte. A dobszóval történt közhírelés szerint ugyan is mindazoknak, akik 1942. évtől bármilyen rövid ideig bármilyen katonai szolgálatot teljesítettek, jelentkezni kellett. A mi férjünk, illetve gyermekünk ezen dobszóval történt felhívásra szintén eleget tett jelentkezési kötelezettségének, és anélkül, hogy a dobszóval közölték volna a jelentkezés célját, a jelentkezőket azonnal összegyűjtve ismeretlen helyre elvitték. Hozzátartozóinkról azóta semmit sem tudunk, mert őket mint foglyokat vagy internáltakat kezelik, úgyhogy még csak levelet sem küldhetnek, hogy legalább hogy- és hollétükről tudomást szerezhethetnénk, s így életben létüket tudva, legalább a lelki vigaszunk meglenne.

¹⁴⁵ A névjegyzék nem volt az iratok között.

Valamennyiünk hozzátartozója dolgozó munkásember volt, aki az új, demokratikus rendszerben feltétlenül a rendszer szorgalmas, építő résztvevője volna, ha foglalkozásában a munkáját folytathatná. Közöttük egy sem volt olyan, aki magatartására vagy gondolkodásmódjára nézve kifogás alá esne, és így okot szolgáltatna arra, hogy továbbra is fogságban tartassék.

Mi a tapasztalataink alapján meg vagyunk győződve arról, hogy a győztes orosz hadsereg vezetősége jóindulattal kezeli a magyar ügyeket, és bízunk abban, hogy bennünket, kereső és támasz nélkül maradt magyar anyákat és feleségeket is nem hagynának vigasz nélkül akkor, ha panaszunkat közvetlenül öeljük terjeszthetnénk.

Tudjuk azonban azt is, hogy az Ideiglenes Magyar Nemzeti Kormány és így a Honvédelmi Minisztérium is fáradhatatlanul azon munkálkodik, hogy az így önhibájukon kívül kényszerhelyzetbe került magyar férfiakat otthonuknak és családjuknak mielőbb visszaadja.

Ezért ebben a tudatban és abban a reményben, hogy kérésünk, amely egyben a hasonló sorsban levő minden magyar feleség és anya kérelme is, meghallgatásra talál, a legteljesebb bizalommal fordulunk a Miniszter Úrhoz, és kérjük, hogy hozzátartozóink mielőbbi hazajutása érdekében az illetékes orosz katonai és polgári szervekkel érintkezésbe lépve, tegye lehetővé szeretteink mielőbbi hazatérését.

Egyben kérjük, hogy addig is, amíg hozzátartozóink hazatérése lehetővé válik, tétessék lehetővé az, hogy velük levélben az érintkezést felvehessük.

Bízunk benne, hogy ezen igazságos és méltányos kérésünk meghallgatásra és mielőbb teljesítésre talál, vagyunk tisztelettel

[71 aláírás]¹⁴⁶

34. doboz, 126013. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

b) A Honvédelmi Minisztérium feljegyzése a Külügyminisztérium számára a Kenderesből elhurcolt lakosok hozzátartozóinak kérelme ügyében

Budapest, 1945. május 24.

Magyar Honvédelmi Minisztérium
Polgári foglalkozásukból elvitt személyek kikérése ügyében kérelem
Magyar Külügyminisztérium, Budapest

Kenderes község előljáráóságától névjegyzék kíséretében felterjesztett beadványt szíves további illetékes intézkedés végett csatoltan megküldöm.

Kenderes község előljáráóságát egyidejűleg értesítettem, hogy a kérelem elintézése végett Miniszter Urat felkértem, és hogy a foglyokkal való levelezés lehetővé té-

146 Az aláírók túlnyomó többsége az elhurcoltak felesége.

tele érdekében a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot már több ízben megkerestem, azonban e tekintetben eredmény eddig nem volt elérhető.

2 db melléklet¹⁴⁷

A miniszter rendeletéből:

[olvashatatlan aláírás]

34. doboz, 126013. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

96.

Fábián Miklós kérelme a Külügyminisztériumhoz kiskorú fia szabadon bocsátása ügyében Pécel, 1945. május 1.

A Magyar Külügyminisztérium t. Politikai osztálya, Budapest

Azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok a minisztérium Politikai osztályához, hogy szíveskedjenek lépést tenni Fábián Attila nevű fiam szabadon bocsátása érdekében.

Fábián Attila nevű fiam, aki 16 évét töltötte be, február elején elment Hajdúszoboszlóra, anyai nagybátyja és többi rokonaink meglátogatására, mert a felszabadulás előtt hónapokkal nem tudtunk róluk semmit, és aggodalomban voltunk, élnek-e, holtak-e. Hajdúszoboszlóra megérkezett, majd onnan február 12-én visszaindult Pécelre a Debrecen–Püspökladány–Szolnok-vonalon. Haza azonban nem érkezett, hanem amint utóbb értesítést kaptunk, útközben a vonatról bevették, és több más fogollyal Nagyváradra szállították. Február 15-én itt volt. Ettől az időtől kezdve nem tudunk róla semmit.

Minthogy fiam teljesen kiskorú, 16 éven aluli volt, és különben is rendesen munkásjárt, nem vett részt semmiféle mozgalomban vagy katonai jellegű szervezetben, nem tett semmiféle ellenséges cselekedetet, a fogságban való tartása nem indokolt. A politikai magatartásáról és elfoglaltságáról tisztelettel mellékelem munkaadója igazolását. Igen nagy aggodalomban vagyunk miatta, és magam is mint beteg ember rá vagyok utalva arra, hogy a házunkhoz keresetforrásával segítséget nyújtson, azért tisztelettel kérem, szíveskedjenek lépést tenni, hogy a politikai vagy más fogságából hazabocsájtásuk.

Teljes tisztelettel:

Fábián Miklós

10. doboz, 27639. Gépelt levél, saját kezű aláírással.

¹⁴⁷ A 95/a dokumentum a levélhez csatolt melléklet.

97.

Kiskunhalas rendőrhatóságának jelentése Erdei Ferenc belügyminiszterhez Kiss Sándor és 56 társa, volt magyar katonák fogva tartásáról

Kiskunhalas, 1945. május 3.

Kiskunhalas város rendőrhatóságától

Tárgy: Kiss Sándor és 56 társa Kiskunhalasra hazatért volt magyar katonák fogolytáborba kíséréséről jelentés

Magyar Belügyminiszter, Budapest

Budapesten folyó évi április 26-án „Sz. 130.936/1945. – VI.” rendeletére hivatkozással tisztelettel az alábbi jelentésünket tesszük meg a vonatkozó iratok másolatainak egyidejű csatolása és megküldése mellett.

Kiskunhalas város orosz katonai parancsnoka elrendelte az orosz megszállás, illetve a városba történt bevonulásuk után Kiskunhalasra hazatért volt magyar katonák nyilvántartásba vételét, majd március 5-én ügyük kivizsgálása végett a szabadkai fogolytáborba való átkísértetésüket, ahol őket mint fasisztákat fogadták.

Szabad legyen előadnunk tényként, hogy nevezettek nem mint németbarát, önként hagyták el a várost, és nem az oroszok elől menekültek, hanem német nyomás alatt álló magyar katonai parancsra vonultak be katonának; így tehát joggal tehető fel az a körülmény, hogy otthonukba, Kiskunhalasra azért nem térhettek vissza előbb, mert a németek fogva tartották őket, és előbbi megszökésükre mód nem nyílt. Bevonulásuk előtt Kiskunhalason mint békés – dolgozó – polgárok teljesítették élethivatásukat, semmiféle politikai pártnak tagjai nem voltak, népellenes törvények végrehajtásában részt nem vettek, kémkedés gyanúja alatt nem álltak, róluk joggal fel sem tehető, miután a front hazatérésük idejében részben Pesten, részben Dunán túl állott. Tehát politikailag megbízhatóknak tarthatók.

Figyelemmel arra, hogy a „Névjegyzék”-ben¹⁴⁸ írtak ez ideig nem tértek vissza otthonukba, Kiskunhalasra, sőt tudomásunk szerint áthelyeztettek a temesvári fogolytáborba, tisztelettel kérjük Kiskunhalas város polgármestere, a rendőrség vezetője, a Kommunista Párt titkára, a Szociáldemokrata Párt elnöke, a Kisgazda Párt elnöke, a Politikai Osztály vezetője, hogy nevezettek leigazolási eljárását soron kívül foganatosíttatni szíveskedjék, hogy a termelési munka zavartalanul tovább folytatható legyen.

[olvashatatlan aláírás]
a rendőrség vezetője

Kerekes [olvashatatlan keresztnév]
politikai oszt. vez.

148 A csatolt névjegyzékben 58 elhurcolt személyi adatai szerepelnek, kiegészítve a katonai szolgálatból való leszerelés körülményeinek ismertetésével.

[olvashatatlan aláírás]
polgármester

Pajzs István
Kommunista Párt titkára

[olvashatatlan aláírás]
Szoc. Dem. Párt elnöke

[olvashatatlan aláírás]
Kisgazda Párt elnöke

37. doboz, 126674. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecsétekkel.

98.

Polgár Istvánné levele több száz asszony nevében Erdei Ferenc belügyminiszterhez a gödöllői és ceglédi fogolytáborban őrzött hozzátartozók szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. május 4.

Mélyen tisztelt Miniszter Úr!

Sok száz meggyötört és kétségbeesett asszonytársam nevében fordulok a mélyen tisztelt Miniszter Úrhoz, hallgassa meg kérésünket, és tegyen lépéseket az ugyancsak agyongyötört, fogolytáborban sínylődő hozzátartozóinkért. Már egy hónappal ez előtt is ígéretet kaptunk ennek az ügynek a kivizsgálására, de mind ez ideig más nem történt, csak annyi, hogy néhány száz teljesen lerokkant embert engedtek ki a gödöllői és a ceglédi fogolytáborból, s a többi továbbra is ott sínylődik. Már az újságban is megjelent egy cikk, hogy a két említett tábor feloszlott, de sajnos még ma is áll.

Nem tudom, van-e tudomása a mélyen tisztelt Miniszter Úrnak arról, hogy ápr. 28-án este, a késői órákban két szerelvényt indítottak útnak a ceglédi fogolytáborból leszögelt vagonokkal, ismeretlen céllal, Debrecen felé irányítva. Ezek az emberek kétségbeesve jajveszékelték, hiszen már az idegeik teljesen leromlottak, s attól féltek, hogy kiviszik őket az országból. Határozottan merem állítani, hogy a két fogolytábor lakóinak legalább 90%-a ártatlan ember, akiknek egyetlen bűnük, hogy ki mertek menni az utcára, sőt a lakásokból és a pincékből vitték el őket. Könyörgöm, vizsgálják ki az ügyüket, s aki bűnös, bűnhődjön. Itt a rengeteg sok nyilas, akik tönkretették az országot, azokat itt dolgoztatják, s a hozzátartozóik ebédet, vacsorát vihetnek nekik, mi pedig anyagilag és fizikailag is teljesen tönkremegyünk, míg a mai utazási viszonyok mellett eljutunk Ceglédre, s egy-egy csomagot be tudunk adni nekik. A Honvédelmi miniszter Úr annak idején az angol és amerikai rádión keresztül azt ígérte, hogy „Mindenkinek maradjon a helyén, ne engedje magát a németektől elhurcolni, senkinek semmi bántódása nem lesz”, s ezzel szemben mi történt, éppen azokat fogták össze, akik a németek elől bujkáltak, s előjöttek abban a hiszemben, hogy már nem kell bujkálniuk.

Mélyen tisztelt Miniszter Úr, könyörgöm, hallgassa meg ennek a sok száz kétségbeesett anyának és feleségnek jajkiáltását, és tegye lehetővé, hogy hozzátartozóink ne sínylődjenek tovább ártatlanul. Sok száz asszony köszönete és halála fogja

kísérni minden lépését. Adja a jó Isten, hogy kérésünk meghallgatásra találjon a mélyen tisztelt Miniszter Úr jó szívénel.

Mély tisztelettel:

Polgár Istvánné

13. doboz, 28356. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

99.

**Wild Rezső kérelme az American Jewish Joint Distribution Committee-hez
volt munkaszolgálatos fia szabadon bocsátása ügyében**

Budapest, 1945. május 6.

Tekintetes

American Joint Comite¹⁴⁹

Budapest

Fiam, Wild László még 1941-ben közérdekű munkaszolgálatra vonult be Mohácsra, honnan különböző helyekre vezényelték munkaszolgálatra, majd Hajmáskérre került a 104/2 sz. közérdekű munkásszázadhoz, ahol 1944. november haváig teljesített szolgálatot. Az 1944 novemberében fennállott szerencsétlen helyzetben a századot Ausztriába, Sonnendorfba tették át. Az orosz hadsereg győzedelmes előnyomulása folytán a századot Graz felé irányították, hol egyik szökött bajtársa állítása szerint az orosz hadsereg a századot bekerítette és fogságba ejtette. Ugyanezen bajtárs kijelentése szerint fiam most egy Székesfehérvár vagy Debrecen körüli fogolytáborban van, és várja szabadulását.

Tisztelettel kérem a tekintetes Bizottság szíves közbenjárását, hogy fiam a fogolytáborból lehetőleg mielőbb hazatérhessen, és előre is hálás köszönetemet fejezem ki kérésem elintézéséért.

Fiam adatai:

Név: Wild László

Anyja neve: Steiner Szidónia

Született: Budapesten, 1917. december 22.

Vallása: zsidó

Utolsó budapesti lakása: III. Kórház utca 15.

Kiváló tisztelettel:

Wild Rezső

VII. Akácfa ucca 20. III. 20.

Lakos Árpád címén

165. doboz, 175007. Gépelt irat, saját kezű aláírással.

¹⁴⁹ American Jewish Joint Distribution Committee.

100.

a) Bosnyákovics Károly rendőr törzsfőfelügyelő kérelme Vörös János honvédelmi miniszterhez a parancsnoksága alatt szolgált rendőrök szabadon bocsátása ügyében
Budapest, 1945. május 6.

Magyar Külügyminisztérium
 Budapest, XI. Kapitányság

Honvédelmi miniszter Úr!

Jelentem, hogy a csatolt 4 db kimutatásban, illetve 39 db, névjegyzékben felsorolt rendőr altisztek és rendőrök közül, akik a XI. ker. osztályparancsnokságon parancsnokságom alatt szolgáltak, Buda felszabadítása után 29 Komáromban (Öreg-vár, fogolytábor), 10 Kiskunfélegyházán (fogolykórház, leánynevelő intézet) várja orosz hadifogságban további sorsának eldöntését.

Nevezettek biztos megállapításom szerint az ún. „nyilasuralom” alatt sem katonai, sem politikai tevékenységet nem fejtettek ki, illetve kimondottan csak rendészeti szolgálatot teljesítettek, s bíztak azon orosz röpiratok ígéretében, melyek az ellenállást ki nem fejtő fegyveres alakulatok tagjainak büntetlenségét ígérték és biztosították, s elhelyezkedési körletükben nyugodtan bevárták a beérkező, felszabadító csapatokat. Ezek azonban a rendőrök helyzetét félreértve, hadifogságba vetették azokat, akik nem voltak szerencsések idején kivenni magukat a harci körletből, s az utcán lévő rendészeti őrhelyeiken kötelességszerűen kintartottak csak azért, hogy a polgárságot megvédjék a betolakodott német katonák fosztogatásai és túlkapasai ellen.

Fentiekre tekintettel kérem a kimutatásokban, illetőleg névjegyzékekben megnevezettek szabadon bocsátását, hogy rendőri szolgálatba állíthatók legyenek. Ez annál is inkább szükséges, mert a nagy létszámhiány miatt szolgálatunkat eredményesen ellátni nem tudjuk, amire pedig az itteni orosz katonai parancsnok, Bandenko gárdakapitány úr is felette nagy súlyt helyez.

Egyben jelentem, hogy amennyiben nevezettek közül bárki ellen korábbi magatartása miatt esetleg panasz vagy kételyek merülnének fel, úgy felelősséget vállalok a tekintetben, hogy az érintett személyt az illetékes parancsnokság elé állítom.

Bosnyákovics Károly
 rendőr törzsfőfelügyelő
 osztályparancsnok

10. doboz, 27688. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással, pecséttel.

**b) A Külügyminisztérium tanácsosának válasza Bosnyákovits Károly rendőr
törzsfőfelügyelő kérelmére
Budapest, 1945. június 16.**

Magyar Külügyminisztérium

Folyó évi május hó 6-án a Magyar Honvédelmi Miniszter úrhoz intézett és a mai napon hivatalomhoz áttett beadványa kapcsán, a II. ker. Osztályparancsnokság alá tartozó és szovjet csapatok által elszállított rendőrök kiszabadítása ügyében közlöm, hogy a Magyar Kormány eddig is mindent megtett, hogy a lakóhelyükről a szovjet csapatok által közmunkára vitt személyek, akik politikai szempontból kifogás alá nem esnek, otthonukba visszatérhessenek.

Ezek a törekvések sajnos eddig érdemleges eredményre ugyan nem mindig vezettek, de legilletékesebb szovjet helyről a Magyar Kormány ismételten határozott ígéretet kapott arra nézve, hogy a hadműveletek befejezte után ezek a kérdések is rendeződni fognak, és az elszállított emberek hazájukba vissza fognak térni.

Amíg ez bekövetkezik, addig is – így biztosítottak szovjet részről – gondoskodás történt részükről az iránt, hogy az elszállított személyek élelmezési és közegészségügyi viszonyai javíttassanak, és azokat már ma kielégítőknak lehet tekinteni.

A miniszter rendeletére miniszteri tanácsos¹⁵⁰
Bosnyákovits Károly úrnak rendőr törzsfőfelügyelő osztályparancsnok
Budapest

10. doboz, 27688. Gépelt másolat.

101.

**Ifj. Binder Rezsóné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje
és más, Csepelről elhurcolt férfiak ügyében
Csepel, 1945. május 6.**

T. c. Külügyminiszter Úr!

Bocsánatot kérek, hogy levelemmel keresem fel, de nem tudok módot találni, hogy szomorú ügyünkben Miniszter Úr szívéhez közelebb tudjak férni, azaz személyesen tolmácsoljam helyzetünket.

Kérem szíves türelmét: férjeink, fiaink 269-en f. év jan. 21-én felszólítást kaptak, hogy 15 napi munkára jelentkezzenek. A balszerencse folytán eleget tettek a felszólításnak, bűnük, hogy német nevűek. Azóta egy vigasztaló sor sincs tőlük.

¹⁵⁰ A levélhez csatolva a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak küldött szóbeli jegyzék, melyben a magyar kormány az elhurcolt rendőrök szabadon bocsátását kéri.

Méltóztassék figyelembe venni kétségbeejtő helyzetünk. Férjem s ezek a 4-5 gyerekes családapák vagy ezek diák-tanonc fiai magyarok, kik nem nyilasok s nem volksbundisták. Ha a háborús bűnösöknek szenvedni kell, ha az élet áldozatot követel, miért kellett ezeket ártatlanul a csepeli hatóságnak kivizsgálás nélkül kiszolgáltatni és meg az itthon levő svábok helyét betölteni? Szerencsétlen férjeink s fiaink szerény keretek közt éltek, főleg a Weiss Manfréd-gyár szolgálatában álltak, szervezett munkások, vagy úgy, mint férjem, párton kívüli, ki csak hivatalának élt.

Könyörgöm Miniszter Úr, kinek módjában van, legyen a segítségünkre, tegyen meg értünk minden telhetőt, a „magyar vér drága”, ne kelljen nekik idegenben elpusztulniuk, itt oly nagy szükség van a dolgozókra, hadd legyenek ismét a társadalom hasznos tagjai. Adják vissza az éhező gyermekeknek a kenyérkeresőt, az anyáknak szívüktől elszakított fiaikat. Ha nincs más mód erre, úgy egy vigasztaló sort, hogy élnek, és ezzel legyen újabb erőnk a megpróbáltatásokhoz.

Meghallgatásáért és szíves megértéséért imádkozom, Isten segítségét kérem Önre, maradok teljes tisztelettel:

ifj. Binder Rezsőné
Csepel, Gróf Széchényi u. 54.

8. doboz, 27280. Kézrel írt levél, saját kezű aláírással.

102.

Dömök Istvánné levele a szegedi fogolytábor parancsnokságához férje szabadon bocsátása ügyében Budapest, 1945. május 7.

Tekintetes Fogolytábor-parancsnokság, Szeged

Alulírott azzal a kéréssel fordulok a t. Parancsnoksághoz, hogy férjemet, Dömök István BSZKRT-alkalmazottat a fogolytáborból szabadon bocsátani szíveskedjék.

Nevezett velem közös háztartásban élt, és Budapest XI., Csóka u. 3/b I. 42. sz. alatt lakott. Itt várta be a felszabadulást, mely 1945. január 2-án történt. 1945. január 3-án a Vörös Hadsereg előttünk ismeretlen okokból a környéken lakó férfiakat 17–50 éves korig összeszedte és elszállította Ercsi községen keresztül Bajára, majd Temesvár és Omán¹⁵¹ keresztül Szegedre. Jelenleg a szegedi fogolytáborban van.

A keresett semmiféle nyilaskeresztes vagy németbarát pártnak tagja nem volt, sem munkakörében, sem pedig magánéletében semmiféle nyilaskeresztes vagy németbarát propagandát nem folytatott.

¹⁵¹ A helységnév nem azonosítható.

Tekintettel arra, hogy a nevezett a fentiek szerint önhibáján kívül került fogságba, ismételten kérem a t. Parancsnokságot, hogy férjemet a fogolytáborból szabadon bocsátani szíveskedjék.

Tisztelettel

Dömök Istvánné

A fentiekben foglaltakat a Magyar Kommunista Párt tagjai igazoljuk.

Kánya János
Martin Gusztáv
Dávid Ferenc

Nagy Lajos
[olvashatatlan aláírás]

16. doboz, 29355. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

103.

**Sebők Károlyné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez
férje szabadon bocsátása ügyében**
Vámospércs, 1945. május 7.

Külügyminiszter Úr!

Alulírott Sebők Károlyné szül. Somlai Éva vámospércsi lakos azon tiszteletteljes kérréssel fordulok Külügyminiszter úrhoz, hogy férjemet elbocsátása ügyében, aki jelenleg temesvári, Arad úti fogolytáborban van, intézkedni és a szükséges lépéseket megtenni méltóztassék.

Előadom, hogy férjemet, Sebők Károly zászlós, aki 1917 évben Érköbölktű községben született, a múlt év december 30-án az orosz csapatok előtt önként megadta magát, s megadásáról a Telki községben lévő orosz parancsnokságot értesítette. Az átpártolásom az orosz hadsereghez még az akkor Budán harcoló német és Szálasi-csapatok idejében történt, azért, mert férjemet mindég baloldali gondolkozású ember volt, és mert a németek, valamint Szálasi parancsát, hogy Németországba menjünk át, vonakodott teljesíteni. Önkéntes megadásunkról az orosz parancsnokság által Ercsiben kiállított bizonyítvány is van, ami jelenleg a temesvári orosz láger parancsnokságnál van. Férjemet a bevonuló Vörös Hadseregnek 130 lovat, 60 országos járművet és 11 000 pengőt, valamint egy élelmezési raktárt adott át. A németbérenc Szálasiék elől hosszú ideig férjemmel együtt Budán a Böhm-féle téglagyár kemencéjében bujkáltunk, mert azzal fenyegettek, hogy minket hozzátartozóinkkal együtt *kiírtanak*, ha kezükre kerülünk. Én férjemmel együtt 3000 hadifogoly között Budától Bajáig 300 km-t gyalogoltunk, ahonnan Temesvárra szállítottak bennünket. Én ezért folyó évi február 2-án szabadultam a temesvári fogolytáborból, ahol férjemmel

együtt voltam. Férjem múltban is magatartása bizonyíték arra, hogy nem önszántából harcolt a Szálasi-csapatok oldalán, hanem erőszakkal kényszerítve, amit bizonyít a vele együtt önként átpártolt 120 fős legénység is. Egyedülálló asszony vagyok, és megélhetésem férjem nélkül biztosítva nincs, és ő soha jobboldali magatartást nem tanúsított, szerintem egyetlen bűne az, hogy magyar.

Remélve azt, hogy a Nemzeti Kormány külügyminisztériumánál kérésem indokaim alapján megértésre talál, és férjem temesvári fogolytáborból való elbocsátása iránt az intézkedések meg lesznek téve, maradok teljes tisztelettel:

Sebők Károlyné
sz. Somlai Éva
vámospércsi lakos

10. doboz, 27634. Gépelt levél, saját kezű aláírással.

104.

Tóth József kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez fia szabadon bocsátása ügyében

Győr, 1945. május 7.

Gyöngyösi János m. kir. külügyminiszter elvtársnak
Budapest

Fiam, Tóth Sándor, ki született Répceszemerén, Sopron m., 1907. október hó 1-jén, édesanyja leánykori neve Pergely Anna, ki ugyan fegyveres katonai szolgálatot nem tett. Az egész háború alatt részben a diósgyőri állami vasgyárban, részben mint a múlt évi november hótól az itteni mávog-gyárban mint felmentett, a gépkönyvelésben teljesített szolgálatot. Semmiféle pártnak tagja nem volt. Az idecsatolt levelezőlap¹⁵² szerint, múlt hó 25-én kelt Szegeden, postára adott levelezőlapja szerint több magyar hadifogollyal ismeretlen hely felé szállítottatt. Kérem figyelembe venni, én, mint apa 1919. szeptember 12-től 1920. április 19-ig oroszbarát nézeteimért 7 hónap és 7 napig a sopronkőhidai fegyházban fűtetlen cellában raboskodtam. Azután is a politika pergőtüzében állottam a nácizmus leveréséig. Én mondtam meg 1941. június 22-én, hogy Hitler felült Nabugonodzor¹⁵³ trónjára, és majd lesz neki: Mene Mene Takel Ufarzin.¹⁵⁴ Én mondtam meg 1942. augusztus 12-én a térképen levő hadihelyzet vizsgálásánál, hogy ha a szovjet hadvezetőség megfelelő erővel a

152 A levelezőlap nincs a dokumentumhoz csatolva.

153 Nabucodonozor. Az Újbabiloni Birodalom királya a zsidó-keresztény hagyományban Jeruzsálem kegyetlen elpusztítójaként és a zsidók rabságba hurcolójaként vált ismertté.

154 „Mene, mene, tekel ufarzin”: Ószövetség, Dániel próféta könyve, 5. rész, jelentése: megméretett és könnyűnek találtatott.

Don-kanyari frontot áttöri, akkor a náci haderő elveszti ütőképességét, és visszafelé többet fut, mint előre menetelt stb. Ezekért a policáj pergőtűzébe kerültem, internálással lettem fenyegetve, de magas koromra való tekintettel ettől határozott kijelentéseim folytán elálltak.

Nem tágtottam, bíztam Istenben, mint a történelem tanítja: ember tervez, Isten végez. Meggyőződve arról, hogy az események nekem fognak igazat adni. Mert aki Istenben bíz, az nem csalatkozik.

Mély tisztelettel kérem külügyminiszter elvtársat, ha módjában áll fiam, ki 79-ik életévében levő vagyontalan apát munkája után keresetéből támogat, szabadon bocsátása érdekében a nagy szovjet hatóságnál lépéseket tenni szíveskedjék.

Szívésségét előre is köszönve maradtam tisztelő híve:

Tóth József
Eörsy Péter utca 3. szám

10. doboz, 27764. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

105.

Ruhm S. Lajosné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez deportálásból hazatartó, szovjet fogságba esett férje szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. május 8.

T. Külügyminisztérium, helyben

Alulírott azzal a tiszteletteljes kéréssel járulok a T. Külügyminisztériumhoz, hogy férjemet, Ruhm Sámuel Lajost, anyja neve: Teitelbaum Hermin, született 1913. június 16. Budapesten, a szolymai fogolytáborból szabadon bocsájtani szíveskedjenek.

Férjemet 1941. augusztus havában deportálták, és azóta nem láttam. Bizonyára hazafelé tartott annyi sok megpróbáltatás után, és nem volt nála kellő igazolvány, és így a szolymai fogolytáborba került, már hónapok óta ott is van.

Tisztelettel kérem a T. Külügyminisztériumot, hogy hallgassa meg kérésemet annál is inkább, mert idehaza az apja, 80 éves öregember várja, és egy teljesen béna nővére, az egész család támasza és a társadalomnak egy hasznos dolgozó munkása.

Abban a reményben, hogy tiszteletteljes kérésem meghallgatásra talál, maradok mély tisztelettel:

Ruhm S. Lajosné
Bp. VII. Király u. 33.

165. doboz, 175005. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

106.

Obrát Józsefné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez korábban a nyilasok által deportált férje szovjet fogságból való szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. május 8.

T. Külügyminiszterium!
Külügyminiszter Úr!

Alulírott, azon tiszteletteljes kéréssel fordulok Külügyminiszter Úr elé, hogy férjemet, dr. Obrát József orvost, aki a soproni deportáló táborból 1945. IV. 2-án hazajövet Szé-

J.

Külügyminiszterium!
Külügyminiszter Úr!

Alulírott, azon tiszteletteljes kéréssel fordulok Külügyminiszter Úr elé, hogy férjemet dr. Obrát József orvost, aki a soproni deportáló táborból 1945. IV. 2-án hazajövet Székesfehérváron orvosi foglyotáborba került, a foglyotáborból kiemelési listájára felvenni kérem.

Kérésem alátámasztására felhívom, hogy férjemet több hónap előtt nyilasok deportálták, mely idő alatt kiválóan dolgozott, és a németországi munkáscsapatok kezelésében egészségi állapota teljesen jó volt. Többek között a székesfehérvári foglyotáborban dr. Gyöngyösi János 15. sz. táborban mint foglyos lett felhelyezve.

Férjem eddig orvosi munkáscsapat alatt kiválóan munkáscsapat fejtette ki, kiválóan baloldali képviselő volt.

Kérésem mielőbbi megvalósítását kérve, maradtam keljes tisztfelekkel:

dr. Obrát Józsefné

Bpest 1945. V. 8. Dr. Podmaniczky u. 14.
985

keszfehérváron oroszfogolytáborba került, a fogolytáborból kiemelők listájára felvenni szíveskedjék.

Kérésem alátámasztására felhozom, hogy férjemet több hónap előtt nyilasok deportálták, mely idő alatt kiütéses tifuszon esett át, és a nélkülözések és szenvedések következtében egészségi állapota teljesen leromlott. Jelenleg a székesfehérvári fogolytáborban Szt. György kórház 15. ezred 383. században mint fogoly lett elhelyezve.

Férjem 21 éves orvosi tevékenysége alatt szociális munkásságot fejtett ki, és erősen baloldali érzelmű volt.

Kérésem mielőbbi elintézését várva, maradtam teljes tisztelettel:

*Dr. Obrát Józsefné
Bpest, VI. Podmanicky u. 14.*

165. doboz, 175004. Kézszel írt levél, saját kezű aláírással.

107.

Egy hadifogoly testvérenek levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez a szovjet fogságba esett katonák és civilek sorsáról

Hely és dátum nélkül¹⁵⁵

Külügyminiszter Úr!

Szabadság! Nagyon sokat halljuk manapság ezt a szót. Azonban igen nagy azoknak a száma, akik nem hallják és nem élvezik a szabadságot. Ezek az orosz fogságban levő hadifoglyok. Vannak közöttük olyanok is, akik nem voltak katonák, az óvóhely mélyén várták, hogy a háború orkánja elvonuljon fölöttük. Egyszer azonban megjelentek a főlzabadtók, és elvitték őket, úgyhogy azóta senki nem tud róluk. Azóta igen sok anyának, gyermeknek, testvérenek könnyes a szeme és fáj a szíve szeretteik után.

Legnagyobb részük eldobta a fegyvert, civilbe öltözött, nem akart harcolni az oroszok ellen, nem hitt a német propagandának, sőt elfogadta az oroszok felhívását, hogy – adjátok meg magatokat, nem lesz semmi bántódástok, hazamehettek családotkhoz. Sajnos nem így lett. Napról napra olyan híreket hallani róluk, hogy éheztetik őket, egymás után hullanak el az átkozott táborokban. Erről már nagyon sokan meg is győződtek. Kérdezzük, ezek után miért van ez? Mit vétettek? Talán azért van ez, hogy megadták magukat? Azon voltak, hogy a háború minél előbb befejeződjék! Ezért kell nekik sínylődni és elpusztulni. *Ez a főlzabadtítás?*

Egyeseket hazaengednek közülük, mert már úgyis a sír szélén állanak. Ezek úgy jönnek haza, mint a csontvázak, és betegek. Ha elmennek érdeklődni utánuk, csak

---

155 A levél 1945. május 9-én érkezett a Külügyminisztériumba.

hitegetik az érdeklődőket. Nagyon nagy az elkeseredés mindenütt. Semmi jót nem várhatnak a hozzátartozók. De miért? Senki nem törődik velük. Legkevesebb szó esik a foglyokról. Akik azért lettek foglyok, mert nem akartak harcolni, és nem bántottak senkit. Ezért kell elpusztulni nekik, vagy örökre nyomorékoknak lenniük?

Önhöz fordulunk, Külügyminiszter Úr, pártfogásért, hogy kedvezően megoldják ezt a kérdést is, és megszüntessék ezt a nagy elkeseredést. Vizsgálják ki a hadifoglyok ügyét. Nyerjék meg az orosz hatóságokat, hogy adja vissza nekik a szabadságukat, vagy engedjék meg, hogy a hozzátartozók lássák el élelemmel a foglyokat, és tegyék lehetővé a levelezést közöttünk. Bízunk abban, hogy a Külügyminiszter Úrnak ez lesz a legelső szívügye, és megért bennünket, s mint kiváló diplomata, megoldja kedvezően számunkra ezt a kérdést is.

Tisztelettel: egy hadifogoly testvére¹⁵⁶

11. doboz, 28023. Gépelt tisztázat, aláírás nélkül.

108.

a) Baranya vármegye főispánja, Boros István kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez a megyében összegyűjtött férfilekosok szabadon bocsátása ügyében

Pécs, 1945. május 9.

Baranya vármegye és Pécs város főispánjától
373/főisp. vm. 1945. szám

Külügyminiszter Úrnak,
Budapest

Baranya vármegye nyugati részében a szigetvári orosz biztonsági szervek rendelkezése alapján megkezdtek a 14–50 év közötti katonaviselt és leventekiképzést nyert férfilekososság összegyűjtését.

Az esetet a Szövetséges Ellenőrző Hatalmak¹⁵⁷ pécsi kiküldöttjének, Ocskány ezredes úrnak már jelentettem, aki intervencióját kilátásba helyezte.

Kérem Külügyminiszter Urat, hogy ezenfelül is méltóztassék a Szövetséges Ellenőrző Hatalmak magyarországi vezető megbízottjánál, Vorosilov marsallnál

¹⁵⁶ A levél hátoldalán a Külügyminisztérium pecsétje alatt a Hadifogoly Osztály részéről a következő megjegyzés olvasható: „Tudomásul szolgál.”

¹⁵⁷ Szövetséges Ellenőrző Bizottság.

eljárni, hogy a mondott intézkedések azonnal hatálytalaníttassanak, s az összegyűjtött személyeket haladéktalanul bocsássák szabadon.

dr. Boros István
főispán

11. doboz, 27832. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

**b) A Külügyminisztérium tanácsosának tájékoztatást kérő levele Baranya vármegye főispánjához
Budapest, 1945. május 30.**

Magyar Külügyminisztérium
27.832/Pol. 1945.
Tárgy: Férfilakosság összegyűjtése
Hiv. szám: 373/főisp. vm. 1945.

Utalással fent hivatkozott számú megkeresésére, felkérem, hogy az ügy időközbeni fejleményeiről engem tájékoztatni szíveskedjék. A jelenlegi helyzet ismerete a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál való eljárásokhoz elengedhetetlenül szükséges. A miniszter rendeletére:

miniszteri tanácsos
Baranya vármegye és Pécs város főispánjának, Pécs

11. doboz, 27832. Gépelt tisztázat, aláírás nélkül.

109.

A Vörös Hadsereg által elszállított Horváth László adatlapja

A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. sz. rendeletére)

1. Sorszám
2. Vezeték és keresztnév: Horváth László
3. Születési év és hely: 1929. január 7-én
4. Lakhely: Kámon, Zilahy u. 17.
5. Nemzetiség
6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: tanuló

8. Társadalmi helyzet (ipari v. gazdasági munkás, értelmiségi v. fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő stb.): tanuló
  9. Családi állapota (nős, nőtlen, gyermekek száma): nőtlen
  10. Vagyoni helyzete (milyen vagyona van): nincs
  11. Melyik párthoz tartozik?
  12. Volt-e partizánalakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban? nem volt
  13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra? Leventeparancsnokság 1945. márc. 24.
  14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása? levente volt
  15. Szolgált-e a Szálasi-hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és a beosztása? nem
  16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (Harc térről-e vagy német stb. gyűjtőtáborból): 1945. április 7-én, Ausztriából
  17. A közéletben milyen mértékben vett részt? nem vett részt
  18. Honnan és mikor vitték el?
- Megjegyzések:

56. doboz, 131967. Gépelt kérdőív, kézírással kitöltve.

110.

Brennersz Margit kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez volt munkaszolgálatos öccse ceglédi foglytáborból való szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. május 9.

*T. Magyar Külügyminisztérium!
Külügyminiszter Úr!*

Alulírott azzal a kérelemmel fordulok a t. Külügyminiszter Úrhoz, hogy öcsémet Brennersz Bélát, akit az oroszok 1945. január 21-én az utcáról összeszedtek és mint hadifoglyot elvittek, lakóhelyére Budapestre visszazárállítani sziveskedjék.

Egyedül és árván állok a nagyvilágban, szüleimet és 5 testvéremet zsidó voltuk miatt Beregszászból deportálták a németek. Egyetlen fenn nevezett öcsém munkaszolgálatos volt, Erdélyből a németek visszavonulva magukkal hozták és Németország felé vitték, de ő megszökött a németektől és erdőben bujkálva megvárta az orosz felszabadítást.

Öcsém szabó, szorgalmas jó munkás. Annyit szenvedtünk a németektől és nyilasoktól, egész családunkból senki nem menekült meg, csak ez az egy öcsém kiéhezve, agyonkinzottan és azóta is Cegléden sinylődik a foglytáborban, ahova érdemtelenül

F.
Magyar Kültügyminiszterium!
Kültügyminiszter Úr!

Multról arról a kérelemmel fordultak kérd.
Kültügyminiszter Úrhoz, hogy öcsémel Premerer Péter,
akit az oroszok 1945. január 21-én az pecsétel összedetlek
és miut hadifoglyot élvillet, lakóhelyére Budapestre vissza-
szállítamán visszahelyez.

Egyedül és árva állak ké magyarországon, születi-
met és 5 testvéremet Péter voltat miatt Szovjetunióból
deportáltak ké németek. Eggyeltem ferunt nevezett öcsém
munkabiztosgatalas volt, Erdélyből ké németek visszavon-
ulva magukkalhozották és németország felé vitték, de ő meg-
szökött a németektől és Erdélybe bujkálva megvárta az
ország felszabadítását.

Öcsém szabi, szorgalmas jó munkás. Szüleit szü-
vedliért ké németektől és nyilasoktól, egész családjuktól
senki nem mentkült meg, csak ké a egy öcsém ké kérés-
re, agyoküzszallam és azóta is Ceglédre nyugodtat a fogoly-
táborban, ahova érdemtelenül került. Lévén legmelyek el-
ragyel keseredve és mély listetettel kérem öcsém mielőbbi
haza küldését.

Öcsém adatai: Premerer Péter,
név: Premerer Péter,
születési hely: Gergelyugorony, 1922. é.

születési hely: Gergelyugorony, 1922. é.
vallása: Katolikus.

édesanyja: Goldstein Polanka.

jelenleg Ceglédre a fogolytáborban (páncéloslaktanyai) van.

Kéremmel megismelltem és mielőbbi felszabadítást
remélve máskor még listetettel.

Bp., 1945. 7/9.

Premerer Margit.

959

került. Szívem legmélyéig elvagyok keseredve és mély tisztelettel kérem öcsém mielőbbi hazaküldését.

Öcsém adatai:

név: Brennersz Béla

születési hely: Gergelyugornya, 1922 év

vallása: izraelita

édesanyja: Goldstein Blanka

jelenleg Cegléden a fogolytáborban (páncélos laktanya) van.

Kérésemet megismétlem és mielőbbi teljesítését remélve maradok mély tisztelettel:

Brennersz Margit

165. doboz, 175013. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

111.

Gallia Braukóné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez a németek által deportált fia székesfehérvári fogolykórházból való szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. május 10.

Magyar Külügyminisztérium, Budapest
Külügyminiszter Úr!

Alulírott Gallia Braukóné azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok Külügyminiszter Úrhoz, hogy fiamat, Gallia Tamást,¹⁵⁸ akit 1944. november végén mint zsidó származású magánegyént deportáltak, és aki mellékelt levelezőlap¹⁵⁹ tanúsága szerint a németektől megszökött, és mint azóta megtudtam, a székesfehérvári Szent György kórházban van hadifogságban, lakóhelyére, Budapestre visszahozni szíveskedjék.

Fiam, aki Thomán Istvánnak, a Zeneművészeti Főiskola néhai tanárának unokája, maga is nagy tehetségű, tanárai véleménye szerint legszebb reményekre jogosító zongorista, a Zeneművészeti Főiskola növendéke.

Édesapját szintén múlt év november végén deportálták, sajnos róla semmi hírem nincsen, így tehát teljesen támasz nélkül állok.

Kérésemet megismételve vagyok
teljes tisztelettel

Gallia Braukóné

165. doboz, 175011. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

158 Gallia Tamás (1921–1997) 1947-től zenei rendező, hangmérnök a Magyar Rádióban, a Magyar Hanglemezgyártó Vállalatnál, 1956-tól pedig külföldön, Svájcban, majd Olaszországban.

159 A melléklet hiányzik.

112.

Lichtenthal Lászlóné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez ukrajnai munkaszolgálatból szabadult, szovjet fogságba esett férje szolvai fogolytáborból való szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. május 10.

T. Magyar Külügyminisztérium!
Külügyminiszter Úr!

Alulírott azzal a kérelemmel fordulok Külügyminiszter Úrhoz, hogy férjem, Lichtenthal László (szül. 1908, Budapest, anyja neve: Braun Etel; 101/15 közérdekű munkásszárad) kiszabadulását a szolvai fogolytáborból elősegíteni, illetve elintézni méltóztassék.

Férjem sokévnnyi munkaszolgálat után Ukrajnából való visszavonulás közben Ungvár környékén sebesülten esett orosz fogságba, és hazatért bajtársainak közlése nyomán ca. ½ éve van már a szolvai fogolytáborban. Férjem 1925. év óta a szociáldemokrata párt és a Kereskedelmi Alkalmazottak Szakszervezetének tagja.

Én a Dunántúlra való deportálás közben szöktem meg, ezalatt a nyilasok teljesen kifosztottak, úgyhogy jelenleg 2 éves kisfiammal együtt rokonok szűkös támogatására utalva, támasz nélkül, nagy nyomorban élek.

Mély tisztelettel esedezem a Külügyminiszter Úrhoz, tegye lehetővé férjem kiszabadulását, hiszen mint zsidó munkaszolgálatos és szociáldemokrata párttag, mindig a demokratikus Magyarország jövőjéért élt és dolgozott.

Teljes tisztelettel

Lichtenthal Lászlóné

Budapest, VII. Wesselényi utca 18. ½ em 8. sz.

165. doboz, 175021. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

113.

A Budapest, Visegrádi u. 3. sz. ház lakóinak kérelme a szovjet parancsnoksághoz lakótársuk ceglédi fogolytáborból való szabadon bocsátásának ügyében

Budapest, 1945. május 10.

Tekintetes Parancsnokság!

Alulírott Visegrádi u. 3. számú ház lakói azon tiszteletteljes kérelemmel fordulunk a tekintetes Parancsnoksághoz:

méltóztassék lakótársunkat, Udvary Jánost, BESZKÁRT-kocsivezetőt, aki Szigetvárott (Somogy m.) 1904-ben született, a ceglédi fogolytáborból (Lovassági lakatya, 53. B. század) kiengedni.

Kérésünk támogatására előadjuk, hogy Udvary János legjobb tudomásunk szerint semmilyen jobboldali pártnak tagja nem volt, előttünk – még Szálasi uralma alatt is – a nyilaspárt működését kifogásolta, mindig hangsúlyozta és többször kijelentette, hogy a németek az országra pusztulást hoztak.

Jelen ház 1944. június 24-től „Csillagos ház” volt. A zsidó lakók több holmiját Udvary János családja megőrizte, és a felszabadulás után mindent hiánytalanul visszakaptak. A rendeletek korlátozták a zsidó lakókat bevásárlási idejükben. Udvary János gyermekei mindig készen álltak, hogy a zsidóknak megengedett időn túl is bevásárlásokat eszközöljenek. Amikor a ház zsidó lakói okt. 16-tól okt. 23-ig nem mehettek ki az utcára, Udvary János családja vásárolt részükre kenyeret és más élelmiszert. Ezért a szemben lakó V. ker. nyilaspártvezető Udvary János családját több ízben megfenyegette.

Udvary Jánost betegségéből vitték el a fogolytáborba. Betegsége miatt már 5 éve katonai szolgálat alól is mentesítve volt. A legutóbbi időben 3 ízben ment keresztül veseoperáción és fejszalpoláson. A fogolytábor betegségére ártalmas, állapota ott állandóan romlik.

Előadjuk továbbá, hogy Udvary Jánosnak négy gyermeke van, kiknek ellátásáról és tanításáról ő gondoskodott. Amióta a fogolytáborban van, a család nehézségekkel küzd, Udvary Jánosné a négy gyermeket a mai nehéz viszonyok között nem tudja eltartani.

Fentiekre való tekintettel ismételten kérjük, hogy Udvary Jánost családja körébe visszaengedni méltóztassék.

Mély tisztelettel

Budapest, Visegrádi u. 3. sz. ház lakói

Kertész Sándorné
Murai Ignácné
Dr. Vámos András

Murai Ignác
Szabolcsi Mihályné
Dr. Vámos Andrásné

[olvashatatlan aláírás]
háziúr

[olvashatatlan aláírás]
házbizalmi

15. doboz, 28978. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

114.

Kalina Jánosné kérelme a szovjet parancsnokszághoz férje szabadon bocsátása ügyében

*Budapest, 1945. május*¹⁶⁰

Kérelem

Az orosz parancsnokszághoz

Kalina János, 1904. IX. 22. rk. nős férjemet a lakásból igazolásra viték el. 1945. I. 28. felesége szépen kéri az orosz parancsnokszághoz hogy itt maradtam kereset nélkül, hat apró gyermekkel gyermekek éve Mária 1929. Aurél 1934. Ottó 1936. István 1940. Teréz 1941. Éva 1943.

X. Hős utca 15. A. I. 109.

Nagon szépen meg kérem az orosz parancsnokszághoz hogy férjem szabadulását.

Maradok Tisztelettel:

Kalina Jánosné

*id. Prés [Rész?] József
közvet és tömbbiz.*

*[olvashatatlan aláírás]
Házmegebízott*

7. doboz, 27035. Kézvel írt levél, saját kezű aláírásokkal.

115.

Egy Debrecenbe szállított fogoly segítségkérése a levelet megtaláló ismeretlenekhez, 10 ezer fogoly nevében

*Hely és dátum nélkül*¹⁶¹

Kedves ismeretlenek!

Elovasás után, kérem, semmisítsék meg. Kb. 10 000 fogoly nevében írok maguknak. Azért nem írtam hadifoglyot, mert nem harc közben estünk fogságba, hanem önként jöttünk át, mert elszédítettek az oroszok minden katonát, hogy adják meg magukat, és akkor hazamehetnek. Nagyon kérjük magukat, hogy fogjanak össze minél többen, és menjenek el a Honvédelmi Minisztériumba vagy az illetékes katonai parancsnokszágra és az összes újságszerkesztőséghez. Ott adják elő panaszait, és mondják el, hogy ha a kormány eljött Debrecenből, akkor miért viszik még min-

160 A levél keletkezésének és a Külügyminisztériumba érkezésének pontos dátuma nem állapítható meg.

161 A levél 1945. május 11-én érkezett a Külügyminisztériumba, ahol gépelt másolatot készítettek róla.

dig innen az embereket ezerszámra állítólag Debrecenbe a sorozóbizottsághoz. Miért nem tud az a bizottság idejönni, mert hogy van belőlük Pesten is, az biztos.

A múltkori „Szabad Nép” című újságban több fogolytábor feloszlásáról írtak, többek között a debreceniről. Akkor azt írták, hogy a katonának nem megfelelőt átadták a magyar hatóságoknak. Akkor kérdezem, hova visznek bennünket, ha a debreceni tábor feloszlott?

Másodszor: indulás előtt átkutatják újra az embereket, és amit keservesen megtudott menteni idáig, elszedik tőlük (szappan, fehérnemű, bicska, pénz, borotvakészlet, iratok, már akinek még megvan, értéktárgy stb.). Csak az marad meg, ami rajtuk van. Maguk kint szabadon talán többet tudnak elérni, mint mi, mert semmi reményünk sincs, hogy egyhamar megszabadulunk, illetve hogy Magyarországon maradjunk. Mert ha esetleg létezik igazság, akkor nem nekünk kellene itt lenni, mert nekünk muszáj volt katonának lenni, hanem azoknak a protekciós lógóknak, akik az egész háború ideje alatt itthon voltak, és most sokan közülük vezető szerepet játszanak.

Szívésségüket előre köszönve: egy fogoly a 10 000 közül.¹⁶²

9. doboz, 27385. *Ceruzával írt levél.*

116.

a) Friedmann Ignác kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez deportálásból szabadult fia szovjet fogságból való szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. május 10.

Külügyminiszter Úr!

Alulírott kétségbeesett Apa – alanti kérelemmel bátorkodom színe elé járulni: Fiamat, Friedmann Józsefet a múlt évben Debrecenből deportálták a németek, a vidéki zsidóösszegyűjtés és elhurcolások alkalmával.

Így került sok szenvedés után Németországba, ahonnan néhány héttel ezelőtt visszajövet Pozsonynál orosz fogságba esett, ill. a székesfehérvári fogolytáborba került, jelenleg is ott van.

Mivel fiam már éppen eleget szenvedett eddig is zsidó volta miatt – más bűne nem lévén –, mély tisztelettel arra bátorkodom kérni Külügyminiszter Urat, méltóz-

¹⁶² Az iratborító külsején a Külügyminisztérium pecsétje alatt a következő, kézzel írt megjegyzés olvasható: „általános panaszok a fogolytáborokkal kapcsolatban”.

tassék illetékes orosz helyen, ill. orosz hatóságnál odahatni, bocsássák fiamat szabadon, és engedjék őt hazatérni, engedjék őt szabadon.

Kérésemet alátámasztom még avval, hogy feleségemet a nyilasok elhurcolták, engem is betegségem dacára sáncmunkára vittek, sokat kínoztak, éhezettek, melynek következtében még mai napon is jómagam beteg és munkaképtelen vagyok, fiam lenne egyedüli támaszom, eltartóm.

Fenti kérésemet megismételve, annak sürgős és hathatós intervencióját kérve, maradok Külügyminiszter Úrnak kegyes kedvező elintézését várva,
mély tisztelettel:

Friedmann Ignác
Budapest VII. István út 41/43.
fidsz. 7.

10. doboz, 27760. Gépelt levél, saját kezű aláírással.

**b) A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz
hat korábbi deportált egyén szovjet fogságból való
szabadon bocsátása ügyében
Budapest, 1945. július 30.**

27.760/Pol.

1945.

6 db melléklet¹⁶³

Szóbeli jegyzék

A Magyar Kormány tisztelettel a következőket közli a Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal:

Karácsonyi Béla kereskedőt

Friedmann József munkaszolgálatost

Rózsa Pál tisztviselőt

Selmeci Nándort

Weil Györgyöt

Ipolyi-Keller Ivánt

a Vörös Hadsereg fogva tartja.

Tekintettel arra, hogy nevezettek politikai szempontból kifogás alá nem esnek, a magyar kormány tisztelettel kéri a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, hogy fent-

¹⁶³ A szóbeli jegyzékhez a fogságban lévő személyek adatlapjait csatolták. „A Magyar Kormány egyúttal csatolja a Szövetséges Ellenőrző Bizottság folyó év március 18-án 26. szám alatt kelt átiratában megkívánt kérdőíveket megfelelően kitöltve.”

nevezettek felkutatása és szabadon bocsátása érdekében a szükséges intézkedéseket megtenni szíveskedjék.

A Magyar Kormány egyúttal csatolja a Szövetséges Ellenőrző Bizottság folyó év március 18-án 26. szám alatt kelt átiratában megkívánt kérdőíveket megfelelően kitöltve.

Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak
Budapest

10. doboz, 27760. Gépelt tisztázat.

117.

Bretter Éva kérelme a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt vezetőségéhez vőlegénye ceglédi fogolytáborból való szabadon bocsátása érdekében

Budapest, 1945. május 11.

A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt vezetőségének!

Alulírott Bretter Éva, a Kisgazda Párt központi tisztviselőnöje azon tiszteletteljes kéréssel fordulok a Pártvezetőséghez, hogy vőlegényemet, Kádár Miklós mérnököt a ceglédi fogolytáborból hazahozatni szíveskedjék.

Kérésem támogatására bátorodom megemlíteni a következőket:

1. Vőlegényemet január 15-én VI. Felsőerdősor 5. sz. ház pincéjéből vitték el az oroszok a ház többi férfiával együtt azon megjegyzéssel, hogy csupán félórás időtartamra, igazolásra kell megjelenie. Ezúton Gödöllőre, majd a ceglédi fogolytáborba került, annak ellenére, hogy soha katona nem volt.
2. Megemlíthetem egyúttal, hogy vőlegényem közismerten demokrata gondolkodású, sem a németeknek, sem a nyilasoknak semmiféle szolgálatot nem teljesített, sőt razziákkal teli heteken keresztül bujkált, hogy el ne hurcolják.
3. Igen kérem azt is figyelembe venni, hogy szívvel és gyomrával már nagyon sokat betegeskedett.

Kérelmem megújítva maradok mély tisztelettel:

Bretter Éva
VI. Felsőerdősor 5.

39. doboz, 127133. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

118.

Ungár Károlyné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez volt munkaszolgálatos férje kiszabadítása ügyében

Budapest, 1945. május 11.

T. Magyar Külügyminisztérium!
Budapesten

Külügyminiszter Úr!

Alulírott azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok Külügyminiszter Úrhoz, hogy a legutóbb a 109/15. kis mszázadban szolgált férjemet, Ungár Károlyt, akit az oroszok 1944. november közepén Karcagról mint hadifoglyot elvittek: Budapestre visszaszállíttatni szíveskedjék.

Férjem már több ízben teljesített munkaszolgálatot, 1942. november 25-e óta pedig megszakítás nélkül. Legutóbb Erdélyben szolgált, és az oroszok bevonulása után hazafelé törekedvén Karcagon az oroszok fogságába került, és ellenőrizhetetlen értesülésem szerint vagy Besszarábiába, vagy Ukrajnába vitték.

Tekintettel arra, hogy férjem egy szociális intézménynél fontos pozíciót töltött be, ahol éppen a mai időkben fokozott szükség lenne munkájára, tekintettel továbbá arra, hogy 1942. november 23-án esküdtünk, és 2 napi házasság után férjem már bevonult, mély tisztelettel kérem Külügyminiszter Urat, hogy kérésemet teljesíteni szíveskedjék.

Egyben csatolom a személyi adataira vonatkozó űrlapot is.

Mély tisztelettel vagyok

Ungár Károlyné Dr. Halász Viola
okl. középiskolai tanár, a Joint¹⁶⁴ tisztviselője
(V. Csáky u. 34. III. 3.)

165. doboz, 175017. Gépelt levél, saját kezű aláírással.

119.

Gyepes Lászlóné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez volt munkaszolgálatos fivére ceglédi fogolytáborból való kiszabadítása ügyében

Budapest, 1945. május 12.

T. Magyar Külügyminisztérium!
Külügyminiszter Úr!

---

¹⁶⁴ American Jewish Joint Distribution Committee.

Alulírott azzal a t. kéréssel fordulok a t. Külügyminiszter Úrhoz, hogy fivéremet, Ilovsky Pált, akit 1945. január 19., amikor mint bujdosó munkaszolgálatos haza, Balassagyarmatra igyekezett, elfogták, és mint hadifoglyot a ceglédi táborban tartják, hazaszállítani szíveskedjenek.

Fivérem rettentő viszontagságok után került vissza a Dunántúlról a budapesti gettóba. Balassagyarmatról deportálták feleségét: szül. Nadel Erzsébetet, anyánkat, sz. Schmidt Ilonát, akikről semmi hírünk sincs azóta.

Fivérem, mint munkaszolgálatos, végigszenvedte az ukrajnai hadjáratot, átesett kiütéses tifuszon. Leromlott testi állapota is sürgős intézkedést kíván.

Foglalkozása gazdálkodó, aki azért igyekezett olyan gyorsan Gyarmatra, hogy megkezdhesse elhanyagolt földjének rendbe hozását. Mint zsidó ember, csak áldozata lehetett a fasiszta rendszernek.

Kérésemet ismételve maradok:

Dr. Gyepes Lászlóné
Budapest, V. Honvéd u. 40.

165. doboz, 175015. Kézvel írt levél, saját kezű aláírással.

120.

**Csermely Nemzeti Bizottságának kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez
1944 decemberében elhurcolt férfiak fogságból való szabadon bocsátása
ügyében**

Csermely, 1945. május 14.

Mélyen tisztelt Külügyminiszter Úr!
Budapest

Alulírott Csermely községi (Borsod m.) nemzeti bizottsági tagjai a községi előljárásság és a helybeli kommunista párt nevében is azon tiszteletteljes kéréssel fordulunk a Mélyen Tisztelt Külügyminiszter Úrhoz, hogy a községből 1944. december 26-án 12 orosz katona által elvitt és mellékelt névjegyzéken feltüntetett 45 szegény, becsületese magyar munkás szabadon bocsátását, kik Ploiești-ben (Románia) hadifogságban vannak, kiszabadítani szíveskedjék alábbi indokaink alapján.

Ezen kérelmünk mellékletét képező kimutatásban¹⁶⁵ feltüntetett egyéneket a múlt év karácsony napjaiban orosz katonák ismeretlen célból elvitték. Ezen idő óta nevezettek hozzátartozói most tudják meg, hogy Ploiești-ben (Románia) hadifogságban vannak, holott ezek mind szorgalmas, rendes, kifogástalan magaviseletű emberek, szegény munkások, kik soha semmiféle népellenes megmozdulásokban vagy

165 A kimutatás nem található az iratok között.

fasiszta pártokban nem szerepeltek, és azok tagjai nem voltak. Nagy, fájó sebe ez községünknek, hogy idestova 6 hónapja 45 családapa, gyermek, testvér odavan, és a hozzátartozók teljes bizonytalanságban és nélkülözésben hiába várja szeretett hozzátartozóját.

Hiába próbálkoztunk kérvényt benyújtani a járási Főszolgabíró Úr javaslatával és a helyi, valamint az ózdi kommunista párt vezetői igazolásával ellátva, kísérletünk eredménytelenül végződött. Legutóbbi kérelmet a községi előljáróság, a község vezető férfit intézték a Főszolgabíró Úr útján az alispán Úrhoz, azzal, hogy a kérelmet Debrecenbe az ideiglenes kormányhoz juttatják el ügyünk végleges elintézése végett, s mind ez ideig eredménytelenül. Minden nap egy évet jelent szegény hozzátartozóknak, a sok sírástól kiapadtak könnyeik, a sok nélkülözéstől már a helyes gondolkozásuk is elhagyta.

Legalázatosabban kérjük a Mélyen tisztelt Külügyminiszter Urat, hogy becsületes és szorgalmasan dolgozó magyar véreink érdekében minden lehető elkövetni kegyeskedjék, hogy azok minél előbb szabadon bocsáttassanak.

Tiszteletteljes kérésünk megismétlése mellett vagyunk a Külügyminiszter Úrnak legalázatosabb tisztelői:

[olvashatatlan aláírás]
h. körjegyző

[olvashatatlan aláírás]
községi bíró

a helyi Nemzeti Bizottság tagjai:

Asztalos Lajos

Dobos Antal

Turai Béla

Jakab Dezső
kommunista párttitkár

30. doboz, 124094. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

121.

Kesztlöc előljáróinak kérelme a Szabad Szakszervezetek vezetőségéhez 254 elhurcolt férfi szabadon bocsátása ügyében

Kesztlöc, 1945. május 14.

A Szabad Szakszervezetek Vezetőségének
Budapest

Kesztlöc község a Vörös Hadsereg bevonulásával 1944. december 25-én felszabadult, s ezt követően, 1944. december 30-án az akkor itt volt katonai parancsnok felhívta a lakosságot, hogy minden 17–47 éves férfi jelentkezzen a parancsnoksá-

gon. Az ott jelentkezett férfiakat a szomszédos Csév községbe irányították azzal, hogy ott igazolványokat fognak kapni, mellyel munkahelyüket zavartalanul felkereshetik. A község lakossága ugyanis bányamunkásokból áll, akik a Dorog községben lévő szénbánya üzeménél dolgoztak. Az így elvitt férfiak Cséven nem lettek igazolvánnyal ellátva, hanem katonai őrizet alatt – mintha katonai foglyok, nyilasok vagy volksbundisták lettek volna – Sós-kútra, onnan Erzsibe, majd Bajára menteltek, és végül Temesvárra, egy részük pedig Temesvárról Makóra és Szegedre különféle internálótáborokba lettek internálva, és a mai napig vissza nem tértek családjukhoz. A fentiek szerint elvitt férfiak szegény bányamunkások – akik legnagyobb részben tagjai voltak a szakszervezetnek –, kevés számban pedig földművesek és valamennyien szlovák ajkúak, akik örömmel várták a bevonuló Vörös Hadsereget, most pedig családjuk itt áll minden kereset és megélhetési lehetőség nélkül. Az így kereső nélkül maradt családok helyzetét súlyosbítja az is, hogy községünk 3 hónapon át hadszíntér volt, aminek következtében a község lakosságának majdnem mindene elveszett.

A fentiek előadása után csatoljuk az elvitt férfiak névsorát,¹⁶⁶ és egyben igazoljuk, hogy a névsorban foglaltak sem a nyilas-, sem más fasiszta pártnak tagjai nem voltak, a karácsonyi ünnepek alkalmával örömmel a Vörös Hadsereg tagjait a legszívélyesebben megvendéglő, demokratikus gondolkozású, dolgozó, szegény munkásemberek, akik baloldali érzésüknek azzal is kifejezést adtak, hogy a Szálasi-kormány felhívására az egész községből egyetlen katona sem vonult be, sem leventék, sem más férfiak, Németországba való távozás céljából – felhívás dacára – a községet el nem hagyták, miért is nélkülöző családjuk, valamint a bányauzem széntermelése érdekében kérjük, hogy mielőbbi szabadon bocsátásukat hathatósan elősegíteni szíveskedjék.¹⁶⁷

Kesztölc község elöljárósága:

[olvashatatlan aláírás]
bíró

[olvashatatlan aláírás]
körjegyző

Kesztölc község Nemzeti Bizottsága:

[olvashatatlan aláírás]
Kommunista Párt titkára

[olvashatatlan aláírás]
Szociáldemokrata Párt elnöke

11. doboz, 27891. *Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecsétekkel.*

166 Mellékelve 254 elhurcolt férfi nevét, születési adatait tartalmazó lista.

167 A dokumentumhoz mellékelve a Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Szövetsége titkárának 1945. május 16-án írott levele, melyben felterjeszti Kesztölc község panaszát a Külügyminisztériumnak.

122.

Ózdi előljárók kérelme Vörös János honvédelmi miniszterhez Centner János főhadnagy szabadon bocsátása ügyében

Ózd, 1945. május 14.

T. Honvédelmi Miniszter úrhoz!
Budapest

A Honvédelmi Miniszter úrhoz azon kérelemmel fordul az ózdi munkásság, hogy Centner János volt főhadnagy, ki az ózdi és környéki bányamunkásság katonai parancsnoka volt, Ózd kiürítésekor, 1944. XII. 6-án oly irányuló felvilágosításokat adott a munkásságnak, hogy munkahelyüket ne hagyják el, mert Németországba kihurcolják őket. Ennek következtében a bánya és vasgyári munkások nagy része munkahelyén maradt. Ezen eset kitudódva Centner János főhadnagyot a Szállasi-csendőrök¹⁶⁸ letartóztatták, elhurcolták, lefokozták és halálra ítélték. A halálos ítélet végrehajtása elől azonban sikerült megszöknie, de tudomásunk szerint az oroszok elfogták. Utolsó üzenete alapján április 18-án a váci Fegyintézetben tartózkodott.

Az ózdi gyári, valamint az Ózd környéki bányászok azon tiszteletteljes kéréssel fordulnak a Honvédelmi Miniszter úrhoz, hogy Centner János főhadnagyot, kit a Szállasi-kormány letartóztatott, majd onnan megszökve orosz fogságba került, s jelenleg is orosz fogságban van, és értesülésünk szerint Oroszországba irányuló szállításba van besorozva, Őt onnan kiszabadítani és az ózdi gyári munkások szolgálatába állítani szíveskedjék.

[olvashatatlan aláírás]

Ózdi Kommunista Párt titkára

[olvashatatlan aláírás]

Ózdi Gyári Üzemi Bizottság elnöke

Moravcsik József

Szociáldemokrata Párt titkára helyett

[olvashatatlan aláírás]

Szakszervezet elnöke

32. doboz, 125029. Gépelt irat, saját kezű aláírásokkal.

---

168 Szálasi.

123.

**Özv. Huszár Istvánné kérvénye a Külügyminisztériumhoz fia szabadon
bocsátása ügyében**

Budapest, 1945. május 15.

T. Külügyminisztérium!

Alulírott azon tiszteletteljes kéréssel fordulok a T. Külügyminisztériumhoz, hogy fiam, Huszár János, ki 1924-ben Nagykanizsán született, hollétét velem tudatni és mielőbbi szabadon engedését elősegíteni szíveskedjék.

A bevonulás január 4-én volt, és fiamat január 5-én vitték el az óvóhelyről, ahol tartózkodtunk. Egy orosz katona tolmács kíséretében 2 órai munkára, halottakat temetni szedték össze a férfiakat, és azóta nem tért haza. Budapestről egyenesen Jászberénybe vitték, 1945. márc. 13-án indították útnak, először Szolnokról, majd Békéscsabáról üzent.

Kérésemet azzal indokolom, hogy özvegyasszony vagyok, és fiam volt a kenyérkeresőm. Kérésemet ismételve maradok tisztelettel

özv. Huszár Istvánné
Szabadság

16. doboz, 29307. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

124.

**A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz a
szovjet csapatok által elszállított civil foglyok ügyében**

Budapest, 1945. május 16.

Magyar Külügyminisztérium
27.515/Pol.
1945.

Szóbeli jegyzék

A magyar kormány a következőket tisztelettel közli a Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal:

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült pártok képviselői felkeresték a Miniszterelnök urat, és a szovjet csapatok által elszállított civil foglyok szabadon bocsátása érdekében a következő kérést terjesztették elő:

1. Kérik, hogy elsősorban az ellenállási mozgalomban részt vett, főleg Budapest utcáiról, óvóhelyeiről vagy Sopronkőhidáról hazatérve az úton elszállított emberek és szervezett párttagok bocsáttassanak szabadon;

2. Ismételten kérik, hogy a táborokban a táplálkozás, mely miatt a foglyok nagy része igen erősen szenved, a lehetőség szerint feljavíttassék;
3. A pártképviselők igen súlyosnak jelezték a ceglédi fogolytáborban elhelyezett foglyok ügyét, ahol – amint előadják – egy Lénárt nevű fasiszta a főtolmács, aki a magyar foglyoknak küldött csomagokat német katonákkal ellenőrizteti, és azáltal gyakori eset, hogy a beküldött élelmiszert és ruhát nem a címzettek, hanem német katonák kapták meg.

A Magyar Kormány tisztelettel kéri a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, hogy a fenti kérdésben, amelyek egyébként a Szövetséges Ellenőrző Bizottság részéről ismételten kilátásba helyezett ígéretekkel összhangban állanak, a szükséges intézkedéseket ismét megtenni, illetve azokat újabb instrukciókkal a tekintetbe jövő szovjet parancsnokságnaknál megerősíteni szíveskedjék.

Gombó István
Gyöngyösi János

A Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak
Puskin követ úr kezéhez
Budapest

16. doboz, 27515. Gépelt tisztázat, szignókkal.

125.

Juhász Istvánné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje és a vele együtt elhurcoltak szabadon bocsátása ügyében

Rákospalota, 1945. május 16.

Tekintetes Miniszter Úr

Alulírott tisztelettel bejelentem, hogy férjemet, Juhász Istvánt, szül: Rákospalotán, 1909. X. 14. Anyja neve: Hofbauer Anna, vall: róm. kath., foglalk.: MÁV-lakatos, szolg. helye: Istvántelki Főműhely, 1945. január 27-én az oroszok többedmagával Gödöllőre vitték, s azóta semmi hír nem érkezett róla.¹⁶⁹

Amikor arra kérem Miniszter urat, hogy férjem s az emberek ügyében eljárni szíveskedjék, bátor vagyok megemlíteni, hogy a fent említett napon Rákospalotán minden 20–45 éves férfinak jelentkezni kellett a Városházán, ahonnan Gödöllőre vitték őket. Az elvitt emberek nagy része az Istv. Főműhelyben dolgozott, s az elmúlt nyilas és náci éra alatt megmentették a műhelyt azok rombolásaitól, s megakadályozták annak leszerelését és elhurcolását.

¹⁶⁹ A MÁV Istvántelki Főműhelyéből 275 személyt vittek el. Lásd 6. doboz, 26657.

Felelősségem tudatában kijelentem, hogy férjem politikai pártnak tagja nem volt, és népellenes mozgalomban nem vett részt.

Ismételten kérem Miniszter Úr jóindulatát és pártfogását férjem s az emberek érdekében, kik munkájukat az új Demokratikus Ország felépítésében megkezdték, s minden bizonnyal tovább folytatnák a teljes felépítéséig.

Kérésem megismételve, maradok tisztelettel:

Juhász Istvánné

[2 olvashatatlan aláírás]

15. doboz, 29218. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecsétekkel.

126.

Meitner Józsefné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez volt zsidó munkaszolgálatos férje ceglédi fogolytáborból való szabadon bocsátása ügyében
Budapest, 1945. május 17.

Tek. Külügyminisztérium, Budapest

Alulírott Meitner Józsefné (lakik Szarvas, II. Horthy M. út 10.), avval az alázatos kéressel járulok a t. Külügyminisztériumhoz, hogy férjem, Meitner József (Szarvas, II. Horthy M. út 10.) alatti lakos ügyében eljárni szíveskedjenek.

Férjem 1944. VI. 5-én mint zsidó munkaszolgálatos Felsőhangonyba vonult be a 111/305 szdhoz.

Századjától, Miskolc mellől, mikor ezt 1944. XI. hó elején Németországba akarták vinni, megszökött, a németek újra elfogták, halálra ítélték, majd ismét sikerült megszöknie és az oroszokhoz átjutnia. Ezután hazament a már felszabadított otthonába, Szarvasra, ahol azonban családját már nem találta. Idős szüleit és hűgát Németországba hurcolták, három fivére sorsa is ismeretlen.

Ő maga ez év február elején felkutatásomra Pestre indult, de útközben, Cegléd mellett egy orosz járőr elfogta, és bevitte az ottani fogolytáborba, ahol a mai napig is tartózkodik. Mint az előadottakból kitűnik, katona soha nem volt. Kommunista érzelméről tanúskodik, hogy a táborban a csekély számú igazolt kommunisták listáján szerepel. Gyenge egészségi állapotára való tekintettel a felülvizsgálatnál III. osztályzatot nyert.

Ezért kérem a t. Külügyminisztériumot, hogy ártatlanul sínylődő férjem ügyét felülvizsgálni szíveskedjenek!

Férjem adatai és címe: Meitner József, született: Szarvas, 1920. IV. 2., anyja neve: Grim Stefánia, lakása: Szarvas, II. Horthy M. u. 10.

Táborbeli címe: Cegléd, Páncélos laktanya 26., zsidó század, VII. barakk.

Kérésem elintézését még egyszer kérve, vagyok a t. Külügyminisztériumnak teljes tisztelettel:

Meitner Józsefné

11. doboz, 28072. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

127.

Kubicsek Lajosné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt férje szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. május 17.

Neve: Kubicsek Lajos

Született: 1905. május 29.

Anyja neve: Kubicsek Alojzia

Utolsó lakhelye: Zugló, Kaszai u. 124.

Magyar Külügyminiszter Úr!

Alulírott tisztelettel kérem a Külügyminiszter Urat, hogy az Orosz Katonai Főparancsnoksággal egyetértve Cegléden elhelyezett szeretett férjem, aki 68 éves édesanyját is eltartotta, aki polgári fogoly, szabadon bocsátását atyai jóindulattal engedélyezni szíveskedjék.

Kérelmem indokolására előadom, én is és drága jó uram a Margitszigeten a Palatinus Szállodában voltunk alkalmazva, ő mint diétás szakács működött 17 évig, és én mint pénztárosnő 10 évig, és bombázás és belövéseknél ottrekedtünk, mert a kishidat fölszedték, és így nem tudtunk hazamenni.

Január 21-én az összes férfi személyzetet elvitték, és annyit hallottam, hogy Ceglédre vitték. Az uram soha semmiféle pártban nem volt, csak a munkájának élt, és ezen körülményt úgy a főnökséggel, házbizalmival és a Palatinus Szálló személyzetével tudom igazolni.

Elfogatásakor azt mondták az oroszok, „egy kicsi robot, és vissza”.

Bízok az orosz főparancsnokság és a Külügyminiszter úr jóságos döntésében, minekután az európai háború „Istennek hála” úgyis befejeződött.

Kérésem szíves jóindulatába ajánlva, kedvező elintézését kérek annál is inkább, mert teljesen kifosztva, kirabolva, öreg édesanyjával együtt koldusszegényen állunk itten.

Tisztelettel:

Kubicsek Lajosné

Gerner Márton
házbizalmi

Hirsch Géza
helyettes házbizalmi

30. doboz, 124266. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

128.

a) Friedrich Lászlóné levele a Külügyminisztériumhoz volt munkaszolgálatos férje szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. május 18.

T. Külügyminisztérium, Budapest

Alulírott tisztelettel kérem kérelmem szíves elolvasását és meghallgatását. Férjem, Friedrich László 1941. június 27. óta mint munkaszolgálatos vonult be, és azóta nem szerelt le. Jelenleg Temesváron hadifogoly. Két kisgyermekemmel gettóba kerültem. Abból kifolyólag elvesztettem a lakásomat. Semmiféle jövedelmem nincsen. Hadisegélyt sem kaptam már egy éve. Gyermekeimet a Nemzeti Segélyakció vidékre helyezte. Jelenleg rokonaimnál vagyok. Nagyon szépen kérem, könyörgöm, férjemnek módot és alkalmat adni, hogy végre egyszer hazajöhessen. Nagyon szeretném, ha a családi életünk ismét helyreállna, és a gyermekeimet magam nevelhetném.

Férjem címe Friedrich László, Temesvár, zsidó hadifogolytábor. Igazolásképpen egy levelét mellékelem. Kérésemet ismételve maradok mély tisztelettel

Friedrich Lászlóné

Budapest

Csengery u. 58. fsz. 1. sz. lakás.

26. doboz, 122434. Kézvel írt levél, saját kezű aláírással.

b) Friedrich László levele családjához

*Temesvár, 1944.¹⁷⁰ március 18.**Drága édes életem Bözsikém és gyermekeim*

December 20-aka óta óroszfogságba vagyunk velem van Vásárhelyi Jancsi is Mariskákék ismerőse Aranyhegyi út 22544-ből, ahol Mariska lakik. Minden nap várjuk hogy elengedjenek benünket zsidokat. Most egy nagy fogoly táborban vagyunk de mi zsidók külön barakkba vagyunk 400-an körülbelül, a körülményekhez képest tűrhető állapotban. De hogy min mentünk keresztül amíg ide jutotunk azt le írni nem lehet. Tudom hogy ti is retentetes időket éltetek át, minden nap imádkozva kértem a jó Istent, hogy csak titeket tartson meg számomra. Mit csinál az én két kis angyal kislányom? Ibikém, Erikám. Remélem nem betegek és sikeresen vészelték át azt a retentetes időket veletek együtt édes életem. Most még retenteteseb most, hogy nem tudok rolatok már

---

170 Helyesen 1945.

Magyar Országos
Levélár

Temesvár 1944. Március 18

Drága édes életem Böznikém és gyermekem
 December 20-án óta örözfogságba vagyunk
 vele a van Kásárhelyi járnai a mauskáék ismerőse
 aranyhegyi út 22544 től ahol ma iska lakik.
 eltűntek nap várjuk hogy elengedjétek bennünket
 zsidókat. Most egy nagy fogoly táborban vagyunk
 de mi zsidók külön barátságba vagyunk 400. an
 körülbelül, a körülményekhez képest kirható állapot
 ban de hogy mi mentünk keresztül amíg ide jutottunk
 azt te mi nem lehet. Tudom hogy ti is rettentő időket
 elteltél őt minden nap imádkozva Rózsának a jó Istent
 hogy csak titeket tartson meg számszáms, mit csinál
 az én két kis angyal kis lányom? Ibikém, Erikém
 Quicléme nem beteges és sírkövesen vészeltél őt
 azt a fekete időköt veletek együtt édes életem.
 Most még rettentőebb most hogy nem tudok palatok
 már három hónapja semmit. nagyon de nagyon várom
 hogy egy pár szóba válaszolj nekem. és pedig még hozzá a
 Posti hírlapozóhoz fel vészed a levelet ami továbbítja
 a Temesvári hírlapozóhoz, ahonnan hetente
 egyszer bejárnak hozzám ami valót és az

383

majd eljuttatja nekem, de lehet hogy ^{122434/2.45} két barátságba
 küldve küldte a hülközség nevére és a belsőbe le-
 gyan az én nevére. De lehet hogy az a fűtő aki
 viszi ezt, hogy a volasztis Hol lehetett most, vissza
 kapottól é a fűtő névén lakást? Olga, Zsolt
 Rudi, Pelvany, elő karöltél a Csengeri név lakást
 el foglalták a újra? Csak az a tőke segítene meg, hogy
 még egyszer együtt legyen az én kis családommal, soha többet
 egy percre nem lehetek el egymástól négy édesem?!
 De hány percre civil helyesen, csak nem tudjuk hogy
 meddig állunk. Itt tartunk még mindig? Van-e
 már sokan zsidók ott? ² ³ ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰

három hónapja semit. Nagyon de nagyon várom hogy egy pár sorba válaszolj nekem, és pedig úgy hogy a Pesti hitközséghez fel viszed a levelet aki továbbítja a Temesvári hitközséghez, ahonand hetenként egyszer beszoktak hozni eni valot és az majd eljuttatja nekem, de lehet hogy két boritékba küldve küld be a hitközség nevére és a belsőbe legyen az én nevem. De lehet hogy az a fűtár aki viszi ezt, hoza a választ is. Hol laktok most, vissza kaptátok e a Fűtő uccai lakást? Olga, Béla, Rudi, Schwarcz, elő kerültek e, Csengeri uccai lakást elfoglalták e ujra? Csak a jó Isten segítsen meg, hogy még egyszer együtt legyen a mi kis családunk soha többet egy perczre sem válunk el egymástól úgye édesem?! Ruhám rendes civil teljesen, csak nem tudjuk hogy medig akarnak itt tartani még minket? Vanak e már sokan zsidok othon? Irj sokat és mindenről. Horn nélinek ahol a sok holmi van segítetek e valamit? Fel fog egy pár barátom hozátartozója keresni, és úgy fogunk egymásról többször értesülni. Együt vagyok jóba roszbá egy Radó Imre nevű bajtársamal akinek hozzá tartozoit az alant felsórolt címeken ókvetlen keresd fel és közös érintkezést tartsatok fent. Pfeifer János Csokoládégyár VII. k. Alpár köz 5. vagy Alpár köz 6. II. Pálmai Mártonné vagy Pfeifer János lakásán Stefánia út 43. föld. 2. Pálmai Eli és Márta úraszonyok. Kölcsönösen egymás levelében is írjatok. A nap minden percében csak rátok gondolok valyon hogy tudtok élni most hogy Pesten nincs mit enni. Rövidesen jön egy bizotság aki felúlvizsgálja a tábort és az elengedi a zsidokat. Százmillioszor csokol a te Lacid.

26. doboz, 122434. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

129.

**Pethes György levele a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottsághoz
munkaszolgálatból megszökött, szovjet hadifogságba került bátyja szabadon
bocsátása ügyében
Budapest, 1945. május 18.**

A tisztelt Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottságnak, Budapest

Alulírott tiszteletteljesen kérem, hogy orosz fogságba került testvérbátyámnak: Pethes Ivánnak (jelenleg Kecskemét, Ferencz József laktanya II. em. 5B szoba) szabadlábra való helyeztetését kieszközölni szíveskedjék.

Testvérbátyám orosz fogságba való jutásának előzményeit és körülményeit a következőben van szerencsém az alábbiakban részletesen előadni:

Bátyám, Pethes Iván 1944. április 15-én vonult be Diósgyőrön a 107/301 számú zsidó munkaszolgálatos századhoz. Szálasi uralomra jutása után az említett munkaszázad Dunántúlra lett irányítva, honnan fivérem sikeresen megszökött. – Katonaruhában várta az alkalmat, hogy a Vörös Hadsereg által megszállt területre jusson. Ez március 16-án következett be, tekintettel azonban arra, hogy zsidó szár-

mazását igazoló iratai nem voltak nála, az oroszok őt elfogva hadifogolynak tekintették, magukkal cipelték, és így jutott jelenlegi tartózkodási helyére, a kecskeméti hadifogolytáborba.

Ismételten kérem, hogy fenti kérésemet annál is inkább hathatólag támogatásban részesíteni és sürgős elintézés alá vonni szíveskedjék, mert bátyám erősen megrongált egészségi állapota a legsürgősebb szabadon bocsátást feltétlenül indokolttá teszi.

Teljes tisztelettel:

Pethes György

Címem: Pethes György, Bpest, IV.
Simmelweis utca 4.

13. doboz, 28506. Gépelt levél, saját kezű aláírással.

130.

A Vörös Hadsereg által elszállított Palásthy Rezső adatlapja

Budapest, 1945. május 18.

A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. sz. rendelete)

1. Sorszám
2. Vezeték és keresztnév: Palásthy Rezső¹⁷¹
3. Születési év és hely: 1919. Budapest
4. Lakhely: Bp. VIII. Orczy út 42. II. 23.
5. Nemzetiség: magyar
6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: államvasúti főtiszt, Bp. Nagyvásártelep
8. Társadalmi helyzet (ipari v. gazdasági munkás, értelmiségi v. fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő stb.): MÁV-főtiszt
9. Családi állapota (nős, nőtlen, gyermekek száma): nős, egy fiúgyermek atyja
10. Vagyoni helyzete (milyen vagyona van): vagyontalan

171 Palásthy Rezső (1919–1997) 1947-ben térhetett vissza Magyarországra. A kommunista rendszer kiépülésekor, 1948 őszén a Német Szövetségi Köztársaságba menekült. A Magyar Harcosok Bajtársi Községe Hadifogolyszolgálatának közreműködésével 1949-ben megírta a *Febér könyv a Szovjetunióba elhurcolt hadifoglyok és polgári deportáltak helyzetéről* című munkát, mely az első részletes beszámoló volt a magyar foglyok sorsáról. Az 1950-ben Bad Wörishofenben megjelent könyvet angol és spanyol nyelven is kiadták. Palásthy Rezső az ötvenes években a Szabad Európa Rádiónál, a hatvanas és a hetvenes években a Deutsche Welle rádió afrikai osztályán dolgozott.

11. Melyik párthoz tartozik? –
  12. Volt-e partizánalakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban? –
  13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra? nem volt soha katoná
  14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása? –
  15. Szolgált-e a Szálasi-hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és a beosztása? –
  16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (Harctérről-e vagy német stb. gyűjtőtáborból): lakásának óvóhelyéről (Bp. VIII. Orczy út 42.) 1945. évi január 13-án reggel
  17. A közéletben milyen mértékben vett részt? nem vett részt a közéletben
  18. Honnan és mikor vitték el? lakásának óvóhelyéről, 1945. jan. 13-án
- Megjegyzések: Igazolom, hogy Palásthy Rezső MÁV-főtiszt Bpest. Soroksári út állomáson 1942. V. 1-től 1944. évi december hó végéig teljesített szolgálatot, ez idő alatt szolgálata és magaviselete kifogástalan volt. Tudomásom szerint semmiféle politikai pártnak tagja nem volt, és szolgálati ideje alatt semmiféle politikai tevékenységet nem fejtett ki. Mint képzett és használható vasutasra szükség volna.
- Budapest, Soroksári út, 1945. május 18.
- Az állomásfőnök:

[olvashatatlan aláírás]

16. doboz, 29590. Gépelt kérdőív, kézírással kitöltve, az igazoló aláírásával.

131.

Szovjet fogságba esett magyar tisztok kérelme Vörös János honvédelmi miniszterhez

Sopronkőbida, 1945. május 21.

Másolat

A Honvédelmi Miniszter Úrnak, Budapest

Alulírott csapaton kívüli különböző beosztásokban volt magyar tisztok jelentjük, hogy annak idején azért nem hajtottuk végre akkori előljáró-parancsnokságainknak a Németországba való kitelepülésünket elrendelő intézkedéseit és parancsait, továbbá azért maradtunk vissza f. évi március havában Sopronban, hogy a németek kivonulása után a beérkező orosz katonai parancsnokságnál jelentkezünk, és tőle a Dálnoki Miklós hadsereghez¹⁷² való útba indításunkat kérjük. Az 1945. IV. 1-je óta

172 Az Ideiglenes Nemzeti Kormány nyolc hadosztályt kívánt létrehozni, de csak kettőt állítottak fel. Elsőként 1945. április 13-án a 6. gyaloghadosztály indult hadműveleti területre: egységei Körmenyig vonattal jutottak el, majd gyalogmenetben foglalták el állásaikat. Az 1. gyaloghadosztály április 24-én kapta meg a menetparancsot, alakulatai Bécsújhelyen (Wiener Neustadt) rakodtak

Sopronban székelő orosz városparancsnokság utóbbi kérésünknek nem tett eleget. Ellenben az ő jóváhagyásával működő magyar katonai parancsnokságnak – melynél naponként jelentkeztünk –, 1945. IV. 11-én azt az utasítást adta, hogy a Sopronban tartózkodó magyar tisztek másnap jelentkezzenek a Sopronkőhidán székelő orosz katonai parancsnokságnál.

Az akkor Sopronban élő és a magyar katonai parancsnokság által nyilvántartott igen számos tényleges és tartalékos tiszt közül csak alulírottak tettünk eleget a fenti parancsnak. Miután 1945. IV. 12-én minden orosz kíséret nélkül kijöttünk Sopronkőhidára, és az itteni fegyintézetben elhelyezett hadifogolytábor orosz parancsnokságánál jelentkeztünk, utóbbi (ha már kijöttünk) dacára annak, hogy senkitől át nem vett bennünket, illetve senki át nem adott minket neki, a hadifogoly-állományába vett fel bennünket.

Jelentjük, hogy most már több mint öt hete vagyunk hadifogságban anélkül, hogy ismételt kérésünk ellenére egyszer is kihallgattak volna bennünket. Ezzel szemben határozott tudomásunk van arról, hogy a Sopronkőhidán való jelentkezési parancsnak eleget nem tevő soproni bajtársaink ott szabadlábban élnek.

Minthogy a jelentettek szerint semmi remény sincs arra, hogy az oroszok saját elhatározásukból szabadlábba helyezzenek vagy a magyar hadsereg illetékes parancsnokságához útba indítsanak bennünket, kérjük kiadatásunknak az oroszoknál való sürgős kieszközését, eddigi magatartásunk kivizsgálását és a magyar hadseregbe való beosztásunkat.¹⁷³

37. doboz, 126584. Gépelt másolat, aláírás nélkül.

132.

**Bányász Gyula olvasói levele a *Világ* szerkesztőségéhez szovjet fogságba került polgári személyek – köztük zsidó származású fiai – szabadon bocsátása ügyében
Budapest, 1945. május 21.**

A „Világ” tek. szerkesztőségének Budapesten

Kérem Önöket, hogy ha alkalmasnak találják, „Szabad fórum” rovatukban soraimat nyilvánosságra hozni szíveskedjenek.¹⁷⁴

Folyó hó 19-i lapjukban Szabó József aláírással megjelent és a fogolytáborokra vonatkozó közleményt, mint 2 fiammal (egyik 21, másik 20 éves) érdekelt fél, ter-

ki. Az 1. gyaloghadosztály a szovjet 26., a 6. pedig a 27. hadsereg tartalékába került, egyikük sem vett részt harcselekményekben.

173 A levélhez csatolt listán 48 katona személyi adatai szerepelnek, valamint utolsó béke- és hadibeosztásuk.

174 Bányász Gyula levelét a *Világ* nem közölte.

mészetesen szívszorongva olvastam. Ez érthető azért, mert fiaimat mint zsidókat 1945. január 14-ig az ismert nyilasveszedelem alatt igen sok izgalommal sikerült átmentenünk – a részletekkel nem untatom sem önöket, sem más –, és mikor a Szovjet győzelmes Vörös Hadserege Kőbányára f. év január 5-én bevonult, zsidó fiaim fellélegezve hagyták ott földalatti rejtékhelyüket, hogy mint újra szabad emberek dolgozhassanak, és miután nagyobb fiam – jelesen érett, mérnöki pályára eddig az ismert okokból nem mehetett, de közben kitüntetéssel kőművessegéd is lett – végre egyetemi tanulmányait megkezdhesse.

Sajnos összes terveinket ugyancsak a Vörös Hadsereg egy katonája 1949.¹⁷⁵ január 14-én halomra döntötte, mert fiaimat tömegszállításunkról abban az egyetlen ruhában, ami éppen rajtuk volt, elvitte, a X. Gyömrői út 43. sz. házban gyűjtötte, és másnap, január 15-én mint hadifoglyokat Ceglédre, a fogolytáborba kísérték.

Azóta fiaimról semmi hírünk nincs, de a többiekéről sem, kiket mint békés polgárokat velük egy időben szedtek össze.

Nemcsak Önöknek, hanem véleményem szerint a Vörös Hadsereg illetékes Parancsnokságának is tudomása van – ha nem volna, azonnal meg kell adni a szükséges felvilágosítást – arról, hogy

1. Milyen válogatott szenvedésekben volt a zsidóknak a náci Németországot kiszolgáló magyar kormányok rendeletei folytán részük.
2. A fogolytáborokban akár testi vizsgálattal megállapítható zsidók azonnali szabadon bocsájtása indokolt azért, mert ezek részben, mint munkaszolgálatosok, éppen elég kínzásnak voltak addig is kitéve, és a fogolytáborokban tartása elvonja – különösen a fiatalokat – attól, hogy 3-4 év tanulmányi mulasztását pótolhassák.
3. Lehetetlennek tartom azt, hogy a Vörös Hadsereg Parancsnokságát ne lehetne olyan irányban befolyásolni, hogy a hadifogolyként kezelt hollandiukról egyszerű lapon, név- és helyfeltüntetéssel hozzátartozóikat értesíthessék, mert így a teljesen tájékozatlan szülők és családok állandó kételyben és rettegésben élnek azt sem tudva, hogy hozzátartozóik élnek-e még?
4. A magyar Külügyminisztérium sürgősen járjon el az illetékes Parancsnokságnál az iránt, hogy a hadifogolyként kezelt polgárok közül
  - a) A zsidók – kiktől köztudomású, hogy sem nácibarátok, sem nyilasok nem voltak – azonnal elbocsájtassanak.
  - b) A keresztények igazolása meggyorsíttassék azzal, hogy városok, kerületek, faluk szerint névsorba foglalva őket minden fogolytábor közvetlen forduljon az illetékes polgári hatóságokhoz az érdekeltek politikai magatartását illetőleg, és ezen vélemény alapján joga legyen minden fogolytábor Parancsnokságának az elbocsátásra vagy visszatartásra.

---

175 Helyesen 1945.

Ha ezen elég nagy adminisztrációs munkát a Vörös Hadsereg Parancsnokságai nem vállalnak, véleményem szerint a fogolytáborokban tartózkodók között igen sok erre alkalmas ember van, csak az irányítást kellene a Külügyminisztérium hadifogolyügyeket kezelő osztályának végeznie.

Az itt előadottak végrehajtása és teljesítése mielőbb meghozná a nyugalmat sok felzaklatott családnak, és reméljük, hogy az illetékesek – bajainkat átérezve – végre tényleg a cselekvés terére lépnek, és az eredményt hamarosan szemlélhetjük.

Maradtam Szerkesztő úrnak
őszinte tisztelője

Bányász Gyula
Budapest, X. Kőbányai út 51.

13. doboz, 28452. Gépelt levél, saját kezű aláírással.

133.

Az adácsi Nemzeti Bizottság elnökének előterjesztése Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt férfiak szabadon bocsátása ügyében

Adács, 1945. május 22.

Külügyminiszter Úr!
Budapest

Alulírott Nemzeti Bizottság azon előterjesztéssel élünk, hogy az orosz hatóságok által 1944. évi december hó 3-án a községünkben elvitt és a csatolt névjegyzékben¹⁷⁶ szereplő egyének szabadon bocsátása ügyében közbejárni szíveskedjék.

Előadjuk, hogy a névjegyzékben szereplő személyek valamennyien földműves és vasutas foglalkozású családos emberek, kiknek egyéb hibájuk nem volt, csak az, hogy az elmúlt rezsim által ránk kényszerített reménytelen és kilátástalan háborúban koruknál fogva egyesek katonai szolgálatot teljesítettek, mások pedig mint munkás emberek a kérdéses időben idehaza tartózkodtak.

A Nemzeti Bizottság, mint a Magyar Függetlenségi Frontban tömörült politikai pártok képviselői, garanciát vállal a tekintetben, hogy az elvitt egyének között fasiszta vagy nyilas érzelmű egyének nincsenek. A névjegyzékben szereplő egyének családja és hozzátartozói megélhetésének biztosítása, valamint az ország újjáépítésének érdekében felelőségünk tudatában kérjük, hogy nevezettek szabadon bocsátása iránt az orosz hatóságoknál eljárni és az eredményről a hozzátartozók megnyugtatása érdekében értesíteni szíveskedjék.

Kérésünk megismételve maradunk

¹⁷⁶ A melléklet 55 fő nevét és személyi adatait tartalmazza.

Szánthó Dezső
Nemzeti Bizottság elnöke

30. doboz, 123952. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással. A csatolt gépelt névjegyzék saját kezű aláírással, pecséttel ellátva.

134.

Abarai lakosok kérelme a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottsághoz elhurcolt hozzátartozóik szabadon bocsátása ügyében

Abara, 1945. május 22.

Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottságnak, Budapest

Abara község alulírott lakosai azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulunk a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottsághoz, hogy a Vörös Hadsereg által elszállított hozzánk tartozóink hazatérése érdekében eljárni szíveskedjék.

Kérésünk támogatására az alábbiakat adjuk elő:

1. Elszakított hozzánk tartozóink valamennyien polgári személyek voltak, akik részben már hosszabb idő óta katonai szolgálatot egyáltalában nem teljesítettek, részben pedig a Vörös Hadsereg repülőgépeiről ledobott röpcédulák hatása alatt nem engedelmeskedtek a katonai behívónak, vagy a harc céltalan és ok nélküli voltát már régóta érezve a visszafelé vonuló magyar és német csapatoktól egyenként visszamaradtak.

De nem engedelmeskedtek a Szálassy-kormány¹⁷⁷ ama parancsának sem, amelyik 18 évtől 50 évig a hátsóbb országrészekbe való távozásra szólította fel a férfilakosságot, hanem az erdőkben rejtőzködtek a felszabadító Vörös Hadsereg bevonulásáig.

2. Elvitt hozzánk tartozóink a Vörös Hadsereget előnyomulásában tevékenyen támogatták azért, hogy a lerombolt hidak helyreállításában, utak karbantartásában, lőszer- és egyéb szállításokban készséggel közreműködtek. Általában minden rendelkezésnek késedelem nélkül eleget tettek. Így cselekedtek akkor is, amikor 1944. dec. 10-én este arra szólították fel őket, hogy személyi adataik bediktálása céljából a katonai parancsnokságon jelentkezzenek. Jelentkezésük után ott azonban mint politikai foglyokat visszatartották, s a szambori táborba szállították őket, akik soha semmiféle politikai pártnak tagjai nem voltak, s a Vörös Hadsereg érdekeit csak előmozdítani igyekeztek.

Fentiek alapján idecsatolva az érdekelték személyi lapjait, összesen 10 darabot.

---

177 Szálasi.

Tisztelettel kérjük a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottságot, hogy hollétüket ki-
kutatni és szabadulásuk útját egyengetni szíveskedjék.

Kérésünk tiszteletteljes megisméltésével vagyunk

Hallér Sándorné
Dobos Andrásné
Halász Ferencné
Ujlaky Jánosné
Bodnár Jánosné

özv. Lajos Jánosné
Csuri János
Szilágyi Jánosné
Urbán Ferencné
Lukács Mihályné

209. doboz, 133600. Kézzel írt levél, saját kezű aláírásokkal.

135.

**Somogyjádi lakosok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt
hozzátartozóik szabadon bocsátása ügyében**

Somogyjád, 1945. május 22.

A Magyar Külügyminiszter Úrhoz!
Budapest

Alulírottak valamennyien somogyjádi lakosok, azzal az alázatos kéréssel járulunk a
Miniszter Úr kegyes színe elé, hogy az alant előadott folyamodványunkat diplomá-
ciai úton kedvezően elintézni méltóztassék.

Mi valamennyien Somogyjád községben, Somogy vármegyében lakunk. Múlt
év december 23-án az orosz tábori csendőrség egy járőre a községünkben járt, és ott
azt a parancsot adta ki, hogy mindazok a katonaviselt egyének, akik eddig engedély
nélkül katonai alakulataiktól megszöktek és hazajöttek, az akkor Juta községben szé-
kelő parancsnokságon december 25-én jelentkezzenek, ahol is megfelelő igazolással
lesznek ellátva.

Ezen rendelkezés értelmében az alább felsorolt hozzánk tartozóink a megjelölt
helyen és időben jelentkeztek is, ahol viszont a kiadott rendeletről a parancsnokság-
nak állítólag tudomása nem volt. A jelentkező csoportot egyik helyről a másikra
küldték, amíg végül az egyik gyűjtőhelyen be lettek mindannyian zárva, ahonnan
pár nap múlva Kaposvárra, majd onnan tovább, ismeretlen helyre szállították őket.
Jelenleg túlnyomó részben Szegeden és környékén tartózkodnak.

A letartóztatott hozzánk tartozóink ellen az orosz katonai parancsnokságok
szerint az a vád, hogy megbízhatatlanok, partizángyanúsak és katonaszökevények.

Miután valamennyien teljesen megbízható, jó hazafiak, kik soha büntetve sem
voltak, de még kihágási eljárás sem volt ellenük indítva, ez az állítás alaptalan, s csak
jogcím arra, hogy őket családjuktól elhurcolták. S mert jelentkezésük idején a jutai

parancsnokságnak nem volt tudomása arról, hogy nekik mint szökött katonáknak jelentkezni kellene, valószínűnek tartjuk, hogy a keveset értő tolmács tragikus tévedéséről volt szó.

Arra való tekintettel, hogy az alább részletesen felsoroltak hazánknak valamenynyien megbízható, szorgalmas, munkás tagjai, s az ő hiányukban az itthoni termelőmunkák leírhatatlan nagy károkat szenvednek, mély tisztelettel kérjük a Miniszter Urat, méltóztassék illetékes helyen érdekükben mielőbb eljárni és őket szabadon bocsátani.

Kérelmünkhöz tisztelettel csatoljuk községünk előjáróságának hivatalos igazolását, melyből kétséget kizáróan megállapítható az összes érdekelt büntetlensége és ártatlansága, valamint a demokratikus Magyarországhoz való, fenntartás nélküli hűsége s ragaszkodása.

A kérelmezettek adatait a következőkben legyen szabad jelentenünk:

[18 elhurcolt férfi nevét, születési adatait és tartózkodási helyét tartalmazó lista]

Mély tisztelettel kérjük a Miniszter Urat, hogy alázatos kérésünket tegye magáévá, s fent felsorolt szeretteink szabadon bocsátását elsősorban családi, anyagi és nemzeti érdekből tegye lehetővé.

Kérésünk ismétlésével vagyunk a Miniszter Úrnak alázatos szolgálói:

[18 hozzátartozó aláírása]

Somogyjád község alulírott előjárósága ezennel hitelesen igazolja, hogy ebben a kérvényben felsorolt és letartóztatás alatt álló somogyjádi lakosok büntetlen előéletűek, ellenük bűnvádi eljárás nincs folyamatban. Nemzethűség szempontjából nem esnek kifogás alá, nem tételezhető fel róluk, hogy a demokratikus Magyarországnak ellenségei volnának, ellenkezőleg, mindannyian hasznos, munkás polgárai a hazának, akik családjuk létfenntartását munkájukkal biztosították eddig is, és vannak hivatva erre ezután is. A községi előjáróság nemcsak javasolja nevezettek szabadon bocsátását, de közérdekből kéri is azzal, hogy itthoni politikai tevékenységükért teljes szavatosságot vállal.

[olvashatatlan aláírás]
jegyző

Varju József
bíró

16. doboz, 29478. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

136.

a) Izsnyétei lakosok kérelme Jánosi Ferenc miniszteri osztálytanácsoshoz
71 elhurcolt férfi szabadon bocsátása ügyében

Hely és dátum nélkül

Excellenciás Úr!

1944. november hó 15-től számított három nap alatt a munkácsi Járási Katonai Parancsnokság dobszó útján való közhírré tétele értelmében minden községünkbeli férfinak 18. évtől 50. évig bezáróan jelentkezni kellett a Vörös Hadsereg Munkácsi-járási Katonai Parancsnokságán. Itt jelentkezésük alkalmával azt tolmácsolták nekik, hogy háromnapos élelmiszerral és ruhával ellátva 1944. november hó 18-án ismét jelentkezzenek Munkácson a Katonai Parancsnokságon. Az illetékesek megtették kötelességeiket, és jelentkeztek. Ezeket elvitték Szolyvára 1944. november 19-én, majd Szolyváról 1945. jan. 21-én Novisomborba.¹⁷⁸ Novisomborból még írtak 1945. febr. 6-iki keltezéssel, de ezután már semmi hírt nem kaptunk róluk, csak azt tudjuk, hogy onnan ismeretlen helyre vitték el őket. Azok, akiket elvittek, és akikről semmit se tudunk, hetvenegyen vannak.

Mint az elszállítottak közvetlen hozzátartozói terjesztjük elő kérésünket, és kérjük, hogy a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság útján vagy egyéb módon méltóztassék odahatni, hogy az említett 71 férfi községünkbe, Izsnyétre (Bereg m.) visszatérhessen hozzátartozóihoz és az elhagyott munkahelyükre.

Fenti kérelmünkhöz mély tisztelettel hozzuk fel, hogy az izsnyétei 71 férfi, akik ismeretlen helyen vannak, még gondolatban sem volt partizán, és minden ellenséges cselekedettől tartózkodott, sőt örömmel fogadták Horthy kormányzó úr fegyverszüneti szövegét, és a visszavonuló német és magyar sereggel egyetlenegy férfi sem távozott el községünkől. Azok, akik katonák voltak, és közelebb kerültek Izsnyéthez, otthagyták csapattestüket, s boldogan tértek haza családjukhoz és munkahelyükre, és így érte őket a munkácsi Katonai Parancsnokság fenti rendelkezése.

Hivatkozunk még arra a szomorú tényre, hogy a 71 férfi családjában, akik közül nem egy apa gyermekével együtt odavan, nincsen kenyérkereső, nincsen, aki az itthon maradt családról gondoskodik. Továbbá hivatkozunk arra a szociális és kommunista elvre, amely minden munkásban testvért lát, s amely nem tesz különbséget nemzetiség szerint. Ezek pedig mind falusi földművesek voltak és vasúti munkások.

[71 nevet tartalmazó lista a hozzátartozók aláírásával]

[olvashatatlan aláírás]
községi bíró

12. doboz, 28229. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

178 Sztarij Szambor, Sztarij Szambir, Ukrajna.

**b) Jánosi Ferenc honvédelmi miniszteri osztálytanácsos feljegyzése a
Külgügyminisztérium számára az Izsnyétéről elhurcolt lakosok szabadon
bocsátása ügyében**

Budapest, 1945. május 22.

Magyar Honvédelmi Minisztérium
Kulturális és oktatóosztály

Magyar Külgügyminisztérium deportált-ügyi osztályának¹⁷⁹
Budapest
Szabadság tér 15.

Izsnyéte (Bereg m.) község kiküldöttei 71 deportált izsnyétei lakos ügyében útbaigazításért fordultak hozzám. Magukkal hozták a deportáltak hivatalos pecséttel és aláírással ellátott személyi lapjait is. Azzal a kéréssel küldöm őket a Külgügyminisztérium deportált-ügyi osztályának, hogy kérelmüket lehetőség szerint támogatni és elintézni szíveskedjék.

Dr. Jánosi Ferenc
min. o. tanácsos

12. doboz, 28229. Kézrel írt szöveg, saját kezű aláírással.

137.

**Pomázi István kérelme Gyöngyösi János külgügyminiszterhez
elhurcolt fia szabadon bocsátása ügyében**

Görömböly, 1945. május 22.

Méltóságos Külgügyminiszter Úr!
Budapest

Azon alázatos kérelemmel járulok Méltóságod színe elé, hogy az oroszok által Bódvaszilas községből 1945. február 22-én (Abaúj-Torna vm.) elszállított fiam, név szerint Pomázi István V. éves tanítóképzős növendék, aki Görömbölyön 1925. július 30-án született (anyja neve: Majer Anna), visszahozatala ügyében eljárni méltóztassék.

Kérésem támogatására előadom, hogy fiam látogatóban volt egy ismerősénél Bódvaszilas községben, akkor ért oda az orosz csendőrség, és a község összes férfilakosát 18. évtől 42. évig egészségi állapotuk szerint elvitte. Először Kassára, majd Eperjesre, onnét pedig Lengyelországba szállították.

¹⁷⁹ Hadifogoly Osztály.

Fiam, Pomázi István V. éves tanítóképzős növendék, és fontos volna, hogy itthon legyen, mert még az iskolát el tudná végezni.

Tájékoztatásul közlöm még, hogy fiam semmi pártban nem volt, s németellenes voltát igazolja az is, hogy a felszabadítás után állandóan az oroszokkal járt.

Kérésem ismétlésével, Méltóságod szíves elintézését várva, maradtam tisztelettel:

Pomázi István
görömbölyi lakos

A fentiek valódiságát igazoljuk:
Görömböly, 1945. május 22-én

Tomov Ferencz
Török Pál
Réti János
nemzeti bizottsági tagok

35. doboz, 121260. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

138.

Gyulai lakosok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez német nevű elhurcolt hozzátartozóik szabadon bocsátása ügyében

Gyula, 1945. május 22.

Mélyen Tisztelt Külügyminiszter Úr!

Alulírottak mindannyian gyulai születésű, gyulai lakos, magyar anyanyelvű és a magyar népiséghez tartozó emberek, azon tiszteletteljes kérelemmel fordulunk Külügyminiszter Úrhoz:

Méltóztassék az 1945. évi január hó 10-én Gyuláról, az orosz katonai hatóságok által német származásúként Szovjet-Oroszországba, munkaszolgálatra elszállított hozzátartozóink érdekében, azok hazaszállítása céljából a szükséges lépéseket megtenni.¹⁸⁰

Kérésünk támogatására szabad legyen előterjeszteni elsősorban azt, hogy hozzátartozóink megtevésztés folytán kerültek abba a helyzetbe, hogy az orosz katonai parancsnokság és a helyi közigazgatási hatóság felhívása folytán a munkatáborba kerültek.

180 Gyula polgármester-helyettese, dr. Kardos György az 1949. február 10-én a Szovjetunió budapesti nagykövetségének írt levelében 65 még vissza nem tért elhurcolt férfi és nő személyi adatait adta meg (340. doboz, 72863).

A gyulai közhírré tétel szóval, dobolás útján történt. Ezt a dobolást megelőzte Gyula m. város polgármestere részéről bizonyos adatszolgáltatás. Ezen adatszolgáltatás oly módon történt, hogy egy kiküldött, 20 tagú tisztviselőgárda a rendőrségi bejelentőlapokból kiírta mindazokat, kiknek német hangzású neve volt, és így bizony még zsidó származású egyének is kerültek a listára.

Erról a listakészítésről a közszemlére tétel folytán sokan értesültek, magukat a hirdetményben meghatározott súlyos megtorlásnak kitenni nem akarták, és így a felhívásra jelentkeztek.

A tanyai lakosságból a német származásúakat, amelyek a fenti módon listára kerültek, jelentkezés nélkül, egyórai előkészületet hagyva, autókkal kiszállva, a hirdetményben meghatározott határidő előtt 3 nappal szedte össze az orosz katonai parancsnokság. Ezeknél tehát még jelentkezésről sem lehet beszélni.

Az első meghirdetés után rövid idővel olyan szövegű dobolás történt a városban, hogy azok is jelentkezni tartoznak, akiknek csak egyik szülője német nevű, illetve német származású. Ez a hirdetmény okozta azután, hogy sokan ősmagyar névvel vagy pedig magyarosított névvel a megtorlástól való félelem következtében jelentkeztek. Itt kell kitérnünk arra, hogy a „származás” fogalmával tévesztetett meg Gyula m. város lakossága, főleg akkor, amikor a második hirdetmény már az egyik szülő származásától, ami köznépünk meghatározása és ismeretei szerint a névvel azonosítható, tette függővé a jelentkezést.

Legjobb tudomásunk szerint ez az intézkedés a folyamatban lévő háború következtében szükségessé váló óvintézkedés volt az orosz katonaság részéről. Ebből a szempontból tehát kizárólag csak a nagy német gondolathoz, a nemzetiszocializmushoz és a fasizmusához húzó, ezen világnézettel magukat azonosító emberek eltávolításáról lehetett volna szó.

Ezen túlmenőleg, miután ezek az elemek már a megszálló német katonai alakulatokkal eltávoztak az országból, az eljáró helyi orosz katonai parancsnokok nem az egyéni elbírálást, hanem általában a megtévesztésre nagyon alkalmas német „származást” vették eljárásuk alapjának. Súlyos és helyrehozhatatlan tévedést eredményezett ez, mert az eljáró orosz parancsnokság a közbenjárásokra oly módon nyilatkozott, hogy a jelentkezés a német származás mellett való színvallás, és így nem áll módjában az embereket mentesíteni.

Ezzel az egész megtévesztéssel szemben a való tényállás az, Gyula m. város 25 000 lakosából kb. 5000 lélek az, aki német nevű, vagy szülei révén német származásúnak tekintendő azon az alapon, hogy valamelyik szülője német nevet viselt, vagy pedig ilyennek tekintette az eddigi közfelfogás. Ez a szám ennek a városnak tehát alig 20%-a. Ez a tömeg a természet örök törvénye alapján Gyula m. város nagyobb tömegével magyar származású zömébe beleolvadt, teljesen feloldódott, sem nemzetiségi, sem pedig területi különállása nincs. Több mint 100 éve befejeződött a közigazgatási egyesítése magyar Gyulának és német Gyulának, kb. ugyanabban az időben, vagy még előbb, mint Budának és Pestnek az egyesítése.

Ennek az egyesülésnek és teljes beolvadásnak eredményeképpen ebben a városban és az érdekelt tömegekből több mint 96% mindig magyar anyanyelvűnek vallotta magát, a magyar közjog szerint tehát nemzetiségileg a magyarsághoz tartozónak, de ugyanakkor a vonatkozó statisztikai lapokból megállapítható az is, hogy a magyar népi közösséghez tartotta magát egyidejűleg, tehát akkor, amikor az országban óriási erővel, mondhatnánk, a hivatalos magyar kormány támogatásával 1940-ben, előtte és utána a Volksbund szervezése és támogatása folyt, ez a nép határozottan és gerincesen kiállt magyarsága mellett, és a magyarságot belülről bomlasztó minden kísérettel szemben ellenállott.

Gyulán Volksbund Szervezet éveken keresztül megalakulni nem tudott. Később vidékiek közreműködésével két-három gyulai származású ember támogatásával megalakult ugyan, de éveken keresztül 15 főnél nagyobb létszámot megszerezni nem tudott.

Ebből a létszámból is $\frac{3}{4}$ -ed rész a környéki német lakosságú falvakból származó személyekből állott, azután néhány magyar származású gyulai emberből, végül 3 vagy 4 gyulai német származású emberből, akik azután elmenekültek. Jellemző a gyulai viszonyokra, hogy a gyulai Földigénylő Bizottság a vagyonos gyulai német származású polgárokból összesen háromnak a vagyonát kobozta el, Volksbundtagságként.

Nemcsak a magyarsághoz való ragaszkodásában, ami az utóbbi években népünkben kétszeres érdemül tudható be, hanem baloldali nemzetmentő beállítottsága is első helyen áll ennek a népnek gyulai viszonylatban.

Ősei ellenzéki 48-asok voltak, az osztrák-német elnyomás ellen harcoló irányzatnak őszinte hívei. Iparosrétegei Áchim L. Andrással egy időben már szociáldemokraták voltak, végül, amikor ez a párt működni nem tudott, a baloldali beállítottságú szakszervezetnek voltak a tagjai. A földműves nép pedig ott volt a Független Kisgazdapárt bölcsőjénél, a mezőberényiekkel együtt, és amikor Békésen a Párt 15 évvel ezelőtt kibontotta zászlaját, a gyulaiak már tömegesen vettek részt a gyűlésen. Azóta sem változott ez a nép érzelmében, az 1940. évi statisztikai anyag a statisztikai hivatalban feltalálható, erről az érzelméről közokirati bizonyítást is ad, de mellékeljük egyben Gyula m. város hatósági bizonyítványát is kérelmünkben előadottak támogatására, és ismételten nagyon kérjük Magyar Külügyminiszter Urat:

Méltóztassék minden erejével odahatni, hogy hibájukon kívül, tévedésből és csak a háborús érintkezési viszonyok nehézsége következtében távoli munkatáborba került hozzátartozóink hazaszállíttassanak, és a demokratikus népi Magyarország felépítésében minden erejükkel közreműködhessenek.

Amennyiben a hazaszállításuk ez idő szerint elháríthatatlan nemzetközi vagy fizikai akadályai volnának, mély tisztelettel kérjük, méltóztassék legalább hozzátartozóinknak a levelezést lehetővé tenni, az illetékes szovjet-orosz katonai vagy diplomáciai testületek közreműködésével.

Legjobb tudomásunk szerint hozzátartozóink ez idő szerint a Don menti Sachti-ban¹⁸¹ és a környező falvakban vannak elhelyezve.

Tisztelettel:

[80 aláírás]

92. doboz, 144242. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

139.

Német nevű magyar lakosok levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez gyermekük szabadon bocsátása ügyében *Szentlászló, dátum nélkül*¹⁸²

Nagyméltóságú M. Kir. Külügyminiszter Úr!
Kegyelmes Urunk!

Még a múlt év december havában a felszabadító Vörös Hadsereg Somogy vármegyei Parancsnoksága parancsot adott ki, hogy a német nemzetiségű egyéneket bizonyos korhatárig gyűjtsék össze a magyar hatóságok, és az összegyűjtött egyéneket a Vörös Hadseregnek adják át, *hátmegyei országrészre* munkára.

A magyar hatóságok eleget is tettek a felhívásnak, de valószínű nem értették meg kellőképpen, hogy ki számít német nemzetiségűnek, s így legtöbb körjegyzőség minden német nevű magyart és minden német származású, de magyar érzelmű és most már magyar állampolgárrá vált németet összeszedtek, akik a megkívánt korhatárba beleestek, nem pedig csak azokat, akik a népszámlálás alkalmával megtagadva magyarságukat, és német nemzetiségűnek vallották magukat, vagy pedig a Volksbundnak tagjai voltak.

Mi, akik a *magyarságunkért* a falunkban élt Volksbund-tagoktól annyi sokat szenvedtünk, üldöztek, megvetettek, és idestova öt hónapja nem tudunk már gyermekeinkről, még annyit sem, hogy élnek, és hogy hol is vannak.

Mindent elköveltünk, hogy amióta elvitték, valahol csak megtaláljuk gyermekeinket. Most, a legutóbbi napokban is lementünk Bajára, a gyűjtőtáboruk, ahol volt. Ott végre sok huzavona után azt az értesítést nyertük, hogy gyermekeink Odessza városában vannak.

A csatolt községi bizonyítvány és arra vezetett Nemzeti Bizottsági tanúsítvány szerint is kitűnik, hogy gyermekeink *csak magyarok voltak*, dolgoztak, és nem politizáltak.

Mély alázattal kérjük Nagyméltóságodat, kegyeskedne odahatni, hogy gyermekeinkről *hírt kapjunk*, és hogy *mielőbb visszatérjenek gyermekeink otthonukba*,

181 Sahti, Oroszország.

182 A levél 1945. május 23-án érkezett a Külügyminisztériumba.

hogy segítségére legyenek a *sokat szenvedett hazánk, édes magyar hazánk* újjáépítésében.

Abban a reményben, hogy Kegyelmes Urunk mindent elkövet gyermekeink visszatérhetése érdekében, hisz idehaza is minden magyarra szükség van.

Alázatos szolgálói:

Happ Jakab
Weisz József

Auguszt Mihályné
[olvashatatlan aláírás]

13. doboz, 28347. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

140.

Ekli Józsefné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje szabadon bocsátása ügyében

Debrecen, 1945. május 23.

Külügyminiszter Úr!

Alulírott azzal az alázatos kéréssel fordulok a Külügyminiszter Úrhoz, hogy méltóztassék férjem, Ekli József debreceni, Domb utca 16. sz. alatti lakos szabadlábba helyezése ügyében az orosz parancsnokságnál közbenjárni.

Férjemet (született 1911-ben, apja Ekli József, anyja Kéki Róza), mint tartalékos főhadnagyot 1944 februárjában katonai szolgálatra hívták be, és a kémelhárító osztályhoz osztatott be a 6-ik honvéd hadtestnél. 1944. okt. 7-én 14 napi szabadságra, mint bombakárosult hazabocsájtatott, s a kormányzó úr szózata után nem volt hajlandó a Szalasi-féle hadseregben szolgálni, s itthon maradt, s itt várta be az oroszok bevonulását. Az orosz parancsnokság 1944. okt. 25-én letartóztatta, s azóta fogságban van. Ez év január 2-án fölkeresett bennünket orosz őr kíséretében, s magához meleg ruhát s ételmet vett. Azóta sorsáról semmit sem tudunk. (Állítólag a romániai Fogsáni¹⁸³ fogolytáborban van vagy volt.)

Mély tisztelettel kérem a Külügyminiszter Urat, méltóztassék szabadon bocsátása érdekében közbenjárni. Férjem éppen azért került fogságba, illetve maradt itthon, mert esküjéhez hű akart maradni. Arról, hogy a kémelhárító osztályhoz osztatott be, nem tehetett. Parancsot teljesített csupán. Idehaza jól menő temetkezési vállalatát azóta én vezetem, de sajnó a mai nehéz időkben reám nézve, aki három (4-3-2 évesek) gyermekes családanya is vagyok, ez a feladat erejemen felüli, s az egykor jól menő vállalat lassanként elpusztul, s nem tudom teljesíteni vállalt kötelezettségeinket: így az Auguszt szanatórium, Egyetemi Klinikák temetéseit. Alázatosan

183 Foksány, Focșani, Románia.

kérem ezért a Külügyminiszter Urat, méltóztassék megmenteni egy becsületes családapát, s visszaadni családom eltartóját azzal, hogy az orosz parancsnokságnál közbenjárva, férjem szabadon bocsátassék.¹⁸⁴

Kérésemet megújítva vagyok a Külügyminiszter Úrnak
Mély tisztelettel:

Ekli Józsefné
Debrecen, Domb u. 16. sz. lakos

34. doboz, 125985. Gépelt tisztázat.

141.

**Keszthelyi Gyula, a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. igazgatójának levele
Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt munkásaik szabadon bocsátása
ügyében**

Dorog, 1945. május 23.

Salgótarjáni Kőszénbánya
Részvény Társulat
Bányaigazgatóság Dorog

Külügyminiszter Úr!

Alulírott bányaigazgatóság úgy a maga, mint összes alkalmazottai nevében mély tisztelettel kéri Miniszter Urat, hogy alábbi kérésének helyet adni és abban eljárni szíveskedjék.

A dorogi munkásság és családtagjai ezreinek a község peremén dúló harcok alatt védelmet nyújtó úgynevezett Reimann-altárót az itteni orosz parancsnokság f. évi január 10- és 11-én hadviselési érdekből kiűrítvén, a férfiakat az alagút szájánál különválasztatta családjuktól, és a Dorog környéki községekben és Ercsiben erődítési munkálatokra vette igénybe – a közeli községekből hamarosan visszakerültek, Ercsiből azonban az ottani munkák elvégzése után sem engedték el őket, hanem kisebb csoportokban továbbvitték a már felszabadított Duna menti és alföldi városokba. Ezek közül a mellékelt névjegyzékben foglaltak nemhogy máig sem tértek vissza családjukhoz és az ország újjáépítése szempontjából annyira fontos széntermelő munkahelyeikre, de még azt sem tudjuk, hol vannak, miután hozzátartozóikhoz alig-alig vagy egyáltalán nem érkezik hír. Legutóbb mégis egy megdöbbentő hír ejtette rémületbe a kenyér és családfő nélkül maradt hozzátartozókat, Kiskunfélegy-

184 Ekli Józsefet a Szovjet Hadsereg katonai törvényszéke 1945. május 19-én tízévi, „javító” munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. 1954 decemberében súlyos tüdőbetegesen térhetett haza Magyarországra. A Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága 1963. október 23-án bűncselekmény hiányában rehabilitálta. Lásd Rózsás János: *Gulag lexikon*. K. n., Nagykanizsa, 2008. 109.

házáról március hó 25-én 150-160 főnyi polgári személyt – köztük többeket a felsorolt alkalmazottakból is – hadifoglyokkal együtt Piskin és Brassón keresztül kiszállítottak az országból. Leírhatatlan a családok lelkiállapota, amikor a négyhavi kényszermunkából immár két hónapja szorgalmazott és remélt hazatérés helyett ez a hír érkezett.

Kérelmünk most oda irányul, hogy ezeket a politikailag is teljesen ártatlan – a széntermelésnek nem fokozása, de csak az előző színvonalra emelése érdekében is nélkülözhetetlen – munkásainkat felkerestetve családjaiknak visszaadni, illetve munka- és lakóhelyükre visszairányítani méltóztassék. Amennyiben pedig az általuk végzendő munkához más munkaerőre volna szükség, úgy méltóztassék helyükbe akár innen, akár az ország más vidékéről nyilasokat és volksbundistákat küldeni.

Ismételten kihangsúlyozva ezen szerencsétlenek sorsának, úgy családjaik és az egész itteni munkásság hangulatának, valamint az új országépítés szempontjából való nagy fontosságát és annak intézését Miniszter Úr különös jóindulatába ajánlva, maradtunk mély tisztelettel:

Keszthelyi Gyula
bányaigazgató¹⁸⁵

14. doboz, 28614. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

142.

Virág Lajosné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje szabadon bocsátása ügyében

Rákosszentmihály, 1945. május 23.

Tekintetes M. Kir. Külügyminisztérium!

Mély tisztelettel az alanti kéréssel fordulok a tek. Külügyminisztériumhoz: Férjemet, Virág Lajost, szül: 1912. június 7. Aradon, anyja Barcza Ilona, s kinek foglalkozása vendéglős segéd, 1945. évi január 5-én Rákosszentmihály Csillag u. 69. szám alatt levő lakásunkról az oroszok azzal vitték el, hogy igazolás miatt kell jelentkezni.

Az orosz katonaság 1945. január 1-jén foglalta el Rákosszentmihályt, férjemet pedig január 5-én vitték el, de ugyanakkor éppen olyan címen sok férfit vittek el.¹⁸⁶

185 A levélhez csatolva 149 „az orosz hadsereg dorogi megszálló különítménye által Reimann-altáró-ból elhurcolt munkás” nevét és személyi adatait tartalmazó lista.

186 A Külügyminisztérium 1946. november 29-i, szóbeli jegyzékében 28, Rákosszentmihályról elvitt polgári személy soron kívüli hazahozatala érdekében kérte a Szovjetunió budapesti követségének közbenjárását. A szóbeli jegyzékhez csatolt névlistán azoknak az elhurcoltaknak a neve szerepel, akiknek ismert volt tartózkodási helyük. Virág Lajos neve nem volt a listán (183. doboz, 180777). A település levಂತekorú fiataljai is szovjet fogságba kerültek. 1944. december 20-án a rákosszent-

Férjem nyugodtan ment, mivel semmiféle politikai szereplése soha nem volt, és bíztott, hogy mindjárt haza is bocsájtják az igazoltatás után.

Azonban ott tartották, és mint hadifoglyot vitték Jászberénybe, majd onnan a ceglédi fogolytáborba, melyről csak most szerezhettem tudomást, mivel levelei nem jutottak el hozzám.

Jelenleg Cegléden, a fogolytábor huszárlaktanya 13-as betegszázadban van láb-fájással – a tőle kapott, május 8-án írott levele szerint.

Én, mint felesége, 2 éves kisgyermekünkkel nem tudok munkát vállalni, de velünk van édesatyám, aki rokkant és nem keresőképes, továbbá édesanyám, aki 65 éves, beteges szintén, a mi támogatásunkra vannak szorulva.

Férjemmel együtt eddig 5 tagú volt a család, és egyedül ő volt a kenyérkeresőnk. Tehát mint családfenntartó rendkívül hiányzik otthonunkból.

Mély tisztelettel megismétlem kérésemet, hogy hasson oda a tek. Külügyminisztérium, hogy férjemet, mint családfenntartót a ceglédi fogolytáborból mielőbb hazabocsájtásák.

Alázatos tisztelettel

Virág Lajosné
Rákosszentmihály
Csillag utca 69. szám.

13. doboz, 28549. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

143.

Jámbor István és Jámbor Sándor kérelme hozzátartozóik szabadon

bocsátása ügyében

Újpest, 1945. május 24.

Tisztelt Külügyminiszteri hivatal
Budapesten

Alulírott Jámbor István kiskereskedő, Jámbor Sándor orosz hadiüzemi munkás, újpesti lakosok, azzal a kéréssel fordulunk a Tisztelt Külügyminiszteri hivatalhoz, hogy ifj. Jámbor István és Jámbor László hadifoglyok soron kívüli szabadon bocsátása iránt lépéseket kezdeményezni szíveskedjék.

Kérésünk támogatására bátorkodunk felhozni, hogy nevezett hadifoglyok még november végén hazatértek, és fivéreik, Jámbor Sándor, Jámbor Károly és két mun-

---

mihályi magyar parancsnokság mintegy 100 leventét bevonultatott. Ők 1945 tavaszán estek szovjet fogságba (lásd 22. doboz, 120914).

kaszolgálatos társuk, Apfel József és Winternitz Miklóssal, akik jelenleg az újpesti rendőrség tagjai, átélték az ostrom alatti időszak bujdosását és nélkülözéseit.

Az orosz bevonulást követő másnapon (jan. 11-én) a szabadon bocsátásra kérvényezettek igazolásra jelentkeztek az orosz parancsnokságon, ahol perfekt tolmács hiányában az ostromi harcokban részt vevő katonáknak minősültek, s így a gödöllői táborba kerültek.

Gödöllőről átutalták a ceglédi fogolytáborba mindkettőjüket, ahol többszöri látogatási kísérletünk meddő maradt.

Ezután csak a Tisztelt Külügyminiszteri hivatal kezdeményezésében bízva várjuk szereteteinket, akikre úgy az országnak, mint nekünk oly nagy szükség van.

Kérésünket megismételve maradunk tisztelettel

Jámbor Sándor

Jámbor István

31. doboz, 124605. Kézrel írt kérvény, saját kezű aláírásokkal.

144.

A Vörös Hadsereg által elszállított Limbacher László adatlapja

A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. sz. rendelete-re)

1. Sorszám
2. Vezeték és keresztnév: Limbacher László
3. Születési év és hely: Budapest, 1928. év
4. Lakhely: Újpest, Báthory u. 21. sz.
5. Nemzetiség: magyar
6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: gimnázium VI. o. tanuló
8. Társadalmi helyzet (ipari v. gazdasági munkás, értelmiségi v. fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő stb.)
9. Családi állapota (nős, nőtlen, gyermekek száma): nőtlen
10. Vagyoni helyzete (milyen vagyona van): –
11. Melyik párthoz tartozik? gyermek, még nem tartozik párthoz
12. Volt-e partizánalakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban? –
13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra? fiatal, 17 éves
14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása? diák, gyerek
15. Szolgált-e a Szálasi-hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és beosztása? –

16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (Harctérről-e vagy német stb. gyűjtőtáborból): Újpestről, 1945. január 30-án, német hangzású neve miatt vitték el, pedig akkor még csak 16 ½ éves volt.
17. A közéletben milyen mértékben vett részt? –
18. Honnan és mikor vitték el? Újpestről, 1945. január 30-án, és a kőbányai pályaudvaron vagonozták be, jan. 31. indultak, azóta semmi hír.
- Megjegyzések:

[olvashatatlan aláírás]

90. doboz, 142621. Gépelt kérdőív, kézírással kitöltve, saját kezű aláírással, pecséttel.

145.

Sávoly Lajos Heves vármegyei számvevőségi főnök kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez két fia szabadon bocsátása ügyében
Eger, 1945. május 25.

Magyar Külügyminiszter Úr!

Alulírott Sávoly Lajos, Heves várm. számvevőségi főnök azon tiszteletteljes kérelemmel járulok Külügyminiszter Úr elé, hogy orosz hadifogságba jutott és ismeretlen helyre elszállított két leventefiam kiszabadítása iránt intézkedni méltóztassék.

Fiaim személyi adatai a következők:

1. Sávoly Titusz, született Esztergomban, 1926. március hó 8-án – tehát jelenleg 19 éves –, orvostanhallgató a budapesti egyetemen.
2. Sávoly Miklós, született Esztergomban 1927. március hó 4-én – tehát jelenleg 18 éves –, orvostanhallgató a budapesti egyetemen.

Mindkét fiamat, mint leventeköteleseket 1944. november hó 16-án Egerből a nyilas csendőrök a többi egri leventékkal együtt erőszakkal elhajtották, ugyanakkor itt, Egerben a piacon több embert felakasztottak. Eddig ismeretlen helyen tartották őket a nyilasok, most azonban már biztos értesülést kaptam arról, hogy 1945. április havában orosz fogságba jutottak. Pozsonyban waggonírozták be őket, ahol egy hónapig voltak lágerben. Budapesten 1945. május 15-én vitték keresztül őket, Rákossón és Újszászon keresztül ment az a magyar foglyokat szállító vonat, amelyen ők is rajta voltak, hogy hová, azt nem tudom.

Közel húsz esztendeje vagyok Egerben közszolgálatban, ahol jóformán mindenki ismer. Heves vármegye alispánjának idemellékeltem „Igazolvány”-ával bizonyítom, hogy magam mindenkor demokratikus érzelmű, németellenes ember voltam, gyermekeimet is ilyen szellemben neveltem, akik az egri cisztercita gimnáziumban mindketten jelesen érettségiztek, s mint leventeköteles orvostanhallgatókat terroristikus nyilasbérenczek hajtottak el Eger városából a többi leventékkal együtt azok-

ban a napokban, amikor Eger utcáiban a fákra akasztották fel az ellenszegülőket. Fiaim katonák nem voltak, koruknál fogva nem is lehettek, akiknek semmi más vágyuk nem volt, csak hogy végezhessek, folytathassák tanulmányaikat, amelyben azonban erőszakkal megakadályozták őket.

Mély tisztelettel kérem Külügyminiszter urat, hogy két még úgyszólván gyermekkorban lévő, teljesen ártatlan fiam kiszabadítása iránt intézkedni méltóztassék.

Kérésem megújítása mellett vagyok a Külügyminiszter úrnak a legmélyebb tisztelettel

Sávoly Lajos
vármegyei számvevőségi főnök
Eger, Vármegyháza

131. doboz, 172348. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

146.

Ózdi szülők kérése Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt kiskorú fiaik szabadon bocsátása ügyében

Ózd, 1945. május 26.

Külügyminiszter Úr!

Alulírott szülők az alábbi panasszal és kéréssel fordulunk Külügyminiszter Úrhoz, szíveskedjék azok alapján a szükséges lépéseket megtenni:

F. év április hó 26-án megjelentek nálunk orosz katonák, akik fiainkat elvitték, és róluk azóta semmit se tudunk. A mellékelt anyakönyvi kivonatok bizonyosága szerint valamennyien kiskorúak, sőt inkább felserdültek. Neveik a következők:

Gátsik Gyula született	1928-ban
Hadházi Géza	„
Stiaszny Lajos	„
Balog Sándor	1929-ben
Gyenes József	„

Mindnyájan ózdi lakosok vagyunk, és fiaink a háztartásunkban laktak, s mint alig felserdültek politikai mozgalmakban nem tevékenykedhettek, egyébként is községünkben a gyermekek politikába való bevonása eddig nem volt szokásban. Gyári tanulók voltak, akik munkában, sportban és nekik való szórakozásban töltötték idejüket a kötelező leventefoglalkoztatáson kívül.

Méltóztassék ügyüket kivizsgáltatni, és amennyiben bármilyen bűncselekményt követtek el, illetékes hatóság által felelősségre vonatni, amennyiben azonban ilyen nem bizonyul rájuk, munkahelyükre és a családi otthonba való visszatérésüket lehetővé tenni.

Kegyeskedjék aggódó szülői szívünkben fakadó kérésünket meghallgatni és teljesíteni.

Kiváló tisztelettel vagyunk

Gátsik Antalné
Balogh Istvánné

Stiaszny Lajosné
Hadházi István
Gyenes János

Melléklet: 5 db anyakönyvi kivonat

Mauks Miklós
N. B. elnök

40. doboz, 127650. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

147.

**95 vaspöri levente szüleinek kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez
gyermekük szabadon bocsátása ügyében**

Vaspör, 1945. május 26.

Magyar Külügyminiszter Úr!

Alulírott a vaspöri körjegyzőségből 1945. február 14-én Németországba erőszakkal elhurcolt leventék szülője 94 társammal tisztelettel kérem a M. Miniszter Urat, hogy gyermekeink mielőbbi hazaszállítása érdekében az orosz hatóságoknál eljárni méltóztassék.

A már szökésképpen hazajött szemtanúk állítása szerint gyermekeinket az orosz katonai parancsnokságok táborokba viszik azon a címen, hogy önként mentek Németországba, talán úgy is mint nyilasok gyermekei, ott fogva tartják. Mi, szülők, sem az elhurcolt gyermekeink nyilasok nem voltak, így gyermekeinknek nem volt szándéka, hanem csak a fegyveres erőszaknak engedve menni Németországba. Állításmat bizonyítja az is, hogy mikor a leventéket a határon átvitték, a nyilasok gyermekei mind visszajöttek, és mint ilyeneknek, nem is lett semmi bántódásuk, ellenben a mi gyermekeinknek, ha szöknek, fejbélövést helyeztek kilátásba.

Fentiek figyelembevételé után ismét tisztelettel kérem a Külügyminiszter Urat magam és 94 társam nevében, hogy az idemlékelt névjegyzékekben felsorolt 95 levente ügyét magáévá tenni és illetékeseknél eljárni méltóztassék.

Mély tisztelettel: 94 szülő nevében

[olvashatatlan aláírás]

[41 nevet tartalmazó lista]

Alulírott község elöljárósága és a községi Nemzeti Bizottság elnöke hivatalosan bizonyítja, hogy a fenti leventék nem önként, hanem hatósági intézkedés folytán erőszakkal lettek Németországba elszállítva. A leventék hollétéről és sorsukról még mind ez ideig nem tudtunk semmit.

[olvashatatlan aláírás]
községbíró

[olvashatatlan aláírás]
Nemzeti Bizottság elnöke

[olvashatatlan aláírás]
kötjegyző

321. doboz, 175078. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

148.

Sajószentpéteri lakosok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt hozzátartozóik szabadon bocsátása ügyében
Sajószentpéter, 1945. május 28.

Magyar Külügyminiszter Úrnak
Budapest

Alulírott sajószentpéteri lakosok azon tiszteletteljes kéréssel fordulunk Miniszter úrhoz, hogy f. év január 31-én Szovjet-Oroszországba deportált férjeink, illetőleg hozzátartozóink hazabocsátása érdekében a diplomáciai lépéseket megtenni kegyeskedjék.

Egyöntetűen állítjuk, hogy férjeink, illetve hozzátartozóink nem foglalkoztak népellenes, sem fasisztabarát politikával, hanem mindenkor kizárólag a munkának éltek. Bizonyítja ezt az is, hogy valamennyien munkahelyükön maradtak, és mihelyt alkalom nyílt, a folyamatos termelés érdekében a munkát azonnal felvették, illetőleg tovább folytatták.

Mivel úgy érezzük és tudjuk, hogy ők teljesen ártatlanul lettek elvitelve, családjaikra és gyermekeikre való tekintettel ismételten kérjük, az alant felsoroltak érdekében a lépéseket megtenni szíveskedjék.

[20 nevet és adataikat tartalmazó lista]

Mély tisztelettel:

[19 aláírás]

A kérvényben foglaltak a tényeknek megfelelnek, nevezettek a továbbtermelés szempontjából nélkülözhetetlenül fontosak. Az üzemigazgatóság nevében minden támogatást kérek.

[5 olvashatatlan aláírás]

30. doboz, 124319. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecsétekkel.

149.

A nagykanizsai bolgár fogolytáborban lévő magyar hadifoglyok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez *Nagykanizsa, 1945. május 28.*

Magyar Külügyminiszter Úr!

Alulírottak a nagykanizsai bolgár fogolytáborban lévő magyar honvédtisztek, valamint 840 magyar hadifogolynak minősített ember helyzetét az alábbiakban felterjesztjük, és egyben sorsunk további folyását a Külügyminiszter Úr szíves figyelmébe ajánljuk.

Mindenekelőtt leszögezni kívánjuk, hogy úgy a bánásmód, mint az ellátás és fegyelem ellen kifogásunk nincs, és jelen felterjesztésünk kizárólag sorsunk bizonytalan volta miatt vált szükségessé.

A hadifogolytáborban levő tisztek és legénység egy része önként, alakulatától öntevékenyen elszakadva, teljes felszereléssel felkereste a bolgár katonai erőket, kiteve magát a német és nyilas ellenőrző közegek által való elfogás veszélyének.

A legénység többi része már hónapok óta felszabadult területen otthoni munkáját végezte, ahonnan számszerűleg, jelentkezésre való felhívás után lett a táborba bekísérve a német fegyverletétel után. Ezek között számosan vannak, akik a honvédség kötelékébe soha nem is tartoztak.

A fogolytáborban levők legnagyobb része munkaszolgálatot teljesítettek, a katonák pedig legnagyobb részben nem harcoló alakulatokhoz tartoztak. Ilyenek: 7 elm.; 7 sütő; 8 ho. pság, 53 és 54 hv. po. szd.; 42 [olvashatatlan szó] közp.; 4202 munkás szd.; 109 vas ép. szd. stb.

Mindezeket és az otthoni mezőgazdasági munkák folytatásának szükségességét figyelembe véve tisztelettel kérjük a fenti tények ellenőrzését, valamint igazoltatásunkat a nagykanizsai bolgár hadifogolytáborban elrendelni, és önkéntes jelentkezésünket, nem harcoló voltunkat, valamint azon körülményt, hogy az új magyar hadseregbe való jelentkezésünket még április hóban megtettük, javunkra írni.

Kérésünk meghallgatását, megvizsgálását kérjük.

[12 aláírás]

53. doboz, 131204. Kézzel írt levél, saját kezű aláírásokkal.

150.

Ravasz László püspök levele Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz a hadifoglyok mielőbbi szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. május 29.

322/1945. szám

Másolat!

Miklós Béla úrnak, magyar miniszterelnök, Budapest

Miniszterelnök Úr!

Tisztelettel és bizalommal kérjük Miniszterelnök Urat, méltóztassék hadifoglyaink mielőbbi szabadon bocsátása érdekében minden lehetőt elkövetni. Addig, amíg az európai háború tartott, s amíg a magyarság egy része szemben állott a szövetséges hatalmakkal, nem lehetett a hadifogságba került magyarok érdekében szót emelnünk, mert a győztes hatalom joga megszabni, mi történjék a hadifoglyokkal.

Minthogy a háború befejeződött, és a magyar állam teljes egészében a szövetségesekhez csatlakozott hatalomnak számít, sem jogi, sem erkölcsi akadályát nem érezzük annak, hogy hadifogságba esett véreink érdekében szót emeljünk. Különösképpen fel kell hívnunk Miniszterelnök Úr figyelmét arra a mind gyakrabban halatszó híresztelésre, hogy hadifogságba esett véreinket Oroszországba szállítják. Ha ez a híresztelés igaz, ennek erkölcsi és nemzetgazdasági szempontból beláthatatlan káros következményei lehetnek. Országunk, iparunk, mezőgazdaságunk, intézményeink, közlekedési eszközeink romokban hevernek. Ha a legerősebb munkabíró férfiak ezrei az újjáépítés munkájából hosszabb időre kikapcsolatnak, hogy várhatjuk országunk újjáépülését. Országunk közellátása az igaerő és gépek hiánya miatt aggasztó. Minden munkabíró férfira szükség volna, hogy emberi erővel pótolja az elvesztett javakat, és az országot a fenyegető éhínségtől megóvja, vagy legalább segítsen fenntartani a reménységet az ország lakosságában, hogy a nyilvánvalóan bekövetkező gazdasági nehézségeken úrrá tudjunk lenni.

Tiszteletteljes megítélésünk szerint a demokratikus alapon újjáépülő országnak nagy érdeke fűződik ahhoz, hogy mindazok, akik férjükért, fiukért, testvérükért aggodnak, a kínzó bizonytalanság érzete alól felszabaduljanak, s teljes erkölcsi és fizikai erejükkel az újjáépítés szolgálatába állhassanak.

Ismételten kérjük Miniszterelnök Urat, méltóztassék a Kormány minden erejét és tekintélyét latba vetve e kérdésnek mielőbbi kedvező megoldását kieszközölni.

Fogadja Miniszterelnök Úr kiváló tiszteletünk őszinte nyilvánítását.

A református egyetemes konvent elnöksége nevében:

dr. Ravasz László s. k.
püspök, lelkeszi elnök

25. doboz, 222248. Gépelt tisztázat.

151.

Pásztor József százados kérelme a debreceni kiegészítő parancsnoksághoz az új magyar hadseregbe való nyilvántartás és átvétel tárgyában

Székesfehérvár, 1945. május 29.

Székesfehérvári fogolytábor

Másolat: Pásztor József ht. százados.

Az új magyar hadseregbe való nyilvántartás és átvétel tárgyában

M. kir. honvéd kiegészítő parancsnokságnak

Debrecen

Jelentem, hogy f. évi március hó 30-án, mint zlj. pk. előre megbeszélt terv alapján, azzal a szándékkal, hogy az új magyar hadsereg tagja lehessék, egész zlj-jal együtt átjöttem. Azon orosz pságon, ahol a kihallgatásom történt, meg is ígérték, hogy rövid időn belül el fogok jutni az új magyar hadsereg tagjaihoz. Később menet közben mindég több és többen csatlakoztak hozzám, és így kerültem Zalaegerszeg mellé, Ságodra, majd innen Székesfehérvárra fogolytáborba. Innen már több ízben próbáltam jelentkezni – azonban eddig minden jelentkezésem eredmény nélkül maradt, részint az orosz és részint a fogolytábor magyar psága nem továbbította. Hogy hogyan kerültem ide, erről orosz nyelven is vettek fel jegyzőkönyvet – de eddig semmi eredményt nem tudok.

Jelentem, hogy a debreceni kiegészítő psághoz azért jelentkezem, mivel debreceni vagyok – bár csapattestem utoljára a m. kir. 23. hv. zlj. volt Marosvásárhelyen.

Előre megfontolt tervem és szándékom figyelembevétele mellett kérem a pság intézkedését, hogy innen minél előbb kiszabadulva az új magyar hadsereg tagja lehessék.

A leiratokat igazolni tudják a zlj-om egész tisztikara, valamint Kistrákos község polgári lakossága, és akik előtt nyilvánosan tartottam beszédem átjövetelem előtt.

Pásztor szds. s. k.

A másolat hiteles:

Budapest, 1945. július 2-án

[olvashatatlan aláírás]
elnöki kiadó vezetője

37. doboz, 126587. Gépelt másolat, a hitelesítő saját kezű aláírásával, pecsétjével.

152.

Németladi lakosok kérelme Erdei Ferenc belügyminiszterhez 26 német nevű
elhurcolt személy szabadon bocsátása ügyében

Németlad, 1945. május 29.

Magyar Belügyminiszter Úrhoz, Budapest

Alulírott németladi lakosok azon alázatos kérelemmel fordulunk Belügyminiszter Úrhoz, hogy kérésünket meghallgatni és rajtunk, illetve hozzánk tartozókon segíteni szíveskedjék.

Múlt év dec. havában az alább megnevezett hozzánk tartozók a helybeli katonai parancsnokság intézkedése alapján hadimunkára lettek kirendelve Pécsre, majd tudomásunk szerint Bajára, ahonnan a mai napig még nem tértek vissza. Pontos tartózkodási helyükről tudomásunk nincsen.

[26 név születési dátummal]

Tisztelettel megjegyezzük, hogy a fentiek valamennyien magyar nemzetiségű és magyar anyanyelvűeknek vallották magokat, semminemű német egyesületnek, Volksbundnak, avagy nyilaskeresztes pártnak tagjai nem voltak, csupán azon az alapon lettek elszállítva, hogy német hangzású nevük van, pedig német népiséghez, avagy német néphez sem nekik, sem nekünk semmi közünk nincs. Mi a magyar néppel összeforrunk, és úgy testileg, mint szellemileg magyar nevelésben részesültünk, a magyar néppel együttérezünk, politikával nem foglalkozunk, hanem teljes erőnkkel dolgozunk az igazi demokratikus Magyar Haza és minden demokratikusan gondolkozó magyar boldogulásáért! A múltban a Volksbund részéről magyarságunkért megvetésben volt részünk éppen a németek és más községbeli Volksbund-tagok részéről, mi azonban rendíthetetlenül kitartottunk valamennyien magyarságunk mellett.

Alázatos kérelmünk oda irányul, kegyeskedjék illetékes helyen eljárni, hogy véreink, mint igazi magyarok, ne kezeltessenek úgy, mint a hazaáruló volksbundisták, mert sem nekünk, sem hozzánk tartozóknak németekhez semmi közünk nincsen. Amennyiben pedig erre mód és alkalom adódna, úgy alázattal esedezünk, szíveskedjék hazaengedésük ügyében a kellő lépéseket megtenni.

Kérelmünk támogatását kérve maradunk alázatos tisztelettel:

[21 aláírás]

Németlad község előjárósága hitelesen bizonyítja, hogy a jelen kérvényben megnevezett 26 fő németladi lakos sem a Volksbundnak, sem a nyilaskeresztes pártnak tagja nem volt, az 1943. évi népszámláláskor magyar nemzetiségű és magyar anyanyelvűnek vallották magukat, s előttünk mint jó magaviseletű magyar emberek voltak ismereteseek.

Németlad, 1945. ápr. 29.

[olvashatatlan aláírás]
kjzö.

[olvashatatlan aláírás]
bíró

11. doboz, 27915. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, a hitelesítők pecsétjével.

153.

**Kazai József távirata a Külügyminisztériumnak Budapestről elhurcolt fia
szabadon bocsátása ügyében**
Miskolc, 1945. május 30.

Távirat
Magyar Külügyminisztérium, Budapest
Miskolc

Alulírott: Kazai József postafőellenőr a miskolci 1. számú postahivatalnál, tisztelettel kérem, hogy fiam: Kazai Zoltán Hangya-tisztviselő szabadon bocsátása iránt a szovjet katonai parancsnokságnál sürgősen intézkedni szíveskedjék.

Fiamat, Kazai Zoltánt (Hangya-tisztviselő, Budapest, VI., Izabella u. 71. szám alatti lakost) Budapesten a szovjet katonák lakáskeresés közben elfogták azzal, hogy 10 napi robot után igazolvánnyal ellátva szabadon bocsátják.

Ezzel ellentétben 40 000 társával együtt a gödöllői fogolytáborba szállították, majd március hó közepén a ceglédi fogolytáborba szállították át. Május hó 17-én pedig az alábbi levélmásolat szerint Románia felé útba indították ismeretlen rendeltetéssel!

A levél szövege a következő:

Waggon, Mezőberény, 1945. V. 17.

Békéscsabát elhagyván. Lökőháza irányában a legjobb úton vagyunk, hogy elhurcoljanak az országból.

Tegnap este pánikszerűen bewaggoníroztak és útba indítottak még az este. Vasorát nem kaptunk, csomagot most nem vettek be.

Szóval kimegyünk az országból, csupa beteg vagy idős ember!

Hogy mikor jövök vissza, azt nem tudom!

Isten veletek, várjatok rám! Zoltán

Ismételten kérem, hogy fiam kiadása iránt, ki politikai és minden egyéb szempontból kifogás alá nem esik, és elhurcoltatását öreg szülei, felesége és 2 ½ éves fiacs-

kája siratja – a szovjet katonai parancsnokságnál sürgősen intézkedni szíveskedjék, mert fogva tartását semmi körülmény nem indokolja.

Tisztelettel:

Kazai József
magyar postafőellenőr
a Miskolc 1. számú postahivatalnál

39. doboz, 127154. Írógéppel kitöltött távirati nyomtatvány, saját kezű aláírással.

154.

A Vörös Hadsereg által elszállított Géczi Margit, Géczi Mária és Géczi Anna adatlapja

A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. sz. rendelete-re)

1. Sorszám
2. Vezeték és keresztnév: Géczi Margit, Géczi Mária és Géczi Anna
3. Születési év és hely: 1921, 1922, 1926, Tarcál
4. Lakhely: Tarcál
5. Nemzetiség: magyar
6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: háztartás
8. Társadalmi helyzet (ipari v. gazdasági munkás, értelmiségi v. fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő stb.): háztartásbeli
9. Családi állapota (nős, nőtlen, gyermekek száma): hajadonok
10. Vagyoni helyzete (milyen vagyona van): vagyontalanok
11. Melyik párthoz tartozik? párthoz nem tartoznak
12. Volt-e partizánalakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban? –
13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra? –
14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása? –
15. Szolgált-e a Szálasi-hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és a beosztása? –
16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (Harctérről-e vagy német stb. gyűjtőtáborból): Az orosz megszállás után Tarcál községből a GPU osztályának egyik csoportja vitte el a többi 123-mal együtt.
17. A közeletben milyen mértékben vett részt? nem vett részt
18. Honnan és mikor vitték el? Tarcálról, 1945. január 28-án.

Megjegyzések: Kényszer útján lettek összehajtvá a Vörös Hadsereg katonái által, semmiféle nyilas- és más pártban nem voltak, ennél fogva kérem a Külügyminiszter Urat, szíveskedjen ezen személyeknek hollétéről és szabadon bocsátása iránt mielőbb gondoskodni.

Tarcal, 1945. évi május 30-án

Géczi Lajos

40. doboz, 127646. Gépelt kérdőív írógéppel kitöltve, saját kezű aláírással.

155.

Deutsch Józsefné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez 12 éves eltűnt fia felkutatása és hazahozatala ügyében

Budapest, 1945. június 1.

Deutsch Józsefné
Budapest
VI. Szív utca 28. I. 14.

Külügyminiszter Úr!

Alulírott azon tiszteletteljes kéréssel fordulok a Külügyminisztérium felé, kegyeskedjék lépéseket tenni, hogy fiam, Deutsch Károly hollétét fellelhessem, és hazahozatala iránt a szükséges intézkedéseket megtenni kegyeskedjék.

Fiam, Deutsch Károly 12 éves, II. gimnazista f. évi január 19-én a Thököli út 156. sz. alatti Vöröskereszttől látogatásomra indult, és útközben eltűnt.

Minthogy állandóan a bejövendő orosz katonaságról beszél, és azokat várta, valószínűnek tartom, hogy valamilyen orosz katonai alakulathoz csatlakozott, és azokkal is ment el.

Férjemről, kit 1944 júniusában Németországba deportáltak, semmi hírem, másikkal gyermekem a romok alatt vesztette életét, egyetlen reménységem, hogy közbenjárásukkal Karcsi fiam talán visszakerülhet hozzám.

Mély tisztelettel kérem, méltóztassék fiam felkutatása iránt a lehető lépéseket megtenni.

Kérésem ismétlése mellett maradtam
mély tisztelettel

Deutsch Józsefné

39. doboz, 127162. Gépelt levél, saját kezű aláírással.

156.

Madarász Györgyné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez
elhurcolt leánya ügyében*Bodrogkiszfalud, dátum nélkül¹⁸⁷*

Külügy Miniszter Úr!

Méltóztason meghalgtatni az én szívem kérését vegye pártfogásba elhurcolt gyermekünk ügyét mert ha senki nem veszi pártfogásba elvesznek el a nyomorba szénbányába dolgozva nagyon erős munkát végeznek mind legyengülve betegek egy pár beteg hazajöt közülök azok mondják már nem soká bírják mind le vannak már gyengülve rongyolva és most a hideg tél tönkre teszi őket ha tudnám hogy nem jön haza a lányom azonal öngyilkos lenék de bízok a jó Istenbe és a Külügy Miniszter Urba mert nincs senkink beteges férjem mindketen ebe leányunkba vetetük reményünket és most idegen földön szenved eről a környékről nagyon sok népet elvitek¹⁸⁸ pedig nem voltunk semi féle pártba sem nyilas sem zsidó gyűlölő sem német faj hanem becsületes szín Magyar szegény munkás nép a leányunk címét megtudtuk (Madarász Erzsébet Donvasz¹⁸⁹ 17 láger utolsó p Krasznaverszki Ukrajna)

Felado Madarász György Bodrogkiszfalud Zemplén megye

136. doboz, 171348. Kézzel írt levél.

157.

Novákovits Mihályné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez fia
és öccse szabadon bocsátása ügyében*Baja, 1945. június 3.*

Tisztelt Miniszter úr!

Kérésel fordulok Miniszter úrhoz, fiam ifj. Novákovits Mihály és öcsém Pénzes Márton, szilveszter napján viték el az oroszok az ovohejről és sok más civillel. Édesapám 77 éves idős ember szegény összeeset és úgy elmarat és akor viszajöt, most nem tudom hogy hollehetnek. Fiamat ifj. Novákovits Mihályt és öcsémet Pénzes Márton. Kérem a Miniszter urat hogy tegyen lépéseket fiam és öcsém kiszabadulásukrol. Mert igazán

187 A kérelemhez csatolva a Madarász Erzsébet politikai megbízhatóságot igazoló irat, a körjegyző, a Nemzeti Bizottság elnöke és a bíró által aláírva, 1946. június 3-ai dátummal.

188 A Bodrogkiszfalud körjegyzője által készített és 1947. február 24-én a Külügyminisztériumba küldött kimutatás szerint a községből 17 férfit és 38 nőt hurcoltak el (203. doboz, 171876).

189 Donbasz, Ukrajna.

28282 640 Baja 1945 VI 3-án
Magyarország
Levélár

Tisztelt Miniszter úr.

Kérem fordulok Miniszter úrhoz, fiam
 Kovács Mihály és Öcsém Péter Mártont,
 szilveszter napján vittek el az oroszok az orosz
 hejzról és sok másinnal, és des apám 77 éves idős
 ember szegény öszeset és nagy elmarat és akor
 rosszajót, most nem tudom hogy hol lehetnek.
 Fiamat Kovács Mihályt és Öcsém Péter Mártont,
 kérem a Miniszter urat hogy tegyen lépéseket
 fiam és Öcsém kiszabadulásukról. Mert igazán
 hiányoznak nekem. Mert katolikusok voltak,
 semmiféle pártban nem ~~voltak~~ voltak,
 és mint és des anyja szivtépő fájdalommal
 fordulok, Miniszter úrhoz? Mi október 17-én
 mentünk pestre a kisbányai úton felszoros
 hoz két gerincfordítással és fiam kérését és
 már neki tüntetése háza jámra mert az oroszok
 megszállták Bajat hogy öszesen az oroszok
 at meg borrasztó napokat eltűntek át fiam
 elvittek akor az oroszok éjél el akartak cipelni
 nem hagyta meg a gon, ütöttek vertek és
 akis bányán az ijetségtől sürgös szivbajt
 kapott élet és halál között, vagy hogy meg
 maradásához keveset akor. Két csalá-
 domból eggyesüles, ezért kiindotem éjél
 napal a gyárban fényvel együtt. De mitsem
 törvődre, csak fiamat keríttek volna el,
 két családból eggyesüles lesz becsülettel
 neveltem és megmentem a jó fiamnak
 szenvedni. hiányoznak, nagyon borrasztó
 napokat élek hogy nem tudom hogy
 hol szenvednek és éheznek szegény fiam
 és öcsém. Most már ahányan megéti ki
 hiányoznak miért nem maradnak háza.

Ha fiaink nem ter vissza akor a halált
választom nem indom ter élni.

Magyar körmé Miniszer irat?
fiaink és öcsém kiszabadulásuk értékében
lejséseket sziveskedjék tenni.
Elöre is köszönöm Miniszer irat!

Maradok tisztelettel

Novakovits Mihály

Baja Pacsirta u 3 sz.

kérlek válasz megajánlatot.

N.M. J. VI 14
28.282
Elev. ef. 2828/14
(-) hf. kirendez

Magyar Országos
Levélár

650

28282
Elev. ef. 2828/14

büntelen szenvednek. Mert katonák sem voltak, semmiféle pártban nem voltak. Én mint Édes Anya szivtépő fájdalommal fordúlok, Miniszter úrhoz? Mi október 17én mentünk Pestre a kislányom vittem fel az orvoshoz hát gerincferdülésel és fiam kisért el és már nem tudunk haza jönni, mert az oroszok megszállták Baját, így öcsémnél maradtunk otmeg borzaszto napokat éltünk át fiam elviték akkor az oroszok éjel elakartak cipelni nem hagytam magam, ütötek vertek és a kislányom az ijetségtől sújos szivbajt kapot élet és halál közöt, ugy hogy megmaradásához kevés a remény. Két családombol egy sem lesz, ezért küzdöttem éjel-napal a gyárban férjemel együt. De mitsem törödve csak fiamat ne viték volna el, két családombol egy sem lesz becsületel neveltem és megnyit kel a jó fiamnak szenvedni büntelen. Nagyon borzaszto napokat élek hogy nem tudom hogy hol szenvednek és éheznek szegény fiam és öcsém. Most már a háború végét ki hirdeték miért nem engedik haza.

Ha fiam nemtér vissza akkor a halált választom nem tudom túlélni.

Nagyon kérem Miniszter urat? fiam és öcsém kiszabadulásuk érdekében lépéseket sziveskedjék tenni.

Elöre is köszönöm Miniszter úrnak.

Maradok tisztelettel

*Novákovits Mihályné
Baja, Pacsirta utca 3. sz.*

Kérek válasz megnyuktatot.

12. doboz, 28282. Ceruzával írt levél, saját kezű aláírással.

158.

Zoltán Ernőné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez kenézlői és zalkodi elhurcolt lakosok szabadon bocsátása ügyében

Kenézlő, 1945. június 5.

Tekintetes Külügyminiszter úr!

3 hét előtt voltam bent személyesen a külügyminisztériumban, elhurcolt hozzátartozóinkról szerettem volna felvilágosítást kapni. Akkor Márffy¹⁹⁰ és egy ismeretlen nevű tanácsos urak azt mondták, hogy semmit sem tudnak hollétükről. Azt is kifogásolta Márffy tanácsos úr, hogy akinek onnan sikerül megszökni, még azokból egy sem jött fel a Minisztériumba, hogy megmondaná merre is vannak szerencsétlen magyar testvéreink. Akkor megígértem, hogy amint valamit megtudok, én azonnal közölni fogom. A múlt héten megszökött és megérkezett Tokajba egy házaspár, akibe személyesen elmentem, mindent alaposan kifaggattam tőlük. Ezek szerint azok a szegény szerencsét-

---

190 Márffy-Mantuano Tamás.

lenek, akiket Szabolcs és Zemplén megyéből szedtek össze és Szerencséről febr. 2-án vittek el, mind kint vannak Oroszországban és szénbányákban dolgoznak. A pontos cím:

Sztalinovka Oblasz¹⁹¹ Rudnyik, Rodofka

3 trió láger Ukrajna.

Tekintetes Külügyminiszter úr!

3 hét előtt voltam bent személyesen a külügyminisztériumban, elhurcolt hozzátartozóinkról merletem volna felvilágosítást kapni. Akkor Mátyás is egy ismeretlen nevű tanácsos urak mellett mondták, hogy semmit sem tudnak hollétükről. Itt is kifejtette Mátyás tanácsos úr, hogy akiknek onnan sikerül megkötni, még azokból egy sem jött fel a Minisztériumba, hogy megmondani merre is vannak (reccsenél meggyes kést vésünk). Akkor megígérték, hogy amint valakit megtalálnak, azonnal közölni fogom. A múlt héten megkötött és megérkezett Tokajba egy házaspár, akiket személyesen elmentem, mindent alaposan kifoggyattam tőlük. Ezek az úr és a négy nérencsibenek akiket Szabolcs és Zemplén megyéből vittek el Szerencséről febr. 2-án vittek el mind kint vannak Oroszországban és szénbányákban dolgoznak. A pontos cím:

Sztalinovka Oblasz Rudnyik, Rodofka

3 trió láger Ukrajna.

Borzasztó állapot vannak Szatinszka és Szatinszka 200-200 km-nyire. Mind a szénbányákban dolgoznak tehát nélkül hogy az illető orosz, jap, sikked, kánit, novak akár kamult ember, akár nem. Az illető tokaji ember kénegével áll rendelkezésre a magyar kormánynak, arra esetre ha mielőtt volna oda valószínű bizottságot hivatalosan küldeni, ő vele lenne. Hangoztatnom kell, hogy én csak azt írom amit az illető feleség nekem mondott, én vettem észre, hogy az illető nem harudolt, mert még így az én frászom, mind a többiek fenyképéről felismerte. Tehát amit itt leírok az illető elmondta az utam iram, és erőd felelőseget nem is vállalhatok. Ott vannak kb. 1900-an akiket arrel a verelvénygel vittek el tehát köztük vannak a keresztelők és katódi elhurcoltak is.

XIX-3-1-q-132.057/pal-1945. (56.d)

Magyar Országos
Levélár

288

Mi „A Függetlenség Ellenző” Bizottság 1945. évi márc. 18-án
kelt 26. sz. rendeltetés” kibocsátott javaslatát íveket ami-
ket hoz nemelyesen hozott Debrecenből Leibke Fajos ügy-
a kincstör mint a zalkodi elhurcolt egyénekreöl kel-
tettek p. hivatalos pecséttel ellátva husves hitfőjün egy kuno-
lói emberrel nemelyesen beküldötték az akkor még Debrecenben
sikelő Külügyminisztériumba. Itt látnom mégis van, nem
hallóolott el?

Mindnyájan akiknek családtagjaik haragsággal drabolták
kimondhatatlan lelkiállapotban vajnik kerültek barátságát.
3 hetre lett mondva, hogy az ország területére munkára vintik
okt. p. immár ~~5. hó~~ 5. hónapja idegenben szenvednek is
meg azt sem lenik pontos lehetősé, hogy 2-3 sorban kövöl-
tesseik vajjon merre vannak is élnek a négyzet?

Oly sokan leírtaim már, hogy az elhurcoltak mind aia-
magyarok voltak, sehol németajku, németneve vagy. Ajka-
pálti egyen nem volt köztük. 16 éves lányok, fiúk, 6-7
gyermekes családapák, orvosok, papok, ügyvédok, tanítók,
diákok vannak köztük kiknek semmi, de semmi bűnük
nem volt, a lehető legánsatlanabbok is mégis szenvedniök
kell.

Talán az angol követésig segítségvel sikerült kivabadulniuk
is miltolbbi harajóvesztük. Oly nagy az elkeseredés a nepek
között, hogy az leírhatatlan. Egypent a feltölőüggyodalom il-
tük is egészségük miatt, mirend mindenköl híszingik a
a családfeurató és a munkás kir.

Kérvé kirjuk a Külügyminiszter ir körbejárásait a meg-
felelő fórumminél, hogy kerüljenk onitobb harajóvesztésünak
a távol idegenböl a mentő családok ottunkba.

Néky tisztelttel
a kincstör is zalkodi elhurcoltak hozzátarto-
zói nevében

Magyar Országos
Levélár

Lollán Ernőné ten.
okl. polg. rok. tanár

Sikelő, 1945. június 5. én.
Szabolcs m. 289

Borzasztó távol vannak Sztalingrád és Kaukázustól 200-200 km-nyire. Mind a szénbányákban dolgoznak tekintet nélkül hogy az illető orvos, pap, ügyvéd, tanító, szóval akár tanult ember, akár nem. Az illető tokaji ember készséggel áll rendelkezésére a magyar kormánynak, azon esetre ha mód volna oda valamely bizottságot hivatalosan küldeni, ő vele menne. Hangoztatnom kell, hogy én csak azt írom, amit az illető felesége nekem mondott, én úgy vettem észre, hogy az illető nem hazudott, mert még úgy az én fiamat, mint a többieket fényképről felismerte. Tehát amit itt leírok az illető elmondása után írom, és ezért felelősséget nem is vállalhatok.

Ott vannak kb. 1900-an akiket azzal a szerelvénnyel vittek el tehát köztük vannak a kenézlői és zalkodi elhurcoltak is.¹⁹²

Mi „A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi márc. 18-án kelt 26. sz. rendeletére” kibocsájtott összegesítő íveket amiket személyesen hozott Debrecenből Csibóka János úgy a kenézlői mint a zalkodi elhurcolt egyénekről kitöltöttük s hivatalos pecséttel ellátva husvét hétfőjén egy kenézlői emberrel személyesen beküldtük az akkor még Debrecenben székelő Külügyminisztériumba. Azt hiszem meg is van, nem kallódott el?

Mindnyájan akiknek családtagjait hazugsággal elrabolták, kimondhatatlan lelkiállapotban várjuk szeretteink hazatértét. 3 hétre lett mondvá, hogy az ország területére munkára viszik őket s immár 5. hónapja idegenben szenvednek és még azt sem teszik részükre lehetővé, hogy 2-3 sorban közölhessék vajjon merre vannak és élnek-e szegények?

Oly sokszor leírtam már, hogy az elhurcoltak mind színmagyarok voltak, sehol németajku, németnevű vagy Nyilas párti egyén nem volt köztük. 16 éves leányok, fiúk, 6-7 gyermekes családapák, orvosok, papok, ügyvédek, tanítók, diákok vannak köztük kiknek semmi, de semmi bűnük nem volt, a lehető legártatlanabbak és mégis szenvedniök kell.

Talán az angol követség segítségével sikerülne kiszabadításuk és mielőbbi hazajövetelük. Oly nagy az elkeseredés a népek között, hogy az leírhatatlan. Egyrészt a féltő aggodalom életük és egészségük miatt, másrészt mindenhol hiányzik a családfenntartó és a munkás kéz.

Kérve kérjük a Külügyminiszter úr közbenjárását a megfelelő fórumnál, hogy szeretteink mielőbb hazajuthassanak a távol idegenből a szerető családi otthonba.

Mély tisztelettel

a kenézlői és zalkodi elhurcoltak hozzátartozói nevében

*Zoltán Ernőné tan.
okl. polg. isk. tanár*

56. doboz, 132055. Kézírt levél, saját kezű aláírással.

¹⁹² Az elhurcoltak számáról lásd a 21. dokumentumot.

159.

a) August József beadványa fia szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. június 8.

A Magyar Honvédelmi Miniszter és Budapest Székesfőváros Polgármestere Összekötő Tisztjének!

Százados Úr!

A Honvédelmi Miniszter Úr 1945. június hó 1-jén kelt, 24.854/Eln.hf.-1945. számú hozzám intézett levelében arról értesített, hogy fiamnak, August Elemér¹⁹³ tart. főhadnagynak orosz hadifogságból való kiszabadításával kapcsolatban öhozzá beküldött „Jegyzék”-et a magyar külügyminiszter úrnak küldjem meg.

A honvédelmi miniszter úr utasításának megfelelően fiam politikai magatartását igazoltattam, mely igazolás a jegyzék hátoldalán olvasható.

Kérem Százados Urat, hogy a csatolt „Jegyzék”-et a külügyminiszter úrnak pártolólag felterjeszteni szíveskedjék.

Tisztelettel:

August József

Budapest

I. Krisztina tér 3.

August Elemér urat mindig demokratikus gondolkodásúnak ismertük. Politikailag leigazoltnak tekintjük. Kérjük ügyének jóindulatú kezelését.

Független Kisgazda Földmunkás és Polgári Párt I. kerületi Szervezete.

[olvashatatlan aláírás]

Drozdy Győző v. orsz. gyűlési képviselő h.

26. doboz, 122384. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

b) A Vörös Hadsereg által elszállított August Elemér adatlapja

A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. sz. rendelete-re)

1. Sorszám

---

193 August Elemér (1912–2006) 1948-tól 1951-ig, majd 1957-től 1988-ig vezette a híres budapesti családi cukrászdát, az Augusttot.

2. Vezeték és keresztnév: Augustz Elemér
  3. Születési év és hely: 1912, Budapest
  4. Lakhely: Budapest, I. Krisztina tér 3.
  5. Nemzetiség: magyar
  6. Állampolgárság: magyar
  7. Foglalkozás és munkahely: cukrász, Krisztina tér 3.
  8. Társadalmi helyzet (ipari v. gazdasági munkás, értelmiségi v. fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő stb.): ipari munkás
  9. Családi állapota (nős, nőtlen, gyermekek száma): nőtlen
  10. Vagyoni helyzete (milyen vagyona van): nincs vagyona
  11. Melyik párthoz tartozik? Független Kisgazda
  12. Volt-e partizánalakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban? –
  13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra? Honvédelmi Minisztériumban kiegészítő szolgálatra 1944. V. 1.
  14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása? Honvédelmi Minisztérium segédszolgálat főhadnagy
  15. Szolgált-e a Szálasi-hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és a beosztása? Honvédelmi Minisztérium segédszolgálat főhadnagy
  16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (Harctérről-e vagy német stb. gyűjtőtáborból): önként jelentkezett Celldömölkön az orosz parancsnokságon
  17. A közéletben milyen mértékben vett részt? –
  18. Honnan és mikor vitték el?: Celldömölk, 1945. IV. hó
- Megjegyzések: Súlyos szembetegségben, trachomában szenved, mely időről időre újból kiújul.

92. doboz, 144144. Gépelt kérdőív, kézírással kitöltve.

160.

a) Baross Sándor levele a Külügyminisztériumhoz fia kiszabadítása ügyében
Budapest, 1945. június 9.

Alulírott, mint Baross Ferenc atyja, jelentem, hogy fiam a szülői háznál volt az ostrom alatt. A felszabadulás után a debreceni magyar kormány felhívására f. évi február 8-án a Nemzeti Hadseregbe jelentkezett a IX. kerületi előljáráson.¹⁹⁴ Az előljáráson nyilvántartásba vették az új hadsereg részére, és az Üllői út 8. szám

¹⁹⁴ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány hadereje, a Honvédség szervezése az 1945. január 20-án, majd 30-án kiadott toborzási felhívással indult meg.

alatti parancsnokságra küldték el, ahol azt mondták neki, hogy 10-én újból jelentkezék. A kitűzött időben pontosan megjelent, amikor is egy írást adtak neki, amelyben 12-ére kötelezték újabb jelentkezésre. Február 12-én ismét jelentkezett, amikor újabb írásbeli parancsot kapott, mely szerint 14-én jelentkeznie kell a IX. ker. Angyal utca 36. szám alatt. Innen február 14-én Üllőre vitték. Üllőről Monorra, majd onnan a ceglédi fogolytáborba. Március végén Lökősházán a vonatból egy cédulát dobott ki, amelyben szüleit értesítette, hogy Románia felé viszik mint hadifoglyot. Napok óta éheznek, és igen rosszul bánnak vele.

Fiamat mint az új Nemzeti Hadsereg tagját, mely hadseregbe lelkesedésből, a magyar kormány felhívására önként jelentkezett, mint hadifoglyot hurcolták el. Én is, a fiam is munkásemberek vagyunk, akik a két kezünk munkájával keressük meg a kenyerünket. Fiam a romba döntött haza felépítésére önként jelentkezett katonának, és mégis úgy kezelték őt, mint azt az egyént, aki a felszabadító hadsereg ellen harcolt, és utolsó pillanatban fegyverrel a kezében esett fogságba. Tehát a szövetséges katona a szövetséges hadsereg fogságában van. Meg vagyok róla győződve, hogy a fegyverszüneti szerződés így nem rendelkezhetett.

Baross Sándor
VIII. József u. 6. szám

48. doboz, 129557. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

b) A Vörös Hadsereg által elszállított Baross Ferenc adatlapja

A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. sz. rendelete)

1. Sorszám
2. Vezeték és keresztnév: Baross Ferenc
3. Születési év és hely: 1921. okt. 19. Budapest
4. Lakhely: Budapest, VIII. ker. József u. 6.
5. Nemzetiség: magyar
6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: könyvkötő, Honvédelmi Minisztérium
8. Társadalmi helyzet (ipari v. gazdasági munkás, értelmiségi v. fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő stb.): igazi munkás
9. Családi állapota (nős, nőtlen, gyermekek száma): nőtlen
10. Vagyoni helyzete (milyen vagyona van): vagyontalan
11. Melyik párthoz tartozik? főlpszabadulás után bevonult

12. Volt-e partizánalakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban? –
 13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra? 1942. okt. 5. Légierők, Székesfehérvár
 14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása? Budapest, Hunyadi János út 11–13. könyvkötészet, őrzetű
 15. Szolgált-e a Szálasi-hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és a beosztása? igen, tényleges volt, őrzetű, légierők könyvkötészetben
 16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (Harcterről-e vagy német stb. gyűjtőtáborból): utcáról
 17. A közéletben milyen mértékben vett részt? –
 18. Honnan és mikor vitték el? IX. Angyal u. 34. GPU parancsnokság, 1945. febr. 14.
 Megjegyzések: Legutoljára Lökösházáról írt, melyben írja, hogy Arad felé viszik őket. A cédula szülei kezébe márc. 27-én jutott.

ifj. Öcs János
 őrm.

Gittinger Károly
 házbizalmi

Vészeli Károly
 Újpesti Kommunista Párt tag

Pressburger Sándor
 KMP Bp. VIII. ker.

48. doboz, 129557. Gépelt kérdőív, kézzírással kitöltve, saját kezű aláírásokkal.

161.

Hőgyész elöljáróinak kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt civil lakosok felkutatása és visszaszállítása ügyében
Hőgyész, 1945. június 10.

Magyar Külügyminiszter Úr!
 Budapest

Alulírott község elöljárósága felelősségének teljes tudatában és jelen kérvényhez csatolt kérdőívekben¹⁹⁵ megnevezett egyének hozzátartozóinak nevében azzal a kérelemmel fordulunk Külügyminiszter úrhoz, hogy a feltétlenül valamely tévedés következtében előttünk ismeretlen helyen fogva tartottakat, akik a csatolt kérdőíveken

195 A dokumentumhoz 148 elhurcolt adatlapját csatolták. Az elhurcoltak hazahozatalának elősegítése érdekében a Külügyminisztérium által a moszkvai magyar követségre 1946 őszén küldött listán 54 férfi és 69 nő neve szerepel, szovjetunióbeli táborszámokkal (180. doboz, 179654).

meg vannak jelölve, szabadlára helyezni, otthonukba visszazállíttatni, illetve ily irányú rendelkezést kiadni szíveskedjék.

Előadjuk, hogy a kérdőíveken felsoroltakat 1944. december végén és 1945. január hó első napjaiban szedték össze az oroszok tekintet nélkül arra, hogy az illetők volksbundisták, német érzelműek vagy tiszta magyarok, magyar érzelműek voltak-e, vagy sem. Minthogy az orosz parancsnokságok annak idején csak az olyan egyének összeírását követelték az előjáróságoktól, akik volksbundisták, nyilasok vagy más egyéni vonatkozás miatt demokrataellenes egyének voltak, feltételezhető, hogy azokat, akiknek szabadlára helyezését ezúton kérjük, valamely hasonló akcióval összevetésztve vitték el, illetve részesülnek olyan bánásmódban, mint a Volksbund-tagok vagy nyilas egyének. Felettébb méltánytalan, hogy azok, akik német ajkú lakosságtól körülvéve, hűségeseen kitarítottak magyarságuk mellett, és számos ízben tanúságot tettek demokratikus érzelmeikről, sőt gyakran életük kockáztatásával is szembeálltak a volksbundistákkal és nyilasokkal, most oly rabságot szenvedjenek el, és oly bánásmódban részesüljenek, mintha maguk is ily egyének lettek volna.

Miután Külügyminiszter Úrnak módjában áll az ily irányú tévedések kivizsgálása és orvoslása, ezért tisztelettel kérjük, hogy a kérdőíveken feltüntetett egyének hollétét megállapíttatni és őket kérelmünk értelmében hazaszállíttatni szíveskedjék.

Hazafias tisztelettel:

[olvashatatlan aláírás]
bíró

[olvashatatlan aláírás]
főjegyző

38. doboz, 126822. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

162.

Almáskamarási asszonyok levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt lakosok ügyében

*Almáskamarás, 1945. június*¹⁹⁶

Igen tisztelt külügyminiszter ur!

Ne tesék megvetni soraimat azért mert talán nem helyesen van írva, mert én csak egy egyszerű paraszt asszony vagyok Almáskamarás községből. És az almáskamarási kiskazda párt női csoport nevében fordulok az igen tisztelt miniszter úrhoz. Tudni ilik panaszainkat akarjuk előadni. Mert mink az almáskamarási magyar szívű svábok Zrinyi Ilona módjára védtük a falut anak idején mikor a németesítő törekvés vegikszá-

¹⁹⁶ A levél keletkezésének és Külügyminisztériumba érkezésének pontos dátuma nem állapítható meg.

gult a német községekben. Szembeszáltunk a gyűlölet hozó német sorozóbizottsági tisztekel és tanácsoltuk nekik hogy hagyák el a falut mert mink nem adjuk becsületüket hazaárulásra, hanem a mi hazánkért fogunk harcolni ahol bölcsőnket ringatták.

És elérkezett az a nap mikor reggel feljöttünk a pincéből és orosz páncélosok szaladtak végig az utcán mint ifju kikelet. Örömtelt szivel ujongással szeretettel lobogtattuk zsebkendőnket a felszabadító oroszatonák felé. De sajnos néhány honapra rá körülfogták a falut és ösze szedték az embereinket fiainkat lányainkat és elviték Ukrainába.¹⁹⁷ Csak ez fáj hogy azok az egyének akik ártatlanok voltak akik magyarul éreztek és demokratikusan gondolkottak azokat szállították el, mert aki bűnös volt az elvult menekülve.

És azota nem halotunk semit róluk csak egy sort olvashatnánk róluk sokkal könyveben forogna a kapa, de így sokszor öszeroskadunk a teher alatt. De ujra feligazodunk és bizunk hogy ránk tekint az igen tisztelt miniszter úr és Isten segítségével hazahozza szereteteinket a távolbol. Nagyon szépen kérem legyen szives egy pár soral megvigasztalni benünket.

Nagyon szepen kéri az Almáskamarási kiskazda párt női Szövetsége.

Strifler Jánosné
Kaupert Ádámné elnöknő
[2 olvashatatlan aláírás]

Simon Pálné
Pfeff Györgyné

52. doboz, 130952. Ceruzával irt levél, saját kezű aláírásokkal.

163.

Zala vármegye alispánja, Somogyi Magyar István kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez Németországba szállított és ott orosz fogságba került leventék szabadon bocsátása ügyében
Zalaegerszeg, 1945. június 12.

Zala vármegye alispánja
Tárgy: Leventék szabadon bocsátása

Külügyminiszter Úrnak,
Budapest

Tisztelettel jelentem, hogy az orosz hadsereg múlt őszi előnyomulása alkalmával nyilas közegek a német politikai és katonai hatóságokkal egyetértésben a nyugati megyék teljes személyi kiürítését rendelték el. A személyi és anyagi kiürítés az elmúlt

197 Almáskamarás eljáróinak 1946-ban a Külügyminisztériumba küldött névjegyzékében 187 férfi és 50 nő neve szerepel. A polgári lakosokat 1945. január 2-án hurcolták el (304. doboz, 124946).

év december elején vette kezdetét – melynek során elrendelték, hogy a katonaköteles férfiak 48 éves korig meghatározott bevonulási központnál jelentkezzenek, a 15–21 éves leventéket pedig községenként, illetve városonként csapatba gyűjtve az úgynevezett veszélyeztetett területről nyugati irányban elvonulni parancsolták.

Ez a rendelkezés a nyugati megyék lakossága körében példátlan elkeseredést és pánikot váltott ki. Sok katonaköteles egyén nem vonult be, amiatt többeket elfogtak, hadbíróság elé állítottak, halálra ítélték, sokat pedig felkoncoltak. A leventék elvonultatását az első időkben egyáltalán nem tudták keresztülvinni, ha elhajtották őket, akkor lakhelyükhöz közelebb vagy távolabb eső helyről egyénenként, sőt csapatosan visszaszöktek. Voltak olyan leventecsoportok, amelyek a Németországból való kiszállítás elől három, sőt négy ízben is megszöktek, úgyhogy elszállításuk még január hóban is tartott, s ezt csak úgy tudták keresztülvinni, hogy legtöbb helyütt karhatalommal fogdosták őket össze, majd vagonokba rakták, s ezután német katonai csoportok vagonjaikat lezárva Németországba vitték. Akadt sok vállalkozó szellemű idősebb levente, aki Csehországból és Ausztriából is visszaszökött, s ha bujdosásukról a nyilas közegek tudomást szereztek, őket elfogva újból kiszállították német kézen lévő területre. Ilyen csoportos kiszállítások még ez év február és március havában is történtek.

Az előadottakból könnyen megállapítható, hogy a leventék egyáltalán nem akarták szülőföldjüket elhagyva Németországba való szállításukat, a nyilas közegek rendelkezéseinek és parancsainak a lehetőséghez mérten ellenálltak, tehát önként nem mentek, hanem karhatalmi úton hurcolták el őket.

Biztos tudomásunk van arról, hogy a leventéket hazájukból való kihurcolás után felszólították a német SS-alakulatokba, illetve a német hadsereg kötelékébe való belépésre. Egy-két esettől eltekintve, a jelentkezést megtagadták – ekkor éheztetni kezdték őket, és bizonyos ideig tartó éheztetés után újból felszólították őket német katonának való jelentkezésre. Ez újabb felszólítás alkalmával kenyeret mutogattak a kiéhezett gyermekeknek, mondván, hogy ha jelentkeznek, akkor rendes ellátásban lesz részük. A szilárdabb jelleműek és kitartóbbak – túlnyomó részük ennek mutatkozott – ismét megtagadták a német hadseregbe való jelentkezést, és ekkor az embertelen bánásmód tovább folyt.

Mély tisztelettel kérem Külügyminiszter Urat, hogy a most elmondottakat szíveskedjék mielőbb az illetékes orosz hely tudomására hozni, azzal a kéréssel, hogy a leventéket mielőbb engedjék szabadon, még az esetben is, ha esetleg azok német formaruhában estek volna fogságba. Külön hangsúlyozom, a magyar lakosság hangulata szempontjából rendkívül jótékony lenne, ha a németek e példátlan eljárása után az orosz hatóság megértő és emberies intézkedést tenne.

Végül a teljesség kedvéért azt is jelentenem kell, hogy a tavaszi orosz offenzíva megindulásakor egyes nyilas közegek a 12–15 éves leventék Németországba való vonulását is elrendelték, s miután a lakosság a rendelkezésnek egyáltalán nem tett eleget, azt karhatalmi úton igyekeztek keresztülvinni.

Miniszter Úr kedvező értesítését mielőbb kérem, mert az érdekelt szülők a legnagyobb kétség, kétkedés és kétségbeesés közt élnek.

Somogyi Magyar István

126. doboz, 171945. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

164.

Zemplénagárdi asszonyok kérelme a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottsághoz 131 elhurcolt lakos szabadon bocsátása ügyében *Zemplénagárd, 1945. június 17.*

Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottságnak!
Budapest

Alulírott, de itt is megnevezett özv. Szuszla Lászlóné, Iski Istvánné, Gönczi Sámuelné, mint megbízottak, zemplénagárdi lakosok és 131¹⁹⁸ elhurcolt nevében azon tiszteletteljes kérelemmel fordulunk a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottsághoz, hogy elhurcolt gyermekeinket, férjeinket az alábbi indokaim alapján szabadon bocsájtani szíveskedjék.

Kérelmünk támogatására mély tisztelettel előadjuk a következőket:

1944. évi december hó 18-án, minden kihallgatás nélkül gyermekeinket, férjeinket teljesen ártatlanul, azon ürüggyel, hogy munkára viszik őket, elhurcolták, s a mai napig semmiféle hírt nem tudunk róluk, több ízben kérelmeztük a hatóságokat, hogy ártatlanul elhurcolt gyermekeinket és férjeinket viszontláthassuk, azonban a mai napig semmiféle értesítést nem kaptunk.

Mély tisztelettel vagyunk bátrak még megjegyezni azt is, hogy gyermekeink és férjeink semmiféle fasiszta pártnak vagy szervezetnek a tagjai nem voltak, és a Szálasi-féle mozgalomban részt nem vettek. Mindnyájan földmíves vagy földmíves napszámósok, akik egész idejükben megélhetésükért földcsekjükön dolgoztak, és politizálni nem politizáltak.

Szófogadó, rendes, megbízható emberek voltak, amit az is igazol, hogy egyszeri felhívásra minden kényszer nélkül, mikor a községben közhírré tették, hogy a felszabadító orosz hadseregnek munkásemberre van szüksége, hogy a felszabadítás útját építhessék, mindnyájan örömmel és boldogan jelentkeztek a kitűzött helyen, és csak később szereztek tudomást arról, hogy nem munkára és nem építeni viszik őket, hanem mint megbízhatatlan fasisztákat és a társadalomra káros egyéneket szedték össze és hurcolták el otthonukból.

198 A község előljárói a kormányhoz írt, 1944. december 31-i levelükben az elhurcoltak számát 124 főben adták meg. Lásd az 1. dokumentumot.

Mély tisztelettel vagyunk bátor megjegyezni, hogy jelen állításunkat Zemplén-agárd község előljárósága és Nemzeti Bizottsága, valamint a kommunista és szociáldemokrata párt vezetősége igazol, hogy nevezettek mind megbízhatók, demokratikus gondolkodású egyének voltak.

Kérelmünket az előadottak alapján a Fegyverszüneti Bizottság megértő támogatására bízva, mint kétségbeesett anyák és feleségek, akik teljesen kenyérkereső és támasz nélkül vagyunk, maradtunk tisztelettel:

Szuszla Lászlóné
Iski Istvánné

Gönczi Istvánné

A fentiek valódiságát igazoljuk

Orosz Ferenc
bíró

[olvashatatlan aláírás]
jző

községi előljáróság

[olvashatatlan vezetéknev] Károly
Nemzeti Bizottság elnöke

Szabó Lajos
Kommunista Párt elnöke

[olvashatatlan vezetéknev] József
Szociáldemokrata Párt elnöke
mb. titkár

A fentieket támogatjuk.

33. doboz, 125430. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecsétekkel.

165.

A kiskőrösi evangélikus gyülekezet vezetőinek kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz Ponicsán Imre táborigyelmezés szabaddon bocsátása ügyében
Kiskőrös, 1945. június 17.

Nagyméltóságú Dálnoki Miklós Béla miniszterelnök Úrnak, Budapest

Alulírottak, a kiskőrösi evangélikus gyülekezet egész közössége nevében mély tisztelettel kérjük Miniszterelnök Úr szíves támogatását ahhoz, hogy kimenthessük az orosz hadifogságból csaknem egy éve távol lévő szeretett igyelmezésünket, Ponicsán Imre¹⁹⁹ tart. táborigyelmezést, aki ez év május hó 14-én a 27. gyalogezred ezredtörzssével együtt a felső-ausztriai Zwettl városánál fogságba esett.

199 Ponicsán Imre (1917–1991) 1946. október 16-án tért haza a szovjet fogságból. www.regionaplo.hu/kozelet/27030-ponicsan-imre-19171991.

Ponicsán Imre a fiatal magyar evangélikus lelkészek egyik legkiválóbb tagja, akit a hatalmas kiskőrösi evangélikus gyülekezet már 25 éves korában egyhangú lelkesedéssel hívott meg lelkipásztornak 1942. év végén. Ez a meghívás kiválósága mellett bizonyosság volt arra is, hogy Ponicsán Imre kizárólag népének és gyülekezeti munkájának élt, és így nyerte meg a tizenegyezer lelkes nagy parasztgyülekezet szeretetét. Mint tart. tábori lelkésznek, 1944 júliusában be kellett vonulnia, s itt kellett hagyania feleségét, akivel öt hónappal előbb esküdött meg, és gyülekezetét, amelyben mindenki nagy-nagy szeretettel vette körül.

Most, amikor fogságának bizonyos híre elérkezett hozzánk, a gyülekezet minden tagja bízik abban, hogy Miniszterelnök Úr, mint aki már eddig is megmutatta Kiskőrös népével való együttérzését, segíteni fog szabadon bocsátásának kieszközlése ügyében.

Népünk sok családja várja haza most hozzátartozóit, s most a lelkipásztor hazavárásával kapcsolatban mindenkiben az a gondolat és reménység él, hogyha a lelkipásztor hazatér, akkor bizonyosan az övéiket is hazasegíti népünk vezetőinek bölcsessége és gondoskodó szeretete. Nagyon kérjük tehát Miniszterelnök Urat, szíveskedjék kellő intézkedésekkel hazasegíteni lelkészünket gyülekezetéhez és kis családjához, gyermekéhez, akit még nem is látott.

Ponicsán Imre adatai a következők: szül. 1917. június 21., Albertirsa, anyja: Kiss Ilona, felesége: Sziráczy Katalin.

Kérésünket Miniszterelnök Úr szeretetébe ajánlva vagyunk, mély tisztelettel, alázatos szolgálai:

[olvashatatlan aláírás]
egyházfelügyelő, igazgató

[olvashatatlan aláírás]
lelkész

Ponicsán Imréné

171. doboz, 176449. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

166.

Varsád előjáróinak kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt hozzátartozóik hollétének felderítése és hazaszállítása ügyében

Varsád, 1945. június 18.

Magyar Külügyminiszter Úrnak!
Budapest

Alulírott község Elöljárósága hivatalos felelősséggel és a kérelmünkhöz csatolt kérdőívekben megnevezett egyének²⁰⁰ hozzátartozói érthető kétségbeeséssel, azzal a

²⁰⁰ A dokumentumhoz csatolva Varsád község Nemzeti Bizottsága által összeállított lista 84 elhurcolt, 30 férfi és 54 nő nevével. A magyar kormány 1946. január 8-án a Szövetséges Ellenőrző Bi-

kérelemmel fordulnak a Magyar Külügyminisztérium legfőbb szervéhez, hogy feltétlenül valamely tévedés következtében előttünk ismeretlen helyen fogva tartott gyermekeinket, illetve hozzátartozóinkat szabadlábra helyezni és otthonába visszaszállítani, illetve ilyként rendelkezni szíveskedjenek.

Előadjuk, hogy 1944. december végén, illetve 1945. január elején alulírott község Elöljárósága abban a tudatban toborozta össze ifjúságának és érdemes polgárainak, polgárnőinek számos tagját, hogy az illetők maximálisan kéthetes közmunkával a felszabadító Vörös Hadsereg által előírandó közmunka elvégzésére rendelkezésére álljanak.

Minthogy az Elöljáróságtól arra illetékes orosz hatóságok a volt volksbundisták, nyilasok és más egyéni vonatkozás miatt demokrataellenes egyének megnevezését is kérték, azért feltételezzük, hogy mindazok, akiknek szabadlábra helyezését ezúton kérjük, valamely hasonló akcióval összetévesztve kerülhettek fogságba, illetve részeseülnek olyan bánásmódban, mint a Volksbund-tagok, illetve nyilas egyének.

Felettébb méltánytalan, hogy azok, akik német ajkú lakosságtól körülvéve, hűségesen kitarottak magyarságuk mellett, számos ízben tanúságot tettek demokratikus érzelmükről, és gyakran életük kockáztatásával is szembeszálltak a volksbundistákkal és nyilasokkal egyaránt, most oly rabságot szenvedjenek, mintha maguk is ilyen egyének lettek volna.

Miután a Magyar Külügyminisztérium feladatai közé tartozik bizonyára az ily tévedések kivizsgálása és reparálása, ezért mély tisztelettel kérjük, hogy a kérdőíveken feltüntetett egyének hollétét megállapítani és őket kérelmük értelmében hazaszállítani szíveskedjenek.

Tisztelettel:

[olvashatatlan aláírás]
bíró

[további 5 aláírás]

142. doboz, 173583. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

167.

**A hercegekúti Nemzeti Bizottság elnökének levele Gyöngyösi János
külügyminiszterhez 136, munkára elvitt lakos hazatérése ügyében
Hercegekút, 1945. június 19.**

Külügyminiszter Úr!

A hercegekúti Nemzeti Bizottság nevében és annak megbízásából azzal a tiszteletteljes kérelemmel fordulok Külügyminiszter Úrhoz, hogy az orosz katonai hatóság-

---

zottsághoz fordult az elhurcoltak szabadon bocsátása érdekében. A szóbeli jegyzék fogalmazványa a dokumentumhoz csatolva.

gok által 1945. jan. 2-án munkára elvitt 136 hercegekúti lakos hazatérési engedélye és visszazállítása érdekében a szükséges intézkedéseket megtenni kegyeskedjék.

A hercegekúti Nemzeti Bizottság 1945. évi június hó 13-án tartott gyűlésén az orosz katonai hatóságok által munkára elvittek személy szerinti igazolása tárgyában a következő határozatot hozta.

Kivonat a hercegekúti N. B. 1945. évi június hó 13-án tartott gyűlésének jegyzőkönyvéből:

„4. Orosz katonai hatóságok által munkára elvittek személy szerint igazolása.

Elnök előadja, hogy a községből 1945. január hó 2-án munkára elvitt 136 személy, éspedig 48 nő 18–30 évig és 88 férfi 17–45 évig, összeírását a magyar Külügyminisztérium személy szerint az orosz katonai hatóságok által kívánt kérdések alapján elrendelte. Elnök ismerteti a kérdéseket, és kéri N. B.-t, hogy a kérdésekre minden egyes személyre vonatkozóan a feleletet felelőssége tudatában megadja.

Nemzeti Bizottság minden egyes személyre vonatkozóan a kérdésekre a feleletet megadja. Minden egyes személyre vonatkozóan, akiknek életsorsa annyira egyforma volt, kijelenti, hogy politikával nem foglalkoztak, s az elvittek között levő diákgyerekeken kívül mindannyian becsületes, szorgalmas, földműves munkásemberek voltak. Kéri elnököt, hogy amint már két ízben, 1945. év januárjában és márciusában az elvittek ügyében a magyar kormánynál eljár, most ismételten személyesen a N. B. egy tagjával együtt járjon el ügyükben.

Aláírások: Kovács Pál s. k. N. B. elnöke, Matisz Antal s. k. titkár, jegyző Rák János s. k., Bányai János s. k. hitelesítők.”

Midőn a hercegekúti N. B. az elvittek ügyében fenti határozatát meghozta, egyben mély tisztelettel kéri Külügyminiszter Urat, hogy az oly hosszú idő óta munkára távollévőknek családjuk körébe való visszatérését s az itthoni munkába való bekapcsolódását, melyre oly égetően nagy szükség volna, az orosz katonai hatóságoknál közbenjárásával lehetővé tenni kegyeskedjék.

A hercegekúti Nemzeti Bizottság nevében mély tisztelettel:

[olvashatatlan aláírás]

N. B. elnöke

Hercegekút község alulírott eljárósága hivatalos hitelességgel bizonyítja, hogy a község Nemzeti Bizottságának kérelme a valóságnak mindenben megfelelnek, s az abban foglalt adatok valóságáért felelősek alulírottak. Egyben a kérelemben foglaltak teljesítését magunk részéről javasoljuk, mivel az elhurcoltak hazaszállítással a nemzetünk munkaereje, s ezzel kapcsolatban termelésünk fokozottabb előrevitelével nemzeti vagyonunk gyarapodását segítenénk elő.

Hercegekút, 1945. évi június hó 19-én

Gérecz Tibor
körjegyző h.

Besenyődi István
községi bíró

32. doboz, 124822. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

168.

A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz a 25. magyar gyalogos hadosztály tiszti és legénységi tagjainak szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. június 20.

Magyar Külügyminisztérium
124.782/pol.
1945

Szóbeli jegyzék

A Magyar Kormány tisztelettel a következőket közli a Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal:

A Magyar Kormány információi szerint a volt 25-ik magyar gyalogos hadosztály kb. 10-15 000 embere Jánosházán, Martonfán és Ilkamajoron (Vas vármegye) fogolytáborban van, ahonnan elszállításuk folyamatban van.

Tekintettel arra, hogy a kérdéses volt 25-ik gyalogos hadosztály jelentése szerint az osztrák felszabadító (partizán) mozgalomban tevékenyen részt vett, a Magyar Kormány a Magyar Honvédelmi Miniszter előterjesztésére azzal a kéréssel fordul a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz, méltóztassék a szóban forgó hadosztály tiszti és legénységi tagjainak szabadon bocsátása érdekében a szükséges intézkedéseket megtenni, hogy fentnevezettek így családjukhoz visszatérhessenek.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak
Puskin követ úr kezéhez

Gombó István

Gyöngyösi János

31. doboz, 124782. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

169.

a) A Honvédelmi Minisztérium feljegyzése a Külügyminisztérium számára fogolyszállító vonatból kidobott cédulák ügyében

Budapest, 1945. június 23.

Magyar Honvédelmi Miniszter
Bizalmas!
27.157. szám
Eln. hf.-1945.

314

Átvonuló foglyok helyzetéről jelentés
Magyar Külügyminisztériumnak
Budapest

A karcagi honvéd állomásparancsnokság által felterjesztett jelentésben csatolva volt levelek másolatát szíves tudomásvétel végett van szerencsém megküldeni.
2 db melléklet²⁰¹

A miniszter rendeletéből:

Literáty ezredes s. k.

A jóváhagyott fogalmazvánnyal egyezik:
Budapest, 1945. évi június hó 23-án

[olvashatatlan aláírás]
elnöki kiadó vezetője

70. doboz, 136352. Gépelt másolat, a hitelesítés aláírással, pecséttel ellátva.

**b) Fogolyvonatból származó röpcédula 12 ezer magyar katona hadifogságba
hurcolásáról**

Pusztakettős és Kunmadaras között, 1945. május 23.

Másolat

Magyarok!

Közöljétek mindenkivel, a magyar kormánnyal is, hogy 12 000 magyar katonát és tisztet visznek ki Oroszországba. Utánunk még több százezer magyar hadifoglyot indítanak így útba, hogy sohase térhessenek vissza fiaiatok, férjeteik és testvéreitek. Önként adtuk meg magunkat, mert nem akartunk Németországért harcolni, és most az ígért hazatérésünk helyett Oroszországba hurcoljanak, mint „hadifoglyokat” a békekötés után. (A pozsonyi táborból indultunk május 17-én.) Ezt a hírt adjátok tovább mindenkinek, és ne nyugodjatok bele érettünk és saját magatokért! Rab magyar katonák lezárt vasúti kocsikban visznek.

Útirány egyelőre Focsani,²⁰² román város.

A másolat hiteles:
Budapest, 1945. évi június hó 26-án

[olvashatatlan aláírás]
elnöki kiadó vezetője

70. doboz, 136352. Gépelt másolat, a hitelesítés aláírással, pecséttel ellátva.

²⁰¹ Lásd a *b)* és *c)* dokumentumokat.

²⁰² Foksány, Focşani, Románia.

c) **Értesítés Zayzon Gyuláné sepsibodoki lakos számára**
Hely és dátum nélkül

Másolat

Kérem ezen sorok megtalálóját, értesítse *Zayzon Gyuláné sepsibodoki* lakost, hogy *Zolti életben van, s valószínűleg Románián keresztül viszik*. Ha lehet, életjelt fogok adni magamról. A pozsonyi táborból 10 000 legénységet és 250 tisztet visznek most *ismeretlen helyre* valószínűleg a magyar kormány tudta nélkül. Ezen tényeket nem szabad postán írni, ha levlapon értesíti, csak azt írja meg, amit két vonallal aláhúztam.

A másolat hiteles:
Budapest, 1945. évi június hó 26-án

[olvashatatlan aláírás]
elnöki kiadó vezetője

70. doboz, 136352. Gépelt másolat, a hitelesítés aláírással, pecséttel ellátva.

170.

Dévai Géza kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez 16 éves fia szabadon bocsátása ügyében
Rákosliget, 1945. június 25.

Külügyminiszter Úr!

16 éves, 4-ik gymn. fiamat az oroszok elhurcolták. Mivel a vöröskereszt útján a kutatás eddig eredménytelen, azért külügyminiszter úrhoz fordulok szíves közbenjárásért, annál inkább, mert állítólag a 18 évnél fiatalabb foglyokat hazaengedik.

Adatok: név: Dévai Miklós, szül. hely, i.: Szombathely, 1928. okt. 9., anyja: Popják Etelka.

A foglyok között látták: 1945. január 9-én Előszálláson, ahonnét január 10-én Cece felé mentek. 1945. február 20-án a bajai fogolytáborban.

Aki ez utóbbi adatot hozta, maga is 18 éven aluli, s őt Bajáról Temesvárra, onnét a szegedi fogolytáborba vitték. Szegedről a napokban, mint 18 éven alulit hazaengedték.

Előadása szerint a 18 éven aluliak hazaengedésére vonatkozó kihirdetést úgy végezték, hogy azt a foglyok legnagyobb része nem is hallotta. Akik a tolmács köze-

leben voltak és hallották, mindjárt félre kellett álljanak, még a hátizsájukért, cók-mókjukért sem tudtak elmenni, s már indultak is kifelé.

Ebből arra lehet következtetni, hogy még sok 18 évnél fiatalabb maradt a foglyok között.

A Miniszter Úr szíves intézkedését ismételve kérve vagyok tisztelettel:

Dévai Géza
okl. mérnök

68. doboz, 135768. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

171.

Jászalószentgyörgyi asszonyok kérvénye a Honvédelmi Minisztériumhoz elhurcolt férjeik szabadon bocsátása ügyében

Jászalószentgyörgy, 1945. június 26.

Magyar Honvédelmi Minisztérium, Budapest

Alulírottak azzal a tiszteletteljes kéressel fordulunk a Minisztériumhoz, hogy 1944. november 16-án az orosz katonaság által elvitt férjeinket, akikről azóta sem tudunk semmit, csupán csak azt hallottuk, hogy Romániában vannak fogságban, felkutatni és hazabocsájtani szíveskedjenek.

A fenti időpontban a község a férfilakosságot utépítésre igénybe vette. Ezek közül 40 embert Táboros István házához felhívták. A 40 ember közül az alulírottakat, 16 embert az orosz katonaság kihallgatás végett vitt el. Ezt is csak az akkori községi belrendőrtől hallottuk. Mi férjeinkkel még csak szót sem válthattunk. Váratlanul jött ez az elvitel. Tehát még csak nem is sejtettük, hogy mi oknál fogva vitte el a katonaság az embereket. Kérésünk támogatására előadjuk, hogy alulírottak semmiféle pártnak tagjai nem voltak, ennek bizonyítására tisztelettel mellékeljük a rendőrség által kiadott, illetve az előjáróság által kiadott erkölcsi és politikai megbízhatósági igazolványokat. Nyilas- és németbarátságot nem tartottak fenn, népellenes magatartást nem tanúsítottak.

Mindannyian munkásasszonyok vagyunk. Férjeink is földműves-, napszámomunkát végeztek. Mindegyikünknek több gyermeke van. Jelenleg olyan körülmények között élünk, hogy úgyszólván alig van betevő falatunk, családjainkkal együtt. Nincs aki keressen, mi pedig gyermekeinktől bizony csak nagyon nehezen tudunk munkát vállalni. Indokaink alapján tisztelettel kérjük a nyomozás sürgős lefolytatását és férjeink hazabocsájtását. Kérésünk megismétlése mellett maradunk tisztelettel:

[16 asszony aláírása]

Bizonyítjuk: a fentiek a valóságnak megfelelnek. Pártolólag felterjesztjük.
Jászalószentgyörgy, 1945. június 26-án

Tóth Kálmán
I. bíró

[olvashatatlan aláírás]
főző

37. doboz, 126756. Gépelt levél, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

172.

Tokodi Lajosné levele az „Angol–Amerikai Katonai Bizottság”-hoz szovjet fogságba került zsidó munkaszolgálatos század tagjai ügyében
Sárosd, 1945. június 27.

Nagyméltóságú Angol–Amerikai Katonai Bizottság!²⁰³

Mély tisztelettel alulírt a legnagyobb bizalommal segítségért könyörgöm. Egy egész század zsidó munkaszolgálatosról van szó, és köztük bátyámról, akik a náci elhurcoltatásból hazafelé tartottak, és az oroszok elfogták őket, és a székesfehérvári fogolytáborba vitték.

Ott azt mondták nekik, hogy igazolás végett viszik őket tovább, és máj. 3-án küldött értesítés szerint a román határról, Érmihályfalváról írtak. Azóta semmi hír. Föltevésem szerint Oroszországba vihették őket mint foglyokat, újabb mérhetetlen szenvedésbe.

Ugyancsak azon vonaton vitték Hangody György nevű közs. írnok, egyetemi hallgatót is, akit 20 éves korában szintén nyilasok erőszakkal vittek katonának, és még kiképezve sem volt. Nevezett fiatalember engem és egy másik zsidó származású idevaló lakost mentett meg a deportálástól, mely ha akkor kitudódik, talán életével fizetett volna. Úgy tudom, az aktát, melyet akkor magához vett, most is magánál őrzi.

Mi, akik annyira vártuk a szövetséges nagyhatalmak győzelmét, nem érdemeljük tovább a szenvedést! Hol az igazság, ha továbbra is a zsidók és azok megmentői bűnhődnek és szenvednek?

Könyörgöm, valamilyen módot találjon a Nagyméltóságú Katonai Bizottság az ilyen bajok orvoslására. Hiszen a Szovjetunióknak sem lehet az a kívánsága, hogy ártatlanok szenvedjék a fogságot.

---

203 Ilyen nevű bizottság nem működött Magyarországon. Az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia katonai delegációi 1945 februárjától 1947 szeptemberéig tartózkodtak Magyarországon. A nyugati katonai missziók mozgásteret korlátozott volt, a magyar kormányzervekkel kizárólag a szovjet adminisztráció útján léphettek kapcsolatba.

Meg lehet tudni, hol volt annak a vonatnak a végállomása, és hol vannak szerencsétlen, ártatlan utasai? Egy egész század meggyötört zsidó és azok védelmezője. Vagy miért nem írhatnak legalább, hogy tudnánk, hogy élnek? Nagyon sokat szenvedünk lelkileg szeretteinkért, és már mi eddig is mindig üldözötték voltunk. Az angol rádió annak idején kérte a magyarokat, hogy mentsek a zsidóságot, akik azt nagy kockázatok árán megtették, azokat is meg kellene szabadítani a borzalmas rab-ságból.

Nem lehet, hogy nem segít senki! Szívem minden bizalmával fordulok önök felé, és könyörgöm, segítsenek, mert módjukban áll.

Mélységes tisztelettel:

Tokodi Lajosné
szül. Klein Irma

54. doboz, 131576. Kézszel írt levél, saját kezű aláírással.

173.

**Schmidt Jánosné kérelme a Külügyminisztériumhoz
a Donyec-medencébe hurcolt férje és leánya szabadon bocsátása ügyében**
Lőrinci, dátum nélkül²⁰⁴

Magyar Külügyminisztérium!
Budapest

Alulírott azon tiszteletteljes kéréssel fordulok a Külügyminisztériumhoz, hogy férjem és leányom Oroszországból való hazatérését lehetővé tenni méltóztassék.

Férjem a Nógrád megyei lőrinci elektromos művek műszaki alkalmazottja volt egészen folyó év január 4-éig. E napon orosz utasításra felszólítást kaptunk, hogy munkára jelentkezzünk, férjem, én, 18 éves kisleányom és 14 éves fiammal. Az orosz hatóság fiamat és engemet még aznap szabadon bocsátott, míg férjemet és kisleányomat ott tartotta azon indokolással, hogy 30 napi munkára igénybe veszi őket. Január 5-én elszállították Kálkápolnára, majd onnan január 15-én vagonírozták, és hírek szerint Adzsudba,²⁰⁵ onnan pedig a Donyec-medencén keresztül Dambaszba²⁰⁶ vitték. Február 12-én Adzsudból Kompolt községbe, mint beteg, visszatért Kiss Gizella, Egerbe pedig két pap ugyanezen szállítmányból tért vissza Dambaszból. Személyesen volt alkalmam fentiekkel beszélni, akik férjemtől és kisleányomtól Dambaszban búcsúztak el. Azóta családomról semmi hír, itt maradtam 65 éves beteges, öreg

204 A levél 1945. június 28-án érkezett meg a Külügyminisztériumba.

205 Egyedhalma, Adjud, Románia.

206 A Donyec-medence és Donbasz azonos.

édesanyámmal és 14 éves fiammal, akiknek eltartásáról és fiam taníttatásáról nekem kell gondoskodni, aki minden támasz és kereset nélkül maradtam.

Férjem személyi adatai: Schmidt János István, született Szegeden, 1904-ben, róm. kath. vallású, magyar állampolgár, édesanyja neve: Barna Rozália.

Leányom személyi adatai: Schmidt Rózsa Ilona, szül. Budapest, 1927. dec. 6-án, róm. kat. vallású, magyar állampolgár, édesanyja: Hunyadi Ilona.

Kérésem támogatására még megemlítem, hogy férjem semmiféle jobboldali tevékenykedést nem fejtett ki, nyilaspártnak tagja nem volt, és felettesei legnagyobb meglepődését mindenkor kiérdemelte. Fentieket az ide másolatban csatolt nyilatkozatokkal bizonyítani is tudom.

Mély tisztelettel kérem a Magyar Külügyminisztériumot, hogy az előadottak alapján férjem és kisleányom hazahozatala iránt minden lehetőt megtenni szíveskedjenek.

Kérésem ismétlése mellett, maradok
mély tisztelettel

Schmidt Jánosné
Lőrinci (Nógrád megye)
elektromos erőműtelep

40. doboz, 127575. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

174.

Polgár Sándor kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez volt zsidó munkaszolgálatos fia szabadon bocsátása ügyében

Szentes, dátum nélkül²⁰⁷

Külügyminiszter Úr!

Fiam, Polgár Imre, 1916. évbéli születésű szentesi illetőségű és lakos, mint hadifogoly ez idő szerint Baján az Erzsébet királyné úton levő orosz hadifogolytáborban van kihelyezve.²⁰⁸ Fiam zsidó vallású, s még 1942. évben volt kénytelen az akkori magyar kormány rendelkezése folytán munkaszolgálatra bevonulni, mint munkaszolgálatos került csapatával Budapestre, ahol a legelső kínálkozó alkalommal megszökött a csapatától, s bujkált addig, amíg az orosz hadsereg bevonulása után vissza nem nyerte a szabad mozgás lehetőségét. Budapesten esett fogságba is, amikor a felszabadulása felett érzett boldog örömeiben a szabad mozgás lehetőségének remé-

207 A levél 1945. június 28-án érkezett a Külügyminisztériumba.

208 A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Központi Irattár és Hadisírgondozó Iroda nyilvántartása szerint Polgár Imre 1945 júniusában meghalt Baján. A halál oka: „sepsis”. <http://www.hadifogoly.hu/web/hadifogoly/searchdetails?table=T&id=6091>.

nyében bátyjával együtt a főváros utcáin mentek. Orosz katonákkal találkoztak, akik Imre fiamat feltartóztatták, magukkal vitték, és hadifogolyként kezelték, majd a bajai fogolytáborba szállították.

Minden szülőnek érthetően fájó érzés annak tudata, hogy a fia hadifogságban sínylődik, de különösen lesújtó ez reám nézve. Én ugyanis teljes mértékben átérzem fiam lelki megrendülését amiatt, hogy a munkaszolgálatban eltöltött több mint 3 évnek gyötrelmei, a megalázással és megkínzással járt testi és lelki szenvedések után ismét elvesztette hibáján kívül azt a szabadságot, amelynek megszerzéséért a munkaszolgálatból való megszökésével a legnagyobb értéket: fiatal életét is kockára tette, mert – ha nem sikerül – ezért életével kellett volna fizetnie. És ezt a lelki megrendülését még fokozta, hogy annak a haderőnek katonái vetették fogságba, amelynek felszabadításunkat köszönhattük, s ezzel véget vetett a zsidósággal szemben elkövetett embertelen fasiszta gatzetteknek. Ezekon az általános okokon kívül indokoltá tették kétségbeesésünket családi és egyéni körülményeink. Fiam a munkaszolgálatban legyengült szervezetével csak úgy kerülheti el a fizikai tönkremenetelt, ha hazakerül, és a családi otthon meleg szeretete és gondos ápolása fogja körülvenni, amire minél előbb és minél nagyobb mértékben annál inkább szüksége van, mert orvostanhallgató, illetve szigorló orvos, akinek az orvosi diploma megszerzéséhez egy szigorlata hiányzik, s így a hadifogság az orvosi hivatás gyakorlásának megghiúsulását is jelenti rá nézve. Én magam deportálva voltam a m. évi június hava óta, s Ausztriából magam is csak április végén szabadultam haza ez évben az orosz hadsereg dicsőséges előnyomulása folytán. A deportálás megpróbáltatásai között az tartotta bennem a reményt, s az adott nekem lelkiezt, hogy hazatérve együtt leszek a fiammal, aki utolsó szigorlatának rövid időn belül leendő letétele után, mint orvos, támaszom lehet, mert bizony jóval túl a 60 esztendőn, a deportálás alatt úgyszólván semmivé lett munkaképességem mellett rászorulok fiam támogatására. Úgy én, mint a fiam túlon túl megszenvedtünk igazi ellenségünköt: a német és magyar nácizmustól, s erre való tekintettel bizonyára az orosz hadsereg itteni Főparancsnoksága sem fogja az előadott ténykörülmények folytán fiam fogva tartását sem indokoltnak, sem szükségesnek tartani, hiszen – úgy tudom – a fegyverszüneti feltételek 18. §-a kifejezetten rendelkezik is a zsidó munkaszolgálatos katonák leszereléséről és elbocsájtásáról.

Mindezek alapján azon tiszteletteljes kérelmet terjesztem a Külügyminiszter Úr elé:

méltóztassék az orosz hadsereg magyarországi Főparancsnokságánál fiamnak az 1916. évbéli születésű Polgár Imre volt zsidó munkaszolgálatosnak a bajai orosz hadifogolytáborból való elbocsájtása iránt az eljárást folyamatba tenni és szabadon bocsájtását kieszközölni.

Tisztelettel:

Polgár Sándor

35. doboz, 126279. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

175.

Orosz Sándor kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez
fia szabadon bocsátása ügyében

Borsodivánka, 1945. július 1.

Magyar Külügyminiszter Úrnak!
Budapest

Alulírott, itt is megnevezett id. Orosz Sándor földműves, borsodivánkai lakos mély tisztelettel kérem, hogy az orosz GPU²⁰⁹ által elvitt fiam, ifj. Orosz Sándor hazabocsátása érdekében szükséges eljárást megindítani szíveskedjék.

Községünkben 1944. évi november hó utolsó napjaiban megjelentek a Vörös Hadsereg GPU-emberei, és az előjárásnak oly értelmű rendelkezést adtak, hogy mindazok, akik katonák voltak, azonnal jelentkezzenek. Ezen felhívásra fiam is jelentkezett. Rövid kihallgatás után fiamat már nem engedték haza, hanem 18 társával együtt ismeretlen helyre elszállították. Hosszas utánajárás után most sikerült megtudnom azt, hogy fiam Romániában, Foksanyban²¹⁰ van fogolytáborban.

Mint később, fiamnak elvitele után a községben székelő orosz katonai parancsnokságtól megtudtuk, voltaképpen fiamnak nem is kellett volna jelentkeznie, mert ő nem is volt katona, csak katonai munkaszolgálatot teljesített, de nem a felszabadítás idejében, hanem azelőtti időben, a felszabadításkor fiam itthon volt, mint földműves, polgári foglalkozását folytatta, tehát mint polgári ember lett innen egy nagy tévedés folytán 18 társával elszállítva. Kijelentem, fiam soha nem volt sem nyilas, sem németbarát, mindenkoron demokratikusan érző ember volt.

Fiam személyi adatai: ifj. Orosz Sándor, született Borsodivánkán, 1921. febr. 3., apja Sándor, anyja Tóth Piroska, földműves, r. kat. vallása, nőtlen, kinek fényképét a felismerhetése végett idecsatolom.

Tiszteletteljes kérésem megismétlése mellett vagyok a Külügyminiszter Úrnak mély tisztelettel:

Orosz Sándor
borsodivánkai lakos

Borsodivánka község alulírott előjárósága és Nemzeti Bizottsága hivatalosan igazolja, hogy a túloldali kérelemben előadott adatok és indokok a valóságnak mindenben megfelelnek. Igazoljuk, hogy sem kérelmező, sem kérelmezett sem nyilas-, sem németbarátok soha nem voltak, nevezettek politikailag teljesen megbízhatók, de-

209 Helyesen NKVD, amelybe a GPU 1934-ben beolvadt.

210 Foksány, Focșani, Románia.

mokratikus érzelműek, miért is a kérelemnek teljesítését tisztelettel javasoljuk és kérjük.

Borsodivánka, 1945. évi július hó 1-jén

Jakab József
bíró

[olvashatatlan aláírás]
jegyző

[olvashatatlan aláírás]
nemz. biz. elnök

Ficzere József
nemz. biz. tag

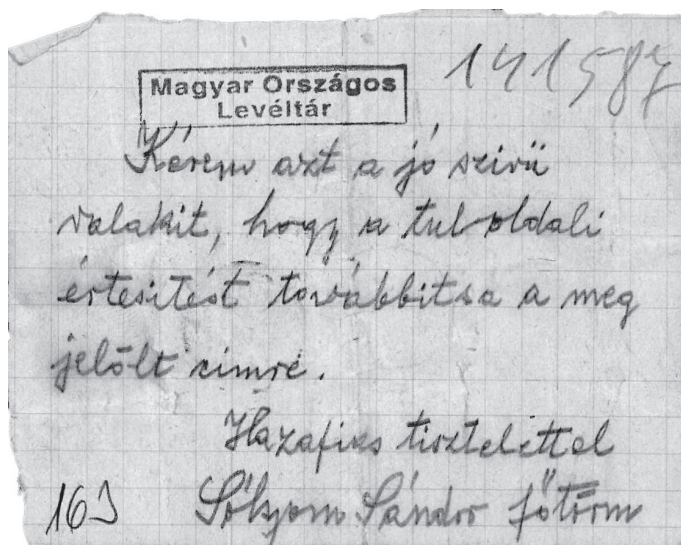
37. doboz, 126794. Gépelt levél, saját kezű aláírásokkal, a hitelesítés pecsétjével ellátva.

176.

Sólyom Sándor főtörzsőrmester szegedi gyűjtőtáborból kijuttatott üzenete
apósa fogságba eséséről
Szeged, 1945. július

Kérem azt a jó szívű valakit, hogy a tuloldali értesítést továbbítsa a megjelölt címre.
Hazafias tisztelettel

Sólyom Sándor főtörm.

Kérem értesíteni Deli András – Báránd, Kinizsi u. 705 sz. alatti lakost – hogy veje Sólyom Sándor főtörm. fogságban van, ép és egészséges. Ha teheti, Debrecenben te-

Kérem értesíteni Deli Andrást - Bátor, Kinnisi u. 705 sz. alatt lakost - hogy veje Pál Pándor fogorv. fogságban van, éps és egészséges. Ha teheti, tevékenyen tegyen szükséges lépéseket a szabadulásra. Isten áldását kérve mindnyájokra, csókolja drága kis feleségét és kicsi fiacskáját abban a reményben, hogy a mindenható Isten kegyelméből mindnyájukat életben fogja találni. 164

gyen szükséges lépéseket a szabadulásra. Isten áldását kérve mindnyájokra, csókolja drága kis feleségét és kicsi fiacskáját abban a reményben, hogy a mindenható Isten kegyelméből mindnyájokat életben fogja találni.

86. doboz, 141587. Kézzel írt cédula.

177.

Salgótarjáni szülők kérvénye Gyöngyösi János külügyminiszterhez az ausztriai zwettl-horni szovjet fogolytáborban fogva tartott fiatal emberek szabadon bocsátása ügyében
Salgótarján, 1945. július 3.

Külügyminiszter Úr!

Alulírott szülők tisztelettel kérjük, hogy az itt név szerint is felsorolt fiaink fogságból való elbocsátása végett – akik jelenleg az orosz hadsereg fogságában, az ausztriai zwettl-horni orosz fogolytáborban vannak – az orosz köztársaságok itteni képviselőjénél vagy hadsereg-főparancsnokságánál diplomáciai úton, lehetőleg sürgősen közbejární szíveskedjék.

A fogságból való elbocsátását az alábbi salgótarjáni lakosoknak kérjük, akiknek személyére vonatkozó adatokat tartalmazó 10 db egyéni kimutatásaikat jelen kérvényünkhöz csatoljuk, valamint csatoljuk a Salgótarjáni Kommunista Párt és a salgótarjáni acélgyári Üzemi Bizottság igazolását, amely szerint nevezettek semmiféle

politikai pártnak tagjai nem voltak, nép- és közellenes ténykedést nem folytattak, és teljesen megbízhatók.

Név	Szül. év és hely	Foglalkozás
Bagyinszki Ferenc	Salgótarján 1919	acélgyári munkás
Bérczi György	Salgótarján 1924	magántisztviselő
Chmelly Ödön	Salgótarján 1922	főiskolai hallgató
Hlavácska Gyula	Budapest 1927	középiskolai tanuló
Kovács Gyula	Salgótarján 1922	acélgyári munkás
Liptay Jenő	Salgótarján 1918	bányagazdasági intéző
Megele József	Kékkő 1915	állatorvos
Nagy Iván	Salgótarján 1925	középiskolai tanuló
Tompay Olivér	Salgótarján 1924	főiskolai hallgató
Zagyvai Béla	Salgótarján 1926	középiskolai tanuló

Kérelmünk támogatására az alábbiakat adjuk elő.

Fent nevezett gyermekeink többnyire, mint fiatalok, nagyobbrészt középiskolai tanulók és főiskolai hallgatók, nem tartoztak a harcoló alakulatokhoz, de mint kötelékbe sorozottak az akkori rendelkezések szerint tartoztak nyugatra, Németország belseje felé fokozatosan elvonulni, és így kerültek Linzen túl 1945. május 11-én angol–amerikai fogságba, ahonnan kellő igazolások után, megfelelő igazolványokkal ellátva útba indították hazafelé azzal a megjegyzéssel, hogy 1945. május 8-án életbe lépett fegyverszüneti szerződés hatálybalépése után foglyokat ejteni nem szabad, így útjukat zavartalanul folytathatják magyarországi állandó lakóhelyükre. A hazafelé való útjuk közben, Ausztria területén a Bécs közelében levő Zwettl mellett az orosz hadsereg katonái ismét elfogták őket, és a zwettl-horni fogolytáborban helyezték el, ahol még ma is vannak.

Ismételten tisztelettel kérjük a Külügyminiszter Urat, hogy nevezetteknek a fogolytáborból való hazabocsátása végett illetékes helyeken mielőbb hathatósan eljárni szíveskedjék.

Teljes tisztelettel:

Nagy Bertalan

Hlavácska Gyula
Chmelly Imre

53. doboz, 130317. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

178.

Bárdi Kálmán kérvénye a Külügyminisztériumhoz Auschwitzból hazatért fia szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. július²¹¹

Tekintetes Magyar Külügyminisztérium
Budapest

Alulírott Bárdi Kálmán, VII., Szövetség u. 17. sz. alatti lakos, ki magam is deportált voltam, a Szoc. Dem. Párt tagja, vésnökmeister, azzal az alázatos kéréssel fordulok Önökhöz, hogy közbenjárni szíveskedjenek abban, hogy fiam hazatérését elősegíteni szíveskedjenek.

Fiam, Bárdi Tamás 22 éves, mint munkaszolgálatos deportált került az auschwitzi haláltáborba. Onnan megmenekült, és az oroszok 480 magyar zsidóval együtt kivittek, akik között nők, betegek és gyermekek voltak. Ez a transzport április 1-jén Katovitzon²¹² és Krakkón keresztül Csernovitz²¹³ felé ment.

Fiam az auschwitzi haláltáborban sokat szenvedett, mert egy olyan csoportba osztották, akiken különböző kísérleti műtétet végeztek, és ebből a csoportból egyedül ő menekült meg.

Kérésemet megismételve vagyok alázatos tisztelettel:

Bárdi Kálmán
Budapest, VII., Szövetség u. 17.

56. doboz, 28256. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

179.

Frankl Miklósné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez volt zsidó munkaszolgálatos férje szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. július 4.

Külügyminiszter Úr!

Alulírott vagyok bátor a következő tiszteletteljes kérésemet a Külügyminiszter úr elé terjeszteni.

Férjemet, Frankl Miklóst, kinek személyi adatai a következők:

---

211 Sem a levél keletkezésének, sem a Külügyminisztériumba érkezésének pontos dátuma nem állapítható meg.

212 Katowice, Lengyelország.

213 Csernyivci, Ukrajna.

Született: Budapesten, 1914. április 4-én

Anyja neve: néhai Deutsch Erzsébet

1944. május 20-án Vácra mint zsidó munkaszolgálatos vonult be.

1944. szeptember havában férjem romeltakarításra Pestre került századával együtt.

1944. október 15-ike után a nyilas Szálasi-kormány uralomra jutása idején tudomásom szerint 1944. október 29-én férjemet Hegyeshalom felé hurcolták századával együtt, és mint deportáltat Németországba vitték.

Egy hazaérkezett deportált útján értesültem, hogy férjem ez év elején németországi deportálásából hazafelé jövet az oroszok hadifogságába esett, s őt többedmagával az oroszok fogolytáborába vitték. Címe: Intapuszta 172. számú. fogolytábor (Celldömölki járás).

Tekintettel azon körülményre, hogy idős, egy lábú rokkant édesapámmal egyedül maradtam, ki teljesen munkaképtelen, és kinek ellátásáról magamnak kell gondoskodnom, alázatos tisztelettel kérem a Külügyminiszter úr szíves intézkedését abban a reményben, hogy férjemet az orosz fogolytáborból hazaengedjék, annál is inkább, mivel a nyilasok mindenemet elvitték, és az én csekély keresetemből a legnagyobb nélkülözések mellett tudjuk csak magunkat fenntartani.

Férjem 1936 óta megszakítás nélkül állt a Kötőszövőművek Rt. szolgálatában.

Hazajövele esetén állását azonnal elfoglalhatná, mert ott igen nagy szükség van rá.

Erre vonatkozó a vállalat által a t. Külügyminisztériumhoz intézett kérelmet vagyok bátor egyidejűleg mellékelni.

Külügyminiszter Úr!

Ismerve az Ön szociális, humánus, emberi megértését, alázatos tisztelettel kérem, hogy kérésemet méltányolva részemre lehetővé tenni méltóztassék azt, hogy férjem az intapusztai 172. számú fogolytáborból visszatérhessen.

Hálás köszönetem kifejezése mellett maradtam a Külügyminiszter úrnak megkülönböztetett tisztelettel

Frankl Miklósné

Bp. VIII. Népszínház u. 38. I. em. 2. sz.

37. doboz, 126770. Géppel írt levél, saját kezű aláírással.

180.

Gyöngyösi János külügyminiszter levele Tildy Zoltánhoz, a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt országos elnökéhez a szovjet hadsereg által elszállított személyek sorsáról

Budapest, 1945. július 4.

A Miniszter úr magánlevele

Tildy Zoltán úrnak,

A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt Országos Elnökének, Budapest

Kedves Barátom!

Az Általad és a Párt vezetősége által több ízben hozzám intézett levelekre a szovjet hadsereg által elszállított egyének visszahozatala érdekében közlöm Veled, hogy már eddig is mindent megtettem, hogy azokat a személyeket, akik politikai szempontból kifogás alá nem esnek, otthonukba hazaengedjék.

Ezek a törekvések bizonyos eredményre is vezettek, amennyiben a különböző internálótáborokból – még a határon túlról is – több ezer ember térhetett haza, s legilletékesebb szovjet helyről ismételtelen határozott ígéretet kaptam, hogy a hadműveletek befejezése folytán ezek a kérdések is rendeződni fognak, és az elszállított emberek haza fognak térni. Amíg ez bekövetkezik – arról biztosítottak szovjet részről, hogy gondoskodás történt részükről az iránt, hogy az elszállított személyek élelmezési és közegészségügyi viszonyai javíttassanak, és azokat ma már kielégítőnek lehet tekinteni.

Nagyon kérnélek, hogy az érdekelt kérvényezőket és adott esetben a Kisgazdapárt vidéki pártszervezeteit is a fenti értelemben tájékoztatni szíveskedjél.

Szívélyesen üdvözöl

31. doboz, 124795. Gépelt fogalmazvány, aláírás nélkül.

181.

a) Feljegyzés a temesvári hadifogolytáborról

Budapest, 1945. július 6.

Feljegyzés a temesvári hadifogolytáborról

Ma, 1945. július 6-án megjelent a Külügyminisztériumban Fein Jenő ny. százados, temesvári lakos, az ottani „Magyar Népi Egység” vezető tagja, aki az orosz nyelvet jól bírja, s aki igen sokat törődik a magyarországi internáltak ügyével, s közölte, hogy állandóan kontaktusban áll a temesvári hadifogolytábor-parancsnoksággal.

Budapestre jött, hogy a szovjet katonai hatóságoknál eljárjon, mert szerinte a temesvári foglyotábor parancsnoksága nem teljesítené a magasabb katonai parancsnokságok utasításait a magyar polgári foglyok, valamint az 50 évesnél idősebb és 17 évesnél fiatalabb katonai személyek elbocsátására vonatkozólag.

Közölte, hogy 15 elbocsátott rokkant katonát hozott magával Budapestre. A Magyar Honvédelmi Minisztériumban is jelentést tett a dologról (egyben panaszt emelt ott a magyar határ menti állomáshivatalok ellen, melyek nem mozdították elő, sőt hátráltatták akcióját a rokkantak hazaszállításában).

Fein végül közölte, hogy a temesvári foglyotáborban jelenleg mindössze még kb. 1500-1800 magyar fogoly (civiliek és katonák) van, a többieket vagy elengedték, vagy más táborokba szállították.

317. doboz, 175045. Gépelt tisztázat, aláírás nélkül.

b) Feljegyzés a ceglédi, foksányi, bajai és krasznovgradi foglyotáborokról

Budapest, 1945. július 7.

Ceglédről az elmúlt 3 héten naponta további kb. 200-250 internáltat, összesen kb. 5000 személyt bocsátottak szabadon.

Ugyancsak elbocsátották Ceglédről az összes ott őrzött zsidó munkaszolgálatosokat és más zsidó származású egyéneket.

A mai (1945. VII. 7.) Szabad Nép írja: „Hazaengedik a ceglédi tábor hadifoglyait. A magyarországi hadifoglyotáborokban lévőkhöz jelentős fordulatról adhatunk hírt. A Vörös Hadsereg parancsnoksága fokozatosan hazaengedi a ceglédi hadifoglyotáborban tartózkodókat. Már eddig 12 000 ember hagyhatta el a tábort, és egyedül július 6-án, pénteken 5000 foglyot engedtek szabadon. Elsősorban az idősebb korosztályba tartozók és a civilek kerülnek haza családjukhoz. Mindössze 600 hadifogoly marad a táborban. A foglyok között volt 30 rendőr is, akiknek ügyében Péter Gábor elvtárs, a politikai rendőrség főnöke személyesen utazott Ceglédre, és közbenjárásának eredményeként rövidesen ezek is hazaérkeznek családjukhoz.”

Focsani-ból²¹⁴ hazajött magyarok elmondták, hogy az ottani internálótábor likvidálás alatt áll. Mintegy 2000 internáltat bocsátottak el, ezeknek a fele magyar. A focsani-i táborban egyforma elvek alapján (civiliek, öregek, betegek, zsidók) bocsátották el a magyarokat. Az elbocsátott 1100 magyart a napokban újabb 600 fogja követni. Elég komoly formában arról is érkezett hír a focsani-i táborból, hogy ott a szovjet vizsgálóbizottságok mellett angol és amerikai megbízottak is lettek volna. E hír még megerősítésre szorul. Egy Focsani-ból érkezett levélből idézek:

„A legjobb táborok egyike, szigorúság egyáltalán nincsen... stb.”

214 Foksány, Focsani, Románia.

Egy Focsani-ból hazatért asszony előadta, hogy egy csoport magyart, köztük az ő zsidó származású férjét, akik a Focsani melletti Rimnicul Sarat²¹⁵ nevű községben őrizet alatt voltak, a táborparancsnok közlése szerint a Leningrád²¹⁶ melletti Sistrolecbe²¹⁷ vitték munkára.

A bajai fogolytáborból az összes katonai foglyokat elszállították. Maradt kb. 50 civil, melyek között 15 kommunista, kb. 150 zsidó és 200 francia származású egyén.

Egy Krasznogradból hazatért fiatalember közölte, hogy oda 52 magyar fiatal férfit és leányt szállítottak. Ott dolgoznak a széntelepen. Nincs rossz dolguk, naponta 8 órát dolgoznak, azután tehetnek, amit akarnak.

317. doboz, 175045. Gépelt tisztázat, aláírás nélkül.

c) Feljegyzés a patyi hadifogolytáborról

Budapest, 1945. július 7.

Feljegyzés a patyi internálótáborról

Weninger Erzsébet önkéntes vöröskeresztes ápolónő az alábbi adatokat szolgáltatta a patyi (Sárvár mellett) fogolytáborban uralkodó állapotokról.

A táborban mintegy 7000 fogolyt őriznek, ezek közül kb. 2500 civil.

Enyhe lefolyású hastífusz uralkodik a táborban.

14 orvos áll a betegek rendelkezésére, jól berendezett kórházzal és elegendő mennyiségű gyógyszerrel.

Étkezés: háromszor naponta, a napi kenyéradag 60 deka. Hetenként kétszer húsétel.

150 személy részére fürdő áll rendelkezésre, az internáltak bármikor megfürdhetnek.

Ebben a táborban is az a hír járja, hogy a polgári foglyokat hamarosan hazaengedik.

Ugyancsak Weninger nővér értesülései szerint:

A székesfehérvári fogolytáborban az internáltak kitűnő viszonyok között élnek. A koszt elsőrendű és bőséges, naponta kötelező a fürdés. Az egészségügyi ellátás is kielégítő.

Magyarországon összesen 85 fogolytábor volna. Az összes fogolytáborok közép-európai főhadiszállása az ő információi szerint Mödling bei Wienben volna.

215 Râmnicu Sărat, Románia.

216 Szentpétervár, Szankt-Petyerburg, Oroszország.

217 Szesztoreck, Oroszország.

(Ez valószínűleg téves értesülés, s legfeljebb csak a dunántúli táborokra vonatkoznék. Ref. megj.)

317. doboz, 175045. Gépelt tisztázat, aláírás nélkül.

d) Feljegyzés a bajai és a foksányi táborokról

Budapest, 1945. augusztus 3.

Feljegyzés

Értesülések a hadifogolytáborokból:

Szabó Iván szobrászművész, aki mint katona a Vörös Hadsereg fogságába esett, folyó hó 1-jén 300-ad magával a bajai táborból kiszabadult. A hazabocsátottak között úgy katonák, mint polgári egyének voltak, s azon címen, hogy betegek, számos olyan is hazatérhetett, akinek betegsége nem volt komoly. E téren közlése szerint igen engedékenyek voltak a szovjet hatóságok. A táborban, miként másutt is, öt különböző csoportba osztályozták a foglyokat, míg külön csoportokba sorolták azokat, akik zsidó származásukat vagy idegen állampolgárságukat tudták igazolni. Közlése szerint francia és holland állampolgárok, sőt szovjet alattvalók is vannak a táborban, akiket a német deportációból jövet fogtak el. Igen sok az olasz, akiket értesülése szerint egyelőre nem fognak hazabocsátani. Jelenleg Baján még mintegy 3 és fél ezer magyar állampolgárságú fogoly van. A 800 fogoly hazaengedése azért örvendetes, mert az eddigi értesülések szerint a bajai tábor parancsnoksága volt a legszigorúbb. Ez volt az első hazaengedett csoport.

Joanovics Eszter vöröskeresztes nővér, aki a focsani-i táborban tett látogatásából érkezett vissza, közölte, hogy onnét valamennyi foglyot szabadon bocsátottak. Hozzáfüzte, hogy biztos tudomása szerint Focsani-ból július 12-én mintegy 2 és fél ezer magyar katonai hadifoglyot szállítottak Rostovba,²¹⁸ egy másik, ezerhatszázas csoportot pedig július 21-én Csernovic–Kiev²¹⁹ irányába.

Végül megemlítette, hogy a szabadon bocsátott magyar állampolgárságú foglyok hazaszállítása roppant kívánatos volna, mert a román hatóságok csak igen kis számban bocsátanak vagonokat rendelkezésre. (Ezzel összefüggésben egyébként lásd a Magyar Belügyminiszter Úrhoz intézett hivatalos átiratot, valamint a Szövetéséges Ellenőrző Bizottsághoz intézett szóbeli jegyzéket.²²⁰)

317. doboz, 175045. Gépelt tisztázat, aláírás nélkül.

218 Rostov, Oroszország.

219 Csernyivci, Ukrajna; Kijev, Ukrajna.

220 Lásd a 184. dokumentumot.

182.

A Vörös Hadsereg által elszállított Fülöp János adatlapja

Süttő, 1945. július 8.

A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai

(Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. sz. rendeletére)

1. Sorszám: 1.
2. Vezeték és keresztnév: Fülöp János
3. Születési év és hely: 1880 Dunamocs
4. Lakhely: Süttő
5. Nemzetiség: magyar
6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: fűtő Dorog
8. Társadalmi helyzet (ipari v. gazdasági munkás, értelmiségi v. fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő):
ipari munkás
9. Családi állapota (nős, nőtlen, gyermekek száma)? nős
10. Vagyoni helyzete (milyen vagyona van): Kettőszoba és konyhás ház
11. Melyik párthoz tartozik? –
12. Volt-e partizán alakulat tagja? nem
13. Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban? –
14. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra? Nem volt behiva.
15. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt rangja és beosztása? 14. honv. honvéd
16. Szolgált-e a Szálasi hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és a beosztása? nem –
17. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (Harcterről-e vagy német, stb. gyűjtőtáborból): Dorog-ról a munkahelyéről
18. A közéletben milyen mértékben vett részt? –
19. Honnan és mikor vitték el? Dorogról 1944. dec. végén
Megjegyzések: Oroszoknak Dorogra történt bevonulása óta nincs róla tudomása.

Fülöp Jánosné

90. doboz, 142802. Gépelt kérdőív írógéppel kitöltve, saját kezű aláírással.

DOKUMENTUMOK

A Vörösi hadsereg által elszállított egyén
személyi adatai.

/ Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18.-án kelt
28. sz. rendeletére./

1. Sorszám: 1.
  2. Vezeték és keresztnév: Fülöp János
  3. Születési év és hely: 1880 Dunamocs.
  4. Munkahely: Süttő
  5. Nemzetiség: magyar
  6. Állampolgárság: magyar
  7. Foglalkozás és munkahely: fűtő Dorog.
  8. Társadalmi helyzete: /ipari, vagy gazdasági ipari munkás,
munkás, értelmiségi, vagy fizikai alkalmazott
tisztviselő, önálló gazda, vagy iparos,
orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő/
  9. Családi állapota: nős.
  10. Vagyoni helyzete / milyen vagyona van/ Kettőszoba és konyhás ház
  11. Melyik párthoz tartozik: -----
  12. Volt-e partizán alakulat tagja? nem
  13. Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban? -----
  14. Mikor és milyen parancsnokság hívta be
katonai szolgálatra? Nem volt behíva.
  15. Milyen katonai alakulatban szolgált,
mi volt rangja és beosztása? 14. honv. honvéd.
  16. Szolgált-e a Sálasi hadseregben, nem.
ha igen mi volt a rangja és beosztása? -----
  17. Mikor és honnan vitték el a vörösi
hadsereg katonái? /Harcoterről-e, vagy Dorog-ról a munkahelyéről.
német stb. gyűjtőtáborból? -----
  18. A közéletben milyen mértékben vett részt? -----
  19. Honnan és mikor vitték el? Dorogról 1944. dec. végén.
- Megjegyzések: Oroszoknak Dorogra történt bevonulásá óta nincs róla
tudomása.
- Süttő, 1945. jul. 8.

MAGYAR ORSZÁGOS
LEVÉLTÁR

Fülöp Jánosné

XIX-F-1-q-HDFo-142802/1945 (90d.)

1018

183.

Barabási lakosok levele Vörös János honvédelmi miniszterhez elhurcolt hozzátartozóik szabadon bocsátása ügyében

Barabás, 1945. július 8.

Honvédelmi Miniszter Ur!

Csonka Bereg vármegye elhurcoltjainak mihamarabbi hazabocsájtása érdekében emeljük kérésünket Miniszter Urhoz.

Csonka Bereg a trianoni határ és a Tisza között terül el, hogy milyen ok vagy céllal, de a tél elején a Kárpátokon benyomult orosz hadsereg parancsnoka férfiaink java-részt, cirka hatezer embert összeszedtet és ismeretlen helyre szállított.

Többször kértek a községek ezen embereiről kimutatást, azzal a cézzal, hogy ezzel az emberek hazaszállításának érdeke lesz szolgálva. Minthogy mindezek a törekvések ezideig meddők maradtak, tisztelettel azzal a kéréssel fordulunk Miniszter Ur elé, hogy az elhurcoltak érdekében a hazaszabadító lépéseket megtenni szíveskedjék.

Meg kívánjuk említeni, hogy a szóban forgó emberekről legutóbb a lelkészi hivatalok állítottak össze kimutatást, ami a cél eléréséhez szükséges. Ezen kimutatások összeállítására a lelkészi hivatalokat a Püspöki hivatal hívta fel, mely felhívás a vallás és közoktatásügyi Miniszter Ur és a Honvédelmi Miniszter Ur kölcsönös megállapodásán alapszik. Az elhurcoltakat sem politikai sem az oroszokkal szembeni ellenállás nem terheli.

Ezek az emberek mind tisztességes, józan gondolkodású emberek. Akik róják most a Golgota útját, talán azok helyett a politikai bűnösök helyett, akik nagy része volt politikai magatartásokkal az ország háborús magatartásában.

Ha van olyan, hogy a Szovjet Uniónak munkásokat is kell, hogy adjon az ország, akkor ezeknek a munkásoknak nem szabad az ártatlanok tömegéből adódnia, hanem igenis azokból akiknek hibájáért lettek kötelességük mellől igénybe véve. Itt hagyva családot, elállítva a hazai munka mellől, azok helyett akiknek tulajdonképpen nem csak magok hanem a haza összeomlását is rovására lehet írni.

Kérjük Honvédelmi Miniszter Urat méltóztasson eljárni abban az értelemben a Szovjet megbízottnál, hogy ezen emberek, ha már másképp nem lehet, leváltassanak olyanokkal, akik hibáik tudatában ma idehaza keresik a menedéket. Ellenben az építő munka terén sem hasznukat venni nem lehet, sem pedig igazságos becsületérzéssel jó hazafiaknak el nem könyvelhető.

Rémítőn és szivettépően hat a dolgozó magyarságra az a tudat, hogy semmi politikai múlttal meg nem terhelt emberek állják a bizonytalanságot, akkor, mikor arra a legcsekélyebb okot nem adták.

Kérjük Honvédelmi Miniszter Urat, tessék módot keresni arra, hogy ezek a nem csak magán, de közéletnek is hasznos munkásai minél hamarabb hazakerüljenek,

hogyan az ország-építő munkából, éppen úgy mint a múltban a fenttartó munkából részüket kivessék.

kiváló tisztelettel:

[35 aláírás]

87. doboz, 141886. Gépelt levél, saját kezű aláírásokkal.

141886

Honvédelmi Miniszter Ur !

Csonka-Bereg vármegye elhurcoltjainak mihamarabbi hazabecsécsajtása érdekében emeljük kérésünket Miniszter Urhoz.

Csonka-Bereg a trianoni határ és a Tisza között terül el, hogy milyen ok vagy céllal, de a tél elején a Kárpátokon benyomult orosz hadsereg parancsnoka férfaink javarészét, cirka hatezer embert összeszedtet és ismeretlen helyre szállított.

Többször kértük a községek ezen embereiről kimutatást, azzal a céllal, hogy ezzel az emberek hazaszállításának érdeke lesz szolgálva. Minthogy mindezek a törekvések ezideig meddő maradtak, tisztelettel azzal a kéréssel fordulunk Miniszter Ur elé, hogy az elhurcoltak érdekében a hazaszabandító lépéseket megtenni sziveskedjék.

Meg kívánjuk említeni, hogy a szóban forgó emberekről legutóbb a lelkeszi hivatalok állítottak össz kimutatást, ami a cél eléréséhez szükséges. Ezen kimutatások összeállítására a lelkeszi hivataloknál a Püspöki hivatal hívta fel, mely felhívás a vallás és közoktatásügyi Miniszter Ur és a Honvédelmi Miniszter Ur kölcsönös megállapodásán alapszik. Az elhurcoltakat sem politikai sem az oroszokkal szembeni ellenállás nem terheli.

Ezek az emberek mind tisztességes, józangos dolgozók emberek. Akik róják most a Golgota utját, talán azok helyett a politikai bűnösök helyett, akik nagy része volt politikai magatartásokkal az ország háborús magatartásában.

Ha van olyan, hogy a Szovjet Uniónak munkásokat is kell, hogy adjon az ország, akkor ezeknek az embereknek munkáknak nem szabad az értetlen tömegből adódnia, hanem igenis azokból akiknek hibájáért lettek köteleességük mellől, igénybe véve. Itt hagyva családokat, elállítva a hazai munka mellől, azok helyett akiknek tulajdonképpen nem csak magok hanem a haza összeomlását is rovására lehet írni.

Kérjük Honvédelmi Miniszter Urat méltóztasson eljárni abban az értelemben a Szovjet megbízottnál, hogy ezen emberek, ha már másképp nem lehet, leváltassanak olyanokkal, akik hibáik tudatában ma idehaza keresik a menedéket. Ellenben az építő munka terén sem hasznukat venni nem lehet, sem pedig igazságos becsületérzéssel jó hazafiaknak el nem könyvelhető.

Rémítőn és szívtéptően ha a dolgozó magyarságra az a tudás, hogy semmi politikai múlttal meg nem terhelt emberek állják a bizonytalanságot, akkor, mikor arra a legcsekélyebb okot nem adják.

Kérjük Honvédelmi Miniszter Urat, tessék módot keresni arra, hogy ezek a nem csak magán, de a közéletnek is hasznos munkásai minél hamarabb hazakerüljenek, hogy az ország-építő munkából, éppen úgy mint a múltban a fenttartó munkából részüket kivessék.

Barabás, 1945 július 8.-án.

Simon Andrásné,
Simon Kálmáné,
Abányi Lajosné,
Simon Jánosné

Magyar Országos Levéltár

kiváló tisztelettel:

186

ita. Kovács Károly
Kosa Jánosné

184.

A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz a magyarországi és romániai táborokban fogva tartott magyar foglyok ügyében
Budapest, 1945. július 9.

Magyar Külügyminisztérium
131.473/7.
1945

Szóbeli jegyzék

A szovjet hatóságok által elszállított és foglyotáborokban őrizetbe vett magyar állampolgárok ügyében a Magyar Kormány több ízben megkereste a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot szóbeli jegyzék útján és személyes közbenjárással. Nagy elégtétellel és őszinte köszönettel kívánja leszögezni a Magyar Kormány, hogy kérésére a szovjet hatóságok több ezer embert bocsátottak haza az elmúlt hetekben a magyarországi és romániai foglyotáborokból, s hogy másrészt úgy a foglyok élelmezési helyzetét, mint egészségügyi viszonyaikat megjavította.

Összefüggésben azzal a jóindulatú és megértő ígérettel, melyet a Szövetséges Ellenőrző Bizottság részéről a Magyar Külügyminisztérium képviselői előtt tett, hogy az összes, nem fasiszta polgári foglyokat, ügyük kivizsgálása után, belátható időn belül haza fogják engedni, a Magyar Kormány tisztelettel felhívja a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szíves figyelmét arra a körülményre, hogy még több tízezer polgári egyén, valamint több, a katonai korhatárnál idősebb, illetve 18 évnél fiatalabb katonai személy és számos rokkant és beteg van még őrizetben a különböző magyarországi és romániai táborokban. Ilyen eset áll fenn például a temesvári (Timișoara) foglyotáborban, melynek parancsnoksága a szabadon bocsátottak közlése szerint a szovjet katonai főparancsnokság utasítása ellenére több száz embert tart még vissza, azon a címen, hogy állítólag magyar bizottságot várnának, amely a hadifoglyokat átvinné. Ezzel összefüggésben a Magyar Kormány meg kívánja állapítani, hogy ily állítólagos magyar bizottság meghívásáról tudomása nincs.

A Magyar Kormány tisztelettel kéri a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, hogy ezt az ügyet lehetőleg sürgősen kivizsgálni és indokolt esetben a szükségesnek mutató lépéseket megtenni szíveskedjék, hogy azok az egyének, akik a szovjet hatóságok megítélése szerint elbocsáthatók, a temesvári és a többi táborból családjukhoz és munkájukhoz mielőbb visszatérhessenek, annál is inkább, mivel a táborok foglyai főleg dolgozók, akikre az új demokratikus Magyarország felépítésénél szükség van.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak
Puskin követ úrnak
Budapest

53. doboz, 131473. Gépelt tisztázat, aláírás nélkül.

185.

**Tiszavidi lakosok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt
férfiak szabadon bocsátása ügyében**

Tiszavid, 1945. július 12.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!
Kegyelmes Urunk!

Az 1944. év december hó 3-án Tiszavid község lakosai közül a 18–50 éves férfiaktól a megszálló orosz katonai hatóság felhívására, állítólag csak 3 hónapi munkára, be kellett vonulni Szolvyára összesen 70 férfinak. Ez emberek közül időközben hazabocsátották a 45 éven felülieket, szám szerint 9-et, de még a mai napig is oda van 61 ember. A három hónapból immár hat hónap is eltelt, de szerencsétlen emberek hazajöveteléről szó sincs. Kis községünkben alig van pár család, aki ne volna érdekelve, ahol ne várnák már epedezve haza az édesapát, a férjet, a testvért, a fiút. De a várakozás mind hiábavaló, és a családok a férfi munkaerő távolléte alatt anyagilag is, erkölcsileg is sorvadnak, pusztulnak. Határainknak jó része vetetlenül, műveletlenül maradt, mert a gyenge nők és gyermekek nem bírják a férfinak való nehéz munkákat, az a pár 50 év felüli ember, aki még idehaza van községünkben, a saját földjét is alig képes megdolgozni, nemhogy másoknak segíteni tudna.

Hónapok óta sírunk, zokogunk az idegen országban távol lévő kedveseink után, akikről azt sem tudjuk, hogy a hatalmas orosz birodalomnak melyik részén vannak, hogy élnek-e, vagy halnak. Mert amióta elmentek, azóta egyik sem küldött haza egy sor írást sem. Méltóztassék elhinni, hogy könnyebben tudnánk elviselni a bennünket ért nagy csapást, ha legalább néha-néha pár sort kapnánk hogylétük felől, vagy mi tudnánk nekik levelet írni. De sem egyik, sem másik nem lehetséges. A különböző hatóságoknál már sokszor alkalmatlankodtunk kéréseinkkel, kértük a segítséget Oroszországban lévő kedveseink hazahozatala érdekében – de mindennütt csak azt mondták, hogy nincs módjukban segíteni. Kétségbeesett helyzetünkben Nagyméltóságú Miniszter úrhoz fordulunk abban a reményben, hogy meghallgattatást találunk.

Tudjuk, hogy Nagyméltóságod összeköttetésben áll az oroszországi vezető emberekkel, állandóan érintkezik magas rangú orosz katonai férfiakkal, akik előtt ha tolmácsolná, hogy ezek a mi szerencsétlen embereink soha nem vétettek egyetlen orosznak sem, nem politizáltak, nem pártoskodtak soha, hanem végezték hűséggel, becsületesen a földek művelését családjaik és a köz javára, a múlt év december havában sem akadékoskodtak, hanem az első felhívásra mentek zokszó nélkül, lehetetlennek tartjuk, hogy ne teljesítsék azt a kérésünket: bocsássák már haza a mi férjeinket, fiainkat, apáinkat! Ha kell még munkás Oroszországban a háborús károk helyreállítására, úgy vigyenek olyan községekből, ahol még mind idehaza vannak a munkabíró férfiak.

Alázattal, síró szemekkel könyörgünk Nagyméltóságodnak, hallgassa meg a sok aggódó szülőnek, feleségnek, gyermeknek kérését, és kövessen el minden lehető, hogy Oroszországban sínlódó kedveseink minél előbb hazajöhessenek.

Kérésünk megújítása mellett mély tisztelettel vagyunk Nagyméltóságodnak alázatos szolgálói:

[48 aláírás]

[61 elhurcolt adatait tartalmazó lista]

Hogy a kimutatásban felsorolt férfiak még mindig ott vannak Oroszországban munkán, hivatalosan igazolom.

Tiszavid, 1945. évi július hó 12-én

Kosztá Sándor
községi bíró

85. doboz, 141515. Kézszel írt levél, saját kezű aláírásokkal, a hitelesítés pecséttel ellátva.

186.

Kitzinger Ágostonné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez áldott állapotban lévő, elhurcolt leánya ügyében

Soroksár, 1945. július 14.

T. Külügyminiszter Úrnak!

Alulírott Kitzinger Ágostonné, szül. Bokkon Eszter soroksári, Wesselényi utca 32. sz. alatti lakos, azon tisztelettel kérelemmel járulok T. Miniszter Úr elé:

kegyeskedjék odahatni, hogy leányom, Hekler Jánosné, szül. Tallmayer Eszter volt soroksári lakos – ki jelenleg általam ismeretlen helyen tartózkodik – mielőbb hazajöhessen.

Kérelmem támogatására tisztelettel előadom, miszerint leányomat – ki 1921. évi október 1. napján Soroksár községében született – 1945. január hó 30-án vitték el az orosz parancsnokság utasítására a pestszenzterzsébeti gimnáziumból.²²¹ Tisztelettel előadom, hogy leányom 1944. évi augusztus havában kötött házasságot, és jelenleg 7 hónapos áldott állapotban van. Leányom különben is igen gyenge fizikumú, állandóan betegeskedő volt, s jelenlegi állapota mellett módfelett aggódom érte. Leányom a szüléshez szükséges, valamint a gyermek részére való kis holmikat el nem

221 Polauer Jánosné a férje kiszabadítása érdekében a Külügyminisztériumnak 1945 szeptemberében írott levelében a Pestszenzterzsébetről elhurcoltak számát 2100 főre tette. Lásd a 205. dokumentumot, valamint 59. doboz, 133017. Soroksár nagyközség elöljárósága közvetlenül a háború után 696 elhurcolt személy adatait gyűjtötte össze. Budapesti Fővárosi Levéltár, V. 717.c. 9. doboz.

vitte magával, miután abban az időben ígéretet nyertem, hogy leányom – állapotára való tekintettel – hazajöhet.

Tisztelettel előadom még, hogy ugyanekkor leányom férjét, Hekler Jánost, valamint fiamat, Tallmayer József 22 éves fiamat is elvitték. Nevezettekről sincs semmiféle hír.

Mindezek alapján kérem, méltóztassék odahatni, hogy leányom hazajöhessen. Kérésem megismétlése mellett, maradtam tisztelettel:

[olvashatatlan aláírás]

83. doboz, 140752. Gépelt tisztázat, a Magyar Kommunista Párt részéről aláírva és pecsételve.

187.

Nánay Béla tanár kérése fiával való kicserélésére

Debrecen, 1945. július 15.

Alulírott tisztelettel kérem, méltóztassék engem kicserélni fogságba vitt fiammal, Nánay Zoltánnal.

Fiamat 1945. január 5-én vitte el a Vörös Hadsereg budai lakásáról, családja köréből. Nem volt katona, nem harcolt, sőt segédkezett a sebesült vöröskatonák bekötésében. Attól félt, hogy a németek hurcolják el, ehelyett a Vörös Hadsereg vitte el egy általános intézkedés folytán, mely elszállította a kelenföldi vasúti töltés környékén lakó férfiakat. Fiam csoportja 1945. február 17-én érkezett Temesvárra, s ott a 37. számú barakkban lakott. Sem azelőtt, sem azóta nem érkezett róla több hír.

Fiam felesége s kisgyermekük január 5. óta minden jövedelem nélkül vannak, s az állandóan növekvő drágaságban nagy nélkülözések közt tengődnek. A családnak szüksége van a kereső családfőre, s fiamnak sok tennivalója van mind a családjában, mind az életben. Ezért kérem, méltóztassék kicserélni velem. Hogy a Vörös Hadsereg fogolyszáma hiányt ne szenvedjen, felajánlom magam fiam helyett, s hajlandó vagyok helyette mindaddig vállalni a fogságot, amíg az ő korosztálya elbocsátásra nem kerül.

Kérésemhez mellékelem mindkettőnk személyi adatait.

Kérésem szíves teljesítését kérve vagyok tisztelettel

Nánay Béla

tankerületi főigazgatói szakelőadó, gimn. tanár

IV. Ferenc József út 43.

83. doboz, 140791. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

188.

a) Bódi Tamás kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez két fia szabadon bocsátása ügyében

Szin, 1945. július 15.

Külügyminiszter Úr!

Alulírott id. Bódi Tamás szini lakos, mint a helyi Kommunista Párt alelnöke, azzal a kérelemmel fordulok a Külügyminiszter Úrhoz, hogy az oroszok által elhurcolt két fiam hollétét felkutatni és hazaengedésüket kieszközölni szíveskedjék.

Fiaim: Bódi Sándor, 1924. febr. 7., és Bódi Bálint, 1926. márc. 11-én születtek Szin községben. Mindkettő nőtlen, ref. vallású.

F. évi febr. hó 14-én az orosz F. P. U.²²² kassai csoportja több szini és több száz környékbeli ifjút azzal az ürüggyel vonultatott be Kassára, hogy a berobbantott alagutakat és megrongált vasútvonalakat fogják rendbe hozni, s egyheti munka után hazaengedik őket.

Betegség folytán azóta hazatértek elbeszélük, hogy a kassai törvényszéki épületben 3 hétig voltak bezárva, ahol vallatták s ahonnan lengyel területre hurcolták őket. Munkát nem végeztek, s őrizőjük kijelentette, hogy politikai foglyokként kezelik őket.

Pedig soha semmiféle pártnak tagjai nem voltak, politikai működést nem végeztek. A kiűritési rendeletre útba indultak ugyan, de az első kedvező alkalommal visszaszöktek, amivel legjobban igazolták német- és nyilasellenes magatartásukat.

Mivel én egyszerű kőművesember vagyok, de már öreg, elhurcolt két fiam kenyérkereső támogatását nem nélkülözhetem.

Kérésem ismételve, azt a Külügyminiszter Úr jóindulatú támogatásába ajánlva, maradok tisztelettel:

id. Bódi Tamás
szini lakos (Abaúj-Torna)

A kérvényben foglaltakat igazolom.

Farkas János
Kommunista Párt elnöke

86. doboz, 141600. Kézszel írt tisztázatot, saját kezű aláírásokkal.

b) A Vörös Hadsereg által elszállított Bódi Bálint adatlapja

A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. sz. rendeletére)

222 GPU, mely 1934-ben beolvadt az NKVD-be.

1. Sorszám
  2. Vezeték és keresztnév: Bódi Bálint
  3. Születési év és hely: 1926. márc. 11. Szin
  4. Lakhely: Szin (Abaúj-Torna)
  5. Nemzetiség: magyar
  6. Állampolgárság: magyar
  7. Foglalkozás és munkahely: napszámos
  8. Társadalmi helyzet (ipari v. gazdasági munkás, értelmiségi v. fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő stb.): ipari napszámos
  9. Családi állapota (nős, nőtlen, gyermekek száma): nőtlen
  10. Vagyoni helyzete (milyen vagyona van): nincs
  11. Melyik párthoz tartozik? távolléte miatt egyikhez sem
  12. Volt-e partizánalakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban? –
  13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra? –
  14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása? –
  15. Szolgált-e a Szálasi-hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és a beosztása? –
  16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (Harctérről-e vagy német stb. gyűjtőtáborból?) Szin, polgári életből
  17. A közéletben milyen mértékben vett részt? –
  18. Honnan és mikor vitték el? Szin, 1945. II. 14.
- Megjegyzések:

86. doboz, 141600. Gépelt kérdőív, kézzírással kitöltve.

189.

Szilágyi Mihályné levele a Külügyminisztériumhoz fia szabadon bocsátása ügyében
Diósvizlő, dátum nélkül

Kelt levelem Diósvizlőn Baranya m.

Kedves uraim itt ir egy szegény beteges édesanya. Akinek egy fija volt a kenyér keresője 1945. Január 15 kén be hívták 6 napi munkára Siklósra czivil. és azóta mind mind fogoly a Szegedi fogságtáborban volt a repülőtéren és Május 23 kán el vitték hogy hova aszt nem tudom. itt a párt könyvemet, hogy férjem is mind hadirokant a 1914 es háborúból kifojólag. Nagyon szépen meg kérem az urakat ha csak lehet segítsenek hogy haza jöhesen a fiam ha még életbe van valahol mert itt szegeden nagy beteg volt mind tifuszbán,²²³ mert engem is a már a lelki betegség nagyon letört és az öreg-

223 1945 februárjában és márciusában a rossz ellátás és zsúfoltság miatt a magyarországi gyűjtőtáborokban rohamosan terjedt a kiütéses tifusz. Különösen rossz volt a helyzet Szegeden, ahol a tábo-

ség hogy ebe a rossz hejzetben nincs kenyér keresőm aki igazán nagy munkás és igazi jó fiú volt az igazolványok meg szegedre vannak irányítva. De már úgy tudom hogy elmentek vagy vissza jöttek e nem tudom.

*fogadják el e pár sor irásomat
egy szegény falusi munkás asszony
Tisztelettel*

Szilágyi Mihályné

81. doboz, 140080. Kézvel írt levél, saját kezű aláírással.

190.

a) A Magyar Vöröskereszt Központi Igazgatósága felterjesztése Gyöngyösi János külügyminiszterhez Papp János alsópatyi fogolytáborban tett látogatásának jegyzőkönyvéről
Budapest, 1945. július 25.

Magyar Vöröskereszt
Központi Igazgatóság
282/1945 K. szám

Külügyminiszter Úr!

Papp János budapesti (VI., Podmaniczky u. 8.) lakos által 1945. július 17-én írt és a Magyar Vöröskereszt Kutató irodájához beküldött jegyzőkönyvet esetleges felhasználás céljából csatoltan felterjesztjük.

[olvashatatlan aláírás]
Külügyi osztály vezetője

[olvashatatlan aláírás]
Országos Ügyv. Igazgató

Gyöngyösi²²⁴ János
Külügyminiszter Úrnak
Budapest

81. doboz, 140091. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

---

rokon kívül is kitört a járvány. 1945-ben Szegeden a Királyhalom temető mellett négy tömegsírba mintegy 400 halottat temettek. Lásd Bognár Zsolt: *Hadifogolytáborok és hadifogolysors a Vörös Hadsereg által megszállt Magyarországon, 1944–1945*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2012. 268, 289.

224 Gyöngyösi.

**b) A Magyar Vöröskereszt által felvett jegyzőkönyv Papp János
alsópatyi fogolytáborban tett látogatásáról**
[Budapest], 1945. július 17.

Jegyzőkönyv

felvétel a Magyar Vöröskereszt Országos Központ Tudósító irodájában 1945. évi július hó 17-én.

Papp János mérnök az alsópatyi fogolytáborban tett látogatásomról a következőket adom elő:

1945. július hó 13-án leutaztam az alsópatyi fogolytáborba testvéröcsémet meglátogatni. A tábort megközelíteni sem lehetett, a 300 méter távolságban álló hozzátartozókat az örök korbáccsal riasztották szét, egy idősebb urat addig vert az ör korbáccsal, míg össze nem esett. Mivel tudok oroszul, közel jutottam a táborhoz, és beszélni tudtam öcsémmel és a tábor magyar főhadnagy tolmácsával, ki mutatta, hogy a vitaminhiánytól összes fogai meg vannak lazulva, könyörögve kért, hogy tegyek jelentést a Magyar Vöröskeresztnél, segítsenek rajtuk, és juttassanak be hozzájuk vitamint (esetleg injekció alakjában), továbbá közölte – mivel, mint tolmács, az irodán van –, hogy a WC-csatornákat készítették, továbbszállításukra több orvosi vizsgálat után 3 csoportba osztották őket, 18–35 év közöttieket (egészségeseket) elszállításra, ez a tábornak, mely cca 8000 főből áll, kb. 65%-át teszi ki, másik csoport a betegek, végül harmadik csoportba az egész fiatalokat és öregeket sorozták. Az ott lévő német foglyokkal vannak együtt, semmi különbséget nem tesznek az oroszok a magyarok és németek között.

Az udvar egyik részén különválasztva voltak a betegek, kiknek semmiféle orvosság nem áll rendelkezésükre. Legnagyobb részük úgynevezett „ukrán” betegségben²²⁵ szenved.

Étkezésük szója és zabpehely, hetenként ugyan háromszor húst adnak, melynek azonban már olyan erős szaga van, hogy még a főzeléket sem lehet megenni tőle. Egyetlen ehető a naponta adagolt, fejenként 50 dkg kenyér.

Papp János s. k.
Bpest. VI. Podmaniczky u. 8.

81. doboz, 140091. Gépelt tisztázat.

---

225 Hasmenés.

191.

A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szovjetunió budapesti követségének a Szigetújfaluból elhurcolt 132 személy hazaszállítása ügyében

*Budapest, 1946. július 19.*²²⁶

Szóbeli jegyzék

A Magyar Külügyminisztérium tisztelettel közli a Követséggel, hogy a Vörös Hadsereg alakulatai Szigetújfalu községből 1945. január 10-én 132 polgári személyt, köztük 29 nőt szállítottak el a Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetségének területére. Jelenlegi tartózkodási helyük a kérdőívekben fel van tüntetve, részben pedig ismeretlen.

E személyek valamennyien magyar nemzetiségűek.

Tekintettel arra, hogy korábbi kifogástalan politikai magatartásuk igazolást nyert, és hogy munkaerejükre az ország újjáépítése szempontjából szükség volna, adataikat tartalmazó kérdőíveket és a vonatkozó névjegyzéket mellékelve, a Külügyminisztérium tisztelettel kéri a Követséget, hogy hazaszállításuk érdekében illetékes helyen közbenjárni és annak eredményéről őt tájékoztatni szíveskedjék.

A Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetsége Követségének, Budapest

147. doboz, 174269. Gépelt fogalmazvány.

192.

Iván Jánosné kérelme a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz fia szabadon bocsátása ügyében

Rádfalva, 1945. július 19.

Magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság!
Budapest

Alulírott Iván Jánosné szül. Kaszás Mária rádfalvai (Baranya vármegye) lakos azon alázatos kérelemmel fordulok a Magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz, hogy fiamat, ifj. Iván János 25 éves rádfalvai lakost, ki jelenleg Szegeden van a fogolytáborban, hazaengedni szíveskedjék.

Fiamat 1945. év január hó 15-én Siklós községből vitték el. Itthon volt, és 10 kat. hold kiterjedésű ingatlanunkon gazdálkodott. Felhívást kapott úgy ő, mint az összes katonaviselt itthon tartózkodó civil férfi, hogy Siklós községben január hó

---

226 A dátum utólag színes ceruzával áthúzva, javítva: „dec. 1.”

15-én jelenjen meg. Siklóson tartózkodó orosz bizottság a berendelteteket kihallgatta, s egy részét, köztük a fiamat is visszatartotta, és Szegedre szállította. Fiam sem a nyilaskeresztes pártnak, sem a Volksbund egyesületnek tagja nem volt. Soha semmi-féle jobboldali szervezkedésben részt nem vett. Köztudomásúlag derék magyar ember, akinek semmi vétke nem volt. Tudomásom szerint Szegeden betegen fekszik, itthon nagy szükség volna munkásra, miért is tisztelettel kérem a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, hogy fiamat hazaengedni szíveskedjék.

Mellékelem a községi előjáróság s a Nemzeti Bizottság által aláírt bizonyítványt, mellyel igazolom, hogy sem a nyilaskeresztes pártnak, sem pedig a Volksbund egyesületnek tagja nem volt.

Kérésemet ismételve vagyok tisztelettel:

Iván Jánosné
rádfalvai lakos

85. doboz, 141906. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

193.

Katona Józsefné kérése a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz férje szabadon bocsátása ügyében

Kémes, 1945. július 19.

Magyarországi Ellenőrző Bizottság²²⁷
Budapest

Alulírott Katona Józsefné kémesi lakos azzal az alázatos kérelemmel fordulok a Magyarországi Ellenőrző Bizottsághoz, hogy férjem fogságból való elengedését határozni méltóztassék.

Kérelmem támogatására előadom, hogy férjem, Katona József, aki 1911. november 24-én Kákicsón született, Kémes és Vidéke Hangya szövetkezet boltkezelője volt. Katonai szolgálat alól 1941. évtől felmentve volt. Községünkbe 1944. december első napjaiban jöttek be az orosz hadsereg katonái. 1945. január 14-én a délelőtti órákban rendelet jelent meg az orosz katonai parancsnokság rendelkezése folytán, minden idehaza levő katonaviselt férfinak közmunkára 6 napi élelemmel a járási székhelyen, Siklóson jelentkezni kellett. Férjem is jelentkezett, és mintegy 2000 főt tett ki a jelentkezők száma. Ebből körülbelül 500 embert választottak ki, hogy milyen alapon, azt nem tudjuk mind a mai napig, mert sem a névre, sem a születési időre, sem foglalkozásra nem volt ott szükség. Siklósról Kaposvárra, majd Bajára, onnét Temesvárra vitték ezeket az embereket, de már a katonafoglyokkal keverve. 1945. febr. 18-án Szegedre, a Csillag börtönbe vitték,

²²⁷ Szövetséges Ellenőrző Bizottság.

és ez lett a szállásuk. Idehaza csak a nagy bánat, mert a legbecsületesebbek vannak ott, akik mindenben csak az igazat vallották, s a megszökéssel sem próbálkoztak. Szegedről május 24-én elszállították ismeretlen helyre, minden bizonnyal országhatárunkon kívül, mert ettől az időtől nem tudjuk, hogy hol vannak. Tisztelettel kérem az ellenőrző bizottságot, mivel férjem mint civil ment el, és semmiféle nyilasmozgalomban részt nem vett, sem a nyilaskeresztes, sem más jobboldali pártnak tagja nem volt, amit a csatolt igazolvány is bizonyít, idehaza az üzlet zárva, mert nincs, aki vezesse. Családunk megélhetése nincs biztosítva, Szövetkezetünk a község egyetlen élelmiszer-cloisztója, és zsírgyűjtője 6 községnek. Férjem távollétében ez mind szünetel. Mindezek figyelembevételével őt a fogságból elengedni szíveskedjen.

Kérelmem megismétlése mellett maradtam mély tisztelettel:

Katona Józsefné

84. doboz, 140973. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

194.

**A Magyar Kommunista Párt jászárokszállási szervezete titkárának kérelme
K. J. Vorosilovhoz, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökéhez a szovjet
fogságban lévők levelezésének előmozdítása, valamint németbarát
magyarokkal való kicserélése ügyében**
Jászárokszállás, 1945. július 20.

Magyar Kommunista Párt Jászárokszállási Szervezetétől
Vorosilov Marsall Elvtársnak, Budapest

A helyi szervezet vezetősége állandóan foglalkozik a hadifogolykérdéssel, tekintettel arra, hogy naponta tömegével jönnek asszonyok, különösen proletárasszonyok a Pártba, és kérik segítségünket.

Bizonyos, hogy ez a fontos kérdés nemcsak helyi jelenség, hanem országos viszonylatban is megvan, és éppen ezért bátorkodunk Elvtársunkhoz az alanti két pontban előterjesztéssel, illetve kérelemmel élni.

1. A hadifoglyok itthon maradt hozzátartozói részére nagyon megnyugtató lenne, hogyha a távol lévő férjeiktől, gyermekeiktől legalább egy pár sor írást kaphatnának, annyit legalább, hogy élnek. Pártunk alulírott titkára 1915–19-ig élt mint hadifogoly Oroszországban, és megmagyarázta a Pártban segítséget kérő és hozzátartozóikért aggódó asszonyoknak, hogy egy szociális munkaállamban, mint Oroszország, minden dolgozó emberi életet él, és neki is, mikor ott élt a másik háború alatt, igen jó dolga volt, tehát legyenek ők is nyugodtak. Ezen kijelentés meg is nyugtatta őket, azonban helyes lenne, ha keresztülvihető lenne, hogy

ezeknek a szerencsétlen embereknek, akiknek a régi fasiszta rendszer bűnei miatt távol kell lenniük családjajuktól, legalább egy pár sort írassanak, hogy jól vannak és élnek.

Igen kérjük Elvtársunkat, hogy szíveskedjék, ha csak egy mód van rá, odahatni, hogy ezen kérésünk teljesedésbe menjen, és írassanak a hadifoglyok hozzátartozóiknak.

2. Második kérésünk még fontosabb közérdekű ügy, amelyre vonatkozólag nagyon kérjük Elvtársunkat, hogy minden erejével hasson oda az illetékes fórumoknál, hogy előterjesztésünknek eredménye legyen.

Mindnyájunk előtt tudott dolog, hogy a fasiszta rendszer a frontra túlnyomó részben a proletárokat küldte, akiket el akart pusztítani, ugyanakkor a fasiszta értelmű magyarok itthon garázdálkodtak, úgyszintén a jobb módúak is itthon voltak, úgyhogy a hadifoglyok legnagyobb százaléka kommunista értelmű proletár. Most az a helyzet, hogy a fasiszta értelműek és a jobb módúak itthon vannak, míg a proletárok, a kommunista értelmű munkásemberek és más szegény emberek távol vannak családjuktól.

Indítványozzuk tehát, hogy minden város, község és falu kommunista pártjai, akik ismerik helységükben az embereket politikai pártállásuk szerint és múltbeli viselkedésük szerint, állítsák össze azon fasiszták, németbarátok és nyilasok névjegyzékét, akiket a régi fasiszta rendszer itthon hagyott, azért, mert jól kiszolgálták a fasiszta rendszer érdekeit. A most fogságban lévő proletártömegek hozassanak haza, és helyettük dolgozni a névjegyzékek alapján a múlt rendszer itthon lévő támogatóit és bűnöseit vigyék el.

Szíves elnézését kérjük Elvtársunknak, hogy számos elfoglaltsága között kérésünkkel terheljük, azonban oly fontosnak és igazságosnak találjuk ezen kérdés elintézését, amely Pártunknak és a Kommunizmus eszméjének is rengeteg hívet szerezne, hogy bátorkodunk Elvtársunkhoz fordulni, mint olyanhoz, akit egyedül tartunk képesnek ezen ügy elintézésére.

Szabadság!

[olvashatatlan aláírás]
párttitkár

90. doboz, 142839. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással, pecséttel.

195.

a) A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz a 15 éves Berda Mária szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. július 21.

Magyar Külügyminisztérium
135.566/7.-1945

Szóbeli jegyzék

A Magyar Kormány tisztelettel közli a Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal, hogy folyó évi július hó 17-én szállították el a szovjet hatóságok *Tápiógyörgye* községből Berda Mária *15 éves fiatal lányt*. Nevezett adatai a következők: szül. Jászapáti 1930. augusztus 23., budapesti Víg utca 10. szám alatti lakos. Állampolgársága magyar, foglalkozása dajka Tápiógyörgyén.

A szülők értesülése szerint a nevezett Csapon tartózkodik, és szüleitől keresztlevelének megküldését kérte egy megadott címre. (Hegedűs Mihály leveleivel, Berda Máriának, Csap, Virág utca 30.)

Tekintettel arra, hogy a jelen esetben fiatalkorú lányról van szó, a magyar kormány tisztelettel kéri a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, hogy a nevezett hazaszállítása érdekében a megfelelőnek látszó lépéseket megtenni szíveskedjék.

Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak, Budapest²²⁸

68. doboz, 135566. Gépelt fogalmazvány, szignóval.

b) A Vörös Hadsereg által elszállított Berda Mária adatlapja

A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. sz. rendeletére)

1. Sorszám
2. Vezeték és keresztnév: Berda Mária
3. Születési év és hely: 1930. aug. 23. Jászapáti
4. Lakhely: Budapest, Víg u. 10. I. em. 9.
5. Nemzetiség: magyar

---

228 A dokumentumon a következő, ceruzával írt megjegyzések olvashatók: „1. Szóbeli jegyzék körpecséttel ellátandó 2. Csat. szóbeli jegyzék és oroszra fordítása, Exp. után kérem vissza [olvashatatlan szignó].”

6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: dajka, Tápiógyörgye
8. Társadalmi helyzet (ipari v. gazdasági munkás, értelmiségi v. fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő stb.): dajka
9. Családi állapota (nős, nőtlen, gyermekek száma): hajadon
10. Vagyoni helyzete (milyen vagyona van): nincsen
11. Melyik párthoz tartozik? –
12. Volt-e partizánalakulat tagja? –
13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra? –
14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása? –
15. Szolgált-e a Szálasi-hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és a beosztása? nem
16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (Harctérről-e vagy német stb. gyűjtőtáborból): 1945. június 17. táján
17. A közéletben milyen mértékben vett részt? semmi
18. Honnan és mikor vitték el? Tápiógyörgye községből
Megjegyzések: Két levelet küldött. Csapról levelet és keresztlevél küldését kérte az alanti címre: Hegedűs Mihály leveleivel Berda Máriának, Csap, Virág u. 30.

68. doboz, 135566. Gépelt kérdőív, kézírással kitöltve.

196.

Kovács Antal nyilatkozata német nevű, elhurcolt feleségéről

Borota, 1945. július 21.

Jegyzőkönyv

Készült Borotán a községi elöljáróság előtt 1945. évi július 21-én

Jelen voltak az alulírottak:

Idézésre megjelent Kovács Antal borotai lakos, és az Ideiglenes Nemzeti Kormányhoz benyújtott, a Jánoshalmi járás főjegyzője által pedig ide felvilágosító jelentés végett kiadott panasz tárgyában a következőképpen nyilatkozik:

Borotán az 1925. évben házasságot kötöttem Pittenáber Katalin borotai lakossal. Házasságunkból 2 gyermek született, úgymint Mária 1926-ban és Antal 1930-ban. Kicsiny vagyonunkból boldogan élünk, mígnem a folyó év január 23-án feleségemet azért, mert a neve német hangzású, az orosz katonai parancsnokság elhurcolta.²²⁹ Tudomásom szerint először Kiskunhalasra, innen pedig előttem ismeretlen helyre vitték, és azóta feleségemről nem tudok semmit. Az elhurcolást méltányta-

²²⁹ A Borota község elöljárósága által 1946. november 6-án a Külügyminisztériumba küldött listán 10. „Oroszországból vissza nem tért” elhurcolt neve szerepel (176. doboz, 178176).

lannak és igazságtalannak tartom, mert feleségemnek a nevéen kívül a németiséghez, a hitleristákhoz semmi köze nincs, egy árva szót sem tud németül. A testvérei a szomszédos községekben élnek, azok is mind itthon vannak, csupán csak őt hurcolták el, és ezáltal egy ártatlan magyar család boldog életét zúzták össze, olyan egyéneket, akik soha se nyilasok, se németbarátok nem voltak, hanem mindig a drága magyar föld megmunkálásának éltek. Mást mondani nem tudok, csak azt kérem, hogy feleségemet minél előbb adják vissza családjának.

Felolvasás után helybenhagyólag aláírtam. Kmft.

Kovács Antal

[olvashatatlan aláírás]
Jegyző

182. doboz, 171372. Gépelt szöveg, saját kezű aláírásokkal.

197.

Nagy Gyuláné levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez fia szabadon bocsátása ügyében
Érd, 1945. július 25.

Igen tisztelt elvtárs Miniszter, ur

Mint egyszerű asszony kérem a világ leghiresebb Sztálinját összetett kezekkel Moszkvába, kérem Önt tolmácsolja kérésemet, és továbbítsa, mert nincs hova fordulnom, mint azokhoz a kik az ország élén állnak.²³⁰

Kérésemet indoklom.

Fiam Nagy Gusztáv szül 1920 ápr. 17. a három évi kötelező katonai idejét szolgálja, sem nyilas, sem eses,²³¹ sem folksbundista²³² nem volt, és magyar neve is van, 1945 jún hónapba vagonba Biharkeresztesen volt, anyi termelő munkám van kérném én mint édesanya, segítsék gyermekemet haza aki anyit ártatlanul szenvedett.

Térdenálva összetett kezekell könyörgöm a nagy Sztálinnak aki mindenkin segít aki őhöz fordul, és fáradtságáért Önt is áldja meg az ég, és köszönetem

Illő tisztelettel

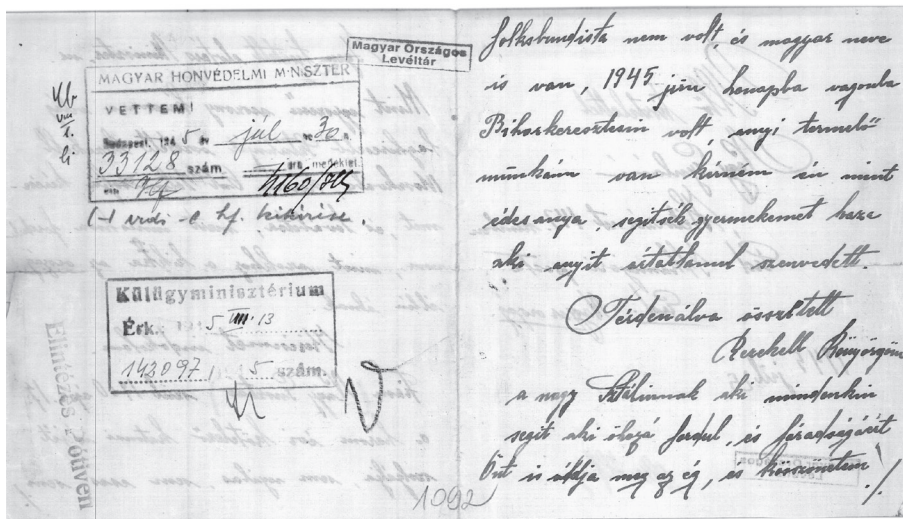
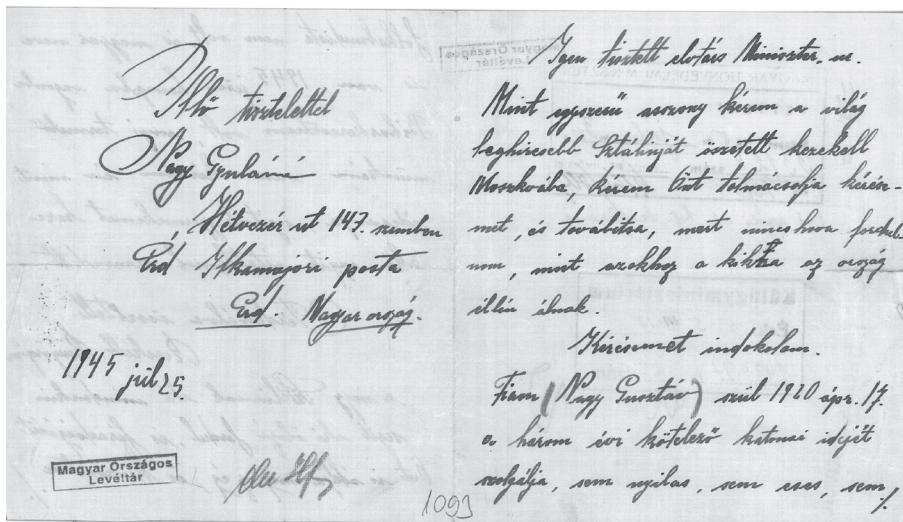
230 Az iratborító külsején a következő feljegyzés olvasható: „Figyelemmel a Szovjet-Unió Kormányának 1945. augusztus hó 22-én kelt közlésére, amely szerint az összes magyar hadifoglyokat szabadon bocsátják, egyes hadifoglyok ügyében egyelőre közbenjárásnak nincs helye. Háromhavi határidővel ad acta. Budapest, 1945. szeptember 19.”

231 SS.

232 Volksbundista.

Nagy Gyuláné
 Hétvezér ut 143. szamban
 Érd Ilkamajori porta
 Érd, Magyarország

87. doboz, 142097. Kézszel írt levél.

198.

A sorokpolányi hadifogolytábor Budapesten, a ferencvárosi pályaudvaron veszteglő foglyainak levele a szovjet követség számára

*Budapest, dátum nélkül*²³³

Szovjet Unió tekintetes Követségének
Budapest

A sorokpolányi hadifogolytábor jelenleg Bp. Ferencváros teher pu.-on veszteglő, 1600 főből álló szállítmány nevében azzal a kéressel fordulunk a tek. Követséghez, hogy igazolásunk, illetve szabadon bocsájtásunk ügyében közbenjárni szíveskedjék. Igen nagy fájdalmat és keserűséget okozna nekünk, hozzátartozóinkat pedig nyugtalansággal töltené el, ha személyünk esetleges félreismeréséből vagy fatális véletlen folytán téves következtetést vonnának le kényszerű magatartásunkról.

Mi, akik e szállítmányban vagyunk, ill. a táborban voltunk mind a fegyverletétel utáni időben, mint Németországba áthajtottak és internáltak, jelentkeztünk az ausztriai területeket megszálló szovjet parancsnokságoknál. A parancsnokságoktól azt a felvilágosítást kaptuk, hogy Magyarországra kísérnek, és ott szabadon bocsájtanak. Magyarországra érve kísérőink a sorokpolányi hadifogolytáborban helyeztek el, és közölték, hogy itt kell maradnunk az igazolási eljárás lefolytatásáig. Az igazolást két hónapon át hiába várva, végre az orosz tábori parancsnokság hivatalosan közölte velünk, hogy Budapestre szállítanak az igazolóbizottság elé. Itt a pu.-on viszont a szállítmányparancsnok Temesvárra való szállításunkat közölte velünk.

Ezáltal az a visszas helyzet állt elő, hogy német internálásból orosz foglyokká lettünk, holott mi az orosz csapatokat felszabadítóként üdvözlöttük.

Tekintettel arra, hogy mi nem vagyunk reakciós elemek – amely tényt igazol az is, hogy nem igyekeztünk az angolszász csapatok által megszállott területre, és egyes alakulatoknál oly értelmű írásos bizonyíték volt, amely a vörös megszálló csapatoknak való segédkezést mutatta – és a demokratikus eszméknek megfelelő Magyarországra felépítésében részt óhajtunk venni, kérjük az igazolás mielőbbi lefolytatását és a magyar építőmunkában való részvételhez szabadon bocsájtásunkat.

Kérésünket ismételve és jóindulatába ajánlva vagyunk a tek. Követségnek, tisztelettel:

[28 aláírás]²³⁴

81. doboz, 140142. Kézzel írt levél, saját kezű aláírásokkal.

233 A levelet a Miniszterelnökség 1945. július 27-én továbbította Gyöngyösi János külügyminiszternek.

234 A Külügyminisztériumba érkező dokumentumhoz egy szóbeli jegyzék tervezetét csatolták, melyben a magyar kormány a Szövetséges Ellenőrző Bizottság közbenjárását kéri a foglyok szabadon bocsátása érdekében.

199.

Szentiványi Béla kérelme Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz korábban munkaszolgálatos fiai szovjet fogságból való szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1945. augusztus 2.

*Ministerelnök Úr!
Kegyelmes Uram!*

Alulírott a legmélyebb tisztelettel esedezem igazságért!

Két fiam: Szentiványi László és Szentiványi Felix Endre, a németek felügyelete alatt volt, Székesfehérvár melletti (Börgöndpuszta) repülőterek építésével foglalkoztatott munkatáborból megszökött.

Szökés közben az oroszok elfogták őket és minden kihallgatás nélkül, Kiskúnfélegyházára, az ottani orosz táborba hajtották, honnan most, talán 2 ½ hónapja Temesvárra vitték, vagy talán már Ukrajnába...

1940. szept. 15. óta odavan a fiam! Két zsidófiú!

Kegyelmes Uram!

Magyarországon a gyászt divattá tett nyilasok közül még sok ezer van szabadlábbon, éli világát, – az én két fiam – mert zsidó! – még nem is élt eddig!!! És évek óta nincs itthon, sőt most, mint hadifogoly, szenved!

Ministerelnök Úrnak egy telefon, vagy egy átiratba kerülne és Vorosilov marshall, vagy az orosz főparancsnokság azonnal intézkedne, hogy ez a rettenetes helyzet megváltozzék, hogy az öt éve szenvedő két kenyérkeresőjét öreg, beteg szülei visszakapják! Könyörgöm, segítsen!!!

Excellentiádnak egy ország terhe van a vállán, hát jobban meg tudja érteni és sürgősen tud segíteni!

Legalázatosabb szolgája:

Szentiványi Béla

VII., Wesselényi-u. 10. félem. 3.

88. doboz, 142207. Kézvel írt levél, saját kezű aláírással.

unk
Ch

Ministerelnök Úr!
Kezgyermes Urann!

Alulírott a legnépesebb kiserlelletel esederem
igarságéért!

Két fiaim: Kreutiványi Sárszlo és Kreutiványi
felix Endre, a németek felügyelete alatt volt, Székesfe-
hérvár mellett (Böngöndpuszta) repülőteret építésével fog-
lalrostalatt minütalaborból megerőzött.

Érkés körben az oroszok elfogták őt és minden
Rihvallgatás nélkül, Kiskülfélegyházára, az ottani
oszt táborba hajtották, honnan most, talán 2 1/2 hónap-
ja Szeresvárra viték, vagy talán már Ukrajnába....

1940. szept. 15. óta odavan a fiaim! Két rsidófiú!
Kezgyermes Urann!

Magyarországon a gyászrt divattá lett nyilatok
körül még se ezer van szabadlábou, éli világát, — az
én két fiaim — most rsidó! — még nem is élt eddig!!!
Es évek óta nincs itkon, sőt most, mint hadifogoly, szenved!

Ministerelnök Úrnak egy telefon, vagy egy átirat-
ba kerülve és Voronilov marshall, vagy az orosz főparancs-
nórág arounal intéredve, hogy ez a rettenetes helyzet
megváltozzék, hogy az öt éve szenvedő két keménykesztőjét
öreg, keleg srúlei visszarapiál! Könyörgöm: segítsen!!!
Kecellenbiaduar egy ország terke van a vállán, hát jobban
meg tudja éteni és sürgöser lud segíteni!

Segalázatorabl szolgálója:
Kreutiványi Sárszlo

Bpest, 1945. aug. 2.

VI, Wesselényi - u. 10. félem. 3.

MAGYAR ORSZÁGOS
LEVÉLTÁR

XIX-F-1-q-HDFo-142207/1945 (88d.) 469

200.

a) Shvoy Lajos székesfehérvári püspök levele Dálnoki Miklós Béla
 miniszterelnökhöz fogságba esett papok szabadon bocsátása ügyében

Székesfehérvár, 1945. augusztus 3.

Székesfehérvári Püspöktől

Tárgy: Hadifogoly papok szabadon bocsátása

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

A mai napon kezembe kerültek apró kis cédulák, melyeket híveim szedtek föl magyar hadifoglyokat szállító vonatok mellől. Ezekből a kis cédulákból megállapítottam, hogy erre, Székesfehérváron szállították keresztül Csabai János bicskei hittanár papomat, valamint Tóth János lazarista szerzetest, Pap Lajos zalaegerszegi káplánt és dr. Kovács Erazmus²³⁵ győri püspöki levéltárost. Mind a négyen táborigi lelkészi szolgálatot teljesítettek, s így kerültek orosz fogságba. Az írás szerint „Szolnok–Temesvár felé visznek. Talán Temesvárra kerülünk.” Az egyik lapot Kispestről küldték.

Közelebbi adatot csak Csabai János megyéspapomtól tudok, aki atyjához juttatott levelében a következőképp írja le katonai életét:

„December 6-án S. A. S.-behívót kaptam. Komáromba vonultam be. Dec. 18-án átkerültem a behívó 2. sz. helyőrségi kórháztól – Komáromból – Tótvázsonyba (Veszprém m.) a 9 sz. póthadosztályhoz. A karácsonyi ünnepek után innen kerültem le a 25. sz. hadosztályhoz Balatonfüredre, ez a hadosztály pedig a 25. sz. gyalogezredhez osztott be. Január 6-án kerültem a 25. sz. gyalogezredhez Fűzfőre. Január 18-án megindult támadáskor Siófokig, majd Enyingig kerültem az ezreddel. Egészen március közepéig tartott az ittlétünk ezen a vidéken. (Enying–Lepsény–Balatonfőkajár–Balatonvilágos stb.) Innen vonultunk vissza a március végén történt nagy orosz támadás alkalmával a Balaton mellett Türje–Muraszombat irányában Ausztriába. Ápr. 1-jén az ezred kötelékében léptem át a magyar határt. A Mura folyó völgyében a Leibnitz közelében levő és Gráctól délre fekvő Saint Andr-in Sansal²³⁶ (Stájerország) voltunk egy hónapig. Itt már csak kiképzéssel foglalkozott az ezred. Áldozócsütörtök utáni szombaton miséztem utoljára Saint Andrában. Ekkor, ez nap délutánján indultunk el a fegyvereinket leadva nestebachi²³⁷ fogolytábor felé. Máj. 15–17-ig voltunk itt. Innen gyalogmenetben jöttünk Magyarországra. Május 22-én, pünkösd harmadnapján érkeztünk a jánosházai fogolytáborba. Drótkerítés között 700 tiszt, több ezer magyar és német legénység között kukorica, búzadara, bab, borsón éltünk egész július 18-ig. 19-én bevagoníroztak. Ledrótozott vagonokban 40-en egy helyen, mint a heringek, egyheti utazás után még csak Budafokon

235 Dr. Kovács Erazmus (1916–1970).

236 Sankt Andra im Sausal, Ausztria.

237 Nestelbach bei Graz, Ausztria.

vagyunk. Egyes hírek szerint egy más táborba megyünk, ahol a kivizsgálás után ítélnék rajtunk. A többség kósza hír szerint Szolnok–Temesvár az irányításunk. Onnan hová? Nem tudni.”

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr! A sok ezer magyar hadifogoly, aki itt Fehérvárt is, magyar földön fogságban szenved, szörnyű látvány. De még fájdalmasabb, hogy fiatal magyar papok is fogságban sínylődnek, s a papi élet legegységesebb feltételeitől megfosztva, emberhez nem méltó módon tengetik életüket, s ki tudja, hova viszik őket.

Mély tisztelettel arra kérem Miniszterelnök Urat, méltóztassék a szerencsétlen fogságba került papoknak mielőbbi kiszabadítását hathatós közbenjárásával illetékes helyen előmozdítani, illetve azok kiszabadítására megfelelő helyeken erőteljes mozgalmat indítani. Az egyházmegyék annak idején készségesen bocsájtották a kormány rendelkezésére, katonai szolgálatra fiatal papjaikat. Mély tisztelettel kérem Miniszterelnök Urat, mint a kormány fejét, méltóztassék az elfogott papokat egyházmegyei szolgálatra, hol annyira hiányzanak, visszasegíteni.

Fogadja Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr őszinte tiszteletem kifejezését.

Shvoy Lajos
székesfehérvári püspök

93. doboz, 144381. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

**b) Hives Henrik miniszteri tanácsos feljegyzése Gyöngyösi János
külgügyminiszterhez Shvoy Lajos püspök beadványa tárgyában
Budapest, 1945. augusztus 11.**

Miniszter Úr!

Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspök úr hadifogoly papok szabadon bocsátása tárgyában hozzám intézett beadványát Miniszter Úrnak illetékességéből megküldöm.

A miniszterelnök rendeletére:

Hives Henrik
miniszteri tanácsos
Magyar Külgügyminiszter Úrnak, Budapest

93. doboz, 144381. Gépelt irat, saját kezű aláírással.

c) A Külügyminisztérium válasza Shvoy Lajos püspök 1945. augusztus 3-i beadványára

Budapest, 1945. szeptember 13.

Püspök Úrnak, hadifogoly papok szabadon bocsájtása tárgyában a Miniszterelnök Úrhoz intézett és hozzám illetékességéből áttett beadványára van szerencsém értesíteni, hogy a Szovjet-Unió kormánya folyó évi augusztus hó 22-én közölte a magyar kormánnyal, hogy belátható időn belül az összes magyar polgári és katonai hadifoglyokat hazabocsátja. Amennyiben a négy említett pap közül valamelyik nyolc héten belül nem térne haza, tisztelettel kérem Püspök Urat, szíveskedjék engem erről értesíteni, hogy a szükséges intervenció lépéseket a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál megtehessem.

A miniszter rendeletére:

miniszteri osztályfőnök

Shvoy Lajos megyéspüspök úrnak, Székesfehérvár

93. doboz, 144381. Gépelt irat, több szignóval.

d) A Külügyminisztérium tájékoztatást kérő levele Shvoy Lajos püspökhöz a fogságba esett papok esetleges hazatértéről

Budapest, 1945. december 4.

Magyar Külügyminisztérium

Összefüggésben Püspök Úrnak a hadifogoly papok szabadon bocsájtása tárgyában annak idején ide megküldött nb. levelével, valamint hivatkozással az általam folyó évi szeptember hó 13-án 144.381/7/1945. szám alatt adott válaszra, van szerencsém arra kérni, méltóztassék velem tudatni, vajon a fogságba esett papok hazatértek-e már. Ellenkező esetben szabadon bocsájtásuk érdekében a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál, illetőleg a szovjet hatóságoknál a szükséges lépéseket meg fogom tenni.

A miniszter rendeletére:

miniszteri osztályfőnök

Shvoy Lajos megyéspüspök úrnak, Székesfehérvár

93. doboz, 144381. Gépelt irat, aláírás nélkül.

**e) Shvoy Lajos székesfehérvári püspök levele Gyöngyösi János
külgügyminiszterhez a fogságba esett papok szabadon bocsátása ügyében
Székesfehérvár, 1945. december 19.**

Székesfehérvári Püspöktől
Tárgy: Hadifogoly papok
Külgügyminiszter Úr!

Egyházmegyénk hadifogoly papjainak szabadon bocsátása tárgyában küldött nb. átíratára kapszán mély tisztelettel jelentem, hogy a székesfehérvári egyházmegyéből a következő hadifogoly papok még mindeddig nem tértek vissza:

Dr. Kálmán János, Furtner Mátyás,²³⁸ Langhammer János,²³⁹ Turmezei Ferenc,²⁴⁰ Schulcz József,²⁴¹ Vándor Imre,²⁴² Gavora Béla,²⁴³ Pelsőczy Ferenc.²⁴⁴

Nagyon lekötelez Külgügyminiszter Úr, ha a fentnevezettek szabadon bocsátása érdekében a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál, illetve a szovjet hatóságoknál közbenjárni méltóztatik.

Fogadja Külgügyminiszter Úr őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Shvoy Lajos
székesfehérvári püspök

93. doboz, 144381. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

201.

**a) Horváth Ferenc levele Gyöngyösi János külgügyminiszterhez fia szabadon
bocsátása ügyében
Budapest, 1945. augusztus 5.**

Tisztelt Külgügyminiszter Úr!

Kérem, hallgassa meg a következő kérésemet:

238 Furtner Mátyás a fogságból való visszatérése után Ausztriában telepedett le, és ott működött papként. 2004-ben hunyt el Raidingban (a Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár igazgatója, Mózessy Gergely közlése).

239 Langhammer János (1907–1986).

240 Turmezei (korábban Volarics) Ferenc a fogságból való visszatérése után az Egyesült Államokba került, ahol a St. Paul-i egyházmegyében teljesített szolgálatot, tanított és lelkészkedett. 1977-ben hunyt el St. Paulban (Mózessy Gergely közlése).

241 Schulcz József a szovjet fogságból való visszatérése után nevét Szabadkaira változtatta (Mózessy Gergely közlése).

242 Vándor Imre a fogságból való visszatérése után elhagyta a papi pályát (Mózessy Gergely közlése).

243 Gavora Béla (?–2009).

244 Pelsőczy Ferenc (1916–1995).

Ez év január 18-án a lakásunk óvóhelyéről a Vörös Hadsereg elvitte Horváth Ferenc, szül. 1928. V. 19., anyja neve Mácsik Jolán, 17 éves fiamat, aki soha katona nem volt, a fasiszták minden intézkedése dacára nem vonult el a leventékkal a németek oldalán, és mindenkor a régi rendszer ellen dolgozott.

Fiamat először a gödöllői, majd a ceglédi fogolytáborba vitték, és Cegléden május 10-én bevagonírozták, és Románia felé vitték. Az utolsó értesítést egy darabka papíron Békéscsabánál dobta ki a vonatból, amelyen arról értesített, hogy Románia felé viszik.

Magam régi szociáldemokrata vagyok. Jelenleg is mint párttitkár tevékenyen veszek részt a demokrácia sziklájának felépítésében. Egész családomat azonos szelvényben neveltem, irányítottam, és így rettenetesen fáj, hogy fiamat érdemtelenül érte sorsa.

Nagyon kérem, Külügyminiszter Úr, kövessen el mindent, hogy fiamat mielőbb visszakaphassam.

Ígérem, hogy mint a múltban, a jövőben is minden lépésem, minden tudásomat és erőmet régi elveimhez híven a szabadság szolgálatában fogom családommal egyetemben kifejtetni.

Ismételten kérem, nagyon kérem vissza fiamat.
Barátság

Horváth Ferenc

Nevezett politikailag és erkölcsileg teljesen megbízható.

[olvashatatlan aláírás]
házmegbízott

84. doboz, 141161. Gépelt tisztázat, kézzel írt kiegészítéssel, saját kezű aláírással.

b) A Vörös Hadsereg által elszállított Horváth Ferenc adatlapja

A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március 18-án kelt 26. sz. rendelete)

1. Sorszám
2. Vezeték és keresztnév: Horváth Ferenc
3. Születési év és hely: 1928, Budapest
4. Lakhely: Budapest, VI. ker. Jókai u. 40. III. 18.
5. Nemzetiség: magyar
6. Állampolgárság: magyar
7. Foglalkozás és munkahely: autószerelő tanonc

8. Társadalmi helyzet (ipari v. gazdasági munkás, értelmiségi v. fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda v. iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő stb.): fizikai munkás
  9. Családi állapota (nős, nőtlen, gyermekek száma): nőtlen
  10. Vagyoni helyzete (milyen vagyona van): vagyontalan
  11. Melyik párthoz tartozik? apja szociáldemokrata párttitkár, ő még gyerek
  12. Volt-e partizánalakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban? nem
  13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra? nem vonult be
  14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása? soha katonára nem volt
  15. Szolgált-e a Szálasi-hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és a beosztása? nem
  16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (Harctérről-e vagy német stb. gyűjtőtáborból): 1945. január 18-án lakása óvóhelyéről mint civilt
  17. A közéletben milyen mértékben vett részt? semmilyen
  18. Honnan és mikor vitték el? 1945. I. 18. Jókai u. 40. óvóhelyről
- Megjegyzések:

84. doboz, 141161. Gépelt kérdőív, kézírással kitöltve.

202.

Glász Ödön, a MÁV igazgatóhelyettesének levele Gyöngyösi János
külgügyminiszterhez fogságba került vasúti alkalmazottak szabadon bocsátása
ügyében

Budapest, 1945. augusztus 7.

Magyar Kereskedelmi és Közlekedésügyi Miniszter
Tárgy: Hadifogoly vasúti alkalmazottak szabadon bocsátása

Magyar Külügyminiszter Úrnak
Budapest

Az orosz katonai hatóságok a hadműveletek során nagyszámú vasúti alkalmazottat ejtettek fogságba.

Ezek az alkalmazottak orosz katonai hatóságok – mint az Miniszter Úr előtt is ismeretes – részben szolgálatteljesítés közben, részben pedig szolgálatba menet vagy szolgálatból jövet, részben pedig lakásukon, az esetek túlnyomó részében mint polgári személyek kerültek fogságba.

Ez idő szerint 1300 ilyen alkalmazottat tart a MÁV nyilván, de becslésem szerint, minthogy a felvidéki, erdélyi, valamint dunántúli és nyugati országhatáron túli területekről pontos adatok nem állnak rendelkezésemre, így az összes elfogott vas-

úti alkalmazottak száma a 2000 főt is meghaladja. Ezek a MÁV-alkalmazottak értesülésem szerint részben még magyarországi, részben pedig romániai és egyéb fogolytáborokban vannak.

Az államvasutak újjáépítésének nagy munkáját, valamint a helyreállított vonalakon megindult és egyre nagyobb mértékben kibontakozó vasúti forgalom lebonyolítását nem kis mértékben hátráltatja szakképzett, főleg fenti okok miatt távol levő alkalmazottakban mutatkozó hiány.

Tisztában vagyok a kérdést illető nehézségekkel, mégis tisztelettel kérem Miniszter urat, hogy legalább az ez idő szerint a magyarországi fogolytáborokban polgári személyként őrzött államvasúti alkalmazottak kiszabadítása iránt a megfelelő intézkedéseket megtenni szíveskedjék.

A miniszter rendeletéből:

dr. Glósz Ödön
MÁV igazgatóhelyettes

126. doboz, 171998. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

203.

**Molnár Ferenc levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez
szovjet fogságba esett volt munkaszolgálatos társa ügyében**

Nagykanizsa, 1945. augusztus 7.

Tekintetes
Magyar Külügyminiszter Úrnak
Budapest

Alulírott dr. Molnár Ferenc nagykanizsai lakos mély tisztelettel kérem a Tekintetes Külügyminiszter urat, hogy volt bajtársam, akivel együtt szolgáltam, és Szolnokon sajnós orosz hadifogságba esett, ügyét elintézni szíveskedjék.

Volt bajtársam Hirschl (Csász) József, szül. Nagykanizsán 1909. febr. 5-én, izr., anyja neve Bród Karolin, Nagykanizsa, Deák tér 11. szám alatti lakos sajnós évek óta be volt vonulva mint zsidó munkaszolgálatos, és várta már, hogy évek hosszú sora után végre felszabaduljon. Ez Szolnokon megtörtént, de egy véletlenség vagy félreértés folytán sajnós orosz hadifogságba esett, és elvitték román területre, azóta semmi hír felőle. Felesége közel másfél évi deportálás után németországi Auschwitzból pár napja tért haza. Ő viszont nem tudott hazatérni a fent említett szerencsétlenség után. Mély tisztelettel kérem úgy magam, mint fáradt felesége nevében a tekintetes Külügyminiszter urat, hogy ereje hozzájárulásával tegye meg a szükséges lépéseket az irányban, hogy Hirschl (Csász) József hosszú üldözés és szenvedés után hazatérhessen feleségéhez Nagykanizsára.

Bízom, hogy a demokratikus magyar kormány külügyminisztere támogatni fogja szerény kérésemet.²⁴⁵

Maradok mély tisztelettel:

Dr. Molnár Ferenc
Nagykanizsa
postafiók 46.

88. doboz, 142155. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással, pecséttel.

204.

Id. Hudetz Emil kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez fia szabadon bocsátása ügyében Szombathely, 1945. augusztus 9.

Magyar Külügyminiszter Úrnak
Budapest

A „Szabad Vas megye” 1945. aug. 1-ji számában „Illetékes magyarázat a Szovjetunió magyar hadifoglyai ügyében” cím alatt a következőket olvastam: „Az orosz kézre jutott magyar katonai személyek hadifogollyá nyilvánítása kétségkívül teljesen megfelel a nemzetközi jog idevonatkozó rendelkezéseinek”.

Az én fiam, ifj. Hudetz Emil, Szombathely, Szent Márton utca 19. sz. alatti lakos, még csak diák, a Magy. Erzsébet Tud. Egyetem joghallgatója, amit ha kell, igazolhatok.

Szombathely város polgármesteri bizonyítvány szerint katona nem volt, de még csak sorozáson sem volt. S mégis elfogták Magyarországon területén 1945. május 10-én, tehát már békében.

Miután a cikk szerint hadifogollyá csak háborúban elfogott katonai személyek nyilváníthatók, fiam csak tévedés folytán kerülhetett a Vas megyei Sorokpolány melletti gyulamajori fogolytábor 31. századába. Innen július 18-án szállították el Budapest felé, míg júl. 30-án már Kecskemét, Kiskunhalas, Szabadka irányában, amint hallottam, Kisenyev²⁴⁶ vagy Foksaniba.²⁴⁷

Mivel fiam kezei között nincsen megfelelő bizonyíték, hogy katona nem volt, mellékelve megküldöm, s nagyon kérem Külügyminiszter Urat, szíveskedjék meg-

245 Az iratborító külsején a következő feljegyzés olvasható: „Figyelemmel a Szovjet-Unió Kormányának 1945. augusztus hó 22-én kelt közlésére, amely szerint az összes magyar hadifoglyokat szabadon bocsátják, egyes hadifoglyok ügyében egyelőre közbenjárásnak nincs helye. Háromhavi határidővel ad acta. Budapest, 1945. szeptember 18.”

246 Kisinyov, Chişinău, Moldova.

247 Fokszány, Focşani, Románia.

kérni Puskin követ urat, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szovjet politikai tanácsadóját, hogy diák fiamat tanulmányainak folytatása céljából mielőbb szabadon bocsátani szíveskedjen. Amennyiben kérésem más helyre tartozik, kérem a megfelelő helyre juttatni. Megjegyzem, hogy fiam politikai pártnak nem volt tagja, s nem is tevékenykedett.

Kérésemet megújítva s válaszát kérve vagyok
mély tisztelettel

id. Hudetz Emil
Szombathely
Szentmárton u. 19.

92. doboz, 144224. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

205.

Polauer Jánosné kérelme a Külügyminisztériumhoz a Pestszenterzsébetről elhurcolt 2100 polgári lakos ügyében *Budapest, dátum nélkül*

Magyar Külügyminisztérium Tekintetes Elnöksége!
Budapest

Alulírott bátor vagyok az alanti kéréssel a Magyar Külügyminisztérium tekintetes Elnökségéhez fordulni:

Ez év január 14-én Pestszenterzsébeten 2100 polgári lakost,²⁴⁸ köztük a túloldalón felsoroltakat²⁴⁹ a férjemmel együtt – a karszalagos helybeli megbízottak állítólag az idegen hangzású nevük miatt összegyűjtöttek. Január 30-án pedig a kőbányai felső pályaudvaron vagonokba rakták.

Kérem, tudakolják meg, hogy hová irányították a hozzátartozóinkat, szeretnénk tudni a sorsukat, szeretnénk megnyugodni a helyzetükről. Bátor vagyok remélni a jóindulatukat, nyugtassák meg a nagy nyomorban nélkülöző anyákat, feleségeket, gyermekeket a családfenntartó, testvér, apa helyzetéről.

Kérésemet megújítva, a túloldalón felsoroltak nevében is hálás
tisztelettel

ifj. Polauer Jánosné
Pestszenterzsébet
Királyhágó u. 110.²⁵⁰

91. doboz, 142932. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

248 Ez a becsült szám valószínűleg tartalmazza azokat a Sashalmon, Soroksáron és a többi környező településen élőket is, akik az elhurcolás idején Pestszenterzsébeten tartózkodtak.

249 A levél hátsó oldalán 13 elhurcolt személy adatai szerepelnek.

250 A Külügyminisztérium a levélre a következő formanyomtatvány elküldésével válaszolt: „Figyelemmel a Szovjet-Unió kormányának 1945. augusztus hó 22-én kelt közlésére, amely szerint az

206.

Ismeretlen nemzetgyűlési képviselő levele Vörös János honvédelmi miniszterhez
Hegedűs Ferenc zalaegerszegi könyvkereskedő fia szabadon bocsátása ügyében
*Zalaegerszeg, dátum nélkül*²⁵¹

Vörös János úrnak, vezérezredes, honvédelmi miniszter
Budapest, Honvédelmi Minisztérium

Miniszter Uram, kedves Barátom!

Ma reggel kaptam Zalaegerszegről (Hegedűs Ferenc) könyvkereskedő régi, jó ismerősömtől egy levelet, mely mellett megküldte eredetiben a fia által Cegléden ledobott levelet.

A levelet másolatban idezárom.

A levélben kimondottan is kívánja, hogy Hozzád forduljunk, valószínűnek tartom, hogy mint vitéz tartalékos katonádat korábban ismerted. Apja azt tudta meg, hogy az amerikaiak elengedték az egész vonatot a fogságból, amelyet azután az oroszok Pécsújhely mellett feltartóztattak, majd Sanktpölten²⁵² Stockerauba vitték, és onnét irányították az egész vonatot Foksani²⁵³ felé. Ahogyan én tudom, a gyerek nem volt semmiféle jobboldali mozgalomban érdekelve, apja régi szervezett szociáldemokrata nyomdai munkás, aki betegsége miatt hagyta abba a nyomdászmesterséget és nyitott egy kis könyvkereskedést.

Ilyen körülmények között, figyelemmel arra, hogy a gyerek lelkileg és testileg teljesen le van gyengülve, feleségét is elvesztette, engedd meg, hogy úgy is mint földinket arra kérjelek, légy szíves lépéseket tenni talán az orosz fegyverszüneti parancsnokságnál érdekében.

Elnézésemet kérem, hogy terhellek ezzel az ügygel, de úgy érzem, nem tudok egy ilyen szívügyemet képező zalai ügyben jobb helyre fordulni, mint Hozzád, aki mindig szeretettel karoltad fel vármegyénk ügyes-bajos dolgait. Nagyon lekötelező volna, ha szíves volnál értesíteni tett intézkedéseidről.

Szeretettel köszönt

igaz barátod:

[olvashatatlan aláírás]

nemzetgyűlési képviselő, országos pártügyész

128. doboz, 145773. *Gévelt tisztázat, saját kezű aláírással, pecséttel.*

összes magyar hadifoglyokat szabadon bocsátják, egyes hadifoglyok ügyében egyelőre közbenjárásnak helye nincs. Háromhavi határidővel ad acta. Budapest, 1945. szeptember 26. Szondy.”

251 A levél 1945. október 5-én érkezett a Honvédelmi Minisztériumba.

252 Sankt Pölten, Ausztria.

253 Foksány, Focşani, Románia.

207.

A magyar kormány szóbeli jegyzéke a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz a Szovjetunióba hurcolt volt zsidó munkaszolgálatosok ügyében

Budapest, 1945. november 2.

Szóbeli jegyzék

A magyar kormány tisztelettel a következőkre hívja fel a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szíves figyelmét.

Magyarországnak Vörös Hadsereg által történt felszabadítása során a szovjet hatóságok többek között volt zsidó munkaszolgálatosokat és deportációból hazakerült egyéb zsidó egyéneket is őrizet alá vettek és elszállítottak. Ezeket a többi elszállított és fogolytáborokban őrizet alatt tartott katonai hadifoglyok és polgári egyénekéhez hasonló elbírálásban részesítették a szovjet hatóságok.

Bizonyára tudomása van a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak arról, hogy a leűnt fasiszta rezsim a zsidóságot ellenségnek tekintette, s a zsidó munkaszolgálatosok kényszermunkát végeztek. Erre való tekintettel a magyar kormány tisztelettel kéri a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, szíveskedjék odahatni, hogy a magyarságnak az a csoportja, mely az utolsó évek során súlyos szenvedéseken ment keresztül, amennyiben szovjet őrizet alatt van, mielőbb hazatérhessen. Megjegyzendő, hogy több magyarországi zsidó társadalmi egyesület kérte fel a kormányt, hogy a maga részéről is siettesse hazabocsátásukat, és ezek utaltak Stalin²⁵⁴ generalissimus egy régebben kiadott parancsára, mely szerint a zsidó elem, bárhol is találná azt meg a Vörös Hadsereg, szövetségesnek tekintendő.

A Magyar Kormány ttel csatolja az utolsó hetekben tudomására jutott s a Vörös Hadsereg által elszállított azoknak a zsidó munkaszolgálatosoknak a névjegyzékét,²⁵⁵ akiknek érdekében intervencióját kérték, s egyben arra kéri a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, szíveskedjék mérlegelés tárgyává tenni, vajon megvolna-e mód arra, hogy a különböző fogolytáborokból a zsidó származású egyéneket csoportosan hazaengedjék. A Magyar Kormány eme kérelme arra a mintegy 30 000 munkaszolgálatosra is vonatkozik, akik a háború folyamán a Don-kanyarban és a hadszíntér más helyein szovjet fogságba estek.

339. doboz, 137111. Gépelt fogalmazvány, aláírás nélkül.

254 Sztálin.

255 A névjegyzék a dokumentumok között nem található.

208.

Sörös Viktorné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez fia hollétének felderítése és hazaszállítása ügyében

*Pilisszántó, 1945. december*²⁵⁶

Magyar Külügyminiszter Úrnak!

Alulírott Sörös Viktorné, pilisszántói lakos, mély tisztelettel kérem, hogy Sörös Tamás²⁵⁷ 24 éves volt pilisszántói lakos, fiam hollétét az illetékes orosz katonai úton, diplomáciai úton teendő lépések révén megállapítani és hazaszállítását kieszközölni méltóztassék.

Mély tisztelettel előadom, hogy fiam, Sörös Tamás az elmúlt években katonai szolgálatot teljesített, majd leszerelt, és Pilisszántón lakott a szülői házban. Az 1945. évi augusztus hó 9-én két orosz katona jelent meg a községi bíró kíséretében lakásunkon, és fiamat kereste. Nyilván följelentés alapján az orosz katonák házkutatást tartottak, amelynek során a lakáson gyutacsokat és robbanózsínórt találtak. Fiam azonnal számlákkal igazolta, hogy ezek a robbantóeszközök hatósági vásárlási engedély alapján kerültek birtokába, mert mint kőbányabérlőnek kőrobbantásokra szüksége van ilyenekre. Ugyanezt a jelen volt községi bíró szóbelileg is igazolta.

Az orosz katonák ennek ellenére fiamat magukkal vitték az előadott robbantóanyagokkal együtt, és azóta fiamról semmiféle hírünk nincs, holtartózkodása azóta is ismeretlen. Meg kell jegyezmem, hogy fiam politikával soha nem foglalkozott, nyilas vagy volksbundista soha nem volt, a németek irányában engesztelhetetlen gyűlölettel viseltetett, és soha nép- vagy demokráciaellenes magatartást nem tanúsított.

Mély tisztelettel kérem Külügyminiszter Urat, hogy diplomáciai úton teendő lépésekkel az orosz katonai hatóságoknál fiam hollétét igen sürgősen megállapítani és hazaszállítását kieszközölni méltóztassék.

Mély tisztelettel:

Sörös Viktorné

130. doboz, 145938. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

256 A dokumentumból nem derül ki sem a levél keletkezésének, sem a Külügyminisztériumba érkezésének pontos időpontja.

257 Sörös Tamást a Szovjet Hadsereg katonai törvényszéke 1945. augusztus 13-án Temesváron tizenöt évi „javító” munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. A vorkutai táborkörzetbe került, szénbányákban dolgozott. 1953. december 3-án térhetett vissza Magyarországra. A Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága 1975-ben, bűncselekmény hiányában rehabilitálta. Rózsás János: *Gulag lexikon* i. m. 401.

209.

**Putnoki lakosok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt
hozzátartozóik ügyében**

Putnok, 1945. december 13.

Miniszter Úr!

Putnok község lakosainak egy része bizalommal fordítja könnyáztatta szemét a Nemzeti Kormány Külügyminiszterére, mert onnan várja egyedül a segítséget és bájjára orvoslást.

Igaz, hogy a felszabadulás verőfénye süt ránk, mégis a bánat és aggodalom árnyékozza be életünket, mert elhurcolták szemünk fényét, életünk reményét és boldogságát.

Idáig valamennyien, kivétel nélkül csak zsellérsorban éltünk szegényen, és nehéz munkánk dacára is csak sovány kenyér jutott asztalunkra, mégis boldogok voltunk, mert velünk voltak életünk sorstársai: gyermekeink. Most, hogy a Nemzeti Kormány jóvoltából földhöz jutottunk, mit használ, ha alkonyba boruló életünk mellől hiányzik a dolgos, erős kéz?

Múlt év december 21-én orosz katonák, köztük egy kapitány is, községünkbe jöttek, és igazolás címén gyermekeinket és férjeinket összeszedték, és gyalogosan Debrecenbe hurcolták, jóllehet esküvel merjük bizonyítani, hogy sem a közrend, sem az állam ellen semmiféle bűnt nem követtek el. December 30-án aztán Debrecenben bevagonírozták és ismeretlen helyre szállították őket. Azóta sem tudunk semmit hol- és hogyanlétükről.

Alázatosan kérjük, ha Istent ismer, könyörüljön meg rajtunk, mert ez a bizonytalanság a kétségbeesésbe sodor mindnyájunkat. Nagyon kérjük, szíveskedjék ügyünket kegyes pártfogásába venni, szívügyévé tenni, és mindent elkövetni, hogy szerencsétlen, ártatlanul elhurcolt gyermekeinket és férjeinket visszakaphassuk, vagy addig is hírt kaphassunk róluk. Mi pedig, ígérjük, éltünk fogytáig áldani fogjuk és imáinkba foglaljuk áldott nevét.

Kétségbeesésünket növeli az a körülmény, hogy az orosz katonák gyermekeink és férjeink elhurcolása előtt azt mondták, hogy csak háromnapi munkára és igazolás miatt viszik el őket, de azóta sem adtak magukról életjelet, és így nem tudunk róluk semmit.

Az elhurcoltak névsora a következő:

[13 fő adatait tartalmazó lista]

Megértő szívéhez folyamodva ismételjük meg alázatos esedezésünket és maradjunk a Külügyminiszter úrnak alattvalói hűséggel:

Hargitai Pálné
özv. Bacsó Lajosné
idő. Gregó József
Germuska László
Germuska Imre
Fekete Gy. Lajosné

Berecz Istvánné
Lehota Mihályné
Katona Zoltánné
Tóth Ferencné
[olvashatatlan aláírás]
K. Varga Lajosné

Igazoljuk, hogy a fenti kérelemben felhozottak a valóságnak mindenben megfelelnek.

[2 olvashatatlan aláírás]
Putnok, 1945. dec. 13-án

130. doboz, 171826. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

210.

Darjás János, Bodrogkisfalud körjegyzőjének kérelme Gyöngyösi János
külgügyminiszterhez elhurcolt lakosok ügyében

Bodrogkisfalud, 1946. január 7.

Bodrogkisfaludi körjegyzőtől

Tárgy: A még vissza nem tért hadifoglyok és polgári személyek hazahozatala

Magyar Külgügyminiszter Úrnak, Budapest

Fenti tárgyban összeállított kimutatásokat, kérdőívek kapcsán felterjesztem az alábbiakban:

A polgári személyeket Bodrogkisfalud községből a Vörös Hadsereg egy hadnagy, négy orosz katona közbejöttével 1945. január hó 24-én szállította Bodrogkisfalud községből Szerencs községbe, a cukorgyár épületébe.²⁵⁸ Innen január 28-án vagonba rakták őket, és útba indították Ukrajnába. 30 napi út után ma érkeztek Dombaszék²⁵⁹ nevű bányatelepre. Itt éjjel kirakták, s reggelig térdig érő hóban álltak az állomás területén. A 30 napi út alatt két esetben kaptak húst, két esetben kenyeret, egy esetben háromkanálnyi cukrot, és egy esetben ötkanálnyi sót. Egyébként abból kellett magukat élelmezniük, amit magukkal vittek.

A megérkezés után 10 napi pihenőt élveztek. Ennek eltelte után a férfiak és az erősebb nők azonnal szénbányába lettek beosztva, míg a gyengébbek előbb hóelta-

258 Bodrogkisfalud körjegyzője által készített és 1947. február 24-én a Külgügyminisztériumba küldött kimutatás szerint a községből 17 férfit és 38 nőt hurcoltak el (203. doboz, 171876).

259 Donbasz, Ukrajna.

karitási munkálatokat végeztek, majd pedig az építkezésnél alkalmazták őket. Munkaidő reggel 7 órától este 7 óráig, egyórai ebédszünettel. A házépítési munkálatoknál az emeletekre hordták a nők az építési anyagokat. Reggel 9 órakor kaptak 2 dlnyi gersli- vagy káposztalevest, s utána vacsorát, rendszerint este 11 órakor. Ugyanezt. Ezenkívül kaptak naponta általában fél kiló kenyeret.

A megerőltető, nehéz munkát rendszeren nem bírták, az elgyengültek, valamint a betegek többször bejelentették, hogy éhség vagy gyengeség következtében nem bírnak dolgozni. Ha nem volt 40 fok lázuk, az esetben a bejelentést szimulálásnak tekintették, s veréssel, ütlegeléssel kényszerítették őket a munka folytatására. Az ütlegelést a munkafelügyelők épp azzal hajtották végre, ami a kezük alá esett. 1945. év tavaszán az olvadás kezdetén mocsárlecsapoláshoz rendelték ki az innen előállítottakat. Tekintettel arra, hogy lábbelijük rongyokban, cafatokban állott, megtagadták a térdig érő iszapos vízben való munkát. A munkafelügyelő egy bottal a keze ügyébe eső egyéneket, tekintet nélkül férfi vagy nő voltára, úgyszólván a földre verte.

A nőktől éppen annyi munkateljesítményt követelnek, mint a férfiaktól, sőt néha többet. A 40 fok lázban szenvedő beteget a betegszobába szállították, azonban élelemdagját nem kapta meg, mert a kezelőszemélyzet azt ellette előle rendszerint.

Kosztot a munkabérük fejében kapott díjazás ellenében kaptak. Ez azonban nagyon változó. Volt egyén, aki havonta 200 rubelt kapott, míg volt olyan, aki csak 3-4 rubelt, sőt csak egynéhány kopekot. Ez a munkavezetőtől függött. Az egy napi élelem díja 8 rubelt tett ki naponta, havonta tehát 240 rubelnyi összeg kellett élelemre. Miután ez összeget úgyszólván senki sem kereste meg, kénytelenek voltak meglévő ruházatukat eladni, hogy magukat fenntarthassák, s az élelmezéshez szükséges összeget előteremthessék. Ágyneműt vagy takarót senkinek sem adtak. Aki takarót nem vitt magával, vagy azt kényszerűségből eladta, takaró nélkül aludt állandóan.

Aki a munkát megtagadta gyengeség miatt, rendszerint egyesbe került, ahol enni egyáltalán nem kapott. Volt olyan egyén, aki három-négy napig volt egyesben legyengült állapotban, s ez idő alatt semmi ennielőt nem kapott.

A beteg hazajött néhány személy közlése szerint az ottaniak teljesen legyengült állapotban vannak, s úgyszólván éhgyengeségnek, esetleg éhhalálnak vannak kitéve.

Az elszállítás körülményeit a községi Nemzeti Bizottság 1945. május hó 27-én kelt jegyzőkönyvében Külügyminiszter Úrral közölte.

Fenti adatokról jegyzőkönyvet nem vettem fel, mert a hazajöttek az esetleges visszaszállításuktól való félelmükben arra kértek, hogy előadásukat ne foglaljam jegyzőkönyvbe, így azokról csak jegyzeteket készítettem. Valamennyi hazatért közlése azonban teljesen egybehangzó, s így az tényként elfogadható.

Végül jelentem, hogy a Bodrogkisfalud községből elszállítottak semmiféle politikai pártnak tagjai nem voltak, fasiszta magatartást nem tanúsítottak. Valamennyien magyar eredetűek. Német állampolgár vagy származású egyén egyetlen sincs köztük.

A hozzátartozók nyugtalansága és fájdalma annál nagyobb, mert egyik elszállított egyén szülőjének rokona azt írta, hogy a Miniszterelnök Úr titkárával személyesen beszélt ez ügyben, aki az elmondottakat „elszörnyülködve” hallgatta, és kijelentette, hogy a miniszterelnökségen az esetről semmit sem tudnak. Ebből a felek azt a következtetést vonták le, hogy az elöljáróság a szükséges adatokat és felvilágosító jelentéseket az illetékes helyekre nem jelentette.

Derjés János s. k.
körjegyző

147. doboz, 174189. Gépelt másolat.

211.

A Külügyminisztérium kérelme a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz a hajmáskéri hadifogolytáborban meghaltak méltó eltemetésével kapcsolatban
Budapest, 1946. február 22.

Magyar Külügyminisztérium
170.493/10/c. – 1946.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak
Budapest

A magyar kormány tisztelettel kéri a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szíves közbenjárását a következő ügyben:

A magyar Honvédelmi Minisztérium Hadifogoly Osztályának jelentése szerint a hajmáskéri hadifogolytáborban elhalt magyar hadifoglyokat a szovjet katonai hatóságok jeltelen közös sírban temetik el.

A magyar kormány tisztelettel kéri, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság az illetékes katonai hatóságoknál közbenjárni szíveskedjék a célból, hogy az elhalt hadifoglyok sírhelyei megfelelő módon megjelölve legyenek, illetőleg a temetést a magyar hadifoglyok vagy a magyar hatóságok bevonásával végezzék, és az elhaltak névsorát a magyar kormánnyal időről időre közölni szíveskedjenek.

A miniszter rendeletére:

Szondy Viktor
miniszteri osztályfőnök

321. doboz, 175095. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással, pecséttel.

212.

a) Kölesd előjáróinak kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez német nevű elhurcolt lakosok szabadon bocsátása ügyében

Kölesd, 1946. február 23.

Magyar Külügyminiszter Úrnak!
Budapest

Az itt külön is csatolt kimutatás szerint,²⁶⁰ amelyet Kölesd község előjáróságának közbejöttével állítottunk gondosan egybe, feltünteti azokat a férfiakat és nőket, akiket az orosz hadsereg megbízottai német családi névhangzásuk miatt munkára 1944. december 31-én itt Kölesden összegyűjtöttek és igénybe vettek, majd pedig kiszállítottak Oroszországba.

Községünknek lakossága (értve ez alatt kizárólagosan az eredeti Kölesd községet, és ide nem számítva az idecsatolt, azonban Kölesddel szoros összefüggésben nem álló külterületi lakott részeket, ahol svábok is laknak), kizárólagosan színmagyar, és a kimutatásban felsoroltak is, igaz ugyan, hogy német hangzású családi nevet viselnek, azonban németül beszélni nem is tudnak. Azt, hogy a kimutatásban felsoroltak az időközben szerzett értesülések szerint Oroszországban hol laknak és dolgoznak, a kimutatás jegyzet rovatában feltüntettük. Azoknak a nevének a jegyzet rovatban, ahol bejegyzés nincs, csupán azt tudjuk, hogy Oroszországba vitték őket, de ez idő szerint általunk nem ismert helyen tartózkodnak.

Külügyminiszter Urunk! Az anyák, édesapák, testvérek, rokonok és jó barátok kérelme és óhaja nyilatkozik meg akkor, amikor hathatós segítségét és utánjárását kérik azért, hogy szeretteiket Oroszországból, az ismeretlen sorsban sínylődőket vizsgáltni kívánva visszaszállításukért esedezzenek. Elhurcolásuk óta több mint egy esztendő elmúlt, s bizonyára ha az egybegyűjtés időpontjában felzaklatott harci hangulat lecsillapítható lett volna, úgy a helyi hatóság gondos tájékoztatása megértesre talált volna az orosz katonai hatóságoknál, és nem került volna sor a kimutatásban feltüntetett 38 magyar ember elszállítására. A kimutatásban felsoroltak saját személyükben, de hozzátartozóik is köztudomásúan a magyar hazáért mindenkor kiálló derék hazafiak voltak, akiknek ha valamikor is 100 évvel előbb a felmenője betelepített német lett volna, úgy kétségtelenül és általunk jól ismertem olyannyira elmagyarosodott, hogy nem lehetne semmiképpen különbséget tenni az itt letelepedett Árpád vezérrel a Kárpátok medencéjébe jött magyar és a most elhurcoltak személye között.

Alulírott hatósági közegek teljes büntetőjogi és fegyelmi felelősség érzetében teszünk előterjesztést az elhurcoltak hozzátartozóinak nevében, azok hazaszállításának kieszközlésére, annak igazolásául, hogy a jelen kérelemben felsorolt személyi

²⁶⁰ A csatolt kimutatás 27 férfi és 16 nő nevét tartalmazza.

magatartás és állítások a valót mindenben fedik, s hogy kizárólagosan ennek a kérelemnek a végrehajtása Külügyminiszter Úr részéről szorosán véve magyar érdek.

Külön is előadjuk, hogy a hozzátartozók, akik lelkileg összetörten állnak ebben a kérdésben, és sóvárogva várják Külügyminiszter Úrnak eljárása eredményét, külön tudakozólapot is állíttattak ki jegyzői hivatalunknál, ami a Magyar Vöröskereszt Országos Központjához fog egyidejűleg elkerülni.

Tiszteletteljes kérelmünket úgy hozzátartozók, mint pedig magunk nevében megismételjük, és Külügyminiszter Úr hathatós és gondos eljárásáért fogadja előre is hálás és őszinte köszönetünket.

Kölesd község képviseletében:

[olvashatatlan aláírás]
Nemzeti Bizottság
elnök

Hazafias tisztelettel:

[olvashatatlan aláírás]
községi főjegyző

[olvashatatlan aláírás]
községi bíró

127. doboz, 172106. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecsétekkel.

b) A Külügyminisztérium választervezete Kölesd előljáróinak
Budapest, 1946. augusztus 5.

Magyar Külügyminisztérium

Előljárásnak Kölesd

Tárgy: A még vissza nem tért hadifoglyok és polgári személyek kiszabadítása szovjet-orosz hadifogságból

A fenti tárgyban hozzám érkezett kimutatást visszavárva értesítem, hogy a kérelmek ügyében csak úgy áll módomban az illetékes szovjet hatóságoknál közbenjárni, ha jelen leiratom számára való hivatkozással minden egyes személytől a csatolt minta szerint kiállított és pontosan kitöltött (nemleges esetben is) kérdőívet terjeszt fel hozzám.

A kérdőívek csoportosítandók aszerint, hogy polgári személyekről (nőkről, leventékről), legénységi állományú vagy tiszti rangú katonai személyekről van szó, és e csoportosítás szerint állítandók össze a kíséző névjegyzékek is.

Amennyiben valamely hadifogoly jelenlegi tartózkodási helye, illetőleg pontos címe még nem volna ismeretes, úgy szíveskedjék annak megállapítása végett a M.

Vöröskereszt illetékes vidéki fiókjához fordulni. A kutatás tekintetében követendő eljárásról ott a szükséges felvilágosítást is megadják.

A kérdőívekhez csatolandó a helybeli rendőrhatóság vagy nemzeti bizottság bizonyítványa, mely hivatva van a hadifogoly korábbi politikai magatartását igazolni.

Tisztek politikai megbízhatósága csak a rendőrhatóság által igazolható.

A miniszter rendeletére:

[olvashatatlan aláírás]
miniszteri osztálytanácsos

127. doboz, 172106. Kézírással kiegészített nyomtatvány.

213.

a) A magyar kormány hadifoglyokkal kapcsolatos adatok átadását kérelmező levele a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz

Budapest, 1946. február 25.

170.126/10-c

A Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak
Budapest

A magyar kormány tisztelettel közli a Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal, hogy a magyar Népgondozó Hivatal birtokában lévő deportált munkaszolgálatos veszteség-névjegyzékek között a kocsatovka-micaurinszki²⁶¹ fogolytáborban elhunyt munkaszolgálatosok névjegyzéke nem szerepel, noha több ezer táborból visszatért személy közölte, hogy ott is készült veszteség-névjegyzék.

A magyar kormány tisztelettel kéri a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, hogy a fenti hiányzó névjegyzéket beszereztesse és ide megküldeni szíveskedjék.

Egyben a magyar kormány bátorkodik a t. Szövetséges Ellenőrző Bizottság figyelmét arra a körülményre felhívni, hogy a szovjet hatóságok felügyelete alatt lévő hadifogolytáborokban elhunyt magyar hadifoglyok veszteség-névjegyzékével mind ez idáig a magyar kormány nem rendelkezik, miért is a magyar kormány tisztelettel kéri vonatkozó nemzetközi jogszabályokra és szokásokra, valamint az embe-riességre hivatkozva – hogy a fenti névjegyzékeket is ide eljuttatni szíveskedjék.

A miniszter rendeletére:

Szondy Viktor
rendk. követ és meghatalmazott miniszter

107. doboz, 170126. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

261 Micsurinszk-Kocsetovka, Oroszország.

b) I. I. Levuskin vezérőrnagy válasza a magyar kormány levelére
Budapest, 1946. április 30.

Magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság
Szondy úrnak
Magyar Külügyminisztérium
Budapest

Uram!

170.126/10-c. szám alatt kelt átirata alapján megtettük a szükséges intézkedéseket. Kérdésünkre az illetékes szovjet szervek közölték velünk, hogy technikai okokból az Ön kérésének teljesítése nem lehetséges.

Ljovuskin²⁶² s. k.
vezérőrnagy

107. doboz, 170126. Gépelt másolat.

214.

a) A Serényifalváról, Kelemérről, Abafalváról és Sajószentkirályról elhurcoltak hozzátartozóinak és a községek elöljáróinak kérelme a Külügyminisztériumhoz az elhurcoltak ügyében
Serényifalva, 1946. február 25.

Magyar Köztársasági Külügyminisztériumnak
Budapest

Alulírott, mint a tévedésből és ártatlanul elhurcoltak hozzátartozói – szülők, gyermekek, testvérek, valamint a község elöljárósága, a Nemzeti Bizottság, a demokratikus pártok vezetősége és úgy a helyi, a kerületi, az országos központi Szakszervezetek vezetőségei – tisztelettel ismertetjük a községeinkből, megyéinkből, az országunkból tévedésből és ártatlanul elhurcoltak, deportáltak elhurcolási eseteit.

1945. január utolsó felében különböző községekben, nevezetesen itt a környékünkön, Borsod vm.-ben Kelemér, Abafalva, Sajószentkirály, Serényifalván január 22–23–24-én megjelent egy orosz katonai alakulat, amely az akkori község elöljáróságának könnyelmű vezetőjétől kért valamilyen névsort a község lakosságáról, amelyből aztán a 17 évtől 45 évig nőket és férfiakat jelölték ki, minden előző vagy jelenlegi politikai magatartás, vallás vagy nemzetiségi megkérdés vagy kivizsgálás

---

262 Levuskin.

figyelembevétele nélkül behívták, bekísérték a község iskolájába azzal az ürüggyel, hogy csak valami megbeszélés lesz, amikor az iskolába bementek, bekísérték, fegyveres orosz katonák fogták körül az iskolát, és nem engedték ki többet őket, hanem így Kelemérből 22, Abafalváról 62,²⁶³ Sajószentkirályról 22 nőt és férfit, Serényifalváról 21 nőt és 30 férfit január 25-én azzal, hogy csak 3 heti munkára viszik itt a környéken, Miskolcra, a rendőrpalotába kísérték, ahol már több ezren voltak hasonló módon összeszedett ártatlanok, majd onnan január 31-én bevagónirozva Füzesabony, Erdélyen keresztül Oroszországba, „Dombosz”²⁶⁴ bányavidékre szállították őket, ahol táborokban „Delta 2 sz.” vannak elhelyezve, és mint németeket vagy németbarátokat tartják nyilván. Azóta életjelt sem adhatnak magukról, noha kb. 20-25%-ig egytől egyig törpe- vagy kisbirtokos – 75-80% pedig ipari vagy gyári, vasgyár, téglacserépgyár, vasutas vagy bányamunkás, de föltétlen mind dolgozó, úgy ő maga, mint minden hozzátartozója.

Elhurcolásuk körülményei ismertetése után alulírottak, hozzátartozók, hatóságok, testületek, tisztelettel kérjük a T. Külügyminisztériumot, hogy mint ahogy minden magyarnak, de különösen minden dolgozó magyarnak teljes igyekezettel azon kell hogy legyen, hogy a magyar elrabolt, kimentett, elvitt javainkat visszakapjuk, úgy legyen az az első, hogy a tévedésből, talán az akkori, még régi községi vezetőség nemtörődömsége, vagy talán éppen bűne miatt kiadott tiszta, igaz magyar demokratikus munkás véreink minél előbbi hazahozatalukat kieszközölni, minden erővel elősegíteni szíveskedjék.

Szíveskedjék mindent latba vetni, hogy a lehető leghamarabb hazajöhessenek szeretett hazájukba az ők szeretteikhez, annál is inkább, mert hiszen lerombolt hazánk minél hamarabbi újjáépítésében minden magyar dolgozó kézre nagy szükség van. Minden egyes demokratikus munkás kimaradása az újjáépítésből csak hátráltatja szociális újjászületésünket.

Nem lehet az mindegy, hogy a sok ezer ártatlanul kihurcolt hol dolgozik, idegenben-e, vagy tönkretett országát építi, és a még több ezer hozzátartozójuk miattuk való csüggedésében csak 50% vagy 100% munkát teljesít-e.

Ha okvetlen muszáj, hogy adni kell ki helyettük, ám vigyenek, de lelkiismeretes kivizsgálás után. Van éppen elég, akik hazánk nem újjáépítésén, hanem még jobban a tönkretételén dolgozik, illetve éppen nem dolgozik – feketézik, spekulál, szabotál, tehát van felváltás.

Kérjük továbbá, hogy hazaszállításukig pedig legalább a levélbeni érintkezést és az esetleges elhalálozás értesítését hozzátartozóikhoz kieszközölni szíveskedjenek.

263 Az elhurcoltak hazahozatalának elősegítése érdekében a Külügyminisztérium által a moszkvai magyar követségre 1946 őszén küldött listán 50 férfi és 31 nő, összesen 81 elhurcolt abafalvi lakos neve és szovjetunióbeli táborzáma szerepel (180. doboz, 179654).

264 Donbasz, Ukrajna.

Kérésünk odaadó szíves támogatását és sikeres minél előbbi elintézését kérve maradunk teljes tisztelettel az elhurcoltak hozzátartozói.

[2 olvashatatlan aláírás]
Nemzeti Bizottság

Balogh István
titkár

A kívánság teljesítését teljes mértékben támogatjuk.
Miskolc, 1946. márc. 4.

Fülöp József
Borsod vármegye Nemzeti Bizottságának elnöke²⁶⁵

131. doboz, 172168. Gépelt tisztázat, a községi elöljárók saját kezű aláírásával, pecsétekkel.

b) A Külügyminisztérium értesítése a Borsod megyei szakszervezetek titkárságának

Budapest, 1946. március 26.

Borsod megyei Szakszervezetek titkársága
Miskolc

Kelemérből és más községekből elvitt személyek hazaszállítása érdekében előterjesztett kérelmére értesítem, hogy az ügyben az esetben áll módomban illetékes helyen közbenjárni, ha minden egyes személyről a csatolt minta szerint kitöltött kérdőívet hozzám visszajuttat. A kérdőívhez csatolandó az illetékes rendőrség vagy Nemzeti Bizottság bizonyítványa, melyben az illető politikai magatartását igazolja. Német családi nevűeknél külön feltüntetendő, vajon a legutóbbi népszámláláskor az illető magyar nemzetiségűnek vallotta-e magát.

A kérdőívek aszerint csoportosítandók, hogy polgári személyekről, legénységi állománybeli katonákról vagy tisztokról van-e szó. Az ekként csoportosított kérdőívek névjegyzék kíséretében lesznek hozzám eljuttatandók.

[olvashatatlan aláírások]

131. doboz, 172168. Gépelt tisztázat, a községi elöljárók saját kezű aláírásával, pecsétekkel.

---

265 A levélhez csatolva az elhurcoltak nevét tartalmazó lista.

215.

a) Hatz Sámuel levele Tombor Jenő honvédelmi miniszterhez fia, Hátszeghi (Hatz) Ottó hazahozatala ügyében
Balatonlelle, 1946. február 25.

Másolat a 7556/Elnökség-1946. H. M. számhoz

Miniszter Úr!

Alulírott Hatz Sámuel balatonlelleli lakos azon tiszteletteljes kérelemmel fordulok Miniszter Úrhoz, hogy fiam, Hátszeghi (Hatz) Ottó²⁶⁶ vk. ezredes hazahozatala érdekében a szükséges intézkedéseket megtenni szíveskedjék, illetve erre a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot felkérni méltóztassék, miután fiam 1945. április 5-én a Vörös Hadsereg által ez ideig előttem ismeretlen helyre elvitetett.

Hátszeghi Ottó vk. ezredes 1944. november 7-én mint a VII. hdt. vkf.-e a Vörös Hadsereghez átrepült, és a magával vitt hadműveleti terveket rendelkezésre bocsáj-totta, amivel hathatósan hozzájárult ahhoz, hogy Hazánk területén a náci elnyomás rövidebb időre nyúlhasson. Mindezekről valószínűleg Miniszter Úrnak annak ide-jén tudomása is volt.

Fiam 1944 áprilisában, mikor Törökországból mint katonai attaché visszatért, a Gestapo foglya lett több héten keresztül. V. 25-én szabadult. Ezután az akkori honvédelmi miniszter – Csataj Lajos – szárnysegédévé neveztetett ki. Fiam ezen beosztását 1944. október 15-ig meg is tartotta. A nyilasuralom kezdőnapjától fiam minden erejével azon volt, hogy mielőbb az oroszokhoz átjuthasson, és a maga képességével is segíthesse hazánk felszabadítását. Mint a VII. hdt. vezérkari főnöke, megszervezte az egész hadtest átpártolását, azonban a Gestapo újból le akarta tartóztatni, és ezért repülőgépen volt kénytelen elmenekülni. Amikor fiamnak november 7-én sikerült átrepülni az oroszokhoz, egész családjunkat, s így engemet is a Ges-tapo letartóztatott, majd pedig a család minden tagját, feleségemet, másik fiamat –

266 Hátszeghi (Hatz) Ottó (1902–1977) 1934-től a Honvéd Vezérkarnál szolgált. 1941-től 1944-ig Szófiában, majd Ankarában katonai attasé. Az angolszász hatalmakkal kötendő különbéke érde- kében 1943-ban Isztambulban kapcsolatba lépett az amerikai titkosszolgálat megbízottjaival. 1944 májusában a Gestapo letartóztatta, majd bizonyíték hiányában elengedték. 1944. október 15-ig Csataj Lajos honvédelmi miniszter szárnysegédje volt. 1944. november 7-én átment a szov- jet csapatokhoz, és Malinovszkij marsall főhadiszállásán tevékenykedett. 1945. február végén a budapesti szovjet városparancsnok mellé katonai összekötőnek neveztek ki. Április 5-én az NKVD őrizetbe vette, és a moszkvai Lubjanka börtönbe szállították. Hétévi vizsgálati fogság után tizenöt évi „javító” munkára ítélték. 1955. június 30-án felmentették, és szeptember 14-én visszatérhetett Magyarországra. 1956 után vívóedzőként tevékenykedett Magyarországon és a Német Demokratikus Köztársaságban. Lásd *Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–Zs.* Főszerkesztő Sipos Péter. Magyar Hadtudományi Társaság – Petit Real Könyvkiadó, Bu- dapest, 1996. 155.

Hatz József őrnagyot, a H. M. törzsszázad parancsnokát, fiam menyasszonyát, a különböző német haláltáborokba vitték.

1944. november 12-én este ½7 h-kor balatonlellei lakásomon 4 német Gestapo-tiszt megjelent, és feleségemet (71 éves), aki nagybetegen feküdt, és engemet (73 éves) letartóztattak, és még az éj folyamán erős fegyveres kísérettel Budapestre szállítottak. Először a Gestapo parancsnokságához, a Svábhegyre vittek, és onnan minden kihallgatás nélkül a Fő utcai Gestapo-börtönbe zártak, ahol első pillanattól fogva durván és embertelenül bántak velünk. Ott, a börtönben találkoztam fiammal, Hatz József őrnaggyal, akit a Margit krt.-i katonai fogházból hoztak át, és kinek megmondta a kísértő Gestapo-tiszt, hogy Himmler távirati parancsára az egész családot le kellett tartóztatni és kiirtani. A Fő utcai fogházban egészen december 6-ig voltunk. Aznap több magyar prominens fogollyal vasúton Bécsbe szállítottak. Útközben Hegyeshalom határállomáson, amelyet dec. 5-én teljesen szétbombáztak, gyalog hajtottak puskatussal a tönkretett állomáson keresztül. Bécsből dec. 8-án elválasztottak feleségemtől, akit – sikerült megtudnunk – a Berlintonól északra fekvő Rawensbruck²⁶⁷ női konc. táborba vittek. Elválasztásunk alkalmával még annyi időt sem engedtek, hogy feleségemnek átadjam a legszükségesebb ruhaneműket, és így feleségem minden nélkül maradt, és a mai napig – dacára minden kutatásnak – nem tudok róla semmit.

Fiamat, engemet és még 6 más magyar urat – köztük Ginczery Sándor ezredest, a diósgyőri vasgyár volt parancsnokát, aki okt. 19-én velem hazajött – vasúton egyenesen a Danzig melletti Stutthof konc. táborba szállítottak. Stutthofban január 26-ig a legrosszabb bánásmódban volt részünk, itt már nem emberek, hanem csak számok voltunk, és a legszigorúbb őrizet alatt álltunk. Innen január 26-án, amikor az orosz hadsereg már 15 km-re közeledett, bevagoníroztak, és 25 fokos hidegben, erős hófúvás közben fűtetlen kocsikban elindítottak. Nem akarom részletezni azt a sok borzalmat és szenvedést, amin 35 napig fűtetlen marhavagonban tartó utazásunkon keresztülmentünk, csak röviden megemlítem, hogy mily módon hurcoltak bennünket keresztül Németországon.

Maczkau és Lauenburg melletti Finterbruchon át 1945. március 3-án a hírhedt buchenwaldi haláltáborba érkeztünk. Ott maradtunk a nyugati hadseregek közeledtéig, április 3-ig. Buchenwaldból tovább már 3 hóhér kísért bennünket, és a velünk lévő SS-lánytól sikerült megtudnunk, hogy Himmler kiadta a parancsot, hogy miközülünk egyikünknek sem szabad élve a szövetségesek kezére kerülnünk. Autóbuszon a flossenburgi táboron át – ahol nem fogadtak be bennünket – Regensburgba vittek, és ott a fegyházba zártak. Másnap délután tovább szállítottak Schönbergbe, ahol 10 napig egy iskolába voltunk bezárva. Megjegyzem, hogy élelmünk naponta 3 főtt krumpli és egyszer vagy kétszer főtt krumplihéj volt. Schönbergből a dachaui táborba szállítottak, innen tovább, állandó légitámadások alatt, égő falvakon és városokon keresztül Innsbruckba vittek. Mindig a hóhérok kíséretében. Pár nap múl-

267 Ravensbrück, Németország.

va – amikor a számunk már 176-ra emelkedett, 22 nemzetbeli – továbbvittek Dél-Tirolba az Olaszországban fekvő Pustertal-Niederdorf községbe, ott ki akartak végezni április 29-én. Szerencsénkre ott sikerült a német Wehrmachtnak az olasz partizánok közreműködésével a Gestapótól bennünket megszabadítani, és a két kísérő Gestapo-tisztet s 27 főnyi őrséget az olasz partizánok segítségével eltávolítani. Ezen alkalommal a kísérő Gestapo-parancsnoknál megtalálták Himmlernek kivégzésünkről szóló, fent említett titkos parancsát. Május 1-jén elhelyeztek Praxban. Innen, mint az amerikai hadsereg vendégei, részben gépkocsikon, részben repülőgépen elutaztunk Nápolyba, majd Capriba.

A hosszú fogság testileg és lelkileg teljesen tönkretett, és minden reményem abban állott, hogy Ottó fiamat viszontláthatom. Ettől vártam lelki újjáépülésemet és hátralévő éveim anyagi biztosítását. A távolléte által ért csalódás azonban csak megsúlyosította helyzetemet.

Ezért kérésem megisméltése mellett újból arra kérem Miniszter Urat, szíveskedjék odahatni, hogy a magyar kormány megtegye a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál fiam hazahozatala érdekében a szükséges lépéseket, hogy minél előbb megszűnjön az ő ártatlan elhurcolása, és minél előbb hazatérve folytathassa a Magyar Haza, illetve a Magyar Hadsereg újjáépítésénél a részére kirótt feladatokat.

Mély tisztelettel

Hatz Sámuel s. k.

Magyar Honvédelmi Minisztérium
Érkezett: Bpest, 1946. márc. 2-án
7556. szám
eln.hfог.-1946.

A másolat hitelül:
Bpest, 1946. évi márc. hó 27-én

[olvashatatlan aláírás]
elnöki kiadó vezetője

134. doboz, 172860. Gépelt másolat, a hitelesítés saját kezű aláírással, pecséttel.

b) Tombor Jenő honvédelmi miniszter levele a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz Hátszeghi (Hatz) Ottó hazahozatala ügyében
Budapest, 1946. március 26.

Magyar honvédelmi miniszter
7.556. szám
Elnökség – 1946.
Másolat

Hátszeghi (Hatz) Ottó vk. ezds.
hazahozatala
Szövetséges Ellenőrző Bizottság

Van szerencsém Hatz Sámuel balatonlellei lakos folyamodványát fiának, Hátszegi (Hatz) Ottó vk. ezredesnek hadifogságból való kiszabadítása iránt szíves tudomásvétel céljából tisztelettel megküldeni azzal a kérelemmel, hogy annak a lehetőséghez képest helyt adva, nevezett hazaszállítása érdekében szükséges intézkedést megtenni méltóztassanak.

Nevezett jelenlegi tartózkodási helye, illetve tábora ismeretlen lévén, azt megjegyezni nem tudom.

1 db melléklet²⁶⁸

Dr. Tombor Jenő s. k.

A másolat hitelül:
Bpest, 1946. évi márc. hó 27-én

[olvashatatlan aláírás]
elnöki kiadó vezetője

134. doboz, 172860. Gépelt másolat, a hitelesítés saját kezű aláírással, pecséttel.

c) Tombor Jenő feljegyzése a Külügyminisztérium számára
Budapest, 1946. március 26.

Magyar honvédelmi miniszter
7.556. szám.
Elnökség – 1946.
Hátszeghi (Hatz) Ottó vk. ezds. hazahozatala

Magyar Külügyminisztériumnak

Szíves tudomásvétel és megfelelő sürgős közbenjárás céljából van szerencsém megküldeni.

1 db melléklet²⁶⁹

Dr. Tombor Jenő s. k.

---

268 Lásd az *a)* dokumentumot.

269 Lásd az *a)* dokumentumot.

A jóváhagyott fogalmazvány egyezik:

[olvashatatlan aláírás]
elnöki kiadó vezetője

134. doboz, 172860. Gépelt másolat, a hitelesítés saját kezű aláírással, pecséttel.

d) A Külügyminisztériumban belső használatra készült feljegyzések Hátszeghi (Hatz) Ottó ügyében²⁷⁰

Budapest, 1946. október 31. – december 17.

Pro domo

Elődöm, Förstner tanácsos a fennálló rendelkezéseknek megfelelően a Honvédelmi Minisztérium 7.556. Elnökség – 1946. számú átirata alapján a SZEB-nél való intervenció előtt Hátszeghi apjához még f. évi április 12-én felhívást intézett (1.172.860/10/c-1946. sz. a.) bizonyos adatok közlésére, de mai napig erre választ nem kapott. Így az intervenció elmaradt.

Miután Hátszeghi (Hatz) vezérkari ezredesnek a Vörös Hadsereg szervei által annak idején való letartóztatása tudomásom szerint politikai okoknál fogva történt, kérem a kb. t. Politika Osztály szíves állásfoglalását arra nézve, vajon nevezett ügyének a SZEB-nél való sürgetése, illetve az abban való interveniálás egyáltalán kívánatos-e.

Bpest, 1946. október 31.

Vladár Ervin Imre

A Politikai osztálynak nincs semmi kifogása az ellen, hogy Hátszeghi ezredesnek a hadifogoly-kikérés rendes útján hazaszállítása kéressék.

A kérelem természetesen megindokolható Hátszeghi ezredes édesapjának beadványában előadottakkal.

1946. nov. 15.

Ravasz Károly

A kapott utasításnak megfelelően Bartha honvédelmi miniszter úr személyi titkárát, dr. Bagi József min. o. tanácsost ma felkerestem, és részletesen tájékoztattam Hátszeghi (Hatz) vezérkari ezredes ügyének itteni állásáról. Dr. Bagi a honvédelmi miniszter úrnak a külügyminiszter úrhoz intézett, 180.265/1946-10/c. szám alatti iktatott levelére válaszképpen ennek megfelelően jelentést tesz.

²⁷⁰ A feljegyzések a Hátszeghi (Hatz) Ottóval kapcsolatos iratokat tartalmazó iratgyűjtő belső oldalán találhatóak.

A megbeszélés szerint a honvédelmi minisztérium katonapolitikai osztálya a soron kívüli kikéréshez szükséges politikai megbízhatósági igazolást rövid úton ki fogja adni.

Dr. Bagi a honvédelmi miniszter úrnak tett jelentés után f. hó 6-án, pénteken 12 óra tájban a gyors elintézés érdekében telefonon érintkezésbe fog lépni Vladár Ervin követségi tanácsos osztályvezető úrral.

1946. december 4.

[olvashatatlan aláírás]

1946. XII. 6-án telefonon megkérdeztem, hogy mikor kapjuk meg Hátszegi ezredes pol. igazolványát. Dr. Bagi J. min. o. tan. közölte, hogy a honv. min. úr nagyon el van foglalva, de a közeli napokban intézkedni fognak.

Köváry Zoltán

Miután a honv. min.-től ez ideig válasz nem érkezett, átírnunk hivatalosan a fenti ügyben.

946. XII. 17.

Köváry Zoltán

134. doboz, 172860. Gépelt irat, saját kezű aláírásokkal; az utolsó két bejegyzés kézirással.

216.

A Külügyminisztérium belső feljegyzése a csoportos hadifogoly-hazaszállítási kérelmek ügyében

Budapest, 1946. március 4.

Pro domo:

Alulírott a mai napon az oroszországi hadifoglyok ügyében a Belügyminisztériumban tartott értekezleten vett részt, melyen jelen voltak Nagy Géza miniszteri tanácsos és Komló László min. titkár.

Komló min. titkár tájékoztatta alulírott előadót, hogy a budapesti orosz hatóságoknak az az álláspontja, hogy hadifogoly név szerinti kikérésének csak kivételesen van helye, elsősorban az ellenállás terén szerzett érdemekért, másodsorban ha az illető személyére a felépítési munkában különleges szükség van, és harmadsorban kivételesen családi okokból.

Az orosz hatóságok álláspontja szerint csoportos kikérések feltétlenül mellőzendők, mert ily csoportok hazaszállításának kérdése hadifoglyaink általános hazaszállításának elvi kérdéséhez tartozik, de nem vonható egyéni kikérés alá.

Közölte Komló min. titkár azt is, hogy tényleges tiszték csak legkivételesebb esetben remélhetik soron kívüli hazaszállításukat.

Fentiekhez Nagy Géza min. tan. azt a kérést fűzte, ne a Külügyminisztérium kérje hivatalosan a rendőrhatalóságokat igazolványok kiállítására, hanem a fél hívas-sék erre fel; megjegyezte azonban azt is, hogy nézete szerint egy rendőri igazolási becsatolása révén sem lesz elkerülhető, hogy az orosz hatóságok az egyes hazaszállítási kérelmeket véleményezés végett át ne tegyék a belügyminiszter úrhoz.

Nagy Géza min. tan. is nyomatékosan kér minket arra, hogy csoportos kérelmeket ne tegyünk át az orosz hatóságokhoz, mert ők ezeket feldolgozni nem képesek, másrészt pedig ily kérések úgysem fognak orosz részről elintézésben részesülni.

ad acta

Förstner Pál

Tudomásul szolgál

[olvashatatlan aláírás]

946. VI. 12.

126. doboz, 172034. Gépelt szöveg, saját kezű aláírással, az utolsó bejegyzés kézírással.

217.

A Külügyminisztérium kérelme a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz szovjet katonai törvényszék elé került három mezőkövesdi lakos ügyében

Budapest, 1946. március 9.

Magyar Külügyminisztérium
A Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak
Levuskin vezérőrnagy úr kezeihez
Budapest

Vezérőrnagy Úr!

A Magyar Külügyminisztérium az alattiakat hozza a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szíves tudomására:

1945. december 20-án egy italos szovjet katona ifj. Bólok István menyasszonyát, Fodor Borbálát Mezőkövesden megtámadta.

A megtámadott leánynak bátyja, ifj. Fodor Antal, vőlegénye, ifj. Bólok István, valamint Kiss Albert mezőkövesdi földművesek segítségére siettek, és őt védelmükbe vették, minek kapcsán kifejlődött verekedés folyamán a két földműves, a női becsület védelmének megengedett határt túllépve, a szovjet katonát igen sajnálatos módon megölte. Megjegyzendő, hogy a két földműves az említett ese-

ménynél ittas volt, és bizonyára e körülmény is hozzájárult a sajnálatos esemény bekövetkezéséhez.

Ifj. Fodor Antal, Bólok István és Kiss Albert ügye a miskolci szovjet katonai törvényszék elé került.

A két földműves hozzátartozója időközben kegyelmi kérvényt juttatott el Sztálin generálissimushoz, és remélik, hogy a generálissimus nagylelkű elhatározásával a kért kegyelmet meg is fogja adni.

Fentiek előrebocsátása után a külügyminisztérium azzal a kéréssel fordul a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz, hogy szíveskedjék az illetékes szovjet hatóságoknál közbenjárni az iránt, hogy az időközben Miskolcra Budapestre szállított Bólok István és Kiss Albert²⁷¹ ügye kegyelmi kérvényük elintézéséig függőben tartassék, és mindhárom személy hozzátartozói pedig engedélyt kapjanak arra, hogy velük rövid beszélgetést folytathassanak, s ez alkalommal nekik fehérneműeket átadhassanak.

A külügyminisztérium hálás volna a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak, ha közbejárásának eredményéről őt szíves volna értesíteni.

Fogadja, Vezérőrnagy Úr, őszinte tiszteletem nyilvánítását.

A miniszter rendeletére:

rendk. követ és meghat. miniszter

126. doboz, 172038. Gépelt fogalmazvány, aláírás nélkül.

218.

a) A Népgondozó Hivatal szociális főosztályvezetője, Köszörű Károly feljegyzése Gyöngyösi János külügyminiszterhez volt zsidó munkaszolgálatosok hazaszállítása ügyében
Budapest, 1946. március 20.

Külügyminiszter Úrnak, Budapest

A Hivatal Deportáltakat gondozó osztályán ez év március 8-án megjelent Savojits Géza, munkácsi születésű budapesti lakos, és jegyzőkönyvbe mondta, hogy mint munkaszolgálatos zsidó, három évet töltött Oroszországban, és ez idő alatt azt az értesülést, illetve tapasztalatot szerezte, hogy a magyar hadifoglyok most indul hazaszállítása során a magyar nemzetiségű volt zsidó munkaszolgálatosoknak ezekkel együtt történő hazaszállítását mellőzni fogják, mert az orosz katonai hatóságok ezeket nem magyaroknak, hanem külön zsidó nemzetiségűeknek fogják tekinteni. En-

271 A szovjet katonai elhárítás nemcsak Kiss Albertet, hanem szüleit is letartóztatta. A Szovjet Hadsereg katonai törvényszéke id. Kiss Albertet és feleségét tízévi, „javító” munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. Sorsuk ismeretlen. Ifj. Kiss Albert 1955. november 25-én térhetett vissza Magyarországra. Lásd Rózsás János: *Gulag lexikon* i. m. 224.

nek folytán kérte a még Oroszországban lévő zsidó munkaszolgálatosok érdekében a szükséges lépések megtételét oly irányban, hogy a magyar nemzetiségű volt zsidó munkaszolgálatosok a magyar hadifoglyokkal együtt szállíttassanak haza.

A fentiek alapján tisztelettel kérem Külügyminiszter Urat, hogy az illetékes orosz katonai hatóságoknál ez ügyben a tényleges helyzetet megállapítani és odahatni szíveskedjék, hogy az orosz területen lévő magyar nemzetiségű volt zsidó munkaszolgálatosok hazaszállítása a magyar hadifoglyokkal egy időben és együtt történjen.

Hivatalvezető helyett:

Köszörű Károly
I. szociális főosztályvezető

138. doboz, 172675. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással, pecséttel.

**b) I. I. Levuskin vezérőrnagy válasza Gyöngyösi János külügyminiszter
jegyzékére**
[Budapest], 1946. június 21.

Miniszter Úr!

Folyó évi május 25-én kelt 172675/10.c számú jegyzékére válaszolva, van szerencsém közölni, hogy a magyar hadifogoly katonák és tisztek fogságból való kiszabadításánál a szovjet hatóságok soha sem vették és fogják figyelembe venni ezek nemzetiségi hovatartozását, még kevésbé vallását.

Az a híradás, amit ebben a tekintetben a Magyar Külügyminisztérium kapott, minden alapot nélkülöz, és csupán ostoba kitalálás.

Fogadja Miniszter Úr igaz tiszteletem nyilvánítását

I. Levuskin s. k. vezérőrnagy

Gyöngyösi János úrnak, Magyarország Külügyminisztere, Budapest

138. doboz, 172675. Gépelt másolat.

219.

**Feljegyzés Gyöngyösi János külügyminiszterhez a Hadifogoly Osztály
előadójának létszámnövelése ügyében**
Budapest, 1946. március 28.

Pro domo

A kb. 10/c Hadifogoly Osztály ügyforgalma az utóbbi időben oly jelentős mértékben növekedett meg, hogy jelenlegi személyzetével azt továbbra is ellátni nem képes.

Az osztálynak mintegy 300 000 feldolgozatlan ügyirata van, és ez idő szerint naponta 150–200 kérelem fut be hozzá hadifoglyok hazaszállítása érdekében.

A múltban a Hadifogly Osztályt kisegítették a jogi osztály előadói is, akik azonban, mióta a környező államokkal kapcsolatok létesültek, állampolgársági ügyekkel és nemzetközi jogsegélyügyekkel is fokozottan foglalkoztatva vannak, hadifoglyügyekkel most már nem tudnak foglalkozni.

A Hadifogly Osztálynak Förstner o. tanácsoson kívül az előadó személyzete csak Kóváry Zoltán ny. sh. főigazgatóból és Varga György konz. igazg. tisztből áll; az alakilag az osztálynál feltüntetett Németh János min. fogalmazó mint a háborús bűnözők ügyeinek előadója túlnyomólag a jogi osztály által van foglalkoztatva, és kérem, hogy a nevezett a 10/a ügyosztály előadói közé iktattassék át.

Fentiekre való tekintettel kívánatosnak látszik, hogy az osztály személyzete legalább 1 fővel szaporíttassék.

Szíves jóindulatú megfontolás és intézkedés végett
lássa t. elnöki osztály
azután vissza 10/c osztályhoz.

Förstner Pál
Szondy Viktor

133. doboz, 172755. Gépelt fogalmazvány, saját kezű aláírásokkal.

220.

**A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szovjetunió követségéhez 45, Gáváról
elhurcolt személy ügyében
Budapest, 1946. március 29.**

Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója Követségének, Budapest

Szóbeli Jegyzék

A M. Küm. tisztelettel közli a Követséggel, hogy a Vörös Hadsereg alakulatai a Szabolcs vármegyei Gáva községből a mellékelt kimutatásban felsorolt 45 polgári személyt, részben nőket szállítottak el a Szovjetunióba.

E személyek egy része német családi névvel rendelkezik, miután azonban a legutóbbi népszámláláskor magyar nemzetiségűeknek vallották magukat, és egyéb magatartásuk is arra utal, hogy mindig magyaroknak tekintették magukat, mint ilyenek bírálандók el.

Miután mind a 45 személy politikai magatartása megfelelően igazolva van, a személyi adataikat tartalmazó kérdőíveket a Küm. azzal a kéréssel teszi át a Követ-

séghez, hogy hazaszállításuk érdekében az illetékes hatóságoknál közbenjárni és annak eredményét vele közölni szíveskedjék.

Tisztelettel megjegyzi a Küm., hogy e személyek jelenleg Stanislo²⁷² és Dombasz²⁷³ környékén tartózkodnak.

[olvashatatlan aláírás]

134. doboz, 172818. Gépelt fogalmazvány.

221.

**Szőke Zoltán, a Magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tanácsosának
tájékoztató levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez a Bereg megyei
hadifoglyok helyzetéről
Budapest, 1946. április 26.**

Tárgy: Bereg megyei hadifoglyok kérdése
Gyöngyösi János úrnak, magyar külügyminiszter

Miniszter Úr!

A Bereg vármegyéből elszállított polgári egyének ügyében az alábbi jelentést kaptam:²⁷⁴

„Összefoglalás a Bereg vármegyei fogolykérdés állásáról (1944 őszétől 1946 tavaszáig). Az 1944. esztendő november és december hónapjaiban, amikor az orosz csapatok Bereg vármegyének a Tisza felső folyása mentén fekvő községeit elfoglalták, erről a vidékről 22 községből 22 000 18–50 év közötti magyar embert gyűjtöttek össze s szállítottak ki Oroszországba. Ez úgy történt, hogy az egyes községekben kidobolták: 18-tól 50 éves korig minden férfinak Beregszászban többnapos élelemmel jelentkeznie kell, ahonnan munkára viszik őket. A felhívás elsősorban azokra vonatkozott, akik 1938 óta katonák voltak. A felszólítást továbbá nem közvetlenül, a bevonulás után eszközölték, így azután a jelentkezők azzal mentek el, hogy rövid idő múlva visszatérnek otthonaikba, annál is inkább, mert megelőzőleg rövidebb ideig pár napon át tartó közmunkát egyesek már teljesítettek is. Beregszászon minden válogatás, osztályozás nélkül gyűjtötték őket össze, s onnan Szolyvára, majd pedig a Kárpátokon túl, Samborba²⁷⁵ vitték. Itt teljesen nyomuk vész. Szolyváig történő útjukról még lehet adatokat kapni, mert aggódó hozzátartozóik eddig nyomukban voltak, de onnan való irányításukat, különösebben pedig Samborból való irányításukat illetőleg már bizonytalanság mutatkozik. Azoknak, akik hazulról azzal

272 Sztaniszló, Sztanyiszlav, 1962-től Ivano-Frankivszk, Ukrajna.

273 Donbasz, Ukrajna.

274 A jelentés forrására a rendelkezésre álló dokumentum nem utal.

275 Sztarij Szambor, Sztarij Szambir, Ukrajna.

mentek el, hogy jelentkeznek Beregszászban, de ott mégsem jelentkeztek, s azután kerülő úton hazatértek, semmi bántódásuk nem esett. Így tehát a rendelkezés végrehajtását szankció nem sújtotta. Görögkatolikusokat, cigányokat már Beregszászból engedtek el. A Beregszászról Szolyvára való szállítás kegyetlen módon történt. Az elszállítottakat kísérő oroszok lovon ültek, s ezeket is kényszerítették, hogy futólépcsében haladjanak velük. Ennek következtében sokan közülük már Szolyváig kidőltek, vagy pedig Szolyván haltak meg. Szolyván oly szűk helyiségben voltak, hogy egyesek leguggoltak, és úgy haltak meg.

Ami az elszállítottak hazatérését illeti, csak csekély százalékukban jönnek vissza, s azok is igen legyengülve, megfogyva és betegen. Az egyik Tivadarra visszatérnek szülei óriási összegeket költöttek fiuk gyógykezelésére, de minden eredmény nélkül, 1946 márciusában temették el.

Történtek olyan esetek, hogy fogságban lévőket csak úgy eresztettek haza, hogy azt mondták, kárpátaljaiak, míg ha például azt mondták: vásárosnaményiak, nem engedték el.

Gacsályi Károly barabási és Hézsér Lajos gelénesi református lelkészeket 1944 őszén politikai vádakkal illetve, először Beregszászba, majd pedig Szolyvára vitték. Hézsér Lajost vallatás közben Beregszászon meg is verték. Mind a ketten Szolyváról súlyos betegen kerültek haza. Kisar községből 1944 decemberében 16 embert vittek el az oroszok úgy, hogy egyszer csak megjelentek a községben, innen-onnan összedették a 16 embert, s őket Szatmár vármegye belső része felé irányították. (Kisar már Szatmár vármegyei község.) Ezek közül 12 idáig hazakerült. Valószínűleg megszökött foglyok számszerű pótlására történt elfogatásuk.

1945 tavaszán Bajcsy-Zsilinszky Endre tarpai temetésén jelen volt Tildy Zoltán köztársasági elnök (akkor még a Független Kisgazdapárt elnöke). A tarpaiak szóvá tettek előtte a fogolykérdést, s ő a legteljesebb támogatásáról biztosította őket.

A fogolykérdésben a beregi magyar vidéknek és családoknak tragédiája jelenik meg előttünk. Talán sehol szerte az országban nem olyan súlyos ez a probléma, mint itt. Már második esztendeje, hogy oda van 18-tól 50 éves korig a férfilakosság. Az a réteg, amelyből a legeredményesebb munkát lehet várni, mind a gazdasági termelés, mind a háború által ezen a részen is okozott óriási károk helyreállítása, mind pedig a magyar érdekekért való küzdés érdekében. Csupa aggastyán, fiatal gyermek és nő maradt idehaza, akik rá vannak utalva arra, ha nehezen is bár, de felvegyék a férfikéz által otthagyt gazdasági szerszámokat, s törekeny erejüknek végső megfeszüléséig végezzék az építő- és termelőmunkát. 12-13 éves gyermekeket állít ez az élet munkába, akik kora reggeltől késő estig ugyanúgy dolgoznak, mintha legalábbis harmincévesek lennének. Szomorú sors ez, mert hiszen a fejlődő gyermeki szervezet sínyli meg ezt a nagyfokú erőfeszítést. Ezek a gyermekek már most komoly kis öregek, 10-20 esztendő múlva pedig kész öregemberek lesznek. Szomorú magyar sors ez, mert nemcsak a fogságban lévőket pusztulnak el, hanem itthon is gyengül az a tartalék, amely a magyar jövő utánpótlását volna hivatott biztosítani. Ezt az itthon

való gyengülést nemcsak fizikailag, hanem szellemileg is kell érteni, mert a gazdasági munkák az iskolaköteles korban lévő gyermekeket a tanulástól is elvonják. Olyan jelenséggel állunk tehát itt szemben, amelynek káros hatásai és eredményei majd később fognak jelentkezni.”

Fentieket szíves tájékozódás és a megfelelő lépések megtétele céljából közlöm.

A miniszter rendeletéből:

dr. Szőke Zoltán s. k.
miniszteri tanácsos

A kiadvány hitelülül:

[olvashatatlan aláírás]
irodavezető

143. doboz, 173792. Gépelt másolat, a hitelesítő saját kezű aláírásával, pecséttel.

222.

Förstner Pál tanácsos kérelme I. I. Levuskin vezérőrnagyhoz katolikus tábori lelkészek szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1946. május 11.

I. I. Levuskin vezérőrnagy úrnak
a SZEB vezérkari főnökének,
Budapest

Vezérőrnagy Úr!

Tisztelettel kérem a SZEB-et, hogy az alant felsorolt 7 katolikus tábori lelkésznek hadifogságból való kiszabadítása és hazaszállítása érdekében illetékes helyen közbenjárni szíveskedjék:

1. Bárány Dezső²⁷⁶
2. Buzássy Ernő
3. Havas Sándor
4. Kovács István
5. Mihácsi József
6. Novák József²⁷⁷ és

276 Bárány Dezső (1896–1966), váci egyházmegyes pap, Csépan és Szolnokon szolgált plébánosként. <http://www.szarvasnet.hu/~plebania/pap.html>.

277 Novák József (1916–2001) 1946-ban térhetett vissza a Szovjetunióból. A fogságban határozta el, hogy a kommunista ateizmus elleni küzdelemnek szenteli életét. <http://fatimaiszuzanya.hu/plebaniank/templomunk>.

7. Tábori Nándor.²⁷⁸

A felsorolt személyek harci cselekményben nem vettek részt, hanem kizárólag lelkesi teendők elvégzésére voltak a foglyul esett katonai alakulatokhoz beosztva.

A megejtett vizsgálat adatai szerint mind a hét egyházi személy politikai magatartása kifogástalan volt.

Tisztelettel melléklelem a hét lelkész közelebbi személyi adatait tartalmazó kérdőíveket, és kérem Vezérőrnagy Urat, hogy szabadon bocsájtásuk érdekében tett b. intézkedéséről engem szíveskedjék értesíteni.

Fogadja...

Förstner Pál

143. doboz, 173790. *Gévelt fogalmazvány, saját kezű aláírással.*

223.

Meller Simon levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez leánya felkutatása ügyében

Budapest, 1946. május 17.

Miniszter Úr!

Lányom, Meller Zsuzsánna felkutatása ügyében a Magyar Külügyminisztérium 172789/10/c-1946. szám alatt Budapesten 1946. május 10-én kelt átiratáért hálás köszönetemet nyilvánítva, a következőket bátorkodom Excellenciád tudomására hozni:

Zsuzsánna leányom mind ez ideig nem tért vissza. Ő már több mint egy éve, 1945. március 10-én, Esztergomból Budapest felé indulva, Pilismarótnál esett a 43-as orosz hadsereg kémelhárító osztagának fogságába, mely Sokolov alezredes parancsnoksága alatt állott. Néhány fogolytársa, kik hetekig voltak vele együtt, de akik még itt, Magyarországon szabadlábra helyezettek, közölte velem, hogy elfogatása után először Budapest, II., Varázs u. 11. sz. alá, majd áprilisban mindnyájukat Bicskén, Bánhidán, Kisigmádon, Kisbéren át Győrbe, onnét Mosonmagyaróváron át Bruckba vitték. Innét Csehszlovákiába, Prága közelébe mentek, míg végül bevagonírozásuk után a hadifogolyvonat 1945. június 5-én haladt át velük a nagymarosi

278 Tábori József (1922–2013) nem volt tábori lelkész. 1945. január 3-án hurcolták el. Tábori papnövendék volt, amikor sógornője, a már szovjet fogságban lévő bátyjának kisgyermekes felesége helyett vállalta a kényszermunkát. 1949. november 4-én tért haza nagybetegen, a vitaminhiánytól félig vakon. Felépülése után befejezte a szemináriumot, 1951-ben szentelték pappá. Pest Megye Közgyűlése 2009-ben díszpolgárává választotta. <http://www.pestmegye.com/pest-megye/elhunyt-tabori-nandor-anya-pest-megye-diszpolgara>.

állomáson, s vitte őket Oroszország felé. Ezóta sem róla, sem fogolytársai egyikéről sem érkezett hír, feltevés csupán, hogy Archangelszkbe²⁷⁹ kerültek.

Meg kell még jegyeznem, hogy Zsuzsánna leányunk velünk, szüleivel együtt, a nyilasok üldözése elől bujdosva a Szarka nevet viselte, mert e névre szóló papírjaink voltak, így lehetséges az is, hogy ő nem igazi neve: Meller Zsuzsánna alatt, hanem a nála lévő iratok alapján Szarka Aranka néven van a hadifoglyok névsorában nyilván tartva, s ezért nem találták.

Esedezem, hogy immár egyetlen gyermekem – másik lányomat, özv. dr. Hutiray Gyuláné Meller Katalint 9 éves kisláival együtt a nyilasok 1944. Karácsony estéjén Budán kivégezték – felkutatását Excellenciád kegyes jóindulattal folytatatni méltóztassék.

Dr. Meller Simon

az Orsz. Magyar Szépművészeti Múzeum nyug. osztályigazgatója

340. doboz, 172780. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

224.

Radó György feljegyzése Szekfű Gyula moszkvai magyar követ Shlomo Shleifer moszkvai főrabbiával folytatott megbeszéléséről

Moszkva, 1946. május 23.

dr. Radó György

Napi jelentés

Szekfű követ

Schiffer²⁸⁰ rabbi és titkára

Mai napon Szekfű követ felkereste Schiffer moszkvai főrabbit, aki a követet a moszkvai zsinagóga melletti hivatali helyiségében fogadta. Szekfű követ előadta, hogy a Magyar Zsidók Társadalmi Szövetségének megbízásából az oroszországi fogolytáborokban még fogva tartott volt munkaszolgálatosok hazabocsájtásának során kívüli elintézése végett kereste fel a főrabbit. Vázolta a munkaszolgálatosok behívásának és szomorú sorsának történetét. Közölte a hozzávetőleges számadatokat a fronton elpusztult munkaszolgálatosokról. Schiffer rabbi kijelentette, hogy a hallottak a legmélyebben megrendítik, közvetlen eljárásra részéről azonban nem kerülhet sor, mert hivatala mint kizárólagosan vallási intézmény működik egy olyan államban, ahol állam és vallás egymástól a leghigorúbban el vannak választva. Azonban felettes hivatalának, a Szovjetunió minisztertanácsa mellett működő állami val-

279 Arhangelszk, Oroszország.

280 Shlomo Shleifer.

lásügyi bizottságnak közbenjárásával a magyar Zsidók Társadalmi Szövetségének Szekfű követ által átadott levelét²⁸¹ a szóban elmondottak vázolásával együtt el fogja juttatni a Szovjetunió minisztertanácsához, amely remélhetőleg az ügyet magáévá fogja tenni, és ezzel előbbre fogja vinni a Szekfű követ által a külügyminisztériumban már megindított eljárást. A továbbiakban a főrabbi és titkára kérdéseket tettek fel a magyar zsidóság statisztikai adataira, veszteségeire és a magyarországi zsidók üldöztetésére vonatkozóan. Szekfű követ röviden elmondta a vidéki deportáltak történetét, amelyeknek idején a magyar közvélemény, a magyar zsidókat beleértve, még el sem hitte a németországi haláltáborok létezését.

A budapesti zsidóüldözésekről szólva hangsúlyozta a követ, hogy az azt végrehajtó Szálasi-pribékek ellen folytatott népbírószági eljárások folyamatban vannak, tekintélyes részük már befejezést is nyert. A főrabbi búcsúzóul kérte Szekfű követet, hogy legközelebbi budapesti tartózkodása alkalmából a legmelegebb üdvözlését és együttérzését tolmácsolja a magyar zsidóságnak. Kérte, legyen Magyarországon meggyőződve mindenki, hogy zsidóknak és nem zsidóknak egyaránt a Szovjetunió felszabadító hadserege egy jobb világot fog teremteni, amelyben a múlthoz hasonló faji és kisebbségi üldöztetések ismeretlenek lesznek.

Végül körülvezették Szekfű követet a most újjáalakítás alatt álló zsinagógában és a rendezés alatt álló könyvtárban, amely mintegy 180 000 kötetet, jórészt kéziratot tartalmaz. Megmutatták gazdag tóragyűjteményüket azzal a megjegyzéssel, hogy amennyiben a magyar zsidóság egyházilag is kifosztott volna, szívesen bocsájtanak rendelkezésére tórákat.

171. doboz, 176398. Gépelt tisztázat.

225.

Forgács János és felesége kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez három leányuk szabadon bocsátása ügyében

Mád, 1946. május 23.

Magyar Külügyminiszter Úrnak, Budapest

Alul is írott Forgács János és neje, szül: Tóth Erzsébet mádi lakosok azon tiszteletteljes kérelemmel fordulunk Miniszter Úrhoz, hogy a Szovjetunió egységei által 1945. január hó 26-án Mád községből többekkel együtt Oroszországba munkára elvitt leányaimat, név szerint Forgács Irén, Forgács Katalin és Forgács Erzsébet mádi

---

281 A levél a dokumentumhoz nem volt mellékelve.

lakosokat Mád községbe visszahozatni, illetőleg a külképviselet útján az Orosz Ellenőrző Bizottság²⁸² által visszahoztatni szíveskedjék.

Nevezett három leányom jelenleg Ukrajnában, Dombaszi²⁸³ bányatelepek egyik bányájában dolgoznak. A kérdéses bányatelepek Kraszna-Armerszktől²⁸⁴ 6 km fekszenek, és az elhelyezési helyük itt levő Centrum bányaláger.

Nevezett leányaim elvitelének sem politikai, sem egyéb diffamáló oka nem volt, csupán az, hogy a „Forgács” név az elvivő orosz parancsnok névelemzése folytán a For névkezdetből következtetve német származásnak minősítette.

Semmilyen ősem soha nem volt német származású, a nevem és feleségem neve a legmagyarabb név, amelyik név egyenlő régi a magyarok bejövetelével.

Foglalkozásom gépész kovács, édesapám ugyancsak iparos volt, ács. Feleségem szüleinek és nagyszüleinek foglalkozása földműves volt, mindnyájan Magyarországon születtünk, apáink és nagyapáink is, Németországot soha nem láttuk, semmi rokonsági vagy ismeretségi szálak Németországhoz nem fűztek és nem fűznek, egyedül egy téves névelemzés folytán jutottunk abba a szerencsétlen helyzetbe, hogy három kereső leányom elvitetett munkára, és őket nélkülözni lévén kénytelen, családunk nagy nyomorral küzd.

Emiatt kell nélkülöznünk gyermekeinket, akik öreg életünk minden támasza és reménye volt, és akik nem tudnak itthon lenni ezen szerencsétlen körülmény miatt, hogy hasznos, dolgos munkájukkal nemcsak öreg szüleik megélhetését tudnák biztosítani, hanem részt vehetnének munkájukkal az ország építésében.

Hogy fent előadottak a valóságnak megfelelnek, csatoltan mellékelem a község Nemzeti Bizottságának, a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt és a Független Kisgazdapárt mádi szervezeteinek igazolását, mely pártok működnek a községben, arra vonatkozóan, hogy az elvitel oka politikai ok nem volt, mivel feltétel nélkül igazoltak ezen fent említett szervek.

Miniszter Úr!

Amidőn kérjük, hogy egy öreg édesapa és édesanya kérését meghallgatni szíveskedjék, akik másfél évig türelmesen viselték nehéz sorsukat, még csak azt kérjük, hogy bölcs közbenlépését minél sürgősebben eszközölni szíveskedjék, mivel alulírott édesanya úgy érzi, hogy napjai meg vannak számlálva, és még mielőtt el-távozna az élők sorából, szeretné még egyszer megcsókolni gyermekeit.

Maradtunk mély tisztelettel:

Forgács János
Forgács Jánosné
mádi lakosok

171. doboz, 176435. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.

282 Szövetséges Ellenőrző Bizottság.

283 Donbasz, Ukrajna.

284 Krasznoarmejszk, Ukrajna.

226.

**Kapi Béla evangélikus püspök kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez
Franck Károly csikóstöttösi lelkész leányának és mintegy 20 fiatal falubelijének
szabadon bocsátása ügyében
Győr, 1946. május 23.**

Magyar Külügyminiszter Úr!

Engedje meg, Miniszter Úr, hogy orosz fogságba vitt evangélikus lelkészi család gyermeke ügyében kérjem Miniszter Úr szíves közbenjárását.

Franck Károly csikóstöttösi evangélikus lelkész Mesterháznéné, szül. Franck Irén családos leányát (utolsó levelében jelzett címe Mesterházy Irén, Szovjetunió, Dombán Stálinkajai körzet.²⁸⁵ Iloveszk állomás Sackta 35 Szpartak stb.) kevéssel az orosz bevonulás után a községből elhurcolták kb. 20²⁸⁶ más fiatallal együtt. Ezek között van Schrauf gyülekezeti tanítónak a fia is. Kétheti munkaszolgálat ürügyével vitték el, de azután Dombóvárról kocsin Bajára szállították, onnan pedig Szegedre, majd kivitték Oroszországba.

Mivel elfogatása és elhurcolása teljesen jogtalanul történt, mindent elkövettek kiszabadítására nézve. Az elhurcoltak névsorát tartalmazó bejelentést benyújtották a Külügyminisztériumba, ahol 146910/10/7. szám alatt volt eliktatva.

Tisztelettel kérem Miniszter Urat, hogy az egyébként is súlyosan megpróbált evangélikus lelkészcsalád részére támogatást biztosítani szíveskedjék, s kövessen el mindent illetékes helyen, hogy Mesterháznéné, szül. Franck Irén, Oroszországba elhurcolt feleség és édesanya mielőbb kiszabaduljon, és családjához hazajöhessen. Ugyanakkor tisztelettel kérem azt is, hogy nagy értékű támogatását az összes foglyok hazajövetele érdekében érvényesíteni szíveskedjék.

Fogadja Miniszter Úr őszinte tisztelem és nagyrabecsülésem kifejezését.

Kapi Béla
püspök

171. doboz, 176506. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

285 Sztalino körzet, ma Donyeck körzet, Ukrajna.

286 A csikóstöttösi Nemzeti Bizottságnak a Külügyminisztériumba küldött, 1947. február 10-i jelentése szerint a településről 35 polgári személyt, 25 nőt és 10 férfit hurcoltak el szovjet katonák. A jelentés tartalmazza az elhurcoltak nevét és személyes adatait (200. doboz, 171462/47).

227.

Sajóhídvégi lakosok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt
hozzátartozóik ügyében

Sajóhídvég, 1946. június 4.

Magyar Külügyminiszter Úr!
Budapest

Mély tisztelettel alulírottak, mint a Sajóhídvég községből 1945. évi jan. 24-én az orosz katonai hatóság által Ukrajnába munkára elhurcolt egyének szülői, illetve házastársai mélységes aggodalommal telt szívvel és meggyötört lélekkel azon kéréssel járulunk Külügyminiszter Úr elé, hogy immár egy és fél év óta az ukrainai szénbányákban dolgozó gyermekeink és házastársunk hazajövetelét elősegíteni szíveskedjék.²⁸⁷

Kérésünk indokolására legyen szabad előadnunk, hogy 1945. évi jan. 24-én az orosz katonai hatóság akarata ellenére gyermekeinket és házastársunkat gyűjtőtáborokba összeszedte, és néhány nap múlva ismeretlen helyre szállította. Csak később, hazaszivárgó elhurcoltaktól tudtuk meg, hogy Ukrajnában bányatelepeken dolgoznak. Mindnyájan megértjük és belátjuk, hogy a világháború által összerombolt orosz földön is meg kell kezdeni az újjáépítést, és a felszabadító orosz népnek segédkezet kell nyújtani az újjáépítő munkában, azonban már másfél év óta nélkülözzük gyermekeink és házastársunk munkás kezét, és a mai rendkívül nehéz viszonyok között megélhetésünk az ő segítségük nélkül veszélyeztetve van.

Tisztelettel előadjuk, hogy sem ők, sem családjuk soha nem voltak fasiszták vagy németbarátok. Soha nem harcoltak idegen érdekekért, csak mindenkor a becsületes magyar ügyért. Valamennyien ősrégi magyar családból származunk, s a német nemzettel soha semmiféle kapcsolataink nem voltak.

Kérésünk meghallgatását ismételten kérve vagyunk mély tisztelettel

id. Cséger Imre
Péter Györgyné
Ferenczi Miklós

Zafner Sándor
Barják Józsefné
Pásztor Benjáminné

Sajóhídvég alulírott előjárósága hitelesen igazolja, hogy fenti kérvényben előadottak a valóságnak mindenben megfelelnek.

Sajóhídvég, 1946. június 4.

[olvashatatlan aláírás]
jegyző

Cséger Imre
bíró

²⁸⁷ A Sajóhídvég körjegyzője által 1945. május 20-án készített és a Külügyminisztériumba küldött listán 8 férfi és 1 nő neve szerepel (17. doboz, 29668).

Szociáldemokrata Párt részéről
Dudás József
pártelnök

Magyar Kommunista Párt részéről
Balogh Dániel
párttitkár

Nemzeti Paraszt Párt²⁸⁸ részéről
Salamon Imre
pártelnök

Független Kisgazdapárt részéről
Forgács Miklós
pártelnök

Nemzeti Bizottság részéről
Forgács Miklós
elnök

175. doboz, 177922. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, a hitelesítés kézírással.

228.

Encsencs előljáróinak igazolása elhurcolt lakosok magyarságáról és demokratikus érzelmeiről

Encsencs, 1946. június 25.

Encsencs község előljárósága. Hivatalos használatra hadifogoly ügyben bélyegmentes 569/1946.K.

Községi bizonyítvány

Alulírott község előljárósága hivatalosan bizonyítja, hogy a csatolt névjegyzékben²⁸⁹ feltüntetett, 1. folyószámmal Kóródi József nevével kezdődő és 95. folyó számig Nagy Antal nevével bezárólag szereplő személyek, encsencsi lakosok a múltban semmi néven nevezendő politikai pártnak tagjai vagy más fasiszta egyesületnek tagjai nem voltak, politikai tevékenységet nem fejtettek ki, népellenes cselekedeteket nem hajtottak végre, orosz és vele szövetséges haderők elleni partizánalakulatnak tagjai nem voltak. Valamennyien tősgyökeres, igaz magyarok, akik a német iga alóli felszabadítást Encsencs községben várták be, nem hallgattak a fasiszta uszító propagandára, mintegy bizonyosságot téve ezzel is arról, hogy a régi rendszernek hívei nem voltak, sőt egyenesen demokratikus érzelmű magyarok voltak valamennyien, akik a múlt regime alatt igen sokat szenvedtek. Nevezettek a Vörös Hadsereg katonái 1944. november hó 1-jén szállították el Encsencs községből.

288 Nemzeti Parasztpárt.

289 A csatolt listán az elhurcoltak neve és személyi adatai vannak feltüntetve.

Székely József
közs. vezető jegyző

Kovács József
Nemzeti Bizottság elnöke

Pál József
községi főbíró

Darabos Gyula
Magy. Kommunista Párt titkára

Juhász Lajos
Szociáldemokrata Párt titkára

S. Nagy Imre
Nemzeti Paraszt Párt²⁹⁰ titkára

Márku Sándor
Függ. Kisgazdapárt elnöke

133. doboz, 172716. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

229.

**Kovács Klára kérvénye Förstner Pál miniszteri osztálytanácsoshoz
a vissza nem tért foglyok ügyében**

Felsőméra, 1946. július 12.

130/946 m postahivataltól

Nagyságos Forszter Miniszteri Tanácsos Úrnak!
Budapest

Tisztelt Tanácsos Úr! Engedjen meg hogy soraimal alkalmatlankodom, de mint helybeli postamesternő, a Nép érdekeiért mindent megtéve, különösen a Hadifoglyainkért minden áldozatot meghozva, kérem szépen szíves felvilágosítását.

A postakörzetemből legalább még 500 ember van oda. Többekről hallottunk, a halál hírért, a halottas listák ott nyilván vannak tartva? Ha adatokat beküldünk, szíveskednek felkeresni? Nagyon kérem, ne zárkozzon el Tisztelt Tanácsos Úr, Tele van a Nép szíve keserűséggel. Az öreg Szülők dolgoznak a mezőkön, már már elveszítik a reményt a hitet.

Tisztelt Tanácsos Úr! Lehet e reményünk arra nézve, hogy a béke tárgyalás előtt elengedik a Fogjainkat?

Tisztelt Tanácsos Úr! Minden anyagi áldozatra készen állnak a Népeim, – csak a Minisztérium elősegíthetné a Fogjaink mielőbbi hazaszállításaikat, bár azt is tudjuk hogy főképen az ügyeik a Szovjet Uniónál vannak.

290 Nemzeti Parasztpárt.

130/946.
m postahivatalból felsőmire 1946 július 12-én

Nagyrétságos.

Főosztály Miniszteri Tanácsos Úrnak!
Budapest.

Füzetelt Tanácsos Úr! Engedjen meg hogy soraimmal alkalmatlankodom, de mint helyi postamester, a Nép érdekében mint ment megér, különösen a Hatisfogóinként minden áldozatot meghozva, kiemelten szives felvilágosítását.

A postakörzetünkben legalább meg 500 ember van oda, Földet- ről halottnak, a halál híreit, a halottak listák ott nyilván vannak tartva². Ha azokat beküldönnék, kivétel nélkül felkérnénk⁴.

Nagyon kérem, ne zárkózzon el Tanácsos Úr; Téli van a

Nép szive keverésig. De öreg fiatalok dolgoznak a mezőken, már már elcsúsztak a remények a hitet.

Füzetelt Tanácsos Úr! Lehet a reményünk arra nézve, hogy a béke tárgyalás eléri elengedték a Följainkat².

Füzetelt Tanácsos Úr! Minden anyagi áldozatra kiemelten alkalmatlankodom, csak a Minisztérium elősegítésére a Fog- jaink nélkülözhetetlen kérésait, bár azt is tudjuk hogy félre- jöttünk az ügyük a Kormányzatunkon vanunk.

Mellettekben egyik csomagtól kérésrel, nagyon kérem jöttünk meg kérésrel. És engedjen meg Tanácsos Úr, ha esetlegint ilyen kérésrel alkalmatlankodom, de nincs a postás körzetünkben senki ki lenne az ügyvivőjök.

Füzetelt. Kovács Klára
177.852 postamester.

Mellékelem egyik szomorú Szülő kérelmét,²⁹¹ nagyon kérem pártfogólag kezelni. És engedjen meg Tanácsos Úr, ha esetenként ilyen kérelemmel alkalmatlankodom, de nincs a postás körzetemben senki ki lenne az ügyvivőjük.

Tisztelettel:

*Kovács Klára
postamester²⁹²*

175. doboz, 177852. Kézvel írt levél, saját kezű aláírással.

230.

A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szovjetunió budapesti követségének abaujszántói, vizsolyi, hidasnémeti, hernádszurdoki és baskói elhurcolt lakosok ügyében

Budapest, 1946. július 23.

A Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetsége Követségének, Budapest

Szóbeli jegyzék

A M. Küm. ttel közli a Követséggel, hogy a Vörös Hadsereg alakulatai 1944 és 1945 évben Abaujszántó községből 38, Vizsoly községből 13, Hidasnémeti községből 5, Hernádszurdok községből 3 és Baskó községből 9 (összesen 68) polgári személyt szállítottak el a Szovjetunió területére.

Jelenlegi tartózkodási helyük a kimutatásokban fel van tüntetve.

E személyek valamennyien magyar nemzetiségűek.

Tekintettel arra, hogy korábbi kifogástalan politikai magatartásuk igazolást nyert, és hogy munkaerejükre az ország újjáépítése szempontjából szükség volna – adataikat tartalmazó 5 névjegyzéket mellékelve, a Küm. ttel kéri a Követséget, hogy hazaszállításuk érdekében illetékes helyen közbenjárni, és annak eredményéről őt tájékoztatni szíveskedjék.

**Kőváry Zoltán
Förstner Pál**

175. doboz, 177762. Gépelt fogalmazvány, saját kezű aláírásokkal.

291 A levél nem található az iratok között.

292 A levelet tartalmazó borítólapon a következő feljegyzés olvasható: „Pro domo. Míután a folyamodó nem jelölte meg, hogy milyen községbeli hadifoglyokról van szó, a kutatások szerint előírat az itteni nyilvántartásokban nem volt feltalálható. 946. VIII. 16.”

231.

A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szovjetunió budapesti követségének rátkai elhurcolt lakosok ügyében

*Budapest, 1946. július 27.*²⁹³

A Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetsége Követségének, Budapest

Szóbeli jegyzék

A M. Küm. ttel közli a Követséggel, hogy a Vörös Hadsereg alakulatai Rátka községből 1945. jan. 22-én 201 polgári személyt,²⁹⁴ köztük 104 nőt szállítottak el a Szovjetunió területére.

Jelenlegi tartózkodási helyük Ukrajna, Donbasz környéke.

E személyek valamennyien magyar nemzetiségűek.

Tekintettel arra, hogy korábbi kifogástalan politikai magatartásuk igazolást nyert, és hogy munkaerejükre az ország újjáépítése szempontjából szükség volna, a vonatkozó névjegyzéket mellékelve, a Külügyminisztérium tisztelettel kéri a Követséget, hogy soron kívüli hazaszállításuk érdekében illetékes helyen közbenjárni, és annak eredményéről őt tájékoztatni szíveskedjék.

Köváry Zoltán
Förstner Pál²⁹⁵

175. doboz, 177758. Gépelt fogalmazvány, saját kezű aláírásokkal.

232.

A Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szovjetunió budapesti követségének mezőberényi elhurcolt lakosok ügyében

Budapest, 1946. augusztus 3.

Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetsége Követségének, Bpest

Szóbeli jegyzék

293 A dátum utólag színes ceruzával áthúzva, javítva: „XII/1”.

294 A Német Kisebbségi Önkormányzat 2005-ben az elhurcolás 60. évfordulója alkalmából 212 elhurcolt emlékére állított emlékművet. Az elhurcoltak közül 30-an nem tértek vissza. www.ratka.hu/index.php/turizmus/latnivalok/85-elhurcoltak-emlekmuve.

295 A szóbeli jegyzék fogalmazványát tartalmazó lapon a következő kiegészítő megjegyzések találhatóak: „P. d. 104 nőről négy példányban kiállított névjegyzékből 3 példányt kiemeltem, r. u. átadtam Förstner o. tanácsos úrnak (dossier részére) 1 példány Moszkva részére küldendő, 1 pl. Puskin követ úr részére, 1 pl. pro actis. A férfiak részére kimutatás még nincs külön elkészítve. Bp., 1946. aug. 7. Köváry; 97 férfiről 4 példányban elkészített névjegyzékből ... pld.-t kiemeltem a moszkvai dossier részére. Bp. 1946. XII. 1.”

A M. Küm. tisztelettel közli a Követséggel, hogy V. Hadsereg alakulatai 1945. január 7-én Mezőberény községből 65 polgári személyt (nők) szállítottak el a Szovjet Unió területére.²⁹⁶

Jelenlegi tartózkodási helyük a kérdőíveken fel van tüntetve.

E személyek valamennyien magyar nemzetiségűek.

Tekintettel arra, hogy korábbi kifogástalan magatartásuk igazolást nyert, és hogy munkaerejükre az ország újjáépítése szempontjából szükség volna – adataikat tartalmazó kérdőíveket és a vonatkozó névjegyzéket mellékelve –, a Küm. tisztelettel kéri a Követséget, hogy soron kívüli hazaszállításuk érdekében illetékes helyen közbenjárni, és annak eredményéről őt tájékoztatni szíveskedjék.

Kőváry Zoltán
Förstner Pál

126. doboz, 172021. Gépelt fogalmazvány, saját kezű aláírásokkal.

233.

**a) Iczkovics Márton levele Millok Sándor hazahozatali kormánybiztoshoz
1944-ben deportált leánya hazahozatala ügyében
Budapest, 1946. augusztus 21.**

Tekintetes Hazahozatali Kormánybiztos Úr!

Alulírott tisztelettel kérem, hogy egyetlen, deportált gyermekemért kutatni szíveskedjenek. Kislányom gyermekbarát tag volt az egyesület terézvárosi csoportjában, én magam is annak idején aktív részt vettem a vezetésben. Szeder Sándorral együtt dolgoztam. Ezt nem azért említem fel, hogy protekciót vívjak ki, tudom, hogy Kormánybiztos úr mindegyik deportáltért és hadifogolyért egyformán küzd. Kislányom adatai a következők: Iczkovics Edit, szül.: 1926. dec. 10., Budapesten. Elhurcolták 1944. okt. 23. Kisok-pályáról,²⁹⁷ 1945. ápr. 2-ig Ravensbrückben volt, onnan ismeretlen helyre vitték. 1945 júniusában Pilsen körül csoportban látták, állítólag a csehek a magyar transzportot nem engedték át, azóta semmi hír róla.

Kétségbeesett, aggódó szülei mély tisztelettel kéri Kormánybiztos Urat, méltóztatna intézkedni felkutatása végett, minden reményünk Kormánybiztos

296 A Mezőberény főjegyzője és bírója által 1945. március 23-án összeállított és a Külügyminisztériumba küldött listán 334 elhurcolt neve szerepel (4. doboz, 26362).

297 A Középfokú Iskolák Sportköreinek Országos Központja fenntartásában működött zuglói sportpálya 1944. október 23-án gyűjtőtáborként funkcionált.

Úr intézkedésében van. Isten áldását kérjük Önre és munkájára, barátsággal köszönti

Iczkovics Márton

Ó u. 48. f. 4.

339. doboz, 178964. *Kézszel írt levél, saját kezű aláírással.*

b) A Külügyminisztérium értesítése Iczkovics Mártonnak

Budapest, 1946. szeptember 2.

Iczkovics Márton úrnak, Budapest, Ó u. 48.

Hivatkozással f. é. augusztus hó 21-én Hazahozatali Kormánybiztossághoz intézett beadványára, értesítem, hogy deportált és más személyek utáni kutatás céljából a M. Vörker. Központjához (V., Személynök utca 21.) vagy pedig VI. ker. fiókjához (Vörösmarty utca 49.) kell forduljon.

Miután nincs kizárva, hogy leánya esetleg a Szovjet Unióba került, szíveskedjék a M. Vörker-nél kapható Szovjet Unióbeli kutatás céljait szolgáló kérdőívet is kitölteni.

Megjegyzem még, hogy semmi sem szól amellett, hogy leánya Csehszlovákiában lenne, mert a csehszlovák kormány mind a volt deportáltakat, mind a volt hadifoglyokat már hazaszállította.²⁹⁸

339. doboz, 178964. *Gépelte fogalmazvány, aláírás nélkül.*

234.

a) Szász-Coburg Gothai Rainerné kérelme a Külügyminisztériumhoz férje hollétének felkutatása ügyében

Budapest, 1946. augusztus 31.

Magyar Külügyminisztérium Hadifogoly Osztály

Budapest

Alulírott Szász-Coburg és Gothai Rainerné tisztelettel kéri, hogy 1945. február 22-én elfogott férjemnek ügyét kivizsgálni és hollétének felkutatásában segítségemre lenni szíveskedjék.

Neve: Szász-Coburg és Gothai Rainer

²⁹⁸ A Külügyminisztérium levéltervezetét tartalmazó lapon a következő kézirásos kiegészítő megjegyzés található: „a 170 667/7hf-1948 sz. ügyiratban foglalt értesülés szerint nem fordul elő a Szovjetunió területén. VII. 23. [olvashatatlan szignó]”.

Anyja neve: Carolina de Toscanas

Szül. helye: Pola, 1900. május 4.

Lakása: Budapest, V. Szalay u. 4.

Elfogatásának körülményeire vonatkozólag előadom, hogy 1945. február 22-én két civil ember – egy orosz és egy magyar – megjelent a lakásunkban, és anélkül, hogy magukat igazolták volna, házkutatást tartottak, ennek következményeképpen jelentéktelen dolgokat (számlák, családi fényképek stb.) összeszedve férjemmel együtt elvitték. Röviddel utána fogolytársai, kik közben kiszabadultak, hozták az üzenetet, hogy a Szt. Domonkos utca 3. sz. alatt voltak együtt. Ezen körülmény nyomozására elmentem az előbb említett helyre, hol azt az értesülést szereztem, hogy az egész alakulat napokkal azelőtt továbbment. Ez történt az elfogatásától számított 1 ½ hónap után. Azóta egy orosz hadnagy nyomozott az ügyében. A Főkapitányságon kihallgattak, érdeklődve és jegyzőkönyvbe foglalva férjem utazásait itt, az országban és a Magas-Tátrában. Az iránt érdeklődött továbbá, merre és miket fotografált. Itt meg kellett említenem, hogy férjem 1939 óta sohasem fotografált. Politikával nem foglalkozott, és politikai barátai nem voltak. A ház lakóival igazolni tudom, hogy szociális és demokratikus érzelmű.

Mindez lezajlott az elfogatásától számított 2 hónap alatt, azóta semmi hírem nincs.

Minden vele kapcsolatos legkisebb hír szomorúságomban igen sokat jelentene, azért kérésemet megismételve maradtam tisztelettel

Szász-Coburg Gothai Rainerné

Címem: Budapest, V., Szalay utca 4. sz.

179. doboz, 179051. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

**b) A Külügyminisztérium feljegyzése a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz
Szász-Coburg Gothai Rainer herceg hollétének felkutatásáról
Budapest, 1946. szeptember 3.**

I. I. Levuskin vőrnagy úrnak
A SZEB vezérkari főnökének
Budapest

Vezérőrnagy úr!

A hozzám érkezett bejelentés szerint 1945. február 22-én Szász-Coburg és Gothai Rainer magyar állampolgárt budapesti, V. Szalay utca 4. alatti lakásáról a szovjet hatóságok megbízottja, miután lakásán házkutatást tartott, Szt. Domonkos utca 3. szám alá vitte. Azóta nevezettről semmi hír.

Nevezett közelebbi adatait a mellékelt kérdőív tartalmazza.

Tisztelettel kérem a SZEB-et, hogy nevezett ügyét vizsgálat tárgyává tenni, és annak eredményét velem közölni szíveskedjék.

Fogadja stb.

Förstner Pál

179. doboz, 179051. Gépelt fogalmazvány, saját kezű aláírással.

**c) A Szövetséges Ellenőrző Bizottság feljegyzése Gyöngyösi János
külgügyminiszterhez Szász-Coburg Gothai Rainer herceg hollétével
kapcsolatban
1946. október 24.**

Magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság

Miniszter Úr!

1946. szeptember 4-én 179051/10c. szám alatt kelt átiratára tisztelettel közlöm, hogy a szovjet katonai hatóságok nem tartóztatták le Coburg Rainer herceget, és a SZEB nem tudja, hogy a herceg ez idő szerint hol tartózkodik.

Tisztelettel:

Levuskin s. k. vezérőrnagy
Magyar Külgügyminisztérium, Budapest

179. doboz, 179051. Gépelt tisztázat.

235.

A Szovjetunióból visszatérő polgári személyek hazaszállítására vonatkozó feljegyzések

a) Feljegyzés a moszkvai magyar követségnek

Budapest, 1946. október 2.

Követségnek, Moszkva

Tárgy: kinti

Hiv. szám: 737, 795/1946.

Fenti számú felterjesztései kapcsán jelentést tett hozzám a Követség arról, hogy a szovjet külgügyminisztérium hozzájárult ahhoz, hogy a Vörös Hadsereg alakulatai által Magyarországról a Szovjetunióba elszállított nem katonai vonatkozású személyek a Követség által kiállított és az ottani helyi hatóság által láttamozott hazatérési igazolvánnyal egyénileg hazatérhessenek.

A szovjet kormány e hozzájárulásával élni kívánván, előterjesztésemre a minisztertanács hozzájárult ahhoz, hogy a polgári személyek egyéni hazatérésével kapcsolatos költségeket az államkincstár viselje.

Ez alapon a következő utasítással látom el a Követséget:

1. Egyidejűleg megküldök a Követségnek kb. 1200 innen elhurcolt nő és kb. 2600 polgári férfi nevét, születési helyét, idejét, valamint ottani jelenlegi tartózkodási helyét tartalmazó kimutatást, az eljárás megkönnyítése végett mellékelem továbbá a kimutatásban szereplő nők és férfiak külön csoportosított betűsoros névsorát is.

2. Szíveskedjék e személyeknek posta vagy az ottani Vöröskereszt útján az ugyancsak megküldött magyar–oroszl nyelvű nyomtatványokat megküldeni, melyben felhívtnak, hogy adataikat és fényképüket az ugyancsak megküldött válaszynomtatvány felhasználásával bocsássák a Követség rendelkezésére.

Megjegyzem ehelyütt, hogy a fényképek ottani elkészítése esetleg nehézségekbe fog ütközni, és ezért a lehetőséghez képest oda kellene hatni, hogy a Követség által kiállítandó hazatérési igazolványok fénykép nélkül is érvényesek legyenek.

3. Felhatalmazom a követséget, hogy mindazon nőknek és polgári férfiaknak, kik e felhívásra jelentkeznek, hazatérési igazolványt állítson ki, részükre a magyar határig érvényes és a Követség által ott vásárolandó vasúti jegyet, a magyar határtól belföldi lakóhelyükig érvényes és általam a Követségnek megküldendő magyar vasúti jegyet, valamint a hazautazás alatt felmerülendő ételmezési költségekre – a takarékoság szempontjainak figyelembevételével – a szükséges készpénzösszeget megfelelő módon megküldje.

A költségvetési osztály javasolja, hogy a hazatérési igazolványok bélyegzővel láttassanak el, amely szerint az igazolványok a költségvetési osztály által tervezett 26.133/2-1946 számú rendeletnek megfelelően a magyar határközégek által ne legyenek bevonhatók.

E személyek magyar állampolgársága és nemzetisége, valamint az a körülmény, hogy legutolsó belföldi lakhelyük az ország jelenlegi területén volt, már megfelelő igazolást nyert, úgyhogy részükre a hazatérési igazolvány, vasúti jegyek és költségek további eljárás nélkül megküldhető.

4. Felteszem, hogy a hazatérési lehetőség híre ott el fog terjedni, és a Követségnél jelentkezni fognak oly polgári személyek is, akiknek neve az általam megküldött jegyzékben nem szerepel, és akiknek magyar állampolgársága és magyar nemzetisége, valamint az a körülmény, hogy utolsó belföldi lakhelyük az ország jelenlegi területén van, még nem nyert igazolást.

Ily esetekben a Követség kötelességévé teszem, hogy e polgári személyek magyar állampolgárságáról és magyar nemzetiségéről, valamint arról, hogy utolsó és állandó belföldi lakhelyük az ország jelenlegi területén van, meggyőződjenek, és csupán ennek megtörténte után járhat el a fenti 3. bekezdésben foglaltak szerint. Kétes esetekben, midőn az érdekelt polgári személy által a Követségnek megküldendő nyilatkozat hitelessége kétséges, a hazatérési igazolvány megküldése előtt a megejtendő vizsgálat lefolytatása végett hozzám jelentés teendő.

5. A hazatérők vasúti jegyeit lehetőleg úgy kell megváltani, hogy a közvetlen magyar–szovjet határon át térjenek haza.

Oly esetekben, midőn ez vasút-összeköttetési okokból nem volna lehetséges, a jegyek úgy lennének megváltandók, hogy azok a magyar–román határig bírjanak érvényességgel. Amennyiben nagyobb számban térnének polgári személyek Románián át haza, erről különjelentését kérem a bukaresti magyar delegáció megfelelő utasítása végett.

6. Miután a Magyar Államvasutak a jelenlegi szabályok értelmében díjmentesen senkit sem szállíthatnak, külön rendelet kapcsán oly egységes MÁV vasúti jegyeket fogok az érdekelt hazautazók részére leendő kézbesítés végett a Követségnek megküldeni, melyek a magyar határtól az állandó belföldi lakhelyig való utazásra jogosítanak.

7. Az egyidejűleg megküldött hazatérési igazolványok kiadásáról pontos jegyzék vezetendő a név, születési hely és év, a szovjetunióbeli lakhely, valamint a magyarországi állandó lakhely feltüntetésével. E kimutatások folytatólagosan, minden futáralkalommal hozzám felterjesztendők.

8. A jelenleg érvényben levő jogszabályok szerint a Magyarországra egyénileg beutazni kívánó személyeknek (magyaroknak, mint külföldieknek), tulajdonképpen az itteni SZEB beutazási engedélyére volna szükségük. Miután a hazatérők igazolványa az illetékes helyi szovjet hatóságok láttamozásával el lesz látva, felteszem, hogy jelen esetben erre nem lesz szükség. Mindenesetre szíveskedjenek odahatni, hogy az illetékes szovjet határszervek felhatalmazást kapjanak, hogy az egyénileg hazatérők ily SZEB-engedély nélkül is beutazhassanak.

9. Az ott megváltandó vasúti jegyek árának, valamint az élelmezési költségek fedezésére a Követségen külön alapot létesítek, melynek kezelése és elszámolása tekintetében külön rendeletben fogom a Követséget utasítással ellátni.

Ugyanily szabályok szerint lesznek kezelendők a Követségnek megküldendő MÁV vasúti jegyek is.

E polgári személyek hazautazása oly módon lesz irányítandó, hogy Moszkvába való utazásuk, illetve ottani tartózkodásuk elkerülhető legyen, miután sem elhelyezési lehetőség nem áll ott rendelkezésre, sem pedig az ezzel kapcsolatban esetleg felmerülő költségekre nem rendelkezem fedezettel.

Jelen rendelettemmel kapcsolatos pénzügyi intézkedésekre nézve az egyidejűleg megküldött 26133/2/1946 számú rendeletem irányadó.

E rendeletem végrehajtásáról és az annak kapcsán esetleg felmerülő nehézségekről a Követség jelentését várom.

Förstner Pál
Vladár Ervin Imre
Gy.²⁹⁹

324. doboz, 179178. *Gévelt fogalmazvány, saját kezű aláírásokkal.*

---

299 Gyöngyösi János.

b) Feljegyzés a moszkvai magyar követségnek

Budapest, 1947. január 9.

Követségnek, Moszkva

Tárgy: kinti

Mellékelve: 1 csomag (4 iratcsomó, II. dossier)

Hiv. szám: 179.654/10/c – 1946.

Kapcsolatban fenti számú rendeletemmel, megfelelő további eljárás és az eredmény jelentése végett idezárva megküldöm a Követségnek 89 innen elhurcolt nő és 873 polgári férfi nevét, születési helyét, idejét, valamint ottani jelenlegi tartózkodási helyét tartalmazó kimutatást.

Az eljárás megkönnyítése végett mellékelem továbbá a kimutatásban szereplő nők és férfiak külön csoportosított betűsoros névsorát is.

Kóváry Zoltán
Vladár Ervin Imre

324. doboz, 179178. Gépelt fogalmazvány, saját kezű aláírásokkal.

c) Feljegyzés a moszkvai magyar követségnek

Budapest, 1947. február 11.

Magyar Követségnek, Moszkva

Hiv. szám: 179.654/10/c-1946., 170.227/10/c-1947

Mell.: 1 csomag (III. dossier)

Kapcsolatban fenti számú rendeleteimmal megfelelő további eljárás és az eredmény jelentése végett idezárva megküldöm a Követségnek a 990 polgári személy (75 nő és 915 férfi) nevét, születési helyét, idejét, valamint jelenlegi tartózkodási helyét tartalmazó kimutatásokat, továbbá az azokban szereplő nők és férfiak külön csoportosított betűsoros névsorát is. (III. dossier)

Megjegyzem, hogy a hozzátartozók részéről a szóban forgó személyek késedelmes hazatérése miatt nyugtalanságok jelei tapasztalhatók, és a Hadifogoly Osztály állandó sürgetésnek van kitéve.

Minthogy a magyar kormány ez ügyben – mint a Követség előtt ismeretes – minden anyagi áldozatot meghozott, és a hadifoglyok, de elsősorban a polgári személyek soron kívüli hazahozatalára nagy súlyt helyez, felkérem a Követséget, szíveskedjék illetékes helyen nyomatékosan közbenjárni, hogy a polgári személyek egyénként lehetőleg sürgősen hazatérhessenek.

Egyidejűleg felkérem a Követséget, szíveskedjék sürgősen jelenteni, hogy az I. és II. ügycsomóban feltüntetett 3800, illetve 962, összesen 4762 polgári személyből hány tért haza, illetve hány személy részére állított már ki a Követség hazatérési igazolványt.

Szíveskedjék a jövőben havonként jelenteni, hogy a Követség közbenjárására név szerint kik tértek haza. A jelentésekben mindig feltüntetendő az itteni rendelet száma, illetve az ügycsomó jele (I., II., III. stb.). A névjegyzékek 3-3 példányban terjesztendők fel.

A Követség tájékoztatása végett egyidejűleg közlöm, hogy a kimutatásokban felsorolt polgári személyek soron kívüli hazaszállítása ügyében való közbenjárásra esetről esetre a budapesti Szovjet Követséget is megkerestem.

Kövárý Zoltán
[olvashatatlan aláírás]

324. doboz, 179178. Gépelt fogalmazvány, saját kezű aláírásokkal.

d) Feljegyzés a moszkvai magyar követségnek
Budapest, 1947. április 26.

Követségnek, Moszkva
Tárgy: kintről
Hiv. szám: kintről 1–3-ig
Mell. Csomag (IV. dossier)

Kapcsolatban fenti számú rendeleteimmal, megfelelő további eljárás és az eredmény jelentése végett idezárva megküldöm a Követségnek 1104 polgári személy (300 nő, 804 férfi) nevét, születési helyét, idejét, valamint jelenlegi tartózkodási helyét tartalmazó kimutatásokat, továbbá az azokban szereplő nők és férfiak külön csoportosított betűsoros névsorát is. (IV. dossier)

A Követség tájékoztatása végett egyidejűleg közlöm azt is, hogy a kimutatásban felsorolt polgári személyek soron kívüli hazaszállítása ügyében való közbenjárásra esetről esetre a budapesti szovjet követséget is megkerestem.

Kövárý Zoltán
Vladár Ervin Imre

324. doboz, 179178. Gépelt fogalmazvány, saját kezű aláírásokkal.

236.

Földesi József levelezőlapja édesanyjának

1946. október 10.

[címezett:]

Özv. Freund Józsefné

Magyarország

Majs, Baranya megye

[feladó:]

Földesi József hdf.

CCCP Moszkva vöröskereszt

Postafiók 362/3

Édes jó anyám én még hála jó Istenek egészséges vagyok amit maguknak is tiszta szivből kívánok. Édes jó anyám nagyon kérem vigyázzanak magukra meg a kis Annuskára énis vigyázok magamra és a jó Isten megsegít remélem nemsokára haza kerülünk mindnyájan az Öcsi meg szorgalmasan tanuljon és nagyon vigyázzon magára. Édes jó anyám a Mancitól is kaptam lapot őis vigyázzon magára nagyon sokat gondolok reátok és kívánok kellemes karácsonyi ünnepeket amit talán együtt töltünk mindenkit csokolok ismerősöknek szívélyes üdvözet maradok száz milió csokkal Józsi

212. doboz, 17909/1947. Kézzel írt levelezőlap.

237.

Iharosi János levelezőlapja családjának

1946. október 18.

[címezett:]

Iharosi Jánosné

Jákó, Somogy megye, Magyarország

[feladó:]

Iharosi János hdf.

Moszkva UDSSR

Vöröskereszt, Postafiók: 223/45

Kedves Feleségem, gyermekem és Szüleim!

Hála a Gondviselésnek egészséges vagyok, jól érzem magam. Ha lapomat megkapják irjanak az otthoni helyzetről. Szeretettel csokolom mindnyájukat és a rokonságot, vigyázzanak magukra és a gyerekekre. Kérem a jó Istent minnél előbb viszont lássuk egymást.

Isten velük és velem:

Iharosy János

334. doboz, 177121. Kézzel írt levelezőlap.

238.

**Bodrogkeresztúri lakosok kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez
elhurcolt lakosok szabadon bocsátása ügyében**

Bodrogkeresztúr, 1946. október 25.

Magyar Külügyminiszter Úr!
Budapest

Hivatkozva 1946. évi október 13-án Tokaj községben a „Szüreti nap” alkalmával Miniszter Elnök Úr és a jelen volt Szviridov Altábornagy Úr által tett személyes ígéretükre, mely szerint határozott ígéretet kaptunk arra vonatkozólag, hogy Bodrogkeresztúr községből 1945. évi január hó 26-án munkára elvittekről készített kimutatást, igazolásokkal ellátva, Miniszter Elnök Úr kezeihez juttatva, Altábornagy Úrral együtt minden lehető elkövetve oda fognak hatni, hogy az alatt felsorolt körülmények között Bodrogkeresztúr községből elvittek Oroszországból kettő éven keresztül vezetett munka után, most már hazabocsátassanak.

1945. évi január 24-én Bodrogkeresztúr községben kiszállott orosz katonatiszt úr közgyűlést hirdetett, és azt az utasítást adta ki, hogy azon minden 16 éven felüli nő és férfi egyaránt tartozik megjelenni. A reggel 6 órára hirdetett közgyűlésen a lakosság meg is jelent, és amikor a kiküldött orosz tiszt úr a gyűlést megkezdte és a beszédét folytatta, vette észre a közgyűlésre összegyűlt közönség, hogy az épület körül van zárva, onnan nem jöhet ki senki sem. Az összefogott nép kettő napon keresztül ezen épületben voltak tartva, a betegek kiselejtezése után 201 személyt először Szerencsre vittek el, ahol vagonírozva pedig Oroszországba. Oroszországból az elvittek közül többen jöttek haza, mint betegek, de még ez ideig nő és férfi vegyesen, a mai napon is 150 személy oda van. A még ott lévő egyének a község munkacérs tagjai, a nők közül pedig a legfiatalabb, férjhez adó leányok vannak oda. Van olyan család, ahonnan az apát, fiát, vejét és leányát vitték el, van olyan több család, ahonnan az apát és gyermekeit, aminek következtében községünkben az a helyzet, hogy az itthon maradt hozzátartozók kenyérkereső és segítő családtag hiányában a legnagyobb nélkülözések között élnek, mert az itthon maradt, 4-5 apró gyermekkel bíró anyák nem tudnak mitévők lenni. A részükre adott segélyből nem tudnak kijönni, viszont gyermeküktől dolgozni sem tudnak menni.

Hozzártartozóink hazahozatala érdekében már ez ideig is mindent elköveltünk, kimutatásokat, egyéni lapokat gyártva, illetve az előljárásság által elkészítettetve (Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1945. évi március hó 18-án kelt 26. számú rend. alapján készített kérdőíveket) már több esetben elküldöttük. A Magyar Külügyminisztériumba is küldöttünk kimutatásokat, kérdőíveket is, a helybeli pártok, nemzeti bizottság, községi előljárásság aláírásaival ellátva lettek elküldve. A Külügyminisztérium száma: 142498/7-1945 szám.

A fentiek előrebocsátása után azon kérelemmel fordulunk fájdalmas szívű anyák, apák és testvérek Miniszterelnök Úrhoz, hogy a minden ok nélkül, ártatlanul Oroszországba elvitt véreinket mielőbb hazahozni szíveskedjenek.

Kérésünket ismételve, annak kedvező elintézését Miniszter Elnök Úr jóindulataiba ajánlva vagyunk tisztelettel:

[59 aláírás]³⁰⁰

182. doboz, 180464. Gépelt szöveg, saját kezű aláírásokkal.

239.

a) Hatvani asszonyok levele Millok Sándor hazahozatali kormánybiztoshoz hozzátartozóik hazahozatalának anyagi támogatásával kapcsolatban

Hatvan, 1946. november 28.

Kormánybiztos Úr!

Olvastuk a Népjóléti Miniszter úr nyilatkozatát,³⁰¹ hogy egy-egy hadifogoly hazaszállítása 80–100 forintba kerülne.

Mi, hatvani anyák, feleségek, szeretnénk segítségükre lenni úgy, hogy összegyűjtenénk családonként 100 forintot, és Önökhöz eljuttatnánk azt.

Nincsen olyan magyar anya vagy feleség, aki ne adná oda az utolsó fillérjét is, hogy mennél előbb ölelhesse rég nem látott, hazavágyó, drága gyermekét, férjét.

Akiknek nincs hozzátartozójuk, azokért külön gyűjtést indítanánk, így az ország pénztárát nem terhelné, és minél előbb hazajöhetnének foglyaink úgy keletről, mint nyugatról.

Sok hatvani feleség és anya nevében szíves válaszát várva
őszinte tisztelettel:

Hargitai Istvánné s. k.
özv. Tusor Miklósné s. k.

Nagy Istvánné s. k.
özv. Papp Jánosné s. k.
és több száz anya

183. doboz, 181085. Gépelt másolat.

300 A levélhez csatolva 117 nevet tartalmazó, gépelt lista.

301 Molnár Erik népjóléti miniszter nyilatkozata a *Kis Újság* 1946. november 14-i számában jelent meg.

b) A Külügyminisztérium válasza a hatvani asszonyok levelére
Budapest, 1946. december 17.

Községi Elöljáróságnak
Hatvan

Fentnevezetteknek a Hazahozatali Kormánybiztossághoz intézett és onnan áttett beadványát idezárva felkérem az Elöljáróságot, szíveskedjék Hargitai Istvánné hatvani (Tabán u. 25.) lakost értesíteni, hogy³⁰² a Szovjetunióban lévő hadifoglyaink hazaszállításának pénzügyi akadályai nincsenek, mert a magyar kormány e téren a legmesszebbmenő intézkedéseket is megtette. A foglyok hazaszállítására jelenleg csak korlátolt mértékben van lehetőség.

Felkérem, szíveskedjék az érdekelteket efelől megnyugtanni, s egyúttal velük közölni, h. a békeszerződés közeli aláírása után a hadifoglyok hazaszállítása remélhetőleg gyorsabb iramban fog történni.

183. doboz, 181085. Részben kézzel írt, részben gépelt fogalmazvány, aláírás nélkül.

240.

a) Az Országos Zsidó Segítő Bizottság kérelme a Külügyminisztériumhoz két egykori auschwitzi deportált leány szabadon bocsátása ügyében
Budapest, 1946. december 2.

Magyarországi Zsidók Deportáltakat Gondozó Országos Bizottsága
J/KS. Információ

Magyar Külügyminisztérium
Budapest

Tisztelettel kérjük, szíveskedjenek az alanti ügyet megértéssel magukévá tenni, és a szükségesnek vélt intézkedéseket eszközölni:

1. Mann Magda, szül. 1923. Olaszliszka (apja neve: Mann Ignác, anyja neve: Schreiber Róza)

2. Schwarcz Bébi, szül. 1925. Nyírcsaholy (apja neve: Schwarcz Ignác)
mátészalkai lakosokat a nyilasuralom idején deportálták, Auschwitzba kerültek, ahol később az orosz csapatok fölszabadították őket.

---

302 A fogalmazvány eddig kézzel van írva.

Családjuk értesülése szerint a két leány Oroszországba került, és jelenlegi tartózkodási helyük: INZA,³⁰³ Uljanovskaja oblast, Diatrmovoj kombinát, SSSR.

Fent közölteket a mátészalkai községi elöljáróság a mellékelt községi bizonyítványokkal is tanúsítja.

Tiszteletteljes kérésünk az volna, szíveskedjenek hazahozataluk érdekében a szükséges lépéseket megtenni, illetve illetékes helyen ennek megtörténte érdekében intézkedni.

Hisszük, hogy a Magyar Külügyminisztérium megértéssel fogadja kérésünket, és az eredmény nem fog elmaradni.

Midőn még tisztelettel kérjük az ügygel kapcsolatos szíves közlésüket, maradtunk nagyrabecsülésünk kifejezése mellett

kiváló tisztelettel:

[2 olvashatatlan aláírás]

Országos Zsidó Segítő Bizottság
Budapesti Segélyezés
Budapest, VII. Bethlen Gábor tér 2.

184. doboz, 181104. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecséttel.

**b) Kőváry Zoltán miniszteri osztálytanácsos válasza az Országos Zsidó Segítő
Bizottság kérelmére**
Budapest, 1946. december 18.

Országos Zsidó Segítő Bizottság
Bpest
Bethlen Gábor tér 2.

Mann Magda és Schwarcz Bébi mátészalkai lakosoknak szovjet fogságból való soron kívüli hazahozatala érdekében f. évi dec. 2-án felterjesztett beadványára felkérem, szíveskedjék nevezettek pol. magatartásáról a helyi Nemzeti Bizottság által kiállított igazolványt beszerezni, és jelen leiratom számára való hivatkozással hozzám eljuttatni, hogy a hazahozatal érdekében szükséges lépéseket megtehessem.

Kőváry Zoltán

184. doboz, 181104. Kézzel írt fogalmazvány, saját kezű aláírással.

³⁰³ Ina, Oroszország.

241.

Klein Györgyné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez
munkaszolgálatos férje szovjet fogságból való szabadon bocsátása ügyében
Szeged, 1946. december 3.

Külügy Miniszter Ur!

Emberi érzéséhez fordulok. Férjem 5 ik éve van orosz fogságban. Az Istenre kérem segítsen rajtam és hozassa haza.

10 éves kislányommal maradtam egyedül meg. Az egész családom értve Szüleim testvéreim azoknak férje gyermeke Édesapám Édesanyám részéről fel és lemenőleg teljesen kipusztították. Otthonom teljessen romokban családom valahol kint németországban dög modjára elkaparva ha nem elégetve, én itthon betegen, menekültem most is betegen élek a gyerekekkel talán ha nem marad meg én is fölfordultam volna.

Miniszter Ur Ön is ember tegye magáévá az ügyet és segítsen meg. Adják vissza az Uramat.

5 ik telet töltjük már nélküle 1942-ben mint munkaszolgálatos vonult be. 4 évig nem tudtam róla, ½ éve hogy irt illetve meg kaptam orosz tábori lapját. Azóta egy könyörgés rimánkodás kilincselés az életem sehó semmi tébolyító közönyösség minden hol ez így megy június óta mióta életjelt adott magáról. Igazoltattam az összes pártoknál szervezeteknél voltam leadtam az igazolását, habár egy ember aki 5 ik éve mint munkaszolgálatos ment el és nincs itthon nevetséges dolognak tartom ugyan akkor akik ki vitették simán haza tudtak jönni. Miniszter Úr még egyszer emberi érzéséhez fordulok segítsen meg egy szerencsétlen pici családot, hogy férj feleség és egyetlen gyerek egy nagy családból újra megkezdhesse oly rég vágyot családi életét. Meghaltatását előre is köszönve és bizom Emberi mivoltában, hogy hozzá segít engem, hogy az Uramat még egyszer láthassam és itt legyen velünk. Mindenkor hive:

Klein Györgyné
Szeged, Fekete Sas u. 22. II. 11.

Férjem adatai: Klein György borkereskedő, nő, 1 gyermek szül. Budapest, 1907. auguszt 8. anyja Simon Malvin apja: Klein Dávid. Bevonult 1942 Hódmezővásárhelyi pótkeret zlj parancsnokságról mint munkaszolgálatos. Orosz tábori száma Vöröskezeszt fél hold utján Moszkvai posta szám No 3171 S.S.S.R.

Ez év augusztusában a Rudnyik vagy a Volozsnicai kórházban volt.

188. doboz, 181070. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

242.

Preis Ilonka kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez korábban a Gestapo által internált testvérenek szovjet fogságból való szabadon bocsátása ügyében

*Budapest, dátum nélkül*³⁰⁴

Külügyminiszter Úr!

Tisztelettel kérem, hogy testvéremet, Preis Ernőt (sz. 1910, Sopron, anyja neve: Nussbaum Paula) a Vörös Hadsereg fogolytáborából szabadon engedni szíveskedjék.

Kérésem indoklásául felhozom a következő tényállást:

Nevezett Preis Ernő 1944. június óta a Gestapo kistarcsai internálótáborában volt, ahová mint kommunista érzelmű zsidót vitték. Ezen idő alatt rengeteget szenvedett a németektől baloldali, kimondottan kommunista érzelmei miatt. A táborból megszökvén Budapesten rejtőzött, ahonnan a Vörös Hadsereg a várva várt felszabadulás után fogolytáborba szállította.

Hivatkozom arra, hogy nevezett éppen amiatt szenvedett a fasiszták alatt, hogy az Egyesült Nemzetekkel és különösen Szovjet-Oroszországgal szimpatizált, s mégis a felszabadulás után is folytatódnak szenvedései.

Testvérem egyéb adatai a mellékelt kérdőíven találhatóak.

Kérésemet megismételve, vagyok mély tisztelettel:

Preis Ilonka

165. doboz, 175009. Gépelt levél, saját kezű aláírással.

243.

Hirt Pál levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez elhurcolt leánya szabadon bocsátása ügyében

Teklafalu, 1946. december 13.

Miniszter Úr!

Alulírott azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok a Miniszter Úrhoz, méltóztassék leányomat a szovjet fogságból hazahozatni.

Kérésem megvilágosítására az alábbiakban vagyok bátor nyilatkozni:

Hirt Rozália nevű leányomat 1944. dec. 24-én elhurcolták. Atyai szívemet mintha tör járta volna át, amikor leányomat elvitték. Fiam hadifogoly, leányomat

³⁰⁴ A levél 1946. december 9-én érkezett a Külügyminisztériumba.

elviszik. Leányom, aki szorgalmas, csendes, még a légynek sem ártott, mások bűneiért messze idegenben szenved.

Nemzeti Bizottság tanúsága szerint úgy leányom, mint én, semmiféle német szervezet, sem a magyar nyilaspártnak tagja nem volt.

Becsületes, magyar munkásember voltam egész életemben. Öreg napjaimnak támasza lenne leányom.

Bízom abban, hogy Miniszter Úr megérti egy fél lábbal a sírban álló, becsületes magyar ember kérését, és segítségemre lesz abban, hogy leányom a szovjet hadifogságból mielőbb hazakerüljön.

Hirt Pál
földműves

327. doboz, 176348. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

244.

a) Sors Konrád levelezőlapja családjának

1946. december 16.

[címezett:]

Sors Konrádné

Magyarország

Pécs, Fiume u. 35. sz.

[feladó:]

Sors Konrád

SSSR, Vörös kereszt

Moszkva, postafiók 181/2

Drága feleségem és gyermekeim!

Hála Istennek egészséges vagyok, sokat gondolok rátok. Sanyitól már kaptam levelet. A boldog viszontlátás reményében számtalanszor csókol benneteket:

Apu

327. doboz, 176401. Kézzel írt tábori levelezőlap.

b) Berta Lajos hadifogoly levelezőlapja édesanyjának

1947. március 9.

[címezett:]

Berta Lajosné

Pécs, Szigeti országút 33.,

Baranya m., Magyarország

[feladó:]

Berta Lajos hadifogoly

CCCP, Moszkva,

Vörös kereszt 149/8.

Drága Anyukám!

Hála Isten, egészségben vagyok, remélem, lapom benneteket is egészségben talál. Drága Anyukám, a szeptemberi két lapodat megkaptam, még azóta több lapot nem kaptam, megkérlek, légy szíves levelet írni, mert az is eljön. A Papáéktól kaptam 3 db lapot, amit én Siklósra írtam, azt a Papáék meg is írták, és nem továbbították Neked. Nagyon örültem a lapjaiknak, de neheztelek is rájuk, mert először a Ti sor-sotok érdekel, és úgy csak a Józsié. Írjal sokat, mivel töltitek a napjaitokat. Szám-talanszor csókollak benneteket, a mutert is. (Csókoltatom Papáékat és a testvéreimet.) A mielőbbi viszontlátásra

Lajos

327. doboz, 176401. Kézzel írt tábori levelezőlap.

245.

Gecző Nándor hadifogoly levelezőlapja szüleinek

1946. december 26.

[címezett:]

Gecző András

Sft. Gheorghe³⁰⁵ (Str. Câmpului No. 2.)

Jud. Trei Scaune³⁰⁶ (Benedek Elek u. 2.)

România

[feladó:]

Gecző Nándor

SzSzSzR, Szovjet Szocialista

Köztársaságok Szövetsége, Moszkva,

Vöröskereszt³⁰⁷ No 323/3

Szeretett édes jó Szüleim!

már az ötödik lapomat írom és választ még egyre sem kaptam, már nem is tudom mire gondoljak hogy én választ nem kapok.

Talán csak nem történt magukal valami. A Lajos ő már három lapot kapot a Nén-jétől és hogy én nem kapok azt nem tudom mire vélni. Ha ezt a lapot meg kapják legye-nek szívesek és válaszoljanak azonnal. Én hála a jó Istenek jó egészségben vagyok a mit viszont kívánok számukra is. Irjanak a Nusiról is hogy mi van vele. Én ugyan írtam neki is de még választ ara sem kaptam, ezenel zárom soraim számtalanszor csokolom minyájukat szeretett fiuk üdvözlöm az összes ismerősöket szomszédokat

Nándi

326. doboz, 176171. Kézzel írt tábori levelezőlap.

305 Sepsiszentgyörgy, Sfântu Gheorghe, Románia.

306 Háromszék vármegye.

307 Cirill betűkkel.

246.

A Magyar Külügyminisztérium szóbeli jegyzéke a Szovjetunió budapesti követségének szihalmi és csorvási elhurcolt lakosok ügyében

Budapest, 1947. február 18.

A Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetsége Követségének
Budapest

Szóbeli jegyzék

A M. Küm. ttel közli a Követséggel, hogy a Vörös Hadsereg alakulatai Szihalom és Csorvás községekhez lakóhellyel bíró 12 polgári személyt szállítottak el a SzSzKSz területére.³⁰⁸

Jelenlegi tartózkodási helyük a mellékelt kimutatásban fel van tüntetve.

E személyek valamennyien magyar nemzetiségűek.

Tekintettel arra, hogy korábbi kifogástalan politikai magatartásuk igazolást nyert, és hogy munkaerejükre az ország újjáépítése szempontjából szükség volna, a Küm. ttel kéri a Követséget, hogy hazaszállításuk érdekében illetékes helyen közbenjárni, és annak eredményéről őt tájékoztatni szíveskedjék.

[olvashatatlan aláírás]

P. d. A kimutatás 2 példányát a moszkvai dossier részére kiemeltem.
Bpest, 1947 febr.

191. doboz, 170716. Gépelt fogalmazvány, saját kezű aláírással.

247.

Horváth János levelezőlapja édesanyjának

1947. február 22.

[címezett:]

Horváth Jánosné

Fejér megye, Kisvelence, Magyarország

[feladó:]

Horváth János hadifogoly

CCCP, Moszkva,

Vöröskereszt Postafiók 362/1.

1947. febr. 22.

Kedves anyukám, tudatom veled, hogy a leveled megkaptam, amit december 9-én és elsején írtál, meg a Feritől egyet, ezek az elsők, írnál nagyon sokat, minden rokonról

308 A levélhez csatolva az elhurcoltak nevét, személyi adatait és tartózkodási helyét tartalmazó lista.

és a földet hogy kaptad, én csak ennyit írhatok, nagyon sokszor csókolak benneteket, Isten velünk.

327. doboz, 176336. Kézzel írt tábori levelezőlap.

248.

a) Neufeld Istvánné és asszonytársai kérelme Gyöngyösi János
külgügyminiszterhez hozzátartozóik hazaszállítása ügyében

Kömlő, 1947. február 24.

Mélyen tisztelt Külgügy-Miniszter Úr!

*Ha a szeretetnek és részvétnek egy szikráját ismeri, kérem ne dobja félre leveletem olvasatlanul. A magam és asszony társaim nevében bátorkodom alkalmatlankodni, bizva abban, hogy a jó szívű Külgügy Miniszter úr aki szívében viseli a hadifogjok sorsát talán ki segít a nyomasztó bizonytalanságból. Mi akik a háború zivatarában a legtöb-
bett veszítettünk férjeinket, édesapákat, gyermekeket kik mint hadifoglyok évek óta orosz hadifogságban vannak. Nélkülök az életünk továbbra elképzelhetetlen! Tönkre tesz a bizonytalanság!*

Hónapokkal ezelőtt szívdobogva vártuk a február 10-ét. Remélve, hogy szeretteink számára meghozza a szabadulás óráját. A békeszerződésben részben sajnos csalódnunk kellett. Amikor aban biztunk, hogy a béke szerződés megtörténte után azonnal szállítják őket haza, mint azelőtt hangzott. A békeszerződés tartalma szerint: mihelyt lehetséges a hadifogjok hazaszállítandók. Nagyon kérjük e két szó megmagyarázását: (mihelyt lehetséges). Mit jelentsen ez?! Újabb évekig való kint maradást még? Inkább válasszuk a halált mint nyomorban szeretteink nélkül élni! A demokrácia nekünk nőknek is emberi jogot adott ezt felhasználva gondoltunk e levél megírására. Nagyon kérjük a Külgügy Miniszter urat aki talán velünk érez, hozza visza nekünk azt ami a legkedvesebb: férjeinket siró gyermekeink édesapját. Szerezzen örömet az oly hosszú idő óta szomorú életünkbe a hadi foglyok hazatérésével. Községünk és országunk nevében kérem legyen segítségünkre, ha költségek árán is hozák haza hadi foglyainkat.

Évek óta a sok hitegetés után eredménytelenül és reményt veszítve állunk, most határozott választ akarunk tudni. Minden országos érdeknél elsőbb legyen a hadi foglyok haza szállítása.

Béke addig számunkra el képzelhetetlen míg a hadi foglyok haza nem jönnek!!

*Szíves elnézést kérve és őszinte választ várva
maradok tisztelettel.*

Neufeld Istvánné

[további 29 asszony aláírása]

202. doboz, 171809. Kézzel írt levél, saját kezű aláírásokkal.

Nélyen Tisztelt Külügy-Miniszter Ur!

Ha a szeretetnek és részvételnek egy szikráját ismeri, kérem ne dobja félre leveleimet olvasatlanul. It magam és asszony társaim nevében bátorodom alkalmatlanokdni, bízva abban, hogy a jó szívű Külügy-Miniszter úr aki szívén viseli a hadifoglyok sorsát talán ki segít a nyomorító bizonytalanságból. Mi akik a háború rivatarán a legtöbbször veszítettünk férjeinket, édesapákat, gyermekeket kik mint hadifoglyok évek óta orosz hadifogolyokban vannak. Nélkülök az életünk továbbra elképzelhetetlen! Tönkre tesz a bizonytalanság!

Hónapokkal ezelőtt szívdobogva vártuk a február 10-ét. Remélve, hogy szeretteink számára meghozza a szabadság öröjét. It békeszerződésben részben sajnos csalódnunk kellett. Amikor abban birtunk, hogy a béke szerződés megtörténte után azonnal szállítsák őket haza, mint ezelőtt hangzott. It békeszerződés tartalma szerint: mikélyt lehetséges a hadifoglyok hazaszállítandók. Nagyon kérjük e két szó megmagyarázást: (mikélyt lehetséges). Mit jelentsen ez?! Ujabb évekig való hint maradáist még? Inkább válasszuk a halált mint nyomorban szeretteink nélkül élni! It demokrácia nekünk nek nek is emberi jogot adott ezt felhasználva gondoltunk e levél megírására. Nagyon kérjük a Külügy-Miniszter urat aki talán velünk érez, hozza vissza nekünk azt ami a legkedvesebb: férjeinket síró gyermekeink édesapját. Törvénnyel örömet az oly hosszú idő óta nyomorú életünkbe a hadifoglyok hazatérésével. Köszönetünk és orrágunk nevében kérem legyen segítségünkre, ha költségek árán is hozza haza hadifoglyainkat % 129

Évek óta a sok kitegetés után eredménytelenül és reménytelenül várunk, most határozott választ akarunk tudni. Minden országos érdeknél előbb legyen a hadi foglyok harca szállítására

Béke addig számunkra el kéjszélhetetlen míg a hadi foglyok harca nem jönnek!!

Kives elnézést kérve és őszinte választ várva	
Varga Beáta	maradok tisztelettel.
Nagy Laci	Neufeld Istvánné.
Kürti Jozsefné	Domán Andrásné.
Vonka Juhókimnő	Neufeld Jozsefné.
Szabó Ignomónné	Vona Fánosné
Bolcsis Anabronné	Dókt Károlyné
Kovács Lajosné	Pádan Andrásné
Szabó Jozsefné	Tele Sándorné
Stófal Jozsefné	Poldócs Jozsefné
Vereb Albiné	Madaróc Ignácné
Kis Jenőné	
Vas Jozsefné	Kömlő
Török Pálné	1944. II. 24-én.
Deák Jenőné	
Deák Sándorné	
Kádóc Imréné	
Gyati Péterné	
Orlóc Fánosné	
Neufeld Jenőné	
" Ignomónné	
Madaróc Jozsefné.	130

*b) A Külügyminisztérium válasza Neufeld Istvánnénak
Budapest, 1947. március 1.*

*Neufeld Istvánné
Kömlő
Hunyadi út 7. sz.
Heves megye*

F. évi február hó 24-én a Külügyminiszter urhoz intézett beadványára közlöm Önnel, hogy a magyar kormány minden lehetőet megtesz a magyar hadifoglyok mielőbbi hazaszállítása érdekében. Evégből a szükséges előkészítő intézkedéseket a Külügyminiszter ur már meg is tette úgy hogy minden remény megvan arra, hogy hadifoglyaink hazaszállítását nemsokára megkezdhetjük – ha előre nem látható akadályok azt egy időre nem fogják késleltetni.

Kérem közölje fentieket mindazokkal az asszonyokkal is, akik beadványát Önnel együtt aláírták s nyugodjanak meg, hogy a magyar kormány legelsőbbrendű feladatának tartja a magyar hadifoglyok mielőbbi hazaszállítását.

[olvashatatlan aláírás]

202. doboz, 171809. Kézzel írt fogalmazvány, saját kezű aláírással.

249.

**Kincs Bertalan levelezőlapja családjának
1947. március 6.**

[címzett:]

*id. Kincs István
Szamosújlak, Szamossályi (Szatmár m.),
Magyarország*

[feladó:]

*Kincs Bertalan hdf.
UDSSR, Moszkva
Vöröskereszt, postafiók 1149*

Kedves Édesapám!

*Soraim találja magukat jó egészségbe azt kívánom Istentől. Jól vagyok magam is.
Nemtudom miért nem irnak minden hónapba irtam.
Csókjaim küldöm mindanyioknak, szeretett fiok*

Berti

334. doboz, 177173. Kézzel írt tábori levelezőlap.

250.

**Biacsy M. Jenőné, a sándorfalvi Vöröskereszt-fiók ügyvezető alelnökének levele
Gyöngyösi János külügyminiszterhez
Sándorfalva, 1947. március 25.**

Sándorfalvi Vöröskereszt fiókegyesület: Hadifogoly szolgálata

33/1946./6.

Hiv.szám: 176.676/10.c./1946.

Melléklet: 24 db kérvény, 6 db kimutatás³⁰⁹

Külügyminiszter Úrnak
Budapest

Mellékelten tisztelettel betérjesztjük az utóbbi időben Oroszországból életjelt adó hadifoglyok hazahozatali kérvényeit azon kéréssel, hogy azt érdemlegesen elintézni szíveskedjék.

Sándorfalva községből 400 hadifogoly közül csak 150 adott életjelt, így még 250 személy sorsáról semmit nem tudunk. A kutatásokat többször megismételve beadtuk a Budapesti Vöröskereszt Központnak, azonban az 1946. augusztusi nagyobb kutatásainkra csak 5 adott életjelt. Kérjük Külügyminiszter úr hathatós támogatását, mivel a 250 személy bizonytalan sorsa nagy elkeseredést vált ki az itthoni hozzátartozók körében. Az eddig életjelt adott foglyok névjegyzékét egyidőben megküldöttük a debreceni Vöröskereszt hadifogoly fogadó bizottságának, azonban a vonatkozó nemzeti bizottsági igazolásukat annak idején a Külügyminisztériumhoz a kiszabadítás iránti kérvényekhez csatoltuk. A betérjesztett kérvényekhez a tisztai állományú személyek igazolásait is csatoltuk.

Kérem egyben Külügyminiszter úr szíves válaszát arra vonatkozólag, miszerint megfelel-e a valóságnak az, hogy a hadifoglyokat csak 1500 forint váltságdíj ellenében lehet csak hazahozatni, mivel ez a hír annyira belepte a falvakat, hogy valóságos pánik keletkezett, mert mindenki azon sopánkodik, hogy a szegény ember nem fogja tudni hazahozatni a hozzátartozóját, csak a gazdag ember. Bár igyekszem a közhangulatot mérsékelni, azonban erre vonatkozólag írásbeli bizonyítékra van szükségem. Ezen ügyre vonatkozó szíves válaszát ismételten kérem Külügyminiszter úrnak, és vagyok

Igaz magyar becsülettel:

Biacsy M. Jenőné
Vöröskereszt-fiók ügyvezető alelnöke
Szoc. dem. végrehajtó-bizottsági tag

252. doboz, 174334. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással, pecséttel.

309 Az iratok között csak egy kimutatás található azokról a sándorfalvai foglyokról, akik üzeni tudtak a fogolytáborból.

251.

Csótó Péterné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez férje és a többi hadifogoly szabadon bocsátása ügyében

Szentistván, dátum nélkül³¹⁰

Mélyen tisztelt Miniszter Úr!

Először is bocsánatot kérek hogy soraimal zavarom, de helyzetembe nem tudok másként tenni csak ezt, hogy a Miniszter Úrhoz fordulok felvilágosítás véget mert megfelelő választ csak öntől várok...

Mélyen tisztelt Miniszter Úr!

Először is bocsánatot kérek hogy soraimal zavarom, de helyzetembe nem tudok másként tenni csak ezt, hogy a Miniszter Úrhoz fordulok felvilágosítás véget mert megfelelő választ csak öntől várok.....

Én mint szegény falusi nő az nagyon ki a poltikához rajmi kérsz és én az újságot igaz sokszor olvasni de nem tudom megérteni, hogy a hadifogolyokról mindig azt írja, hogy mihelyt az idő engedi szabadon bocsátás a várható időn belül és azt meg nem tudja senki, hogy hány hónaps múlva lesz az az idő ahkit égés Magyarországon nagyon várják és sírva várják aukat a magyar édes apákat testvéreiket és szeretett feijüket ahkik 3 és 4 éve hogy oda szeretnék menni, és már a mi tudnunk elfogy, honra meg az oroszok világ melyben élni is alig tudunk kenyér kereső nélkül. És ideig mindig február 10 dikében bírtunk a bekehötésbe és amibe nekünk semmi vigasztalást.

És ezért fordulok a Miniszter Úrhoz és nagyon kérem megdöglök félre levelem hanem legyenek szivesek válaszolni egy falusi asszonynak ki most nagyon várja szeretett feijét. És legyenek szivesek megírni hogy hány hónaps van ki kére a foglyok haraszatására. És velünk körszmi ahkiket mindenkinél jobban érdekkel.

Soraim zartával maraolok hivatali tiszteltet!.....

Cím: Csótó Péterné...
Borsod megye
Szentistván, h.sz. 560.

894

310 A levél 1947. március 28-án érkezett a Külügyminisztériumba.

Én mint szegény falusi naiv asszony ki a politikához vajmi keveset ért és az újságot igaz szoktam olvasni de nem tudom megérteni, hogy a hadifoglyokról mindig azt írja, hogy mihelyt az idő engedi szabadon bocsátsák a zárt határ időn belül és azt meg nem tudja senki, hogy hány hónap múlva lesz az az idő akkik egész Magyarországon nagyon várják és sirva várják azokat a magyar édesapákat testvért fiakat és szeretett férjüket akkik 3 és 4 éve hogy oda szenvednek, és már a mi türelmünk elfogy, hozzá még ez a rossz világ melyben élni is alig tudunk kenyérkereső nélkül. Ez idáig mindig február 10dikében bíztunk a békekötésbe és amibe nekünk semi vigasztalást.

És ezért fordulok a Miniszter Úrhoz és nagyon kérem ne dobják félre levelem hanem legyenek szivesek válaszolni egy falusi asszonynak ki már nagyon várja szeretett férjét. És legyenek szivesek megírni hogy hány hónap van ki téve a foglyok hazaszállítására. És velünk közölni akkiket mindenkinél jobban érdekel.

Soraim zártával maradok kiváló tiszteletel...

Csótó Péterné

Borsod megye

Szentistván hsz. 560.

209. doboz, 172680. Kézrel írt levél, saját kezű aláírással.

252.

Osztopáni lakosok kérelme a Szovjetunióban lévő hadifoglyok szabadon bocsátása ügyében

Osztopán, 1947. május 3.

Magyarországon tartózkodó Szovjet Unió Parancsnokságának, Budapest

Alulírott Osztopán község a mai nappal közös megbeszélés tárgyává tettük azon elhatározásunkat, hogy a küldöttségben mi is képviseltetjük magunkat, és ezúttal kérjük a Szovjet Unióban maradt hadifoglyok soron kívüli szabadon bocsátását.³¹¹

Illetékes helyen elhangzottak ugyan azon kijelentések, hogy a foglyok rövid időn belül hazatérnek, azonban sajnálattal kell megállapítani, hogy hónapok teltek el, és a foglyok még a mai napig sem tértek haza.

311 A levélhez mellékelve 43 fő adatait tartalmazó lista, 33 fő esetében a tartózkodási hely megjelölésével. A névjegyzék alatt a következő megjegyzés olvasható: „Osztopán község előljárósága és Nemzeti Bizottsága hivatalosan igazolja, hogy 1–43-ig felsorolt egyének a múlt rendszer alatt semmiféle politikai pártnak tagjai nem voltak, demokratikusan gondolkodó egyének, népellenes cselekedetet végre nem hajtottak. Osztopán, 1947. évi május hó 3-án Bór Pál körjegyző, Koleszár János községi bíró, Koleszár János nemzeti biz. elnöke.”

Legyen szabad ismételtén kérnünk a Szovjet Unió magyarországi képviselőtét, szíveskedjen lépéseket tenni, hogy a foglyok hazájukba visszajöhessenek.

Eltársi üdvözzel:

Koleszár János
Osztopán községi megbízott

327. doboz, 176498. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

253.

Özv. Kremmer Gyuláné kérelme Gyöngyösi János külügyminiszterhez
a Szovjetunióba hurcolt fia és menyé hazahozatala ügyében

Gyoma, 1947. május 5.

Külügyminiszter Úr!

Alulírott özv. Kremmer Gyuláné gyomai, I. ker. Kiss Bálint u 30. szám alatti lakos, mély tisztelettel kérem Külügyminiszter Urat, méltóztassék odahatni, hogy az orosz tábori orosz katonai parancsnokság által 1945. évi január hó 5-én Gyoma községből kötelező munkaszolgálatra elszállított Kremmer György nevű fiamat, valamint annak törvényes nejét, Schramm Ilona gyomai lakost a kötelező munkaszolgálat alól felmentsék, és állandó lakóhelyükre visszatérhessenek.³¹²

Kremmer György és neje, Schramm Ilonának, akik kötelező munkaszolgálaton vannak Oroszországban, idehaza 2 éves gyermekük maradt, amely eddig az én gondozásom és felügyeletem alatt állott. Magam 70 éves, teljesen munka- és keresetképtelen egyén vagyok, kisunokámat tovább tartani teljesen képtelen, azért unokámnak szülei gondozására és eltartására igen nagy szüksége van, tisztelettel kérem azért, hogy a kötelező munkaszolgálat alól felmentetni szíveskedjék, hogy mielőbb hazatérhessenek.

A vonatkozó személyi adatokat tisztelettel mellékelem.

Tisztelettel:

özv. Kremmer Gyuláné

334. doboz, 177119. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

312 Gyomai lakosok Gyöngyösi János külügyminiszterhez 1945. április 1-jén írt kérvénye szerint 1945. január 5-én szovjet katonák 108 fiút és férfit, továbbá 49 leányt és asszonyt hurcoltak el a településről. Lásd a 3/b dokumentumot. Az elhurcoltak hazahozatalának elősegítése érdekében a Külügyminisztérium által a moszkvai magyar követségre 1946 őszén küldött listán 102 férfi, illetve 44 nő neve és szovjetunióbeli táborzáma szerepel (180. doboz, 179654).

254.

a) Szentiványi Miklósné levele férjének válaszuk ügyében

Budapest, 1947. május 8.

Kedves Miklós!

Nem tudom, hogyan kezdjem el megírni Neked, hogy ne okozzak nagy fájdalmat, hiszen jól tudom, mennyire szerettél. Bizonyára 1945. július 27-i leveled is ezt mutatja, melyben szabadságomat visszaadtad. Mikor ezt megkaptam, nem hittem volna, hogy ezt tényleg kérni fogom Tőled. Már három éve, hogy hűségesen várok Rád, és még mindig nem tudjuk, mikor jöhetsz haza. Ez alatt a három év alatt sok viszontagságon mentünk keresztül. Apukám még 1944. december 25-én hirtelen meghalt. Anyuval ketten vészeltük át az ostromot, melynek befejeztével menekülni kellett, és ezalatt a ház teljesen kiégett. Úgyszólván egy szál ruhában kerültünk Irmákhoz, és azóta is anyuval együtt náluk lakunk. A Futurától elbocsájtottak, azután kerültem Jóska nagybátyjához, akinek építővállalata van. A rossz viszonyok miatt kénytelen volt az összes alkalmazottat elbocsájtani. 1946. december óta a földművelésügyi minisztériumban vagyok. Itt ismerkedtem meg Ernővel, kit nagyon megszerettem, és feleségül szeretnék menni hozzá. Kérlek, ezért add vissza felkínált szabadságomat aláírásoddal.

Talán mindkettőnknek jobb lesz így, és bármennyire fáj is ez most neked, meg fogsz érteni és bocsájtani nekem.

Mielőbbi viszontlátásig üdvözl:

Anikó

U. i. A meghatalmazást a tábor katonai parancsnoksága előtt kell aláírni. A parancsnokságnak erről szóló igazolását a szovjet szabályok szerint kell a felettes hatóságoknak teljesíteniük, olyképp, hogy utolsónak a sorrendben a moszkvai magyar követség hitelesítse az okiratot.

335. doboz, 174948. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

b) A Külügyminisztérium feljegyzése Szekfű Gyula moszkvai magyar követnek Szentiványi Miklós és felesége válaszával kapcsolatban

Budapest, 1947. szeptember 25.

Pro domo

Mai napon megjelent Szentiványi Miklós felesége, és előadta, hogy jelenleg hadifogságban lévő férjével fennálló házassági életközösséget bírói eljárás útján felbontani

kívánja. Előadja, hogy szovjet fogságban lévő férje fentiekhez elvben hozzájárult, csupán az ügynek technikai lebonyolítása okoz nehézséget.

Tekintettel arra, hogy Szentiványi Miklós hadifogoly, jelenlegi tartózkodási helye ismeretes, az alábbi kiadmány terveztetik:

Szekfű Gyula úrnak, Moszkva

Tárgy: felzetről

Szentiványi Miklós hadifogoly, zászlós, aki jelenleg 7236/1. hadifogolytáborban tartózkodik, fel kívánja bontani házasságát feleségével, szül. Naszódi Annával.

Az előírt bírói eljáráshoz szükséges ügyvédi meghatalmazásokat, valamint a szóban forgó személy feleségének hozzá intézett kétrendbeli levelét mellékelten eredetiben, szó szerinti orosz fordítással együtt megküldöm.

Felkérem Követ Urat, hogy jelen rendeletem mellékletét képező 4 iratot arra legalkalmasabbnak látszó módon Szentiványi Miklós állatorvos zászlóshoz fent megadott címére továbbítsa, majd nevezett által visszaküldött és a táborparancsnokság által láttamozott meghatalmazásokat követségi felülhitelesítéssel ellátva jelen rendeletem számára való hivatkozással hozzám sürgősen felterjessze.

[olvashatatlan aláírás]

335. doboz, 174948. *Gévelt fogalmazvány, saját kezű aláírással.*

255.

Demeter Lajos kérvénye Gyöngyösi János külügyminiszterhez a szlovákiai magyar foglyok – köztük fia – szabadon bocsátása ügyében

Svätý Král, 1947. május 23.

Külügyminiszter Úr!

Alulírott a Csehszlovákiához tartozó Sajószentkirályon, jelenlegi hivatalos nevén Svätý Králon lakom. 1922. március 22-én ugyanitt született fiamat, Demeter Lajost és nagyszámú helybeli és környékbeli sorstársát még 1944 végén és 1945 elején mint polgári foglyokat a Szovjetunióba szállították. A szlovák anyanyelvűek már hazatértek, a magyar anyanyelvűek ellenben még egyáltalában nem. Hazahozataluk érdekében kérvénnyel fordultunk a csehszlovák külügyminisztériumhoz, onnan azonban a csendőrség útján azt a választ kaptuk, hogy a csehszlovák kormány nem foglalkozik a magyar nyelvű foglyok ügyével, bár például a fiam politikai megbízhatóságát a mellékelt igazolvány is elismeri, s hasonló az esete a többinek is. Viszont hazatért szlovák foglyoktól azt az értesülést nyertük, hogy a velük szállított szlovákiai ma-

gyar nyelvű foglyokat, bár szlovákoknak vallották magukat, Máramarosszigeten visszatartották az orosz hatóságok.

Gyermekek és fogolytársai sorsát illetően így a legteljesebb bizonytalansággal tekintünk a jövőbe. Úgy érezzük azonban, hogy mégiscsak kell hatóságnak lennie, amely pártfogásába vesz bennünket. Ebben a reményben fordulunk a Magyar Külügyminiszter Úrhoz, kérve, hogy a magyar hadifoglyokkal együtt a mi foglyainkat is vegye védelmébe, ne engedje elhagyatottan elpusztulni őket a fogságban, hanem tegye lehetővé hazajövetelüket.

Bízva abban, hogy kérésem és vele együtt sok-sok szlovákiai magyar nyelvű család kérése Miniszter Úrnál meghallgatásra talál, vagyok
őszinte tisztelettel:

Demeter Lajos

324. doboz, 175179. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

256.

Özv. Olafsson Gusztávné kegyelmi kérvénye a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa elnökéhez a szovjet hatóságok által elítélt fia ügyében

Budapest, 1947. június 11.

M. I. Svernik³¹³ Úrnak, A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökének
Özv. Olafsson Gusztávné kérvénye a Szovjet hatóságok által elítélt fia megkegyelmezése ügyében

Elnök Úr!

Fiamat, Olafsson Placid³¹⁴ bencés tanárt, aki 1916. XII. 23. Rákosszentmihályon született, anyja neve Reichardt Erzsébet, a magyar rendőrhatóságok 1946. jún. 6-án letartóztatták, és átadták a szovjet katonai hatóságoknak. Ettől az időtől fogva fiam sorsáról semmi bizonyosat nem tudok.

³¹³ Nyikolaj Mihajlovics Svernyik.

³¹⁴ Dr. Olafsson Placid (1916–2017) bencés pap, a Slachta Margit által vezetett Keresztény Női Tábor támogatójaként vett részt az 1945-ös választásokon. Az egyház társadalmi tanításait hirdető szerzetes tanárt a Honvédelmi Minisztérium keretében működő Katonapolitikai Osztály tartóztatta le 1946. június 6-án. 1946. június 28-án adták át a szovjet Belügyminisztérium állambiztonsági szerveinek. 1946. szeptember 9-én a Szovjet Hadsereg katonai törvényszéke Budapesten a Szovjetunió elleni terrorcselekmény vádjával tízévi, „javító” munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. Magyarországról egy lvovi börtönbe, majd a Mordvinföldön lévő Potyma táborkörzetébe szállították. 1955. november végén térhetett vissza Magyarországra. Visszatérése után papi szolgálatot hivatalosan nem folytathatott. Az Oroszországi Föderáció Legfőbb Katonai Ügyészége 1999. április 22-én büncselekmény hiányában rehabilitálta. Lásd Rózsás János: *Gulag lexikon* i. m. 339.

Hallomásból, tehát nem hivatalosan tudom, hogy fiamat több fiatalkorú tanítványával együtt 1946. okt. hóban a budapesti szovjet törvényszék 10 évi javítómunkára ítélte el, és előbb Sopronkőhidára, majd büntetésének kitöltése végett a Szovjetunióba szállították ki. Az ellene emelt vád állítólag az volt, hogy fiam kiskorú tanítványai röpcédulákat írtak, és azokat sokszorosítás útján terjeszteni akarták. Ezek a röpcédulák azonban tudomásom szerint a magyar nemzet nagyjai jelmondatait tartalmazták minden kommentár nélkül. Többek közt Kossuth Lajos, Petőfi Sándor mondásai is közöttük voltak, akik pedig maguk is forradalmárok és a jelenlegi demokratikus rendszer eszményképei, így szavaik sem tartalmazhattak sem a mai magyar államrend, sem pedig a felszabadító szovjet elleni izgatást. A túlhevített hazaszeretetben nevelt fiatalok csak arra akartak rámutatni, hogy a magyar minden körülmények között maradjon magyarnak. Semmi egyéb rejtett céljuk nem volt. A fialságnak ezzel a véleményével fiam is azonosította magát, amennyiben a neki bemutatott *ilyen tartalmú* jelmondatokból összeállított röplapot aláírta. De semmi egyéb megmozdulásról fiának tudomása nem volt. Demokrata- vagy szovjetellenes cselekedethez semmi esetre sem adta volna nevét, annál is inkább, mert hisz a fasiszta uralom alatt nyíltan ellene volt minden elnyomásnak, és a jelenlegi rendszer ellen pedig semmi kifogása nem volt.

Elnök Úr!

65 éves, megtört asszony vagyok, fiam egyetlen örömöm. Azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok Önhez, hogy részére teljes kegyelmet adományozni és így hazatérését lehetővé tenni kegyeskedjék.

Kérésem megisméltése mellett vagyok legmélyebb tisztelettel:

özv. Olafsson Gusztávné
Bp., Bartók Béla út 76. III. 5.

330. doboz, 176795. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

257.

a) Miskolci és Borsod megyei hadifoglyok hozzátartozóinak beadványa
Dinnyés Lajos miniszterelnökhöz
Miskolc, 1947. június 15.

Miniszterelnök Úr!

Mint a miskolci és Borsod megyei katonai és polgári hadifogoly-hozzátartozók, megleg szeretettel köszöntjük, és Isten áldását kérjük nehéz feladatának megoldásához. Hónapok óta ostromolnak a falvak és városunk asszonyai, hogy menjünk Pestre ezren, tízezren, és mondjuk meg, hogy nem bírjuk már tovább hadifoglyaink bizony-

talán sorsát. Döbrentei Károlyné országgyűlési képviselő közben küldöttséggel kereste fel Rákosi Máttyás miniszterelnök-helyettes urat, hogy járjon közbe idegenbe sodort drága véreink érdekében.³¹⁵ Rövidesen hallottuk Stalin generalisszimusz választát,³¹⁶ hogy jönnek a foglyok, pár nap alatt útban vannak. Soha el nem múló hállával mondunk köszönetet érte. Újságjaink szerint hol itt van 5500, hol ott van 4500, de határainkon mégsem jönnek át. Hol van itt a hiba? Miért gyűjtik a sok ezret a gyűjtőtáborokba, miért nem indítják őket haza? Nincs szerelvényünk? Kérjünk a szomszédos államoktól! Vagy engedjék szabadon véreinket, hazajönnék gyalog.

Miniszterelnök Úr! Lerongyolódott asszonyok tömege sírva panaszolja, hogy 3-4 gyermeke gondozása mellett nem képes a mezei munkát rendesen végezni. A földje rosszul művelt, gyermekei rongyosak, kiéhezettek. Az anyák és feleségek testileg, lelkileg tönkrementek. Munkásasszonyok, félfizetéses tisztviselőasszonyok sírnak, jajgatnak, hogy nincs már mit eladni, meddig kell még ezt a kálváriát járni? Az édesanyák közül egyre többen dőlnek ki sorainkból. Kinek idegei roppannak össze, kit testi és lelki ereje hagy el. Elsírták már minden könnyüket, a sok átvirrasztott éjszaka, a sok ezerféle rémhír felőrölte idegeiket, ellenálló képességüket.

Miniszterelnök Úr! Ha filmen elénkbe vetítették volna, mikor szeretteink katonaládájukkal elindultak a Don felé, hogy mi előtt állunk, mennyi évekre terjedő szenvedés, gyöttrődés és kín vár reánk, inkább a halált választottuk volna.

Miniszterelnök Úr! Összetett kezekkel kérjük a jó Isten nevében, vegye pártfogásába a fogolyügyet. Ne legyen kivétel, ne 100 vagy 200 ezer jöjjön haza, de karácsonyig jöjjön haza mindenki.³¹⁷ Egyformán fáj a szív a városon, a falun, ne legyen kivétel, ne legyen már tovább lágerlakó egy se. A nyárra ősz és tél következik, ne legyenek anyák, feleségek, akik sírva néznek ki a hideg télbe azzal a gondolattal, hogy hol fagy meg az, aki életüknél is drágább nekik.

Miniszterelnök Úr! Segítsen rajtunk. Ne engedje, hogy oly sok ezer család az örület határára, a végpusztulásba jusson. Érezze meg kérő szavainkból, hogy a végső nagy kétségbeesés hozott bennünket ide. Jóságért sok százezer ember örök hálája fogja kísérni életét.

[142 nő aláírása]

324. doboz, 175189. *Gévelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal.*

315 A Magyar Kommunista Párt kezdeményezésére 1945 februárjában megalakult Magyar Nők Demokratikus Szövetsége szervezésében 1947. május elején száztagú nőküldöttség kereste fel Rákosi Máttyást, és megkérte, hogy járjon közbe Sztálinnál a hadifoglyok elengedése érdekében. Döbrentei Károlyné a szervezet szervezési osztályának vezetője volt.

316 Rákosi Máttyás 1947. május 9-i levelére Sztálin május 14-én válaszolt.

317 A Debreceni Hadifogoly Átvevő Bizottság jegyzőkönyvei szerint 1947-ben 101 845 fogoly érkezett vissza Magyarországra. HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, HM. 1948. eln. III. Tájékoztató.

b) A Külügyminisztérium levele Dinnyés Lajos miniszterelnökhöz a miskolci és Borsod megyei hadifoglyok hozzátartozóinak beadványa ügyében
Budapest, 1947. november 6.

Dinnyés Lajos Miniszterelnök Úrnak
Sürgős!

Hivatkozott számú folyó évi október hó 28-án kelt átiratára tisztelettel értesítem Miniszterelnök Urat, hogy a Borsod megyei hadifoglyok hozzátartozóinak beadványában foglaltakkal kapcsolatban nem áll módomban intézkedéseket foganatosítani, ugyanis június 15. óta, mikor a beadvány kelt, a helyzet lényegesen megváltozott, az előadott kérelem aktualitását veszítette.

[olvashatatlan aláírás]

324. doboz, 175189. Kézzel írt fogalmazvány, saját kezű aláírással.

258.

Gál Endre szófiai követségi titkár feljegyzése Mihályfi Ernő külügyminiszternek a volt szófiai magyar királyi követség fogságba került személyzetének felkutatása tárgyában
Szófia, 1947. szeptember 13.

Magyar követség Szófia
87/re/1847.

Tárgy: A volt szófiai m. kir. követség hadifogságba került személyzetének felkutatása

Tachauer Boleszláv volt szófiai követségi sajtóattasé, jelenleg a központban szolgálót teljesítő tiszteletdíjas fenti szám alatt iktatott jelentéséből kitűnik, hogy 1944. szeptember 19-én a szófiai szovjet katonai hatóságok a volt m. kir. követség 11 tagját letartóztatták, és ismeretlen helyre szállították. Tachauer akkori sajtóattasé bizonytalan helyzetében ez ellen természetesen semmit sem tudott tenni, és csak 1946. január 21-én nyílt alkalma arra, hogy Henry Levensohn, a bolgár külügyminisztérium akkori politikai titkárának figyelmét erre az esetre felhívja. Tachauer akkor azt remélte, hogy a bolgár hatóságok segítségével sikerül a fogságba került követségi beosztottakról legalább hírt kapnia. A bolgár Külügyminisztérium által ebben az ügyben tett lépésekről nincs értesülésem, erre nézve esetleg Tachauer sajtóelőadó tudna bővebb felvilágosítással szolgálni. Levensohn követ időközben kivált a külügyi szolgálatból.

Az alábbi tizenegy hadifogságba esett követségi alkalmazott:

1. Szóke András alezredes, katonai attasé,
2. Verebély Rudolf, a katonai attasé titkára,
3. Szakáts János, keresk. attasé,
4. Jakab Margit, a keresk. attasé titkárnője,
5. Gálffy Miklós, irodaigazgató,
6. Rivó Zoltán, ösztöndíjas diák,
7. Aradszki Pál, ösztöndíjas diák,
8. Laub Emil, ösztöndíjas diák,
9. Katona Sándor, követségi gépkocsivezető,
10. Takács Lajos, a katonai attasé gépkocsivezetője és
11. Prokess István, követségi kapus

sorsa mindeddig ismeretlen. A letartóztatásukat foganatosító katonák ugyancsak elszállították a letartóztatottak minden holmiját, sőt a követség épületében megőrzés végett elraktározott többi magyar holmit is.

Miután a Szovjetunió nagylelkűsége folytán a magyar hadifoglyok hazatérése már hatalmas ütemben folyik, talán meg lehetne kísérelni ezeknek a követségi alkalmazottaknak és magyar ösztöndíjas diákoknak felkutatását is. Politikai magatartásukra vonatkozólag a Követségnek csak dr. Gálffy Miklós irodaigazgatóra nézve vannak adatai, aki itteni működése alatt mindvégig kifejezetten fasiszta és népellenes magatartást tanúsított, és intézkedéseinek következtében több magyar állampolgár került hátrányos, sőt életveszélyes helyzetbe.

Tisztelettel kérem utasítását arra vonatkozólag, hogy a felsorolt magyar állampolgárok felkutatása iránt itt tegyek-e lépéseket, vagy ez a magyarországi hadifogolyügyeket intéző szervek segítségével történik-e meg. Ez utóbbi megoldást eredményesebbnek látom.

Gál Endre
követségi titkár
ideigl. ügyvivő

316. doboz, 175042. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

259.

**Csiszárík Pál kérése Molnár Erik külügyminiszterhez menyé
és elhurcolt társai felkutatása ügyében**
Budapest, 1947. október 16.

Magyar Külügyminiszter Úrnak!
Budapest

Alulírott Csiszárík Pál, Kakucs (Szántó Pál utca 13. szám alatt lakos) azon tiszteletteljes kérésemet terjesztem elő, hogy fiam feleségének (Csiszárík Györgyné szül. Fajt

Katalin) felkutatása ügyében a moszkvai magyar követség útján legkegyelmesebben eljárni szíveskedjék.

Előadom, hogy fiam most tért haza hadifogságból. Felesége, aki a felszabadulás után 1945. évi január hó 10-én munkára lett kivíve Oroszországba, mint értesültem, folyó évi augusztus hó 21-én Sztalinóból³¹⁸ elindult Magyarország felé. Útközben Kolomeában³¹⁹ augusztus 25-én menyemet 150-ed magával a vonatról levették, és azóta semmi hírt sem kapunk felőle. A vele együtt útba indultak közül egy csoport augusztus 27-én Máramarosszigetre, szeptember 3-án Debrecenbe, míg végül szeptember 4-én Budapestre érkezett.

Kérésem oda irányul, hogy méltóztassék a moszkvai magyar követség útján megállapíttatni, hogy ezen 150 főből álló csoport hol tartózkodik, és miért nem ért Magyarországra.

Maradtam Külügyminiszter Úrnak őszinte tisztelője:

Csiszárík Pál

Alulírottak a községi Nemzeti Bizottság és a demokratikus pártok nevében igazoljuk, hogy a Kakucs községben 1923. június 5-én Fajt József és Cserna Katalin szülőkötől született Csiszárík Györgyné Fajt Katalin kakucsi lakos a felszabadulás alatti időben egy politikai pártnak sem volt tagja, politikai és erkölcsi szempontból kifogástalan magatartású egyén, nép- és nemzetellenes cselekedetet nem követett el.

Kakucs, 1947. október 17.

[olvashatatlan aláírás]
MKP titkára

Motoz Ferenc
szoc. dem. párt titkára

[olvashatatlan aláírás]
kiszgaza p. titkára

324. doboz, 175165. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecsétekkel.

318 Sztalino, 1962-től Donyeck, Ukrajna.

319 Kolomea, Kolomyia, Ukrajna.

260.

Kerényi Lászlóné levele Molnár Erik külügyminiszterhez
letartóztatott fia ügyében*Budapest, 1947. október 27.*

Külügyminiszter Úr!

Egy kétségbeesett, boldogtalan anya könyörög Önhöz, szerencsétlen, beteg fiáért. Hallgassa meg könyörgésemet! Fiam, Kerényi László,³²⁰ négyéves kora óta szervi szívbajban szenved, szívbillentyű-elégtelensége van, a szívbillentyűi tönkrementek egy gennyes mandulagyulladás alatt, így a szívmok helyettesítik a billentyűket. Ha ezeket megerőlteti, a szív működésnek vége, nincs tovább élet. Külügyminiszter úr, ezért könyörgöm Önhöz, tegye lehetővé, hogy fiamat visszakaphassam, gyógykezelthessem és ápolhassam. Mellékelem a belgyógyászati klinika igazoló orvosi bizonyítványát. Fiam különben is gyenge szervezetű fiú, akinek a gyomra és a veséje is gyengén működik.

Fiam bűne, hogy a bencés diákok szervezkedésében részt vett. Soha nem járt a Bencés gimnáziumba, az I., Állami gimnáziumnak volt a tanulója. Az Egyetemen ismerkedett meg a volt bencés diákokkal, és ezek kihasználták hiszékeny, beteges természetét. Fiam nem ment el nyugatra, nem vett részt semmiféle katonai vagy egyéb alakulatban, itthon várta szülei lakásán a felszabadulást. Az ostrom után ismerkedett meg ezekkel a diákokkal, de később belátta, hogy ezek milyen téves utakon járnak, és szakított velük. Ezután szorgalmasan tanult az Egyetemen, és egyik vizsgát a másik után tette le.

Szabad legyen még néhány szóval családunk demokratikus életéről megemlékezni. Férjem már 1919-ben önként jelentkezett vöröskatonának, és harcolt a szabadságért. 1944. október 15-én megtagadta a minisztériumban (ahol mint közellátási tanácsos működik) a Szálasi-eskü aláírását, ezért fegyveres nyilaskatonával vettették ki a minisztériumból, és így állásától megfosztották. Nyugatra nem ment el, itt várta meg családjával együtt a felszabadulást.

Külügyminiszter Úr! Mindezekből láthatja, nem egy reakciós, fasiszta család gyermekéről van szó, egy igazi demokrata család boldogsága függ az Ön nagylelkű, nemes intézkedésétől.

320 Kerényi Lászlót (1923–?) a Honvédelmi Minisztérium keretében működő Katonapolitikai Osztály 1946. június 5-én letartóztatta, majd átadták a szovjet Belügyminisztérium állambiztonsági szerveinek. 1946. szeptember 9-én a Szovjet Hadsereg katonai törvényszéke Budapesten a Szovjetunió elleni terrorcselekmény vádjával tízévi, „javító” munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. Komiföldön, a peccsori lágerkörzetben, valamint Mordóvia lágereiben töltötte a büntetését. 1953 novemberében térhetett vissza Magyarországra. A Szovjetunió Legfelsőbb Bíróságának Katonai Kollégiuma elutasította rehabilitációs kérelmét. Lásd Rózsás János: *Gulag lexikon* i. m. 218.

Fiamat 1946. október 19-én vitték el Sopronkőhidára, és onnan minden valószínűség szerint kivitték a Szovjetunióba, ott várja az én szegény beteg gyermekem az Ön nagylelkű intézkedését, hogy visszakerülhessen a családi életbe, hogy gyógykezelésben és Édesanyja meleg szerető ápolása mellett tovább tanulhasson, és tagja lehessen az újjáépülő, boldog demokratikus Magyarországnak.

Külgügyminiszter Úr! Hallgassa meg egy szerencsétlen Édesanya könyörgését, és juttassa el oda kérelmemet, ahol meghallgatásra talál.

Mellékelem továbbítás végett S. M. Svernik³²¹ úrhoz, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökéhez intézett kegyelmi kérvényemet. A továbbítást előre is hálásan köszönve, vagyok teljes tisztelettel

Kerényi Lászlóné
Budapest, I., Attila u. 35. I. 12.

324. doboz, 175177. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

261.

a) A Külgügyminisztérium Hadifogoly Osztályának levele a moszkvai magyar követséghez polgári személyek egyénenkénti hazahozatala ügyében

Budapest, 1947. november 6.

Követségnek

Moszkva

Tárgy: Polgári személyek egyénenkénti hazahozatala a Szovjet Unióból

Hiv. szám: 179.654/10.c. 1946.

170.227/10. 1947.

171.377/10.c. – 1947.

173.694/13. – 1947.

Múlt évi október 28-án kelt 179.654/10.c. 1946. sz. rendelettemmel (I. dossier) 1200 innen elhurcolt nő és 2600 férfi, együtt 3800 polg. személy, f. é. I. hó 10-én kelt 170.227/10. – 1947. sz. rendelettemmel (II. dossier) 89 nő, 873 férfi, együtt 962 polg. személy, f. é. II. hó 11-én kelt 171.377/10.c. – 1947. sz. rendelettemmel (III. dossier) 75 nő, 915 férfi, együtt 990 polg. személy, f. é. V. 2-án kelt 173.694/10.c. – 1947. sz. rendelettemmel pedig (IV. dossier) 300 nő, 804 férfi, együtt 1104 polgári személy, összesen 6856 polgári (5192 férfi és 1664 nő) személy egyénenkénti hazahozatala ügyében való közbenjárásra kértem a Követséget. 173.694/10.c. – 1947. sz. rendeletemben külön felhívtam a Követség figyelmét arra, hogy a szóban forgó személyek késedelmes hazatérése miatt nagy nyugtalanságok jelei tapasztalhatók, s ennek következtében a Hadifogoly Osztály állandó sürgetésnek van kitéve.

321 Nyikolaj Mihajlovics Svernyik.

Felkértem a Követséget arra is, hogy havonként jelentse fenti számú rendeleteimre való hivatkozással, hogy közbenjárására név szerint kik térnek haza.

Miután a Követség a mai napig fenti számú rendeleteimre *választ nem adott*, újólág felhívom a Követséget, hogy a 173.694/10.c. – 1947. számú rendeletemben foglaltak értelmében futár fordultával haladéktalanul részletes jelentést tenni szíveskedjék. Jelentésében térjen ki azokra a körülményekre is, melyek eddigi ily értelmű tevékenységét akadályozták.

Amennyiben nevezett személyek egyéni hazahozatala nem járt eredménnyel, szíveskedjék egyidejűleg azok tömeges hazabocsátását illetékes helyen nyomtatékosan megsürgetni.

[olvashatatlan aláírás]

324. doboz, 175198. *Gévelt fogalmazvány, saját kezű aláírással.*

b) A moszkvai magyar követség feljegyzése a Hadifogoly Osztályhoz a Külügyminisztérium által repatriálni kért polgári személyek ügyében
Moszkva, 1947. november 26.

Magyar Köztársaság Követsége Moszkva

Tárgy: Polgári személyek hazahozatala a Szovjet-Unióból

Fenti számú rendeletre tisztelettel jelentem a következőket:

Az I., II., III. és IV. sz. dossziét annak idején feldolgozás végett a repatriáló bizottsághoz eljuttattam azzal a kéréssel, hogy a dossziékban szereplő 6856 polgári személy hazabocsátását soron kívül, a 100 000 hadifogoly hazaszállításával kapcsolatban rendelje el. A repatriálási bizottság szeptember hó végén a dossziékat visszaszármasztatta azzal a megjegyzéssel, hogy az azokban foglalt személyek adatait feldolgozta, de azt, hogy kiket és milyen sorrendben repatriál, nem közölte. Ennélfogva a követségnek nem állott és most sem áll módjában jelenteni azon személyek nevét, akik hazatérnek.

A követség csak a szovjet külügyminisztériumhoz intézett kéréseire kap írásbeli választ, és ezt haladéktalanul jelentem is. Legyen szabad utalnom a csepeli német nevű, magyar állampolgárságú polgári személyek ügyében kapott szovjet jegyzékekre és a sajnos gyakori negatív válaszigyzékekre, melyeket intervenciómra kapok.

A repatriálási bizottság nyilván azon meggondolás alapján, hogy a magyar hadifogoly átvevő bizottságnak jegyzék, illetve lista szerint adja át a hazatérő hadifoglyokat, nem tartja szükségesnek a követséget külön értesíteni, hogy az egyes foglyok milyen közbenjárás alapján bocsátattak el. A követség nélküli ennélfogva arra a hat listára vonatkozó választ is, melyet 1947 júniusa óta rendszeresen küldött a repatriálási bizottságnak. (1. sz. melléklet)

Legyen szabad még e helyen jelentenem azt is, hogy a magyar külügyminisztérium által 173.688/13–1947. sz. rendelettel megküldött, zsidó munkaszolgálatosok és deportáltak táborok szerinti jegyzékeit ez év augusztus 28-án átnyújtottam a repatriáló bizottságnak. Érdemi válasz, mint a többi lista esetében, eddig nem érkezett.

Külügyminiszter Úrnak, Budapest

Horváth Imre
követségi tanácsos, id. ügyvivő

324. doboz, 175198. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

262.

**Krisztián László kérelme Molnár Erik külügyminiszterhez a Szovjetunióban
elítelt öccse ügyében**
Pécs, 1947. november 7.

Külügyminiszter Úrnak, Budapest

Alulírott Krisztián László m. áll. gazdasági segédfelügyelő, a Baranya vármegyei Állattenyésztő Egyesület titkára az alábbi tiszteletteljes kéréssel fordulok Miniszter Úrhoz:

Öcsém, Krisztián György, született 1920, édesanyja Manner Julianna 1945. évi február hó 14-én Bodán orosz hadifogságba került. Hadifogságból 1947. évi április hó 14-ig minden hónapban kaptunk levelet. Legutoljára 7525/10. sz. fogolytáborból, mely Szibériában Stalinsk városból, Stari-Kuznjeckből³²² írt. Azóta tőle levelet nem kaptunk. Egy héttel ezelőtt egy bajtársa jelentkezett nálam, aki előszóval előadta, hogy öcsémet egyelőre nem várhatom haza, mivel őt civil orosz fogolytáborba helyezték, mivel három esztendőre elítélték. Alig távozott ő el személyesen lakásomból, mikor a postás egy levelet hozott, amelyet egy másik hadifogoly bajtársa írt édesapám címére. Levelében részletesen kifejti, hogy azért ír levélben, mert szeretné tudni, hogy öcsémnek az üzenete megérkezett-e, és hogy helyesen adták-e át. Ebből a célból leírja az alábbiakat:

Öcsémmel együtt volt hadifogolytáborban, öcsém él, erős, egészséges, és hogy nem ír haza, az rajta kívül álló okokban keresendő. Ő jelenleg orosz fogolytáborban van. Címe: Krisztián György, Kemerovói kerület, Stalinsk, Stari-Kuznjeck L/K, postafiók 9/3. 2. munkacsoport.

Azt írja bajtársa továbbá, hogy öcsémmel együtt volt a 7525/10. fogolytáborban, ahol öcsém mint századparancsnok működött az egyik munkahelyen. A század

322 Sztarij Kuznjeck.

teljesítményéről naponta jegyzéket kellett hozni a munkaadótól. Azt írja szó szerint, hogy ez eleinte elég komolytalan valami volt, a mesterek cementzsák-fecnikre írtak, és ők maguk sem vették komolyan. Ezekre a jegyzékekre ők aztán a táborban ételtöbbletet kaptak. 1946. év novemberéig ment ez a gazdálkodás, amikor aztán szigorú rendszabályokat hoztak. A jegyzékeket ezentúl csak a főnök állíthatta ki, és pecséttel kellett ellátni. Azt írja, hogy őket ugyan figyelmeztették, hogy ezek a fecnik most már okmányok, azonban nem vették komolyan, és öcsém sem. A munkahely, ahol öcsém dolgoztatott a táborban, a legnehezebb volt. Ott becsületesen jó százalékot elérni csaknem lehetetlen volt. Viszont aki a száz százalékot nem érte el, a 600 gramm kenyér helyett csak 400 grammot kapott, és ott magyar gyomor számára ez volt az egyetlen komoly eledel.

Öcsém, hogy a parancsnoksága alá beosztott emberek kondícióját tartsa, teljesen altruizmusból, tehát egyéni haszon nélkül a napi jegyzékeket meghamisította, és ezáltal, mint írja, az orosz kincstárnak 32 vagy 34 kg kenyér kárt csinált. Ezért öcsém hadbírótság elé került, amely bíróság őt, mint hadifoglyot, ezen kárért három évre elítélte. 1947. év április havában aztán öcsémet a 7525/10. számú fogolytáborból hadifogolytársai közül elvitték a fenti címre, ahol jelenleg is tartózkodik. Azt írja hazatért hadifogoly bajtársa, hogy ők írtak neki, valószínű, hogy a levelet meg is kapta, de vissza nem írhatott. Azt tanácsolja, hogy próbáljak kegyelmi kérvényt beadni, és azt kérni, hogy hátralévő büntetését, ha szabadon nem engedik, itt töltsse ki Magyarországon.

A fentiek alapján tisztelettel kérem Miniszter Urat, szíveskedjék ezen ügyben tanáccsal szolgálni, hogy mitevő legyek, én is voltam hadifogságban. A genfi egyezmény rendelkezéseivel teljesen tisztában vagyok, és tudom – hiszen mi is úgy voltunk –, hogy mint hadifoglyot bíróság elé nem vagyunk vonhatók. Mindenesetre a hadifogoly bajtársának a levele alapján vázoltam öcsémnek sanyarú helyzetét. Félő az, hogy ő, mivel jelenleg már nem hadifogoly, hanem a Szovjet Birodalom polgári büntetettje, így a békeszerződés ratifikálásával kapcsolatban hazaszállításra nem kerülhet, csak akkor, ha a büntetését letöltötte, és megszűnik polgári büntetett lenni, és újból hadifogollyá nyilvánítják. Ebben az ügyben nem kívántam semmilyen más szervhez fordulni, mert véleményem szerint ezt teljesen diplomáciai úton lehet csak elintézni.

Egy magyar érzéstől és bajtársai megmentése miatt ilyen sanyarú helyzetbe került magyar fiú kérést tolmácsolva, kérem Miniszter Úr sürgős és hathatós intézkedését.

Mély tisztelettel:

Krisztián László
gazdasági s. felügyelő, egyesületi titkár
Pécs, Káptalan utca 8.

324. doboz, 175212. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

263.

Özv. Hódi Rezsőné levele Molnár Erik külügyminiszterhez fia szabadon bocsátása ügyében

Budapest, 1947. november 10.

Külügyminiszter Úr!

Fiamat, Hódi Rezső³²³ 7. osztályú gimnáziumi tanulót 1946. június 6-án letartóztatta a magyar politikai rendőrség röpcédulamásolás címén. 1946. június 19-én a Markó utcai fogházból elvitték az oroszok, azóta nem tudok fiam sorsáról. Mindenfelé kerestem, úgy a magyar, mint az orosz hatóságoknál, annyit sikerült megtudnom, hogy 1946. december 15-én a Conti utcai orosz börtönből elvitték Sopronkőhidára, onnan minden valószínűség szerint kivitték a Szovjetunióba.

Külügyminiszter Úr! Szegény özvegyasszony vagyok, kis nyugdíjamból tegezem életemet, minden reményem egyetlen fiam volt, hogy majd az ő támogatásával tudom életemet fenntartani. Mint gimnáziumi tanuló, a nyári szünetben kőművesmunkával kereste meg tandíját, sőt még engemet is támogatott.

Külügyminiszter Úr! Azon tiszteletteljes kéréssel fordulok a Külügyminiszter Úrhoz, a mellékelt orosz nyelven írt kérvényemet juttassa el Svernik Úrnak, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnökéhez, legyen segítségemre, hogy visszakaphassam oly sokat szenvedett gyermekemet.

Kérésemet újból a Külügyminiszter Úr szíves jóindulatába ajánlva, maradok teljes tisztelettel

özv. Hódi Rezsőné

Budapest

IX., Budapest, Üllői út 47. I. c.

324. doboz, 175239. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

323 Hódi Rezsőt (1929–?) a Katonapolitikai Osztály összeesküvés vádjával tartóztatta le 1946. június 6-án. Pár hét után átadták a szovjet Belügyminisztérium állambiztonsági szerveinek. A Szovjet Hadsereg katonai törvényszéke Budapesten 1946. szeptember 9-én hétévi, munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. Büntetési idejét Kemerovo, Kiszjeljov, Kuznyeck, Tajset, Marinszk, Prokopjevszk, Angarszk, Irkutszk, Csita, Nyikolajevszk és Uszty-Kut lágerkörzeteiben töltötte le. 1953 decemberében térhetett vissza Magyarországra. A Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága 1965. május 28-án büncselekmény hiányában rehabilitálta. Lásd Rózsás János: *Gulag lexikon* i. m. 177.

264.

Róna Pál hadifogoly levelezőlapja Verő Ubul őrnagy számára

1947. november 21.

[címezett:]

Dr. Verő Ubul őrnagy
Magyarország, Budapest
V., Nádor u. 16. Tervhivatal

[feladó:]

Doktor Róna Pál³²⁴
CCCP Lager 7307/8³²⁵

Drága Ubulkám,

egyetlen leveled óta semmit nem kaptam Tőled. Ismételten kérlek nagyon, légy szíves ügyemben az égvilágon mindent megmozgatni, mert elképzelhetetlennek tartom, hogyha Ti, Dódi, Te, Lőtyi és régi jó barátaim mindent elkövettek, az ne járjon eredménnyel. Egy év fronti munkaszolgálat és 5 év fogság rettenetesen sok. Nagyon hálás leszek, ha mellém álltok, és talán módomban lesz még megköszönni és viszonozni is. Írjatok! Igaz baráti szeretettel ölel

Pali

324. doboz, 175334. Kézzel írt tábori levelezőlap.

265.

a) Such Gusztáv levele a magyar kormány egyik miniszteréhez
fia hazaszállítása ügyében

Szarvas, 1947. december 30.

Miniszter Úr!

Azon tiszteletteljes kérelemmel fordulok a Miniszter Úrhoz, hogy fiam, Such György szarvasi lakosnak, ki ez idő szerint Oroszországban munkaszolgálatot teljesít, hazatérését előmozdítani szíveskedjék.

Fiam személyi adatai a következők: 1928. évi április hó 11-én született Szarvason (Békés megye), anyja neve Urbancsok Mária, apja neve Such Gusztáv.

Fiamat 1945. évi január hó 10-én téves névanalízis alapján szállították el hadi munkára, annak dacára, hogy abban az időben a 17. életévét még nem töltötte be, és a szarvasi főgimnázium VII. osztályának volt tanulója. Jelenleg Oroszországban, a rosztovi kerületben lévő Sachtiban³²⁶ az 1603. számú munkatáborban van. Fiamat

324 Cirill betűkkel.

325 Cirill betűkkel.

326 Sahti, Oroszország.

mint német nevűt vitték el munkára, pedig apja ősei már 1748 óta Békéscsabán házasságokat kötöttek, anyja neve Urbancsok, ami ugyancsak szláv eredetű név.

Kiszabadítása érdekében tett lépésünk eddig eredményre nem vezettek.

Legyen szabad felhoznom, hogy úgy én, mint családom a jobboldali egyesületeknek és pártoknak tagja soha nem voltunk, minden törekvésünk odairányul, hogy a mai demokratikus rendszerbe beilleszkedve azt támogassuk.

Ismételten kérem, hogy fiam hazatérése ügyében a moszkvai követséget a megfelelő lépések megtétele végett utasítani szíveskedjék.

Kérelmemhez becsatolom az előírt kérdőívet, a községi Nemzeti Bizottságnak, Elöljáróságnak és a szarvasi M. Kommunista Párt szervezetének bizonyítványát, és vagyok kiváló tisztelettel:

Such Gusztáv

335. doboz, 170001. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

b) Szekfű Gyula moszkvai magyar követ feljegyzése a Külügyminisztérium számára

Moszkva, 1948. január 27.

Magyar Köztársaság Követsége, Moszkva

Tárgy: Such György hazahozatala

Hiv. szám: 170.001/13–1948

Fenti számú rendeletre jelentem, hogy Such György polgári személy hazabocsátása érdekében a szükséges lépéseket megtettem.

Szekfű Gyula
követ

Magyar Külügyminisztérium, Budapest

335. doboz, 170001. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

c) Such György szüleinek kérvénye Molnár Erik külügyminiszterhez fiuk hazahozatala ügyében

Szarvas, 1948. július 1.

Miniszter Úr!

Azon tiszteletteljes kérelemmel fordulunk Miniszter úrhoz, hogy a rosztovi kerülethez tartozó Sachtí hadifogolytáborban (1603. sz.) 1945. évi január hó 10-e óta levő fiunkat hazahozatni szíveskedjék.

Gyermekünk hetedik gimnazista volt, 17. évében, mikor – mint német származásút – hadifogságba vitték, annak ellenére, hogy sem az apai, sem az anyai ősei nem voltak németek.

Ebben az ügyben több kérvényt adtunk már be, megfelelően felszerelve a fenti állításaink igazolásaival.

A Hadifogoly Osztály 170.261/7/hf.–1948. sz. ügyiratában Szekfű Gyula nagykövet úr azt jelentette, hogy a szükséges lépéseket megtette, 1948. január havában.

Azonban mind ez ideig semmi eredménye nem volt.

Fiunk írta, hogy január hó 15-én a szénbányában eltört a gerince. Járnai már tudott ez év április havában.

Tekintettel arra, hogy úgy hallottuk, hogy a fenti tábor büntető jellegű, és az érkező tavalyi és az ideai fogolyszállítmányokat figyelve az a meggyőződés is, mert onnan foglyok nem jönnek egyáltalán, tisztelettel kérjük Miniszter Urat, hogy a tévesen németnek minősített és már nyomorékká lett fiunk hazahozatalát elősegíteni szíveskedjék.

Such Gusztáv és neje
Urbancsok Mária
Szarvas, III. Jókai Mór u. 199. sz.

Such György az 1603-as táborból f. é. III. 27-én írta, hogy januárban eltört a gerince.

335. doboz, 170001. Gépelt tisztázat, kézirásos betoldásokkal és saját kezű aláírással.

266.

a) Nagy László református lelkipásztor levele Molnár Erik külügyminiszterhez hadifogságban lévő abádszalókiak hazabocsátása ügyében

Abádszalók, 1948. január 1.

Az Abádi Református Egyházközség Lelkipásztori Hivatalától – Abádszalók
5/1948. szám

Magyar Külügyminisztérium!
Budapest

Külügyminiszter Uram!

Alulírott, mint az abádi református egyházközség lelkipásztora, az abádi református gyülekezet hadifogságban levő hozzátartozóinak saját kérésére mellékelve tisztelet-

tel beterjesztem azoknak az atyánkfainak névsorát – apák, fiak, testvérek – adatait, akik 3 vagy 5 esztendeje távol vannak az ősi háztól, családjaitól.³²⁷

Minden megértést s minden támogatást megérdemelnek ezek az emberek, családok – az élet minden terhét és keresztjét, gondját, baját, családfenntartás s kenyérkereset annyi és annyi bajjal, verejtékkal járó s aggodalmakkal teljes életüknél fogva. – Én, aki itt élek már e népréteg között immár 3 évi lelkipásztori szolgálatban, ismerem minden bajukat, minden gondjukat, jó és rossz tulajdonságát, szinte azt mondhatom, múltját és jelenjét ennek az embercsoportnak. Az élet egy nagy, gazdag lehetőség, hogy a hibákat javítgassuk, a bajokat elviselhetőbbé tegyük, a fájdalmakat kezeljük, a lelki sebeket – mert ez a nagyobb seb az emberiség és a magyarság életében – gyógykezeljük szeretettel és nagy-nagy türelmet igénylő megértéssel.

Itt az élet realitásában látja és tapasztalja az ember – mindennap érintkezve –, ki nek milyen méretű csak a mindennapi gondja és baja, s milyen körülmények között s milyen lelkülettel, idegzetten szenvedni vagy hordja el mindazt, ami életet jelent.

Mennyivel inkább így áll ez azoknál, akiknek kenyérkeresője, a családfő vagy nagy fia még mindig oda van. Látni ifjú asszonyoknak több-kevesebb gyermekkel, esetleg öreg, tehetetlen cselédekkel hordozni az élet terhét. Nagy szomorúság látni már az élet útját jól megjárt, testileg és lelkileg agyongyötrődött édesanyákat, akiknek férje még nem jött haza, a családot s családokat, akik egyenként és összesen ennek a lelki depresszív hatása alatt élnek mindennapi életüknek gyötrődéssel teli napjait.

Az abádszalók-abádi református egyházközség és Presbitérium nevében és a kimutatásban felvettek hozzátartozóinak kérésére, azok nevében mély tisztelettel kérjük Külügyminiszter Urat s Rajta keresztül a Magyar Köztársasági Kormány külügyi s diplomáciai képviselőjét, szíveskedjék minden külügyi és diplomáciai kapcsolat jó lehetőségének felhasználásával odahatni, hogy ezek a magyar – abádszalóki földmunkás – családfenntartó testvéreink hazakerüljenek. Egyéni és családi életek egzisztenciális igénye ez. De egyetemes magyar nemzetgazdasági szempontból is súlyosan esik latba, mert hiszen jól megalapozott egyéni életekből tevődik össze egy nemzet szerves egysége, egy munkája teljes produktívitasában élő egyedek összessége alkotja a versenyképes állami egységet is. Hiszen egyének és családok munkaerejének távolléte a kisebb darab kenyér, a rongyos ruha, testi és lelki rongyolódás állandóságát vonja maga után.

Ezek a családok most egy új esztendő küszöbén emelkedett lélekkel tekintenek – tenger sok bajaik és vívódásaik között is – a jövőbe, melytől azt remélik, hogy most talán már annyi év után beleviszi Isten a világ emberiségének szívébe, hogy valóban a testvért látja meg minden emberben, nem az ellenséget!

Kérésünk ismétlése mellett kérjük Istent, hogy így hozzon ennek a nemzetnek és fainak ebben az esztendőben áldott jövőndőt!

327 A levélhez mellékelt listán 43 hadifogoly és polgári elhurcolt neve szerepel egyéb személyi adatokkal együtt.

Kövessen el azért a Magyar Köztársasági Kormányzat is egyedeiben és összességében mindent, hogy annyi és annyi magyar családnak öröme teljes legyen, s ezek között ezeknek az abádszalóki magyar sajtó szívű és fájdalmas lelkű, csaknem félszáz nagyon becsületes és a magyar föld szerelmében élő és epekedő családoknak.

Így adjon Isten áldott és boldog újesztendőt a Magyar Köztársasági Kormány minden egyes tagjának és szeretteiknek, mint a sokat szenvedett magyar nép vezetőinek.

A fájdalmas szülők, a kétségek között élő feleségek és gyermekek és testvérek nevében:

Nagy László
református lelkipásztor

335. doboz, 170086. *Gévelt tisztázat, saját kezű aláírással, pecséttel.*

b) A Külügyminisztérium Hadifogoly Osztályának válasza Nagy László lelkipásztor levelére

Budapest, 1948. január 30.

Nagy László
református lelkész úrnak
Abádszalók

Magyarország és a Szovjetunió között újabb tárgyalások indultak meg a Szovjetunióban lévő hadifoglyok hazatérése érdekében. Ennek eredményeképpen remélhető, hogy a Lelkész úr által megnevezett 43 oroszországi hadifogoly is hamarosan hazatérhet.

Kádár Géza

335. doboz, 170086. *Kézzel írt fogalmazvány, saját kezű aláírással.*

267.

**a) Haffner Ferenc levele Molnár Erik külügyminiszterhez
leánya hazahozatala ügyében**

Berkenye, dátum nélkül

Miniszter Úr!

A felszabadító hadjárat során az orosz katonai parancsnokság Berkenye községből 1945. év január 5. napján mintegy 80 férfit és nőt rendelt munkaszolgálatra. Köztük volt leányom, az 1926. évben született, tehát kiskorú Haffner Anna is.

A munkaszolgálatra rendelteteket a községből Kálkápolnára vitték, hol bevagonírozták őket, és Szovjet-Oroszország területére vitettek. A községből elvitt munkaszolgálatosok különböző lágerekben tartózkodtak, legutoljára Drudovszka³²⁸ város melletti 1069. számú lágerben voltak, hol szénbányában dolgoztak.

A Berkenye községből elvitt munkaszolgálatosokat mint magyar származásúakat tartották nyilván, ellenben leányomat, nem tudni, hogy mely okból és indoklással, a szovjet hatóságok németnek (germanski) minősítették.

Ennek a németnek minősítésnek volt a következménye az, hogy mikor a magyar származású munkaszolgálatosok hazaszállítására sor került, leányomat, ki eddig a magyar munkaszolgálatosokkal, a falubeliekkel mindig együtt volt, 1947. év július hó 26. napján egy német lágerbe szállították át.

Az 1069-es lágerben volt munkaszolgálatosokat 1947. év augusztus hó 5. napján útnak is indították haza, Magyarországra, s minden berkenyei nő meg is érkezett, egyedül az én kiskorú leányomat, Haffner Annát tartották vissza további munkaszolgálatra a szovjet hatóságok.

Az idemellékelt s Berkenyén 1947. év november hó 18. napján Neumann Mihályné és Lovas Rozáliával felvett jegyzőkönyv igazolja a fenti előadásomat.

Egy a közelmúltban hazatért nagymarosi férfi hozta a hírt, hogy leányom „SzSzSzV Sztalino Robot láger 1064” nevű lágerben tartózkodik.

Előttem, családom minden tagja, de a község lakossága előtt is teljesen érthetetlen, hogy leányomat, ki jelenleg 21-ik életévében van, tehát a munkaszolgálatra történt elvitelekor 19-ik évében volt, minek az alapján minősítették német származásúnak, és sorozták ennek következtében a német nemzetiségűek közé.

Jelen esetben csak egy sajnálatos, de családomra, leányomra oly szomorú következményű tévedés történhetett!

Mint a mellékelt községi bizonyítvány igazolja, születésemtől kezdve Berkenye községben élek, mint ahogy itt éltek elődeim is. Életemet, mint östermelő földműves, mindig becsületes munkával töltöttem, mert tudtam és éreztem, hogy ez a munka nemcsak magamért és családomért, hanem a hazáért is történik. Erkölcsileg kifogástalan vagyok.

A berkenyei Nemzeti Bizottság mellékelt igazolása bizonyítja, hogy nemzethűségem is kifogástalan volt mindig. Az úgynevezett Volksbund-mozgalomban soha részt nem vettem, attól mindig távol tartottam magamat, s az 1941. évi népszámlálás alkalmával is magamat magyar nemzetiségű, magyar anyanyelvűnek vallottam.

De távol tartottam az úgynevezett Volksbund-mozgalomtól családom minden tagját, és mint a Nemzeti Bizottság igazolása külön is megállapítja, munkaszolgálatra elvitt leányom sem vett részt semmiféle hitlerista mozgalomban, s így a német nemzetiségűek közé sorozása csakis valamely sajnálatos tévedés következménye lehet.

---

328 Trudovszkoje, Ukrajna.

Elképzelhető, hogy ez a leányka, ki addig a szülői háztól jóformán távol sem volt, ott a hazától messze távolban, az idegenben, megzavarodva s talán a hozzá intézett kérdéseket meg sem értve, félremagyarázható zavaros feleleteket adhatott, de elképzelhető az is, hogy a munkaszolgálatosokat összeíró hatósági közeg adott téves magyarázatot leányom bementésének. De bármily módon történt is leányomnak a német nemzetiségűek közé sorozása, az a valóságnak nem felel meg, és így annak helyesbítése iránti kérelmem leányom érdekében szülői kötelességem.

Nem akarom részletezni, hogy én és feleségem, mint gyermekeiért élő és dolgozó szülők, mit éreztünk, mikor láttuk, hogy a munkaszolgálatra elvitt községbeli nők mind visszaérkeznek, egyedül a mi leányunk nem jött meg, s nem részletezem azt sem, hogy mit érezhetett az alig serdült korban levő leányom, mikor látta, hogy a vele együtt kivittek mind hazaindulnak, egyedül neki kell ott maradnia a hazától, az otthontól oly messze idegenben egy sajnálatos tévedés következtében.

Mint a magyar államnak mindig hű polgára, s mint a családja minden tagjáért dolgozó és küzdő atya, kérem Miniszter urat:

Méltóztassék kérelmemet pártfogásába véve a moszkvai magyar követség útján a szovjet hatóságoknál közbenjárni, hogy kiskorú Haffner Anna leányomat, mint magyar nemzetiségűt, a szovjet hatóságok a további munkaszolgálat alól mentsek fel, s hazaszállítását rendeljék el.

Tisztelettel

Haffner Ferencz

335. doboz, 170081. Gépelt levél, aláírás nélkül.

b) A Külügyminisztérium levele Madarász Jenő ügyvédhez Haffner Anna hazahozatalával kapcsolatban
Budapest, 1948. január 9.

Madarász Jenő úrnak, ügyvéd
 Budapest, VI. Szondi u. 96/b
 Tárgy: felzetről
 Sürgős!

Kelet nélküli beadványára értesitem Ügyvéd Urat, hogy a Vörös Hadsereg által a Szovjetunió területére szállított kk. Haffner Anna berkenyei lakos hazabocsájtása érdekében történő közbejárásra a moszkvai magyar követséget egyidejűleg utasítottam.

Az eljárás eredményéről Ügyvéd Urat annak idején tájékoztatni fogom.

335. doboz, 170081. Gépelt fogalmazvány, aláírás nélkül.

268.

Székfű Gyula moszkvai magyar követ felterjesztése a Külügyminisztériumhoz a visszaszállítás során romániai táborokban elhunyt foglyok névsoraival

Moszkva, 1948. január 10.

8721/1947

Tárgy: A foksani³²⁹ és máramarosszigeti táborokban elhalt hadifoglyok névjegyzéke
Melléklet: 1 db³³⁰

A Szovjet Repatriációs Bizottság (Golubjev altábornagy) megküldte a követségnek az 1947. év folyamán elhalt magyar hadifoglyok jegyzékét.

A jegyzékben szereplő hadifoglyok a foksani és máramarosszigeti táborokban haltak meg – közelebről meg nem nevezett időpontban – 1947. év folyamán, és a foksani, illetve a máramarosszigeti temetőben vannak eltemetve.

A jegyzéket tisztelettel felterjesztem.

Székfű Gyula
követ

Magyar Külügyminisztérium, Budapest

335. doboz, 170044. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

269.

Gulácsy László kérelme sok szülő nevében Molnár Erik külügyminiszterhez elhurcolt gyermekeik ügyében

Hajdúdorog, 1948. január 31.

Külügyminiszter Úr!³³¹

Több ezer szülő jajkiáltása ez. Most, amikor a napilapok írják, hogy a hadifoglyok ügyében megkezdődtek a tárgyalások a Szovjetunióval, esedezve kérjük a Miniszter Urat, hogy legelőször azokat az ártatlan gyermekeket hozzák haza, akiknek semmi bűnük sincs. Hisz ezek fegyvert nem fogtak, és a németeket semmiben sem segítettek, a nyilasok elől elbújtak, és nagy örömmel várták a felszabadító szovjet hadsereget, és ezeket elhurcolták, kit munkahelyéről, kit az utcáról, kit a lakásáról. És ezek már három évet töltöttek el szomorú fogságban.

329 Foksány, Focşani, Románia.

330 A mellékelt dokumentum 114 Foksányban, 92 Máramarosszigeten, illetve 214 Nagyenyeden elhunyt és eltemetett fogoly nevét tartalmazza.

331 Lásd még a 37. és 86. dokumentumokat.

Kegyelem ezeknek a szerencsétlen gyermekeknek, hogy folytassák tanulmányait, hisz vannak közöttük diákok, inasok és parasztok. Itthon a bűnösök is kegyelmet kapnak. Nem hiszem, hogy erről a magyar kormánynak és a Szovjetunió vezetőségének tudomása volna, hisz látom azokat az embereket, a megtestesült jószág sugárik le az arcokról, különben is a szláv nép jószívűségéről igen nevezetes. Tehát csak néhány szavába kerülne a Miniszter úrnak, és ezt az égbekiáltó igazságtalanságot azonnal megszüntetnék, vagy ki kell őket cserélni, hisz a sok ezekhez hasonló korú gyermekek éjjelenként a pesti eszpresszóokban és bárókban jó ezreket dorbézolnak el, és a proletárgyermekek meg oda szenvednek.

Egyszerű munkásember vagyok, és a CCCP: 7181/2 számú fogolytáborban szenvedő gyermekemért néha 20 órás munkanapokat is dolgoztam, és most nem bírom visszakapni. Kérjük Miniszter urat, hogy a kultúra, a civilizáció és a szocializmus nevében adja vissza gyermekeinket, hogy mindannyian megtisztult és nyugodt lélekkel kerüljünk az eljövendő világot megváltó nemzetközi szocializmusba.

Hogy mennyire időszerű volna, és hogy mit érezhetnek ezek a gyermekek ott, az bizonyítja legjobban, hogy a nyugatra menekült rablók és gyilkosokon olyan erőt vesz a honvágy, hogy az életüket képesek kockáztatni, és mégis hazajönnek, hát akkor ezek a gyermekek hogy ne szeretnének hazajönni?

Kérem azt a tisztviselő munkástársamat, aki ezt a levelet olvassa, az emberiség nevében, hogy ezt a levelet mielőbb illetékes helyére juttassa.

Kiváló tisztelettel

Gulácsi³³² László

336. doboz, 170204. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

270.

a) Özv. Schlet Józsefné kérelme Molnár Erik külügyminiszterhez fia felkutatása ügyében

Budapest, 1948. július 7.

Külügyminiszter Úr!

Egy tiszteletteljes és életbevágóan fontos kéréssel fordulok a Külügyminiszter Úrhoz.

Egy elkeseredett, bánatos anya, aki egy év óta egyebet se tesz, mint kilincsel egyik hivatalból a másikba, és mindenünnét csak továbbküldenek, már Rákosi³³³ elvtársához is fordultam, aki áttette a kérelmemet a hadifogoly-gondozó irodához, és onnét csak biztatást kaptam és egyéb semmit, mert már hónapok teltek el, és semmi intézkedés nem történt az ügyemben, legutóbb az orosz konzulátushoz fordultam,

332 Korábbi leveleiben nevét „Gulácsy”-nak írta. Lásd a 37. és 86. dokumentumokat.

333 Rákosi.

és onnét utasítottak a Külügyminiszter úrhoz, hogy ön tud ebben a kérdésben intézkedni, tehát minden és utolsó reményem a miniszter úrban van, és hiszem és remélem, hogy nem fogja a kérvényemet félretenni, hanem magáévá teszi egy bánatos és elkeseredett anyának az ügyét, és minden lehetőt, ami a miniszter úrnak módjában áll, az egyetlen élő gyermekemről hírt kaphassak.

Most leírom a miniszter úrnak, hogy miről van szó. Én, özv. Schlet Józsefné 1941. április 1-jén a fasizmus, zsidóüldözés elől családommal együtt, férjem, egyetlenegy leányom, annak férje és kisleány unokámmal Kőrösmezőre átmenekültem Oroszországba, ahol illegális határátlépésért mindnyájan fogságba kerültünk, és 1 ½ évig voltunk vizsgálati fogságban, börtönben, és elítéltek bennünket, én kaptam 3 évet, úgyszintén a vejem, férjem 3-3 évet kapott, a leányom 8 évet, háború közbejöttte miatt 6 évet ültünk Szibériában egy lágerben, meg kell, hogy jegyezzem, hogy férjem elhalt, még 1942-ben a börtönben, a vejemet más helyre vitték, akiről csak itthon hallottam és kaptam meg a címét, aki tőle jött. Leányom sajnos még mindig Szibériában van a lágerben, mert neki még csak április 1-jén, 1949-ben telik le a büntetése. Engem 1947. január 1-jén engedtek szabadon, úgyszintén a vejemet is. Annak idején amnesztiát ígértek, ha vége lesz a háborúnak, de sajnos nem kaptam meg. Ennekem a moszkvai követség adott útlevelet, és avval érkeztem haza múlt év augusztus 1-jén, itthon úgy értesültem, hogy vejem várja a leányom, vagyis a felesége szabadulását, akinek a címét itt fogom közölni. A kisunokám egy szibériai városban, egy gyermekotthonban van, mióta hazajöttem, írom egyik levelet a másik után, de sajnos eredménytelenül, mert választ egyre sem kaptam, azért fordulok a miniszter úrhoz úgy, mint miniszterhez, és úgy, mint emberhez, és bízok és remélek, hogy nem hiába kérem, hogy tegye lehetővé, hogy hírt halljak mielőbb a gyermekeimről.

Szíves jóakarátát és fáradságát előre is hálásan megköszönve, maradtam kiváló tisztelettel:

özv. Schlet Józsefné
Budapest, XIII., Váci út 51. B.

339. doboz, 170733. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

**b) A Külügyminisztérium Hadifogoly Osztályának levele a moszkvai
nagykövetséghez Schlet Józsefné és családja ügyében
Budapest, 1948. július 13.**

Nagykövetségnek
Moszkva

Tárgy: Özv. Schlet Józsefné érintkezést keres leányával, Feierstein Józsefnével és unokájával, Feierstein Évával

Felkérem a Nagykövetséget, hogy – amennyiben ennek lehetősége fennáll – szíveskedjék megállapítani, vajon Feierstein Józsefné és ennek leánya, Feierstein Éva életben vannak-e, és nem volna-e lehetséges, hogy életjelet adjanak özv. Schlet Józsefnek.

339. doboz, 170733. *Kézszel írt fogalmazvány, aláírás nélkül.*

271.

A Magyar Építőipari Munkások Országos Szakszervezete gyulai csoportjának kérelme a szovjet nagykövetséghez 65 elhurcolt személy hazahozatala ügyében
Gyula, 1949. február 11.

Szovjet-Oroszország Magyarországi Nagykövetsége!
Mélyen tisztelt Nagykövet Úr!

Alulírott magyar állampolgárok, a magyar népi demokrácia hűséges építői, mindannyian ipari munkások és dolgozó parasztok, azzal a kéréssel fordulunk Nagy Szovjetunió magyarországi Nagykövetségéhez:

Méltóztassék Gyuláról 1945. január hó 10-én Szovjetországra munkaszolgálatra elvitt polgári személyeket, gyermekeinket és legközelebbi hozzátartozóinkat az 1602. (Nyizsdán) és 1605. sz. (Buharajka) munkatáborokból lakóhelyükre mielőbb hazaszállítani.

Hozzátartozóink több mint 4 éven át nagy szorgalommal és odaadással végezték Oroszország újjáépítését. Sahti³³⁴ környéki bányákban termelték ki az újjáépítés alapját képező szén, dolgoztak ipartelepeken, új épületek emelésénél és kolhozokban, és mindenütt felügyelők legnagyobb meglepését érdemelték ki.

Bár sokan hazakerültek már, még mindig sokan vannak távol a nagyon óhajtott szülői és családi háztól, és el vannak szakítva kis országunk újjáépítésének a lehetőségétől.

Politikailag teljesen megbízható személyek a hozzátartozóink, miután mi már itthon nemcsak a felszabadulás után, hanem megelőzőleg is mindig demokratikus szellemben neveltük őket.

Gyulán semmiféle német mozgalom soha gyökeret verni nem tudott, mert mi és így távol lévő hozzátartozóink is a magyarsághoz, a demokráciához mindig hűséggel ragaszkodtunk.

Hozzátartozóink statisztikai adatok szerint is mind nemcsak magyar nemzeti-ségűek, de magyar anyanyelvűek is, és az országban talán az egyetlen olyan területről

334 Sahti, Oroszország.

származnak, ahol a nagy német propaganda semmiféle eredményt felmutatni nem tudott.

Kérelmezett hozzátartozóink névsorát személyi adataikkal és a tábor megnevezésével túloldalon mellékeljük.³³⁵

Nagykövet Úr emberbaráti szíves közreműködését ismételten kérjük, és hálás szívvel előre is megköszönjük.

Teljes tisztelettel:

A gyulai MÉMOSZ vezetősége nevében

László Mátyás
elnök

340. doboz, 72863. Gépelt tisztázat, a támogató saját kezű aláírásával, pecsétjével.

272.

a) Gyoma előjáróságának levele a Külügyminisztériumhoz a hadifoglyok és polgári elhurcoltak szabadon bocsátása ügyében

Gyoma, 1949. június 18.

Külügyminisztérium Hadifogly Osztályának, Budapest

Gyoma község alulírott politikai és népi szervei, valamint községi előjárósága azt a kérést terjeszti elő, hogy Oroszországba deportált németek, valamint a még kint lévő hadifoglyok hazabocsátása ügyében, amennyiben erre lehetőség van, intézkedni szíveskedjék. Kérésünk indokolására előadjuk, hogy a deportáltak 1945. év óta kint vannak, míg a foglyok egy része még korábban került hadifogságba. Nevezettek családjuktól már több mint 4 éve távol vannak, ami az itthoni hozzátartozók között nyugtalanságot idéz elő, és így a deportáltak és a hadifoglyok hazatérése nagy megnyugvást keltene, és politikai szempontból is igen kedvező hatású lenne.

Névsorba foglaltuk azokat, akik községünkben mint deportáltak és hadifoglyok kint vannak.³³⁶ A névsorba felvettek közül a zöld kereszttel megjelölt önkéntes SS, míg a piros kereszttel megjelölt, 5. és 33. folyószám alatti hadifoglyok csendőrök voltak, akikre jelen kérelmünk nem vonatkozik.

335 A levélhez csatolt névjegyzék 42 férfi és 23 nő adatait tartalmazza táboronkénti bontásban. Nyizsdan táborkörzetében 36 férfi és 17 nő, Buharajka lágerében 6 férfi és 6 nő tartózkodott.

336 A mellékelt listán 35 személy, köztük 8 hadifogly adatai szerepelnek. Az elhurcoltak hazahozatalának elősegítése érdekében a Külügyminisztérium által 1946 őszén a moszkvai magyar követségre küldött listán 102 férfi és 44 nő polgári elhurcolt neve, illetve szovjetunióbeli táborzáma szerepel (180. doboz, 179654).

[olvashatatlan aláírás]
népfront elnöke

id. Győri Imre
népi biz. elnöke

Molnár Antal
bíró

[olvashatatlan aláírás]
főjegyző

340. doboz, 43257. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecsétekkel.

b) A Külügyminisztérium válasza a gyomai előljárásság kérésére
[Budapest], 1949. július 21.

Községi Elöljáróság
Gyoma
Tárgy: Hadifoglyok hazatérése

Válaszolja július 18-i beadványára, kérem a t. Elöljáróságot, szíveskedjék a visszaküldött névjegyeken szereplő hadifoglyokról egyénenként beszerezni és hozzám megküldeni az Államvédelmi Hatóság igazolását, erkölcsi bizonyítványt, helyhatósági bizonyítványt, az utolsó munkaadó igazolását és a Magyar Dolgozók Pártja helyi szervének igazolását, kiterjesztve az itthon élő családtagokra is.

[olvashatatlan aláírás]

340. doboz, 43257. Kézzel írt fogalmazvány.

273.

a) Valentényi Mihályné levele Ratkó Anna népjóléti miniszterhez férje hazahozatala ügyében
Békéscsaba, 1949. július 20.

Kedves Népjóléti miniszternő, kedves elvtársnőm!

Bocsánatot kérek először is soraimért, és kívánok a jó Istentől számára erőt, egészséget, most pedig alábbi soraimmal a szívéhez szólok, és nagyon kérem, hallgasson meg és segítsen rajtam, hiszen megteheti, és csakis maga teheti meg, az a kérésem, hogy az idemellékelt két kérvényt juttassa el hivatalából a címzettekhez, és még arra kérem, ha lehet, oroszul is másoltassa le, és a kedves Népjóléti miniszternő is írja alá, és tessék elhinni, minden sor, ami a kérvényben van, igaz és őszinte, és a Mindenható jó Isten megáldja önt ezen jóságáért és cselekedetéért, amit értem tesz és gyermekeimért, én egy nagyon beteg szívű asszony vagyok, állandóan orvossággal élek, so-

kat szenvedtem nagyon az életben, mert mint hadiárva nőttem fel, most pedig három kisfiammal szenvedek, férjem már öt éve elmúlt, hogy orosz fogságban van, ártatlanul került oda, soha sem volt itthon büntetve, szolgálatát teljesítette, és úgy fogták el, mint polgári személyt, a Keletiben tartott szolgálatot, a Kandónál (vilányáram mozdony), és most azt kérjük a kedves miniszternőtől én és három kisfiam, hogy még egyszer láthassam az életben, mert ha felmondja beteg szívem egyszer a szolgálatot, mi lesz három kisfiammal, drága miniszternő, érezze át a helyzetem, hisz magának is kis szíve van, ami fájhatott már valamikor, és ezt csak maga teheti meg, a maga levele eljut a nagy Sztálin Generalizsimuszhoz, de az enyém nem, hadd jöjjön haza drága férjem, és hadd dolgozzon itthon ő is, hadd kapcsolódjon be az ötéves tervbe, a jó Isten nevében kérem, hallgasson meg, amiért a jó Isten áldja meg, válaszbélyeget mellékelek, hogy pár sorral nyugtasson meg, soraim zárva, maradok szeretettel.

Szabadság

Valentényi Mihályné
Békéscsaba, III. ker., Bánom u. 9.

340. doboz, 68545. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

b) Valentényi Mihályné kérvénye Sztálinhoz férje hazahozatala ügyében
Békéscsaba, 1949. július 22.

Kérvény!

Kedves József Sztálin Generalizsimusz úrnak!

Mi, magyar anyák, feleségek és gyermekek alázattal kérjük a jó Isten szent nevében, hallgassa meg kérésünket, hiszen önnek is van szíve, és mi hisszük erős hittel, hogy teljesíti kérésünket a világ első férfia, én egy nagyon beteg szívű asszony vagyok, három kisfiammal szenvedek, nagyon kellene a segítő, a férjemért esedezem, aki öt éve eltelt, hogy ott van, mint fogoly, beteg vagyok, és még egyszer szeretném látni az életben, nem volt ő soha büntetve, itthon csak dolgozott, ő sem cselekedett semmi bűnt, nagyon szépen kérem, tessék őt is hazaengedni a legközelebbi fogolyszállítmánnal. Ez a férjem címe: Valentényi Mihály, CCCP 7280/9050

Nagyon szépen köszönöm a jóságát, a jó Isten áldja meg
Szabadság

Valentényi Mihályné
Békéscsaba, III. ker., Bánom u. 9.
Magyarország

340. doboz, 68545. Kézzel írt levél, saját kezű aláírással.

274.

Nagymányok előjáróinak kérelme Kállai Gyula külügyminiszterhez
hozzátartozóik hazahozatala ügyében

Nagymányok, 1949. július 24.

Külügyminiszter Úr!

Tolna vármegye területén fekvő Nagymányok községből az orosz katonai hatóság 1945. évi február hó 2-án a 2078 lakosságából 196 munkaképes egyént – férfit és nőt vegyesen – orosz közmunkára vett igénybe, azokat a Szovjetunió területére szállította. Ezen egyének közül az alant felsorolt egyének még ma is ott vannak, Stalinska³³⁷ körzetben az 1026. számú táborban, ahonnét az ottani köszénbányaüzembe járnak munkára.

A közmunkára igénybe vettek itteni hozzátartozói több ízben kérték hozzátartozóiknak hazabocsátását, de eredménytelenül.

Legutoljára 1949. április havában Rákosi Mátyás miniszterelnök és MDP főtitkárát kértük, hogy segítse elő az immár 4 és ½ éve távol levő családtagjainknak, a férjnek, a feleségnek, a gyermeknek, a szülőnek hazaszállítását. Ezen kérelemre a nagymányoki MDP-szervezet kapott választ, amely szerint a hadifogoly szállítása ma sem szünetel, csak kisebb csoportokban történik. A kint levők ellen vizsgálat lenne, vajon nem követtek-e el bűncselekményt a Szovjetunió területén, vagy egyéb vád állhat fenn, amely vizsgálat késlelteti az érdekelt hazaszállítását, de végeredményben valamennyien hazaérkeznek.

Mi, alulírottak biztos tudatában vagyunk annak, hogy családtagjainkat sem bűncselekmény, sem más vád nem terhelheti, nem mint katonák kerültek hadifogságba, hanem a polgári életből vétettek igénybe, addig is állandóan velünk éltek és velünk dolgoztak itthon.

Az alantiak részben bányamunkások, részben földművesek, tehát valamennyi fizikai munkások, akik itthon is, ott is két kezük munkájával keresték meg mindennapi kenyerüket.

Mi, alulírott kérelmezők itthon semmiféle eljárás alatt nem állunk, politikai igazoláson túl vagyunk, itthon élünk szabadon, úgyszintén az alantiak ellen sincs itthon eljárás semmiféle vonalon.

Alantiak ma még életben vannak, a jelzett tábori számról 2-3 havonként írnak nekünk, de minden soruk, minden szó az otthon utáni vágytól hangos, 4 és ½ év után még mindig bizonytalan a szabadulás ideje.

Nem akarunk panaszkodni, nem akarjuk kérésünket szép szavakba öltöztetni, sem pedig esetleges méltányos okokra hivatkozni, hanem egyszerűen kérni:

337 Sztalino körzet, ma Donyeck körzet, Ukrajna.

Külgyminiszter Úr a magyar kormány segítségével járjon el a Szovjetunió kormányánál, amellyel a rég megkötött béke óta állandó barátságban élünk, kérjük, segítse elő az alant felsorolt családtagjaink hazaszállítását.

Jelenleg a következők élnek a Szovjetunió területén a jelzett táborban:

[57 fő adatait tartalmazó lista]

[58 hozzátartozó aláírása]

Nagymányok község alulírott szervek a fentieket igazoljuk, és javasoljuk a kérelem soron kívüli elintézését.

Kmft.

[olvashatatlan aláírás]

Bányászok szakszervezete nevében: Kovács János

Szakács András
párttitkár

Szakács Andrásné
MNDSZ körzeti elnök

[olvashatatlan aláírás]
népfront elnöke

Nagymányok község elöljárósága fentieket hivatalosan igazolja. Kmft. 1980/1949. ikt. szám

Stengeli András

340. doboz, 63294. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecsétekkel.

275.

**Kismányok elöljáróinak kérelme Kállai Gyula külgyminiszterhez
hozzátartozóik hazahozatala ügyében**

Kismányok, 1949. augusztus 7.

Külgyminiszter Úr!

Kismányok községből (Tolna megye) 1945. január hó 2-án az orosz katonai hatóság férfiakat és nőket vegyesen közmunkára vett igénybe, és a Szovjetunió területére szállította. Az igénybe vett egyének közül az alant felsoroltak még mindig nincsenek itthon, hanem ma is a Szovjetunióban, Sztalinszka³³⁸ körzetében levő 1026.

---

338 Sztalino körzet, ma Donyeck körzet, Ukrajna.

számú táborban vannak, ahonnan az ottani köszönbányába járnak munkára. Onnét 1-2 havonként írogatnak, így tudjuk, hogy még életben vannak.

Alulírottak, akik fenti idő óta várjuk haza családtagjainkat, férjünket, testvérünket, gyermekeinket, ismételten felemeljük kérő szavunkat, a Magyar Külügyminiszter Úrhoz fordulunk azon kéréssel:

Vigye a kérelmünket a magyar kormány elé, hasson oda, hogy a Szovjetunió kormánya hozzátartozóinkat közel 5 évi közmunka után hazaengedje, hazaszállítsa.

Az összes érdekelt munkás, két kezükkel keresték itthon a mindennapi kenyerüket, az ottani tartózkodásuk alatt is állandóan dolgoztak, és dolgoznak ma is. Mi pedig itthon dolgozunk, és várjuk hazaérkezésüket.

A közmunkán lévők a következők:

[15 fő adatait tartalmazó lista]

[13 hozzátartozó aláírása]

Fenti kérelemben foglaltak a valóságnak megfelelnek, a kérelem indokolt, ennek teljesítését javasoljuk.

Kmft.

[olvashatatlan aláírás]

Kovács János
h. körjegyző

Szakács András
MDP titkár

Szakács Andrásné
MNDSZ körzeti elnök

340. doboz, 59076. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírásokkal, pecsétekkel.

276.

Schönfeld Sándorné kegyelmi kérvénye férje ügyében a moszkvai magyar nagykövetséghez

Budapest, 1949. szeptember 12.

T. Magyar Követség, Moszkva

Alulírott Schönfeld Sándorné budapesti lakos a következőkben esedezem szegény férjem ügyében nb. segítségükért.

1939-ben férjhez mentem Schönfeld Sándor szerencsi (Miskolc mellett) lakoshoz, akit baloldali magatartása végett az elsők között hívtak be annak idején munkatáborba, úgyhogy rövid együttélésünk után – közben megszületett gyermekemmel egyedül kellett szenvednem és viselnem a fasizmus csapásait és üldözéseit, míg 1944-ben összeszedték egész családomat, és deportáltak bennünket Auschwitzba. Ott ki-pusztult egész családom minden egyje tagja, gyermekemet elragadták mellőlem, és

amin keresztülmentem Auschwitzban, azt hiszem, felesleges leírnom. Egyetlen remény tartotta bennem az életet, hogy férjemet még viszontláthatom. A felszabadulást súlyos tifuszbetegen, teljesen lerombolt, öntudatlan állapotban értem meg, ahonnan a Vöröskereszt engem Svédországba szállított, és magamhoz térített. Ott tudtam meg, hogy férjem megvan, visszatért Miskolcra, és hazahívott azzal, hogy most Magyarországon egy más világ fog kezdődni a dicső orosz hadsereg felszabadítása által.

Igen nagy nehézségek útján jöttem haza 1945. év végén, ahol borzalommal hallottam, hogy megpróbáltatásainknak még nincs vége. Férjem, aki a legnagyobb örömmel és boldogsággal írt az Orosz Hadseregről, a véletlenek szerencsétlen összecsapása folytán ártatlanul súlyos vád gyanújába került 1945 februárjában. A még háborús állapot folytán nem volt idő és lehetőség ártatlanságát bebizonyítani, és a Második Ukrán Hadbírósg Sashalmon 10 évre ítélte.

Ugyanis férjem Miskolcra visszatérve mindent üresen és kirabolva talált, és hogy minimális megélhetését megtalálja, kereskedni kezdett. Szeszt ajánlottak neki, amelyet megvásárolt és tovább eladott, és a tizedik kéznél derült ki, hogy az metilalkohol volt, amely sajnálatos orosz katonai áldozatot kívánt. Miután ezen ügyben mindenki megszökött, és csak ő és egy társa maradtak ott ártatlanságuk tudatában, a vád őket terhelte egyedül. Hogy bűnösségük mellett nem volt bizonyíték, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy bár a bűnügy halálos áldozatot követelt, hadiállapot ellenére őket nem ítélték halálra.

Azóta egyedül kínlódom itt tehetetlenül és betegen, magamra hagyatva. Senki rokonságom nincs, és minden reményem, hogy férjemet viszontláthassam végre, majdnem 10 évi elszakíttottság után. Egyetlen reményem a Magyar Külügyminisztérium ajánlata alapján most egyedül Önökben van, és nagyon könyörgöm, legyenek segítségemre, melyet soha nem fogok tudni eléggé meghálálni, hogy férjem hátralevő büntetését a fentiekre tekintettel elengedjék.

Férjem jelenleg a következő táborban van:

Schönfeld Sándor, Kemerovszki³³⁹ járás, Verch. Csebul. L.K. 2478.B.

Nagyon kérem, szíveskedjenek ajánlásukkal ezen kérésemet jogtanácsosuknak továbbítani, az orosz hatóságoknál történő szíves eljárásra fenti könyörgésem tolmácsolásával.

Nagyon könyörgöm megnyugtató nb. azonnali válaszukért, és vagyok bátor egy nemzetközi válaszbélyeget mellékelni.

Annak igazolására, hogy férjem baloldali érzelmű és magyar állampolgár, mellékelek két okmány fotókópiáját, hites orosz fordításban.

Szívszorongva várom válaszukat, elvtársi üdvözzellet:

Schönfeld Sándorné

Budapest, V., Fürst Sándor utca 47. sz.

340. doboz, 68545. Gépelt tisztázat, saját kezű aláírással.

339 Feltételezhetően Kemerovói terület, Oroszország.

Táblázat a Magyarországról elhurcolt civilek számáról

A közzétett táblázat a Külügyminisztérium Hadifogoly Osztályának anyaga alapján készült, de nem tekinthető teljesnek, mert a hatalmas, 347 doboznyi forrás feldolgozása még nem fejeződött be. Az adatok közvetlen forrását jelentős részben azok az iratok teszik ki, amelyek egy-egy település vezetői által elrendelt összeírások eredményéről adnak jelentést. Sok esetben fennmaradtak az elhurcoltak listái is. A felhasznált iratok másik, nagyobb részét a közigazgatás különböző posztjain álló előjáróknak és egyházi személyeknek az elhurcolásokról készített beszámolóí és a hozzátartozók levelei alkotják. A táblázat adatai, különösen azok, melyek összeírások eredményein alapulnak, nem szükségszerűen azonosak az elhurcoltak valódi számával, mivel sok esetben hónapokkal, akár egy évvel is az elhurcolás után készültek, és nem tartalmazzák azokat, akik az összeírás időpontjában már visszatértek lakóhelyükre. Az elhurcoltak számát is tartalmazó hivatalos jelentésekben gyakran nem szerepelnek azok a személyek, akik a Volksbund tagjai voltak, és ezért hazahozataluk érdekében a magyar kormány nem léphetett fel. Számos, jórészt a hozzátartozók által megadott adat csak becslésnek tekinthető. A felhasznált forrás összetettségéből, sokszínűségéből adódik, hogy a táblázatban szereplő adatok gyakran eltérnek a helytörténeti kutatások során megállapított eredményektől. Megjegyzendő, hogy jó néhány település esetében a Külügyminisztériumba küldött jelentések többféle számot is megadnak az elhurcoltakra vonatkozóan. A táblázatban szereplő adatok pontossága, hitelessége csak a feltüntetett forrás tanulmányozásával állapítható meg. A forrás megjelölésénél a dobozszámot és az iratszámot „/” jellel különítettük el.

„...AKKOR ASZT MONDTÁK KICSI ROBOT”

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Abafalva	50	31	0	81	1945. január 25.	180/179654; 131/172468
Abara				10	1944. december 10.	209/133600
Abasár	3	0	0	3		258/174464
Abaujszántó	28	10	0	38		175/177762
Adács	55	0	0	55	1944. december 3.	30/123952
Albertfalva	1	0	0	1		297/174932
Albertirsa	17	0	0	17		131/172453
Almáskamarás	187	50	0	237	1945. január 2.	304/174946–174947
Alsódabas	19	0	0	19		126/172001
Alsóhernád	5	0	0	5		290/174847
Alsónémedi	18	0	0	18		222/174080
Alsótelekes	12	0	0	12	1944. december 11.	13/28347; 184/181340
Alsózsolca	20	20	0	40	1945. január 25.	208/172487; 142/173630
Apátfalva	18	0	0	18		298/174935
Aporka	14	0	0	14		142/173590
Aranyod	2	0	0	2		147/174392
Babarc	58	9	0	67		330/176776
Bácsalmás	40	4	0	44		166/175044
Bácsbokod	44	18	0	62		219/173816
Bácsborsód	3	0	0	3		334/177156
Bag	17	0	0	17		31/124747; 214/173348
Báj				100	1945. január 22–24.	2/25452
Bakóca	17	2	0	19		18/29920; 268/174569
Bakta	11	0	0	11		216/173593
Balazsér	44	0	0	44	1944. november 21.	21/120655
Balmazújváros	260	92	0	352		180/179654
Bánréve	2	0	0	2		279/174764
Barabás				158		2/25433

TÁBLÁZAT A MAGYARORSZÁGRÓL ELHURCOLT CIVILEK SZÁMÁRÓL

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerekek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Baranyajenő	0	18	0	18		271/174632
Baranyaszentgyörgy	3	16	0	19		269/174609
Barcika	1	0	0	1	1945. január 21.	253/174364
Barcs	27	10	0	37		261/174498
Baskó	9	0	0	9		175/177762
Bátaszék	22	16	0	38		214/173361
Battonya	3	0	0	3		298/174935
Békásmegyér	35	0	0	35		141/173386; 140/173233
Bekecs	2	0	0	2	1945. január 25.	17/29665
Békés				18	1945. január 7.	180/179414
Bregdaróc	30	0	0	30		257/174432
Bregdaróc				180		2/25433
Beregsurány				122		2/25433
Berkenye				80	1944. január 4–5.	3/25913
Berkesd	4	0	0	4		205/172144
Berzék	5	1	0	6	1945. január 24.	17/29668
Bia	4	0	0	4		187/181200
Bikács	41	41	0	82	1945. január 10.	38/26000; 180/179654
Biri	12	0	0	12		315/174975
Bócsa	11	3	0	14		180/179654
Bodrog	5	0	0	5		180/179654
Bodrogkeresztúr	72	80	0	152	1945. január 25.	218/172364; 208/172364
Bodrogkisfalud	17	38	0	55		197/171877; 203/171876; 218/1701877
Boronka	3	0	0	3		313/174974
Borota	9	0	0	9		176/178176
Borsod	1	2	0	3	1945. január 18.	13/28494
Borsodivánka				19	1944. november végén	37/126794

„...AKKOR ASZT MONDTÁK KICSI ROBOT”

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Borsodszirok	2	1	0	3		214/173323
Budafok	96	0	0	96		221/174028; 151/174570
Budakalász				8		141/173386; 140/173233
Büdszentmihály	15	0	0	15		206/172154
Cegléd	55	4	0	59		139/173132; 187/181200
Ceglédbercel	407	157	0	564		206/172192; 218/172193
Cikó	9	5	0	14		262/174515
Csajág	13	0	0	13		11/27994
Csaroda				75		2/25433
Császártöltés	0	10	0	10		180/179654
Csebény	2	5	0	7		246/174203
Csécse	17	0	0	17		297/174932
Csepel				269	1945. január 21.	8/27280
Csepreg	5	0	0	5		279/174764
Csermely				45	1944. december 26.	30/124094
Csikóstöttös	10	25	0	35	1945. január 5.	200/171642
Csobád	0	2	0	2		320/175050–175052
Csobaj	31		23	54	1945. január 24.	2/25454
Csobánka				2		141/173386; 140/173233
Csorvás	2	0	2	4		191/170716
Csömend	11	0	0	11		313/174974
Dencsháza	3	3	0	6		256/174407
Disznóhorvát	18	3	0	21		214/173323
Domaháza	18	0	0	18		187/170295
Dombóvár	25	0	0	25	1944. december 1.	2/25547
Dorog	149	0	0	149	1945. január 10–11.	14/28614
Dömsöd	75	0	0	75		184/181349
Drávafok	11	0	0	11		130/171796

TÁBLÁZAT A MAGYARORSZÁGRÓL ELHURCOLT CIVILEK SZÁMÁRÓL

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerekek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Drávaszentes	1	0	0	1		223/174122
Dunabogdány				12		141/173386; 140/173233
Dunaegyháza	5	0	0	5		248/174237
Dunaharaszti	29	1	0	30		252/174342; 10/27635
Dunakömlőd	1	3	0	4		315/174975
Dunapataj	41	1	0	42		245/174219
Dunavecse	13	0	0	13		245/174216
Dúzs	40	0	0	40	1945. január 1.	321/175085
Edelény	27	11	0	38	1945. január 20.	13/28494
Edengeleg	2	0	0	2		297/174932
Eger	30			30		180/179654; 297/174932
Egerág	1	10	11	22		151/174563
Egerbakta	21	0	0	21		214/17337
Egerszólát	14	0	0	14	1944. december 6.	136/172173
Elek	184	132	0	316	1945. január 11.	299/174535
Encsencs	95	0	0	95	1944. november 1.	133/172716
Érd				3500		6/26779
Erdőbénye	21	0	0	21		275/174733
Erdőkürt	3	0	0	3		297/174932
Érpatak	14	0	0	14		315/174975
Fábiánháza	4	1	0	5		218/173705
Fadd	17	0	0	17		254/174372
Fazekasboda	22	29	0	51		151/174571
Fegyvernek	75	27	0	102	1945. január 6.	22/120962
Fehérgyarmat	21	0	0	21	1944. december 14.	11/27985
Feketeardó				24	1944. november 21.	1/25092
Felsőbánya	2	0	0	2		223/174110
Felsőcsatár	1	0	0	1		138/172697

„...AKKOR ASZT MONDTÁK KICSI ROBOT”

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Felsődabas	3	9	0	12		126/172009
Felsődobsza	5	5	0	10	1945. január 23–24.	256/174405; 320/175050–175052
Felsőgalla	48	2	0	50		260/174485
Felsőgöd	72	7	0	79		179/178832; 209/172701; 218/173700
Felsőmarác	82	0	0	82	1945. március 18.	14/28928
Felsőmindszent	8	4	0	12		268/174566
Felsőnyárod	8	0	0	8		214/173323
Felsőszentiván	18	0	0	18		216/173591
Felsőtelekes	6	0	0	6		184/181340
Felsőzsolca				116	1944. november 30.	4/ szám nélkül
Fényeslitke	7	0	0	7		138/172697
Foktő, Páty, Békés	18	0	0	18		138/172631
Füle	8	0	0	8	1945. március 25.	218/171645; 200/171645
Fülöpsházás				19		138/173031; 139/173134
Füzérkajata				39	1944. december 31.	2/25571
Füzesgyarmat	19	9	0	28		138/172662
Gacsály	1	0	0	1		327/176330
Gadács	6	16	0	22		322/175095
Ganna	10	0	0	10	1945. április 8.	209/172665
Gáva	23	22	0	45		134/172818; 197/171384
Gelénés				99		2/25433
Gergelyiugornya				160		2/25433
Golop	37	20	0	57		273/174678
Gödne	1	1	0	2	1944. december 27.	39/127141
Gödöllő	38	0	0	38		202/171834; 180/179654
Görömböly	9	2	0	11		180/179654
Gulács				125		2/25433

TÁBLÁZAT A MAGYARORSZÁGRÓL ELHURCOLT CIVILEK SZÁMÁRÓL

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerekek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Gyál	21	0	0	21		126/172001
Gyén	39	1	0	40		126/172001
Gyoma	102	44	0	146		180/179654
Gyöngyösfalu	2	0	0	2		315/174985
Gyöngyöspata				120		1/25413
Györe	1	1	0	2		315/174978
Györköny	25	10	1	36	1945. január 13.	315/174998; 36/126468
Gyula	42	23	0	65	1945. január 10.	340/72863
Hács	6	0	0	6		322/175095
Hagony				34	1944. december 29.	9/27472
Hajdúböszörmény				188	1944. október 30.	2/25113
Hajdúnánás				300	1945. november 2.	1/25035
Hajdúszoboszló	37	2	0	39		262/174507
Hangács	5	1	0	6	1945. január 20.	13/28494
Harsány	2	0	0	2		280/174799
Harta	135	73	0	208		245/174227; 247/174228
Hejőpapi	8	0	0	8		251/174298
Hercegkút	136	0	0	136	1945. január 2.	32/124822
Hernádkak	4	0	0	4		276/174739
Hernádnémeti	12	4		16	1945. január 22.	17/29669; 272/174651
Hernádszurdok	3	0	0	3		175/177762
Hete				67		2/25433
Hetvehely	17	3	0	20		269/174601
Hidasnémeti	17	0	0	17		180/179654; 175/177762
Hóhalom	2	0	0	2		297/174932
Horvátbertel	2	3	0	5		333/177044
Hógyész	54	69	0	123		180/179654
Ibafa	3	2	0	5		333/177045

„...AKKOR ASZT MONDTÁK KICSI ROBOT”

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Ibrány	18	6	0	24		185/170039
Igal	4	4	0	8		322/175095
Igrici	17	0	0	17		184/181171
Iklad	42	6	0	48	1942. január 2.	1/25091/45
Inárcs	7	0	0	7		126/172001
Ipacsfa	13	0	0	13		142/173643
Iregszemecse	9	0	0	9		180/179654
Isaszeg	16	0	0	16		180/179654; 141/173536; 142/173561
Ivánc	101	0	0	101	1945. április 7.	14/28926
Izsák				29		138/173031 / 139/173134
Izsnýéte	71	0	0	71	1944. november 15–18.	12/28308
Jánd				105	1944. november 21.	2/25438
Jászalószentgyörgy				16	1944. november 16.	37/126756
Jászapáti				69	1944. november 14.	1/25207
Jobbágyi	17	0	0	17		297/174932
Jósvafő	3	0	0	3		219/173874
Kákics	11	0	0	11		31/124476
Kakucs	30	8	0	38		126/172001
Kál	20	0	0	20		4/26293
Kállósemjén	6	0	0	6		315/174975
Káloz	49	1	0	50		331/176813
Kán	9	6	0	15		246/174201; 269/174575
Kaposfő	46	19	0	65	1944. december 22.	34/126012; 31/124793
Kaposszekcső	6	0	0	6	1944. december 1.	16/29414
Kaposszerdahely	4	0	0	4	1945. január	11/27834/45
Károlyfalva	3			3		274/174702; 280/174799
Karos	2	0	0	2		138/172697

TÁBLÁZAT A MAGYARORSZÁGRÓL ELHURCOLT CIVILEK SZÁMÁRÓL

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerekek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Kartal	26	0	0	26		197/171327
Kelemér	16	6	0	22	1945. január 24–25.	13/28347; 180/179654
Kemecse	17	5	0	22		176/180127
Kenderes				71		34/126013
Kenézlő	72	56	0	128	1945. január 27.	315/174975; 142/173621; 172/176651
Kerekegyháza				23		138/173031; 139/173134; 197/171493
Keszthely	22	0	0	22		222/174058
Keszölc	253	0	0	253	1944. december 30.	11/27891
Királyegyháza	6	5	0	11		333/177075; 244/174180
Kisbágyon	3	0	0	3		297/174932
Kisbottyán	9	7	0	16		246/174200
Kisdorog	7	0	0	7		315/175001
Kishajmás	7	0	0	7	1944. december 25.	33/125254; 269/174611
Kiskinizs	0	1	0	1		320/175050–175052
Kiskorpád	14	0	0	14	1944. december 7.	18/30953
Kiskunfélegyháza	51	0	0	51		180/179654
Kiskunhalas	12	1	0	13		165/174987
Kiskunlacháza, Nagybaracska, Gomba	29	19	0	48		180/179654
Kismányok	10	5	0	15	1945. január 2.	340/590761
Kismaros	58	21	0	79		180/179654
Kompolt				70	1945. január 1.	4/26293; 39/126959
Kovácsháza	12	0	0	12		179/179272
Kovácsvágás	12	0	0	12		187/181200
Kölesd	27	16	0	43		181/180161
Kövegy	7	1	0	8		304/174946–174947
Kunbaja	86	0	0	86		290/174849

„...AKKOR ASZT MONDTÁK KICSI ROBOT”

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Kunszentmiklós				37		139/173134; 138/173031
Külsőbölcs, Belsőbölcs	19	0	0	19		180/179654; 214/173353
Küngös	12	0	0	12		11/27994
Ladánybene	28	0	0	28		126/172001
Lajosmizse	13	0	0	13		209/172701; 331/176810
Lak	20	0	0	20		256/174414
Legyesbénye	0	2	0	2	1945. január 25.	17/29665
Lengyeltóti	5	0	0	5		322/175095
Lesencetomaj	1	0	0	1		200/172208
Liget	6	0	0	6		161/174922
Liptód	12	10	0	22		330/176771
Lónya	166	0	0	166	1944. november 28., december 7.	2/25505
Lőrinci	105	0	0	105	1944. december 8.	1/25203; 197/171384
Mád	27	13	26	66	1945. január 24.	17/29666; 280/174795– 174796
Madocsa	1	0	0	1		315/174979
Mágocs	32	31	0	63		269/174601
Magyarcsanak	14			14		298/174935
Magyarhertelend	5	2	0	7		269/174581
Magyarszék	12	8	0	20		269/174605
Magyartelek	1	0	0	1		250/174290
Majs	6	4	0	10	1945. december 31.	257/174434
Mályi	18	0	0	18		195/171053
Mályinka	2	0	0	2		275/174726
Marócsa	8	0	0	8		31/124598
Márokpapi				96		2/25433
Mátételke	4	0	0	4		309/174968
Mátraballa	2	0	0	2		187/181200

TÁBLÁZAT A MAGYARORSZÁGRÓL ELHURCOLT CIVILEK SZÁMÁRÓL

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Mátraszentimre				74		4/26293
Mátraszőlős	6	0	0	6		188/170300
Mátyásföld	10	0	0	10		145/174055
Mecsekszabolcs	14	0	0	14		209/172661
Medgyesegyháza	8	6	0	14		166/175039; 197/171384
Megyaszó	4	1	0	5	1945. január 17.	17/29663
Mérk	76	110	0	186	1945. január	201/171755; 201/171761
Mezőberény			0	334	1945. január 7.	4/26362; 126/172021; 180/179654
Mezőkovácsháza	18	0	0	18		304/174946-174947
Mezőkövesd	31	2	0	33	1944. november 11.; 1945. január 10.	13/28404
Mikó	6	10	0	16		262/174515
Mohács	21	3	0	24		258/174445
Monor	23	18	0	41		218/171876
Mucsi	30	8	0	38	1945. január 1.	315/174980
Murga	7	4	0	11		180/179654
Nádudvar	4	0	0	4		327/176543; 187/181200
Nagybörzsöny	23	28	0	51	1945. január 18.	12/28250; 151/174607
Nagydorog	16	5	0	21		258/174456
Nagyecséd	7			7		265/174544
Nagykónyi	32	6	0	38	1945. január 1.	247/174262; 249/174262
Nagykörös	46	0	0	46		141/173488; 180/179654
Nagymányok				196	1945. február 2.	340/63294
Nagymaros	165	23	1	189		283/174822
Nagymuzsaly				234	1944. november 18.	5/26533
Nagyrabé	2	0	0	2		248/174247
Nagyrákos	25			25		180/179654
Nagyréde	34	0	0	34	1944. december 24-27.	21/120774

„...AKKOR ASZT MONDTÁK KICSI ROBOT”

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Nagytarcsa	12			12		187/181200
Napkor	5	2	0	7		315/174975
Nára	4	0	0	4		309/174968
Nemesbikk	14	4	0	18		128/171774
Nemesrempehollós	29	0	0	29	1945. május 29.	25/122278
Németlad	16	10	0	26	1944. december	11/27915
Nikla	4	0	0	4		313/174974
Nyékládháza	18	0	0	18		195/171053
Nyírcsaholy	6	0	0	6		220/173983
Nyíregyháza				1660	1944. november 2.	9/27469
Nyírmada	3	0	0	3		251/174310
Nyírmeggyes	9	0	0	9		217/173648
Nyírmihálydi				150		3/25924
Nyírtura, Senyő	14	8	0	22		174/177299
Ócsa	23	0	0	23		126/172027; 197/171384; 222/174071
Okorvölgy	5	8	0	13		269/174581
Ond	16	24	0	40	1945. január 23.	273/174685
Ónod	39	4	0	43		180/179654
Orgovány				16		138/173031; 139/173134
Osztopán				43		327/176498
Ózd	0	0	5	5		40/127650
Órimagyarósd	69	0	0	69	1945. április 8.	21/120656; 36/126418
Palé	4	6	0	10	1945. január 9.	39/127141
Palotabozsok	1	15	0	16		180/179654
Palotás	9	0	0	9		297/174932
Panyola	1	0	0	1		333/177106
Papkeszi	23	0	0	23	1945. március 24.	11/27993; 143/173823

TÁBLÁZAT A MAGYARORSZÁGRÓL ELHURCOLT CIVILEK SZÁMÁRÓL

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Parasznya	4	0	0	4		201/171689
Patca	2	0	0	2	1945. január	11/27834
Páty	41	0	0	41		180/179654
Pécel	9	0	0	9		180/179654
Pécsmegyer				4		141/173386
Perenye	3	0	0	3		315/174987
Perkupa	12	5	0	17		157/174896
Pesthidegkút				700	1945. január 14.	6/26726
Pestszentimre	18	0	0	18	1945. január 17–28.	14/28827; 180/179654
Pilisborosjenő				8		140/173233; 141/173386
Piliscsaba				5		140/173233
Pilisvörösvár	22	0	0	22		258/174444
Pilisszántó				8		141/173386
Piricse	6	0	0	6	1944. november 25.	30/124314
Pócsmegyer				4		140/173233
Pomáz				12		141/173386; 140/173233
Pöse	2	0	0	2		315/174985
Pusztavacs	24	0	0	24		126/172001
Putnok	8	0	10	18	1944. december 21.	130/171832; 280/174789
Püspöklak	0	5	0	5		187/181200
Ráckeve	14	0	0	14		141/173536
Rakamaz				830	1945. január 22–24.	2/25452
Rákoscсsaba	85	18	0	103	1945. január 28.	10/27657; 133/172721
Rákoskeresztúr	25	80	0	105	1945. január 25.	173/176908; 267/174553
Rákospalota	72	5	0	77	1945. január 27.	300/174536
Rákosszentmihály	28	0	56	84		22/120914; 183/180777
Rásonysáberencs	4	0	0	4		138/172697

„...AKKOR ASZT MONDTÁK KICSI ROBOT”

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerekek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Rátka	97	104	0	201	1945. január 22.	175/177758
Ricse	6	0	0	6	1944. december 6–10.	296/174926
Ridvégardó	12	0	0	12		332/176970
Rohod	5	0	0	5		315/174975
Rudabánya	4	3	0	7	1945. január 25.	13/28347
Sajóhídvég	8	1	0	9	1945. január 24.	272/174669; 17/29668
Sajólád	15	1	0	16		262/174510
Sajószentkirály				22	1945. január 25.	131/172468
Sajószentpéter	20	0	0	20	1945. január 31.	30/124319
Salgótarján	67			67		180/179654
Sándorfalva				400		252/174334
Sárosd	16	1	0	17		201/171689; 218/170632
Sárrétudvar	18	0	0	18		333/177052
Sárvár	7	0	0	7		163/174946
Sásd	12	0	0	12	1944. december 25.	33/125245; 269/174612
Sellye	24	0	0	24		31/124476
Serényfalva	31	21	0	52	1945. január 25.	13/28347; 131/172468; 180/179654
Solymár	20	0	0	20		138/173033
Somogyaracs	2	0	0	2		223/174122;
Somogyjád	18	0	0	18	1944. december 23.	16/29478
Somogyszil	34	30	0	64		322/175095
Sükösd	7	1	0	8		141/173536
Szabadszállás				27		138/173031; 139/173134
Szágy	15	7	0	22	1945. január	18/29921; 246/174202
Szakadát	26	23	0	49	1944. december 28.	145/174142; 180/179654
Szaknyér	4	0	0	4		217/173651
Szalkszentmárton	47	0	0	47		174/177298; 248/174233

TÁBLÁZAT A MAGYARORSZÁGRÓL ELHURCOLT CIVILEK SZÁMÁRÓL

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerekek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Szamosszeg	49	0	0	49	1944. november 26.	32/124881; 217/175808
Szaniszló				400	1945. január eleje	1/25350
Szapárfalu	17	3	0	20	1945. január 6.	18/30031
Szarvasgede	2	0	0	2		297/174932
Szeged	50	0	0	50	1945. január 12.	1/25256
Szemere	5	0	0	5	1945. január 17.	320/175050–175052
Szena	15	0	0	15		11/27834
Szentistván	12	0	0	12		189/170456
Szentkatalin	10	2	0	12		269/174603
Szerencs	77	23	0	100		274/174713
Szigetszentmiklós	15	0	0	15		141/173536; 180/179654
Szigetújfalu	103	29	0	132	1945. január 10.	180/179654; 147/174269
Szihalom	8	0	0	8		191/170716
Szikszo	29	4	0	33	1944. december 13.; 1945. január 27.	138/172697; 180/179654; 259/174479; 320/175050– 175052
Szilvásszentmárton	2	0	0	2	1945. január	11/27834
Szin	32	0	0	32	1945. február 24.	180/179860; 256/174402
Szirák	1	0	0	1		297/174932
Szob	2	0	0	2		283/174822
Szomjas	2	0	0	2	1944. december 24.	31/124793
Szódliget	17	0	0	17	1945. február 21.	256/174403
Szuhogy	12	0	0	12		184/181340/46
Tákos				43		2/25433
Taktaharkány	4	5	0	9	1945. február 2.	17/29667; 273/174673
Taktaszada	5	0	0	5		271/174637
Tállya	2	4	0	6		138/172535
Tapolca	5	0	0	5		203/172000

„...AKKOR ASZT MONDTÁK KICSI ROBOT”

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerekek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Tarcal	72	43	0	115		254/174369
Tarpa				430		2/25433
Tarrós	5	0	0	5	1945. január	203/172000
Tass				12		138/173031; 139/173134
Tatárszentgyörgy	32	0	0	32		126/172001
Tekenye	1	0	0	1		283/174823
Tékes	5	3	0	8	1944. december 30.	33/125246; 269/174612
Telekibánya	14	0	0	14		219/173875
Timár				120	1945. január 24.	2/25452; 315/174975
Tiszaadony				94		2/25433; 327/176403
Tiszabercel	28	6	0	34		180/179654
Tiszabő	7	4	0	11	1945. január 3.	39/127016
Tiszakerecseny				138		2/25433
Tiszaladány				88	1945. január 24.	2/25454; 25/122238; 255/174389
Tiszalök	9	1	0	10		248/174243; 325/176061
Tiszaluc	18	6	0	24	1945. január 25.	17/29670; 272/174664
Tiszanána	48	0	0	48	1944. december 1.	18/29973
Tiszaszalka				96		2/25433
Tiszatardos	12	15	0	27	1945. január 26.	224/174130
Tiszatújfalu	15			15		187/181200
Tiszavid				63		2/25433
Tokaj				150		2/25571
Tordas	19	0	0	19	1945. január 9.	11/27995; 13/28457
Tormás	7	2	0	9	1944. december 27.	18/29920; 291/174860
Torvaj	4			4		217/173652
Tököl	14	0	0	14		174/177401
Törökbálint	9	0	0	9		185/171945
Trizs	5	0	0	5		280/174790

TÁBLÁZAT A MAGYARORSZÁGRÓL ELHURCOLT CIVILEK SZÁMÁRÓL

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerekek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Túrkeve	7	6		13		262/174515
Túrje	17	0	0	17		283/174823
Újfehértó	34	2		36		273/174691
Újhartyán	153	15	0	168		126/172001
Újpest	11	0	0	11	1945. január 27.	22/121025
Újszász	27			27		180/179654
Újszentiván	7	5	0	12		251/174302
Vállaj	139	84	0	223		151/174604
Vámosatya				152		2/25433
Vanyarc	1	0	0	1		297/174932
Várpalota	10			10		180/179654
Varsád	30	54	0	84		142/173583
Vásad	19	0	0	19		138/173032
Vásárosnamény				14		2/25433; 332/176964
Vasszentmihály	5	0	0	5		315/174996
Vatta	10	0	0	10		179/178832
Vécsés	142	19	0	161		207/172294
Véztő	10	0	0	10		337/174454
Vilyvitány				77	1944. december 27.	2/25571/1945
Visegrád				8		141/173386
Viszák	39	0	0	39	1945. április 7.	14/28927; 251/174308
Visznek				39		4/26293
Vízoly	13	0	0	13		175/177762
Zádorfalva	6	1	0	7		275/174715
Zagyvaszántó	6	0	0	6		297/174932
Záhony	15	0	0	15		210/172803
Zajta	11	16	0	27	1945. január 12.	206/172182
Zalaboldogfa	3	0	0	3		205/172147

„...AKKOR ASZT MONDTÁK KICSI ROBOT”

Település	Polgári foglyok száma				Elhurcolás dátuma, ha rendelkezésre áll	Jelzet
	Férfi	Nő	Gyerekek	Összesen		
	9372	2454	135	25017		
Zalalövő	2	0	0	2		186/170170
Zalazabar	13	0	0	13		161/174925
Zalkod	22	5		27		180/179654
Zemplénagárd	124	0	0	124	1945. december 18.	2/25437
Zomba	9			9		291/174865
Zubogy	9	0	0	9		280/147793
Zsámbok	15	0	0	15		180/179654
Zselickisfalud	9	0	0	9		11/27834/45
Zselickislak	17	0	0	17		195/176047
Zsurk	11	0	0	11		251/174320

Életrajzi jegyzetek

Dálnoki Miklós Béla (1890–1948) 1921-től 1929-ig rövid megszakításokkal a Honvédelmi Minisztériumban dolgozott. 1929 és 1933 között Horthy Miklós kormányzó Katonai Irodáján szolgált, majd 1936-ig berlini katonai attasé volt. 1941-ben a gyorshadtest parancsnokaként részt vett a Szovjetunió elleni hadjáratban. 1942. október 29-től főhadsegéd, a kormányzó Katonai Irodájának főnöke. Horthy 1943-ban kinevezte vezérezredessé, majd 1944. augusztus 1-jén az 1. hadsereg parancsnokává. 1944. október 16-án átment a szovjet csapatokhoz, majd csatlakozott a kormányzó által Moszkvába küldött Fegyverszüneti Bizottsághoz. A Debrecenben megalakult Ideiglenes Nemzetgyűlés 1944. december 22-én az Ideiglenes Nemzeti Kormány elnökévé választotta. 1945. november 15-én miniszterelnöki megbízatása a választásokkal megszűnt, de továbbra is a nemzetgyűlés tagja maradt. Az 1947. augusztusi választásokon a Magyar Függetlenségi Párt egyik vezetőjeként szerzett mandátumot. 1947 novemberében a Magyar Kommunista Párt nyomására az Országos Nemzeti Bizottság a párt választási eredményeit megsemmisítette, majd a pártot betiltották. Ezután Dálnoki Miklós Béla kiszorult a közéletből.

Dinnyés Lajos (1901–1961) 1929-ben kapcsolódott be a politikai életbe. 1931–1939 között a Független Kisgazdapárt képviselőjeként vett részt a nemzetgyűlésben. 1944-ben a német megszállás idején kisgazdapárti politikusoknak nyújtott menedéket, a nyilas hatalomátvétel után maga is bujdosni kényszerült. A szovjet csapatok bevonulása után az Alsódabasi Nemzeti Bizottság tagjaként szerepelt a közéletben. 1945. április 2-án bekerült az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe, és ettől kezdve élete végéig képviselő maradt. 1945. augusztusban beválasztották a Független Kisgazdapárt Országos Intézőbizottságába. 1946 szeptembere és 1947 szeptembere között, majd 1948. április 17-től újra a Független Kisgazdapárt Politikai Bizottságának tagja. 1947. március 14-én honvédelmi miniszterként bekerült a kormányba. 1947. május 31-én a Magyar Kommunista Párt javaslatára ő vette át a svájci szabadsága alatt lemondásra kényszerített Nagy Ferenc miniszterelnöki posztját. Bár együttműködött a hatalom kizárólagos megszerzésére törekvő kommunista politikusokkal, 1948. december 10-én, Nyárády István pénzügyminiszter disszidálása után lemondásra kényszerült. Ezután az Egyesített Mezőgazdasági Kísérletek Intézetének elnöke, 1952-től haláláig az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Doku-

mentációs Központ főigazgatója volt. 1958-ban az országgyűlés egyik alelnökévé választották, s ezt a tisztséget haláláig megtartotta.

Erdei Ferenc (1910–1971) 1939-ben részt vett a Nemzeti Parasztpárt megalapításában, 1945-ben a párt főtitkárává választották. 1944 októberében bekapcsolódott az illegálisan működő antifasiszta szervezeteket, demokratikus pártokat tömörítő Magyar Nemzeti Függetlenségi Front megszervezésébe. Tagja lett az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek, majd 1944. december 22-től 1945. november 15-ig az Ideiglenes Nemzeti Kormány belügyminisztere volt. 1948 és 1956 között több miniszteri posztot töltött be. 1965 novemberétől haláláig tagja volt az Elnöki Tanácsnak.

Gyöngyösi János (1893–1951) 1931-ben csatlakozott az egy évvel korábban alakult Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párthoz, melynek rövidesen megyei vezetője, majd 1939-ben a párt országos választmányának és intézőbizottságának is tagja lett. 1937-ben saját lapot adott ki *Békéscsabai Újság* címmel. Az 1939-es választásokon bejutott a parlamentbe. A letartóztatástól tartva 1944 szeptemberétől a szovjet csapatok megérkezéséig bujkált. A szovjet csapatok bevonulása után Békéscsabán újraindította lapját *Alföldi Népiújság* címmel, és közreműködött a magyar katonák részére nyomtatott röpiratok előállításában, amelyek a harcoló honvédeket fegyverletételre és átállásra szólították fel. 1944. december 17-én bevasztották az alakuló Ideiglenes Nemzetgyűlésbe, majd a december 22-én megalakult Ideiglenes Nemzeti Kormány külügyminisztere lett. Ezt a posztot töltötte be Tildy Zoltán és Nagy Ferenc kormányában is. 1947. május 31-én, Nagy Ferenc lemondásra és emigrációba kényszerítése után távoznia kellett a Külügyminisztérium éléről. 1947-től haláláig a Pénzügyminisztériumi Központ elnöke volt, és megtarthatta parlamenti képviselői mandátumát is.

Levuskín, Ivan Ivanovics (1899–1963) az oroszországi polgárháború idején, 1919-től katonai biztosként szolgált Szibériában. 1941. januártól júniusig az Odeszszai Katonai Körzet vezérkara 5. osztályának vezetője, júniustól októberig a 9. hadsereg szervezési és tervezési osztályát vezette. 1942–1943-ban a Brjanszki és a Központi Front hátdországi vezérkarának főnöke, 1943 decemberétől 1945 januárjáig a Balti Front hátdországi vezérkarának főnöke. 1945 januárjától 1947 júniusáig a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság vezérkari parancsnoka. 1947 júniusától 1960-ig a Távolszéli, a Türkmeniai és a Kaukázusi Katonai Körzetek vezérkari parancsnoka, 1960–1962 között az Oroszországi Szovjet Szocialista Köztársaság Védelmi Minisztériumának igazgatóságán dolgozott. 1944-től vezérőrnagy, 1958-tól altábornagy.

Millók Sándor (1887–1959) 1914-től aktívan részt vett a szociáldemokrata mozgalomban. 1941 és 1944 között a *Népszava* felelős szerkesztője volt. A német meg-

szállás után elfogták, és a mauthauseni koncentrációs táborba hurcolták, ahonnan 1945 májusában tért vissza Magyarországra. Tagja lett az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek, és mandátumot szerzett az 1945. november 4-én megtartott nemzetgyűlési választásokon is. 1945. augusztus 31-től 1947. május 31-ig hazahozatali kormánybiztos. 1948-ban kizárták a Szociáldemokrata Pártból, mert ellenezte a párt egyesülését a Magyar Kommunista Párttal.

Molnár Erik (1894–1966) 1928-ban került kapcsolatba az illegálisan működő kommunista mozgalommal. Tagja lett az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek, majd 1944. december 22-től 1947. szeptember 24-ig népjóléti, ezt követően 1948. március 5-ig tájékoztatósi, 1948. augusztus 5-ig külügyminiszter volt. 1948 szeptemberétől egy évig a moszkvai magyar követséget vezette. 1950 és 1956 között kétszer volt igazságügy-miniszter, valamint másodszor is betöltötte a külügyminiszteri posztot. 1949-től tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának, és kinevezték a Történettudományi Intézet élére is, de az igazgatói posztot ténylegesen csak 1956 után töltötte be, miután részlegesen visszavonult a politikai élettől.

Puskin, Georgij Makszimovics (1909–1963) 1937-ben került a Külügyi Népbiztosságra. 1942 és 1944 között főkonzul volt Kínában, Ürümsiben. 1945 februárjától a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság politikai tanácsadója, majd 1948-ig a Szovjetunió budapesti követe, később nagykövete. 1949 és 1952 között a Szovjetunió diplomáciai képviselőjének a vezetője a németországi szovjet megszállási övezetben, illetve a Német Demokratikus Köztársaságban. 1952–1953-ban külügyminiszter-helyettes, majd 1954 és 1958 között nagykövet Kelet-Berlinben. 1959 és 1963 között ismét külügyminiszter-helyettes.

Rákosi Mátyás (1892–1971) Oroszországban hadifogolyként kapcsolódott be a kommunista mozgalomba. 1918-tól tagja volt a Kommunisták Magyarországi Pártjának. A Tanácsköztársaság bukása után emigrációra kényszerült, de 1924-ben illegális pártszervezés céljából visszatért Magyarországra, ahol elfogták és elítélték. 1941-ben a Szovjetunióba távozhatott. 1945 januárjában tért vissza ismét Magyarországra. A Kommunista Párt főtitkáráként meghatározó szerepe volt a következő évek politikai eseményeiben. 1945 novemberétől 1952 augusztusáig államminiszter, miniszterelnök-helyettes, majd 1953 júniusáig a Minisztertanács elnöke volt. 1956. július 18-án felmentették pártfunkciójából, majd a Szovjetunióba távozott. 1962-ben kizárták a pártból.

Ravasz László (1882–1975) 1921 óta állt a Dunamelléki Református Egyházkerület élén. 1927 és 1944 között tagja volt a nemzetgyűlés felsőházának. 1944-ben a deportálások megindulása után fellépett a zsidók, elsősorban a megkeresztelkedett

zsidók érdekében. Ravasz püspök 1948. április 30-án – a Magyar Kommunista Párt vezetője, Rákosi Mátvás nyomására – minden tisztségéről lemondott, és visszavonult a közéletől. 1925 és 1949 között a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt; 1949-ben megfosztották akadémiai tagságától.

Révész Imre (1889–1967) 1938-ban lett a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke, és ugyanebben az évben beválasztották a nemzetgyűlés felsőházába. 1944. december 5-én tagja lett az akkor megalakult Debreceni Nemzeti Bizottságnak, amely december 16-i ülésén képviselővé választotta az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe. Benne volt az Ideiglenes Nemzetgyűlés politikai bizottságában. 1946-ban a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választotta. 1948 májusában a református Zsinat és az Egyetemes Konvent élére került. 1949 szeptemberében minden egyházi tisztségéről lemondott, és visszavonult az aktív közéletől. Hátralévő éveit történetírói munkásságának szentelte.

Rotta, Angelo (1872–1965) 1920-ban lépett a pápai diplomácia szolgálatába. XI. Pius pápa 1930-ban magyarországi apostoli nunciussá nevezte ki. A háború során különös figyelmet szentelt a lengyel menekülteknek, végiglátogatta táborait, részt vett ünnepeiken. Magyarország német megszállása után a zsidók mentésének kiemelkedő alakjává vált. A magyarországi állapotokról küldött jelentéseinek nagy szerepük volt abban, hogy XII. Pius pápa interveniált Horthy kormányzónál a deportálások leállítására érdekében. A nyilas hatalomátvétel után több vallási intézményt és tizenhat házat különleges védelem alá helyezett, és több ezer vatikáni menlevelet is kiadott. A védett házakban és a nunciatúrán mintegy háromezer zsidó talált menedéket. 1945. február 3-án sikertelenül próbálta fegyverszünetre rávenni a „Budapest-erőd” parancsnokát, Pfeffer-Wildenbruch SS-tábornokot, aki azonban a kitörés után hátrahagyott tizenegyezer sebesültet a nunciatúra oltalma alá helyezte. 1945. április 4-én a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szovjet nyomásra kiutasította Magyarországról. Ezután a Vatikánban szolgált, többek között a Keresztény Egység Titkárságának tagjaként.

Scheffler János (1887–1952) a Szatmári Római Katolikus Egyházmegye püspöke volt 1942-től. 1945 januárjában eredménytelenül kérte a román megyei főispántól, valamint a szovjet parancsnokságtól a Partium területén élő német származású lakosok Szovjetunióba hurcolásának leállítását. A román kormány 1948. július 19-én felmondta a Szentszékkal kötött konkordátumot, megszüntette a Szatmár-nagyvárad Egyházmegyét, és Scheffler Jánost eltiltotta a püspöki funkció gyakorlásától. A püspököt, aki ellenállt a romániai katolikus egyházat a pápától elszakítani akaró kommunista törekvéseknek, 1950. május 23-án kényszerlakhelyre, Körösbányára (Baia de Criș), a ferences kolostorba vitték. 1952 márciusában letartóztatták, előbb

a bukaresti, majd a máramarosszigeti, végül pedig a zsilvai börtön foglya lett. Itt halt meg a kínzások következtében 1952. december 2-án. XVI. Benedek pápa a boldogok sorába emelte. Boldoggá avatására 2011. július 3-án került sor Szatmárnémetiben.

Shvoy Lajos (1879–1968) a Székesfehérvári Egyházmegye püspöke volt 1927-től. 1944 novemberében dunántúli püspöktársaival, többek között Mindszenty József akkori veszprémi püspökkel együtt memorandumban kérte a nyilas kormánytól, hogy a Dunántúlt kímélje meg a háború pusztításaitól. A harcok során Székesfehérvár többször gazdát cserélt. Miután a városba visszatérő nyilasoknak megtagadta hálaadó istentisztelet bemutatását, 1945. február 8-án a soproni Isteni Megváltó Nővérek zárdájába internálták. 1951-ben a kommunista hatalom tartotta egy ideig házi őrizetben.

Szekfű Gyula (1883–1955) történészt, egyetemi tanárt az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. október 10-én nevezte ki rendkívüli követnek, és egyúttal megbízta a moszkvai követség vezetésével. 1948. szeptember 10-ig állt a követség élén. 1953-tól országgyűlési képviselő, 1954-től haláláig az Elnöki Tanács tagja volt.

Tombor Jenő (1880–1946) az első világháborúban az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregének vezérkari tisztje volt, majd a Tanácsköztársaság idején a hadügyi népbiztosság vezérkari főnökévé nevezték ki. A Tanácsköztársaság leverése után nyugdíjazták. Az 1930-as években katonai közíróként több folyóiratnak és újságnak, így Bajcsy-Zsilinszky Endre lapjának, a *Szabadságnak* is írt cikkeket, tanulmányokat. 1945-ben felmentették minden ellene hozott intézkedés alól. Előbb vezérőrnagy, majd vezérezredesi rangot kapott. 1945 júniusában beválasztották az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe, majd az 1945. november 4-én tartott nemzetgyűlési választáson a Kisgazdapárt országos listájáról ismét bejutott a parlamentbe. 1945. november 15-től 1946. július 25-ig, haláláig honvédelmi miniszter volt Tildy Zoltán, majd Nagy Ferenc kormányában.

Vorosilov, Kliment Jefremovics (1881–1969) a Vörös Hadsereg egyik szervezőjeként és vezetőjeként vett részt a polgárháborúban. 1935-ben megkapta a Szovjetunió marsallja címet. 1934 és 1940 között honvédelmi népbiztos. Részt vett a harmincas évek második felében a parancsnoki állomány soraiban végrehajtott politikai tisztogatások szervezésében és irányításában. A második világháború során frontparancsnoki és más magas katonai beosztásokat töltött be. Tagja volt az Állami Honvédelmi Bizottságnak, amely a háború idején a legfelsőbb állami irányító szerv volt. 1945. január 20-tól, a fegyverszünet aláírásától 1947. február 10-ig, a békeszerződés aláírásáig a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke Magyarországon. A Szov-

jetunióba való visszatérése után, formálisan már 1946-tól 1953-ig a Minisztertanács elnökhelyettese. 1953-tól 1960-ig a Legfelsőbb Tanács Elnökségének elnöke, majd haláláig tagja.

Vörös János (1891–1968) 1936-tól 1940-ig a vezérkari testületben teljesített szolgálatot. 1941. augusztus 1-jén az 1. hadsereg vezérkari főnökévé, november 1-jén a Honvéd Vezérkari Főnökség hadműveleti csoportfőnökévé nevezték ki. 1943-ban a Honvédelmi Minisztérium anyagi főcsoportfőnöke lett. Magyarország német megszállását követően, 1944. március 19-től vezérezredesi rangban a Honvéd Vezérkar Főnöke. A háborúból való kiugrási kísérlet bukása után, melyben neki is szerepe volt, egy rövid ideig bujkált, majd 1944. november 1-jén Kecskeméten jelentkezett a szovjet csapatoknál. Moszkvába vitték, ahol részt vett a kormányalakítási tárgyalásokon. Debrecenbe visszatérve tagja lett az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek, majd az Ideiglenes Nemzeti Kormány honvédelmi miniszterévé választották. Ezt a posztot Tildy Zoltán kormányának megalakulásáig, 1945. november 15-ig töltötte be. 1949-ben „hűtlenség” vádjával letartóztatták, majd 1950-ben életfogytig tartó fegyházra ítélték. 1956-ban szabadult. 1992-ben ítéletét a Legfelsőbb Bíróság megsemmisítette.

Rövidítések

- a. a. = ad acta
alisp. = alispán
b. = becses
BSZKRT = Budapest Székesfővárosi Közlekedési Részvénytársaság („Beszkárt”)
b.újvárosi = balmazújvárosi
c. = címzetes
ca., cc., cca = circa, körülbelül
CCCP = SzSzSzR, Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége
él. = élelmiszer
élm. = élelmezési
eln. összö.tő. = elnöki összekötő törzs
ép. szd. = építőszázad
evang. = evangélikus
ezds. = ezredes
f. é. = folyó év
fhdgy. = főhadnagy
fldsz. = földszint
foglalk. = foglalkozás
főisp. = főispán
főjz. = főjegyző
függ. = független
gimn., gymn. = gimnázium(i)
g. kat., gör. kath. = görögkatolikus
h. = helyett, helyettes
H. M. = Honvédelmi Minisztérium
hdf. = hadifogoly
hdgy. = hadnagy
hdpörm. = hadapród őrmester
hdt. vkf. = hadtest vezérkari főnök
hiv. = hivatal/hivatkozási
honv. min. = honvédelmi miniszter
ho. pság = hadosztály-parancsnokság
hv. po. szd. = határvadász (honvéd) portyázó század
hv. zlj. = határvadász zászlóalj
i. = idő
id., ideigl. = ideiglenes
ill. = illetve
jz. = jegyző
kat. [hold] = kataszteri
k. e. e. = közigazgatásilag egyelőre egyesített
ker. = kerület
keresk. = kereskedelmi
kieg. = kiegészítő parancsnokság
kis. = kisegítő
kjz. = körjegyző
kmft. = kelt, mint fent
KMP = Kommunisták Magyarországi Pártja
K. m. sz. = kisegítő munkaszolgálatos
konz. igazg. = konzuli igazgató(ság)
köv. = követségi
közp. = központi
közs. = községi
közs. vez. = községi vezető
Küm. = Külügyminisztérium
lgv. tü. = légvédelmi tüzér
m. = múlt
m. áll. = magyar állami
MÁVAG = Magyar Királyi Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak
mb. = megbízott
MDP = Magyar Dolgozók Pártja
M. E. = miniszterelnök(i)
megh., meghat. = meghatalmazott
MÉMOSZ = Magyar Építőmunkások Országos Szövetsége
min. o. tanácsos = miniszteri osztálytanácsos
m. kir. = magyar királyi
MKP = Magyar Kommunista Párt
M. Küm. = Magyar Külügyminisztérium
MNDSZ = Magyar Nők Demokratikus Szövetsége
mszázad = munkásszázad

„...AKKOR ASZT MONDTÁK KICSI ROBOT”

M. Vörker. = Magyar Vöröskereszt

nb. = nagybecsű

N. B. = Nemzeti Bizottság

ny., nyug. = nyugalmazott

okl. = okleveles

orsz.gyül.-i = országgyűlési

oszt. = osztály/osztályos

oszt. vez. = osztályvezető

őrm. = őrmester

p. = párt

P = pengő

P. d. = pro domo

P. h. = pecsét helye

pl., pld. = példány/például

pol. = politikai

polg. isk. = polgári iskola(i)

pság = parancsnokság

pu. = pályaudvar

ref. = református

rend. = rendelet

rendk. = rendkívüli

rk., r. kat., róm. kath. = római katolikus

s. = segéd-

S. A. S. = Sürögőss Azonnal Siess

s. k. = saját kezűleg

SSSR = SzSzSzR, Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége

sz. = született

sz. a. = szám alatt(i)

sz. f. = székesfővárosi

szds. = százados

SZEB = Szövetséges Ellenőrző Bizottság

szoc. dem. = szociáldemokrata

szolg. = szolgálat

SZSZKSZ = Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége

szül. = született, születési

t. = tisztelt/tekintetes

tart. = tartalékos

tb. = tiszteletbeli

tbn. = tárgyában

T. c. = tisztelt címzett

tek. = tekintetes

thj. = törvényhatósági jogú

tömbbiz. = tömbbizalmi

TTE = Természetbarát és Testedző Egyesület

ttel = tisztelettel

tud. egyetem = tudományegyetem

UDSSR = SzSzSzR, Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége

ü. v. = ügyvezető

v. = vagy

V. = Vörös (Hadsereg)

várm., vm. = vármegye

Vil. = (Standard) Villamossági (Rt.)

vk. = vezérkar(i)

vőrnagy = vezérőrnagy

zlj. pk. = zászlóalj-parancsnokság

zls. = zászlós

Névmutató

A

Abádszalók 443, 444, 445
Abafalva 374, 375, 460
Abara 270, 460
Abasár 460
Abaújszántó 399, 460
Abaúj-Torna megye 340, 341
Abaúj-Torna vármegye 274
Abaúj vármegye 116
Adács 269, 460
Albertfalva 460
Albertirsa 94, 311, 460
Almáskamarás 306, 307, 460
Alsódabas 460
Alsóhernád 460
Alsónémedi 460
Alsópaty 342, 343
Alsótelekes 460
Alsószolca 460
Amerikai Egyesült Államok 205, 318, 358
Angarszk 440
Ankara 377
Apátfalva 460
Aporka 460
Apostag 194
Arad 129, 149, 201, 212, 236, 281, 305
Aranyod 460
Arhangelszk, Oroszország 391
Aszódi járás 102
Auschwitz 326, 361, 412, 457
Ausztria 232, 243, 308, 321, 324, 325, 355,
358

B

Babarc 460
Bácsalmás 205, 460
Bácsbokod 460
Bácsborsód 460

Bad Wörishofen 265
Bag 460
Báj 101, 460
Baja 139, 194, 216, 235, 236, 255, 278,
291, 295, 298, 316, 320, 329, 330,
331, 345, 394
Bakóca 460
Bakta 460
Balassagyarmat 127, 253
Balaton 355
Balatonfőkajár 355
Balatonfüred 355
Balatonfűzfő 355
Balatonlelle 377, 380
Balatonvilágos 355
Balazsér 460
Balmazújváros 96, 154, 174, 460
Bánhida 390
Bánréve 460
Barabás 161, 162, 208, 334, 460
Báránd 323
Baranyajenő 461
Baranya megye 341, 409, 416
Baranyaszentgyörgy 461
Baranya vármegye 241, 242, 344, 438
Barcika 461
Barcs 461
Baskó 399, 461
Bátaszék 461
Battonya 144, 461
Bécs 217, 325, 378
Bécsújhelyen (Wiener Neustadt) 266
Békásmegyér 461
Bekecs 461
Békés 88, 148, 277, 461
Békéscsaba 88, 149, 226, 257, 292, 359,
442, 453, 454
Békés megye 104, 441

- Belsőbölcs 468
 Belsőbölcs 119, 120
 Beregdaróc 132, 161, 162, 208, 461
 Bereg megye 160, 162, 273, 274, 387
 Beregsurány 132, 161, 162, 208, 461
 Beregszász 149, 150, 160, 162, 196, 210,
 243, 387, 388
 Bereg vármegye 147, 156, 196, 207, 208, 334
 Berettyóújfalu 200
 Berkenye 161, 445, 446, 447, 461
 Berkesd 461
 Berlin 378
 Berzék 461
 Besenyszög 133
 Besszarábia 252
 Bia 461
 Bicske 355, 390
 Biharkeresztes 350
 Bikács 461
 Biri 461
 Biste 117
 Bócsa 461
 Boda 438
 Bodrog 461
 Bodrogkeresztúr 207, 410, 461
 Bodrogkisfalud 207, 295, 368, 369, 461
 Bodrogköz 87
 Boronka 461
 Borota 349, 461
 Borovichi, Oroszország 195
 Borsod 461
 Borsodivánka 322, 323, 461
 Borsod megye 253, 425, 430, 432
 Borsodszirok 462
 Borsod vármegye 206, 374
 Börgöndpuszta 353
 Börvely 146
 Börzsöny-hegység 130
 Brassó 145, 146, 182, 281
 Bruck 390
 Buda 215, 236, 339, 391
 Budafok 355, 462
 Budakalász 462
 Budapest 94, 101, 107, 121, 122, 128, 130,
 148, 164, 165, 167, 168, 169, 170,
 175, 177, 186, 187, 189, 190, 191,
 193, 194, 195, 201, 202, 205, 207,
 208, 211, 213, 215, 216, 217, 218,
 219, 221, 228, 229, 230, 231, 232,
 233, 234, 235, 237, 238, 239, 240,
 241, 242, 243, 245, 246, 247, 248,
 249, 250, 251, 252, 253, 254, 256,
 257, 258, 259, 260, 261, 264, 265,
 266, 267, 269, 270, 271, 274, 276,
 282, 283, 284, 287, 289, 290, 291,
 292, 294, 302, 303, 304, 305, 307,
 309, 310, 311, 314, 315, 316, 317,
 319, 320, 322, 325, 326, 327, 328,
 329, 330, 331, 336, 342, 343, 344,
 345, 346, 348, 350, 352, 353, 356,
 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363,
 364, 365, 368, 370, 371, 372, 373,
 374, 376, 377, 379, 380, 381, 382,
 383, 384, 385, 386, 387, 389, 390,
 392, 395, 397, 399, 400, 401, 402,
 403, 404, 407, 408, 410, 412, 413,
 414, 415, 418, 422, 423, 425, 427,
 429, 432, 433, 435, 436, 438, 440,
 441, 442, 443, 445, 447, 448, 449,
 450, 452, 453, 457, 458
 Buharajka 451, 452
 Bukarest 198
 Büdszentmihály 462
- C**
- Capri 379
 Cece 316
 Cegléd 164, 168, 169, 190, 191, 215, 226,
 231, 243, 245, 246, 247, 251, 253,
 258, 259, 260, 268, 282, 283, 304,
 329, 359, 364, 462
 Ceglédbercel 462
 Celldömölk 303
 Celldömölki járás 327
 Cikó 462
 Csajág 462
 Csap 87, 160, 163, 348, 349
 Csaroda 161, 162, 208, 462
 Császártöltés 462
 Csebény 462
 Csécse 462
 Csehország 308
 Csehszlovákia 99, 156, 158, 160, 210, 390,
 402, 428
 Csépa 389
 Csepel 234, 235, 462

- Csepreg 462
 Csermely 253, 462
 Csernyivci, Ukrajna 326, 331
 Csév 255
 Csikóstöttös 394, 462
 Csita 440
 Csobád 462
 Csobaj 101, 462
 Csobánka 462
 Csongrád megye 220
 Csorvás 418, 462
 Csömend 462
 Csörgő 114, 117
- D**
- Dachau 378
 Dadai alsó járás 101
 Danzig 378
 Debrecen 92, 94, 96, 101, 103, 104, 105,
 109, 110, 116, 118, 120, 122, 123,
 124, 125, 126, 130, 131, 136, 138,
 140, 144, 146, 153, 154, 155, 156,
 162, 180, 185, 186, 187, 188, 200,
 212, 218, 226, 229, 231, 232, 248,
 249, 254, 279, 280, 290, 301, 323,
 339, 367, 434
 Dél-Tirol 379
 Dencsháza 462
 Dés 170
 Diósgyőr 264
 Diósvizsló 341
 Disznóhorvát 462
 Domaháza 462
 Dombóvár 93, 394, 462
 Don 431
 Donbasz, Ukrajna 295, 368, 375, 387, 393,
 400
 Don-kanyar 238, 365
 Donyec-medence 319
 Dorog 87, 255, 280, 332, 462
 Dömsöd 462
 Dráfafok 462
 Drávaszentes 463
 Duna 230, 280
 Dunabogdány 463
 Dunaegyháza 463
 Dunaharaszti 463
 Dunakömlőd 463
- Dunamocs 332
 Dunántúl 188, 246, 253, 264
 Dunapataj 463
 Dunavecse 463
 Dúzs 463
- E**
- Edelény 463
 Edengeleg 463
 Eger 284, 285, 319, 463
 Egerág 463
 Egerbakta 463
 Egerszólát 463
 Egyedhalma, Adjud, Románia 319
 Elek 463
 Előszállás 316
 Encsencs 396, 463
 Enying 355
 Eperjes 274
 Ercsi 211, 235, 236, 255, 280
 Érd 122, 218, 350, 351, 463
 Erdély 170, 210, 243, 252, 375
 Erdőbénye 463
 Erdőd 97
 Erdőkürt 463
 Érköbölkút 236
 Érmihályfalva 318
 Érmindszent 98
 Érpatak 463
 Esztergom 284, 390
- F**
- Fábiánháza 463
 Fadd 463
 Fazekasboda 463
 Fegyvernek 180, 463
 Fehérgyarmat 209, 463
 Fehérgyarmati járás 208
 Fejércse 161, 162, 208
 Fejér megye 418
 Feketeardó 128, 463
 Felsőbánya 463
 Felsőcsatár 463
 Felsődabas 464
 Felsődobsza 464
 Felsőgalla 464
 Felsőgöd 464
 Felsőhangony 259

Felsőmarác 464
 Felsőméra 397
 Felsőmindszent 464
 Felsőnyárod 464
 Felsőregmec 114, 115, 116, 117
 Felsőszentiván 464
 Felsőtelekes 464
 Felsőzsolca 192, 464
 Fényeslitke 464
 Finterbruch 378
 Flossenburg 378
 Foksány 111, 129, 193, 279, 315, 322, 329,
 331, 362, 364, 448
 Foksány, Focșani, Románia 193, 315, 322,
 329, 448
 Foksány, Focșani, Románia 111, 130, 279,
 331, 362, 364
 Foktő, Páty, Békés 464
 Földvár 144, 145, 146
 Füle 464
 Fülöpszállás 464
 Füzérkajata 113, 116, 117, 464
 Füzérkomlós 115, 116, 117
 Füzérradvány 112, 116, 117
 Füzesabony 375
 Füzesgyarmat 464

G

Gacsály 464
 Gadács 464
 Galați, Románia 179
 Galícia 147
 Ganna 464
 Garam 157
 Garany 111, 112, 113, 117
 Gáva 171, 182, 386, 464
 Gelénes 162, 208, 464
 Gergelyi 161
 Gergelyiugornya 162, 208, 464
 Gergelyugornya 245
 Golop 464
 Gomba 467
 Gorlovka 185
 Gödne 464
 Gödöllő 102, 103, 121, 122, 150, 168, 169,
 187, 191, 215, 231, 251, 258, 283,
 292, 359, 464
 Görömböly 274, 275, 464

Graz 355
 Gulács 161, 162, 208, 464
 Gyal 465
 Gyén 465
 Gyoma 89, 90, 426, 452, 453, 465
 Gyöngyösfalu 465
 Gyöngyöspata 110, 111, 465
 Győr 127, 237, 355, 390, 394
 Györe 465
 Györköny 465
 Gyula 88, 90, 275, 276, 277, 451, 465
 Gyulamajor 362

H

Hács 465
 Hagony 465
 Hajdúböszörmény 140, 465
 Hajdúdorog 94, 148, 149, 212, 213, 448
 Hajdúnánás 104, 105, 465
 Hajdúszoboszló 229, 465
 Hajdú vármegye 96, 154
 Hajmáskér 232, 370
 Halábor 210
 Hangács 465
 Hangony 206
 Háromszék vármegye 417
 Harsány 465
 Harta 465
 Hatvan 92, 411, 412
 Hegyeshalom 327, 378
 Hejőpapi 465
 Hercegkút 312, 313, 465
 Hernádkak 465
 Hernádnémeti 465
 Hernádszurdok 399, 465
 Hete 161, 162, 208, 465
 Hetvehely 465
 Heves megye 422
 Heves vármegye 284
 Hidasnémeti 399, 465
 Hódmezővásárhely 414
 Hóhalom 465
 Horvátbertel 465
 Hőgyész 305, 465

I

Ibafa 465
 Ibrány 466

- Igal 466
 Igrici 466
 Iklad 102, 466
 Ilk 162, 208
 Ilkamajor 314
 Inárcs 466
 Innsbruck 378
 Intapuszta 327
 Ipacsfa 466
 Ipoly 130, 131
 Ipolypásztó 131
 Iregszemecse 466
 Irkutszk 440
 Isaszeg 466
 Isztambul 377
 Ivánc 466
 Izsák 466
 Izsnyéte 273, 274, 466
- J**
- Jákó 409
 Jánd 149, 161, 162, 208, 466
 Jánoshalmi járás 349
 Jánosháza 314, 355
 Jászalószentgyörgy 317, 318, 466
 Jászapáti 128, 133, 134, 135, 348, 466
 Jászárokszállás 346
 Jászberény 92, 100, 175, 176, 201, 257, 282
 Jászkisér 133
 Jászladány 133
 Jászsági alsó járás 133
 Jászszentandrás 133
 Jekatyerinburg 185
 Jobbágyi 466
 Jósvaló 466
 Juta 271
- K**
- Kákics 345, 466
 Kakucs 433, 434, 466
 Kál 136, 466
 Kálkapolna 102, 107, 109, 319, 446
 Kállósemjén 466
 Káloz 466
 Kámon 242
 Kán 466
 Kaposfő 202, 203, 204, 466
 Kaposvár 271, 345
 Kaposszekcső 466
 Kaposszerdahely 466
 Karcag 252
 Károlyfalva 466
 Karos 466
 Kárpátalja 149, 152, 208, 209
 Kárpátok 334, 371, 387
 Kartal 467
 Kassa 274, 340
 Katowice, Lengyelország 326
 Kaukázus 301
 Kecskemét 179, 264, 265, 362
 Kékkő 325
 Kelemér 374, 375, 376, 467
 Kelenföld 213
 Kelet-Szlovenszko 159
 Kemece 467
 Kemerovo 440
 Kémes 345
 Kenderes 227, 228, 467
 Kenézlő 124, 125, 126, 139, 140, 298, 467
 Kerekegyháza 467
 Keszthely 467
 Kesztlőc 254, 255, 467
 Kétegyháza 89
 Kézhuta 118
 Kijev 200
 Kijev, Ukrajna 331
 Királyegyháza 467
 Kisar 388
 Kisbágyon 467
 Kisbér 390
 Kisbottyan 467
 Kisdorog 467
 Kishajmás 467
 Kishuta 116
 Kisigmánd 390
 Kisinyov, Chişinău, Moldova 362
 Kiskinizs 467
 Kiskorpád 467
 Kiskőrös 310, 311
 Kiskunfélegyháza 233, 280, 353, 467
 Kiskunhalas 139, 230, 349, 362, 467
 Kiskunlacháza 467
 Kismányok 467
 Kismaros 106, 467
 Kistrákos 290

- Kistarcsa 415
 Kistárkány 159
 Kisvelence 418
 Kiszjeljov 440
 Kolomea, Kolomyia, Ukrajna 434
 Komárom 233, 355
 Komiföld 435
 Kompolt 319, 467
 Konstanca, Constanța, Románia 169
 Kovácsháza 467
 Kovácsvágás 467
 Kőbánya 164, 268
 Kölesd 371, 372, 467
 Kömlő 419, 422
 Körmend 266
 Kötelek 133
 Kövegy 467
 Közép-Európa 158
 Krakó 326
 Krasznoarmejszk, Ukrajna 393
 Krasznograd 330
 Krasznograd 329
 Krím félsziget 208, 209
 Kunbaja 467
 Kunmadaras 315
 Kunszentmiklós 468
 Kuznyeck 438, 440
 Külsőbölcs 468
 Külsőbölcs 119, 120, 155
 Küngös 468
- L**
- Ladánybene 468
 Lajosmizse 468
 Lak 468
 Lasztóc 114, 117
 Lauenburg 378
 Lavocsne 160
 Legenye 113
 Legenyealsómihály 117
 Legyesbénye 468
 Leibnitz 355
 Lengyelország 111, 112, 114, 274
 Lengyeltóti 468
 Leningrád 172, 330
 Lepsény 355
 Lesencetomaj 468
 Liget 468
- Linz 325
 Liptód 468
 Lónya 147, 162, 208, 468
 Lökösháza 164, 169, 292, 304, 305
 Lőrinci 92, 319, 320, 468
 Lvov 429
- M**
- Maczkau 378
 Mád 392, 393, 468
 Madocsa 468
 Magas-Tátra 403
 Mágocs 468
 Magyarcsanád 468
 Magyarhertelend 468
 Magyarszék 468
 Magyartelek 468
 Majs 409, 468
 Makó 255
 Mályi 468
 Mályinka 468
 Mándok 138
 Máramarosziget 429, 434, 448
 Margitsziget 260
 Márianosztra 131
 Marinszk 440
 Marócsa 468
 Máraok 161
 Márokpapi 162, 208, 468
 Marosvásárhely 290
 Martonfa 314
 Mátészalka 207, 413
 Mátételke 468
 Mátraballa 468
 Mátraszentimre 469
 Mátraszőlős 469
 Mátyásföld 469
 Mátyus 162
 Mecsekszabolcs 469
 Medgyesegyháza 469
 Megyaszó 469
 Mérk 469
 Mezőberény 88, 164, 221, 292, 400, 401, 469
 Mezőkovácsháza 469
 Mezőkövesd 383, 469
 Mezőtúr 164
 Micsurinszk-Kocsetovka, Oroszország 373

- Mikó 469
 Mikóháza 113, 116, 117
 Milota 207, 208, 209
 Miskolc 140, 192, 193, 206, 259, 292, 293,
 375, 376, 384, 430, 432, 457, 458
 Mohács 232, 469
 Moldova 139
 Monor 164, 168, 304, 469
 Mordóvia 435
 Mordvínföld 429
 Mosonmagyaróvár 390
 Moszkva 172, 195, 391, 400, 404, 407,
 408, 409, 414, 416, 417, 418, 422,
 428, 436, 437, 442, 448, 450, 457
 Mödling bei Wien 330
 Mucsi 469
 Munkács 99, 384
 Mura 355
 Muraszombat 355
 Murga 469
- N**
- Nádudvar 469
 Nadvirna, Ukrajna 219
 Nagybánya 161
 Nagybaracska 467
 Nagyborzsova 210
 Nagyborzsöny 130, 131, 469
 Nagy-Britannia 205, 318
 Nagydobos 162, 208
 Nagydorog 469
 Nagyecsed 469
 Nagyenyed 198, 199, 200, 448
 Nagyfüged 136
 Nagyhalász 156, 159
 Nagykanizsa 257, 280, 288, 361, 362
 Nagykároly 91, 97, 146
 Nagykázmér 111
 Nagykónyi 469
 Nagykörös 469
 Nagykörű 133
 Nagymányok 455, 456, 469
 Nagymaros 106, 107, 109, 110, 390, 469
 Nagymuzsaly 162, 196, 197, 198, 469
 Nagyrábé 469
 Nagyrákos 469
 Nagyréde 469
 Nagyszombat 221
- Nagytarcsa 470
 Nagyvárad 104, 215, 229
 Napkor 470
 Nápoly 379
 Nára 470
 Nemesbikk 470
 Nemesrempehollós 470
 Németlad 291, 292, 470
 Németország 94, 96, 107, 236, 249, 255,
 256, 259, 266, 286, 287, 294, 307,
 308, 325, 327, 352, 378
 Nestelbach bei Graz, Ausztria 355
 Nikla 470
 Nógrád megye 92, 319, 320
 Nyékládháza 470
 Nyikolajevszk 440
 Nyírbátor 212
 Nyírszaholy 412, 470
 Nyíregyháza 101, 118, 119, 138, 153, 155,
 171, 212, 470
 Nyírmada 470
 Nyírmeggyes 470
 Nyírmihálydi 185, 470
 Nyírtura 470
 Nyizsdan 452
 Nyizsdán 451
- O**
- Ócsa 470
 Odessza 278
 Okorvölgy 470
 Olaszliszka 412
 Olaszország 245, 379
 Ond 137, 470
 Ónod 470
 Orgovány 470
 Osztopán 425, 426, 470
 Ózd 256, 285, 470
 Ózdi járás 206
 Örimagyarósd 470
- P**
- Palé 470
 Pálháza 116, 118
 Palotabozsok 470
 Palotás 470
 Panyola 470
 Papkeszi 470

- Parasznya 471
 Patca 471
 Paty 330
 Páty 471
 Pécel 229, 471
 Pécs 94, 241, 242, 291, 416, 438, 439
 Pécsmegyer 471
 Pécsújhely 364
 Perecseny 111, 112, 113, 114, 116, 117,
 157, 163
 Perenye 471
 Perkupa 471
 Pesthidegkút 211, 471
 Pesti hitközség 264
 Pestszenterzsébet 338, 363
 Pestszentimre 471
 Pilisborosjenő 471
 Piliscsaba 471
 Pilismarót 390
 Pilisvörösvár 471
 Pilisszántó 366, 471
 Pilsen 401
 Piricse 471
 Piski 281
 Ploiești 253
 Pócsmegyer 471
 Pola 403
 Pomáz 471
 Potyma 429
 Pozsony 249, 284, 315
 Pöse 471
 Prága 390
 Prax 379
 Prokopjevszk 440
 Pustertal-Niederdorf 379
 Pusztakettős 315
 Pusztavacs 471
 Putnok 367, 368, 471
 Püspökladány 229
 Püspöklak 471
- R**
- Ráckeve 471
 Rádfalva 344
 Raiding 358
 Rakamaz 101, 178, 471
 Rákos 284
 Rákoscsaba 471
- Rákoskeresztúr 471
 Rákosliget 316
 Rákospalota 258, 471
 Rákosszentmihály 281, 282, 429, 471
 R mnicu Sărat, Románia 330
 Rásonysápberencs 471
 Rátka 137, 400, 472
 Ravensbrück 401
 Ravensbrück, Németország 378
 Regensburg 378
 Répceszemere 237
 Ricse 472
 Ridvégardó 472
 Rohod 472
 Románia 111, 130, 153, 169, 179, 193,
 253, 292, 304, 316, 317, 322, 359,
 406, 448
 Rosztov, Oroszország 331
 Rudabánya 472
- S**
- Ságod 290
 Sahti, Oroszország 278, 441, 442, 451
 Sajóhidvég 395, 472
 Sajólád 472
 Sajószentkirály 374, 375, 472
 Sajószentkirály, Svätý Král, Csehszlovákia
 428
 Sajószentpéter 287, 472
 Salgótarján 324, 325, 472
 Sándorfalva 423, 472
 Sankt Andra im Sausal, Ausztria 355
 Sankt Pölten, Ausztria 364
 Sárosd 318, 472
 Sárrétudvar 472
 Sárvár 330, 472
 Sásd 472
 Sashalom 363, 458
 Sátoraljaújhely 113, 116, 163, 193
 Schönberg 378
 Sellye 472
 Selyp 93
 Senyő 470
 Sepsibodok 316
 Sepsiszentgyörgy, Sfântu Gheorghe,
 Románia 417
 Serényfalva 472
 Serényifalva 374, 375

- Siklós 341, 345, 417
 Siófok 355
 Solt 194
 Solymár 472
 Somogyaracs 472
 Somogyjád 271, 272, 472
 Somogy megye 247, 409
 Somogyszil 472
 Somogy vármegye 203, 204, 271
 Sonnendorf 232
 Sopron 237, 266, 267, 415
 Sopronkőhida 237, 257, 266, 267, 430, 436, 440
 Sopron megye 237
 Sorokpolány 352, 362
 Soroksár 338, 363
 Sósút 255
 Stájerország 355
 St. Paul 358
 Stutthof 378
 Sükösd 472
 Süttő 332
 Szabadka 362
 Szabadszállás 472
 Szabolcs megye 126, 159, 299
 Szabolcs vármegye 101, 102, 118, 119, 138, 139, 153, 182, 386
 Szágy 472
 Szakadát 472
 Szaknyér 472
 Szalkszentmárton 472
 Szamos 209
 Szamossályi 422
 Szamosújlak 422
 Szamosszeg 162, 208, 211, 473
 Szaniszló 103, 473
 Szapárfalu 473
 Szarvas 259, 441, 442, 443
 Szarvasgede 473
 Szatmár 97, 103, 104, 145, 146, 153, 207, 208, 210, 388, 422
 Szatmári egyházmegye 98
 Szatmár megye 103, 104, 422
 Szatmárnémeti 97, 144
 Szatmáruddvari 104
 Szatmár vármegye 207, 208
 Szeged 122, 139, 188, 213, 216, 218, 226, 235, 237, 255, 271, 316, 320, 323, 341, 342, 344, 345, 346, 394, 414, 473
 Szegedtápé 220, 221
 Szeghalom 104
 Székesfehérvár 232, 239, 245, 249, 290, 305, 318, 353, 355, 356, 357, 358
 Szemere 473
 Szenna 473
 Szentendre 177
 Szentes 320
 Szentistván 424, 425, 473
 Szentkatalin 473
 Szentlászló 278
 Széphalom 113, 116, 117
 Szerednye 160
 Szerencs 101, 125, 126, 140, 207, 368, 410, 473
 Szesztoreck, Oroszország 330
 Szibéria 438, 450
 Szigetszentmiklós 473
 Szigetújfalu 344, 473
 Szigetvár 247
 Szihalom 418, 473
 Szikszó 473
 Szilvásszentmárton 473
 Szin 340, 341, 473
 Szirák 473
 Szkotárszka 87
 Szob 473
 Szófia 377, 432
 Szolnok 133, 229, 257, 355, 356, 361, 389
 Szolyva 87, 99, 102, 128, 147, 157, 160, 163, 196, 209, 238, 246, 273, 337, 387, 388
 Szomajom 202, 203, 204
 Szombathely 165, 316, 362, 363
 Szomjas 473
 Szödliget 473
 Sztalingrád 301
 Sztalino, 1962-től Donyeck, Ukrajna 434
 Sztalino körzet, ma Donyeck körzet, Ukrajna 394, 455, 456
 Sztaniszló, Sztanyiszlav, 1962-től Ivano-Frankivszk, Ukrajna 219, 387
 Sztarij Kuznyeck 438
 Sztarij Szambor, Sztarij Szambir, Ukrajna 87, 111, 114, 117, 147, 157, 163, 196, 208, 219, 273, 387

Sztrij, Sztrí, Ukrajna 160
Szuhogy 473

T

Tajset 440
Tákos 161, 162, 208, 473
Taktaharkány 473
Taktaszada 473
Tállya 473
Tápiógyörgye 348, 349
Tapolca 473
Tarcál 293, 294, 474
Tardos 101
Tarpa 161, 162, 388, 474
Tarrós 474
Tass 474
Tatárszentgyörgy 474
Tekenyé 474
Tékes 474
Teklafalu 415
Telekibánya 474
Telki 236
Temesvár 93, 94, 105, 139, 216, 221, 235,
236, 255, 261, 316, 328, 329, 336,
339, 345, 352, 353, 355, 356, 366
Timár 474
Tímár 101
Tisza 87, 133, 144, 334, 387
Tiszaadony 162, 474
Tiszabecs 207, 208, 209, 210
Tiszabercel 474
Tiszabездéd 138
Tiszabő 474
Tiszadada 212
Tiszai járás 138
Tizsakerecseny 161, 162, 208, 474
Tizsakóród 210
Tizsaköz 209
Tizsaladány 101, 474
Tizsalók 474
Tizsaluc 474
Tizsanána 474
Tizszazalka 162, 474
Tizszaszentmárton 138
Tizsataridos 101, 474
Tizsáújfalu 474
Tizsavid 162, 337, 338, 474
Tivadar 161, 162, 208

Tokaj 116, 298, 410, 474
Tolcsva 116
Tolna vármegye 455
Tordas 474
Tormás 474
Torvaj 474
Tótvázsony 355
Tököl 474
Törökbálint 474
Trizs 474
Trudovszkoje, Ukrajna 446
Turka 196
Türkeve 475
Türje 355, 475

U

Ugocsa megye 128
Ugocsa vármegye 207, 208
Újfehértó 475
Újhartyán 475
Újhatvan 175
Újpest 282, 283, 284, 475
Újszász 284, 475
Újszentiván 475
Ukrajna 103, 140, 157, 190, 205, 210, 215,
246, 252, 353, 368, 393, 395
Ung megye 157
Ungvár 102, 128, 246
Ung vármegye 156
Uszka 207, 208, 209, 210
Uszty-Kut 440
Uzsok 87
Üllő 304

V

Vác 127, 220, 221, 256, 327
Vágáshuta 116, 117
Vállaj 475
Vámosatya 161, 162, 208, 475
Vámosmikola 130, 131
Vámospércs 236
Vanyarc 475
Vári 210
Várpalota 475
Varsád 311, 475
Vasad 475
Vásárosnamény 162, 208, 475
Vásárosnaményi járás 147, 207

- Vaspör 286
 Vas vármegye 314
 Vasszentmihály 475
 Vatta 475
 Vecsés 226, 475
 Vencsellő 171, 184
 Vésztő 475
 Vilyvitány 111, 112, 116, 117, 475
 Vinnicja, Ukrajna 220
 Visegrád 475
 Visk 152
 Viszák 475
 Visznek 475
 Vitka 162, 208
 Vizsoly 399, 475
- Z**
- Zádorfalva 475
 Zagyvaszántó 475
 Záhony 138, 475
 Zajta 475
- Zalaboldogfa 475
 Zalaegerszeg 290, 307, 355, 364
 Zalalövő 476
 Zala vármegye 307
 Zalazabar 476
 Zalkod 124, 298, 301, 476
 Zemplénagárd 87, 88, 163, 309, 310, 476
 Zemplén megye 117, 137, 157, 159, 295,
 299
 Zemplén vármegye 112, 115, 116, 117,
 156
 Zomba 476
 Zombor 94
 Zubogy 476
 Zugló 260
 Zwetl 310, 325
 Zwetl-Horn 324, 325
 Zsámbok 476
 Zselickisfalud 476
 Zselickislak 476
 Zsurk 138, 476